

6. mednarodna konferenca
6th International conference

**Vzgoja za ljubezen do domovine in države:
NARODNI PONOS V
GLOBALIZIRANEM SVETU**

Zbornik

**Education for Love of Homeland and Country
NATIONAL PRIDE IN A GLOBALISED WORLD**

Proceedings

Društvo katoliških pedagogov Slovenije
The Association of Slovenian Catholic Teachers

Cerknica, 23. 11. 2024

6. mednarodna konferenca:

Vzgoja za ljubezen do domovine in države

NARODNI PONOS V GLOBALIZIRANEM SVETU

Cerknica / splet, 23. 11. 2024

Zbornik

6th International Conference:

Education for Love of Homeland and Country

NATIONAL PRIDE IN A GLOBALISED WORLD

Cerknica / Online, 23. 11. 2024

Proceedings

Organizator, izdajatelj in založnik / Organiser and Publisher:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije

Ljubljana, 2024

Urednica / Editor:

Erika Ašič

Sourednica / Co-editor:

Marija Pisk

Programski in organizacijski odbor / Programme and Organising Committee:

Erika Ašič (koordinatorka), Klemen Jevnikar, Dragica Motik, mag. Ivo Branimir Piry, Tanja Pogorevc Novak, mag. Albin Vrabčič, Marija Žabjek, Helena Kregar

Recenzenti / Peer Reviewers:

dr. Marjeta Humar, Janko Jarc, dr. Tatjana Kikec, dr. Boža Krakar Vogel, Dragica Motik, mag. Ivo Branimir Piry, ddr. Verena Vidrih Perko

Jezikovni pregled / Proofreading:

Barbara Rodošek (uvodni prispevki, prispevki iz tujine / introductory articles, articles from abroad)

Bernarda Kejžar (besedila v angleščini / texts in English), Sandra Kozorog

Za prevod povzetkov in jezikovni pregled prispevkov so poskrbeli avtorji sami in za njih odgovarjajo. Avtorji prispevkov so odgovorni za vse trditve in podatke, ki jih navajajo v prispevkih.

Likovna zasnova / Design:

Tanja Pogorevc Novak

Prelom strani / Layout:

Erika Ašič

Spletna izdaja

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 236442371](https://nuk.uzd.si/COBISS.SI-ID/236442371)

ISBN 978-961-96380-2-6 (PDF)

Prva objava 21. 5. 2025 na povezavi:

https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2024.pdf

Za sodelovanje se zahvaljujemo vsem avtorjem prispevkov in udeležencem, Uradu RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, podjetju Domovina d. o. o., dr. Alešu Štrancarju, Združenju za vrednote slovenske osamosvojitve, Socialni akademiji, Občini Cerknica in še posebej gostiteljici Osnovni šoli Notranjski odred Cerknica.

REPUBLIKA SLOVENIJA
URAD VLADE RS ZA SLOvence V
ZAMEJSTVU IN PO SVETU

ALEŠ ŠTRANCAR

ZDRUŽENJE
ZA VREDNOTE
SLOVENSKE
OSAMOSVOJITVE

Domovina

KAZALO

Uvodni del	4
Erika Ašič: NAJ NAM NE BO VSEENO, KAJ PREDAJAMO SVOJIM OTROKOM (Uvodnik)	5
Dragica Motik: NARODNI PONOS	7
Borut Pahor: KAKO ŽIVETI NARODNI PONOS V SVETU, KO SO MEJE VSE BOLJ ZABRISANE	9
Vida Petrovčič: BODIMO PONOSNI NA NAŠ JEZIK IN KULTURO, OHRANJAJMO JU ZA PRIHODNJE GENERACIJE	13
dr. Karl Hren: ŠTIRJE KLJUČNI AKTUALNI IZZIVI SLOVENSKE NARODNE SKUPNOSTI NA KOROŠKEM	16
Na različnih koncih sveta, ...	23
Damijan Ahlin: SLOVENEK SEM! TO JASNA PAMET V GLAVI, TO V SRCU BLAGI ČUT MI PRAVI ... / I AM SLOVENE! THIS CLEAR MIND IN MY HEAD, THIS GENTLE FEELING IN MY HEART TELLS ME SO	24
Sofia Štumberger Šmon: ZGODBA O NEGOVANJU DUHOVNIH, KULTURNIH IN NARODNIH VREDNOT / THE STORY ABOUT NURTURING SPIRITUAL, CULTURAL AND NATIONAL VALUES	31
Marjana Pirc: NARODNI PONOS OD ZIBELI DO GROBA / NATIONAL PRIDE FROM CRADLE TO GRAVE	34
dr. Tadej Kralj: UVELJAVLJANJE SLOVENSKEGA NARODNEGA PONOSA V IZSELJENSTVU IN DOMOVINI / FOSTERING SLOVENIAN NATIONAL PRIDE IN THE DIASPORA AND HOMELAND	40
Igor Jurič: NARODNA ZAVEST V GLOBALIZIRANEM SVETU SKOZI OČI DOPISNIKA V TUJINI / NATIONAL CONSCIOUSNESS IN A GLOBALIZED WORLD: INSIGHTS FROM A FOREIGN CORRESPONDENT	46
Ursula Šmon: SLOVENSKA ŠOLA ANTON MARTIN SLOMŠEK MENDOZA, ARGENTINA COLEGIO ESLOVENO ANTON MARTIN SLOMŠEK / SLOVENIAN SCHOOL ANTON MARTIN SLOMŠEK MENDOZA, ARGENTINA	50
Marko Gaser: Dr. JULIJ SAVELLI, SPOMINI NA LETO 1945 / DR. JULIJ SAVELLI, MEMOIRS OF YEAR 1945	57
Monika Šuligoj: IZMENJAVA PEDAGOŠKIH IZKUŠENJ V GLOBALNEM SVETU / EXCHANGING PEDAGOGICAL EXPERIENCES IN A GLOBALIZED WORLD	64
Lucija Ademoski: SLOVENSKA ILUSTRACIJA V MEDNARODNEM KNJIŽNEM PROSTORU / SLOVENE ILLUSTRATION IN THE INTERNATIONAL BOOK SPACE	73
... v različnih jezikih, ...	86
Miriam Jereb Batagelj: LJUBEČA ODGOVORNOST DO DANOSTI / LOVING RESPONSIBILITY FOR WHAT IS GIVEN	87
Andreja Benčina: TUJI JEZIK KOT SREDSTVO ZA KREPITEV NARODNEGA PONOSA – DO YOU KNOW WHAT POTICA IS? / FOREIGN LANGUAGE AS A MEANS FOR STRENGTHENING PATRIOTISM – DO YOU KNOW WHAT POTICA IS?	107
Manca Gorup: SPODBUJANJE NARODNEGA PONOSA PRI POUKU TUJEGA JEZIKA / PROMOTING NATIONAL PRIDE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING	114
Jadranka Mittendorfer: SPODBUJANJE SLOVENSKEGA NARODNEGA PONOSA V MULTIKULTURNEM OKOLJU NA OSNOVNI ŠOLI Z ITALIJANSKIM UČNIM JEZIKOM / ENHANCING THE SLOVENIAN NATIONAL PRIDE IN THE MULTICULTURAL ENVIRONMENT OF AN ELEMENTARY SCHOOL WITH ITALIAN AS TEACHING / LEARNING LANGUAGE	122
Janja Hostnik: OBRAVNAVA SLOVENSKE DOMOVINSKE TEMATIKE Z UČENCI IZ DRUGIH KULTURNIH OKOLIJ / DISCUSSING SLOVENIAN HOMELAND TOPICS WITH PUPILS FROM DIVERSE CULTURAL BACKGROUNDS	151
Judit Hallgaone Hajnal: DOSLEDNO IZOBRAŽEVANJE OTROK V MATERNEM JEZIKU MLADIM OMOGOČA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN NACIONALNI PONOS V GLOBALIZIRANEM SVETU / MOTHER-TONGUE EDUCATION FOSTERS NATIONAL PRIDE AND LOVE FOR HOMELAND IN A GLOBALIZED WORLD	160
dr. Sanda Ham: JEZIK, ČASOPIS ZA KULTURO HRVAŠKEGA KNJIŽEVNEGA JEZIKA / JEZIK, PERIODICAL FOR THE CULTURE OF THE CROATIAN STANDARD LANGUAGE	165

Alma Novak: DEJAVNOSTI VKLJUČEVANJA ROMSKIH OTROK V VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE / ACTIVITIES OF INCLUDING ROMA CHILDREN IN UPBRINGING AND EDUCATION	172
Marijana Miljančič Ruter: KDO SEM? KDO SI? VLOGA ŠOLE PRI IZGRADNJI NARODNE IDENTITETE V SODOBNEM GLOBALIZIRANEM SVETU / WHO AM I? WHO ARE YOU? THE SCHOOL ROLE IN THE NATIONAL IDENTITY FORMATION IN THE CONTEMPORARY GLOBALIZED WORLD	181
Franci Žnidar: PREPROSTOST IN BOGASTVO SKAVTSKE MOLITVE / THE SIMPLICITY AND RICHNESS OF SCOUT PRAYER	187
... od rosnih let, ...	192
Sandra Pučko: VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE V PREDŠOLSKEM OBDOBJU / EDUCATION FOR THE LOVE OF THE HOMELAND AND COUNTRY IN THE PRESCHOOL PERIOD	193
Martina Rupar: LJUBEZEN DO DOMOVINE KREPIMO Z ZGODNJIM UČENJEM / FOSTERING NATIONAL PRIDE THROUGH EARLY LEARNING	205
Lidija Mali: V VRTCU NA POT SLOVENSKE TRADICIJE / IN KINDERGARTEN ON THE PART OF SLOVENIAN TRADITION	212
Andreja Hočevnar: KREPITEV NARODNEGA PONOSA PREKO RAZLIČNIH DEJAVNOSTI NA RAZREDNI STOPNJI OŠ / FOSTERING NATIONAL PRIDE THROUGH EDUCATIONAL AND CREATIVE ENGAGEMENT IN PRIMARY EDUCATION	225
Darja Arh Centrih: PRAVLJIČNA SLOVENIJA / MAGICAL SLOVENIA	234
Saša Dular: SLOVENSKI ORIGINALI, DRAGULJI, TALENTI – NARODNI PONOS V GLOBALIZIRANEM SVETU / SLOVENIAN ORIGINALS, GEMS, TALENTS – NATIONAL PRIDE IN A GLOBALIZED WORLD	242
Marjetka Bitenc: SPOZNAVANJE KULTURNE DEDIŠČINE SKOZI FOLKLORNO DEJAVNOST V VRTCU / LEARNING ABOUT CULTURAL HERITAGE THROUGH FOLKLORE ACTIVITIES IN KINDERGARTEN	252
Nataša Beden: KREPITEV NARODNEGA PONOSA Z IZKUSTVENIM UČENJEM OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V PRILAGOJENEM PROGRAMU / STRENGTHENING NATIONAL PRIDE THROUGH EXPERIENTIAL LEARNING FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN AN ADAPTED PROGRAMME	260
... preko burnega najstništva	269
Petra Berčič Oman: PONOSNI NA SLOVENIJO, PONOSNI NASE / PROUD OF SLOVENIA, PROUD OF OURSELVES	270
Katja Klačinski: SPODBUJANJE DOMOLJUBJA V ODDELKU / PROMOTING PATRIOTISM IN THE CLASSROOM	279
Gabrijela Tivadar: KAKO RAZVIJATI NARODNO ZAVEST PRI MLAJŠIH UČENCIH? / FOSTERING NATIONAL AWARENESS IN YOUNG LEARNERS	285
Mateja Lovše Matos: UČENJE IN VZGOJA ZA DOMOLJUBJE TER NARODNI PONOS NA RAZREDNI STOPNJI OSNOVNE ŠOLE / EDUCATION FOR PATRIOTISM AND NATIONAL PRIDE FROM GRADE 1 TO GRADE 5 OF PRIMARY SCHOOL	295
Anka Lango: MED SVETOV LJANSTVOM IN DOMOLJUBJEM / BETWEEN COSMOPOLITANISM AND PATRIOTISM	308
Urška Šparemblek: LJUBEZEN DO DOMOVINE V SLIKI / ILLUSTRATING LOVE FOR THE MOTHERLAND	320
Simon Kuhar: SPODBUJANJE MEDSEBOJNEGA SODELOVANJA IN ZAVEDANJA SKUPNI PRIPADNOSTI V RAZREDU / FOSTERING MUTUAL COOPERATION AND A SENSE OF BELONGING IN THE CLASSROOM	330
Vida Truden: »SMO SLIŠALI PTIČICE PETI« – LJUDSKA PESEM NA NOČI KNJIGE / WE HEARD LITTLE BIRDS SING: A FOLK SONG CELEBRATION ON BOOK NIGHT	337
Anja Turk: STARI ZAKLADI OB VZNOŽJU SLIVNICE / ANCIENT TREASURES AT THE FOOT OF SLIVNICA	349
Urška Vrbovšek: PREOBLECIMO LJUDSKO PRAVLJICO / LET'S REIMAGINE A FOLK TALE	357
Mateja Košmrlj: BAJESLOVNA BITJA IZ DOMAČEGA OKOLJA / LOCAL MYTHOLOGICAL CREATURES AND LEGENDS	364

Daša Joželj Kranjc: RAZISKOVANJE ZGODOVINE DOMAČEGA KRAJA KOT ELEMENT VZPODBUJANJA NARODNE ZAVESTI V OSNOVNI ŠOLI / EXPLORING THE HISTORY OF THE HOMETOWN AS A TOOL FOR STIMULATING NATIONAL CONSCIOUSNESS IN PRIMARY SCHOOL	371
Uroš Cajnko: PROJEKTNO UČNO DELO: ŠPORT KOT GRADITELJ NARODNEGA PONOSA / PROJECT BASED LEARNING: SPORT AS A BUILDER OF THE NATIONAL PRIDE	386
Neža Zakrajšek: DEDIŠČINA GENERALA RUDOLFA MAISTRA IN DOMOLJUBJE / THE LEGACY OF GENERAL RUDOLPH MAISTER AND PATRIOTISM	396
... in na pragu odraslosti gradimo narodni ponos.	402
Nataša Sever: NA ŠOLSKIH EKSURZIJAH SPOZNAVAMO SLOVENCE V ZAMEJSTVU / EXPLORING THE LIFE OF SLOVENIANS IN NEIGHBORING REGIONS THROUGH SCHOOL EXCURSIONS	403
Petra Bajc Curk: SLOVENSKA PESEM POVEZUJE / SLOVENIAN SONG CONNECTS	411
Neža Černe Gec: Z DOMAČIM BRANJEM SPOZNAVAMO SLOVENSKO ZGODOVINO / COMPULSORY READING AS A WAY TO LEARN ABOUT SLOVENE HISTORY	418
Rok Kastelic: NARODNI PONOS IN PREBIVALSTVENA POLITIKA V GLOBALIZIRANEM SVETU PREKO DEBATE ŠTIRIH KOTOV / EXPLORING NATIONAL PRIDE AND POPULATION POLICY IN A GLOBALIZED WORLD THROUGH THE FOUR CORNERS DEBATE	428
Mateja Traven: DOMOLJUBJE IN NARODNI PONOS V PROJEKTNEM TEDNU / FOSTERING PATRIOTISM AND NATIONAL PRIDE DURING PROJECT WEEK	434
Majda Milavec: AKTIVNA UDELEŽBA MLADIH S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI TEŽAVAMI PRI OBLIKOVANJU PROGRAMA, KI SPODBUJA RAZISKOVANJE DOMOVINE / ACTIVE PARTICIPATION OF YOUNG PEOPLE WITH EMOTIONAL AND BEHAVIOURAL PROBLEMS IN DESIGNING A PROGRAMME THAT ENCOURAGES EXPLORATION OF THE HOMELAND	444
Nataša Polajnar Frelih: MUZEJ KRŠČANSTVA NA SLOVENSKEM / SLOVENE MUSEUM OF CHRISTIANITY	452
Jurij Bizjak: NASPROTOVANJE LGBT PROPAGANDI MED MLADOSTNIKI: VLOGA UČITELJA IN POMANJKANJE PODPORE / OPPOSITION TO LGBT PROPAGANDA AMONG ADOLESCENTS: THE ROLE OF TEACHERS AND LACK OF SUPPORT	464
Aleš Pogačnik: ZAVEDANJE POMEMBNOСТИ RAZVOJA LASTNE NARODNE IDENTITETE IN NARODNE IDENTITETE PREDŠOLSKIH OTROK PRI DIJAKIH SMERI PREDŠOLSKA VZGOJA / AWARENESS OF THE IMPORTANCE OF DEVELOPING ONE'S OWN NATIONAL IDENTITY AND THE NATIONAL IDENTITY OF PRESCHOOL CHILDREN AMONG STUDENTS OF PRESCHOOL EDUCATION	470
Klara Zidanšek Otrin: DOMOLJUBJE IN TADEJ POGAČAR / PATRIOTISM AND TADEJ POGAČAR	484
Karmen Koprivec: GASILSKA DEJAVNOST NISO SAMO VESELICE IN KOLEDARJI / FIREFIGHTERS ARE NOT JUST PARTIES AND CALENDARS	492
Dodatek	498
PROGRAM KONFERENCE (23. 11. 2024)	
DRUŠTVO KATOLIŠKIH PEDAGOGOVSLOVENIJE (predstavitev)	

Uvodni del

NAJ NAM NE BO VSEENO, KAJ PREDAJAMO SVOJIM OTROKOM

Uvodnik

Vzgojna moč učiteljev in vzgojiteljev je izjemna. In s tem tudi odgovornost. Radi rečemo, da se vse začne in konča v družini. Toda glede na to, koliko časa otroci v današnjem času preživijo v vrtcu in šoli, bolj velja, da se vse začne v družini, nadaljuje pa v vrtcu in šoli. Otroci večino svojega aktivnega dela dneva preživijo namreč tam – nekateri že od prvega leta starosti – vse do 18. leta starosti. Zelo pomembno je, kaj otroci v tem času od odraslih slišijo, vidijo, se naučijo, saj bodo ti otroci nekoč politiki, učitelji, sodniki, gospodarstveniki, starši.

Učitelji in vzgojitelji predvsem dajejo zgled. Množico informacij, ki jih podajajo mladim nadobudnežem, slednji dokaj hitro pozabijo. Tudi zato, ker so ugotovili, da se učijo za oceno ali točke in da mnogo od naučenih informacij ne bodo več rabili. Toda zapomnijo si nekaj drugega – zapomnijo si izjemno dobre učitelje in tudi izjemno slabe učitelje. Tiste povprečni grede hitro v pozabo.

Kakšen pa je izjemno dober učitelj? Gotovo bi se vsak spomnil katerega iz svojih mladih let. Pomislimo. Tak, ki je začutil otroka in ga razumel; tak, ki je prepoznal otrokove močne lastnosti, talente, in mu jih pomagal razvijati; tak, ki je zahteval red in ga je imel tudi sam; tak, ki je bil pošten in pravičen; tak, ki je poleg množice informacij otrokom spodbujal tudi logično razmišljanje; tak, ki je priznal tudi svoje napake; tak, ki je naredil več kot je od njega pričakoval šolski urnik; tak, ki se ni uklonil večini, ampak je izrazil svoje mnenje, čeprav je bilo drugačno od mnenja drugih; tak, ki se je zavedal svoje odgovornosti; tak, ki je vsak dan z ljubeznijo stopil v razred.

To je učitelj, ki se zaveda svojih korenin, ki je v sebi 'postavljen', ki je samozavesten in ima visoko samospoštovanje. Tak učitelj spoštuje sebe in tudi druge.

Mnogo takih učiteljev se je 23. 11. 2024 udeležilo tudi 6. mednarodne konference Vzgoja za ljubezen do domovine in države v Cerknici ter tam udeležencem predstavilo delček svojega dela. Lepo je bilo slišati toliko lepih izkušenj, toliko idej in odličnih praks. Poseben čar so dodali tudi vsi gostje, ki niso učitelji, ampak so delovali ali še delujejo v drugih poklicih. Ljubezen do domovine je namreč stvar vsakega posameznika, v kateremkoli poklicu. Tu si moramo biti enotni, se podpirati in sodelovati, če želimo ohraniti slovenski narod.

5

Naslov letošnje 6. mednarodne konference je bil Narodni ponos v globaliziranem svetu. Svet je na videz vedno bolj povezan, meje so vedno bolj zabrisane, jeziki in kulture se mešajo, vedno težje je ohranjati tradicijo in kulturo posamezne družine, kraja, območja. To ni več samoumevno, zato se je gradnje in ohranjanja narodnega ponosa treba lotiti načrtno; kot so se načrtno zavzeli za ohranjanje slovenskega jezika in kulture begunci, ki so pred smrtjo bežali v tujino – največ v Argentino, Kanado, Avstralijo – ali mnogi Slovenci, ki so ostali za mejami Slovenije v Italiji in Avstriji. Zavedali so se pomena ohranjanja svojih korenin in slovenski ponos vključno z jezikovnim, geografskim znanjem ter kulturnim izročilom ohranili vse do danes.

V tem zborniku je zbranih 55 prispevkov, ki vsak po svoje pričajo o narodnem ponosu. Prvi trije prispevki so prispevki vabljenih predavateljev, ki smo jim dali posebno mesto. Borut Pahor, Vida Petrovčič in dr. Karl Hren so kot uvodničarji predstavili svoj pogled, zakaj in kako graditi ljubezen do slovenskega jezika in kulture. Navzočim so dodali zagona, kakšno novo idejo, predvsem pa so delo v tej smeri osmislili in spodbudili.

Ostale prispevke – 52 jih je – smo razdelili v pet poglavij, pod geslom: Na različnih koncih sveta, v različnih jezikih, od rosnih let, preko burnega najstništva in na pragu odraslosti gradimo narodni ponos.

Naši udeleženci namreč prihajajo iz različnih delov sveta, kjer tudi delujejo, iz Slovenije, Argentine, Hrvaške, Avstrije in Madžarske. Pripovedovali so nam o svojih izkušnjah ohranjanja slovenstva v tujini – v manjših ali večjih skupnostih. Cilj je isti, le poti do tja različne.

Naslednje poglavje nas opominja, da je pozitiven odnos do svoje kulture in naroda možno graditi v različnih okoljih in različnih jezikih. V medsebojnem spoštovanju, prepoznavanju in sprejemanju razlik ter znanju in ljubezni do svojega.

Naslednja tri poglavja nas peljejo od otroštva do odraslosti. Učitelji in vzgojitelji nam prikazujejo najrazličnejše izkušnje in ideje, kako v različnih starostnih obdobjih – od najnežnejših let do skorajšnje odraslosti – na primeren način približati pomen spoštovanja svojih korenin, svojega naroda, svoje zgodovine, okolja, jezika in tradicije. Šele tako lahko gre človek v svet – ponosen, samozavesten, z dvignjeno glavo in spoštljiv do drugih. Toda težje

uklonljiv. Kot drevo z močnimi koreninami, ki ga veter vije na različne konce, toda ga ne zlomi. Na tako drevo se lahko marsikdo nasloni, iz takega drevesa zrastejo zdrave mladike, tako drevo ponuja močno senco in zavetje.

V prispevkih lahko prebiramo izkušnje podajanja slovenskega jezika od rojstva naprej, kako so v izseljenstvu in zamejstvu ohranjali slovenstvo, kako pomembno je poznati slovenske simbole in zgodovino, posebne kraje in njihovo sporočilo, se zavzemati za pravilno rabo jezika, kako lahko z ustvarjanjem slik in zgodb otrokom približamo slovenske kraje in posebnosti, kako v razredu z otroki več narodnosti krepiti slovenstvo in spoštovati druge, kako tudi pri pouku tujega jezika lahko otrokom privzgajamo pozitiven odnos do domovine, kako tudi otrokom v oddelkih s prilagojenim programom lahko gradimo narodni ponos ter o neskončnih možnostih drugih dejavnosti, ki v mladih pustijo globoko sled.

Hvaležni smo vsem, ki so na minuli 6. mednarodni konferenci Vzgoja za ljubezen do domovine in države predstavili svoje delo. Prispevki v tem zborniku niso nastali kar tako – potrebne je bilo veliko srčnosti, truda, znanja in seveda ljubezni ter ponosa do svojega naroda. Avtorji prispevkov so prispevali svoje znanje, nam pokazali svojo ustvarjalnost in s svojo srčnostjo navdušili tudi druge. Naj gre njihov dober glas široko naokrog, naj bo spodbuda še za mnoge druge.

Skupaj lahko naredimo veliko, tudi spreminjamo na bolje tisto, kar nam jemlje ponos. Bodimo pokončni, izrazimo svoj ponos in tudi kritiko, ko je to potrebno. Ne bodimo tiho, ko vidimo, da stvari okrog nas ne gredo v pravo smer. Naj nam ne bo vseeno, kaj predajamo svojim otrokom.

Erika Ašič, urednica

NARODNI PONOS

Organizatorji in udeleženci šeste mednarodne konference, ki je letos nosila naslov Narodni ponos v globaliziranem svetu, smo na gostiteljski OŠ Notranjski odred Cerknica ob koncu enodnevnega strokovnega združenja z zadovoljstvom izražali veselje, da smo bili del skupnega izobraževalnega projekta.

Če izhajamo iz naslova letošnje konference, zaznamo težišče, na katerem smo želeli udeležence spodbuditi, da bi najprej pri sebi, potem pa pri otrocih, učencih in dijakih znali zaznavati in postavljati v ospredje prvine, ki jih kot posameznike opredeljujejo, ohranjajo in jih povezujejo z družino, narodom, z državo Slovenijo ter s širšo civilizacijsko skupnostjo – z Evropo, ki je zgrajena na stebrih krščansko-judovskih prvin, grške filozofske misli in rimskega prava. V tem civilizacijskem krogu so naši predniki pognali korenine, tu je rasla in se širila krošnja z bogatimi plodovi kulturne dediščine. To dediščino želimo razvijati naprej, se upreti silnicam, ki nameravajo uničiti korenine, oklestiti krošnjo in preprečiti sadeže na njej. Pedagoški delavci bi to dediščino morali mladim posredovati naprej, jih dramiti in ozaveščati, da bi (za)čutili dom, domovino, da bi želeli spoznavati kulturne razsežnosti svojega naroda ter spoštovati svojo domovino in državo. Zavedati bi se morali, da so država in njeni državljani mediji, ki varujejo domovino. To vse smo snovalci programa imeli v mislih, ko smo se odločali za podnaslov letošnje konference.

1 Dom, družina, domovina

Pogosto posamezniki z vrha politike in tudi iz civilnih nevladnih organizacij v javnosti zaobidejo besede, kot so dom, domovina, narod, domoljubje ... Ti pojmi v aktualnih globalističnih družbenih okoliščinah pri nekaterih sprožajo negativen odziv. Ker besede delujejo, te nehoti pri ljudeh sprožajo čustva. Družbene organizacije z globalistično usmerjenostjo se zato teh besed in čustev bojijo, z lahkoto jih zaobidejo, včasih zaničujejo, v zadnjem času pa smo priče, da jih poskušajo celo prepovedovati.

Bom bolj konkretna. Ideologijo globalizma lahko razumemo tudi kot proces, ki stremi k izenačitvi sveta. Ta proces vstopa neposredno v vse pore življenja. Briše specifično in nacionalno ter otežuje ali celo preprečuje oblikovanje in identifikacijo z izvornim kulturnim okoljem, preprosto briše razlike. Globalizem z lahkoto vstopa v otroški svet zelo zgodaj, saj prihaja tudi v najmanjše lokalne skupnosti, do vsakega posameznika, trči v to okolje, ki zamaja otrokovo identiteto. Pedagogi smo poklicani, da stopimo vmes in v vzgojnem procesu ustvarjamo mostove med lokalnim in globalnim ter preprečujemo, da bi globalni proces prevladal in prekinil identifikacijski proces otroka v domačem okolju.

2 Preplet znanja in veselja do lastne kulturne dediščine

Za uspešno vzgojno delovanje sta potrebna znanje in pedagoška ustvarjalnost. Možnosti za ustvarjalen pristop imamo pedagoški delavci dovolj pri vseh učnih predmetih, na vseh izobraževalnih ravneh in v vseh izobraževalnih usmeritvah. Globalisti se tega dobro zavedajo in ravno zato napadajo prvine narodove kulture.

Pri tem so posebno vztrajne nevladne organizacije, ki jih plačujejo globalisti ali celo država in ki našo kulturo in tradicijo omalovažujejo ter jo poskušajo nadomestiti z novimi oblikami in običaji, pogosto komercialne narave, ki nimajo nobene povezave z našo izvorno kulturo. To so močni razlogi, da smo na letošnji konferenci dali temu večji poudarek.

Program smo zastavili celostno. Vabljenim predavateljem smo predstavili svoje cilje, kaj želimo sporočiti pedagoški in tudi širši javnosti, kaj bi radi dosegli in zakaj nagovarjamo ravno njih kot nosilce plenarnega dela konference. Vsi predavatelji so v Sloveniji znane osebnosti na določenem strokovnem področju, so ljudje s profesionalnimi izkušnjami in v življenju sledijo vrednotam, h katerim stremimo tudi v *Društvu katoliških pedagogov Slovenije*.

Udeležencem konference smo želeli poleg znanj in informacij, ki segajo v razumski del osebnosti, dodati še vsebine in metode dela z mladimi, ki delujejo na posameznikova čustva in hkrati ustvarjajo prijetno vzdušje med sodelujočimi na sami konferenci.

3 Gostujoči predavatelji

V plenarnem delu so sodelovali: nekdanji predsednik RS Borut Pahor s predavanjem *Kako živeti narodni ponos v svetu*, ko so meje vse bolj zabrisane; novinarka in predavateljica Vida Petrovčič s prispevkom *Bodimo ponosni na naš jezik in kulturo*, ohranjajmo ju za prihodnje generacije; direktor *Mohorjeve družbe* iz Celovca dr. Karl Hren s temo *Aktualni izzivi za slovensko manjšino na avstrijskem Koroškem*.

V drugem delu strokovnega programa so sledili prispevki učiteljev in vzgojiteljev iz Slovenije, pa tudi Slovencev iz Argentine in Avstrije ter prispevki tujih udeležencev. S *Filozofske fakultete Univerze v Osijeku* je prišla dr. Sanda Ham, filologinja, ki je v svojem prispevku nazorno predstavila, kako velik napor vlagajo strokovnjaki na Hrvaškem, da bi v lastni državi ohranili svoj materni, hrvaški jezik in mu zagotovili položaj, ki ga kot uradni in narodni jezik mora imeti v samostojni državi. Iz Madžarske je kolegica Judit Hallgatone, nekdanja ravnateljica krščanske gimnazije, izpostavila moč in željo madžarskega naroda po ohranitvi in posredovanju prvih madžarske kulture in jezika od vrtca naprej. Poudarila je: »Če jezik izgine, umre tudi narod.«

Bogastvo in narodovo moč skozi jezik in kulturo so prispevali še naši rojaki iz Argentine, tako tisti, ki so pred leti prišli v Slovenijo in zdaj živijo tukaj, kakor tudi tisti, ki so še del slovenske skupnosti v Argentini, konkretno v Mendozi.

4 Borza idej za vzgojno-izobraževalno delo

Slovenski učitelji in vzgojitelji so prispevali odlične primere iz pedagoške prakse. To je bila prava borza idej za takojšnji prenos oz. posnemanje v lastnem vzgojno-izobraževalnem delu z otroki, učenci in dijaki.

Na konferenci smo načrtno poskrbeli tudi za desno možgansko polovico. Z glasbenimi, solističnimi in zborovskimi točkami, ki so jih prispevali učenci *OŠ Notranjski odred Cerknica* in slovenski zbor Tabor z vodjo Janezom Gostišo, smo se na poseben način dodatno dotaknili čustev. Omenjeni zbor je prisotne navdušil z izvedbo pesmi G. Ipavca *Kje so tiste stezice in Slovenec sem*.

Tudi organizatorji, člani DKPS, smo seveda poskrbeli za prijazen in vključujoč sprejem vseh gostov in sodelujočih.

Konferenca je bila namenjena vzgojiteljem in učiteljem slovenskih javnih in zasebnih šol. Vsebine, o katerih je tekla beseda, lahko vsi pedagoški delavci vključujejo v delo z otroki, učenci in dijaki na vseh ravneh šolanja, tako pri učnih urah vseh učnih predmetov, pri različnih zunajšolskih dejavnostih in tudi pri delu s starši. Naj poudarim, da s tem, ko mlade spodbujamo h krepitvi lastne identitete, ne izključujemo nikogar v današnji kulturno heterogeni družbi. Vsakdo ima pravico, celo zaželeno je, da ohranja tisto v sebi, kar je. Samo močna in samozavestna oseba bo lahko v odrasli dobi vodila konstruktiven dialog z ljudmi različnih ver, narodnosti in ideoloških usmeritev.

Naj zaključim: bodimo skupaj nosilci procesa, ki prispeva h krepitvi nacionalne identitete različnih posameznikov, in poskrbimo za razvoj in obstoj naroda ter se s prepričljivimi dejstvi uprimo procesu globalizacije, ki stremi k izenačitvi sveta.

Dragica Motik, članica organizacijskega odbora za pripravo 6. mednarodne konference.

KAKO ŽIVETI NARODNI PONOS V SVETU, KO SO MEJE VSE BOLJ ZABRISANE

Borut Pahor

bivši predsednik RS (*vabljeni predavatelj*)

Rad bi se zahvalil društvu, da so me povabili, da so se spomnili name, zlasti zaradi naslova in vsebine te pomembne konference.

Danes imamo priložnost, da se posvetimo vprašanju, ki se zdi zapostavljeno. Pa ne samo pri nas; tudi sicer se zdi, da je nemoderno, da sodi v preteklost, da sodi v čas, ko so se ljudje ukvarjali z vprašanji, ki so danes že odgovorjena.

Preden bi se sprehodil skozi svoj kratki referat, bi želel najprej spomniti, da sem v zadnjih nastopih kot predsednik republike, pa tudi v odgovorih na številna novinarska vprašanja o občutkih, ko sem po 32 letih zapuščal politiko, na vprašanje, ali imam kakšno posvetilo novim generacijam politikov, dejal, da se mi zdi glede na vse, kar sem videl in doživel v 32 letih najbolj pomembno, da vsi skupaj, vsak na svoj način, skrbimo za krepitev naše narodne in državljanske skupnosti. Ne vemo, kaj se bo dogajalo v prihodnosti. Nihče ne ve. Prav mogoče je, da se bo svet in mi z njim še naprej vrtel v mirnem razvoju in bo našim otrokom omogočeno, da bodo svoje talente razvijali brez velikih skrbi in zlasti strahov.

Mogoče pa je – in nihče ne more reči, da to ni verjetno – da se utegne zgoditi kaj proti naši volji, kar nas bo preizkušalo kot narod in kot državo.

Mi ne moremo vplivati na svetovne dogodke tako kot morda kakšne velike sile. Imamo pa kot Slovenci in kot državljani te suverene države pravico in zlasti dolžnost, da skrbimo za eno stvar, za katero nihče drug ne more skrbeti namesto nas. In to je, da v vseh ozirih ostanemo povezana skupnost.

Pri tem ne gre za to, da bi vsi mislili enako. Ti časi so, hvala bogu, mimo. Gre za to, da znamo razmišljati različno, da znamo živeti s to različnostjo, da znamo sklepati smiselne kompromise. Zgodi pa se, da so razlike v nekaterih pogledih in stališčih tako velike, da je preprosto treba s temi velikimi razlikami tudi živeti.

Tu so nekatera vprašanja, ki terjajo pogum in neko potrpežljivost politike pri ukvarjanju z njimi, zato da bi se rane do te mere zacelile – tukaj mislim recimo na rano iz državljanskega razkola med drugo svetovno vojno ali po njej – da ne bi hromile običajnega političnega življenja, politične razprave, iskanja kompromisov in možnosti, da dosegamo dogovore o skupnih ciljih. O tem bi želel spregovoriti v nadaljevanju.

Za potrebe današnje konference se mi zdi pomembno postaviti vprašanje aktualnosti narodnega ponosa v globaliziranem svetu v širši kontekst razvoja slovenskega narodnega vprašanja. Če vzamemo v presojo časovni lok tega razvoja, npr. od taborskega gibanja pred več kot stoletjem in pol pa vse do danes, lahko zelo nazorno opazujemo zorenje narodne zavesti ter s tem tudi narodne samozavesti in ponosa, ki sta preraščala okvire kulturniške skrbi za jezik, kar je bilo seveda osrednjega pomena, in sta konec prejšnjega stoletja proizvedla polno politično samozavedanje in zrelost naroda, ki se je z ustanovitvijo svoje države kvalificiral kot nacija. Samostojna slovenska država, ki je zrasla iz vrenja v času slovenske politične pomladi, je že od samega začetka umeščala svojo geopolitično in vrednostno pripadnost Zahodu, njegovim institucijam in – to poudarjam – njegovim vrednotam. Povedano drugače, Slovenci svojega kasnejšega umeščanja v Evropsko unijo in NATO nismo videli kot grožnjo svoji komaj pridobljeni suverenosti, temveč kot njeno logično nadaljevanje.

Naj v tem smislu spomnim na najbolj kratek, najbolj jasen, po mojem mnenju tudi najlepši politični program svojega časa, na Majniško deklaracijo, ki jo je leta 1989 na Kongresnem trgu v Ljubljani prebral Tone Pavček. Njena največja odlika je bila – in trajno ostaja – da je povezala demokracijo, samostojno državo in našo vpetost v evropsko družino narodov.

Ko smo se torej Slovenci in drugi državljani Slovenije na referendumu na začetku novega tisočletja po svoji volji in suvereno odločili za vključitev v Evropsko unijo in NATO, smo nekako zgodovinsko zaokrožili omenjeni

zgodovinski lok od taborskega gibanja pa vse do danes. To je zgodovinski lok razvoja slovenskega narodnega vprašanja od boja za priznanje slovenskega jezika do njegovega mesta med uradnimi jeziki Evropske unije.

Toda to zaokroženje, se zdi - in to je poudarek mojega uvoda -, smo Slovenci vzeli preveč dobesedno. Zdi se, seveda napačno in celo nevarno, da smo s temi velikimi prelomnimi koraki prišli do konca in da glede prihodnosti razvoja naše narodne skupnosti ni več vprašanj, na katera bi se bilo vredno ozirati in skušati zanje najti odgovore.

Zdi se, da imamo opraviti z nekakšnim splošnim prepričanjem, da je glede naše narodne skupnosti zdaj vse jasno, vse na svojem mestu in da je to samoumevno ter da bo odslej za našo narodno bit potrebno le še kakšno praktično ravnanje, nek perpetuum mobile. Nič ne bi moglo biti bolj zmotno, morda tudi nevarno, kot sem dejal.

Čeprav Slovenci zdaj živimo najboljši, najvarnejši, gotovo tudi najplodnejši del svoje zgodovine, te zgodovine ni konec. Tudi našega razvoja narodnega vprašanja ni konec. Tudi če bi bila naša umeščenost v EU in NATO trajna, za kar nimamo zgodovinskih dokazov, naša narodna skupnost ni odrešena skrbi za razvoj narodne skupnosti.

Ker pa nič ni trajno, razen sprememb, moramo v tem kontekstu za zaključek uvoda razumeti dvoje: paziti in razvijati moramo svojo državo in paziti in krepiti moramo svojo narodno skupnost.

V tem kontekstu menim, da ima narodni ponos kot nek izraz ljubezni in navdušenja ter skrbi za lastno domovino velik pomen. Večji, kot mu ga pripisujemo.

Za razliko od preveč prisotne miselnosti, da sodi, kot sem rekel, v preteklost, da je obsoleten, da je predmoderen, morda celo škodljiv za čas globalizma, sem prepričan, da ima prav zaradi tega, zaradi globalizma, tudi za Slovence ultimativni pomen.

Skratka. Razvoj slovenskega narodnega vprašanja ima v pogojih odprte družbe nove skrbi in tudi nove priložnosti. Zato pozdravljam napor te konference in napor vseh, vselej in povsod, ki hočejo ali pa so celo dolžni skrbeti za to, kar imenujemo narodna samozavest, narodni ponos. Narodnega ponosa seveda, kot vemo, ne moremo zaukazati s predpisom, lahko ali pa celo moramo pa vzgajati zanj.

Narodni ponos je čustvena kategorija posameznika in skupnosti, ki jo omogočajo ali zavirajo številne okoliščine, od institucionalnih do posameznikove proste volje.

Vzgoja za narodni ponos poteka znotraj družine, v šolskem prostoru, v društvenih okoljih in seveda tudi neposredno pod okriljem državnih institucij. Država torej lahko predpiše in tudi predpisuje učne načrte, ki naj bi imeli za rezultat tudi krepitev narodne zavesti. Pri tem pa imamo Slovenci nekaj smole.

Ker smo našo državo ustvarili, ustanovili, se zanjo borili in jo tudi umestili v mednarodno skupnost komaj pred dobrimi 30 leti, nekatere zamere iz tistega časa – tako nekako se mi zdi – onemogočajo, da bi prišlo do dogovora, ki bi tudi v kurikulumu, v šolskih programih od osnovne šole do univerz omogočal našim otrokom, učencem, dijakom, študentom, da bi bolje spoznali pogoje, v katerih je nastala naša država in načine, kako je do nje prišlo.

Zdaj skrbim zase tako, da predavam po svetu. Dostikrat me prosijo, da povem kakšno navdihujočo zgodbo. In ko povem navdihujočo zgodbo o nastanku naše države, so ljudje preprosto osupli. Ali je res mogoče, da so se bili ljudje v državi, ki je bila del nečesa, kar je razpadalo, v manj kot letu dni, od aprila, ko se je konstituirala Bučarjeva skupščina in bila imenovana Demosova vlada, sposobni dogovoriti za sporazum vseh strank, zastopanih v skupščini, da so na plebiscitu istega leta glasovali za ustanovitev te države, jo v pol leta tudi kvalificirali za njeno razglasitev, jo v desetih dneh obranili in jo v pol leta pripeljali na zemljevid mednarodne skupnosti? Povejte mi, spoštovani gospe in gospodje, ali ni to tudi za naše otroke, seveda za različne starosti povedano na različni način, nekaj najbolj navdihujočega, kar lahko slovenski človek sliši. Gre za to, da dobimo občutek, da Slovenci v zgodovini nismo samo trpeli. Tega je bilo zelo veliko in ta občutek tega trpljenja je močno zasidran v naših čustvih, posameznikovih in kolektivnih, s čimer ni nič narobe. Ampak v tem času smo tudi zmagovali. Ne gre samo za zaslugo posameznikov, ampak je v nekem trenutku čarobnosti na prehodu iz totalitarnega v demokratični sistem, na prehodu, ko je po padcu Berlinskega zidu prišlo do globalnih sprememb v Vzhodni Evropi, prišlo do nastanka naše države, ki se je rodila v nedrjih demokracije in si ni zastavila za cilj, da bi stopila v vojno proti drugim narodom in jih sovražila. Nasprotno, iskala je stik z njimi in ga je našla. Po demokratični in suvereni poti v evropski družini. Povejte mi bolj navdihujočo zgodbo od te.

In vendar – vi boste to bolje vedeli od mene – se mi zdi, da naši otroci, naši dijaki, naši študentje niso imeli možnosti tega slišati tako, kot bi to povedali v kakšni drugi državi, ki ima daljšo tradicijo od naše.

Zato sem bil vedno prepričan, čeprav nisem poklicni pedagog in se s tem ne ukvarjam in tega področja ne poznam, da ste vi poklicani, da pridete do dogovora o tem, kako bi nekatere stvari, ki so tako čudovite v naši ne tako zelo oddaljeni preteklosti, predstavili mlademu človeku, da bi v tem začutil prvinsko moč, tako on kot mi kot kolektiv. Še vedno se bomo soočali z velikimi izzivi. Ne vemo, kaj se bo dogajalo okrog nas. Nič ne želim prejudicirati, ampak vidimo, da je svet včasih bolj, včasih manj nevaren. V tem svetu mora naša narodna skupnost preživeti. Imamo državo, ki je orodje, ki nam omogoča, da to lažje in bolje storimo, ampak tega se moramo zavedati in moramo vedeti, da so bili poleg trpljenja v zgodovini trenutki, ko smo zmagali.

Vemo, da ponos izvira iz občutka ob zmagi, ob dosežkih, ob tem, da ustvariš nekaj velikega, nekaj, kar je pomembno ne samo zate, ampak za narodno in državno skupnost. Zdi se mi, da ta zgodba o prehodu iz totalitarnega v demokratični sistem, ta tranzicija iz dežele v državo, tranzicija našega vstopa v Evropsko unijo, ni dovolj predstavljena v slovenski javnosti.

Zdi se mi, da brez tega izgubljam platformo za graditev ponosa, kajti ljudje smo ponosni na dosežke. Kdaj smo ponosni na svoje športnike? Takrat, ko dosežejo nekaj velikega. In to zlasti v mednarodnem smislu. Mar ni bila ustanovitev naše države uspeh, ne samo doma, ampak v mednarodnem smislu - zlasti na način, kako smo to dosegli? In še nekaj.

Naj za trenutek sežem na področje, ki ga je prijazno omenila voditeljica. V zgodovini smo imeli tudi tragične trenutke – tako kot vsi narodi. Ne poznam naroda, ki se ne bi soočil s temnimi stranmi svoje zgodovine. Ampak vem, da so se nekateri narodi tega vprašanja lotili bolj zrelo, kot smo se ga mi. Zakaj?

Ne samo zato, da so umaknili občutljivo, čustveno nabito vprašanje, ki je izločalo, ne pa vključevalo v politični dialog, ampak zato, ker so vedeli, da lahko podarijo novim generacijam ponos in samozavest za ukvarjanje s prihodnjimi problemi samo tako, da iz svoje zgodovine poudarjajo tisto, kar narod krasi. Ne zamižijo pred napakami, ampak teh napak ne izkoriščajo za to, da bijejo boj enega proti drugemu. V tem Slovenci nismo brez dosežkov, ampak na njih je treba graditi naprej. In zdaj ključno. Ker smo dejali, da ponos izhaja iz tega, da narodna skupnost, državljanska skupnost čuti ponos zlasti takrat, ko nekaj doseže, moram ugotoviti naslednje: po našem vstopu v Evropsko unijo, po vstopu v NATO, ko smo naš narod in našo državo namestili v varno okolje, se je nekako zmanjšal apetit, ambicioznost ne samo slovenske politike, tudi slovenske inteligence, pravzaprav vseh nas, da bi iskali skupne cilje za prihodnost – kot da jih ne potrebujemo. Kot da bodo že poskrbeli za nas. Do neke mere je seveda to, da smo pod okriljem Evropske unije v političnem in gospodarskem smislu in da smo v okviru zveze NATO v varnostnem smislu, tudi res.

Toda obstaja vprašanje, za katero drugi ne bodo skrbeli, in to je krepitev narodne in državljanske skupnosti. Mi smo od taborskega gibanja, da ne grem še bolj nazaj, do danes preživeli, ker smo se trudili biti skupnost. Ko smo sredi druge svetovne vojne kot skupnost razpadli, je bilo potrebnih 50 let, da smo te rane zacelili, da smo se spet začutili kot skupnost, šli na plebiscit in ustanovili državo.

Ustanovitev naše države je par excellence. Zato seveda danes ne moremo govoriti samo o teh čustvenih ali pa, če želite, majhnih stvareh, ki so pomembne za vprašanje ponosa. O tem, da moramo ljubiti svoj jezik. Seveda. Ko sem obiskal Argentino, je vsa naša delegacija jokala, ko smo videli četrto generacijo Slovencev, ljudi, ki sploh še niso bili v Sloveniji, in so znali lepo peti slovensko, ker so oni in njihovi starši čutili potrebo, da nadaljujejo tradicijo pripadnosti tej skupnosti.

Seveda zato, ker so se čutili tudi malček ogrožene. Mi pa danes kot da ne čutimo te ogroženosti. Kot rečeno: kot da je samoumevno, da smo se znašli v položaju, v trenutku, ko tudi zaradi zunanjih okoliščin (toda ne samo zaradi njih, tudi zaradi domačih) lahko čutimo neko zaostajanje v razvoju, ki bi bil lahko hitrejši in boljši.

Tudi med sabo čutimo nek deficit pri tem, da bi bile lahko morda kakšne stvari boljše, in zato ne krivim nikogar, ampak nas vse skupaj zaradi tega pomanjkanja želje, volje, strasti, da nekaj naredimo skupaj, da poiščemo tisto, kar nas povezuje in gremo naprej.

Mislím, da bo prišlo do preobrata v mednarodni skupnosti, pa tudi pri nas, ko bomo zlasti mi znali razumeti, da je znova nastopil čas, da poiščemo tisto, kar je ob vseh razlikah skupno. In da naredimo nekaj novega in velikega in zavarujemo svoje narodne in državne korenine. Če nam bo to uspelo, bo to razlog za velik ponos našega naroda, zlasti naših mladih ljudi. Naj za konec povem tudi osebno izkušnjo o tem, kako sem kot predsednik

republike obiskal ali pa me je obiskalo 214 šol, zlasti vrtcev, osnovnih in srednjih šol, pa tudi seveda fakultet. Kaj sem lahko videl? Lahko sem videl, da je nova generacija naših otrok sprejela dejstvo, da so se rodili v nov svet, v Slovenijo, ki je demokratična, ki je odprta, ki je vključena v Evropsko unijo, in je tudi del globalnega sveta.

Še moja zadnja misel. Ali nas globalizem pri krepitevi naših narodnih vrednot samo ogroža? Seveda s celo vrsto svojih značilnosti posega v našo identiteto. Naša naloga je, da za nič na svetu nekaterih temeljnih identitetnih značilnosti Slovencev, začevši z jezikom, našo narodno tradicijo in vsem ostalim, ne pozabimo, ampak krepimo. Ampak globalizem nam na drugi strani tudi omogoča, da govorimo o svojem jeziku, naši tradiciji, kulturi v celem globalnem svetu.

Ni velikih in malih držav, mi je nekoč rekel nemški predsednik Frank Walter Steinmeier. So samo majhne države in tiste, ki tega v tem velikem svetu še niso spoznale. In vse se morajo na svoj način boriti, da ohranijo to samobitnost. Vse. Tudi velike.

Želel bi, da razumete, da imamo tako skrbi kot velika pričakovanja. Nimam strahov. Mislim, da imamo vse pogoje za to, da gremo naprej, da dosežemo nekaj velikega. Le vedeti moramo, da nihče drug ne bo tega naredil namesto nas. In če to vemo, potem si moramo prizadevati, da v tej narodni skupnosti, kjer tako zelo različno mislimo, ker smo demokratična družba, iščemo tiste stvari, ki nas do te mere povezujejo, da lahko ustvarimo pričakovanja glede prihodnosti, ki jih bomo izpolnili. In ko jih bomo, bo to tisti fundament, zaradi katerega bomo toliko bolj čutili ta organski narodni ponos.

BODIMO PONOSNI NA NAŠ JEZIK IN KULTURO, OHRANJAJMO JU ZA PRIHODNJE GENERACIJE

Vida Petrovčič

novinarka in predavateljica (*vabljenjo predavanje*)

Vsi vemo, kaj je treba narediti, in se glede tega bolj ali manj strinjamo. Zato sem si zastavila cilj, da spregovorimo o tem, kako naj to naredimo. Kajti na splošni ravni se lahko strinjamo, na konkretni imamo pa velikokrat težave zaradi razklanosti, različnih mnenj in vsega, kar sodi zraven. Zato bom tudi v tem smislu govorila. Vsi poznamo šolo, ker smo sami hodili v šolo, šolo poznam tudi z vidika svojih otrok, ker sem mama in zdaj tudi babica, zato bom mogoče tudi kaj komentirala na osnovi tega, kar opažam. Ker pa sem jaz zelo moderna in predlagam, da tudi vi moderno delujete v tem svojem šolskem procesu, sem za mnenje vprašala umetno inteligenco.

Umetna inteligenca je izpostavila nekaj točk, po katerih bomo pogledali, ali se mi tega držimo in kje bi bili lahko konkretno boljši. Osveščanje, pomen narodne identitete, vzgoja za ljubezen do domovine, vključuje ozaveščanje o kulturni dediščini, jeziku in zgodovini naroda. Gremo najprej na področje kulturne identitete, zgodovine, jezika. Kaj se nam danes dogaja v šolah in na splošno? V učnem programu imamo že zelo zgodaj angleščino. Menim sicer (mogoče sem bolj »stare šole«), da je dobro, da se otroci najprej zelo dobro naučijo svojega jezika, potem bodo pa na ta svoj jezik nekako položili tuji jezik in njegovo slovnico, ker bodo vlekli neke primerjave. In seveda zdaj še drugi tuji jezik. Mislim, da pri tem mogoče malo prehitavamo. Vidim tudi program svojih vnukov, ki so že kar večji v angleščini. Je pa vprašanje, ali so večji tudi v slovenščini. Imamo seveda to srečo, ne vem, kako je to moji snahi uspelo, da oba vnuka zelo veliko bereta. Sta še zelo majhna, ampak vedno gremo na pot s knjigo. Mislim, da je za to majčkeno zaslužna tudi montessori metoda, za katero predlagam, da si jo vsi malce ogledamo. Pravi, da je otroku že pri tretjem letu dobro postaviti temelje za branje in pisanje. Mislim, da je to ključen trenutek, kjer bi lahko nadgradili vzgojni moment, ko bi lahko skozi jezik, pisavo, branje, govorjenje in pripovedovanje nekih zgodb mogoče pospešili razvoj branja in učenja jezika.

13

Opazila sem še nekaj. So ljudje, ki so na določenem položaju, na primer logoped. Nekaj časa sem hodila z vnukom k logopedu in logopedinja ni govorila pravilno slovensko. Ni uporabljala dvojine, ni uporabljala drugega sklon. Popravljala sem jo ter prosila, ali lahko govori pravilno. Seveda ima logoped neko drugo funkcijo, ampak če ne uporablja pravilno dvojine, tudi za otrokovo učenje jezika ni dobro. Na vseh straneh učnega procesa je treba biti pozoren. Logoped, učitelj – vsi moramo zelo paziti, da govorimo ves čas pravilno slovensko. Seveda nam uide, tudi meni, da celo v kakšni oddaji rečem kakšno po ljubljansko, ampak se trudim in je prav, da se trudimo tudi doma.

Tuji jeziki mogoče prihajajo prezgodaj, so pa naši otroci ves čas bombardirani preko teh novih medijev in imamo tudi zelo veliko nekih novih besed. Besede »ajde«, »džabe« ali pa besede iz nekdanjega jugoslovanskega prostora mene motijo. Zelo bi bilo v redu, če bi poiskali neke nadomestke za take besede in si jih zapisali. Torej, kot pedagogi zaznavamo neke besede; tudi jaz včasih kakšno tako, ki ni čisto slovnično pravilna, zapišem. Ponavljamo veliko slovničnih napak, na primer: ni pravilno reči »temu ni tako«, ampak »to ni tako« ali pa »to je tako« (izraz prihaja iz nemščine, kjer se veže s tretjim sklonom).

Če ste tukaj učitelji, ozavestimo, kaj je pravilno slovensko. To bi svetovala vsem. Tudi na radiu so neke oddaje, ki so zelo koristne, da bomo lažje pristopili k pravilni rabi slovenskega jezika. Poglejmo, koliko poznamo zgodovino svojega naroda. Umetna inteligenca predlaga tudi medpredmetno povezovanje, ki je zelo zanimivo. Imamo na primer matematiko ali fiziko. Ko sem kot novinarka marsikaj prebrala in marsikoga srečala, sem ugotovila, da je slovenska znanstvena fundacija izdala knjigo o slovenskih znanstvenikih. To so neki ljudje, za katere do takrat nisem nikoli slišala ali pa vsaj nisem pogosto slišala. So ljudje, ki so v znanosti – tudi v tujini – nekaj dosegli, ampak mi o njih ne vemo nič. Če vprašamo nekega otroka, bo o raketah, o Elonu Musku, vedel vse. Seveda zato, ker so vsak dan na televiziji. Ampak o Slovencih, ki so uspeli v NASI, pa ne. Pri medpredmetnem povezovanju bi pa mogoče bilo koristno, da bi včasih pri zgodovini povedali kaj v zvezi z Valvazorjem ali pa Vegovimi tablicami, pa od kod sploh ime Jurij Vega in kdo so ti italijanski aristokrati, ki so se preselili k nam in zakaj. Vem, da je to težko. Učitelji, profesorji imajo svoj program, ampak mogoče se na primer v debatah o fiziki pove, kdo so znani slovenski fiziki. Imamo ogromno inženirjev, o katerih ne vemo nič. Mogoče

bi tako vzbudili naš narodni ponos. Zakaj to govorim? Veliko potujem, pa me včasih v tujini vprašajo: »Od kod pa ste vi?« Rečem: »Slovenija.« »Aha, Slovakia!« »Ne.« In potem rečejo: »Dobro, kdo pa je kakšen znan Slovenec?« To so predvsem športniki. Prav potruditi se moram, da imam že pripravljen nek seznam, če me bo kdo vprašal, kdo je to, kaj je to, da hitro odgovorim. Drugače pa sem imela kar težave, da sem se res zavedla, kdo je znani Slovenec, ki ga poznajo tudi v tujini. Tukaj bi veljalo narediti nek mali seznam, tudi za mladino, za otroke, da bi vedeli.

Umetna inteligenca nato navaja vrednote in etiko. Tu imamo kar precej izzivov. Morda ne delimo vsi istih vrednot. Je pa važno to, kar je pred mano poudaril že nekdanji predsednik Pahor – da je več stvari, ki nas združujejo, kot tistih, ki nas razdvajajo. O teh vrednotah se velja pogovarjati tudi pri pouku, jih mogoče napisati.

Recimo, da bi me najeli kot nekega »coacha« in bi rekli, razvijmo slogan za firmo. Tega prepletanja med panogami je zelo malo. Pisali bi na tablo, kdo smo in kaj počnemo. Recimo, da smo osnovna šola. Gre za to, da imamo nek moto in da vsakdo sredi noči ve, kakšen je ta moto. Da z nekaj besedami povemo, kaj počnemo. Tako je z vidika države: mi smo Slovenija, smo država, ki spodbuja ljudi, da so veseli, da so ponosni – to bi bil lahko moto neke države. Da lahko rečemo, kdo smo, kaj delamo, zakaj to počnemo. To je bistveno in tako se potem dobi logotip neke države. Ta debata v razredu, skupini ali v nekem okolju je zelo pomembna. In še nekaj je pomembno. Etika je pomembna zato, ker jo mi kažemo s svojim osebnim zgledom. Etika mora biti taka, da jaz počem to, kar zahtevam od drugih. Da je to vse enako in usklajeno. Zdaj pa pogledajte te vrednote. Imela sem intervju na Domovina.je. Velikokrat sem poslušala o nekdanjem predsedniku Kučanu in o tem, kaj vse je rekel. Njegova ponarodela izjava je: »O odcepitvi Slovenije od Jugoslavije je težko celo misliti, ker to ni nikoli bila moja najintimnejša opcija. Z njo se ne morem sprijazniti.« To je rekel 31. januarja 1990. Razumem človeka, bil je pomemben že v prejšnjem sistemu, vsak ima pravico, da nekaj misli, in to je bilo pred osamosvojitvijo. Potem, ko sem na spletu poiskala vse možne izjave, me je pa tale res presenetila. Na prvem programu radia Slovenija je bil 23. decembra 2015 takle naslov (lahko ga najdete tudi na spletu): »Očitajo mi, da sem bil proti odcepitvi. Še zdaj sem,« je rekel. Veste, to mi je pa vzbudilo občutek, da mogoče pa ta izjava ni bila preveč domoljubna. Če si predsednik ene države, je zelo dobro, da vsaj na zunaj, tudi če imaš ti intimno drugačno mnenje, bolj domoljubno izražаш tisto, kar te sprašujejo na tej tvoji funkciji ali pa na funkciji, ki si jo opravljal. Vem, da je to delikatna tema, ker če izrečemo ime kateregakoli politika, tako ljudem v glavi zabrni: »Joj, Kučan, Janša in podobno.« Ampak vendarle sem se odločila, da povem ta primer z radia, ker mislim, da je zelo pomembno, da se predvsem ljudje, ki zastopajo državo in so na vodilnih položajih, domoljubno izražajo. Ker če tega ne bomo počeli, potem to vzbudi tisto situacijo, ki smo je bili vajeni v nekdanji Jugoslaviji. Prihaja do dvotirne vzgoje (odvisno sicer od tega, kakšne so razmere doma).

V šoli rečemo, da je bila osamosvojitve pomembna in dobra, doma pa rečejo starši: »Veš kaj, v šoli povej to, drugače pa vemo, kako je.« Zakaj to rečejo? Zato, ker to reče tudi predsednik. Glejte, če predsednik reče, da je proti samostojni Sloveniji, to v ljudeh vzbuja neka čustva: »Saj res, včasih je bilo res boljše, veliko boljše ...« In pridemo do tega, kar imamo danes. V Bruslju bo 29. novembra proslava Ex Jugoslavija. Na veleposlaništvu, ki ga plačujemo mi vsi. To je škandal! To so državni uradniki, ki jih mi plačujemo. Naj imajo svojo zabavo, ampak ne javno in na račun države. To je tisto, kar moti. Vrednote se vzgajajo z osebnim zgledom, in to na vrhu države, sicer pride do dvotirne vzgoje. So ljudje, ki morda upravičeno še vedno mislijo nekaj in to učijo doma, drugače pa v šoli. To je problem Slovenije, ki ga danes vidim. Kot država bi se morali poenotiti. Mislim, da je bil predsednik Pahor res dober zgled. Zelo lepo je povedal na koncu, če želimo imeti državo in gojiti te domoljubne vrednote, bi morali stopiti skupaj in se odgovorno zavedati svoje funkcije in svoje vloge, tudi vloge medijev. Ne pa da, če boš kaj rekel, boš takoj fašist (ali ne vem kaj točno bo zdaj po novem prepovedano). Tukaj bi morali kot država narediti več.

Morda bi bil zelo zanimiv projekt, da bi hodili po Sloveniji in slikali tisto, kar ni najboljše, kar ni v redu. Moja taka fotografija bi bila iz Ljubljane. Slovenska himna je napisana na tleh, na pločniku pred centralno pošto v Ljubljani. Vsi hodijo po himni, vsi pljuvajo po njej, kuža jo pomoči, žvečilni gumiji so nalepljeni tam. V vsaki normalni državi bi bil ta človek, ki je vgradil himno na pločnik, zaprt in sodno procesiran. Ne vem, kdo se je tega spomnil. Za nameček gre za to, kar je Prešeren sam prečrtal, ker je Miklošič kritiziral Zdravljico. Prešeren je potem naredil lastno cenzuro, nato je obstajalo več variant te Zdravljice. Ampak mi smo zdaj objavili še faksimile tega prečrtanja. Zakaj? Če bi imeli muzej osamosvojitve, bi lahko imeli tak faksimile, ampak bi bilo zraven pojasnilo, da je bilo besedilo samocenzurirano, da je Prešeren nekaj spremenil. Zraven bi bila razlaga. Vsak, ki vidi to prečrtano besedilo, dobi neko ne najboljše vizualno sporočilo.. Naša zavest deluje na nezavednem dožemanju.

Umetna inteligenca je predlagala še obisk zgodovinskih krajev, to, kar počnemo in je tudi v šolah. Kar se šole tiče, je to zelo pomembno. Ko gremo v te zgodovinske kraje, izberemo vse možne znane osebe in jih predstavimo. V Beli krajini ni samo Oton Župančič, je še kdo drug. Mogoče je kdo, ki je danes zaposlen v NASI, kak velik inženir ali pa izumitelj. Mogoče bi se veljalo potruditi v tem smislu.

Da ne govorim o tem, kakšne spomenike imamo v Ljubljani – čemu so posvečeni, kaj slavijo, leto 1975, zvezo komunistov, kip revolucije, ki je tudi neprimeren. Nimamo pa nobenega obeležja osamosvojitve. Kaj šele, da bi imeli obeležje, ki prekinja s komunizmom. V obdobju osamosvajanja smo se strinjali tudi o tem, da zamenjamo družbeni sistem. V vseh drugih državah – Albanija, Romunija, da ne govorim o Češki, Slovaški – imajo na vidnem mestu izpostavljeno to prekinitev s prejšnjim sistemom komunizma. Mi tega nimamo. Seveda se potem ne moremo čuditi, da roma Asta Vrečko, ki bi bila glede na leta lahko moja hčerka, v Čebine. Kaj počne tam? Ljudje smo zgroženi, ampak to smo mi naredili. Mislim, da smo v 33 letih zelo malo pripomogli k domoljubni zavesti, tudi v šolskem sistemu.

Rada bi se dotaknila še glasbe. Tudi glasba je pomemben dejavnik. Mi imamo še vedno na nacionalnem radiu urednika, ki reče »goveja muzka« za narodno zabavno glasbo. Gre za omalovaževanje, tudi Avsenikov, ki jim ne damo pravega mesta. To se mi zdi zelo moteče in mediji bi tukaj morali narediti več. Pa tega ne naredijo ne eni ali drugi mediji, če gledamo na nacionalni ravni.

Imamo pa Ivana Sivca, ki piše knjige. Na primer o celjskih knezih; knez je višji naziv kot grof, ampak mi vedno govorimo o celjskih grofih, samo da ne bi rekli, da so knezi. So pa bili tudi knezi. Ženske iz te družine so bile poročene. Ena s Sigismundom Luksemburškim in preko njega smo v sorodu s kraljevo družino Windsorjev. V prvem letniku študija zgodovine na fakulteti imajo študentje projekt »Kako smo v sorodu z britansko kraljevo družino«. To je nekaj, kar bi lahko kot en zanimiv projekt naredili v šoli. Druge poročene ženske iz te družine so bile prav tako pomembne; ena je bila poljska in , češka ter litavska in romunska kraljica to je naša močna zgodovina. Ne vem, zakaj je ne poudarjamo.

Za konec bi opozorila na motivacijsko delo z otroki. Morda bi veljalo narediti eno vajo. Vzeli bi si eno uro, pa bi se vprašali: Kdo sem? (Slovenec, kajne?) Kako vem, da sem Slovenec? To je bistveno vprašanje. Na kaj sem ponosen?

Ob tem moram povedati podatek, ki je tudi mene presenetil. V Sloveniji že 17 odstotkov delavcev prihaja iz tujine in zaradi tega, ker tudi njihovi otroci hodijo v šolo, so sošolci naših otrok, bomo slej ko prej prišli do vprašanja, kdo sem, zakaj sem to, kako vem, da sem to ... Takrat bo dobro, da bomo to vprašanje razčistili tudi v šolah in tudi s pedagoškimi delavci.

Zahvaljujem se vam za pozornost in za to povabilo. Zelo sem počaščena, da sem bila z vami.

ŠTIRJE KLJUČNI AKTUALNI IZZIVI SLOVENSKE NARODNE SKUPNOSTI NA KOROŠKEM

Dr. Karl Hren

direktor Mohorjeve družbe v Celovcu (*vabljeni predavatelj*)

Osnovno izhodišče za oceno uspešnosti ali neuspešnosti ukrepov za ohranjanje in spodbujanje manjšinskega jezika mora biti število oseb, ki ta jezik govorijo. V Avstriji se že od časa habsburške monarhije – natančneje od leta 1880 – zbirajo podatki o pogovornem jeziku prebivalstva. Delež slovensko govorečega prebivalstva na Koroškem je pričel upadati že v obdobju monarhije, pri čemer so bile metode popisovanja in posledično pridobljeni podatki že takrat ocenjeni kot vprašljivi in ponekod napačni. Kljub temu se dolgoročno kaže jasen trend: število oseb, ki govorijo slovensko, se je na Koroškem drastično zmanjšalo, kar velja tudi za tiste, ki so ob popisih prebivalstva navedli slovenščino kot svoj pogovorni jezik.

V 20. stoletju je število slovensko govorečih oseb upadlo s 75.136 leta 1900 na 12.554 leta 2001 (Bogataj, 2007: 351). Ti podatki predstavljajo 'jedro' narodne skupnosti, hkrati pa obstaja tudi znaten delež prebivalstva, ki ob popisih iz različnih razlogov ni navedel manjšinskega jezika. Opazno je, da je to 'jedro' (približno 14.000 oseb) pri popisih leta 1981 in 1991 ostalo stabilno. Po tem obdobju se je število ponovno zmanjšalo na že omenjenih 12.554 oseb leta 2001. Vse te številke zajemajo izključno avstrijske državljane. Povečanje priseljevanja slovensko govorečih oseb iz tujine, ki se je v zadnjih letih okrepilo, bo obravnavano kasneje.

Podrobnejša analiza rezultatov popisa iz leta 2001 razkriva, da je že takrat mesto Celovec imelo največ slovensko govorečih prebivalcev na avstrijskem Koroškem. V Tabeli 1 vidimo deset občin z največ slovensko govorečimi prebivalci na Koroškem.

16

Tabela 1: Deset občin z največ slovensko govorečimi prebivalci na Koroškem po absolutnih številkah in odstotkih prebivalstva (Statistik Austria):

Občina	Slovensko govoreči v absolutnih številkah	Slovensko govoreči v odstotkih občinskega prebivalstva
1. Klagenfurt/Celovec	1.308	1,6
2. Bleiburg/Pliberk	1.197	30,9
3. Eisenkappel-Vellach/Železna Kapla-Bela	1.000	38,7
4. St. Jakob im Rosental/Šentjakob v Rožu	694	16,4
5. Globasnitz/Globasnica	681	42,2
6. Feistritz ob Bleiburg/Bistrica pri Pliberku	681	33,2
7. Zell/Sele	619	89,6
8. Ferlach/Borovlje	584	8,3
9. St. Kanzian/Škocjan	536	13,2
10. Ludmannsdorf/Bilčovs	498	28,3

Po letu 2001 podatki o pogovornem jeziku niso bili več vključeni v popise prebivalstva. V raziskavi, ki jo je izvedel avstrijski javnomnenjski inštitut OGM in sofinanciral Urad zveznega kanclerja (BKA), so poskušali oceniti razvoj slovensko govorečega prebivalstva na avstrijskem Koroškem po letu 2001. OGM je pri tem prišel do naslednjega zaključka: »Več kot stoletni upad narodne skupnosti v osrednjem območju se je nadaljeval tudi v 21. stoletju, čeprav v nekoliko manj izraziti obliki. Upad narodne skupnosti v osrednjem območju ni posledica staranja prebivalstva, temveč predvsem povečanega odseljevanja, zlasti žensk, mlajših oseb in bolj izobraženih. Pripadniki narodne skupnosti se selijo v mesta, predvsem v Celovec, Dunaj in Gradec (OGM, 2022).«

Pod pojmom osrednje območje (Kerngebiet) OGM razume 36 občin, ki so zajete v območje uporabe Zakona o manjšinskem šolstvu iz leta 1958. Čeprav mesto Celovec ni vključeno med teh 36 občin, ga zaradi večstoletne prisotnosti slovenskega jezika in tesne gospodarske povezanosti z okoliškimi območji lahko štejemo za del avtohtonega naselitvenega območja slovenske narodne skupnosti na Koroškem. (Hren, 2024: 35)

Po ugotovitvah OGM se približno tretjina vseh izseljencev iz teh 36 občin odseli v mesto Celovec (OGM, 2022: 17). To pomeni, da je negativni trend, ugotovljen za te občine, ob upoštevanju mesta Celovec nekoliko omiljen.

Skupno število slovensko govorečih oseb z avstrijskim državljanstvom na Koroškem se je od leta 2001 verjetno nekoliko zmanjšalo. Vendar pa ne gre spregledati, da je uspelo zajeziiti drastičen upad števila slovensko govorečih oseb, ki je bil značilen za petdeseta, šestdeseta in sedemdeseta leta prejšnjega stoletja. Med dejavnike uspeha sodijo obsežna mreža avtonomnih struktur narodne skupnosti, zlasti na področjih kulture in športa, ki ju podpirata Avstrija in Slovenija. Poleg tega so se bistveno izboljšale možnosti dvojezične vzgoje in izobraževanja otrok v osnovnih šolah ter na sekundarni stopnji dve (14–19 let stari šolarji in šolarke). (Land Kärnten, 2024) Tradicionalno pomembno vlogo pri ohranjanju slovenskega jezika ima tudi delovanje cerkve!

Stabilizacija jedra narodne skupnosti pa ne pomeni, da se uporaba slovenskega jezika v posameznih podeželskih občinah v zadnjih letih ni znatno zmanjšala. Rezultati popisov prebivalstva odražajo predvsem jedro narodne skupnosti, vendar ne zajemajo velikega števila prebivalcev na dvojezičnem območju Koroške, ki sicer govorijo lokalna slovenska narečja, a pri popisu kot pogovorni jezik navedejo izključno nemščino. Ta del prebivalstva pripada starejšim generacijam, ki slovenskega jezika večinoma niso prenesle na mlajše rodove. S smrtjo teh posameznikov slovenski jezik izginja tudi iz njihovih družin.

Tako se kažeta dva nasprotujoča si trenda: na eni strani drastičen upad uporabe slovenskega jezika pri posameznikih in družinah, ki so se za jezikovno asimilacijo odločili že v povojnih desetletjih, in na drugi strani razmeroma stabilna situacija pri tistih, ki so jezik ohranili in danes predstavljajo tako imenovano *jedro* narodne skupnosti.

Ob upoštevanju te situacije se postavlja vprašanje: katere ukrepe je treba sprejeti za zagotovitev ohranitve slovenskega jezika v prihodnosti in za njegovo ponovno oživitev v vsakdanji rabi?

1 Učinkovito zastopanje narodne skupnosti

Trenutno delujejo tri politične zastopniške organizacije koroških Slovencev na podlagi zakona o društvih (glede možnih modelov manjšinskega zastopstva tudi: Hren, 2024: 149). Narodni svet koroških Slovencev (NSKS) je bil ponovno ustanovljen leta 1949 in se navezuje večinoma na krščansko-konservativno organizacijo iz obdobja med obema vojnoma. Leta 1955 je bila ustanovljena Zveza slovenskih organizacij (ZSO), indirektna naslednica osvobodilne fronte (Osvobodilna fronta), ki je med drugo svetovno vojno delovala s komunistično usmeritvijo in je želela imeti v prvih povojnih letih monopol pri zastopanju narodne skupnosti. Obe organizaciji – NSKS in ZSO – sta pravno-formalno društvi, ki ju financirata Republika Avstrija in Republika Slovenija. Enako velja za Skupnost koroških Slovencev in Slovenk, ustanovljeno leta 2003 kot odcepitev od Narodnega sveta koroških Slovencev.

Struktura članstva in število članov teh organizacij sta različna. Narodni svet (NSKS) temelji na individualnem članstvu, pri čemer 'zbor narodnih predstavnikov' neposredno izvolijo člani vsakih pet let. Na zadnjih volitvah leta 2018 je sodelovalo 1822 oseb. Zveza slovenskih organizacij (ZSO) temelji predvsem na članstvu pravnih oseb. Med članskimi organizacijami je najpomembnejša Slovenska prosvetna zveza (SPZ), ki vključuje številna lokalna slovenska kulturna društva. Na skupščinah so člani organizacije zastopani prek delegatov. SKS prav tako temelji na individualnem članstvu in vsako leto organizira svojo skupščino.

Legitimnost vseh treh organizacij ostaja nejasna oziroma nepopolna, saj nimajo javnopravno urejenih volitev. Najbolj jasno je to vprašanje urejeno pri NSKS-u zaradi direktnih volitev. Pri ZSO-ju je zastopanje interesov urejeno le indirektno, ker tvorijo občni zbor delegati. Pri Skupnosti koroških Slovencev in Slovenk (SKS) pa ni objavljenih aktualnih podatkov o številu članov. Ta nejasnost očitno ne motijo avstrijskih oblasti, saj imenovanja

v Sosvet za slovensko narodno skupnost potekajo po lastni presoji Urada zveznega kanclerja (BKA). To pogosto omogoča izključitev kritičnih glasov znotraj narodne skupnosti, ki bi opozarjali na neizvajanje manjšinskih pravic. Nejasna legitimnost in vtis, da si lahko državna in deželna politika do neke mere izbirata svoje sogovornike sami, povzročata razhajanja znotraj narodne skupnosti.

Drugi razlog za potrebo po skupnem zastopanju izhaja iz organizacijske šibkosti in posledične neučinkovitosti obstoječih treh struktur. Vse tri organizacije imajo v Celovcu svoje pisarne in zaposlene enega do treh redno ali honorarno zaposlenih sodelavcev. Čeprav so stroški za delovanje vseh treh organizacij znatni, je vsaka posamezna organizacija zaradi razdrobljenosti operativno šibka. Jasnih pristojnosti – na primer na politično-vsebinskem, pravnem ali medijskem področju – ni mogoče razviti. Delo pogosto opravlja le en sodelavec, ki mora naloge izvajati po svojih najboljših močeh. Poleg tega med organizacijami vedno spet prihaja do sporov, ki zmanjšujejo njihovo učinkovitost. Zaradi takšne razdrobljenosti učinkovito zastopanje interesov narodne skupnosti in odmevno medijsko delovanje nista mogoča. Te pomanjkljivosti ne morejo nadomestiti zavzetost in večinoma prostovoljna prizadevanja številnih funkcionarjev.

V zadnjih letih so se organizacije postopoma začele zblíževati. Skupaj z Enotno listo jim je uspelo oblikovati celovito predstavitev trenutnih težav narodne skupnosti, naslovljeno na Evropski parlament kot skupno peticijo. Ta skupna akcija je naletela na velik politični odziv, aprila 2024 pa je bila peticija obravnavana v pristojnem odboru Evropskega parlamenta (Peticijski odbor, 2024). Uspešna politična akcija je spodbudila razmišljanja o tesnejšem sodelovanju med posameznimi organizacijami.

Razne kadrovske spremembe bi lahko spodbudile razmislek o združitvi organizacijskih struktur. Kot prvi korak bi morda lahko združili tri operativne pisarne v eno enoto.

Združitev bi prinesla pomembne sinergije. Nova struktura bi lahko zaposlovala štiri do pet sodelavcev, katerih glavne naloge bi obsegale komuniciranje z nosilci odločanja, javno delovanje in uporabo digitalnih orodij. Pravne in druge strokovne storitve bi lahko najemali zunaj organizacije. Takšna struktura bi bila zasebno-pravna in bi izvajala naloge, ki bi jih določal skupni ali usklajeno delujoči vodstveni organ (Hren, 2024: 159).

2 Obsežno širjenje dvojezičnega predšolskega izobraževanja

Oživiljanje jezika narodne skupnosti je v veliki meri odvisno od dvojezičnosti v predšolskem izobraževanju – torej dvojezične vzgoje otrok v vrtcih in dnevnih centrih za otroke. Na tem področju pa so na avstrijskem Koroškem še vedno prisotne izrazite pomanjkljivosti (Hren, 2024: 49).

Če združimo vse predšolske vzgojno-izobraževalne ustanove na območju, kjer velja zakonodaja o manjšinskem šolstvu, in dodamo še šest ustanov v Celovcu, ugotovimo, da na tem območju deluje skupno 69 vrtcev in 29 jasli. Med njimi kar 43 vrtcev (62 %) deluje izključno v nemškem jeziku. Pri jaslih je stanje še slabše – 19 od teh (65 %) deluje le v nemškem jeziku. Poleg tega je v nekaterih ustanovah slovenščina na voljo le kot dodatna ponudba. (Še več podatkov v: Hren, 2024: 65)

Pregled stanja dvojezičnih predšolskih vzgojno-izobraževalnih ustanov na Južnem Koroškem kaže, da je situacija zelo heterogena. Ta heterogenost izhaja iz dejstva, da ni bilo nobenih zveznih ali deželnih pravnih določil oziroma ureditev, temveč je bilo ustanavljanje dvojezičnih programov odvisno od volje posameznih občin in lastne pobude narodne skupnosti. Na področju vrtcev lahko občine oziroma območja razdelimo v tri skupine.

Prvo skupino predstavljajo občine, v katerih je slovenska narodna skupnost številčno močna in tudi v občinskih svetih dobro zastopana. V teh občinah je bilo mogoče ustvariti politični pritisk, zaradi katerega so v javnih občinskih vrtcih lahko vzpostavili dvojezične skupine, kot na primer v občinah Pliberk, Globasnica ali Bilčovs.

Drugo skupino predstavljajo občine, v katerih je slovenska narodna skupnost še vedno pomembno prisotna, vendar je v občinskih svetih že slabše zastopana. V teh občinah so se skozi dolga leta odvijale intenzivne razprave o uporabi slovenskega jezika v vrtcih, vendar kljub temu ni bilo dosežene pozitivne rešitve glede dvojezičnosti. Zaradi pobude narodne skupnosti so se v teh občinah postopoma začeli ustanavljati zasebni dvojezični vrtci (na primer v občinah Dobrla vas, Borovlje in Bekštanj). Trenutno na avstrijskem Koroškem deluje 11 zasebnih dvojezičnih vrtcev, ki sodelujejo v Delovni skupnosti dvojezičnih vrtcev, razen enega. Ti vrtci so v

zadnjih desetletjih uspeli razviti nove standarde na področju dvojezičnega predšolskega izobraževanja na Koroškem in so vzorčni modeli tudi za javne dvojezične vrtce.

Zakon o koroškem skladu za vrtce iz leta 2001 je omogočil tudi finančno varnost teh vrtcev. Tretjo skupino predstavljajo občine oziroma območja, kjer je bila slovenska narodna skupnost že močno marginalizirana in ima v občinskih svetih zgolj šibko ali celo nima nobenega predstavništva. V teh občinah niso bili ustanovljeni niti javni dvojezični vrtci, niti ne zasebni dvojezični vrtci. Med ta območja spadajo na primer okolica Velikovca in Celovca, občine, kot so Vrba na Koroškem, Vernberk ter celotna Ziljska dolina. Ker so se politični okvirji za slovensko narodno skupnost na Koroškem v zadnjih letih vse bolj izboljševali, vedno več koroških Slovencev in Slovenk ponovno odkriva svoje jezikovne korenine ter spoznava prednosti dodatnega jezikovnega izobraževanja. Povečuje se število otrok, vpisanih v dvojezični pouk na ljudskih šolah. Zaradi tega je pomanjkanje ustreznih dvojezičnih ponudb na področju predšolskega izobraževanja v teh občinah vse bolj očitno. Zato je nujno, da se v prihodnjih letih razširi mreža dvojezičnih vrtcev.

Na področju otroških jasli je stanje precej slabše kot pri vrtcih. Geografska pokritost z dvojezičnimi programi je tu precej omejena, obstoječe ustanove pa so bile, razen ene, vzpostavljene šele v zadnjih letih.

Dvojezično predšolsko izobraževanje na Koroškem trenutno predstavlja izrazito pravno gradbišče, saj ni vzpostavljenih ustreznih zakonskih podlag. Nosilci izobraževalnih dejavnosti in deželna uprava se pogosto soočajo z nejasnostmi glede obravnave vprašanj, povezanih z dvojezičnostjo. Obstoječe pomanjkljivosti, ki so zaznane na tem področju, ni mogoče odpraviti zgolj s pomočjo delovnih skupin ali raziskovalnih projektov, saj lahko ta pristop služi le kot podlaga za hitro sprejetje jasne in učinkovite deželne zakonodaje.

Trenutna prednost Koroške na področju dvojezičnega predšolskega izobraževanja so nedvomno zasebni dvojezični vrtci, ki jih financira Sklad za financiranje dvojezičnih vrtcev (Hren, 2024: 83). Ti vrtci se lahko pohvalijo z dobro kadrovsko zasedbo, saj zaposlujejo usposobljene dvojezične vzgojiteljice, obenem pa zaradi doslednega izvajanja jezikovno-pedagoških konceptov zagotavljajo uravnoteženo uporabo obeh jezikov. Slabost obstoječega sistema pa se kaže v tem, da le redko uspe prenesti te dobre prakse v javne vrtce. Posledično na številnih območjih dvojezičnega ozemlja dvojezično predšolsko izobraževanje sploh ni na voljo.

Dodaten izziv predstavlja veljavna pogodba po 15a členu zvezne ustave med zvezno vlado in deželami o predšolski vzgoji, ki kot edini jezik izobraževanja določa nemščino, jeziki avtohtonih manjšin so omenjeni le obrobno. Predšolske ustanove so v skladu s to pogodbo zavezane izvajati sistematične ukrepe, kot je ugotavljanje jezikovnega znanja, da bi otroke pripravile na šolanje v nemščini. Čeprav je znanje nemščine ključnega pomena za uspešno šolsko in poklicno pot v Avstriji, je v dvojezičnih območjih enako pomembno ohranjanje jezikovne identitete narodne skupnosti skozi učenje njenega jezika. To je še toliko pomembnejše, ker sta nemščina kot državni jezik in jeziki narodnih skupnosti enakovredno obravnavani v 8. členu avstrijske ustave. Zato je nujno, da se pogodba o predšolski vzgoji po 15 a členu spremeni in upošteva tudi ta vidik.

Če od dvojezičnih predšolskih ustanov pričakujemo, da poleg učenja nemščine posvečajo enako pozornost tudi učenju slovenskega jezika, je nujno, da se temu prilagodijo tudi kadrovski in finančni viri. Dvojezične ustanove, ki izvajajo širši nabor nalog kot enojezične, morajo biti ustrezno bolje podprte. Tovrstna praksa že obstaja v manjšinskem šolstvu na Koroškem. Konkretno bi to pomenilo, da se pri standardni velikosti skupine 24 otrok zagotovi dodatna tretja vzgojiteljica ali asistentka za vrtec in jasli, ki bi razbremenila obstoječe kadre.

V prvem koraku je treba v Zakonu o izobraževanju in varstvu otrok na Koroškem jasno opredeliti dvojezične in večjezične predšolske ustanove, v drugem koraku pa povečati kadrovske kapacitete teh ustanov. Dodatno financiranje bi bilo mogoče zagotoviti prek uveljavljenega mehanizma Zakona o koroškem vrtčevskem skladu. Vsaka ustanova, ki bi uveljavljala pravico do dodatnega osebja, bi se morala zavezati k spoštovanju jezikovno-pedagoških standardov, vključno z dvojezičnim kadrom in doslednim jezikovnim konceptom.

Ključno je, da se spoštovanje teh standardov redno preverja. Takšen sistem bi po eni strani spodbujal nadaljnji razvoj dvojezičnih predšolskih ustanov, po drugi strani pa zagotavljal trajno kakovost na področju dvojezičnega predšolskega izobraževanja.

3 Koroška narodna skupnost v povezavi z diasporo

Čeprav se zdi preprosto in samoumevno, ne smemo pozabiti, da so koroški Slovenci narodna skupnost, ki živi na Koroškem. Že od zgodnjega srednjega veka dalje slovensko govoreče prebivalstvo sooblikuje zgodovino tega območja. Na vsakem koraku srečujemo slovenska imena gora, rek, naselij in krajev. Slovenščina je ob nemščini temeljna sestavna identitete te dežele, zato je ključno zagotoviti njen obstoj. Če bi slovenski jezik izginil na Koroškem, bi s tem izginili tudi koroški Slovenci. Slovenci, ki bi se izselili in njihovi potomci, ki ne bi več živeli na avstrijskem Koroškem, ne bi bili več del koroške narodne skupnosti. Usoda narodne skupnosti se zato odloča prav tukaj, na terenu – v dolinah, v vaseh in mestih Koroške!

Z ustanovitvijo Slovenske gimnazije in kasnejšo uvedbo dodatnih dvojezičnih srednjih šol se je začela tako imenovana 'izobraževalna revolucija' koroških Slovencev. Ta proces je omogočil, da je jedro narodne skupnosti, o katerem je bilo govora na začetku, postalo visoko izobraženo. (Hren, 2024: 275) Delež maturantov med slovensko govorečimi je opazno višji kot med nemško govorečimi prebivalci, pri diplomantih visokih šol pa so te razlike še bolj izrazite.

Vendar pa je ta izobraževalni napredek prinesel tudi izrazit 'beg možganov' (angl. *brain drain*). Kot je navedeno v študiji dunajskega inštituta OGM, financiran s strani Urada zveznega kanclerja: »Povečana izselitev iz osrednjih območij ni prizadela vseh poklicnih skupin enako, temveč predvsem bolj izobražene prebivalce. ... Ti se pogosteje selijo v Gradec in na Dunaj (vključno z okoliškimi okraji), kar nakazuje povečan odliv študentov.« (OGM, 2022: 15) Analize kažejo, da dve tretjini maturantov Slovenske gimnazije zapusti Koroško, pri čemer se le tretjina po zaključku izobraževanja vrne. Posledično avstrijska Koroška oziroma narodna skupnost izgubi približno polovico vsake generacije absolventov.

Za okrepitev narodne skupnosti, predvsem na dvojezičnih območjih avstrijske Koroške, je treba sprejeti ukrepe, ki bi mladim omogočili ali olajšali vrnitev. Pri tem igrata ključno vlogo dva dejavnika, ki ju slovensko govoreči študenti pogosto omenjajo. Prvi dejavnik so delovna mesta. To pomeni, da bi morala prihodnja politika spodbujanja narodne skupnosti nameniti posebno pozornost gospodarskemu razvoju Koroške kot celote ter zlasti njenega dvojezičnega dela. Drugi dejavnik pa je ustvarjanje vzdušja odprtosti in razumevanja do narodne skupnosti. Dolgo časa je bilo namreč lažje izražati svojo slovensko identiteto v anonimnem urbanem okolju kot v tradicionalno dvojezični južni Koroški, kjer so konflikti z večinskim prebivalstvom glede dvojezičnosti vsakodnevni (tako imenovani 'etnostres'). Nadaljnji razvoj politike dialoga iz zadnjih let ter jasno in trajno priznavanje lastne dvojezične identitete s strani dežele Koroške bi bila zato ključna.

Povratka slovenskih visokošolskih diplomantov ne smemo prepustiti naključju. Ustanoviti bi morali platforme za posredovanje delovnih mest ter mreže in sodelovanja s podjetji. Pri tem bi lahko pomembno vlogo odigrala Slovenska gospodarska zveza, ki že zdaj povezuje številna podjetja in sodeluje s šolami.

Kljub temu se je treba zavedati, da se bo del mladih, izobraženih slovenskih govorcev trajno naselil drugod. Diaspora koroških Slovencev je osredotočena predvsem na Gradec in Dunaj. Z bližajočim se odprtjem železnice skozi Golico, bo Gradec bistveno bolj dostopen avstrijski Koroški. Podobno pa bo tudi z Dunajem po dokončanju predora skozi Semmering. V kombinaciji s fleksibilnimi delovnimi časi in možnostmi dela na daljavo ('home office') bodo v prihodnosti verjetno nastale tesnejše povezave med kraji dela in domačim krajem, kot jih poznamo danes. Digitalizacija že zdaj omogoča diaspori ohranjanje stikov z domovino. Te tehnološke priložnosti je treba intenzivno izkoristiti pri manjšinskih medijih, izobraževanju in kulturnih dejavnostih. Tako bi lahko razvili nove pristope k ohranjanju narodne identitete in krepitvi vezi z diasporo.

4 Vključujoča in čezmejno povezana narodna skupnost

Koroška je, kot je znano, dežela, obdana z gorami. Zaradi geografske lege vsem Korošcem pogosto pripisujejo izrazito *mi-smo-mi* miselnost. To verjetno ni povsem neupravičeno. Za koroške Slovence to velja enako, saj je miselnost *mi-smo-mi* celo opevana v ljudskih pesmih. Ohranjanje manjšinske identitete, ki je bila pogosto izpostavljena zunanjim pritiskom, je bilo povezano z jasno ločitvijo od zunanjega-sovražnega sveta. Ni naključje, da se je jezik narodne skupnosti najdlje ohranil v odmaknjenih karavanških dolinah in drugih perifernih regijah Koroške.

Vztrajanje pri maternem jeziku in ohranjanju kulturne dediščine je v razmerah pritiskov po prilagoditvi večinskemu prebivalstvu ključnega pomena. Brez zavestnega prizadevanja je prilagoditev večini lažja kot vztrajati pri lastni manjšinski identiteti. Vendar pa lahko takšno vedenje dobi negativne razsežnosti, če ohranjanje tradicije postane izključevalno. Ko namreč pripadniki narodne skupnosti razumejo svoje kulturno izročilo kot 'sveti gral' in iz skupnosti izključujejo vsakogar, ki odstopa od uveljavljenih norm, se krog pripadnikov narodne skupnosti vse bolj oži.

Zato mora vsaka narodna skupnost poleg prizadevanj za ohranitev lastne identitete razvijati tudi odprtost do novih članov ali tistih, ki stojijo na obrobju skupnosti. Možnosti za vključevanje so seveda odvisne od širših družbenih in zgodovinskih okoliščin, ki se nenehno spreminjajo. Za slovensko narodno skupnost trenutno izstopata dva trenda, ki ji je treba koristiti.

Prvi trend je vse večje sprejemanje slovenščine med nemško govorečo večino. Proces demokratizacije, osamosvojitve Slovenije ter vstop obeh sosednjih držav v Evropsko unijo so močno prispevali k izboljšanju medsebojnega razumevanja. V globaliziranem svetu je raziskovanje regionalnih in lokalnih posebnosti, kot sta jezik in kultura, pridobilo na pomenu. Zaradi teh sprememb se že vrsto let povečuje število otrok iz nemško govorečih družin, ki se vpisujejo v dvojezični pouk. Kot značilne »točke srečanja in komunikacije« med nemško in slovensko govorečimi prebivalci izstopata Cerkev in različna kulturna društva.

Z usmerjenimi državnimi spodbudami, kot je podpora medkulturnim projektom, ki jo financira Urad Zveznega kanclerja, bi lahko bolj strateško okrepili takšno sodelovanje. Trenutno je preveč prepuščeno naključjem in posameznim pobudam. To še posebej velja za izobraževalni sistem, kjer je zunaj dvojezičnega šolstva premalo stičnih točk z dvojezičnostjo Koroške. Znanje o jeziku in kulturi narodne skupnosti bi moralo postati del standardnega učnega načrta na vseh koroških šolah. Tak ukrep bi olajšal stike z narodno skupnostjo in povečal razumevanje za njene potrebe.

Drugi trend je priseljevanje slovenskih državljanov na avstrijsko Koroško po vstopu Slovenije v Evropsko unijo. Število slovenskih državljanov v Celovcu in Beljaku se je med letoma 2008 in 2021 povečalo s 700 na 2800 (OGM, 2022: 18). Skupno trenutno na Koroškem živi približno 5500 slovenskih državljanov, od tega 2100 na območju 36 občin, kjer velja Zakon o manjšinskem šolstvu iz leta 1958. Mnogi izmed njih živijo v močno dvojezičnih in obmejnih občinah, na primer v okolici Pliberka. Njihova vključitev v življenje narodne skupnosti, na primer na področju kulture, je še vedno premalo razvita, kar velja tudi za druge življenjske sfere. Na tem področju trenutno ni strateškega pristopa za boljše vključevanje te pomembne priseljenke skupine.

Za dolgoročno ohranjanje slovenskega jezika in kulture je nujno tesno sodelovanje s Slovenijo. Skupna pripadnost obeh držav Evropski uniji, Schengenskem območju in evroobmočju to sodelovanje olajšujejo. Kljub temu pa obstajajo številna področja, kjer sodelovanje v zadnjih letih ni bilo dovolj razvito ali so bile priložnosti zamujene. Na področju čezmejnih evropskih projektov (*Interreg*) bi lahko narodna skupnost in celotno obmejno območje delovali veliko bolj aktivno. Regionalna in na občinah temelječa čezmejna sodelovanja, kot je Geopark Karavanke, bi lahko postala zgled za podobne projekte vzdolž avstrijsko-slovenske meje.

Obiskovanje slovenskih visokošolskih ustanov bi moralo postati nekaj samoumevnega za mlade iz Koroške. Ponovna uvedba mejnih kontrol na avstrijski strani od leta 2015 naprej, ki 'de-facto' spodkopavajo Schengenski sistem, pa ovira čezmejno izmenjavo. Te kontrole bi bilo treba čim prej odpraviti!

5 Zaključek

Za vse trajnostne spremembe sta potrebna predvsem naslednja dejavnika: pogum in odločenost! To velja tako za politične odločevalce kot za pripadnike slovenske narodne skupnosti, saj sta prav ta elementa ključna za dolgoročno ohranitev jezika in kulture na avstrijskem Koroškem.

6 Viri in literatura

Bogataj, Mirko (2007): *Die Kärntner Slowenen. Ein Volk am Rand der Mitte*. Klagenfurt, Celovec: Kitab.

Hren, Karl (2024): *Kärntens Zweisprachigkeit kreuz und quer. Beiträge zur slowenischen Volksgruppe aus den Jahren 2003 bis 2023*. Klagenfurt.

Land Kärnten (2024): *Bericht 2024 zur Lage der slowenischen Volksgruppe in Kärnten*. Klagenfurt.

OGM (2022): *Research & communication: Situation, Sprachgebrauch und Perspektiven für die slowenische Volksgruppe in Kärnten/Koroška*. Wien.

Peticija ostaja odprta (2024). *Volksgruppen.orf.at*, 9. 4. 2024. Dostopno na:
<https://volksgruppen.orf.at/slovinci/stories/3252316/>.

Statistik Austria. Volkszählung 1971–2001: Umgangssprache.

Na različnih koncih sveta, ...

SLOVENE SEM! TO JASNA PAMET V GLAVI, TO V SRCU BLAGI ČUT MI PRAVI ...

I AM SLOVENE! THIS CLEAR MIND IN MY HEAD, THIS GENTLE FEELING IN MY
HEART TELLS ME SO ...

Damijan Ahlin (damian.ahlin@gmail.com), po rodu Slovenec, rojen v Argentini, kjer tudi živi in dela.

Argentina

Povzetek

Prispevek govori o slovenskem narodnem ponosu, o slovenskem narodu, o nas vseh. Pomemben je pomen enotnosti, narodna zavest, ki je temelj za zdravo ukoreninjeno državo, ki je tudi del Evropske unije. Analiza vseh teh elementov se sestavi na podlagi zgodovinskih dogodkov in ob lastnem doživljanju, ob prejemu živega izročila narodne zavesti, ki jo hranim kot zlati zaklad, ki sem ga prejel kot darilo ob rojstvu in v spremljanju kulturnih ustanov iz Slovenije, zamejstva in po svetu. Na vse to gledam z zunanjega zornega kota, čeprav sem trdno povezan z materjo domovino. Prispevek ima dva dela, ki vodita od ideje, da bi se uresničile sanje, da bi bili nekdanj res bratu brat, do samostojne države Slovenije. Prvi del govori o zgodovinskem razvoju slovenstva in njegovem obstoju. Drugi del pa o doprinosu/prispevku državljana Slovenije za ohranjanje in doživljanje narodnega ponosa v času globalizacije ne glede na to, ali živi na slovenskem ozemlju ali izven njega.

Abstract

The article talks about Slovene national pride, about the Slovene nation, about all of us. The importance of unity, national consciousness, which is the foundation for a healthy rooted country, also being part of the European Union, is crucial. The analysis of all these elements is based on both, historical events and my own experience, I got from a living tradition of national consciousness, which I keep as a golden treasure, a gift I received at birth and through the support of cultural institutions from Slovenia, abroad and around the world. I look at all this from an external point of view, although I am firmly connected to my motherland. The article has two parts, based on the idea of making a dream come true, of truly being brother to brother, to the independent state of Slovenia. The first part talks about the historical development of Slovenia and its existence. The second part is about the contribution of a Slovenian citizen to the preservation and experience of national pride in the age of globalisation, regardless of where a person lives, on the Slovenian territory or outside it.

24

Ključne besede: globalizacija, narodna zavest, narodni ponos, slovenstvo, zgodovina.

Key words: globalisation, national consciousness, national pride, Slovenism, history.

1 Uvod

Slovenci smo bili v zgodovini večkrat podrejeni in tudi begunci. Vedno pa smo našli novo pot, novo upanje. In smo zmogli obstati. Čeprav v manjšem številu in manjšem prostoru.

Teoretično Slovenci izhajamo iz Slovenetov, se pravi iz Venetov, ki so ustvarili in razširili prvo pomembno evropsko kulturo in so svoj jezik posredovali vsem slovansko govorečim narodom, zase pa so obdržali izvirno ime Sloven-e-ci. Naše dežele so bile naseljene že od predzgodovinske dobe.

Ali smo ponosni na to? Ali bi si danes upali izreči kot Ivan Cankar: »Jaz, bratje, pa vem za domovino in mi vsi jo slutimo.«

2 Slovenec sem

Ta »Slovenec sem« ni zgolj pesem iz leta 1897. Ima večji pomen. Dovolite predrznost, da sežem v zgodovino, zelo površno in na hitro seveda, samo za utemeljitev ali razmislek.

2.1 Slovani – Slovenci

Slovani naj bi se izoblikovali nekje v prvem stoletju pred Kristusovim štetjem v okolici današnje Rusije, Belorusije in Ukrajine. Od teh smo najbolj zahodni v Evropi – poleg Čehov, seveda. Živelimo pod Kelti, kot provinca Rima; v tem času smo se tudi prilagajali zahodni kulturi in civilizaciji. Nastali so Brižinski spomeniki, ki veljajo za najstarejše slovansko besedilo, napisano v latinici (972–1039). Kmalu po letu 1000 smo bili razdeljeni med nemško, ogrsko in beneško cesarstvo v okviru Svetega rimskega cesarstva. Takrat sta nas povezovala le pogovorni jezik in kultura.

V tem obdobju so nastala številna današnja slovenska mesta. Nato smo bili pod Habsburžani, doživeli smo turške vpade, kmečke upore in reformacijo. Primož Trubar je ob koncu leta 1550 v gotici objavil prvi slovenski knjigi Catechismus in Abecedarium, Jurij Dalmatin je v celoti prevedel Sveto pismo in ga objavil leta 1584. S to objavo smo Slovenci postali 16. narod na svetu s svojim Svetim pismom.

Prestali smo tudi reformacijo in modernizem. Baron Janez Vajkard Valvasor je leta 1689 predstavil svetu Kranjsko oz. današnjo osrednjo Slovenijo z delom »Slava vojvodine Kranjske«, ki je kljub pomanjkljivostim že oznanjala moderne raziskovalne metode, predvsem pa je pisana z ljubeznijo do domovine. Velja za edinstven vir.

Šolanje je bilo do tedaj le cerkvena in neobvezna dejavnost, za posameznike v slovenskem, sicer v nemškem jeziku. Le tu in tam se je poučevalo v italijanščini. Marija Terezija je leta 1774 uveljavila osnovnošolski zakon za obvezno šolanje otrok od šestega do dvanajstega leta starosti.

Naš naravni simbol – Triglav – je doživel prve vzpone leta 1778. Baron Žiga Sigismund Zois je bil pobudnik prvega. Vzpon na Triglav še danes velja za eno prvih državljanskih dolžnosti vsakega pravega Slovenca.

Leta 1797 je Valentin Vodnik izdal prvi slovenski tednik, leta 1811 pa prvo slovensko slovnico. Leta 1805 je bil uveljavljen nov zakon za šolstvo, Politična šolska ustava. Poudarjal je vzgojno vlogo verouka in ponovno uvedel cerkveno nadzorstvo. Uvajal je ponavljalne nedeljske šole za tiste, ki so bili prestari za obvezno šolanje.

Nato smo živeli pod francosko oblastjo. Obdobje francoskih Ilirskih provinc je vplivalo na razvoj slovenskega šolstva v letih od 1809 do 1813. Francozi so na Slovenskem uvedli enotno osnovno šolo, tudi gimnazije. Iz zapiskov lahko razberemo, da je bila beseda Slovenija prvič zapisana leta 1810.

2.2 Francozi ali Nemci

Takrat sta obstajala dva glavna miselna tokova: krog višjega sloja Slovencev, ki je podpiral avstrijsko oblast, in krog liberalnih Slovencev, ki je bil za Napoleona oziroma proti Avstrijcem. Po koncu Ilirskih provinc so po skoraj tisočletnem premoru vsi Slovenci živeli pod istim vladarjem, in to 50 let. V letih 1816 in 1817 je vladala splošna lakota. Na kulturnem področju izstopata Matija Čop in France Prešeren, ki sta izvedla ključni kulturni prelom z izjemno izobrazbo in z vrhunskim kulturnim talentom.

2.3 Pomlad narodov ali zedinjena Slovenija

Revolucija od leta 1848 najprej ni bila videti kot družbeni preobrat. Narodno vprašanje prve dni ni prišlo do izraza, ker niso bili dovolj složni. Slovenci takrat niso razvili svojega socialnega programa in so se strinjali z vsemi zahtevami. Spet so šli na dvojce, eni za reformo in drugi proti njej. Ob razglasitvi lastnega državnega programa je končno pomagala namera po preureditvi cesarstva, ki naj bi obsegala tudi odpravo dežel. Vsi Slovenci naj bi se zato združili v eno veliko upravno enoto Slovenijo.

V takratnih zapisih razberemo: »Želimo le to, kar imajo drugi narodi; radi bi živeli po slovensko, tako kot živijo Nemci po nemško, Italijani po italijansko ...«

Junakom ni umrl ponos, ampak pogum. Ljubili so zemljo, prostor, kjer so živeli. Bili so domoljubi. Ta ljubezen je »naravna šola«, prihaja iz domačega kroga, tako kot vera.

Slovensko narodno gibanje se je kar dobro končalo. Slovenci so bili opredeljeni kot narod, slovenski jezik se je poučeval tudi v gimnazijah, izdajali so enotne učne knjige. Revolucija v letih 1848–1849 je pomenila enega največjih družbenih in političnih prelomov v slovenski zgodovini. Pokazala je, kako je pomembno, da smo složni. Malo nas je, zato se moramo sami zavzemati za svoje politične in narodne cilje. To je tisti pravi intelektualni boj – brez orožja ...

Od leta 1850 do leta 1853 je Josipina Urbančič Turnograjska (velja za prvo pisateljico, pesnico, skladateljico, narodnozavedno in svobodoljubno Slovenko) večkrat pisala Lovru Tomanu in izkazala modrost in odločnost, ljubezen do naroda, domovine in jezika, željo po slovenstvu.

Leta 1868 je bil sprejet zakon, s katerim so šole ločili od cerkvenega nadzora, torej so vse šole postale državne. Leto kasneje pa so uvedli obvezno osemletno osnovno šolo.

Takih oseb, kakor je bila Josipina, ni bilo ravno veliko. Začela se je doba narodne zavesti. Leta 1870 je takratni poslanec Lovro Toman, ki je ljubil slovenski narod, dosegel, da smo Slovenci avgusta tistega leta dobili nekaj dodatnih jezikovnih pravic. Zaslužen je za oblikovanje 19. člena znane decembrske ustave, ki je vsakemu narodu v Avstro-Ogrski dajala pravice glede varovanja in razvijanja narodnosti ter uporabe jezika v šoli, v uradih in v javnem življenju. Največji problem za Slovence je bil, da nismo znali oblikovati svoje narodne zavesti.

Mnogi so spoštovali in ljubili slovenski jezik, podpirali slovensko pisano besedo, časopise in knjige, niso se pa dovolj zanimali za uporabo slovenskega jezika v javnosti. Takratna nemška kultura je bila močnejša in bolj elitna. Tako se je izrazil tudi Anton Aleksander Auersperg - Anastasius Grün: »Naj se blagozveneči, lepi deželni jezik kultivira, razvija, bogati, oblikuje, naj dobi pravice v šoli, cerkvi in uradu, naj dobi krila za višji vzlet v idealni svet, toda pustite poleg njega veljati tudi nemščino v njenem pomenu, v njeni veliki vlogi, v njenem namenu za to deželo.«

Z velikim trdom je leta 1851 škof Anton Martin Slomšek ustanovil Mohorjevo društvo, da bi Slovenec preko pisane besede dostopal do znanih avtorjev. Delo je bilo tako dobro, da je skoraj vsaka hiša imela svojo zasebno knjižnico.

Takrat smo bili razdeljeni na Kranjce, Slovence in Jugoslovane. Pogoj za Združeno Slovenijo je bila ukinitve starih dežel ali kronovin. To ni bilo enostavno. Mnogi izobraženci, zlasti tisti, ki so gimnazije obiskovali pred letom 1850, niso znali dovolj dobro slovensko. Mlajši so pa slovenski jezik že imeli kot predmet v srednji šoli.

2.4 Slovenija, slovenščina in Slovenec

Uspelo nam je pridobiti svoj jezik, svoje prepoznavno ime Slovenija, Slovenec. To velja za prvi velik korak. Šege in navade ter narečja smo ohranili iz roda v rod. Ali je to nas oz. naš narod res razlikovalo od drugih? Dejstvo je, da ni bilo skupnega vzdušja narodne zavesti ali pripadnosti.

Zadnje desetletje pod Habsburžani je bilo vse težje, čeprav je parlamentarna monarhija dala možnost Slovincem, da so se aktivno vključevali v politiko. V mestih je bilo več javnega življenja, na podeželju pa je bila prisotna vse bolj ostra ekonomska kriza. To je vplivalo tudi na narodno zavest.

Leta 1867 smo bili Slovenci znova razdeljeni na troje; spadali smo pod tri različne vladarje, politično pa smo bili razdeljeni med konzervativce in liberalce. Bila so leta splošnih sprememb. Naraščalo je število časopisov, izhajale so različne kulturne revije, v ospredje so prihajali tudi drugi poklici. Kaj pa narodno vprašanje?

Avstro-ogrska monarhija je prišla do tako nizke stopnje, da so države članice okoli leta 1870 izseljevanje videle kot edino možnost ekonomske pomoči državljanom. Že takrat smo Slovenci romali po svetu.

Te generacije slovenskih izseljencev so dobile pomembno vlogo v slovenski prihodnosti. Zlasti tisti v Severni Ameriki so se vključili v tamkajšnje politično življenje. Nekateri so finančno pomagali tudi pri obnovi cerkva in drugih javnih potreb na slovenskem območju.

Zelo pomembna je bila uvedba neposrednih volitev v dunajski parlament leta 1873. S tem je bil narejen prvi korak k demokratizaciji političnega življenja, ki pa je zahtevala boljše politično organizacijo. A bili smo razdeljeni in duh po združeni Sloveniji je bil oddaljen.

Leto 1891 smo Slovenci zadnjič enotno nastopili na volitvah. Po prvi svetovni vojni svet ni vedel, kaj je Slovenija. Nismo imeli nekega ambicioznega političnega programa, s katerim bi kot narod iskali svojo pot. Takratni narod ni vedel, ali bi ostal pod Habsburžani ali bi se podal v jugoslovanstvo, kamor smo bili v londonskem paktu prodani.

Takrat je Ivan Cankar znal razložiti »jugoslovanstvo«: »Po krvi smo si bratje, po jeziku vsi bratranci, po kulturi, ki je sad večstoletne razdeljene vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, nego je tuj naš gorenjski kmet tirolskemu ali pa goriški viničar furlanskemu.«

Kasneje je omenil: »Jaz, bratje, pa vem za domovino in mi vsi jo slutimo.«

2.5 Majniška deklaracija

Bili smo v Jugoslovanskem odboru, sanjali smo s Hrvati o skupni samostojni državi, sestavili Jugoslovanski klub v dunajskem parlamentu in prebrali Majniško deklaracijo. Razglašena je bila združitev ozemlja južnih Slovanov, del monarhije. S skupnimi močmi smo razglasili državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Toda le za mesec dni. Potem smo spet izgubili in postali del Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Bil je plebiscit na Koroškem. Med Avstrijo in Jugoslavijo je večina izbrala Avstrijo. Velik del Slovenije je že spadal pod Italijo in večina teh Slovencev je spet šla po svetu za kruhom. Tako rekoč, drugi ekonomski val.

Zakaj smo to dopustili? Ali res ni bilo druge možnosti? Je morda lažje, da nas drugi nadzorujejo, kot da sami poskrbimo za svoje? V knjižni analizi Albina Prepeluha »Problemi malega naroda« (1918) lahko razberemo sledeči citat, ki sicer ni izpod njegovega peresa: »Narodi morajo sami izdelati magno karto svoje svobode, oprto na njihove lastne ideje, na njih zgodovino, tradicije in stremljenja glede bodočnosti« (Balfour v angleškem parlamentu julija 1917).

Naslednje obdobje je zaradi prelite bratske krvi popolnoma zasenčilo zgodovino Slovenije, druga svetovna vojna in čas tik po njej. Težko je biti objektivni in kratkobeseden, bom pa odločen. Izgubili smo. Izgubili svobodo in slovenstvo zaradi tujih, zunanjih vplivov. Izgubili smo zemljo, narodno zavest in bratski odnos. Seveda ne popolnoma vsega, ampak v veliki meri.

Politično in sociološko gledano nikdar nismo bili svobodni, dokler nismo bili složni. Ne enoumni ali enako misleči, temveč v demokratičnem smislu: složni. Če pogledamo nazaj, ni bilo svobode ne pod avstro-ogrsko monarhijo, ne pod Kraljevino Slovencev, Hrvatov in Srbov, ne pod Jugoslavijo.

V tem obdobju, po drugi svetovni vojni, ko je komunistična partija prevzela oblast v Jugoslaviji, je okrog 20.000 Slovencev zapustilo domovino. Po nekaj letih bivanja v begunskih taboriščih v Italiji in na Koroškem so se naselili po Evropi, v Avstraliji, ZDA, Kanadi in Argentini. Začenjali so novo življenje na tujih tleh. Podrejeni, a svobodni. Povsod so si ustanovili organizacije, ki so jih povezovale in jim pomagale ohranяти vero in slovenstvo.

2.6 Slovenija v svetu

Po svetu se je bilo treba naučiti tujega jezika, pridobiti službo in streho, vse na novo. Slovenski izobraženci, ki so se v tistih letih (1947–1949) naselili v Argentini, prav tako kot vsi po ostalem svetu, ki so še vedno čutili in ljubili slovenstvo, so se poleg skrbi in dela za preživetje v prostem času posvetili tudi nadaljnjemu kulturnemu ustvarjanju. Kljub oddaljenosti od domovine so pisali, peli in igrali v slovenščini.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je svet spoznal, da socializem ni uspešen niti v političnem niti v gospodarskem smislu. Nove družbene in politične elite so delovale v takratnih razmerah, ko je socializem izgubljal legitimnost. Čutilo se je splošno nezadovoljstvo in zaznati je bilo enoten klic po demokraciji in samostojnosti. Novo upanje. Nove sanje.

Zanimivo, steber odločitve za samostojnost je bila slovenska kultura in ne politika; vprašanje je, koliko je bilo resnične narodne zavesti. Koliko ljubezni do zemlje in pripadnosti? Kako močan je bil čut slovenstva?

Vsa ta leta smo spremljali dogodke iz zamejstva in zdomstva ter narodnozavedno gledali na to dogajanje. Tudi mi smo si zaželeli uresničenja teh sanj.

3 Kako naj ti pomagam, mati?

3.1 Pod svobodnim soncem

Sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja je bilo slišati več o težavah v gospodarskem sistemu kot kaj drugega. Duhovni izraz zdomskega kulturnega delovanja se je takrat isknil v neštetih fasetah. Ena izmed njih je tudi revija Meddobje, kjer je pisalo:

»Naš čas nosi znake neznanske naglice. Pogosto se poraja občutek, da vsak hip moreš izgubiti tok dogajanja. Konkurenca postavi ob kraj nesposobneže, človek mora biti dovolj glasen, da se sliši družba. In vendar nas zgodovina uči, da enodnevna gesla niso vir kulturnega ustvarjanja, da je konformizem njegova smrt. Tudi v slovenskem svetu, tako v domovini kot zunaj, je mnogo pozivov na to. Bodočnost slovenstva pa ni utopija in poslanstvo slovenskih skupnosti po svetu še ni končano.«

3.2 Po žilah še vedno teče slovenska kri

Šteje se novo tisočletje, novi izzivi. Veliko sinov slovenstva je bilo že pokopanih na tujih tleh.

V meni se še vedno pretaka slovenska kri. Verjamem, da tako kakor pri meni, tudi pri tebi. Še mnogo zavednih nas je po celem svetu, ne le doma.

Bili so drugi časi, drugačna obdobja, druge okoliščine, vendar nikoli ni bilo lahko. Toda kot narod smo znali ohraniti pripadnost, slovenstvo.

Pred leti še ni bilo možnosti hitrega dostopa do širnega sveta, zato smo ostajali zaprti vase. Tako smo tudi ohranili narodno zavest.

Kaj pa danes? Danes smo lahko vsi povezani, kar v neki meri pomeni, da smo v krogu brezmejnega širnega sveta. Kako naj majhen narod ohrani svojo identiteto, kulturo, jezik, navade v današnjem svetu? Pri odgovoru na to mi pomaga pregled zgodovine. Če sam dobro vem, kdo sem in od kod prihajam, bom lahko tudi drugim posredoval to in s tem obogatil sebe in druge. Če postanem dovolj narodnozaveden, bo država prepoznana in priznana tudi na zunaj, prav tako njeni državljani.

Ne postanemo narodnozavedni kar čez noč. Malo nas je in kot narod danes nimamo dovolj močnega jezika, pretežno se po svetu uporabljajo drugi jeziki. Je pa priznan in se ga tudi tujci učijo. V splošni javnosti moramo biti ponosni in uporabljati slovenski jezik tam, kjer le moremo, zlasti na ozemlju domovine.

Bistvena je tudi vloga šole in medijev. Ko bomo razumeli, da ima vsak izmed nas to poslanstvo, in bomo dovolj ponosni, bodo tudi drugi tako sprejeli nas in nas priznali ter spoštovali.

Človek se ne rodi narodnozaveden; to mora gojiti od zibel doma in odraščati v tem smislu, da mu bo ta biser postal pravi trdni temelj njegove lastne identitete, ki bo pripomogel k narodnemu ponosu.

4 Zaključek

Vse napisano nas lahko še naprej navdušuje. Ni potrebnih težkih temeljev, le slovenstvo je treba čutiti in gojiti. Edini pogoj za uspeh in zmago so složnost, sočutje, bratstvo, skupno delo in enotnost.

To velja ne samo za Republiko Slovenijo, pač pa za vsakega Slovenca v Sloveniji, zamejstvu ali po svetu. Za vsako organizacijo, ustanovo, društvo ali podjetje. Složnost je nujna za uspeh v vsaki skupni dejavnosti, od najbolj enostavne do najbolj zahtevne, in to na vseh področjih.

Dovolite, da citiram besede enega naših, žal že pokojnih članov, ki je preroško opisal to, kar imamo danes:

»Mora biti prvi pogoj za obstoj in razvoj narodne države Slovenije, da smo strukturno čvrst in enoten narod. To se pravi, do kraja in polno povezati vse stranice našega narodnega organizma v resnični službi narodnemu cilju, učvrstiti vez med posamezniki in avtoriteto v dejavnosti posebnih socialnih smeri, ohraniti vselej prvenstvo skupne blaginje in zagotoviti solidarnost stare in mlade generacije.« (France Dolinar, Špital, 1948)

Želim, da bi se zapisane besede uresničile, kakor so jih izrekli njihovi avtorji: »Tod bodo živeli veseli ljudje!« in: »... veselo Zdravljico ponosno zapeli ...« ter: »... trobojnico svobodno zavihrali v sinje nebo ...«

Ponosni smo nate, Slovenija. Slovenec sem!

5 Viri in literatura

10. *tabor Slovencev po svetu* (2003). Ljubljana: Izseljensko društvo Slovenija v svetu. Dostop na: https://drustvo-svs.si/wp-content/uploads/2023/12/10_tabor.pdf.
- Eiletz, Marijan (1994): *Zbornik Slovenske kulturne akcije 1954–1994*. SKA: Buenos Aires; Celje: Mohorjeva družba Celje. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-7S0VCBSW/9d0e950e-ba93-4165-b15a-06edf057db65/PDF>.
- Eiletz, Marijan (2004): *Zbornik Slovenske kulturne akcije 1954–2004*. 50-letnica. SKA: Buenos Aires. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-KY7AAQOI/6014cff3-bb20-48f5-8a89-95192e732e8e/PDF>.
- Granda, Stane (2008): *Mala zgodovina Slovenije*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Granda, Stane (2008): *Slovenija: Pogled na njeno zgodovino*. Ljubljana: UKOM.
- Granda, Stane (2022): *Pot v samoslovenstvo*. Ljubljana: Družina.
- Ipavec, Gustav (1897): *Slovenec sem*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica SIGIC, Slovenski glasbenoinformacijski center. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RPQU4IIK>.
- Janša, Janez (1994): *Okopi: Pot slovenske države 1991–1994*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Janša, Janez (2013): *Za kulturo življenja*. Ljubljana: Nova obzorja.
- Kuntner, Tone (2000): *Mati Slovenija*. Ljubljana: Nova obzorja.
- Levičnik, Peter; Dolinar, France (1948): *Slovenska državna misel: Ob stoletnici njenega oživljenja*. Špital ob Dravi. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-FMQ20SAY>.
- Perovšek, Jurij (ur.) (2002): *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*. Ljubljana: DZ RS. Dostopno na: https://fotogalerija.dz-rs.si/datoteke/Publikacije/Zborniki/2002-Slo_osamosvojitve_1991.pdf.
- Rant, Jože (1998): *Zbornik dela v zvestobi in ljubezni: Zedinjena Slovenija 1948–1998*. Buenos Aires: Društvo Zedinjena Slovenija.
- Rupel, Dimitrij (2017): *Železo in žamet ali Od kulture do države: Slovenska državnost in EU po koncu hladne vojne*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Tomažič, Ivan (1999): *Slovinci. Kdo smo? Od kdaj in od kod izviramo?* Dunaj: Editiones Veneti.
- Volarič, Zdenka (ur.) (2013): *Zbornik: Zlata knjiga o osamosvojitvi Slovenije*. Ljubljana: Svetovni slovenski kongres.
- Zver, Milan (2019): *30 let zvestobe Sloveniji*. Ljubljana: Nova obzorja.

ZGODBA O NEGOVANJU DUHOVNIH, KULTURNIH IN NARODNIH VREDNOT

THE STORY ABOUT NURTURING SPIRITUAL, CULTURAL AND NATIONAL VALUES

Sofia Štumberger por. Šmon (lic.sstumberger@gmail.com), po rodu Slovenka, živi in dela v Argentini, poučuje na slovenska šola Anton Martin Slomšek Mendoza.

Argentina

Povzetek

Biti izseljen, zapustiti svoj dom in domovino in oditi, kar naenkrat, v neznano, to je zelo težko. A če je taka tvoja usoda, potem drugega izhoda ni. Greš, in ne veš točno kam in h komu, kaj vse boš tam našel in kaj vse boš tu pustil in kaj za zmeraj izgubil, kaj vse lahko neseš s sabo, kaj vse je tisto, česar ti nihče ne more vzeti. To je bila popotnica za našo dolgo pot in našo odločitev. Ohranili smo ljubezen in veselje do maternega jezika in se oprijeli vsake možnosti, da smo lahko gojili duhovnost, ohranjali našo kulturo, vrednote in jezik. O življenjski zgodbi izseljencev in o društvu, ki je s svojim delovanjem doseglo lepo število let, bo tekla beseda v prispevku.

Abstract

Being expatriated, leaving your home and your homeland and go, all of a sudden, into the unknown, can be very difficult. But if that is your destiny, then there is no way out. You leave, without knowing exactly where or to whom you are going, what you can expect there, what you will leave behind and what you will lose forever. What you can take with you, what is there that no one can take away from you. This was the starting point of our long journey and of our decision to go.

We preserved the love and joy for our mother tongue and grabbed every opportunity to nurture our spirituality, keep our culture, values and language. The article focuses on the life story of the emigrants and of the society, which has been active for a very long time now.

Ključne besede: domovina, hrepenenje, jubilej, ljubezen, materni jezik, usoda.

Keywords: homeland, longing, jubilee, love, mother tongue, destiny.

1 Uvod

Danes vam želim predstaviti zgodbo. Vendar ne samo neko zgodbo. To je zgodba o predanosti, delu, trpljenju, veselju, hrepenenju ... To je pravzaprav zgodba o Ljubezni.

Vojna senca nas je spodbudila k iskanju novih obzorij. Izziv, poln negotovosti, ni bil lahek, saj smo imeli ob odhodu le malo stvari. Toda v srcih smo nosili ljubezen in vero v Boga, v slovensko domovino in v svoje družine.

Jezik, geografija in običaji, ki so nas čakali, so nam bili popolnoma neznani. Toda nismo bili sami, takih, kot smo bili mi, je bilo veliko.

Izkazalo se je, da smo Slovenci pevski narod, in vsi vemo, da trije Slovenci pojejo s štirimi glasovi. Tako je zbor, takoj po prihodu v Mendoza, nastopil za božič '48. In zamisel o ustanovitvi društva, ki se je že porajala, je začela dobivati obliko.

Dnevi so minevali in slej ko prej so bili pripravljeni temelji, ki so dali identiteto novemu društvu: *Društvo Slovencev v Mendoza*. V osnovi je bil namen društva zbirati in zastopati slovenske izseljence, skrbeti za gojenje duhovnih,

kulturnih in narodnih vrednot ter nuditi moralno in materialno pomoč svojim članom. Tako je bil 21. avgusta 1949 podpisan statut društva in začeli smo svojo pot. Nihče si ni predstavljal, da bo to, kar smo takrat posejali, cvetelo še danes.

2 Praznovanje visokega jubileja

Leto 2024 je bilo za društvo posebno leto, leto visokega, spoštovanja vrednega jubileja. Društvo Slovencev v Mendozi je ponosno praznovalo 75. obletnico delovanja. Kar je bilo posejano pred tolikimi leti, še do današnjih dni žanje sadove.

V ta namen smo pripravili druženje, povezano s praznovanjem. V nagovoru smo povzeli vse bistvene mejnike v delovanju društva in jih naslovili vsem, ki so se nam pri tem praznovanju pridružili.

Nagovor je napisal g. Stane Grebenc in v njem na kratko opisal dogodke ob ustanovitvi Društva Slovencev. Da je bilo delo društva pozitivno in postavljeno na trdne temelje, je dokaz 75 let njegovega obstoja. Bil je eden tistih, ki se je izselil v Argentino. 9. 11. 1947 je zapustil taborišče v Avstriji, nekaj časa bival in deloval v Buenos Airesu in se takoj ob prihodu v Mendozo priključili slovenski skupnosti. Na prvem rednem Občnem zboru društva je predlagal ustanovitev mladinskih organizacij. V nadaljevanju je objavljen nagovor.

3 Nagovor na praznovanju

Dragi člani, prijatelji, vsi tukaj zbrani, ko praznujemo 75. obletnico Društva Slovencev v Mendozi 'Biserna obletnica'.

75 let življenja, dela, uspehov, naporov in tudi lepih doživetij je za nami. Dobro se zavedamo, da je naše delo zastojnsko, brezplačno, združeno z mnogimi žrtvami, v korist visokih etičnih ciljev, kot so medsebojna pomoč, ohranjanje slovenstva, gojitev kulture itd. Vse to nam krepi zavest izpolnjene naloge.

75 let obstoja in delovanja našega društva je nam vsem, ki smo člani, v ponos!

Kdaj in kako se je začelo? Ob koncu druge svetovne vojne, ko je velik del slovenskega naroda zapuščal domovino in iskal varen pristan tudi v Argentini.

Leta 1947 je Argentinska oblast dovolila 10.000 Slovencem, da pridejo in se naselijo na ozemlju Argentine.

Prihajali so iz italijanskih in avstrijskih taborišč. Večina je ostala v Buenos Airesu. Okrog tristo je prišla v Mendozo.

Naseljevanje je bilo združeno z mnogimi težavami. Iskanje stanovanja, dela, neznanje jezika itd. Vse to je potekalo brez ekonomskih sredstev, združeno z veliko skrbmi.

Želja po medsebojnem druženju, iskanje stikov z sorojaki, to je bil začetni motiv za organizirano sodelovanje, za ustanovitev društva.

Slovenska Cerkev, njen predstavnik v Argentini, g. Janez Hladnik, ki je posredoval in dobil dovoljenje za naselitev, se je ves posvetil slovenski naselitvi in reševanju mnogih težav.

Med prvimi, ki so prišli v Mendozo, je bil duhovnik g. Ivan Caserman. On je prevzel duhovno oskrbo za vse slovenske rojake in vsestransko pomagal vsem, ki so bili v težavah.

G. Caserman je bil eden od članov pripravljalnega odbora društva.

Žal nimamo zapisnika v delu pripravljalnega odbora. Smo pa v Zborniku Svobodne Slovenije, iz leta 1950, našli poročilo neznanega dopisnika, ki na zanimiv način opisuje naseljevanje novih naseljencev in tudi omenja pripravljalni odbor Društva.

Takole piše:

Že na veliki šmaren, 15. avgusta (leto 1948), se nas je zbralo 7 in smo z dviganjem kozarcev izvolili za našega zastopnika g. Emila Štumbergerja. Izvoljenemu zastopniku smo pridali še dva v pomoč. Ta odbor je nastopal, kadar je bilo treba, posebno ob prihajanju novih skupin. V decembru se je ta odbor razširil in kot pripravljalni odbor začel pripravljati tla za organizacijo slovenskega življenja v Mendozi. Na informativnih sestankih smo se pomenili o skupnih zadevah in se izjavili za trdno povezavo skupnost in vzajemnost.

Dopisnik ne omenja, kdo oziroma kateri so bili člani razširjenega odbora. Po drugih virih izvemo, da so bili v širšem odboru: g. Macun Franc, duhovnik Ivan Caserman, prof. Božidar Bajuk, Janez Triler in morda še kdo.

Ta pripravljalni odbor je nudil prvo pomoč novo prihajajočim in pripravljaval vse potrebno za sklic ustanovnega občnega zbora, ki je bil 21. avgusta 1949. Na volitvah je bil za predsednika izvoljen ravnatelj Marko Bajuk. Od ostalih odbornikov pa so prevzeli zadolžitve še: Pavel Božnar, mesto podpredsednika, Janez Triler, mesto tajnika, Franc Štern, mesto blagajnika, Onušič Anton in Jože Bajda pa obe odborniški mesti. G. Ivan Caserman je bil kot dušni pastir Slovencev v Mendozi stalni član odbora izven volitev. Tričlanski nadzorni odbor so sestavljali: Stavbenik Karel Kavka, Emil Štumberger in Ernest Hirschegger.

4 Zgodba: V Argentino

Zgodba Staneta Grebenca: Slovo od Karantanije – potovanje v neznano Argentino

Po triinpolletnem življenju v begunskih taboriščih je angleška oblast – IRO – dala povelje, da se ta postopoma izprazni. Možnosti izselitve so bile vrnitev v domovino Slovenijo, naselitev v drugih državah Evrope ali pa v prekomorskih državah: Amerika, Kanada ali Južno ameriške države.

Kmalu se je odprla možnost za selitev v Argentino. Veliko ljudi se je odločilo za to Južno ameriško državo. V naslednjih mesecih je prišla v taborišče argentinska komisija, ki je urejala dokumente, zdravstvene preglede in vsem, ki so se prijavili, dala dovoljenje za vstop v Argentino. Po končanih upravnih postopkih smo čakali na ladjo, ki nas bo peljala v obljubljeni deželo.

Prišel je 9. 11. 1948, ko smo zapustili taborišče in se poslovili od znancev in prijateljev, ki so še čakali na isto usodo. Bili smo nekoliko vznemirjeni, zapuščali smo Evropo, domovino, sorodnike, prijatelje in znane kraje, ki so po zgodovinskih dogodkih bili povezani s Karantanijo.

Takoj po prihodu v Mendozo smo se pridružili slovenski skupnosti. Ta je že imela ob nedeljah slovensko sveto mašo. Za versko življenje, razne obrede in zakramente, je skrbel č. g. Ivan Caserman. Tudi Društvo Slovencev je že imelo ustanovni občni zbor. Pevski zbor je začel prepevati takoj po prihodu prof. Božidarja Bajuka.

Mladinskih organizacij pa še ni bilo. Ko sva se s prijateljem Lojzeto Kočarjem poslavljala iz Buenos Airesa, so nama naročili, naj poskrbiva za mladinske organizacije v Mendozi. Po prihodu v Mendozo sva navezala prijateljstvo z nekaterimi fanti, ni jih bilo veliko. Na prvem rednem Občnem zboru Društva sem predlagal ustanovitev mladinskih organizacij. Poverili so me za to nalogo. Začeli smo s sestanki in druženjem pri raznih igrah in izletih. Kmalu smo izvolili odbor, ki je prevzel odgovornost za delovanje organizacije. Sčasoma se je število članov povečalo. Organizacije so desetletja uspešno povezovale in usmerjale mladino v Mendozi.

5 Viri in literatura

Grebenc, Stane (2018): Novi začetki v Argentini. *Svobodna Slovenija – Glasilo Slovencev v Argentini*, letnik LXXVII, št. 1, str. 3.

NARODNI PONOS OD ZIBELI DO GROBA

NATIONAL PRIDE FROM CRADLE TO GRAVE

Marjana Pirc (mariana.pirc@hotmail.com), po rodu Slovenka, rojena v Argentini, kjer tudi živi in dela.

Argentina

Povzetek

Slovenca ne srečaš le doma, razkropljeni smo po širnem svetu. Bolj kot smo daleč od doma, bolj se zavedamo svojih korenin, bolj je v nas zaznati narodni ponos. Narodni ponos smo prejeli v zibelki, ga hranili in oblikovali, osebno rasli, ga gojili ter prenesli na druge – kot poslanstvo, ki ni od danes. Prihaja iz začetkov slovenstva, ko so ga sprejeli naši rojaki in ga predajali iz roda v rod. Svet, ki je postal tesno povezan zaradi razvoja in znanosti, se vedno bolj globalizira, je postal še bolj izpostavljen in naš narodni ponos je zaradi tega vse bolj na prepihu. Kako gojimo, hranimo in oblikujemo ta narodni ponos v izseljeniških skupnostih skozi čas in kakšen prispevek nam pri tem nudi globalizacija? O tem govori prispevek. Kako je bilo, kako je danes in kakšni so izzivi.

Abstract

A Slovene will not be met at home only, we are scattered all over the world. The further we are from home, the more we are aware of our roots, the more national pride is felt within us. We have received it in the cradle, we have nurtured and shaped it, passed it to the others, as a mission long ago. It comes from the origins of Slovenism, when it was embraced by our countrymen and passed down from generation to generation. The world, which has become more and more interconnected through development and science, has become increasingly globalised and increasingly exposed, which is why our national pride is more and more at stake. The article talks about how to cultivate, nurture and shape our national pride in expatriate communities as well, and what is the contribution of globalisation in this regard. How it was, how it is today and what the challenges are.

34

Ključne besede: Argentina, migracija, narodni ponos, ohranjanje slovenstva, slovenska identiteta.

Key words: Argentina, migration, national pride, preservation of Slovene identity, Slovene identity.

1 Uvod

Danes smo Slovenci izoblikovani kot narod, toda kdo je bil prvi narodnjak? Tega ne moremo točno vedeti. Za nekatere pa vemo, da so dali slovenstvu velik prispevek in postali kompas prihodnjim rodovom.

Čeprav biti Slovenec pomeni to čutiti in slovenstvo ljubiti, to ne pride samo od sebe; to se goji od zibelke naprej. To se lahko zgodi v takem domu, kjer se govori slovensko, čuti slovensko in ljubi po slovensko, kjer se spoštujejo državni simboli in kjer se ta narodna zavest širi s ponosom.

Kako obdržimo ta narodni ponos celo izven slovenskih meja? Dandanes razumemo to kot nekaj enostavnega, saj imamo vse na dlani in smo lahko tesno povezani med seboj. Vendar to ni tako preprosto. Tega ne bo naredil nihče namesto nas, čeprav v današnjem svetu marsikaj lahko namesto nas stori npr. umetna inteligenca.

Še vedno smo Slovenci, ponosni Slovenci v tem burnem svetu. Seveda nikoli ni bilo dovolj to, kar si dobil v zibelki. Temu je bilo treba slediti, biti predan in neprestano skrbeti, da se ta naša narodna pripadnost razvija.

Pred leti je bilo to veliko težje tako znotraj kot zunaj slovenskih meja. Velik steber te narodne zavesti so bili Cerkev, šola in izobraženci.

Kaj pa danes? Kdo je po osamosvojitvi postal nosilec te narodne zavesti izven domačega kroga, na tujem? Kaj lahko pričakujemo in kaj lahko nudimo mlajšim, bodočim generacijam?

2 Biti Slovenec včeraj, danes, jutri

2.1 Slovenci, podrejeni drugim oblastem

V naši širni zgodovini smo Slovenci ne samo izgubljali svoj prostor, svoje ozemlje, temveč so se tudi naši rojaki izgubljali po širnem svetu. To pa ne pomeni, da so izgubili svojo narodno pripadnost, svoj narodni ponos.

Osredotočili se bomo le na obdobje od leta 1860 do danes.

Govoriti o narodnem ponosu, ko imamo že več kot trideset let priznano in suvereno državo, ki je članica Evropske unije, je morda vedno bolj samoumevno. A vedno ni bilo tako.

Leta 1860 smo bili Slovenci podrejeni avstro-ogrski vladavini. Govorili smo nemško, ponekod madžarsko, doma slovensko. En del Slovencev je bil tudi pod Italijo.

2.2 Slovenci v širni svet

Takrat ni bilo izbire in mnogo Slovencev ni imelo druge možnosti. V obdobju 1867–1918 je bilo veliko ekonomskih vzrokov za iskanje boljše prihodnosti v tujem svetu. Množično izseljevanje v obljubljeni deželi Ameriko je bilo v tistih časih splošen evropski pojav. Manj množično pa so se Slovenci preseljevali v Brazilijo, Argentino in Urugvaj.

Slovenski prebivalci Prekmurja so se vse do konca prve svetovne vojne spopadali z močnim vplivom Madžarov. Živel so v Slovenski krajini. Ohranjali so svojo identiteto z verskimi knjigami; tako katoličani kot protestanti so to storili v prekmurščini. Njihov jezik jih je vse bolj povezoval, in čeprav so se že leta 1848 skušali tesneje povezati s slovenskimi rojaki, jim to ni uspelo. V Prekmurju je prvič zavihrala slovenska zastava šele leta 1897.

Leta 1919 je vrhovni svet, sestavljen iz predstavnikov petih držav, sprejel predlog teritorialne komisije in odločil, da bo od tedaj državna meja med Kraljevino Slovencev, Hrvatov in Srbov ter Madžarsko razvodnica med Muro in Rabo.

Prvi Slovenci so v Argentino prispeli po dogovoru med tedanjo avstro-ogrsko monarhijo in argentinsko vlado. Leta 1878 je argentinska vlada prosila avstrijsko vlado, naj pošlje določeno število kmečkih družin, da bi naselile provinco Formosa. Avstrija je na to zahtevo poslala približno 200 družin, med katerimi je bilo približno 50 slovenskih. Takrat so Slovenci prispeli v Argentino z dokumentacijo različnih narodnosti: Avstrijci, Madžari, Italijani. Mnogi izmed njihovih potomcev danes ne poznajo pravega izvora svojih prednikov.

Argentina se je šele urejala kot država, saj je nastala leta 1810. Mesta še niso bila dokončno zgrajena in notranjost je bila tedaj živa neobdelana narava, ponekod so živela še nekatera domača plemena. Potekali so tudi boji in spopadi zaradi državne meje med sosednjimi državami. To je bila popolnoma druga slika od tiste, ki jo je takrat imela urejena Evropa.

Naselili so se v notranjosti Argentine, oddaljeni od glavnega mesta Buenos Aires. Tako jim je bilo ukazano, da bi se obširno argentinsko ozemlje obdelalo in civiliziralo. Zaradi okoliščin, ki so zelo otežile trajno nastanitev, je bilo življenje zelo težko. Zato se je veliko družin izselilo na jug, v province Chaco, Entre Ríos in Santa Fe. Od vseh slovenskih družin jih je v Formosi ostalo le deset.

V Formosi se niso mogli organizirati. V provinci Chaco je vas, ki se imenuje Las Breñas, kjer so čutili, da bi bilo koristno, da se združijo. Danes večina prebivalcev v teh krajih ne zna več slovenskega jezika, se pa tam čutijo Slovenci in to pripadnost ob raznih priložnostih tudi pokažejo, tudi v javnosti.

Entre Ríos je že bližje mestu Buenos Aires, oddaljen kakih 450 km. V tej provinci so si Slovenci v mestu Rosario uredili društvo z imenom Triglav, ki je še danes živo. Govorijo špansko, imajo pa zelo trdne korenine in celo folklorno skupino. V provinci Santa Fe, v mestu Parana, malo manj kot 400 km od Buenos Airesa, obstaja

skupnost, ki ima celo dve društvi. Eno od njih ima danes radijsko oddajo, drugo pa tečaj slovenskega jezika. To kaže na zelo velik narodni ponos izven slovenskih meja.

Množično izseljevanje Primorcev se je pojavilo proti koncu 19. stoletja. Prišli so tako rekoč iz vinske dežele terana v vinsko deželo Malbeca – kot v obljubljeni deželo. Nekateri so izbrali mesto, drugi, in to večina njih, pa notranjost države. Povezala jih je svoboda, delo in slovenstvo. Takrat so se nekateri pridružili omenjenim društvom.

2.3 Slovenci v širni svet – drugi val

Slovenci so prišli v južne kraje tudi med letoma 1920 in 1938. Novembra 1920 je bil podpisan Rapalski sporazum med Italijo in Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Jugo zahodni del te kraljevine in Istra sta bila priključena Italiji in tako je velik del slovenskega prebivalstva ostal pod italijansko oblastjo. Slovenska manjšina je bila italijanizirana. Ni se smelo več govoriti slovensko. Italija je takrat doživljala tudi gospodarsko krizo in ravno zaradi teh dveh razlogov so se naši ljudje začeli izseljevati.

Leta 1922 so iz Italije začeli odhajati prvi Slovenci. Od takrat naprej se je število teh selitev kar pospešilo. Med letoma 1926 in 1929 so skupine izseljencev štele po sto ali več oseb. Izbirali so razna pota v svet: nekateri v Zahodno Evropo, drugi v Avstralijo in Južno Ameriko. Izmed južnoameriških držav je bila še najbolj priljubljena Argentina. Nekateri ladje so v argentinsko pristanišče priplule samo s slovenskimi potniki, čeprav je za Argentino veljalo, da so Italijani. V glavnem so to bili Primorci.

Mnogo Prekmurcev je v medvojnem času ostalo tudi v mestu in predmestju Buenos Airesa. Tam so pridobili lastne hišne prostore in ustanovili svoja društva. S seboj so prinesli kulturo in posebnosti jezika. Velika razlika med njimi in Primorci, ki so takrat množično prihajali v Argentino, je bila, da so se ti lažje prilagajali. Ker so poznali italijanski jezik, so se za lažje sporazumevanje učili španskega jezika. Tedaj so bile tudi okoliščine popolnoma drugačne od tistih, ko se je zgodil prvi val migrantov.

Vsi Prekmurci so znali pisati in brati. Nekateri so imeli tehnični ali obrtniški poklic. Govorili so madžarsko, ker so se jezika učili v šoli, prekmursko, česar so se naučili doma, in tudi nemščino, zaradi katere so lažje dobili službo.

Neporočene ženske so delale kot služkinje ali kot natakarike v nemških restavracijah v središču mesta. Številni Prekmurci so sčasoma začeli razmišljati, da bi ustanovili društvo, ki bi jih združevalo. Tako so leta 1930, v Avellanedi, v predmestju Buenos Airesa, ustanovili prvo društvo, ki pa zaradi nesoglasij med katoličani in protestanti na žalost ni dolgo živelo.

Kasneje, leta 1940, so v najetem prostoru v mestu Avellaneda končno ustanovili prosvetno društvo 'Slovenska krajina'. Na začetku je bilo veliko navdušenja in vztrajnosti. Ob strani so pustili osebne interese z edinim namenom, da bi ponovno združili slovensko prekmursko 'družino'. Slovensko društvo je napredovalo tako kulturno kot gospodarsko, zato se je bilo treba lotiti uresničevanja sanj o lastnem domu, kar ni bilo lahko. Preselili so se v sosednjo občino Lanús Este, kjer je društvo 'Slovenska krajina' delovalo do konca svojih dni. Čas je naredil svoje in ostali so le zidovi tega doma, kot priča, kaj vse so rojaki dali in žrtvovali za svoje društvo. Zgradba je prestala več hudih poplav, zato so se dragoceni arhivski dokumenti izgubili. Nekateri potomci teh Prekmurcev zahajajo v sosednja društva še danes.

Drugo društvo, ki je bilo ustanovljeno skoraj istočasno, ni bilo opredeljeno ne versko ne politično. Združevalo je vse prekmurske Slovence in se je imenovalo 'Podporno društvo Slovenec'. Nastalo je leta 1943. Društvo je zraslo v okraju Bernal, v predmestju, in deluje še danes. Slovensko 'Podporno društvo Slovenec' se je leta 1995 preimenovalo v 'Slovensko prekmursko društvo iz Bernala'. Člani društva so v veliki meri izgubili tako prekmursko narečje kot slovenski jezik. Nekateri posamezniki skušajo priti do znanja slovenskega jezika, čutijo se Slovenci in ponosno širijo svojo prekmursko kulinariko.

Ko so prihajali Primorci, so se takoj naselili v mestu Buenos Aires. Prvi izseljenski duhovnik, Anton Mrkun, je prišel leta 1926 za pol leta v Argentino. Začel je zbirati Slovence in takrat so ti rojaki dobili prvo versko glasilo Izseljenski glasnik. Ko se je leta 1929 začela gospodarska kriza, je nekaj teh izseljencev odšlo v notranjost Argentine. Tam so dobili službo na železnicah, na poljih ipd. Spoznali so rojake prvega vala in se odločili, da se

jim pridružijo. V provinco Entre Rios se je na primer preselilo okrog 400 Slovencev. Nastanili so se v mestih Tres de Febrero in Cerrito, kasneje pa v vasi General Paz. Druge močne skupine so se naselile v mestih Rosario, Cordoba, Bahia Blanca in Rio Negro.

V Cordobi sta nastali dve društvi, Edinost in Svobodna Jugoslavija, v mestu Loma Negra je bilo društvo Bled, v mestu Bahia Blanca pa so imeli svoje Primorsko podporno društvo. V mestih Cinco Saltos in Centenario je živelo okoli 30 slovenskih družin. Na žalost je večina teh društev razpadla, bodisi zaradi idealizma ali nepoznavanja stvarnosti. Navsezadnje so se zedinili v društvo Union Eslava, ki ga je prva Peronova vlada leta 1946 prepovedala in mu delno zaplenila premoženje.

Od omenjenih je tako ostalo društvo v Cordobi, preimenovano v Slovensko podporno društvo. V mestu Loma Negra je pod novim imenom delovalo društvo Kamen, v Neuquenu, južno od province Buenos Aires.

Nekateri so se vrnil v Buenos Aires. Mesto Buenos Aires, zlasti mestna četrt Paternal, je bilo vabljivo za naše Primorce. Nekateri so si tam in v bližini kupili zemljišča ter se naselili tudi v mestnih četrtih Buenos Airesa, imenovane Villa Devoto, Saavedra in Villa Lugano.

Ti so prav gotovo/verjetno razumeli, da morajo biti organizirani, če želijo obstati. Leta 1933 je prišel duhovnik Jože Kastelic, ki je bil do takrat izseljenski duhovnik v Franciji. Začel je izdajati versko glasilo Duhovno življenje, ki po vseh teh letih izhaja še sedaj. Kasneje so začeli z nekaterimi prireditvami in dogodki, tudi verskimi, od katerih se jih je nekaj ohranilo vse do danes, na primer vsakoletna romanja v svetišča v Lujan ter v Santos Lugares.

Ustanovili so svoje gledališke skupine: Ljudski oder ter društvi, kot sta Prosveta in Sokol, ki se je potem preimenoval v Tabor. Izdajali so glasilo Novi list. Leta 1935 je začelo v Villi Devoto delovati Gospodarsko podporno društvo Slovencev. Tudi Kranjci so leta 1937 ustanovili svoje društvo, imenovano Samopomoč Slovencev. Ker so se razmere v takratni Jugoslaviji začele spreminjati, sta se leta 1938 društvi združili v Slovenski dom, obe glasili pa sta se združili v Slovenski list. Po 2. svetovni vojni se je ta list preimenoval v Slovenski glas, ki je padel v komunistične mreže.

Dejstvo je, da takratna različna društva niso hotela združenja v eno samo društvo, imenovano Ljudski dom, kakor je to namignilo jugoslovansko veleposlaništvo, ker bi se morala odpovedati lastninski pravici v prid tistim, ki bi jih imenoval veleposlanik. Celo tisti, ki so delno nasledili tej propagandi, kot na primer člani v Gospodarskem podpornem društvu Slovencev v Villi Devoto, so po dvanajstih letih začeli akcijo, da bi rešili svojo ustanovo.

Slovensko-argentinsko kulturno in športno društvo Zarja je bilo formalno ustanovljeno leta 1958. Privabilo je velik del članstva nekdanjega Slovenskega doma. Člani so nameravali ohranjati kulturno dediščino ljudi s potrebo po integraciji z domovino. Zarja je imela cilj poudariti povezanost med drugo domovino in izvirno domovino. Tam so razvijali razne kulturne, družbene in športne dejavnosti. Imeli so tudi otroški vrtec, in ker so hoteli ohraniti slovenski jezik med mladino, so ustanovili tudi začetne tečaje slovenščine. Nadaljevali so z uspešno gledališko skupino. Uprizorili so več iger v španščini in slovenščini. Zarja je bila razpuščena leta 1974. Tistega leta so se Naš dom, Zarja in Ljudski oder združili v Jugoslovansko slovensko podporno društvo Triglav. Imeli so knjižnico, kinodvorano, telovadnico, klimatiziran bazen in restavracijo oz. gostilno. Povedali so, da je Slovenija podarila gostilni pohištvo, obdano s smrekovino. Tudi druge republike, iz danes že bivše Jugoslavije, so poslale darila, največ preprog. Imeli so pevske zборе in gledališke skupine, orkester ipd. – vse pod okriljem in nadzorom jugoslovanskega veleposlaništva.

Po osamosvojitvi je nastala razpoka med ljudmi, ki so hoteli obdržati jugoslovanski značaj in politično držo društva, ter tistimi, ki so ga hoteli posloveniti. Leta 1993 so društvo preimenovali v Slovensko podporno društvo Triglav in tako izključili druge neslovenske narode, ki so sestavljali bivšo Jugoslavijo. To društvo še danes obstaja, čeprav članstvo peša.

2.4 Iz Prekmurja v Montevideo, Urugvaj

Leta 1924 so prvi Slovenci stopili na urugvajska tla. Deset let kasneje je bilo tam že okoli 150 prekmurskih Slovencev. Moški so delali v gradbeništvu, ženske pa kot služkinje. Živel so v neposredni bližini med seboj in

so se ob vikendih srečevali v kavarni. Od vsega začetka so si želeli oblikovati društvo, da bi lažje ohranili jezik in ne izgubili tradicije, običajev, plesov in priljubljenih pesmi.

Leta 1935 so ustanovili prvo slovensko-prekmursko društvo v Urugvaju. Prvi prireditvi sta bili martinovanje in koline. Šele ob koncu leta 1959 sta se pobratili prekmurski društvi iz Bernala v Argentini in Montevidea v Urugvaju. Značilnost obeh je, da so številni člani v sorodu. Nekateri rojaki so se izselili v druga urugvajska mesta in tako izgubili stike. Od leta 1991 v njihovi organizaciji potekajo olimpijske igre priseljencev na državni ravni, kjer ponosno predstavljajo Slovenijo z nošami in plesi. Čeprav je to manjša skupnost, se trudijo in še danes nadaljujejo svoje poslanstvo.

2.5 Slovenci v širni svet – tretji val

Druga svetovna vojna. Revolucija. Brat proti bratu. Takrat so bili verniki nasprotniki režima in so bili tako rekoč obsojeni na smrt. Beg preko Ljubelja je pomenil možno rešitev, kar pa ni pomenilo konca trpljenja, ampak začetek novega.

Takrat se je spremenil način mišljenja in pogled v neznano prihodnost. Večina se je preko Ljubljane pomikala proti Ljubelju. Manjši del beguncev se je odločil za pot v Avstrijo po Mežiški dolini v Pliberk in prek Jezerskega v Beljak. Nekaterim je uspelo priti do Celovca ali Lienza in so tam tudi ostali. Druge so preusmerjali na Vetrinjsko polje. Iz Vetrinja so nekatere preusmerjali tudi v Italijo. V Italijo so prihajali tudi domobranci in civilisti s Primorske.

Kar nekaj let so živeli v begunskih taboriščih, nato pa od tam odšli v širni svet. Ni bilo enostavno najti države, ki bi jih sprejela. V glavnem niso mogli sami odločati, kam želijo iti, temveč so o tem odločali vodje taborišč.

Dr. Janez Krek v pismu msgr. Hladniku v Argentino med drugim piše: »/.../ so to večinoma prepričani katoličani, v trpljenju prekaljeni, se zavedajo smisla svojega izgnanstva in so pripravljeni s potrpežljivostjo prenašati vse, kar bo še nad nje prišlo.« Po uspešnem Hladnikovem posredovanju pri argentinski oblasti je Argentina ponudila gostoljubje za deset tisoč Slovencev brez omejitve, zaradi česar se je večina slovenskih beguncev odločila za Južno Ameriko. Najpomembnejši razlog za to odločitev je bilo dejstvo, da je Argentina sprejemala cele družine, ne glede na to, ali so bile veččlanske, z majhnimi otroki, morda telesno prizadetimi ali v visoki starosti. Prve skupine so v Argentino odšle že januarja 1947. Malo kasneje sta ob koncu 1946 prišla v Buenos Aires, kot oglednika, duhovnika Jože Košiček in Tone Grčman. Celo leto 1947 so vsak mesec prihajale manjše skupine. Največ jih je odpotovalo leta 1948. V tem letu se je izkrcalo 3930 slovenskih beguncev in v letu 1949 kakih 1000. Potem jih ni bilo več toliko, prihajali so v manjših skupinah ali celo posamezno. Večje skupine Slovencev so spet prišle v Argentino med letoma 1954 in 1956, ko je Jugoslavija dovolila selitev tistim, ki so ob koncu vojne ostali doma, zdaj pa so želeli zapustiti državo, da bi se pridružili svojim sorodnikom po svetu.

Po zapisnikih lahko ugotovimo, da je takrat bilo okoli 5500 slovenskih novo-naseljencev. Iz zapisnika leta 1960 razberemo, da je bilo že 7000 novo-naseljencev ali naseljencev tretjega vala. Večina teh se je naselila v predmestju Buenos Airesa, kjer so nastajale skupne naselbine. Omenimo lahko naslednje predmestne okraje: Carapachay, Florida, Villa Adelina, Villa Martelli, San Martin, Ciudadela, Ramos Mejia, Castelar, Moron, San Justo, San Miguel, Lanus in v notranjosti province Buenos Aires v mestih La Plata, Mar del Plata, Miramar, Chapadmalal, Tandil in Olavarria. Ostali so se razkropili po celi državi, največ v province Misiones, Tucuman, Santiago del Estero, Formosa, Santa Fe, Cordoba, Mendoza, San Luis, Neuquen, Rio Negro in Chubut.

Novo-naseljenci so se razlikovali po tem, da so nekateri prišli po triletnem bivanju v Italiji, drugi pa v Avstriji – razmere v teh dveh državah so bile zelo različne.

Veliko posameznikov je že v taboriščih začelo izgubljati slovenski jezik in narečja, kar se je še pospešilo v Argentini. Danes bi se redko kdo znal pogovarjati v svojem izvirnem narečju. Nastala pa je nova skupna pogovorna slovenščina, v kateri se večkrat pojavi tuj španski izraz in tudi izgovarjava je morda bolj melodično zapeta ali v romantičnem naglasu. Nastala je neka različica slovenskega jezika, morda celo potujčena.

Polovica novo-naseljencev je bila kmetov, četrtna obrtnikov, drugi pa so imeli višjo ali akademsko izobrazbo. Glede na okoliščine si je vsak pomagal na svoj način. Sprva je bilo veliko moških zaposlenih v javnih gradnjah, dekleta in žene pa so delale kot hišne pomočnice. Veliko ljudi je bilo zaposlenih tudi v tovarnah. Mnogi so ob

prvi priložnosti zamenjali službe in postali obrtniki, zidarji, krojači, tesarji, mizarji, vinogradniki, kmetje ipd. Peščica akademsko izobraženih je dobila delo v državnih uradih, zlasti na ministrstvu za javna dela.

Dejstvo je, da tretji val predstavlja skoraj izključno zavedno politično emigracijo in da je četrtna teh pripadala sloju izobražencev ali kulturnih delavcev oz. ustvarjalcev. Prav gotovo je bil to tudi glavni vzrok, da so se begunci ali zdomci znali organizirati, da so postali složni in zgradili močne ustanove na vseh možnih področjih: verskem in cerkvenem, društvenem, družabnem, kulturnem, vzgojnem, gospodarskem in političnem.

Med prvim in drugim valom je bila vidna razlika pri ohranjanju slovenstva že po sami organiziranosti ter skrbi za skupno dobro. Tretji val pa je še dodatno uspešno znal izvesti to, kar je najbolj pomembno: vzgoja, ki je temeljni kamen vsake skupnosti.

Ni se čuditi naslovu, s katerim je Taras Kermauner imenoval svojo trilogijo: Slovenski čudež v Argentini.

3 Zaključek

Od zibeli do groba

Rečemo lahko, da nikoli in nikjer ni bilo enostavno biti Slovenec izven slovenskih meja ter Slovenijo zares ljubiti in čutiti. Še danes je tako.

Še vedno je osnovni temelj vzgoja in ta se začne v družinskem krogu. Drugi temelj je prav gotovo šola, ki pomaga človekovi osebni rasti. Tukaj je vključeno ne samo izobraževanje, temveč tudi družabnost in vključenost v okolje.

Tisti, ki bodo imeli trdno podlago, bodo prav gotovo postali dobri in zvesti državljani, narodnozavedni, kjerkoli bodo živeli.

*Biti Slovenec je pravzaprav nerazložljiva stvar,
saj je stvar srca in biti ...*

39

4 Viri in literatura

Arhiv Slovenske kulturne akcije 1954–2024. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija.

Cmor, Esther (2012): *Prekmurski arhiv v Argentini*. Spletni blog. Dostopno na: <https://eslovenosdelesteyalgomas.blogspot.com/>.

Granda, Stane (2008): *Mala zgodovina Slovenije*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Kermauner, Taras (1992): *Slovenski čudež v Argentini*. Ljubljana: Slovenska kulturna akcija.

Kuntner, Tone (2015): *Slovenska pomlad*. Ljubljana: Karantanija.

Molek, Nadia (2019): *Biti Slovenec v Argentini: kompleksnost identifikacijskih procesov argentinskih Slovencev*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (zbirka Migracije). Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-W6MGVHMO>.

Rant, Jože (1998): *Zbornik dela v zvestobi in ljubezni: Zedinjena Slovenija 1948–1998*. Buenos Aires: Društvo Zedinjena Slovenija.

Žigon, Zvone (2002): *Prekmurski Slovenci v Argentini in Urugvaju. Sezonstvo in izseljenstvo v panonskem prostoru: sosodstvo Avstrije, Hrvaške, Madžarske in Slovenije*: mednarodna konferenca, Radenci, Slovenija, 22.–25. oktober 2002.

UVELJAVLJANJE SLOVENSKEGA NARODNEGA PONOSA V IZSELJENSTVU IN DOMOVINI

FOSTERING SLOVENIAN NATIONAL PRIDE IN THE DIASPORA AND HOMELAND

Dr. Tadej Kralj (tadej.kralj@osnhr.si), OŠ narodnega heroja Rajka Hrastnik.

Slovenija

Povzetek

Člani slovenskih skupnosti po svetu so se ob priseljevanju integrirali v širšo družbeno skupnost države gostiteljice, a na svoje korenine niso pozabili. Elemente etnične identitete so prenašali na svoje potomce, s čimer sta se krepila narodna zavest in domoljubje. Člani slovenske skupnosti v Torontu narodno zavest krepijo na področjih slovenske glasbe (ples, pesmi, narodnozabavna glasba), kulinarike, športa in kulturnih vzorcev skozi obujanje šeg domačega kraja. Tudi v matični domovini moramo kot akterji učno-vzgojnega procesa z novjšimi digitalnimi pristopi usmerjati učence k ozaveščanju slovenske narodne identitete na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, kar zapoveduje Učni načrt za slovenščino po celotni vertikali.

Abstract

Upon immigration, members of Slovenian communities around the world integrated into the broader social community of the host country, but did not forget their roots. Elements of ethnic identity were passed on to their descendants, strengthening national consciousness and patriotism. Members of the Slovenian community in Toronto nurture their national consciousness in the field of Slovenian music (dance, songs, folk music), cuisine, sports and cultural patterns through recreating the customs from their homeland. Even in our homeland, as actors in the educational process, we must adopt newer digital approaches to guide students to the awareness of Slovenian national identity in all areas of public and private life. This is in line with the Curriculum for Slovenian Language, which guides education throughout all grades of primary school.

Ključne besede: digitalni pristopi, domovina, kulturni vzorci, slovenske izseljenske skupnosti, narodna zavest, slovenski izobraževalni sistem.

Key words: cultural patterns, digital approaches, homeland, national consciousness, Slovenian educational process, Slovenian immigrant communities.

1 Uvod

Slovenski šolski sistem v prihodnje čaka veliko izzivov pri uresničevanju cilja (UN OŠ 2018: 4), pri katerem strokovni delavci krepimo slovensko narodno identiteto, ki je eden od temeljnih splošnih ciljev pouka v OŠ po celotni vertikali. Temeljni sestavni element slovenske narodne identitete je slovenski jezik, ki ga je treba v času hegemonije angleščine ustrezno negovati. Jezik v domovini se spreminja skladno z družbenimi potrebami na vseh področjih življenja. Slovenščina mora ostati v danih družbenih razmerah globalnega sveta fleksibilnejša in mora slediti aktualnim družbenim potrebam ter predstavnemu svetu na vseh področjih.

Globalizacija v evropski prostor prinaša multikulturnost in z njo jezike v stiku, kar se vse bolj odraža tudi v šolskem prostoru. Na vseh ravneh slovenskega šolskega sistema moramo slediti napredku jezikovne zmožnosti v slovenskem jeziku pri vseh učencih.

Naša šola se v zadnjih letih ukvarja s problemom dviga bralne kulture med mladimi. V letnem delovnem načrtu redno izvajamo projekte, ki prispevajo k boljši jezikovni zmožnosti na vseh področjih, tj. govorjenje, poslušanje, branje in pisanje.

2 Politika multikulturalizma

Kymlicka (1998) opredeljuje multikulturalizem kot politiko prepoznavanja in podpiranja etničnih skupnosti znotraj večinske kulture. Razvoj politik v kontekstu multikulturalizma v tem pomenu odraža dosledno večkulturno vizijo, ki določa sprejemanje etnične identitete z možnostjo posameznikovega vključevanja v večkulturno okolje (Jedwab 2014: 251).

Cilj multikulturalizma je spodbujati večinske kulture in etnične skupnosti k medsebojnemu sprejemanju. Države s politiko multikulturalizma spodbujajo večinsko kulturo k temu, da ne prezira različnosti skupnosti, hkrati pa prav te skupnosti spodbujajo k zaupanju večinski kulturi (Crepaz 2006: 95). Politika multikulturalizma je torej način pristopa k prizadevanju za enakopravno sobivanje narodov na določenem ozemlju, s čimer vladna politika države gostiteljice omogoča zagotavljanje legitimnosti etničnih skupnosti (Abu - Laban, Gabriel 2002: 67).

Politika multikulturalizma je največ raziskav o priseljenskih jezikih spodbudila v Kanadi, ZDA, Avstraliji in Evropi. Trendi javnega mnenja kažejo, da politika multikulturalizma spodbuja strpnost do rasne, etnične in verske raznolikosti ob vse večjem zavedanju, da morajo enake možnosti pomeniti tudi enako obravnavanje pripadnikov priseljenskih in drugih skupnosti (Miller 2006: 331). Posledica današnjih selitev je, da mnogi živijo v tujini, kjer uporabljajo jezik svoje izvirne države v vsakdanjih govornih položajih.

3 Etnična identiteta

Edwards (2013: 158–161) opredeljuje etnično identiteto z medgeneracijskim prenosom etničnih elementov v širši skupnosti. Ugotovil je, da ni nujno, da vsi člani skupnosti po posameznih generacijah pridobivajo enake kulturne vzorce, povezane s skupnimi predniki, vendar morajo biti etnične meje prisotne. Do medgeneracijskega prenosa etničnih elementov mora prihajati v družinskem okolju, istočasno pa tudi z institucionalno podporo.

Barth (1998: 120) je poimenoval etnične meje; te so družbeno in psihološko pogojene. Poznamo dva tipa etničnih mej. Internalne meje so področje samovključevanja v skupnost in se prekrivajo s procesom samoidentitete. Posamezniki se opredeljujejo za člane etnične skupnosti tako, da izražajo občutke pripadnosti in zvestobe drugim članom znotraj skupnosti. Internalni vidik etnične identitete se nanaša na ideje, odnose in občutke, ki so konstituirani v sami skupnosti.

Eksternalni vidiki se nanašajo na posameznikovo obnašanje, in sicer tako pri njegovem kulturnem kot družbenem udejstvovanju. Pokazatelj eksternalnega vidika so raba jezika, izvajanje etničnih tradicij v širši družbeni skupnosti. Ključni vidiki so sodelovanje v organizacijah, kot so šola, podjetja, mediji, društva v lokalnem okolju ter sodelovanje pri organiziranih dogodkih društev, kot so kulturne prireditve v šolskem prostoru in širše v lokalnem okolju.

Etnična identiteta se lahko kaže v posameznikovem aktivnem vključevanju tako na kulturnem kot družbenem področju z željo po obujanju kulturne dediščine, sodelovanju v različnih ustanovah in društvih itd. (eksternalni vidik). Za predstavnike mlajše generacije so značilne zlasti usvojene vrednote skupnosti in sprejemanje odgovornosti pri sodelovanju v skupnosti (internalni vidik; Barth, 1970; Isajiw 1993: 6–9) in s tem ohranjanje narodne identitete ob državnih in drugih praznikih, ki obujajo naše šege in navade, ki so del naše kulturne dediščine.

4 Slovenska izseljenska skupnost v Torontu

Slovenska skupnost v Torontu prav tako sledi ohranjanju kulturnih vzorcev matične domovine, čeprav ima relativno nizek delež uporabnikov slovenščine.¹ Nastala je z množičnim priseljevanjem v Kanado po drugi svetovni vojni. Njeni prvi člani, ki so v 50. letih 20. stoletja s samoprispevki ustanovili organizirano slovensko skupnost, so izvirali pretežno iz ruralnega slovenskega okolja. Središče družbene organizacije je bila cerkev, okrog nje pa so njeni člani ustanavljali druge ustanove, ki so prispevale k združevanju članov skupnosti s skupnimi interesi. Njihov element povezovanja, zaradi katerega se je skupnost začela oblikovati, je ljudska kultura. Z jezikom so ohranjali ples,² glasbo in šege, ki so jih prinesli zlasti iz obrobni slovenskih pokrajin, kot so Prekmurje, Dolenjska in Primorska. Predstavniki, ki so prihajali iz istih slovenskih pokrajin, so se družili v postopoma ustanovljenih pristavah v okolici Toronta (na t. i. farmah) in pri tem ohranjali narečne značilnosti ter šege izvornih krajev. (Genorio 1989: 86–124)

Slovenščino so v kanadskem multikulturnem okolju vse do danes ohranjali z organiziranim delovanjem slovenske skupnosti. S postopnim ustanavljanjem slovenskih organizacij znotraj skupnosti je prva generacija kljub močni integraciji v večinsko kulturo razvijala in ohranjala rabo slovenščine v družinskem okolju in skupnosti ter prenašala svoje jezikovno znanje na otroke, tj. na drugo generacijo.³ Predstavniki so sprva ohranjali jezik in kulturo v cerkvi, v sobotni šoli,⁴ v tisku⁵ in na radiu,⁶ v slovenski banki, na kulturnih prireditvah in ne nazadnje z ohranjanjem stikov s Slovenijo, ki so se okrepili šele po osamosvojitvi Slovenije. (Kralj 2023: 266)

Predstavniki prve generacije so živeli v bližini slovenskih cerkva, kjer so bile priložnosti za rabo jezika pogostejše. Občutek varnosti in premagovanje domotožja sta prispevala, da so se predstavniki vključevali v družbeno dogajanje skupnosti z aktivnostmi, ki so neposredno povezane s slovenstvom (glasba, ples, petje in slovenska kuhinja). (Šabec 2021: 132)

Slovenščino v slovenski skupnosti v Torontu razumem kot dediščinski jezik, pri čemer gre po Johnu Edwardsu (2013: 56) znotraj skupnosti kot take za »povezovalni jezik« (ang. Associated language), za katerega je značilno, da med predstavniki skupnosti ne opravlja več predvsem sporazumevalne vloge, ampak se pri ohranjanju dediščine skupnosti med njenimi predstavniki pojavlja v združevalni vlogi z obujanjem in spodbujanjem domoljubja priseljencev in njihovih potomcev.

Evropski jezikovni in kulturni okvir zaradi aktualnih družbenih razmer stremi k uveljavljanju politike multikulturalizma, kar se odraža tudi v slovenskem jezikovnem in kulturnem prostoru. Zaradi vse večjega vpliva sodobnih migracijskih tokov iz političnih in ekonomskih razlogov ter digitalne tehnologije, ki omogoča dostop do vsebin z vse večjo hegemonijo angleščine, moramo v vzgojno-izobraževalnem procesu, v katerem se srečujemo z mešanjem različnih narodnosti, kultur in jezikov, širiti domovinsko vzgojo na vseh področjih družbenega in kulturnega življenja.

¹ Kanadski državni statistični urad (2017) slovenščino umešča med priseljske jezike. Pri zadnjem popisu prebivalstva je bilo priseljencev, ki za svoj prvi jezik po zaporedju usvajanja opredeljujejo enega od 200 drugih jezikov, 22,3 %. Slovenščina je prvi jezik za 2.085 prebivalcev Kanade, od tega jih 1.445 živi v Ontariu (v Torontu 815). (Kralj 2023: 14)

² Ples je lahko nosilec sporočil, namenjenih posamezniku ali skupnosti, ki v plesu sodeluje ali ga le opazuje. Pri plesih (npr. štajerišu) zlasti s petjem poskočnic dodano vrednost predstavlja prav združitev verbalne in neverbalne komunikacije v celoto. (Kunej 2012: 163).

³ Kanadska Slovenka iz Vancouvra, ki je zelo aktivna v tamkajšnjem slovenskem klubu, je želela naučiti svojega sina narečne slovenščine s starinskimi besedami, ki jih je uporabljala vsak dan. Ko je sin začel hoditi v šolo, je z učenjem prenehala. (Šabec 2021: 133) To je pogost pojav hitrejšje integracije druge generacije priseljencev v večinsko kulturo in posledično prehod k enojezičnosti pri tretji generaciji (Kralj 2023: 268).

⁴ Slovensko šolo Marije Pomagaj Toronto je leta 1953 ustanovil takratni župnik in njen prvi ravnatelj Janez Kopač. Zaradi rasti prebivalstva in gradnje cerkve v Etobicu se je šola leta 1959 preselila v Župnijo Kristusa Kralja, po končani gradnji leta 1961 pa v sedanje prostore Slovenske šole Brezmadežne Toronto. (Kralj 2023: 154)

⁵ Uredništvo Glasila kanadskih Slovencev, ki izhaja štirikrat letno, sprejema članke v angleščini in slovenščini (Kralj 2023: 153).

⁶ Radio Glas kanadskih Slovencev so ustanovili prostovoljni predstavniki Vseslovenskega kulturnega odbora leta 1991. Za eno uro na teden (t. i. slovensko uro) so dobili frekvenco CHIN FM 100.7 Toronto, ki jo ohranjajo še danes. (Kralj 2023: 153)

5 Metodologija

Novi principi v sodobnem vzgojno-izobraževalnem procesu narekujejo odgovornost vseh deležnikov učno-vzgojnega procesa, da kot družbeni konstrukt prispevamo k spodbujanju narodne identitete. Učni načrt za slovenščino v osnovni šoli (2018: 4) nas zavezuje, da moramo pri učencih krepiti narodno identiteto, ki je eden od temeljnih splošnih učnih ciljev pouka po celotni vertikali.

Eden načinov potrjevanja narodne identitete v šolskem okolju poleg splošnega pouka in interesnih dejavnosti so tudi digitalna orodja, ki nam pomagajo ustvariti zanimive filmske vsebine. Prednost avdiovizualnih prispevkov je v tem, da ne prinašajo visokih stroškov in jih lahko tudi v prihodnje večkrat uporabimo kot učni pripomoček.

6 Digi vsebine

Naša šola sledi tudi sodobnim trendom digitalizacije in pripravlja avdiovizualne vsebine na različnih področjih, kot so skupni identifikacijski elementi, ki jim sledijo tudi Slovenci v izseljenstvu, tj. jezik kot temelj narodne identitete, glasbena umetnost kot simbol potrjevanja identifikacije, literatura, s katero spodbujamo bralno kulturo; šport, ki predstavlja pomemben vidik pri ohranjanju zdravja in razvoju kognitivnih zmožnosti, in slovenski mediji, ki morajo ostati dosledni pri negi jezika.

V okvirni zgodbi virtualne proslave *Proslava ob kulturnem prazniku 2021*⁷ se na daljavo pogovarjata devetošolca o tem, kako virtualno proslavo izpeljati tako, da bi si jo od začetka do konca z veseljem ogledali prav vsi učenci. Ker mlade glave premorejo ogromno domišljije, sta na plan prišla z odlično idejo ... V goste povabiti znane obraze kot povezovalce proslave, ki bi nas razveselili s kratkim javljanjem med točkami nastopajočih učencev na različnih področjih. Tako vse omenjene identifikacijske elemente v proslavi podkrepijo znani Slovenci, ki delujejo na različnih področjih družbenega in kulturnega ustvarjanja v javnem življenju. K sodelovanju so pristopili: operni pevec Aljaž Farasin, operna pevka Irena Jebuah, član Čukov Jože Potrebuješ ter glasbenik, imitator in voditelj Tilen Artač; pisateljica Desa Muck, olimpijec na divjih vodah Peter Kauzer, novinarka Anja Markovič in voditelji na Radiu 1: Denis Avdič, Rok Deželak, Anja Ramšak, Jana Morelj. Projekt je bil zelo uspešen in to nam dokazuje več kot 4.000 ogledov. Ta podatek podkrepi dejstvo, da je proslava, ki je lahko kot učni pripomoček pri domovinski vzgoji vedno aktualna, pozitivno vplivala na potrjevanje narodne identitete pri naštetih identifikacijskih vidikih, ki jih moramo kot deležniki šolskega okolja s kolektivno zavestjo po celotni vertikali nenehno spodbujati in širiti med učenci.

V okvirnem delu virtualne proslave z naslovom *Slovenščina brez meja*⁸ nastopata devetošolca, ki se pogovarjata o rabi slovenščine med mladimi in ugotavljata, da je njihova slovenščina vse prevečkrat preplavljena s prevzetimi besedami, zlasti iz angleščine. Druga skrajnost pa so ljudje, ki skrbijo za čist, puristično naravnan jezik. Spoznala sta, da je bilo nekaj podobnega že v 19. stoletju, kar je jasno razbrati iz Prešernove pesmi *Nova pisarija*, v kateri Prešeren ironično v vlogi pisarja uči učenca, kako se mora izogibati tujkam in se ravnati po Kopitarjevemu načinu razvijanja knjižnega jezika, in sicer po načelu ljudske izreke.

Proslava je zastavljena z animacijo letala, ki obkroži svet s pristajanjem v posameznih krajih, od koder so prihajali udeleženci. S krajšimi videi so se predstavili lektorji slovenščine s svojimi študenti, tj. iz Romunije, Moskve, Pekinga, Clevelanda in Pariza. Tako so učenci spoznali besedo lektor tudi v drugem pomenu, in sicer je lahko poleg tistega, ki pravopisno in slogovno izboljšuje besedila, lahko lektor tudi nekdo, ki na univerzitetni ravni poučuje slovenščino na tujih univerzah.

Posebej so slovensko skupnost predstavili kanadski Slovenci iz Toronta. Slovensko himno je zapela kanadska Slovenka Tatjana Smrekar, članica Vokalne skupine Plamen, slovensko šolo v Torontu je predstavil glasbenik in učitelj Milan Vinčec, kot deklamator Prešernovih pesmi je sodeloval tudi Anton Peter Kačičnik, ki vsa leta

⁷ Virtualna proslava je dostopna na družbenem omrežju YouTube z naslovom *OŠ narodnega heroja Rajka Hrastnik – Proslava ob kulturnem prazniku 2021*: [OŠ narodnega heroja Rajka Hrastnik - Proslava ob kulturnem prazniku 2021 \(youtube.com\)](https://www.youtube.com/watch?v=OŠ_narodnega_heroja_Rajka_Hrastnik_-_Proslava_ob_kulturnem_prazniku_2021).

⁸ Virtualna proslava je dostopna na družbenem omrežju YouTube z naslovom *OŠ narodnega heroja Rajka Hrastnik – Proslava ob slovenskem kulturnem prazniku 2022*: [OŠ narodnega heroja Rajka Hrastnik - Proslava ob slovenskem kulturnem prazniku 2022 \(youtube.com\)](https://www.youtube.com/watch?v=OŠ_narodnega_heroja_Rajka_Hrastnik_-_Proslava_ob_slovenskem_kulturnem_prazniku_2022).

nastopa na Prešernovih večerih v Torontu. Svoj videoposnetek je prispeval še potomec kanadskih Slovencev Marko Sathler, ki je povedal, kako se je naučil slovenščine v družinskem okolju.

S takšnim projektom sem skušal okrepiti sodelovanje s skupnostjo, ki je ključno pri nadaljnjem jezikovnem načrtovanju, in (mlajšim) gledalcem proslave sporočiti pomembnost slovenskega jezika in kulture, ki ne poznata meja, a se tega v matični domovini premalokrat zavedamo.

Učenci so pri dodatnem pouku pripravili prispevek *Ob evropskem dnevu jezikov*,⁹ ki ga obeležujemo 26. septembra. V prispevku so se prepustili slovanskemu svetu z osnovnimi frazami in preprostejšimi dialogi v različnih slovanskih jezikih iz vseh treh slovanskih jezikovnih skupin, tj. južnoslovanske (hrvaščina, bolgarščina), zahodnoslovanske (češčina in poljščina) in vzhodnoslovanske jezikovne skupine (ruščina). Za spoznanje so v madžarščini, ki je po podobnosti najbolj oddaljen sosednji jezik, povedali, zakaj je učenje jezikov pomembno.

*Tradicija skozi digitalne oči*¹⁰ partnerstva LAS v sklopu Regionalne razvojne agencije Zasavje je projekt, v okviru katerega so imeli učenci naše šole na uvodnem srečanju vseh treh zasavskih šol predstavitev, kako bodo pripravili videoposnetke, na katerih je prikazan poklic kovača (obdelovanje kovin na tradicionalen način) in delavca v sodobnem delovnem okolju, ki upravlja s stroji. Štirje devetošolci so v prvi fazi (oktober, november 2022) obiskali kovača Gaja Čuka v Inferno Crafts, Kovanje in oblikovanje kovin. V drugi fazi (januar, februar 2023) so se učenci v podjetju Forstek seznanili še s sodobnimi načini proizvodnje orodjarstva in kovinarstva. Po srečanju z obrtniki v Inferno Crafts, Kovanje in oblikovanje kovin ter v Forsteku so učenci uporabili videoposnetke s terena za montažo filmskega gradiva. Montaža filmčkov za objavo je po časovnici potekala od marca do maja 2023. Projekt je učencem omogočil izkušnjo v kovanju ter digitaliziranju te obrti v sklopu Regionalne razvojne agencije Zasavje. Cilj projekta oz. interesne dejavnosti ni bila samo filmska uprizoritev poklicev danes in nekdaj, ampak tudi izdelava kovinskega proizvoda, tj. hrastov list, ki je del kulturne dediščine Hrastnika.

Učenci med osnovnošolskim izobraževanjem s takimi projekti pridobivajo občutek pripadnosti na vseh področjih družbenega in kulturnega življenja v širšem in ožjem smislu. Z dejavnostmi smo poudarili dejstvo, da smo Slovenci del velikega slovanskega sveta in da slovenska identiteta sega tudi daleč v svet, ter dejstvo, da se učenci spoznajo s tradicijo lokalnega okolja na področju industrijske in kulturne dediščine.

7 Zaključek

Vse večja globalizacija in približevanje digitalizacije slovenskemu šolskemu sistemu, ki vplivata na jezikovno situacijo z jeziki v stiku (tako angleščino na eni strani kot jeziki priseljencev na drugi), nam narekujeta, da moramo v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu nenehno osveščati o slovenski narodni identiteti, kot to že od nekdaj tradicionalno in s ponosom negujejo slovenske skupnosti po svetu. Digitalizacija nam poleg splošnega pouka, ki je temeljni del vzgojno-izobraževalnega sistema, ponuja veliko možnosti za kreativnost na področjih kulturnega ustvarjanja, s čimer lahko ustvarjamo kolektivni ponos na slovenstvo na različnih področjih: kultura, jezik, literatura, glasba, ples in tradicija. Z obujanjem elementov etnične identitete na različne načine bomo v globalnem svetu prispevali k narodnemu ponosu učencev in k ohranjanju etničnih elementov našega naroda.

⁹ Virtualni posnetek ob evropskem dnevu jezikov 2023: [Ob dnevu evropskih jezikov \(youtube.com\)](https://www.youtube.com/watch?v=...).

¹⁰ Virtualni posnetek v sklopu projekta Tradicija skozi digitalne oči 2022: [Forstek daljši video 2 \(youtube.com\)](https://www.youtube.com/watch?v=...).

8 Viri in literatura

- Abu - Laban, Yasmeen; Gabriel, Christina (2002): *Selling Diversity. Immigration, Multiculturalism, Employment Equity, and Globalization*. Peterborough, Ontario: Broadview Press.
- Barth, Fredrik (1998): *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Waveland Press.
- Crepaz, Markus (2006): 'If you are my brother, I may give you a dime!' Public opinion on multiculturalism, trust, and welfare state. V Keith Banting, Will Kymlicka (ur.): *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and redistribution in contemporary democracies* (str. 92–120). New York: Oxford University Press.
- Edwards, John (2013): *Language and Identity: Key topics in sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Genorio, Vlado (1989): *Slovenci v Kanadi*. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja.
- Jedwab, Jack (2014): Canada's 'Other' languages: The Role of Non-Official Languages in Ethnic Persistence. V Peter Pericles Trifonas in Themistoklis Aravossitas. (ur.): *Rethinking Heritage Language Education* (str. 237–253). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kralj, Tadej (2023): Slovenščina v Torontu in okolici nekoč in danes. V Marko Jesenšek (ur.): *Mednarodna knjižna zbirka Zora 153*. Maribor: Univerzitetna založba Maribor.
- Kunej, Rebeka (2012): *Štjeteriš: Podoba in kontekst slovenskega ljudskega plesa*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Miller, David (2006): Multiculturalism and the welfare state: Theoretical reflections. V Keith Banting in Will Kymlicka (ur.): *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and redistribution in contemporary democracies* (str. 323–338). New York: Oxford University Press.
- Isajiw, Wsevolod (1993): *Definition and dimensions of ethnicity: A theoretical framework: Challenges of Measuring an Ethnic World: Science, politics and reality: Proceedings of the Joint Canada – United States Conference on the Measurement of Ethnicity, Statistics Canada and US Bureau of the Census* (str. 407–427). Washington, DC: US Government Printing Office.
- Šabec, Nada (2021): Slovene Immigrants and their Descendants in North America: Faces of Identity. V Marko Jesenšek (ur.): *Mednarodna knjižna zbirka Zora 144*. Maribor: Univerzitetna založba Maribor.
- Učni načrt. Slovenščina* (2018), str. 4. Pridobljeno 5. 8. 2024: [UN slovenscina.pdf \(gov.si\)](https://www.gov.si/assets/izobrazba/ucni_nacrti/2018/slovenscina.pdf).

NARODNA ZAVEST V GLOBALIZIRANEM SVETU SKOZI OČI DOPISNIKA V TUJINI

NATIONAL CONSCIOUSNESS IN A GLOBALIZED WORLD: INSIGHTS FROM A FOREIGN CORRESPONDENT

Jurič Igor (juricigor@yahoo.de) slovenski novinar, trenutno deluje kot dopisnik v Bruslju.

Slovenija, Belgija

Povzetek

Ohranjanje slovenske narodne zavesti je močno povezano z znanjem maternega jezika. Odrasli v tujini običajno obvladajo slovenščino, težje pa jo obvladajo otroci, ki odraščajo v jezikovno tujem okolju. Otroci slovenskih staršev, ki živijo v Bruslju, se srečujejo z izzivi večjezičnosti, kar lahko vpliva na njihovo narodno zavest. Uvedba slovenskega oddelka na evropski šoli v Bruslju predstavlja pomemben korak k ohranjanju jezika in kulture. Uspehi slovenskih športnikov prav tako krepijo narodni ponos oziroma zavest v domovini in tujini. V tujini je sicer integracija v tujo družbo neizbežna, je pa izginjanje narodne zavesti hitrejše v mešanih zakonih. Ključna dejavnika za ohranjanje narodne zavesti sta jezik in homogenost skupnosti, saj močne skupnosti omogočajo ohranjanje jezika in običajev. Lahko pa to pripelje tudi v (samo)izolacijo takšne narodne skupnosti.

Abstract

The preservation of Slovenian national consciousness is closely tied to knowledge of the mother tongue. While adults abroad typically maintain a good command of Slovene, children growing up in a linguistically foreign environment often face greater challenges in mastering the language. For children of Slovenian parents living in Brussels, the challenges of multilingualism can affect their national consciousness. The introduction of a Slovenian section at the European School in Brussels is a significant step in preserving both the language and culture. Additionally, the success of Slovenian athletes, both at home and abroad, contributes to a sense of national pride and awareness. Although integration into a foreign society is inevitable for those living abroad, the erosion of national consciousness is often more pronounced in mixed marriages. Language and community homogeneity are crucial in maintaining national consciousness, as strong communities help preserve language and customs. However, this emphasis on unity can sometimes lead to the (self-)isolation of the national community.

46

Ključne besede: Bruselj, družina, integracija, narodna zavest / ponos, znanje slovenščine.

Keywords: Brussels, family, integration, national awareness / pride, knowledge of Slovene language.

1 Slovenskega naroda sin

Takole čez prst izračunano sem v svojem življenju v različnih obdobjih zunaj meja Slovenije preživel približno petino svojega življenja. Pa naj bo to obdobje, ko sem v nekdanji skupni državi služil vojaški rok v BIH, ali ko sem kasneje v študentskih letih pol leta preživel v ZDA, saj sem s prijateljema državo prečkal na kolesih, pa seveda obe dopisniški obdobji. Prvo štiriletno v Nemčiji, kot mlad novinar z majhnima otrokoma in zdaj drugo, kot zrel moški, v Bruslju, kjer teče že šesto leto mandata, ostajata pa še dve. V vseh teh različnih obdobjih in v različnih državah se mi je pogosto v glavo prikradla pesem iz moje mladosti, kantavtorska pesem Tomaža Domicelja Slovenskega naroda sin, iz leta 1979. Zlasti tisti del, ko poje: »... koder hodil boš z njim vedi, da si le slovenskega naroda sin.«

Zakaj tak uvod, se bo morda kdo vprašal. Zato, ker želim takoj na začetku povedati, da nisem strokovnjak s področja sociologije, niti se nisem poglobljeno ukvarjal s problemi življenja Slovencev v zamejstvu ali po svetu (razen deloma med študijem geografije), temveč sem zgolj Slovenec, ki je živel in trenutno še živim v tujini. Zato bo vse, kar bo napisanega v nadaljevanju, le moje osebno doživljanje in razmišljanje o ohranjanju narodne zavesti / ponosa, ne bo pa nič temeljilo na znanstvenih raziskavah.

2 Znanje maternega jezika

Prvi pogoj za ohranjanje narodne zavesti / ponosa je po mojem prepričanju znanje jezika, se pravi slovenščine. Odrasli ljudje, ki živimo v tujem okolju, s tem načeloma nimamo problemov, ker je za nami obdobje šolanja v slovenskih šolah. Povsem nekaj drugega so seveda otroci, ki so med bivanjem v tujini podvrženi šolanju in odraščanju v jezikovno tujem okolju. Tu pa se srečamo z dvema skupinama. Prva skupina so družine, v katerih sta oba, tako oče kot mati, Slovenca.

To je bila recimo naša družina, ko sem bil dopisnik v Nemčiji. Doma smo dosledno govorili slovensko in otroka, ki sta se ravno dobro učila govoriti, sta govorila slovensko. Seveda pa sta se v vrtcu hkrati soočala z učenjem nemškega jezika. Ko sta se igrala, sta se sporazumevala v nemščini. Kdo se bo morda vprašal, kako to, če pa ste doma govorili slovensko. Odgovor je preprost. S staršema ali pa, ko smo bili na dopustu v Sloveniji, sta govorila slovensko (seveda primerno njuni starosti), ker je bila to zanju običajna situacija. Tako kot je bila običajna, da se med igro pogovarjaš nemško, saj so tako govorili otroci v vrtcu. Zato je seveda znanje jezika nujno za ohranjanje narodne zavesti. Kajti jezik, ki ga dnevno uporabljaš, te »posrka« vase. Zato lahko razumemo, zakaj otroci, ki se rodijo v mešanih zakonih, in takih je npr. v Bruslju veliko, lahko počasi izgubijo slovensko narodno zavest, saj se sporazumevajo vsaj v dveh, pogosto tudi v treh jezikih. Običajno slovenski ne prevlada, ker odraščajo z vrstniki, ki ne govorijo slovensko.

Zato je bil z letošnjim šolskim letom, po mojem mnenju, narejen izredno pomemben korak k ohranjanju slovenske narodne zavesti v Bruslju – na evropski šoli so prvič odprli oddelek v slovenskem jeziku. Večina ostalih držav članic Evropske unije je že pred tem imela svoje jezikovne oddelke. Slovenski oddelek bo omogočil otrokom, da se bodo pri vseh predmetih lahko učili v maternem jeziku. Do zdaj je bilo to možno le v okviru pouka slovenščine. Se bo pa tovrstno poučevanje uvajalo postopno, ker niso želeli otrokom, ki zdaj obiskujejo pouk v drugih jezikih, rušiti že vzpostavljenega socialnega okolja. Je pa zanimivo, da številni starši, zlasti tisti, ki so zaposleni v evropskih institucijah in se pred upokojitvijo ne nameravajo vrniti v Slovenijo, ali pa tisti, ki živijo v mešanih zakonih, niso bili ravno zainteresirani za uvedbo slovenskega oddelka. Razlog pa je ta, da so svojim otrokom želeli omogočiti čim boljše znanje angleščine. So pa seveda za uvedbo tovrstnega oddelka precej bolj »zagreti« slovenski diplomati, ki imajo šoloobvezne otroke. Ti se bodo namreč vrnili v Slovenijo in otroci bodo morali nadaljevati šolanje v domačih šolah.

Pri otrocih Slovencev, ki ostajajo v Bruslju, pa se seveda lahko opazi dvojen »razvoj«. Starši, ki želijo, da otroci ohranijo slovensko narodno zavest in jezik, jih pošiljajo k različnim učnim uricam. Ko so starejši, obiskujejo dopolnilni pouk slovenščine.

Tako kot že v Berlinu, pa tudi v Bruslju, pomembno vlogo pri ohranjanju slovenske zavesti in jezika igra slovenski župnik. V Bruslju je to župnik dr. Zvone Štrubelj, ki vodi Slovenski pastoralni center. Otroci v pastoralnem centru ne obiskujejo le verouka in se pripravljajo na prvo obhajilo ali birmo, temveč tu tudi aktivno uporabljajo slovenski jezik. So pa seveda med njimi razlike pri obvladovanju slovenščine. A glavno je, da se zavedajo, da so Slovenci in da so na to tudi ponosni.

3 Uspešnost države in narodni ponos

Je pa narodna zavest / ponos, ki ga posameznik nosi v sebi v veliki meri odvisen od uspešnosti njegovega naroda oziroma države, iz katere prihaja. In to se seveda z leti lahko spreminja.

Moja izkušnja: ko sem prišel konec 90-ih let v Nemčijo, so bili Nemci sicer ponosni na to, da jim je uspelo zrušiti berlinski zid in ponovno združiti narod v eno državo. Ponosni so bili tudi na gospodarski razcvet, ki so ga dosegli

po 2. svetovni vojni, ampak hkrati jim je za vratom še vedno visel težak moralni mlinski kamen zločinov, ki so jih zagrešili nacisti. Ni jih bilo sicer sram, da so Nemci, toda takrat so še poudarjali, da zaradi svoje zgodovinske krivde v Evropi ne smejo igrati močne vloge, sploh ne na vojaškem področju. S prihodom Gerharda Schröderja na kanclerski položaj pa so naredili prvi pravi korak k bolj samozavestni (tudi vojaški) vlogi v mednarodni skupnosti. In če jih pogledamo danes, so samozavestni, vedo, da se brez njih v Evropi ne zgodi tako rekoč nič in tudi mirno lahko rečem, da npr. novinarski kolegi iz Nemčije jasno dajo vedeti, da so iz pomembne države.

Tak samozavesten nastop, ki po moje zavestno ali pa podzavestno izhaja iz narodnega ponosa, pa je običajno povezan z vsemi, ki prihajajo iz velikih in, gledano zgodovinsko, uspešnih in bogatih držav. Naj si bo zaradi gospodarskih ali pa kulturnih oziroma znanstvenih dosežkov. Tu imam v mislih recimo Američane, Angleže, Francoze, Italijane, Špance in v zadnjem času se to kaže tudi pri Poljaki. Je pa močan narodni ponos tudi v manjših državah, recimo pri Skandinavcih ali pa Nizozemcih. Ob tem pa ne smem pozabiti na naše južne sosede Hrvate. Ti s ponosom kažejo, tudi na zunaj, od kod prihajajo, in znajo, če gledam na politično delovanje na evropski ravni, pripadnost svojemu narodu tudi dobro izkoristiti. Ko gre za doseg nacionalnega cilja, običajno »pozabijo« na politične razprtije in delujejo v isto, hrvaško smer. To pa je tisto, kar sam pogrešam pri delovanju slovenskih predstavnikov.

Ko že omenjam pomen uspešnosti države oziroma naroda za krepitev narodne zavesti, pa ne morem mimo športa. Ta je sicer v zgodovini Slovencev že igral pomembno vlogo, vendar se mi zdi, da je v zadnjih letih dejansko sprožil nek premik v glavah Slovencev, doma in v tujini. Uspehi slovenskih športnikov v zadnjih dobrih desetih letih na svetovni ravni (od nogometašev, odbojkarjev, košarkarjev, kolesarjev, športnih plezalcev, predvsem Janja Garnbret ...) se odražajo tudi v krepitvi ponosa Slovencev doma in v tujini. Tako velikega števila slovenskih zastav kot sem jih letos videl na olimpijskih igrah v Parizu, ali pa, ko so Slovenci skupaj z Danci v Bruslju družno spremljali medsebojno tekmo na evropskem nogometnem prvenstvu, že dolgo nisem videl. Tovrstni športni uspehi seveda prinesejo tudi večjo prepoznavnost države v svetu in vsaj v Evropi je vedno manj tujcev, ki bi ti pri odgovoru na vprašanje: »Od kod pa si?« rekli: »Kje pa je to, Slovenija?«

4 Integracija

Življenje v tujini pa seveda pripelje do tega, da dlje, ko živiš v tujini, bolj postajaš del družbe, v kateri živiš. Če želiš normalno živeti in delovati, se moraš integrirati v to družbo, drugače to sproži preveč problemov. Seveda pa to ne pomeni, da se moraš asimilirati. Je pa v vsakdanjem življenju tako, da je korak med integracijo in asimilacijo lahko zelo kratek. Bom znova izhajal iz lastne izkušnje.

Z leti življenja v Nemčiji sem postajal vedno bolj »Nemec«, zdaj, ko že šesto leto živim v Belgiji, sicer ne postajam »Belgijec«. Razlog pa je preprost, v bistvu ne živim med Belgijci, temveč v t. i. bruseljskem mehurčku, ki pa ga sestavljajo v glavnem državljani vseh članic Unije, še najmanj pa Belgijci. Poleg tega pa tudi, če bi živel med Belgijci, bi težko rekel, da postajam Belgijec, kvečjemu Valonec ali pa Flamec, ker je jezikovna meja med obema deloma države izredno močna. Glede na lastne izkušnje in tudi izkušnje ljudi, ki jih poznam, bi si upal trditi, da daljši kot je čas življenja v tuji državi, bolj postajaš del nje in tanjše so vezi z domovino. Seveda pa pri tistih, ki se bomo vrnili domov v Slovenijo, nikoli ne pride do izgube narodne zavesti, še manj asimilacije. Nenazadnje tudi ohranjamo pogoste stike z domovino, kar je zdaj, v času sodobnih medijev, postalo dokaj enostavno. Tudi po zaslugi sodobnih komunikacijskih sredstev je olajšano ohranjanje slovenske zavesti v družinah, ki se ne nameravajo v doglednem času vrniti v Slovenijo. Tako oni kot njihovi otroci lahko tako rekoč kadarkoli govorijo s svojimi sorodniki ali prijatelji v Sloveniji in s tem slovenska narodna zavest v njih ostaja živa.

V mešanih zakonih je to že precej bolj zapleteno, saj se recimo otroka znanke, ki je poročena s Špancem, doma počutita v Španiji. Tam imata namreč vse svoje najboljše prijatelje. To povsem razumem, ker mislim, da bi šel v podobno smer tudi razvoj v naši družini, če bi recimo ostali v Nemčiji. Otroka bi odrastla, govorila nemško, imela nemške prijatelje, službo in bi se verjetno poročila z Neslovenko. Oba bi seveda še ohranila slovensko narodno zavest, toda njuni otroci bi skoraj gotovo postali Nemci. To je pač naraven razvoj zlasti v skupnostih, ki niso številčno močne in ki so prostorsko razpršene.

Ko so se Slovenci množično izseljevali pred in po obeh svetovnih vojnah, so bile njihove skupnosti velike in homogene. Tudi tu, v Belgiji, kjer so bili predvsem rudarji. Ko so si začeli njihovi otroci ustvarjati družine s pripadniki drugih narodov in so se odselili iz mest s Slovenci, pa je začela skupnost pešati. Je pa zanimivo, da sem tudi že srečal Belgijce, ki sicer skorajda ne znajo slovenskega jezika, a še vedno radi povedo, da so slovenske krvi.

5 Materni jezik in homogenost v novi domovini

Glede na vse do zdaj napisano lahko zaključim dvoje: za ohranjanje narodne zavesti v tujini je najbolj pomemben jezik, drugi temelj pa je številčnost in homogenost narodne skupnosti. Vse narodne skupnosti, tako Berlin kot Bruselj, sta za to »šolska« primera. Močno zavest ohranjajo ljudje tam, kjer jih je veliko in živijo blizu skupaj. Tako imamo v obeh mestih predele ali celo četrti, kjer v veliki meri prevladuje ena narodna skupnost (Turki, Maročani, »Balkanci«, Italijani, Nemci, ...). To omogoča tako ohranjanje jezika kot tudi običajev in nenazadnje kulinarike. Čeprav živimo v globaliziranem svetu, pa v teh primerih pogosto pride do nezaželenega pojava in to je izoliranosti teh skupnosti, ne pa integracije v večinsko družbo.

SLOVENSKA ŠOLA ANTON MARTIN SLOMŠEK MENDOZA, ARGENTINA COLEGIO ESLOVENO ANTON MARTIN SLOMŠEK

SLOVENIAN SCHOOL ANTON MARTIN SLOMŠEK MENDOZA, ARGENTINA

Ursula Šmon (ursulasmon@gmail.com), administrativna tajnica, skrbi za pastoralno delo na slovenski šoli v Mendози. Po rodu je Slovenka.

Argentina

Povzetek

Predstavili bomo Slovensko šolo Anton Martin Slomšek (Colegio Esloveno Anton Martin Slomšek), ki je uradna šola, priznana od Ministrstva za šolstvo Republike Argentine (Ministerio de educación de la República Argentina). Šola s tem imenom je navedena v uradnem seznamu šol pod šifro P-244 v provinci Mendoza, kjer živimo in kjer šola deluje. Ustanovitelji Slovenske šole Anton Martin Slomšek v Mendози so potomci Slovencev. Zastavili smo si visoke cilje. Poleg izobraževalnih je glavni namen našega šolskega programa spoznavanje in ohranjanje slovenske kulture, tradicije in navad, ki so jih naši starši in predniki prinesli s seboj in nam jih podarili. Kakovostna šola je eden od najučinkovitejših načinov za zagotovitev, da se lahko posameznik v celoti razvije s spodbujanjem učenja vrednot. Ta misel nas vodi pri pripravi in udejanjanju šolskega programa.

Abstract

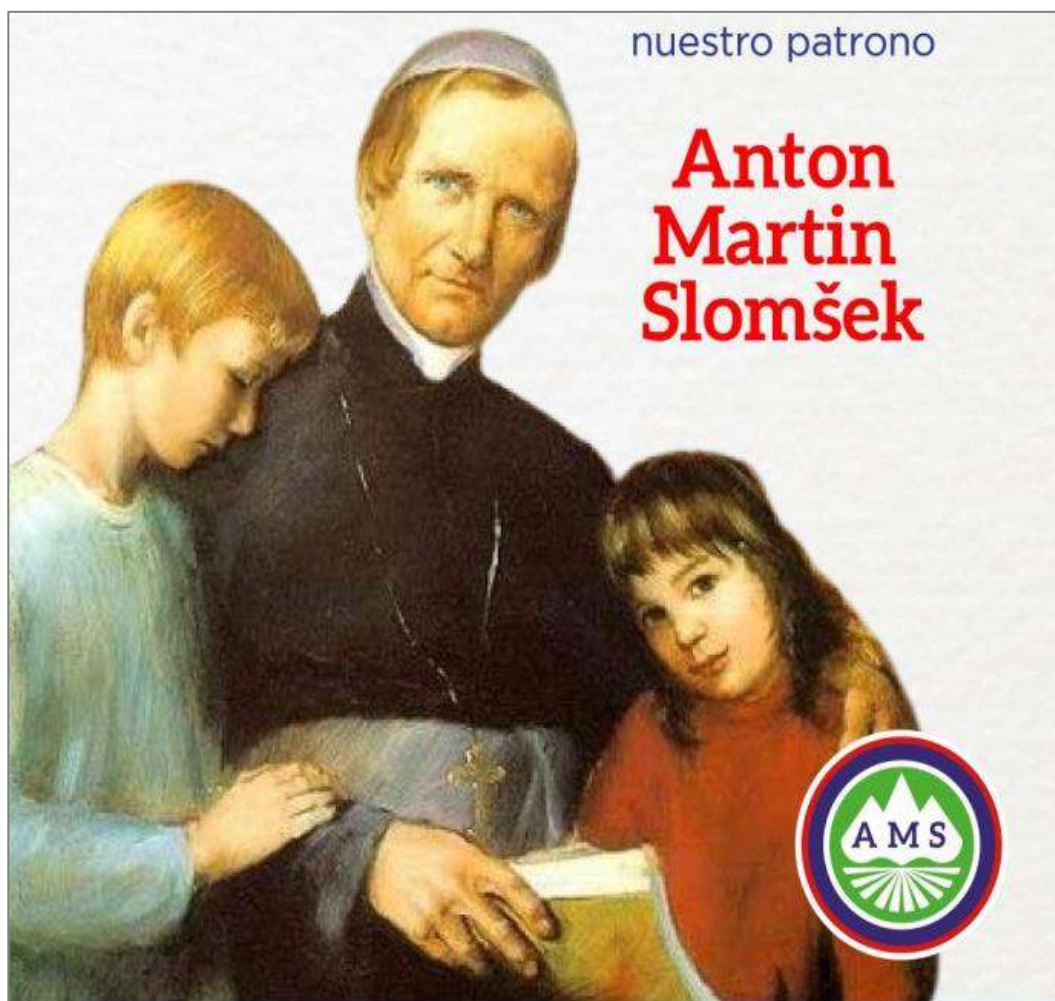
We will present the Slovenian School Anton Martin Slomšek (Colegio Esloveno Anton Martin Slomšek), which is an official school recognised by the Ministry of Education of the Republic of Argentina (Ministerio de educación de la República Argentina). The school is listed on the official list of schools under the code P-244 in the province of Mendoza, where we live and where the school operates. The founders of the Anton Martin Slomšek Slovenian School in Mendoza are descendants of Slovenians. We have set ourselves high goals. Apart from educational purposes, the main aim of our school programme is to learn about and to preserve the Slovenian culture, traditions and customs that our parents and ancestors brought and gave us. A quality school is one of the most effective ways of ensuring that an individual will develop fully by promoting the learning of values. This is our leading thought, guiding us in the design and implementation of our school curriculum.

Ključne besede: Slovenci v Mendози, slovenska šola, slovenska kultura, predmetnik, slovenstvo.

Key words: Slovenians in Mendoza, Slovenian school, Slovenian culture, curriculum, Slovenian studies, Slovenism.

1 Uvod

Mesto Mendoza leži na zahodu osrednje Argentine, v vznožju gorske verige Andov. V pokrajini so dobri pogoji za vinogradništvo in tako tudi za pridobivanje dobrih sort vina. Imamo tudi uspešno poljedelsko dejavnost, njive namakamo z vodo iz kanalov, ki jih polni voda, ki priteče iz visokogorja v času, ko se topi sneg. Podnebje je suho, pokrajina kamnita. Mendoza je prava oaza sredi puščave in prav tu živimo tudi Slovenci, ki želimo svojim potomcem pomagati na poti odličnega izobraževanja in vzgoje celostne osebnosti. S tem namenom smo starši ustanovili privatno šolo, imenovano Slovenska šola Anton Martin Slomšek (Colegio Esloveno Anton Martin Slomšek).

Slika 1: Naš zavetnik blaženi Anton Martin Slomšek (foto: arhiv Slovenske šole v Mendozi).

2 Namen šole

Slovensko šolo smo ustanovili leta 2011 in od takrat neprekinjeno deluje do danes. Vsi ustanovitelji smo potomci Slovencev, ki so prišli v to okolje po drugi svetovni vojni in se vključili v argentinsko družbo kot poklicni strokovnjaki, podjetniki, učitelji in kmetje.

Naše prednike je Argentina lepo in toplo sprejela. Tukaj so našli novi dom in ponovno upanje v boljši jutri. To se je vtisnilo v našo zavest in nas spodbuja, da vrnemo Argentini gostoljubnost in velikosrčnost do naših staršev, zato z veseljem prenašamo prejeto vero, vrednote, kulturo, tradicijo Slovenije, ki se prepleta z vrednotami in kulturo Srednje in Zahodne Evrope.

Želimo si in tudi pričakujemo, da bodo tudi naši potomci branili, ohranjali in živeli našo vero ter spodbujali in ohranjali krščanske kulturne korenine Zahoda in temelje narodne identitete Argentine in Slovenije.

Naj poudarimo, da so naše vrednote in identiteta Bog, družina, domovina. Svojim otrokom želimo tlakovati pot do izvrstnega akademskega razvoja, da bi zmogli odgovarjati in kljubovati aktualnim zahtevam. Pouk v slovenski šoli obiskujejo otroci in najstniki oziroma mladina argentinskih družin in potomci slovenskih družin.

Ustanovitveni odbor (Fundacija SLO), šolsko občestvo, vodstvo šole, učiteljstvo, katehisti, pevovodja, pomočniki skupaj oblikujejo program, ki je zvest evangelijem in nauku Katoliške cerkve. Mlade želimo in se tudi trudimo vzgajati v svobodne osebnosti, ki bodo imele lastno mnenje in kriterije, da bodo odgovorne osebe. Naše dijake želimo pripraviti za življenje v svetu, v katerem se bodo lahko samostojno in avtentično izražali, mislili in ljubili.

Equipo docente

52

Slika 2: Učiteljski zbor si prizadeva doseгти izobraževalne cilje ob nenehnem izboljševanju metod poučevanja (foto: arhiv Slovenske šole v Mendozi).

3 Organizacija pedagoških dejavnosti

Pouk v šoli poteka dopoldne, po programu, ki ga določajo šolske oblasti v Mendozi. Ta program vključuje naslednje predmete: matematiko, slovnico, naravoslovje, etiko, umetnost, glasbeno vzgojo in telesno vzgojo. Vse našteje predmete podajamo v španščini. Poleg omenjenih uradnih obveznih predmetov učencem podajamo tudi versko vzgojo oziroma katehezo krščanskega nauka.

Poleg naštetih predmetov je treba omeniti še predmet Slovenska kultura (Cultura Eslovena), ki vključuje zemljepis, zgodovino, slovnico, slovenske navade in tradicijo.

V popoldanskih urah šola učencem ponudi na izbiro šolske delavnice. Izven obveznega šolskega urnika so na razpolago pevske vaje (šola ima tudi svoj pevski zbor), umetnost in angleščina na višji stopnji.

Mesečno so v načrt vključene še dejavnosti, vezane na pastoralno delo, projekti, povezani s predmetom slovenska kultura (Cultura Eslovena), spodbujanje branja, ravnanje z naravnim okoljem in vzgoja čustvene razgibanosti. Pripravljamo tudi šolske pedagoške ekskurzije in izlete ter razvedrilne dejavnosti.

Solidarnost je pomemben del našega programa, zato je vanj vključeno spodbujanje mladih za sodelovanje v organizaciji Caritas Argentina, vključeni so tudi v letno nabirko mendoške nadškofije »Mas por menos« (Večkrat

manj). Solidarnost podpiramo ob pomoči šolskih družin in učencev v vrtni uti »Carita Feliz«, kjer nudijo kosilo in malico revnim otrokom iz okolice mesta.

Predstavitev uspešnosti poučevanja predmeta Slovenska kultura je dejansko tudi razširjanje slovenske tradicije in kulture v slovenskem in argentinskem okolju. Tako v velikem tednu in ob veliki noči predstavimo svoje slovenske navade in običaje, praznujemo praznik brezjanske Marije Pomagaj, dan slovenske osamosvojitve, organiziramo tudi celotedensko praznovanje našega zavetnika in patrona Antona Martina Slomška.

Naši učenci so deležni katoliške vzgoje, pripravljamo jih na prvo obhajilo, družinski križev pot na veliki petek in na druge solidarne aktivnosti. Sodelujemo tudi pri dejavnostih mendoške nadškofije. Naše učence ozaveščamo o pomenu določenih dogodkov iz naše argentinske zgodovine. Organiziramo šolske obiske v kraje pomembnih zgodovinskih dogodkov, muzeje, na trge, v cerkve, vladne palače, ogledamo si tudi spomenike itd.

Učence motiviramo za uspešno pisno komunikacijo. Načrt vsebuje ure vaj z učenci za odličnost v branju in pisanju. Najuspešnejši učenec dobi »odlikovanje dr. Adolfo Calle«, poimenovano po stoletnem najpomembnejšem časopisu z imenom Los Andes v Mendozi.

Umetniško izražanje s petjem uresničujemo v pevskem zboru, ki nastopa tudi izven šolskega kroga. Nastopili smo že v Teatro Independencia, v najpomembnejši dvorani za kulturne prireditve v Mendozi.

Učenci pridobivajo veščine na znanstvenem področju, npr. iz astronomije. Tako je bilo leta 2019, na 7. srečanju mladih raziskovalcev na področju astronomije, naši šoli podeljeno posebno priznanje.

Na področju okoljske vzgoje je vredno omeniti prvo nagrado občine Godoy Cruz, Mendoza, v Akciji za recikliranje. Poleg tega strokovno sodelujemo v dejavnosti Dan dreves, ki jo uradno organizira provincialni odsek za Bioraznovrstnost in eko parke (leto 2024). To zadnje je izredno pomembno in priznано v mendoškem okolju, ker živimo v puščavi.

Slika 3: Mesec narodnosti začnemo z mašo in molitvijo za domovino (foto: arhiv Slovenske šole v Mendozi).

4 V danih razmerah dosežemo, kar je možno

Slovenska šola ni dvojezična šola. Že od vsega začetka projekta nismo mislili na dvojezični pouk, ker nam razmere te oblike ne dopuščajo. V šoli je vse do danes okrog 30 % otrok slovenskega porekla. Največ je Argentincev. Slovenski jezik objame tisočletno identiteto Srednje Evrope in ljubezen do maternega jezika. Zelo se trudimo obdržati ta zaklad. Slovnica slovenskega jezika je težka in dostikrat zapletena. Ni lahka. Če smemo biti realisti, slovenščina ni trgovski jezik ali orodje za komunikacijo v mednarodnih poslih. Po svetu se govori slovensko le, če srečaš Slovenca. Za poučevanje svojih otrok pa tukajšnji starši (Argentinci) izberejo kot dodatni ali izbirni jezik druge možnosti, bolj znane svetovne jezike. V tem smislu ne bi zmogli tekmovati. Zato smo se že od vsega začetka odločili v glavnem za slovensko kulturo, ne pa slovenski jezik.

Za pojasnilo naj povemo, da na kolegiju pri predmetu Slovenska kultura učencem ponujamo tudi nekatere osnovne in lažje slovenske besede in besedne zveze ter temeljna vprašanja za komunikacijo, npr.: pozdravi, besedne zveze za predstavitev osebe, ime in priimek, starost, poklic, vprašanja po imenu in vprašanja, kje sem, koliko je ura, kaj je to, koliko denarja, barve, številke, dnevi v tednu, meseci, letni časi, živali, sadje, hrana itd., ne pa slovnice ali knjižnega jezika.

Sloka 4: Naši dragi učenci 4. razreda so 29. avgusta 2022 obljubili zvestobo zastavi province Mendoza. Čestitke! (foto: arhiv Slovenske šole v Mendozi).

5 Uresničevanje načrtov ovira pomanjkanje finančnih sredstev

Glede na ekonomsko-finančno krizo, ki zadnja leta pritiska na Argentino, lahko rečemo, da so denarne stiske šole enake kot denarne stiske vsakega navadnega Argentinca in stiske malih podjetij. Končno se tudi vsa ekonomija šole ureja na enak način kot ekonomija podjetja. Plačevati moramo najemnine za učne prostore, skrbeti za plače učiteljev, plačevati davčne prispevke, elektriko, plin za kurjavo, vodo, internet, čistila ... Težko shajamo, zato smo v začetku leta prosili za pomoč Slovenijo, Caritas in različna podjetja, da bi lahko obdržali šolo.

Državne pomoči ne dobimo, prav tako ne prispevkov od argentinske in mendoške vlade. Slovenska šola je privatna šola in bi se morala vzdrževati z mesečnimi šolninami vpisanih šolarjev. Zadnja leta prav zaradi ekonomske krize starši iščejo brezplačne državne šole, ne glede na nižjo kakovost ali raven poučevanja v njih,

saj ne zmorejo plačevati šolnine za svoje otroke. Zato šola daje štipendije otrokom kot pomoč družinam, ki so v enako težkem socialnem in materialnem stanju kot vsi tukaj v Argentini. To dejstvo šoli povzroča izpad dohodkov, ker otroci, ki so štipendirani s strani šole, ne plačujejo šolnine.

6 Zaključek

Položaj v naši državi in na naši šoli ni lahek. Upamo pa, da bomo vzdržali do spremembe na bolje, da se bodo izboljšale družbene in gospodarske razmere v Argentini. Smo optimisti, smo vztrajni, prevzeli smo veliko odgovornost, da smo prišli do tega načrta, zato ga ne bomo opustili.

Zahvaljujemo se Društvu katoliških pedagogov Slovenije, da ste nas vključili v vašo konferenco. Tako kot na konferenci ima tudi Slovenska šola Anton Martin Slomšek iz Mendoze podobne cilje in se istoveti s tem geslom: katoliška vera in slovenstvo.

Za vse to želimo izreči tudi zahvalo sponzorjem iz Argentine in Slovenije, Uradu RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Caritas Argentina.

7 Viri

Fotografije s FB-strani Slovenske šole Anton Martin Slomšek Mendoza:
<https://www.facebook.com/search/top?q=colegio%20esloveno%20anton%20martin%20slom%C5%A1ek>.
Pridobljeno: 6. 10. 2024.

Slika 6: Skupinska fotografija (foto: arhiv Slovenske šole v Mandozi).

Slika 7: Prihod učencev v šolo 24. februarja 2022 (foto: arhiv Slovenske šole v Mendozi).

Slika 8: Slovenski veleposlanik v Argentini je 22. julija 2022 obiskal Slovensko šolo Anton Martin Slomšek v Mendozi (foto: arhiv Slovenske šole v Mendozi).

Dr. JULIJ SAVELLI, SPOMINI NA LETO 1945

DR. JULIJ SAVELLI, MEMOIRS OF YEAR 1945

Marko Gaser (mgaser@gmail.com), Slovenec, rojen v Argentini, sedaj živi in dela v Sloveniji.

Slovenija, Argentina

Povzetek

Dr. Julij Savelli, pehovodja zbora Gallus v Buenos Airesu, je bil ključna osebnost slovenske povojne emigracije v Argentini. Med drugo svetovno vojno je deloval kot obveščevalec v Slovenski legiji, zaradi česar ga je Gestapo aretiral januarja 1945. Po izpustitvi je maja 1945 zapustil Slovenijo. V Argentini je nadaljeval kulturno poslanstvo z zborom Gallus, znanim kot "pojoča slovenska ambasada". Trideset let po njegovi smrti je vnuk odkril dnevnike in zapiske, ki razkrivajo Savellijevo medvojno delovanje in begunsko pot. Ti dokumenti so postali osnova za knjigo "1945 - dnevnik mojega križevega pota", ki jo je izdal Študijski center za narodno spravo v sodelovanju z založbo Družina. Knjiga, obogatena s spremno študijo dr. Tamare Griesser Pečar, osvetljuje zamolčano poglavje slovenske zgodovine in Savellijevo vlogo v njem. Njegovo življenje in novo odkrito gradivo poudarjata pomen ohranjanja narodne identitete v izseljenstvu in potrebo po uravnoteženem razumevanju slovenske zgodovine.

Abstract

Julij Savelli, PhD, conductor of the Gallus Choir in Buenos Aires, was a key figure in the Slovenian post-war emigration in Argentina. During World War II, he served as an intelligence officer in the Slovenian Legion, which led to his arrest by the Gestapo in January 1945. After his release, he left Slovenia in May 1945. In Argentina, he continued his cultural mission with the Gallus Choir, known as the "singing Slovenian embassy." Thirty years after his death, his grandson discovered diaries and notes revealing Savelli's wartime activities and refugee journey. These documents became the basis for the book 1945 - Diary of My Way of the Cross, published by the Study Centre for National Reconciliation in collaboration with Družina Publishing. The book, enriched with an accompanying study by Dr. Tamara Griesser Pečar, sheds light on a silenced chapter of Slovenian history and Savelli's role in it. His life and the newly discovered material emphasize the importance of preserving national identity in emigration and the need for a balanced understanding of Slovenian history.

Ključne besede: dr. Julij Savelli, narodna sprava, obveščevalci v II. sv. vojni, povojna emigracija, zgodovinski dnevnik.

Keywords: Julij Savelli, PhD, national reconciliation, World War II., post-war emigration, historical diaries.

1 Moj stari oče – blagodušen in plemenit človek

Svojega starega očeta, dr. Julija Savellija, se bom vedno spominjal kot blagodušnega, plemenitega človeka. Bil je pehovodja. Njegovo življenjsko delo, kakor ga je sam imenoval – slovenski pevski zbor Gallus, ki ga je ustanovil v Buenos Airesu takoj po prihodu v Argentino leta 1948 in vodil dolga leta, potem pa predal hčerki, moji mami Anki – je bil prvi in osrednji zbor slovenske politične povojne emigracije in bil lepo opisan z besedami »pojoča slovenska ambasada«. Neutrudno je ohranjal slovensko pesem za naslednje rodove slovenskih potomcev pod Južnim križem in jo tudi širil med argentinsko javnostjo. Ne samo z zborovskim petjem, tudi z delom v slovenski skupnosti, kot odbornik v društvih, kot profesor na slovenskem srednješolskem tečaju, kot publicist v raznih glasilih in revijah slovenske skupnosti, in še marsikaj bi lahko naštel, a v glavnem kot kulturnik, se je zavzelo boril za obstoj narodne bitnosti slovenske povojne emigracije v Argentini in ohranitev slovenske pesmi in besede.

Služil si je kruh v Argentini, kot uradnik v večjih podjetjih. To je delal tudi v domovini še pred vojno, ko je novopečeni doktor prava prvo službo dobil kot podravnatelj tovarne zaves »Stora« v Ljubljani. V Ljubljani se je tik pred vojno tudi poročil, med italijansko okupacijo Ljubljane dobil hčerko Anko, kasneje, med nemško okupacijo Ljubljane, se je Anki pridružila še ena hči, Alenka.

Jaz sem ga torej spoznal v Argentini, kot prvi vnuk, dvajset let po končani vojni, ko smo že kot ustaljena emigrantska družina stanovali v sosednjih hišah in kasneje tudi v isti hiši, kjer je umrl, kmalu po krstu svojega prvega pravnuka. V vseh teh 28 let sobivanja se ne morem spomniti, da bi ga vsaj enkrat videl razburjenega ali jeznega. Bil je izredno umirjen in uravnovešen, imel je tudi odločen nastop kadar je bilo treba, a vedno samo z besedo, nikoli z ostrim obnašanjem, še manj pa uporabo sile. V spominu ga imam kot blagega, miroljubnega človeka, ki kot pravimo, še muhi ne bi storil žalega.

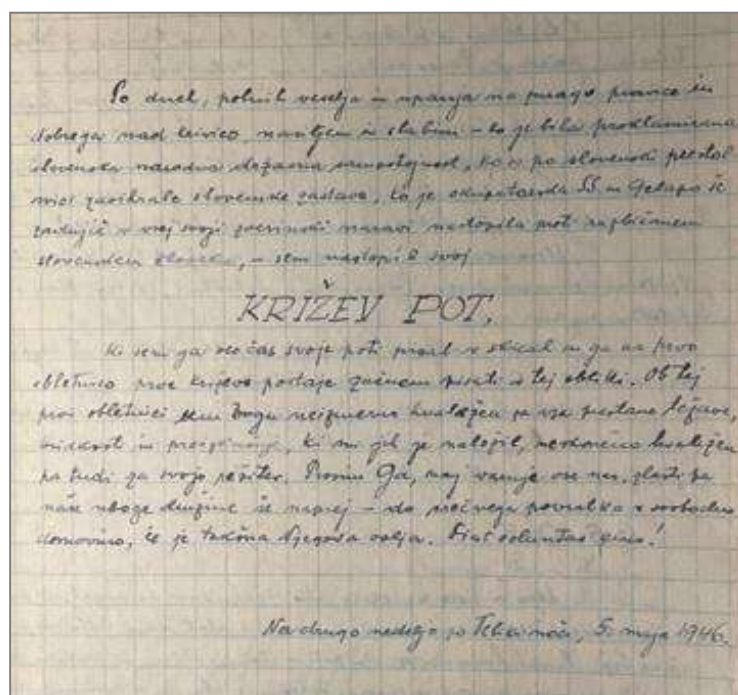
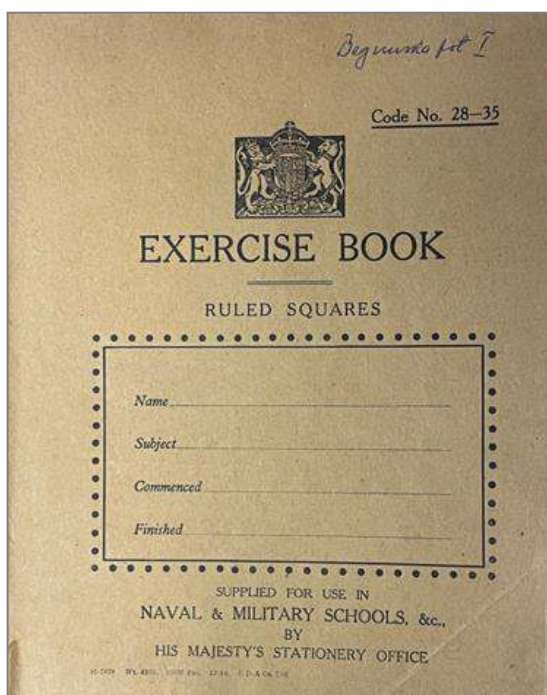
2 Moj stari oče – zavezniški vohun

Tem večje je bilo moje presenečenje, ko sem zdaj, trideset let po njegovi smrti, ugotovil, da je bil med vojno vohun. Ne samo to. Bil je celo načelnik ilegalne obveščevalne mreže v Ljubljani, ki je zaveznikom podajala tajne informacije o nemških vojaških enotah, številu, orožju in premikih. Nikoli si ne bi mislil, da je med vojno drzno tvegati življenje v najbolj nevarnem početju kot podtalni ilegalce in obveščevalec. Nacistična tajna policija, Gestapo, ga je aretirala, zaprla in zasliševala v sodniških zaporih na Miklošičevi v Ljubljani!

Doma se o tem ni govorilo. Mama se je samo megleno spominjala, da so ji rekli, da je med II. svetovno vojno sodeloval v nekih protikomunističnih shodih in da je zato moral zapustiti Slovenijo in družinico, maja 1945, po prihodu partizanov v Ljubljano. Pobegnil je namreč sam. Dve hčerkici in žena, ki niti ni vedela, da pričakuje tretjega otroka, so ostali doma. Družina se je lahko znova sestavila v Buenos Airesu šele devet let pozneje. Do tedaj, v teh letih pod jugoslovanskim komunističnim režimom, otroci seveda že zaradi lastne varnosti niso smeli vedeti, ali se pogovarjati o tem, kaj je njihov oče v resnici počel med vojno. In tako je tudi ostalo.

Po smrti smo njegove papirje razdelili v hrambo različnim članom družine. Jaz sem dobil v varstvo njegov dnevnik prvih mesecev begunske poti iz Ljubljane preko Ljubelja in Koroške do Italije. Dva vojaška zvezka, kamor je stari oče leta 1946 lično prepisal spomine in zapiske dogodkov na begunski poti, od maja do julija leta 1945.

58

Sliki 1 in 2: Dnevnik begunske poti (foto: Marko Gaser).

Otroci smo seveda poznali nek okvir, splošno dejstvo, da smo se rodili v Argentini, 12 000 km stran od domovine prednikov, kamor so se po drugi svetovni vojni zaradi preganjanja komunističnega režima Jugoslavije morali oditi v izseljenstvo. Nekateri več drugi manj smo preko pripovedovanj ali v slovenski sobotni šoli spoznavali o vaških stražah in domobrancih, o vetrinski tragediji, o Teharjah in Kočevskem rogu, o tem, kako so ti naši predniki živeli v taboriščih v Italiji in Avstriji in kako so končno našli zavetje v Argentini.

3 Izdaja knjige – 1945: dnevnik mojega križevega pota

Dnevnika, ki sem ga podedoval po smrti dr. Savellija, dolgo let nisem zmozel prebrati v celoti. Tu pa tam sem prelistal kako stran ali odlomek, a je bil to preveč čustveno nabit proces. Informacij o njegovem delovanju med vojno pa tudi nisem tam našel, saj se je dnevnik začel z njegovim pobegom iz Ljubljane, ni pa opisoval, zakaj je moral pobegniti.

A sredi "kovidnega" časa sem se odločil, da bom prosti čas namenil prepisovanju oziroma digitaliziranju besedila dnevnika, da bi to tako ostalo bolje shranjeno za prihodnost. Kmalu so mi sorodniki – posebej moram tu omeniti teto Alenko – začeli pošiljati druge drobce pisne zapuščine starega očeta. Med njimi je bilo pismo, ki ga je, nam vnukom, napisal malo pred smrtjo, z namenom, da bi ohranil spomin na pokojno ženo Lijo, ali kot smo ji mi rekli "mami". Še posebej je bilo to namenjeno mlajšim vnukom, ki je niso toliko poznali. V tem pismu sem našel prvo, zelo strnjeno pripovedovanje o tem, kaj je dr. Savelli počel med vojno. Napisal je sledeče:

»24. februarja 1941 (dober mesec pred pričetkom vojne) sem se poročil. Poročil naju je v frančiškanski cerkvi brat Vilko (to je bila njegova prva poroka) na koru je prepeval zbor Orglarske šole pod vodstvom skladatelja dr. Franca Kimovca in ob orgelski spremljavi mojstra, skladatelja msgr. Stanka Premrla. Povedati moram namreč, da sva z mami bila redna pevca na koru v stolnici in pri Srcu Jezusovemu.

Najino prvo stanovanje je bilo v vili na Obirski ulici v Šiški. Še sedaj je prav taka, kot je bila, le da je takrat bila na odprtem polju, sedaj pa je vse naokrog zazidano. To je bil res kotiček najine sreče, najin skupni domek.

Pa je aprila, 1941., prišla vojna. Ljubljano so zasedli Italijani in z mami sva se po nekaj mesecih preselila v Ljubljano (Kersnikova 5/III), kjer je stanoval stric Mili. Tu smo potem živeli tako, kot se pač v vojni živi. Večni strah pred letalskimi napadi, racijonirana hrana, šikane okupatorja, itd. V vojsko me pred začetkom te niso klicali, tako sem ostal doma in se rešil vseh nadlog ujetništva ali prebijanja z juga proti domu. Že takoj pa so začeli svoje poboje komunisti, ki so pod krinko Osvobodilne Fronte, v začetku prikrito, pozneje pa kar odkrito, z revolucijo hoteli vpeljati doma komunistični sistem. Kdor se ni odzval njihovi mobilizaciji, je bil proglašen za izdajalca in obsojen na smrt. Po ljubljanskih cestah so padale dan za dnem žrtve njihovih maščevanj. Prišlo je do oboroženega odpora, najprej vaške straže (pod Italijani), po kapitulaciji Italije, 8. 9. 1943, pa domobranci. Po padcu Italije so Ljubljano in ves ostali, od njih še nezasedeni del Slovenije, zasedli Nemci. «

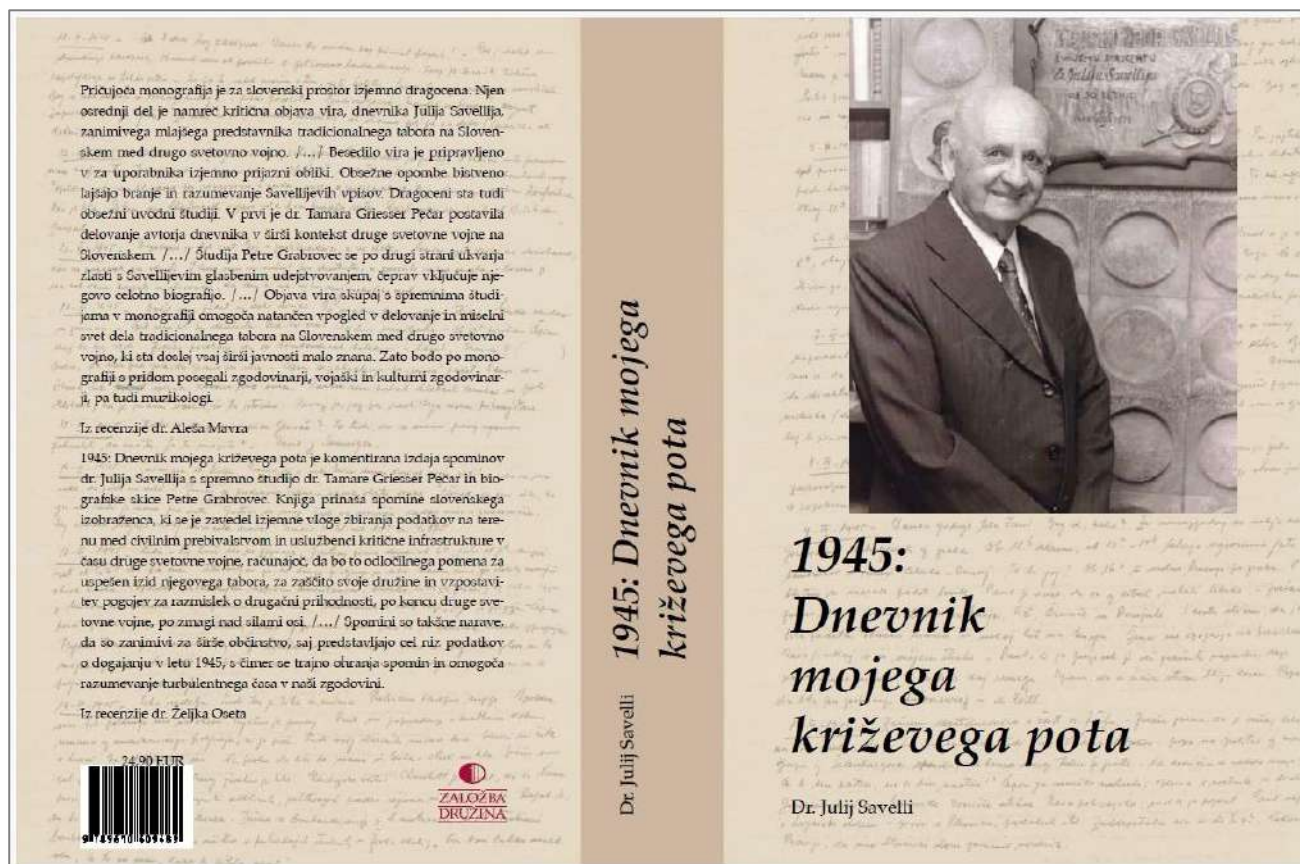
Izpostavljam te zadnje stavke, ker v njih stari oče strne opis nastanka komunistične revolucije na Slovenskem, in opisuje vaške straže, in domobrance kot oboroženi odpor proti tej revoluciji. Rad bi tukaj samo pripomnil, da so ta dejstva podrobno in celovito opisana v knjigi dr. Jožeta Možine »Slovenski razkol – Okupacija, revolucija in začetki protirevolucionarnega upora«, ki z obilico dokumentov neovrgljivo dokazujejo, da je pripovedovanje starega očeta resnično in zgodovinsko pravilno.

Naj nadaljujem s citiranjem pisma vnukom:

»Jaz se nisem vključil v nobeno vojaško edinico, hodil sem v službo in bil z družinico, v kateri se je Anki pod Nemci pridružila Alenka. Bil sem pa v obveščevalni službi tajne protikomunistične Slovenske Legije. V njo so se infiltrirali nekateri komunisti, ki so nas potem javili nemški tajni policiji Gestapo. Ta me je v noči 11. 1. 1945 aretirala in odpeljala v sodne zapore, kjer sem z izjemo treh dni prebil tri mesece v samici, stalno zasliševan, in čakal, kdaj tudi mene doleti transport za Dachau. Po treh mesecih je Nemčija bila že na tleh, železniške zveze niso več delovale in to me je rešilo, da so me izpustili iz zapor. Imam veliko drobnih zapiskov iz tistih težkih dni, le časa ne, da bi jih uredil in napisal. «

Te drobne zapiske, kot jih je sam imenoval, mi je trideset let po njegovi smrti uspelo zbrati, prepisati in urediti. Najbolj pomembno odkritje pa je bil še drugi dnevnik, ki ga je pisal od prvega do zadnjega dne svojega pripora v gestapovskem zaporu v Ljubljani. Torej, ta dnevnik zaporu, skupaj z že omenjenim dnevnikom začetka begunske poti in raznimi pisemčki, katere mu je iz Italije uspelo po skrivnih zvezah pretihotapiti do družine v

Ljubljani, je jedro knjige, ki opisuje celoten niz prelomnih dogodkov leta 1945, ki so usodno vplivali na njegovo življenje, na življenje družine in potomcev, vključno z menoj.

Slika 3: Naslovnica knjige (vir: SCNR).

Stari oče je sam svojo begunsko pot poimenoval svoj »križev pot«, zato sem knjigo njegovih spominov tudi tako naslovil: »1945 – dnevnik mojega križevega pota«. Čeprav sem vse te dokumente sam zbral in uredil, sem ta material raje prepustil v nadaljnjo obdelavo zgodovinarjem iz Študijskega centra za Narodno spravo, ker sem želel, da se kot zgodovinski vir tudi primerno in strokovno ovrednoti. SCNR je torej skupaj z založbo Družina odločil, da knjigo izda kot monografijo ali kritično izdajo. Obogatena je z obsežno spremno študijo priznane zgodovinarke dr. Tamare Griesser Pečar, ki delovanje Slovenske legije in mojega starega očeta umesti v čas in prostor, vse pa je obogateno še s predstavitvijo glasbenega delovanja starega očeta, ki jo je pripravila Petra Grabovec, ki je tudi knjigo uredila.

Slovenska legija je ena izmed zamolčanih, in iz javnega spomina izbranih skupin, ki so po okupaciji v ilegali zbiral orožje, posredovale informacije zaveznikom in podtalno delovale proti okupatorju. Slovenska legija je bila prva, sledile so tudi Sokolska Legija in Narodna Legija. Obstajala je Državna obveščevalna služba Jugoslovanske Vojske v Domovini. Vauhnikova mreža, in še toliko drugih, ki se jih »uradna« ali recimo ji »režimska« zgodovina ne spominja.

»Za režimsko zgodovino, ki ga v nekoliko modificirani obliki nekateri zagovarjajo še danes, je bil edini upor proti okupatorju tisti, ki ga je organizirala Komunistična partija«, je dejala dr. Griesser Pečarjeva na predstavitvi knjige v Ljubljani 6. februarja 2024. »Vsi, ki niso bili na strani t.i. NOB, predvsem predstavniki predvojnih zakonitih strank, pa so bili po komunistični interpretaciji izdajalci. Vrhovni plenum OF je že 16. septembra 1941 sprejel odlok, po katerem je bil vsak, ki je deloval izven OF in partizanskih enot, izdajalec, za katerega je bila po zaščitnem odloku predvidena smrtna kazen, in to ne glede na to, ali je izven OF in partizanskih enot deloval proti okupatorju ali ne.«

Zato so ti pogumni, narodno zavedni Slovenci, ki so tvegali življenje v ilegali uporniškega gibanja proti okupatorju, a se niso hoteli podrediti komunistom, nenadoma dobili dodatnega sovražnika. Varnostno-

obveščevalna služba (na kratko VOS), skrivna partijska oborožena formacija, ki je nastopala proti dejanskim in domnevnim nasprotnikom partizanskega gibanja. Med najvidnejšimi žrtvami VOS-a, ki so po opisu mojega starega očeta padale dnevno v Ljubljani, so bili predstavniki slovenskega predvojnega političnega življenja, učitelji, župani, oficirji, sodniki, duhovniki, člani Katoliške akcije, intelektualci, veliki kmetje, podjetniki in vsi, ki so odkrito nasprotovali komunistični ideologiji.

Stari oče pripoveduje, da so mu gestapovci med zasliševanjem pokazali okrožnico, ki jo je malo pred aretacijo (11. januarja 1945) poslal, pod psevdonimom dr. Poljan, z vsebino: *»intenzivnejše poročanje o vojaških premikih Nemcev. Kolikor sem videl, je bil izvod poslan v Trst. (V Trstu je namreč bil stik z angleško obveščevalno službo)«*, pravi v dnevniku.

Savelli v pismu trdi, da so informacije o njegovi mreži ilegalcev Gestapu izdajali infiltrirani komunisti. Naj še enkrat povem: Slovenski komunisti so Nemcem ovajali Slovence, ki so se borili proti Nemcem, a se niso podredili ali vključili v OF. Naiven ali nepoučen človek bi vprašal: Zakaj? A nista vendar imela obe skupini isti cilj – borba proti okupatorju? Odgovor je seveda ta, da pravi cilj OF ni bil boj proti okupatorju, ampak komunistična revolucija na Slovenskem, in da so jim bili ljudje, kot moj stari oče, pri tem napoti.

Nemška oblast jih je zaslišala (po pripovedovanju starega očeta in drugih tudi mučila) in jih obsodila. Prve skupine so bile poslane v koncentracijsko taborišče v Dachau. Ko so se pozneje železniške zveze z Nemčijo oslabile, so druge poslali v taborišče v Kočevje. Tretja skupina, v kateri je bil tudi moj dedek, je bila zaprta do umika Nemcev iz Ljubljane.

Torej, nemška oblast jih je obsodila kot sovražnike in Socialistična Jugoslavija jih je kljub temu obsodila za kolaboratorje, ker so delovali proti interesom OF. Uradna Slovenija pa o tem molči. Preživeli taboriščniki iz Dachau so še celo po osamosvojitvi imeli velike težave s pridobitvijo statusa žrtve vojnega nasilja!

4 Stari oče je moral zapustiti domovino

Naj še nekaj citiram iz pisma vnukom:

»... Ljubljani se je bližala komunistična vojska in vsi, ki pri komunistih nismo bili dobro zapisani, smo morali misliti na rešitev življenj. Tako sem 6. maja 1945 zapustil dom – nosečo ženo, Anko in Alenko z iskrico upanja, da se po prvih nemirnih dneh razmere uredijo in da se vrnem. Slovo je bilo težko, žalostno.«

V knjigi je to slovo opisano veliko bolj podrobno in tudi pretresljivo. Čeprav stari oče želi ostati, je žena trdovratno vztrajna: »Ne, ti moraš iti!« S skupino Slovenske legije ga je pot peljala čez Ljubelj do Celovca in Beljak ter v Italijo, kamor so 12. maja 1945 iz Koroške pripeljali več kot 1000 beguncev. Dnevno dogajanje je obširno opisano v knjigi, kakor tudi začetek organiziranja ne samo osnov za preživetje, kot so hrana in streha nad sabo, ampak tudi šolstvo, versko življenje in kulturno delovanje in seveda, tudi sodelovanje pri Emigrantskem pevskemu zboru.

»Branje knjige pomaga občutiti in razumeti osebno doživljanje slovenskega begunca, njegov intimni svet, stiske in strahove, ki jih je doživljal na svojem križevem potu«, pravi dr. Helena Jaklitsch v reviji Zaveza. »Toda, kar je presenetljivo, tudi nam, ki danes živimo brez strahu za svoja življenja in življenja svojih bližnjih, v spodbudo in poduk, to ni samo temno branje. Prav neverjetno se zdi, da so bili ob vseh grozotah, ki so jih doživeli, sposobni videti tudi lepo okoli sebe.«

Čeprav v knjigi ne manjka grozot in trpljenja, se ta bere skoraj kot zabaven potopis. Stari oče humorno, deloma celo v verzih, opisuje dnevne dogodke v zaporu, nenadkriljivo slabo repo, ki so jo zaporniki dobivali po tedne skupaj in domiselne načine, kako so jetniki med sabo komunicirali. Tudi v drugem delu s spretno, včasih zabavno, drugič poetično besedo, stari oče opisuje zanimive prigode beguncev, vse od vsakdanjega iskanja česa za pod zob pri okoliških kmetijah, do obiska bližnjih Padove in Benetk. Kot pravi dr. Jaklitscheva: »Savelli je ob prehodu čez Ljubelj, ki je slovenskemu beguncu ostal kot težak spomin, tako zapiše: *»Kar pozabil bi na svojo žalost, legel v temnozeleni planinski pašnik, pod senčno streho košatih gozdov ... in bi vsrkal vse to bogastvo lepote slovenske Koroške in hvalil Boga, da sem sin te zemlje.«* Ko človek prebere te vrstice, zasluti, kaj smo kot narod, maja 1945, izgubili.«

Po predstavitvi knjige v prostorih Študijskega centra za narodno spravo, je sodelavka tega centra izrazila enako misel o izgubi za narod dragocenih domoljubov v pismu moji ženi:

»... Besede, misli in pričevanje vašega moža, na predstavitvi dnevnika dr. Julija Savellija, so se me zelo dotaknile. Še nekaj časa sem razmišljala, kako bi bilo prav, da bi bila v javnem prostoru zgodovina bolj uravnotežena, da bi čim več ljudi spoznalo, kakšne domoljube je Slovenija, maja 1945, 'izgubila' in kakšno moč so ti imeli, da so ljubezen do slovenskega jezika in kulture predali svojim otrokom, vnukom ...«

5 Zaključek

Da, moj stari oče je bil domoljub. Ostal je zvest domovini, čeprav ga je takratna oblast izpljunila, mu vzela državljanstvo, dostojanstvo in imetje in ga pregnala v izseljenstvo. A tako kot mnogo drugih je ostal zvest slovenski besedi, pesmi in narodu. Prav njemu očitati kolaborantstvo z okupatorjem ali narodno izdajalstvo, je, vsaj po mojem mnenju, največja laž, ki je bila do sedaj izrečena v slovenskem javnem prostoru in zgodovini.

Slika 4: Dr. Savelli v Cankarjevem domu, poslovljni koncert Gallusove turnee 1991, ob prejemu priznanja Glasbene Matice (foto: osebni arhiv Marka Gaserja).

Ime mojega starega očeta bo z velikimi, krepkimi črkami zapisano v zgodovini slovenskega poveljnega izseljenstva. Maja 1991, tik pred osamosvojitvijo Slovenije, je na turneji, v okviru katere se je pevski zbor Gallus predstavil Slovincem v matični domovini in zamejstvu, prejel posebno Gallusovo odličje s strani Zveze kulturnih organizacij Slovenije in posebno priznanje Glasbene matice. Leto za tem pa odličje sv. Cirila in Metoda, ki mu ga je za zasluge na področju cerkvene glasbe podelila slovenska Cerkev. In če je bilo s tem tudi v matici ovrednoteno njegovo poveljno delo v izseljenki skupnosti, njegovo medvojno odporniško udejstvovanje še čaka na pravo umestitev v slovensko zgodovino. Kot dragoceno izhodišče so nam zdaj na voljo njegovi dnevniški zapisi.

In naj na koncu dodam, da upam, da bo ta izdaja spodbudila tudi druge potomce v domovini in še posebej v izseljenstvu, da bodo pobrskali po predalih zaprašenih omar ali podstrešij ter morebitne podobne zapiske in pričevanja ne samo ohranili, ampak tudi predali strokovnjakom. Ne samo zaradi nas, njihovih potomcev, temveč predvsem zaradi našega naroda, ki mu je bil del spomina na leto 1945 iztrgan in izbrisan. Pedagogi, še posebej katoliški, pa lahko veliko pripomorejo k temu, da se dojemanje narodne zgodovine v javnem prostoru uravnovesi.

6 Viri in literatura

Arhiv Študijskega centra za narodno spravo (SCNR), zapuščina dr. Julija Savellija.

Golež, Tine: (2020): Desna Ilegala: Zakaj je bila njihova pest prepovedana. *Časnik*, 25. 6. 2020. Pridobljeno 28. 8. 2024: <https://casnik.si/drzavna-obvescevalna-sluzba-jugoslovanske-vojske-v-domovini-dos/>

Jaklitsch, Helena (2024): Dr. Julij Savelli: 1945: Dnevnik mojega križevega pota. *Zaveza*, št. 132, str. 134–137.

Savelli Julij: *Pismo vnukom*, osebni arhiv Marka Gaserja.

Savelli, Julij (2023): *1945: dnevnik mojega križevega pota*. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo (SCNR), Družina.

Štepec, Marko (2022): »Zaporniška zgodba Srečka Kristana, borca za severno mejo«, *V senci Beethovne* 3, 159–182. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo (SCNR).

IZMENJAVA PEDAGOŠKIH IZKUŠENJ V GLOBALNEM SVETU

EXCHANGING PEDAGOGICAL EXPERIENCES IN A GLOBALIZED WORLD

Monika Šuligoj (monikasuligoj@gmail.com), učiteljica razrednega pouka na OŠ Alojza Gradnika Dobrovo, POŠ Kojsko.

Slovenija

Povzetek

Projekt Erasmus+ omogoča, da se z organiziranimi izmenjavami tudi učitelji iz cele Evrope drug od drugega učimo. V to se je vključila tudi naša šola. Ciljno smo se usmerili v temo formativnega spremljanja učenčevega napredka. V to izmenjavo sem bila vključena kot učiteljica na razredni stopnji. Obiskala sem osnovno šolo v Splitu, na našo šolo in v moj oddelek pa sta prišli učiteljici s Poljske. Prispevek vsebuje opis izmenjave na to temo. V njem je opisan primer, v katerega sem bila aktivno vključena in vsebuje moje vtise s te izmenjave in primerjavo z mojim načinom dela. Rečem lahko, da v Sloveniji na tem področju delamo zelo dobro. Smo majhna država in manj prepoznana. Kljub temu se lahko v globaliziranem svetu brez sramu ponosno predstavimo s svojimi izkušnjami. To povečuje naš narodni ponos in prepoznavnost v svetu.

Abstract

The Erasmus+ project enables teachers from all over Europe to learn from one another through organized exchanges. Our school also participated in this initiative, with a specific focus on the topic of formative assessment of student progress. As a primary school teacher, I was involved in this exchange. I visited a primary school in Split, while two teachers from Poland visited our school and my class. This report describes the exchange on this topic, including a case in which I was actively involved, my impressions from the exchange, and a comparison with my own teaching methods. I can confidently say that Slovenia excels in this area. Although we are a small, often underrecognized country, we can proudly share our experiences on the global stage, with our heads held high. This not only boosts our national pride but also enhances our recognition worldwide.

Ključne besede: Erasmus, formativno spremljanje, napredek učenca, izkušnje, izmenjava.

Keywords: Erasmus+ programme, formative assessment, student's progress, experiences exchange.

1 Uvod

Globalizacija je izraz, ki pomeni, da se mnogo stvari na našem planetu odvija tako, da razdalje in državne meje niso več ovira za potovanje ljudi, poslovanje, prenos surovin, izdelkov, storitev, idej, kulture in informacij ter mednarodne izmenjave. Globalizacija zajema vsa področja človekovega delovanja. Izobraževanje po svetu je za vse populacije vedno bolj dostopno. Ljudje iz različnih koncev sveta se drug od drugega učimo in si izmenjujemo znanje, ideje in izkušnje. Vse več je izmenjav med pedagoškimi delavci z namenom, da spremljamo in spoznavamo ideje in možne pristope ter načine, ki jih učinkovito uporabljamo pri pouku mi in drugi. Ne le v pisni obliki in z objavami, pač pa tudi na način, ki omogoča obiske in spremljanje v živo. Mednarodne izmenjave niso več nobena posebnost in redkost. Prav to omogoča Projekt Erasmus+.

Sprva so izmenjave na področju vzgoje in izobraževanja potekale tako, da so bili vanje vključeni otroci, šolarji, dijaki in študentje. To je bil Projekt Erasmus. V zadnjem času pa izmenjave potekajo tudi na način, da smo vanje

vključeni učitelji, ki drug drugemu predstavljamo svoje dobre prakse. Take izmenjave omogoča Projekt Erasmus+.

V tem zanosu odprtosti do vsega, kar nam svet ponuja, se nam prav lahko zgodi, da se kot Slovenci izgubimo med večjimi narodi. Zato moramo ves čas imeti v mislih svoj narodni ponos in se zavedati, da kljub majhnosti zmoremo veliko in da je vredno, da to pokažemo tudi drugim. Projekt Erasmus+ omogoča tovrstne izmenjave, ker podpira izobraževanje in usposabljanje pedagoških delavcev. Program za obdobje 2021–2027 namenja velik poudarek socialnemu vključevanju, zelenemu in digitalnemu prehodu ter spodbuja udeležbo mladih v demokratičnem življenju. Ponuja priložnost za mobilnost in sodelovanje na področju visokošolskega izobraževanja, poklicnega izobraževanja in usposabljanja, šolskega izobraževanja (vključno s predšolsko vzgojo in varstvom), izobraževanja odraslih, mladih in na športnem področju. (Projekt Erasmus+, 2021)

2 Mednarodne izmenjave preko projekta Erasmus+

2.1 Vodilo za formativno spremljanje na naši šoli

Formativno spremljanje temelji na elementih, ki se jih učitelji, ko se lotevamo tega načina dela, zavedamo in držimo. Poskušamo jih v čim večji možni meri aplicirati v delo in v načrtovanje posamezne dejavnosti. Pomagajo nam in nas usmerjajo. Z upoštevanjem le-teh zagotovimo kvaliteto spremljanja, ki prinaša dobre rezultate pri delu z učenci.

Slika 1: Elementi formativnega spremljanja (ZRSŠ, 2021).

Formativno spremljanje posameznikovega dosežka je pomembno z vidika učitelja in z vidika učenca, pa tudi starša. Učenec se na ta način uči samoregulacije. Pridobiva izkušnje o tem, da je takrat, ko vrednoti svoj dosežek, čim bolj in vedno bolj objektiven. Aktivno je vključen v načrtovanje dela, oblikovanje kriterijev in vrednotenje svojega dela. To ga vodi in spodbuja k bolj angažiranemu učenju, boljšim rezultatom učenja in večji odgovornosti za doseganje načrtovanega cilja. Njegovi dosežki morajo biti rezultat objektivne presoje in ugotovitev učenca in učitelja.

Prav gotovo s takim pristopom učitelj ustvarja za učenca bolj varno učno okolje. Brez večje prisile ga usmerja v nove in nove situacije, ko spoznava, da je za svoje dosežke v veliki meri odgovoren sam. Da pa na tej poti ni povsem sam, mu ob strani stoji učitelj, zelo pogosto pa tudi sovrstniki. Vsak mora graditi svoje znanje na njemu lasten način. Uči se iz konkretnih in življenjskih primerov, iz konkretnih izkušenj in v svojem tempu. Potrebuje pa čas in podporo praktikov/učiteljev. (William, 2016)

2.2 Naša šola v projektu Erasmus+

Učenci naše šole so že dalj časa vključeni v Projekt Erasmus. V šolskem letu 2021–2023 pa smo se odločili, da se v izmenjavo vključimo tudi učitelji (Erasmus+). Naša šola se je za to odločila zaradi izmenjave izkušenj na področju formativnega spremljanja učenčevega napredka. Sledili naj bi cilju, pridobiti konkretno znanje pri uporabi elementov formativnega spremljanja na različnih predmetnih področjih. Kot šola smo želeli spodbuditi učitelje, da bi v pouk postopoma uvedli elemente formativnega spremljanja po celotni vertikali, od prvega do devetega razreda in bi svoje prakse predstavili tudi drugim. Naš poudarek je bil na bralni pismenosti in pozitivno naravnani razredni klimi. V čim večji meri naj bi prepoznali in razumeli ter znali ustvariti koncepte, ki bi formativno spremljanje dvignile na čim višjo raven.

V Projekt Erasmus+ se je na naši šoli vključilo 12 učiteljev, večinoma iz prve triade ter posamezniki iz druge in tretje triade. Koordinator projekta je navezal stike s šolami gostiteljicami in organiziral video srečanja z njimi. Na njih smo dorekli vsebine, ki bi jim radi sledili na obiskih pri njih.

Učiteljici s Poljske sta za obisk izbrali našo šolo, in to zato, ker je tudi njiju zanimalo formativno spremljanje napredka posameznika v učnem procesu in prisotnost elementov formativnega spremljanja pri pouku. Uskladili smo časovnice in se dogovorili za termin obiskov.

66

2.3 Moj obisk v Splitu

V Split sem bila s še dvema kolegicama iz prve triade. Naš obisk je trajal tri dni. V tem času smo spremljale pouk v 1., 2. in 3. razredu, vsak dan v enem od njih. Pouk je tekel po ustaljenem urniku. Vsak od učiteljev je formativno spremljanje vključil v predmete, kjer ga tudi sicer uporablja.

Dopuščeno nam je bilo, da smo lahko stopile do učencev, si pobližje ogledale njihove izdelke in da z njimi tudi spregovorimo. Tako smo dobile zelo dober vpogled v njihovo delo. Učenci so nas sprejeli kot nekaj pozitivnega in zanimivega. Stiki z njimi niso predstavljali nobenih težav. Odprto smo lahko klepetali z njimi, saj tudi jezik ni bil ovira.

Ob koncu pouka nam je vodja projekta na tej šoli še podrobneje predstavila njihov način spremljanja učenčevega dosežka. Iz te predstavitve sem lahko zaznala, da tudi oni vključujejo samo-evalvacijo in način prikazovanja uspešnosti, kar se jim zdi bistveno in temu pripisujejo velik pomen. Učenci so rezultat svojega dosežka po posameznih kriterijih pokazali z risanjem/barvanjem različnih obraznih gest 'smejka' ali na barvnem semaforju (s prinašanjem ščipalk z imeni), ali z različnimi vnaprej dogovorjenimi položaji palca (ki ga usmerijo navzgor, vodoravno ali navzdol).

Njihov način formativnega spremljanja se precej razlikuje od tega, ki ga izvajamo na naši šoli. Oni ne vključujejo učencev pri oblikovanju meril uspešnosti, ker jih imajo učitelji že vnaprej oblikovane in natisnjene. Na ta način so učenci izključeni iz pomembnega elementa formativnega spremljanja. Prav tako učitelj učencu ni dajal povratnih informacij o uspešnosti na posameznem koraku na poti do končnega cilja, ki ga sicer nakazuje učna pot, če jo uporabimo. Način formativnega spremljanja se od predmeta do predmeta pri njih ni spreminjal.

V spodnji tabeli (Tabela 1) so prikazani vključeni elementi formativnega spremljanja za vse tri dni in vse ure, pri katerih sem bila prisotna in sem spremljala pouk in formativno spremljanje.

Elementi formativnega spremljanja	1. dan			2. dan			3. dan		
	1. razred			2. razred			3. razred		
	MATERINŠČINA	MAT	ŠPO	MATERINŠČINA	MAT	PROSTA AKTIVNOST	MATERINŠČINA	MAT	LUM
Nameni učenja									
Kriteriji uspešnosti–učiteljevi	x	x		x		x	x	x	x
Kriteriji uspešnosti–z učenci									
Vidna učna pot									
Dokazi									
Povratna informacija									
Vprašanja – podpora učenju				x					
Samo-vrednotenje		x	x	x		x	x	x	
Vrstniško vrednotenje					x				x

Tabela 1: Prisotnost elementov formativnega spremljanja

Njihov način dela je bistveno skromnejši kot je ta, ki smo ga ob podpori Zavoda za šolstvo Slovenije in BeGreit inštituta uvajali in ga uporabljamo na naši šoli. Pri njih prevladujejo trije elementi in sicer kriteriji uspešnosti, ki so že vnaprej pripravljeni, vrstniško vrednotenje in samo-vrednotenje.

Za mene je bilo nekaj novega, kar me je tudi navdušilo, le to, da so prav v tednu, ko sem bila na obisku, obeležili dan animiranega filma. S panojev v razredih in na hodnikih pa je bilo videti, da so obeležili tudi svetovni dan jabolka in kravate. Izvedela sem, da imajo na šoli dogovor, da obeležijo mnoge take pomembne dneve. Sklepala sem lahko, da dajejo tem dnevom velik pomen.

2.4 Obisk dveh učiteljic s Poljske

Njun obisk je trajal pet dni. V tem času sta spremljali pouk v prvem, drugem in tretjem razredu, pri različnih predmetih. Njun fokus je bilo opazovanje formativnega spremljanja napredka posameznika pri pouku. Vse učiteljice na naši šoli, ki smo pripravile hospitacijske ure, smo se potrudile, da smo v vsako posamezno uro vključile čim več elementov formativnega spremljanja.

Navduševali sta se nad tem, da je bilo očitno opaziti, da na šoli delamo zelo poenoteno. Ugotavljali sta, da se pristopi k formativnemu spremljanju na naši šoli vsebinsko in izvedbeno močno ujemajo. To ju je presenetilo in hkrati navdušilo. Veliko spoštovanje do vsega, kar smo lahko v teh dneh pokazale, nas je navdajalo s ponosom. Iz dneva v dan smo se bolj zavedale, da zelo dostojno zastopamo 'slovenski' način dela v razredu. Povedali sta nam, da se o našem načinu dela širi dober glas, zato sta si to želeli videti v živo. Ta informacija nam je zelo prijala. Dvignila je našo samozavest in samopodobo, pa tudi narodni ponos. Kako tudi ne, če seže dober glas o našem delu tudi preko meja naše domovine.

Posebej navdušeni sta bili nad vidno učno potjo in delovno zagnanostjo učencev. Presenetilo ju je tudi to, da je bilo v dejavnosti vključenega veliko gibanja. Opazili sta tudi, da so bili učenci pri dejavnosti vztrajni in zagnani kljub temu, da je trajala dve šolski uri. V času bivanja na naši šoli sta dodobra spoznali utrip in delo ter vzdušje

na podružnični šoli. Začutili sta utrip in delo 'slovenske' šole. Vse, kar smo v tistem delu tedna pripravile in izvedle, ju je navdušilo.

Glede formativnega spremljanja sta prav tako dobili potrditev, da do takih rezultatov lahko pridemo s povezovanjem in dobrim kolektivnim delom, kjer si primere dobre prakse člani kolektiva izmenjujejo in drug drugega bogatijo. Pri tem smo vsi dojemljivi za pozitivno kritiko in predloge za izboljšave.

Vsak dan smo si vzele tudi čas za klepet in pogovor o našem delu. Tudi nas je zanimalo, kako delajo pri njih. Izvedele smo, da del tega, kar so videle pri nas, izvajajo tudi pri njih, ne pa tako celostno, kot so to videle pri nas. Kolegici s Poljske sta z naše šole odšli zadovoljni in hvaležni, da sta lahko opazovali in spremljali tak pouk. O vsem bosta podrobno poročali svojim kolegom in jih poskusili navdušiti za način, ki sta ga videli pri nas. Tudi ta informacija nas je navdajala s ponosom, ne le osebnim, pač pa tudi narodnim. Rekle smo si: 'Slovenci to zmoremo!'

2.5 Moj primer formativnega spremljanja – obravnava črke

Predstavila bom primer hospitacijske ure, pri kateri sem obravnavala malo tiskano črko k.

2.5.1 Nameni učenja in kriteriji uspešnosti

Učenci so aktivno sodelovali pri opredeljevanju namena učenja in pri oblikovanju kriterijev. To jih vodi v prevzemanje odgovornosti za svoje učenje, ker razumejo, kaj bo njihova naloga, so bolj motivirani, bolj aktivni in bolj osredotočeni. (ZRSŠ, 2021)

Napovedala sem učenje male tiskane črke k (Poznanovič idr., 2018). Pri oblikovanju kriterijev uspešnosti smo z učenci izhajali iz izkušenj, ki so jih že imeli, saj to ni bila prva obravnavana male tiskane črke. Vedeli so že, na kaj bodo morali biti pozorni. Kriterije smo upodobili s slikami. Stol: med pisanjem učenec pravilno sedi. Svinčnik: pisalo mora biti ošiljeno. Puščica: zapis črke mora segati od črte do črte. Roka z iztegnjenim kazalce: med črkami/besedami mora biti prazen prostor (spustimo prst prostora). Prečrtan obraz: vsak dela sam in ne moti drugih.

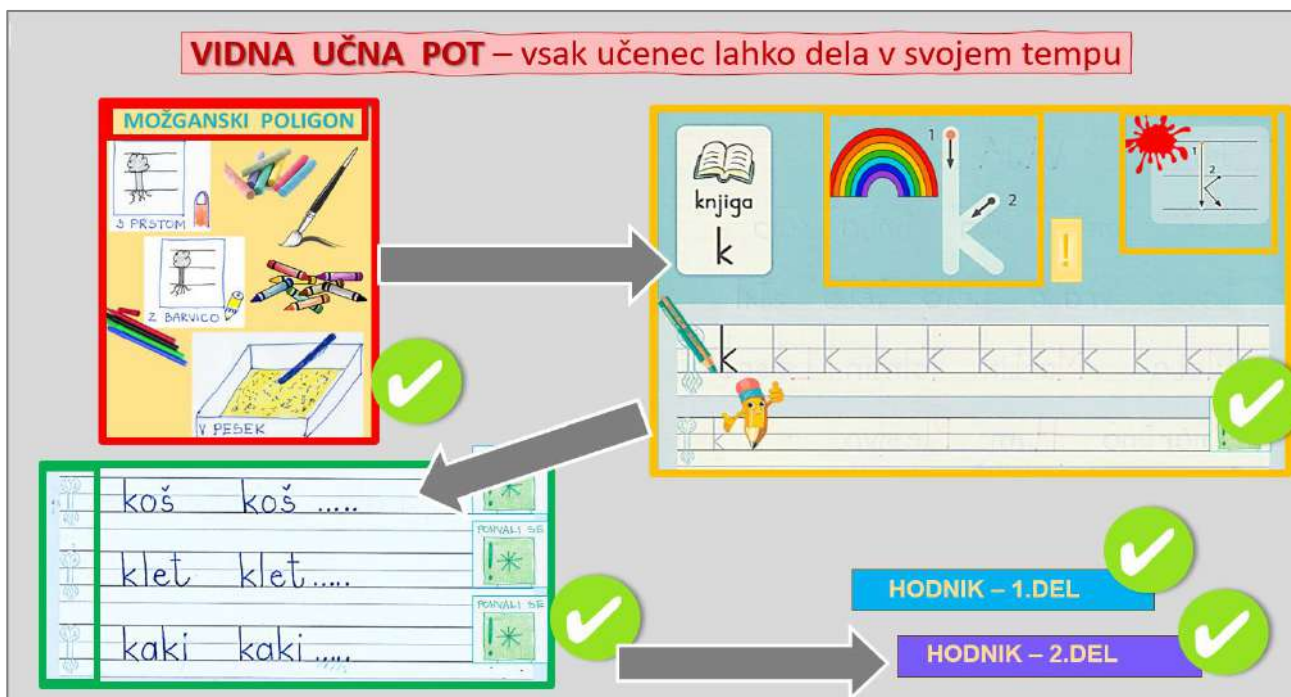
Učinkovite so sprotne povratne informacije, ki učenca usmerijo naprej in ga spodbudijo, da nadaljuje z delom. Izpeljemo jih lahko na različne načine, pisno, ustno, kot izdelek, kot projektno delo, kot nastop učenca in podobno, da lahko znanje pokaže in dokaže na način, ki mu najbolj ustreza. (Hattie in Timperly, 2020)

Slika 2: Kriteriji uspešnosti (foto: Monika Šuligoj).

2.5.2 Vidna učna pot in povratna informacija

Potek dela sem prikazala z vidno učno potjo in nakazala korake pri učenju zapisa nove male tiskane črke, s prehodom na zapis besed in povedi, ki to črko vsebujejo. Iz vidne učne poti učenci v vsakem trenutku razberejo zaporedje nalog, vedo kje so in kam gredo. Po vsakem koraku je vsak učenec dobil povratno informacijo o tem, ali je nalogo opravil uspešno.

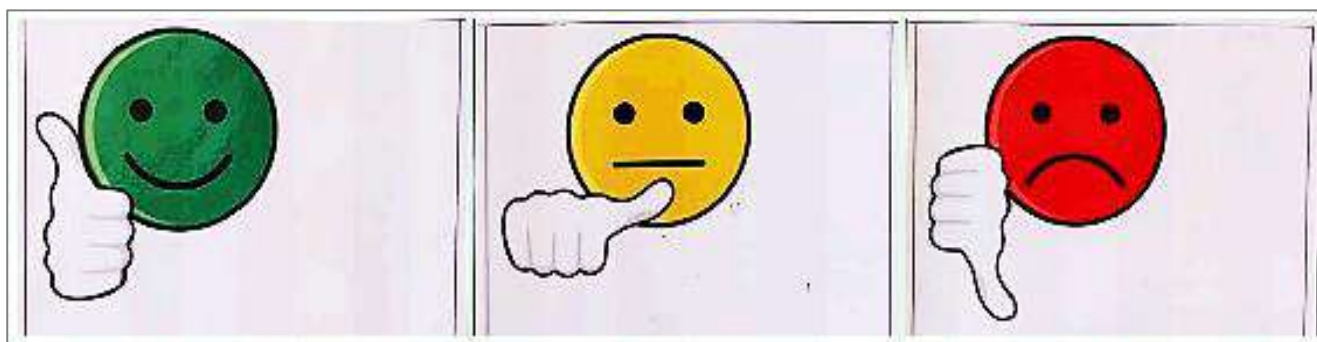
Slika 3: Vidna učna pot in povratna informacija (foto: Monika Šuligoj).

69

2.5.3 Samo-vrednotenje

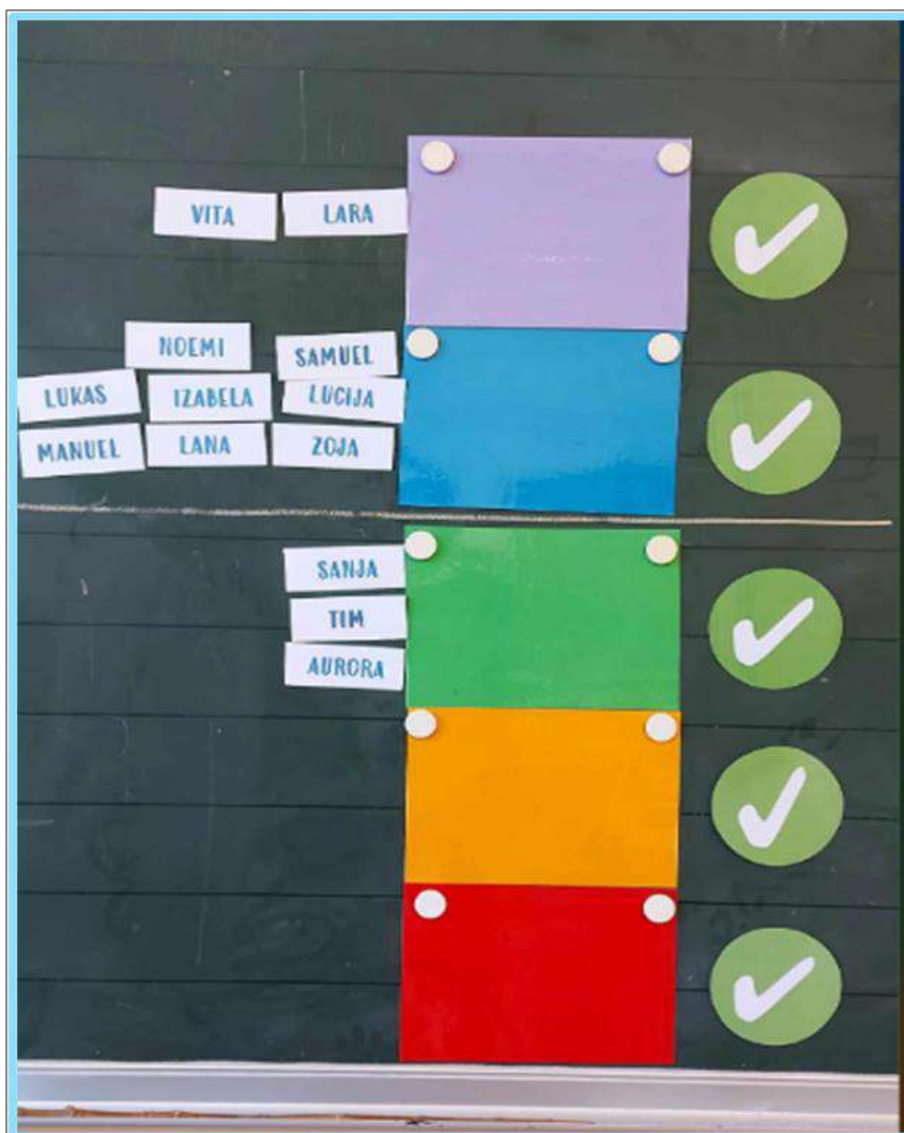
Svoje dosežke in dosežke sošolcev učenci presojujejo oziroma vrednotijo na podlagi kriterijev, pri oblikovanju katerih so sodelovali. Na podlagi objektivne vrstniške presoje in samo-presoje, sebi in drug drugemu pomagajo prepoznati in presegati morebitna šibka področja, na podlagi tega pa načrtovati naslednje korake učenja. (ZRSŠ, 2021)

Vključimo lahko tudi vrstniško vrednotenje, ko sošolec/ka svojemu sosedu pogleda njegov izdelek, ga kritično in objektivno vrednoti ter potrdi ali ovrže, da je naloga opravljena pravilno.

Slika 4: Kako mi je šlo (foto: Monika Šuligoj).

V koraku samo-evalvacije vsak otrok pri sebi ugotovi, do kod na učni poti je prišel in na tisto mesto prilepi svoje ime.

Slika 5: Povratna informacija (foto: Monika Šuligoj).

2.6 Formativno spremljanje in globalizacija

SSKJ geslo *globalizacija* razlaga kot proces, v katerega se svet spreminja in se povezuje v gospodarsko in informacijsko celoto (SSKJ, 1994).

Globalizacija je proces. Dogaja se na vseh področjih človekovega delovanja. K njegovemu pospeševanju prispeva tehnološki razvoj. Zaradi nje smo ljudje vedno bolj razgledani in svetovljanski. Čedalje bolj razmišljamo o svetovnih razsežnostih. Ima mnoge pozitivne lastnosti, ima pa tudi negativne, tako kot ima vse to tudi Projekt Erasmus. (Steger, 2024)

Globalizacija spodbuja razvoj globalnih kompetenc. Opremlja nas z znanjem, veščinami in vrednotami, ki jih državljani sveta potrebujemo za soočenje z globalnimi izzivi in so ključnega pomena za kakovostno izobraževanje. (Alma idr., 2020)

Globalizacija pomeni, da lahko vpliv dogodkov na enem koncu sveta seže na druge konce sveta. Učinkujejo lahko na naše delovanje v gospodarstvu, pa tudi v ne-gospodarstvu. Informacije zaradi nje in vpliva sodobne tehnologije potujejo bolj daleč in mnogo hitreje, zato je posredovanje le-teh in izmenjava le-teh danes mnogo

lažja in hitrejša kot nekoč. Tudi to je vloga in smisel Projekta Erasmus+. Pokukati čez sosedov 'plot', kritično ovrednotiti videno in slišano, obdržati dobro in ga čim bolj učinkovito prenesti na svoj 'vrtiček', tudi to je smisel tega, kar nam ponuja in prinaša globalizacija. Odpira nam oči in um ter nam pomaga gledati širše. Odpira nam vrata k izmenjavi dobrih praks na področju vzgoje in izobraževanja. Pripomore k temu, da bi pridobili znanje in spretnosti, ki vodijo v trajnostni razvoj tudi na področju poučevanja in učenja, kjer je še kako pomembno kritično razmišljanje, objektivna samoocena in sodelovanje, izražanje stališč, skupinsko delo ter kritično in objektivno vrednotenje dosežka med in z vrstniki.

Pri formativnem spremljanju v okviru Projekta Erasmus+ se dogaja prav to. Z medsebojno izmenjavo, obiski in spremljanji, čemur sodobno in aktualno rečemo 'senčenje', se svet spreminja. Učitelji iz različnih držav se povezujemo med seboj, navezujemo stike in si izmenjujemo izkušnje in primere dobre prakse. Povezujemo se v vedno celovitejšo celoto, ki sicer ni gospodarska, deluje pa na področju ne-gospodarstva, na področju izobraževanja, ki je z gospodarstvom neposredno povezano.

Pomembno vlogo pri tem ima izobraževalni sistem in načini dela s šolajočimi. V šolski praksi neprestano iščemo načine, ki bi mladi rod vodile k motiviranemu učenju. Učenje je proces, ki nam omogoča pridobivanje znanja, ki bo uporabno v novih situacijah. Človek z učenjem neprestano spreminja svoje delovanje, vedenje, čutenje in mišljenje. Vzgoja in izobraževanje morata posameznika opolnomočiti za življenje in situacije, ki jih danes sploh še ne poznamo in ne vemo zanje, kajti svet se spreminja z bliskovito naglico. Da bi dosegali to, se moramo tudi učitelji stalno in neprestano izobraževati in izpopolnjevati. Znanja pa ne iščemo samo doma, ampak nam je dragoceno vse, kar je strokovno in prinaša napredek. Pri tem se vedno bolj povezujemo in iščemo stike tudi preko meja svoje domovine. Zbiramo pogum, odpiramo vrata svojih učilnic, sprejemamo domače in tuje pedagoške delavce, ki so zainteresirani, ki jih koraki napredka, novosti in dobre prakse zanimajo.

Pod vplivom vsega tega postaja svet vedno manjši. Mladi in stari vplivamo na življenje drug drugega povsod po svetu. V tem prepletenem in povezanem svetu bi si vsi želeli delovati učinkovito in po svojih močeh vplivati na vse, kar se dogaja okoli nas. Iščemo priložnosti za razvoj veščin in stališč, ki so pomembne in lahko odločujoče vplivajo na izobraževanje. Tudi formativno spremljanje je tema, ki je ne moreš gojiti sam, na svojem 'vrtičku', ampak zahteva skupinsko delo, izražanje stališč in kritično presojo.

3 Zaključek

Z vključitvijo v Projekt Erasmus+ sem 'pogledala' v Evropo, hkrati pa sem se zavezala, da bom načine svojega dela pokazala Evropi. To je bila zame popolnoma nova priložnost in nov izziv, tudi velika odgovornost, kar ni bilo lahko. Skrb in občutki, da mogoče nisem dovolj dobra, da nimam kaj posebnega, kaj povsem novega, izvirnega in uporabnega, kar bi lahko pokazala drugim, so tisti, ki te kot učitelja običajno spremljajo, ko stojiš pred takim izzivom. A potrebno je zbrati pogum in narediti prvi korak. Če ne bi imela te možnosti, ki jo ponuja Projekt Erasmus+, da pogledaš 'čez domači plot', tega mogoče ne bi nikoli vedela.

Na vseh področjih se meje med državami odpirajo. Tako je tudi na področju izobraževanja. Izkušnje so dobile pot v svet, tudi te, ki jih imajo manjši narodi, tako, kot je to naš. Ali ni to vredno narodnega ponosa, če ugotoviš, da so tvoje (in naše) izkušnje navdih za tujce, ki pridejo k tebi spremljat pouk. Ali ni v tem tudi ljubezen do domovine in države, ko s svojim načinom dela predstavljaš svojo domovino v svetu in ob tem doživiš potrditev, pohvalo in občudovanje.

Kljub naši majhnosti, če gledamo velikost ozemlja, na katerem bivamo, lahko Slovenci s ponosom 'gledamo' v svet. Z dvignjeno glavo lahko svoje pedagoške izkušnje predstavljamo drugim in tudi na ta način širimo prepoznavnost Slovenije, kajti načini in pristopi v našem izobraževanju pridobivajo na prepoznavnosti in ugledu. Del tega smo v Projektu Erasmus+ tudi mi, na naši šoli. In tudi to je pomemben del ponosa naše šole in tudi našega narodnega ponosa. Ni vedno tako, da se mi, Slovenci, učimo od drugih, tudi drugi se lahko česa naučijo od nas. Tudi drugi v našem delu prepoznajo odličnost, ki je vredna ponosa in prenosa na njihovo izobraževalno področje in v njihovo prakso.

4 Viri in literatura

Dylan, William (2016): *Feedback on learning*. Pridobljeno 30. 9. 2024: <https://www.youtube.com/watch?v=n7Ox5aoZ4ww>.

Formativno spremljanje. Pridobljeno 30. 9. 2024: <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/formativno-spremljanje-2/>.

Hattie, John; Timperley, Helen (2020): *Moč povratne informacije*. Ljubljana: ZRSŠ.

Poznanovič Jezeršek, Mojca idr. (2018): *Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.

Projekt ERASMUS+ (2021). Pridobljeno 30. 9. 2024: <https://www.cmepius.si/objave/razpis/razpis-erasmus-2024/>.

Regina, Alma idr. (2020): *O globalnem učenju*. Pridobljeno 30.09.2024: <https://www.humanitas.si/o-globalnem-ucenju/>.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1994). Ljubljana: DZS.

Steger, Manfred B. (2024): *Globalizacija*. Ljubljana: Krtina.

SLOVENSKA ILUSTRACIJA V MEDNARODNEM KNJIŽNEM PROSTORU

SLOVENE ILLUSTRATION IN THE INTERNATIONAL BOOK SPACE

Lucija Ademoski (lucija.ademoski@francebevk.si), knjižničarka, OŠ Franceta Bevka, Ljubljana.

Slovenija

Povzetek

S svojo vedno večjo prepoznavnostjo v mednarodnem knjižnem in ilustratorskem prostoru slovenski ustvarjalci opozarjajo na izjemno bogato in raznoliko domačo knjižno produkcijo. V prispevku je predstavljeno odmevno častno gostovanje Slovenije na 61. sejmu knjig za otroke in mladino v Bologni leta 2024 ter avtoričino doživljanje enodnevnega obiska sejma. Prikazana je neprecenljiva vloga kakovostnih knjižnih ilustracij, preko katerih otroci vzpostavijo prvi stik s knjigo in z likovno umetnostjo. Ilustracije so jim v pomoč pri boljšem razumevanju in globljem doživljanju besedila, razvijanju domišljije in lastnih predstav o vsakdanjem svetu. Članek se posveča tudi Čebelici, najstarejši knjižni zbirki za otroke, ki še vedno navdušuje mlade bralce. Z njeno pomočjo so se desetletja kalili mojstri slovenske knjižne ilustracije. Opozori še na motive iz sveta čebel, ki nakazujejo, da smo Slovenci ponosen narod čelbarjev.

Abstract

With its increasing recognition in the international book and illustrator space, the Slovenian creators draw attention to amazingly rich and diverse domestic book production. In this article honorary hosting of Slovenia at the 61st fair of children and youth books in Bologna 2024 and the author's experience of the one-day fair visit is presented. The valuable role of high-quality book illustrations is shown, with which children establish their first contact with a book and with fine art. The illustrations help them with better understanding of the text, with developing imagination and their own perception of everyday life. The article also talks about Čebelica, the oldest book collection for children, which still excites young readers. For decades the masters of Slovenian book illustrations were being trained with the help of Čebelica. The article also highlights the motifs from the world of bees, which indicate that Slovenians are a proud nation of beekeepers.

Ključne besede: knjižna ilustracija, knjižna zbirka Čebelica, mednarodni sejem knjig za otroke in mladino v Bologni.

Keywords: book illustration, book collection Čebelica, Bologna Children's Book Fair.

1 Uvod

Tradicionalni mednarodni sejem knjig za otroke in mladino v Bologni, katerega častna gostja je bila letos Slovenija, spada med največje svetovne knjižne sejme. Slovenija se ga udeležuje že od samega začetka v letu 1964. Namenjen je strokovni javnosti in je najpomembnejši sejem za prodajo in nakup avtorskih pravic na področju otroške in mladinske literature, kakor tudi za spodbujanje prevodov knjig v tuje jezike. Na njem se srečujejo vsi, ki ustvarjajo in izdajajo knjige za otroke in mladostnike. Kot vodilni sejem s tega področja omogoča predstavitve tudi državam, ki so manj zastopane na svetovnem založniškem trgu. Bolj kot na avtorje besedil se osredotoča na ilustracijo in iskanje novih talentov v svetovnem ilustratorskem prostoru, kjer se vedno bolj uveljavljajo tudi sodobni slovenski ilustratorji. Njihova edinstvena umetniška dela postajajo pomemben del ilustratorske krajine sodobnih generacij otrok. Tudi slikanice z upodobitvami najbolj priljubljenih generacij slovenskih vrhunskih likovnih umetnikov ne tonejo v pozabo. Že desetletja ostajajo zvesta stalnica knjižnega prostora in kot takšne nepogrešljiv del slovenske likovne in kulturne dediščine. S premišljenim negovanjem

kulturne zavesti Slovenci ohranjamo svojo identiteto in narodni ponos, ki je bil na likovnem področju desetletja izkazan s številnimi mednarodnimi nagradami, katerih prejemniki zasluženost postajajo tudi slovenski sodobni likovni ustvarjalci.

V nadaljevanju predstavljam častno gostovanje Slovenije, ki je z bogatim programom vzpostavljalo pomembno vez z njenim prav tako častnim gostovanjem na knjižnem sejmu v Frankfurtu leta 2023. Posvetim se tudi pomembni vlogi kakovostnih knjižnih ilustracij, s pomočjo katerih otroci vzpostavijo prvi stik s knjigo. Predstavim uspešno knjižno zbirko Čebelico ter prikažem motive iz sveta čebel, ki so obiskovalce bolonjskega sejma nevsiljivo spominjali na bogato tradicijo slovenskega čebelarstva.

2 Slovenija – častna gostja knjižnega sejma v Bologni

V času od 8. do 11. aprila 2024 se je Slovenija predstavila na 61. prestižnem mednarodnem knjižnem sejmu v Bologni. Častno gostovanje ji je omogočilo edinstveno predstavitev slovenske ustvarjalnosti, založb, avtorjev in ilustratorjev na eni izmed najpomembnejših mednarodnih platform za otroško in mladinsko literaturo. Na svetovnem zemljevidu je s tem še dodatno utrdila svoje mesto kot dežela bogate otroške in mladinske literarne ustvarjalnosti in izjemne ilustratorske dediščine. Poleg predstavitve na različnih prizoriščih na sejmišču je Slovenija izkoristila priložnost za predstavitev širšemu občinstvu tudi z različnimi dogodki v mestnem središču Bologne, na katerih je znala izpostaviti raznolikost in kakovost slovenskih ustvarjalcev. V osrednji knjižnici *Salaborsa* je v organizaciji Društva Bralna značka Slovenije, Slovenske sekcije IBBY in Javne agencije za knjigo RS (JAK) potekala celodnevna mednarodna konferenca o branju in bralni kulturi z naslovom *Slovenija rada bere*, na kateri so bile predstavljene slovenske dobre prakse. (Sporočilo za javnost – Tiskovna konferenca 27. 3. 2024)

Dogovor o častnem gostovanju je država sklenila leta 2018. Nastopiti bi morala že leta 2021, a je bilo zaradi posledic pandemije covid-19 njeno gostovanje premaknjeno v leto 2024. Po zelo uspešnem gostovanju v Frankfurtu pol leta predtem, je bila spet v središču mednarodne pozornosti. Uspešno je opozorila nase z edinstvenim logotipom z značilnimi slovenskimi šumniki, ki so posebnost slovanskega sveta. Zasnovala ga je oblikovalka Polonca Strman (b. d.) in ga takole opisala: »Logotip z igrivostjo in jasnostjo nagovarja javnost ter s preprosto uporabo specifičnih črk sporoča, da označuje projekt s področja knjige. Šumniki in strešice na črkah so posebnost slovanskega sveta, hkrati pa univerzalno in prvinsko zvočno komunikacijsko orodje sporazumevanja, ki ga otroci osvojijo pred besedami. Unikatne ilustracije znak umeščajo v področje otroškega, hkrati pa so simboli zvokov, ki jih ustvarjajo predstavljene črke. Šššššššš za takrat, ko si želimo tišino, čččččččč za zvok drdranja vlaka, žžžžžžžž kot šum čebel v panju.«

74

Slika 1: Logotip Slovenije (Slovenia Guest of Honour, 2024).

Glavni cilj knjižnega sejma, na katerem je imela Slovenija prav posebno vlogo, je bil predstaviti aktualne slovenske ustvarjalce na področju otroške in mladinske literature širšemu mednarodnemu občinstvu. Želeli so spodbuditi prevode slovenskih knjig v tuje jezike, nagovoriti slovenske založbe k povečanju prodaje avtorskih pravic in h krepitvi svoje prisotnosti na mednarodnem tržišču. Osrednji razstavni prostor JAK je ponujal pregled novjših izvirnih slovenskih knjižnih izdaj za otroke in mladino, zainteresiranim obiskovalcem pa omogočal prijeten prostor za srečanja in pogovore s posameznimi knjižnimi ustvarjalci.

V torek, 8. 4. 2024, sem se bolonjskega sejma prvič udeležila tudi sama. Bil je ravno pravi čas za to dejanje. V organizaciji JAK nas je z avtobusoma v Bologno odpotovala družina zaposlenih in študentov z različnih področij, povezanih s knjigo. Sejem smo si ogledovali samostojno in imeli priložnost videti mnoge slovenske avtorje, ilustratorje, založnike in knjigotržce, ki so se seznanjali z novostmi in trendi na področju literature za mlade bralce. Na prisotnost Slovenije so opozarjali številni plakati in smerokazi, ki so vodili do nacionalne stojnice, kjer so živahne podobe knjižnih platnic vabile k ogledovanju slovenskih del. Večina slovenskih založnikov s področja otroške in mladinske književnosti je ponosno razstavljala svoja dela. Založba Mladinska knjiga, ki se sejma udeležuje že od leta 1964, se je predstavila s samostojno stojnico, prav tako tudi založba Morfemplus. Vsi so se trudili pritegniti pozornost strokovnjakov iz svetovnega knjižnega trga. Sami so poskrbeli za izbor in ustrezno opremo knjig ter zagotovili svoje, v tuje jezike prevedene kataloge. Dobro je bilo poskrbljeno za delovne prostore, kjer so slovenski založniki prodajali in kupovali avtorske pravice, zanje pa je bilo organizirano tudi mednarodno mreženje.

Slika 2: Del slovenske nacionalne stojnice (foto: arhiv avtorice).

3 Razstava slovenske ilustracije

Ogromno sejmišče so sicer preplavljale ilustracije, ki so nas spremljale na vsakem koraku. O tem smo se lahko obiskovalci sejma prepričali že ob vstopu na njegovo prizorišče, kjer nas je pričakal prvi del slovenske razstave z vidnim izborom ilustracij, njihovih avtorjev in založnikov, ki ga ni bilo mogoče spregledati. Posebnost slovenske ilustracije se namreč odraža v njeni stilski raznolikosti med različnimi ilustratorji, kakor tudi znotraj opusov posameznih ilustratorjev. O tem smo se lahko prepričali na osrednji ilustratorski razstavi, ki jo vsako leto pripravi druga država častna gostja.

Paviljon slovenske ilustracije, ki je bil v središču pozornosti obiskovalcev sejma, je nudil pravo zavetje pred živahnim sejmskim dogajanjem. Tja smo se radi zatekali in ga vedno znova fotografirali. Z občudovanjem smo

si ogledovali baldahin, poslikan z izbranimi motivi izpostavljenih ilustratorjev. Ilustracije smo si ogledovali v knjigah, njihove povečave na stenah in nato še na stropnem kolažu baldahina. Takrat se je za nas ustavil čas. Uživali smo v opazovanju detajlov in se uspeli umiriti. Težko smo čakali trenutke, ko nas je uspelo le nekaj obiskovalcev zreti v slovensko nebo ilustracij, a takšnih trenutkov je bilo, žal, premalo. Obiskanost veličastnega paviljona, na katerem so sijale slovenske ilustracije, je bila res velika.

Slika 3: Slovenija - častna gostja (foto: arhiv avtorice).

Slika 4: Razstavni baldahin (foto: arhiv avtorice).

**And
Then What
Happens?**

Mirko Barčič, Vesna Božičević, Sanja Brcelj, Maja de Gooze, Jasna Čuh, Dunja Gernar, Julijevitch, Jelena Džurđević,
Tina Džurđević, Jure Engelberger, Milan Erč, Ljiljana Gerdan-Schmidt, Anđela Gostić-Godec, Miro Hanič, Orla Kodak, Anđelina Jazović,
Majkenka Jazović-Ružić, Maja R. Kozarica, Dora Kostun, Sanja Kumančić, Anika Kuzman, Tanja Kuzmanović, Anja Kuzman, Maja Kuzman, David Kuzman,
Mirjana Kuzman, Tomaz Lovric, Polona Lovrin, Izar Luncak, Miroslav Mantić, Ana Marić, Marija Medved, Ivan Mirković, Lea Murner,
Monika K. Murić, Silvana Omerić, Anđelija Poljak, Maja Poljak, Ljilja Papić, Tereza Prepačnik, Petra Priebe, Ana Ropar, Anja Ropar,
Jasna Rebecman, Liana Saje Wong, Zoran Šušljak, Alekša Sattler, Anja Savač, Danijel Stojanović, Hana Stojan, Kristina Šerš,
Igor Šinkov, Peter Švec, Anđelija Štular, Goran Vahan, Tina Vlahović, Jovana Vlahović, Huihui Wang, Ana Zavidar, Maja R. Zidar.

Slika 6: Dela enega izmed 12 izpostavljenih ilustratorjev (foto: arhiv avtorice).

Slika 7: Drugi del razstavnega prostora (foto: arhiv avtorice).

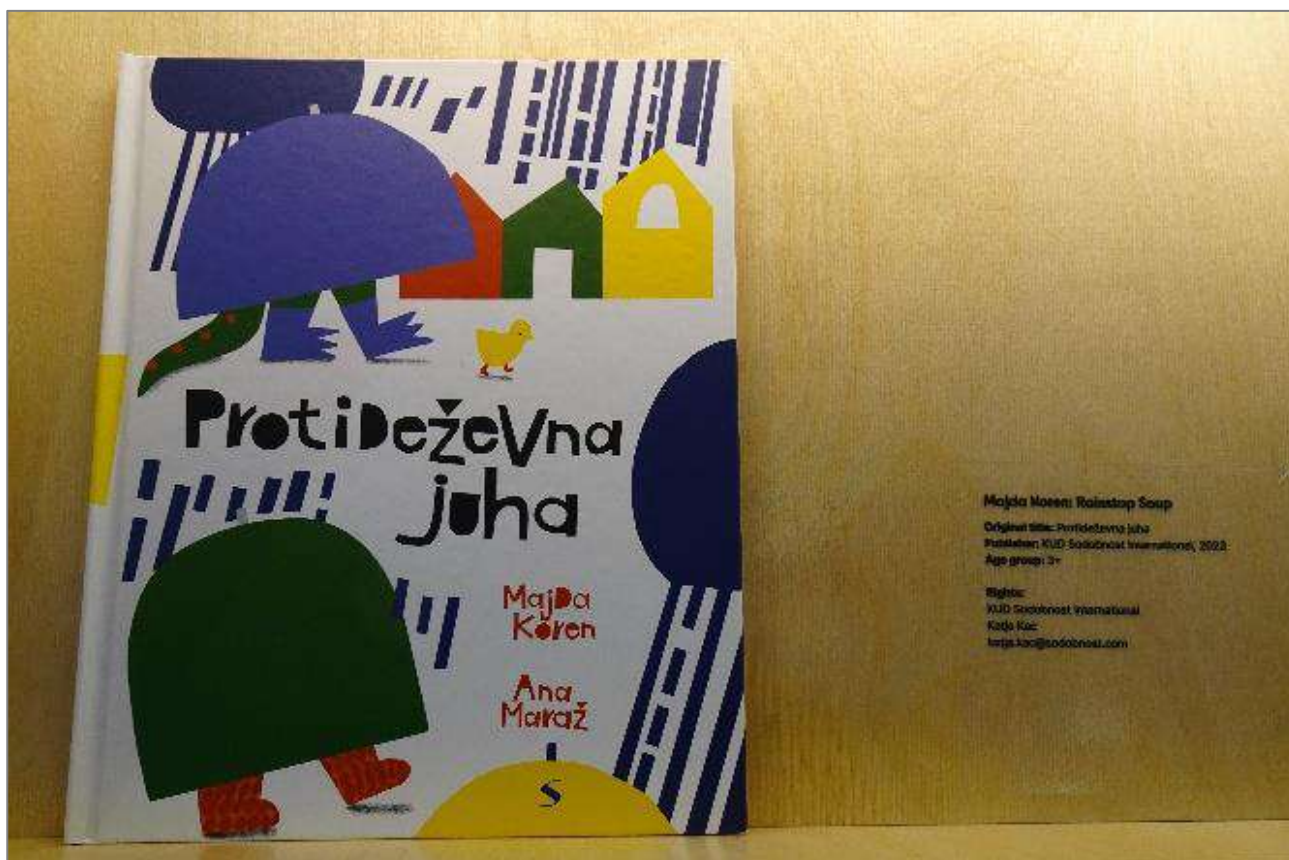
Sodelujoči ilustratorji so morali izpolnjevati splošne in zahtevne dodatne kriterije. Splošni kriteriji so obsegali:

- različnost generacij, ki ustvarjajo za področje otroške in mladinske literature;
- izid del v knjižni obliki;
- izid ali ponatis del v zadnjih petih letih;
- delovanje na področju domišljijske in stvarne ilustracije;
- likovno kakovost del po presoji strokovne komisije JAK.

Dodatni kriteriji (izpolnjevanje še vsaj 4 od 5 kriterijev) za izbor 12 izpostavljenih ilustratorjev pa so obsegali:

- ustvarjanje vrhunskih likovnih del;
- likovno unikatnost in ustvarjanje konsistentnih knjižnih celot (najmanj dve knjižni izdaji);
- prejem mednarodnih priznanj, nagrad ali nominacij v zadnjih petih letih ali nominacija za osrednje mednarodne nagrade na področju mladinske književnosti v zadnjih petih letih;
- sprejetost na kurirane mednarodne razstave in objava svojih del v mednarodnih natečajnih publikacijah v zadnjih petih letih;
- prejem domačih nominacij, priznanj in nagrad. (Sporočilo za javnost – Tiskovna konferenca 27. 3. 2024)

Izpostaviti velja Ano Maraž, ki se je kot edina Slovenka uvrstila na prestižno in najdlje obstoječo razstavo bolonjskega sejma *The Illustrators Exhibition*, ki po njegovem zaključku potuje v različna kulturna prizorišča večjih svetovnih mest. Mednarodna žirija je njeno delo prepoznala v konkurenci 3.520 kandidatov iz 81 držav, v ožji izbor pa se je uvrstilo 344 kandidatov. (Bratož, 2024)

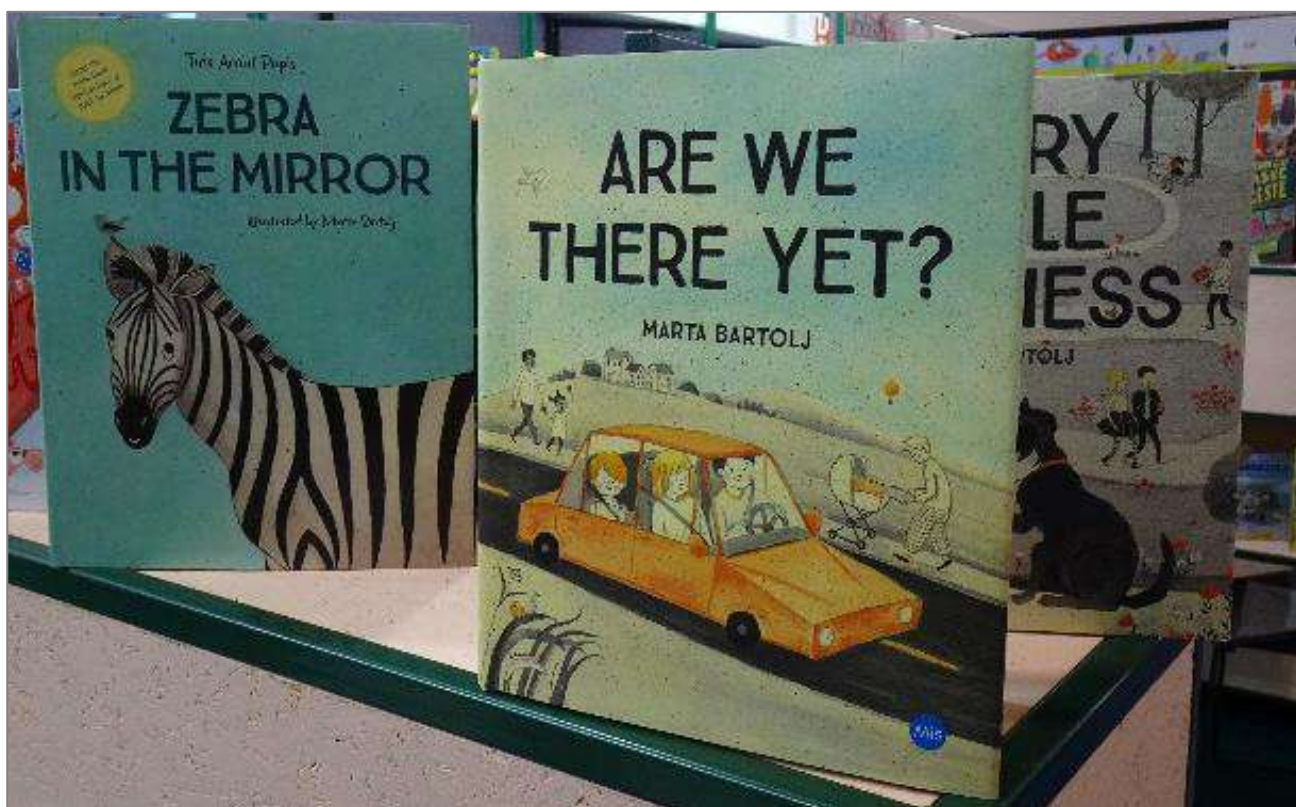
Slika 8: Ana Maraž se je na prestižno razstavo uvrstila z ilustracijo iz knjige *Protideževna juha* (foto: arhiv avtorice).

Slika 9: Izbrana ilustracija Ane Maraž (Bratož, 2024, foto: Ana Maraž).

Na posebni razstavi *The Braw Amazing Bookshelf* za nagrade Bologna Ragazzi Awards je bilo predstavljenih 100 najboljših slikanic iz 40 držav. Med njimi tudi slikanica brez besedila z naslovom *A smo že tam?*, naše svetovno uveljavljene ilustratorke Marte Bartolj. Slikanica otroke vabi k drugačnemu razmišljanju, pozornemu opazovanju in ustvarjanju svoje zgodbe o dogajanju in likih. Izbrana je bila med 3.520 prijavljenimi ilustratorji iz 81 držav. V ta izbor se je pred dvema letoma uvrstila z brezbesedilno slikanico *Every Little Kindness*, ki je v Sloveniji izšla pod naslovom *Kje si* in je avtorici prinesla veliko prepoznavnost in uspeh tudi v tujini. (Slikanica Marte Bartolj med 100 izjemnih slikanic na sejmu v Bologni, 2024)

V slikanicah brez besedila so zgodbe ponujene le v slikah, ki nadomeščajo pisano besedo ter otroke vabijo k pozornemu ogledovanju ilustracij. To jim omogoča intenzivno čutno doživljanje dogajanja. Spodbujajo jih k samostojni interpretaciji dogajanja, ubesedovanju in tvorjenju zgodbe, ob čemer otroci razvijajo svoje jezikovne zmožnosti in bogatijo domišljijo.

Slika 10: Prevedena dela Marte Bartolj (foto: arhiv avtorice).

Slika 11: Razstava 100 najboljših slikanic (Foto: arhiv avtorice).

4 Veličina slovenske knjižne ilustracije

»Slovenska knjižna ilustracija ima bogato tradicijo, ki sega že v 19. stoletje in je enega svojih vrhov doživela v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja s slikanicami pravljic. Z njimi so naše 'pravljicarke' dosegle mednarodne nagrade in priznanja, doma pa prejele številne Levstikove in druge nagrade.« (Avguštin v Grosman idr., 2003: 103) To potrjujejo želje bralcev po ponatisih del, ki so zaznamovala in bogatila otroštvo mnogih generacij otrok in se zapisala v zgodovino slovenske knjižne ilustracije.

»Slovenski kulturni prostor je bil vedno obkrožen in 'ogrožen' z veliki kulturami, romanskimi, germanskimi in večjimi slovanskimi. Kultura, predvsem jezik, je bila edina možnost za preživetje lastne identitete. Zdi se, da je ravno ta situacija povzročila oklepanje na svojo umetnost, literaturo in posledično tudi ilustracijo. Zlasti po drugi svetovni vojni je država poskrbela za ustanovitve založb in tudi močno finančno podpirala knjižno produkcijo. Največja založba je bila založba Mladinska knjiga in srečno naključje je hotelo, da je prva urednica otroških programov postala izjemna strokovnjakinja in umetnica dr. Kristina Brenkova. Njen moto "za otroke je dobro le najboljše in zanje izbiramo s pinceto, ne z lopato" je še danes vodilo v otroški literaturi. Sodelovala je z izvrstnimi pisateljicami in pisatelji in k ilustriranju vabila vrhunske umetnike in umetnice tistega časa. /.../ Tako je nastala ugodna klima za razvoj vizualnega jezika v oblikovanju in ilustraciji, ki je prisotna še danes in daje odlične rezultate. /.../ Na mednarodnih knjižnih sejmi pogosto slišimo pohvale, koliko vrhunskih in predvsem različnih avtorjev in avtoric ustvarja na tako majhnem knjižnem trgu. To je rezultat desetletij zavestnega gojenja umetniškega polja, na katerem lahko sobivajo različne estetike.« (Učakar v Stergar idr., 2024: 6–8)

Ilustracije bogatijo literarno delo in ponujajo vse, kar potrebujemo za razumevanje zgodbe. Z njihovo pomočjo spoznamo dogajalni prostor, nastopajoče like in medsebojne odnose ter začutimo čustveno razpoloženje. Razmišljamo lahko o tem, kaj nam avtor/-ja le nakazuje/-ta in ne razkrije/-ta povsem, razvijamo svoja pričakovanja in povezujemo novo z že vidnim. (Rot Gabrovec v Grosman idr., 2003: 102)

»V otroški literaturi je lahko ilustracija dodaten, enakovreden ali prevladujoč del knjižne celote. V predbralnem obdobju je njena vloga še toliko večja. Pisane ilustracije med besedilom /.../ so tisto, kar pritegne otroka, ki še ne zna brati. Zaradi ilustracij otrok seže po knjigi, jo začne listati in si ogledovati slike, kar je tudi glavni namen tistega dela otroške literature, ki svojo namero izraža že z imenom – slikanica. V tem segmentu ilustracija odigra svojo prvo vlogo: je enkratno motivacijsko sredstvo za to, da otrok pokaže zanimanje za knjigo. /.../ Drugo načelo je načelo kakovosti in izhaja iz otrokovega okolja. Načelo kakovosti govori o tem, da je le najboljše za otroka dovolj dobro. /.../ Dobra ilustracija je v prvi vrsti likovno kakovostna. /.../ Govorica črt, oblik, barv in njihovih odnosov, svetlo temnega, tekstur in njihovih sorazmerij mora biti urejena in uravnotežena. /.../ V kakovostni ilustraciji deluje upodobljeni prostor realno, možno. /.../ Tople in intenzivne barve nam optično približujejo, hladne dajejo občutek oddaljenosti. Obenem so bližnje barve intenzivnejše od oddaljenih. /.../ Kakovostna ilustracija vsebuje zanimive kote gledanja, recimo poudarjeno *žabjo perspektivo* oziroma pogled od spodaj, ali *ptičjo perspektivo* oziroma pogled od zgoraj. Pomembno je, da je vse, kar je upodobljeno in se nahaja na isti ilustraciji, postavljeno v enoten prostor in upošteva pogled iz istega gledišča. Vsi predmeti in osebe na ilustraciji se morajo ravnati po isti prostorski logiki. Le tako si otrok lahko razvija sposobnost za dojetje zakonitosti prostora, v katerem živi in v katerem se odvijajo tudi zgodbe, ki mu jih pripovedujejo ilustracije. /.../ Kakovostnim ilustratorjem uspeva upodobiti razpoloženje besedila, ki ga ilustrirajo. /.../ V tem primeru igra pomembno vlogo ustrezna izbira likovne tehnike, materialov in izraznih načinov, kakor tudi individualna nota ilustratorja/ke oziroma njegov/ njen slog.« (Zupančič, 2012: 5–11)

Ilustracije mladim bralcem nudijo svojevrstno ugodje. Omogočajo jim počitek od branja in jim pomagajo takrat, ko besedilo morda slabše razumejo. V njih se prepletajo elementi vsakdanjega sveta z elementi domišljije, zato imajo pomembno vlogo pri razvoju otrokovih predstav o vsakdanjem svetu. Z raznoliko likovno govorico prikazujejo svet, v katerega bodo vstopali, opozarjajo jih na težave, s katerimi se bodo srečevali in jih tudi vizualno izobražujejo. Nevsiljivo jih seznanjajo z različnimi tehnikami likovnega jezika in posredujejo veliko informacij, ki jih med branjem lahko preverjajo. Otroke najbolj privlači vizualna podoba knjig, šele sčasoma postane pomembno tudi besedilo in razumevanje zgodbe, zato je zelo pomembno, da so jim na voljo kakovostne knjige, ki bogatijo njihov doživljajski svet.

5 Knjižna zbirka Čebelica

Marsikateri Slovenec zagotovo hrani lepe spomine na otroško prebiranje bogato ilustriranih drobnih knjižic s krajšimi besedili, nekateri pa jih imamo še vedno skrbno shranjene na domačih knjižnih policah. Najstarejša slovenska knjižna zbirka za otroke *Čebelica* je bila ustanovljena z namenom izhajanja knjig, dostopnih čim večjemu številu bralcev. Legendarna zbirka, ki nas medgeneracijsko povezuje, je neprecenljiva, saj še vedno spodbuja ljubezen do knjig in branja med otroki.

Čebelico je leta 1953 ustanovila in ji tudi izbrala ime njena prva urednica Kristina Brenkova. Zakladnica raznovrstnih kakovostnih knjižic, ki so prišle skoraj v vsako družino, v vse vrtce in šole, je že od vsega začetka namenjena predšolskim otrokom in najmlajšim šolarjem. Z njeno pomočjo je marsikateri otrok vstopil v svet branja in čudovitih ilustracij. Ta temeljna knjižna zbirka za najmlajše bralce prinaša ljudske in avtorske pravljice (živalske, fantazijske, kratke realistične pripovedi ...), pesmi in uganke. V njej so od vsega začetka izhajala najbolj reprezentativna slovenska in svetovna književna besedila za otroke, kar velja še danes. Zanj so ustvarjali številni slovenski pisatelji in pisateljice, ilustratorji in ilustratorke. Nekateri med njimi so že uveljavljeni klasiki, spet drugi pa so s Čebelicami izdali svoj knjižni prvenec. Z leti se je zbirka vsebinsko in oblikovno spreminjala, a je ostala zvesta otrokom začetnega bralnega obdobja. Do sedaj je izšlo 478 naslovov, natisnjenih pa je bilo več kot 6 milijonov izvodov. (Matko Lukan, 2023: 76)

Zgodovino Čebelice, s katero je povezanih mnogo nostalgčnih spominov, so pisali imenitni domači in tuji pisci, prevajalci in ilustratorji. Nekateri so se podpisali pod eno samo Čebelico, spet drugi so jih ustvarili več kot deset. Zgodovina zbirke se je začela pisati s pravljico, ki je vse do danes ostala temeljni žanr zbirke. (Ilc v Ilc (ur.), 2003: 10–12)

»Ilustratorke in ilustratorji, avtorji pesmic in povesti ter pravljic, ki so v bogati zgodovini Čebelice pustili svojo sled, so zgradili veliko galerijo podob in knjižnico zgodb. Po eni strani so te sledi pričanje o njihovi lastni ustvarjalni poti in razvoju, obenem pa tudi o zgodovini slovenske ilustracije od srede dvajsetega stoletja do danes.« (Učakar v Ilc, 2016: 8)

6 Motivi iz sveta čebel

Čebele so za Slovence nepogrešljive. Motivi, ki so pričali o ljubezni do čebelarstva kot pomembnem delu slovenske tradicije in kulture, so bili prisotni tudi v Bologni. Obiskovalce sejma so spominjali na bogato dediščino naroda, ki je odigral pomembno vlogo v mnogih letih prizadevanj za razglasitev svetovnega dneva čebel, ki ga od 20. maja 2018 praznujemo vsako leto.

Slika 12: Motivi čebelic na slovenski stojnici (foto: arhiv avtorice).

Slika 13: Del promocijskega gradiva (foto: arhiv avtorice).

7 Zaključek

Večletne priprave na častno gostovanje na vodilnem strokovnem sejmu otroških in mladinskih knjig v Bologni so slovenskim knjižnim ustvarjalcem omogočile uspešno predstavitev svetu. Dokazali so, da ima Slovenija izjemno kakovostne pisce in ilustratorje, ki navdušujejo mlade bralce. Bogata razstava izvirne slovenske ilustracije je znala nagovoriti obiskovalce in jih povabiti k obisku ostalih dogodkov na sejmišču in v starem mestnem jedru Bologne. Enodnevni obisk sejma ni zadoščal za njun poglobljen ogled, kljub temu pa mi je omogočil nepozabno doživetje in zavedanje, da se nam za prihodnost slovenske otroške in mladinske literature ni bati. Pestri, presežni in inovativni ustvarjalni slogi sodobnih slovenskih ilustratork in ilustratorjev so zagotovilo za njen obstoj v globaliziranem svetu. Njihova zavestna skrb za živost temeljnih povezovalnih dobrin naroda nas lahko navdaja s ponosom, saj zagotavlja trdno osnovo za vzgojo vseživljenjskih bralcev.

8 Viri in literatura

- Bratož, Igor (2024): Delo Ane Maraž na prestižni razstavi v Bologni. *Delo*, 23. 1. 2024. Pridobljeno 3. 8. 2024: <https://www.delo.si/kultura/vizualna-umetnost/delo-ane-maraz-na-prestizni-razstavi-v-bologni>.
- Grosman, Meta; Blatnik-Mohar, Marina; Stepančič, Damijan idr. (2003): *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ilc, Andrej (ur.) (2003): *Zlata čebelica: najlepših petdeset*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ilc, Andrej (ur.) (2016): *Zlata čebelica 2: še petdeset najlepših*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Matko Lukan, Irena (2023): Leti, leti, čebelica – že 70 let. *Otrok in knjiga: revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*, 50(117), str. 76–78. Pridobljeno 22. 6. 2024: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PDGF9NG0/c7634f0f-62ad-4d68-9a89-26a0a3617ef0/PDF>.
- Slikanica Marte Bartolj med 100 izjemnih slikanic na sejmu v Bologni* (2024). Dob pri Domžalah: Miš. Pridobljeno 29. 7. 2024: <https://www.miszalozba.com/aktualno/slikanica-marte-bartolj-med-100-izjemnih-slikanic-na-sejmu-v-bologni/>.
- Slovenia Guest of Honour* (2024). Bologna: Bologna Fiere. Pridobljeno 2. 8. 2024: <https://www.bolognachildrensbookfair.com/en/about/slovenia-guest-of-honour-country-2024/13251.html.JPG>.
- Sporočilo za javnost – Tiskovna konferenca 27. 3. 2024* (2024). Ljubljana: Javna agencija za knjigo RS. Pridobljeno 2. 8. 2024: <https://www.sloveniabologna2024.com/press>.
- Stergar, Katja; Učakar, Pavle; Kentrič, Samira idr. (2024): *In kaj se je zgodilo potem?: razstava slovenske ilustracije*. Ljubljana: Javna agencija za knjigo RS. Pridobljeno 29. 7. 2024: https://www.sloveniabologna2024.com/storage/_sites/sejembologna/app/media/katalog/slo_ilustracije.pdf.
- Strman, Polonca (b. d.): ŠČŽ. Ljubljana: Javna agencija za knjigo RS. Pridobljeno 29. 7. 2024: <https://www.sloveniabologna2024.com/o-projektu/slovenija-castna-gostja-knjiznega-sejma-v-bologni-2024>.
- Zupančič, Tomaž (2012): Kakovostna književna ilustracija za otroke. *Otrok in knjiga: revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*, 39(85), str. 5–16. Pridobljeno 22. 6. 2024: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-LATXVY24/4d773199-5dcc-45ca-96f8-d5add097cae2/PDF>.

... v različnih jeziki, ...

LJUBEČA ODGOVORNOST DO DANOSTI

LOVING RESPONSIBILITY FOR WHAT IS GIVEN

Miriam Jereb Batagelj (mgbatagelj@gmail.com), prof. španskega jezika in književnosti, do lani zaposlena na Gimnaziji Vič, zdaj upokojena.

Slovenija

Povzetek

Kot otrok dveh domovin – Slovenije in Argentine – opisujem svojo pot, ki se je začela v Buenos Airesu in se nadaljuje v Sloveniji. Obdarovana z bogastvom obeh kultur ob izjemnih starših, slovenski skupnosti in učiteljskem poklicu sem izoblikovala svoj odnos do tega, kar mi je bilo dano.

Abstract

As a child of two homelands, Slovenia and Argentina, I describe my journey, which began in Buenos Aires and continues in Slovenia. Blessed with the richness of both cultures, growing up with exceptional parents in a wonderful Slovenian community and having a fulfilling teaching profession, I have shaped my relationship to what I have been given.

Ključne besede: dvojezičnost, ljubezen, odgovornost, vrednote, vzgoja.

Key words: bilingualism, love, responsibility, values, education.

87

1 Uvod

V ljubezni združil celici si staršev¹¹

»Semena sem nosil s seboj še od doma ... počasi so oživila in se privadila in dolgo zatem so se prikazali cvetovi: lepi, čudežno drugačni – atlantsko slovenski ...« (France Papež, 1924 (Kot pri Semiču) – 1996 (Buenos Aires), Nekaj rož¹²).

Tako kot pesnikove rože so tudi moja semena prišla s severne celine. Ata Janez, najstarejši otrok Jerebove družine, doma iz zadnje vasi pod Krvavcem, po imenu Grad v Cerkljah na Gorenjskem, je bil pri šestnajstih letih vpoklican v nemško vojsko.

Mami Lojzka, najmlajša iz Urbančičeve družine s Čateža pod Zaplazom, je pri devetih letih izgubila dom, ker so jim ga požgali partizani.

¹¹ Podnaslovi so vzeti iz lastnega soneta Molitev: Nekoč, to vem, bo konec vseh tegob. / Takrat boš ti presodil naše delo, / razglasil, kdo pobeljen je le grob, / kdo žalil je, ravnal se kot krdelo. / Brez fotošopa bodo vseh namere / in misli v branje vsem. / Vsi bomo góli. / V trenutku tem ne bodo šteli góli. / Zveličan bo, kdor ljubil je brez mere. / V ljubezni združil celici si staršev, / mi dal si luč, mi dal si hrepenenje. / In dal si možnost mi krivic pozabe. / Popihaj rane in izmij zamere, / prevetri um mi, naj bo kos izzivom, / naj brazgotine cenim, svoje meje.

¹² Nekaj rož: Tukaj ti pošiljam nekaj rož / iz zdomskega sveta, / na pol suhih, a živobarvnih. / Vsadil sem jih v puščavsko zemljo / pred mnogimi leti, / semena sem nosil s seboj še od doma. / Najprej je bilo hudó, / presaditev jih je skoraj uničila: / sonca in dežja ni manjkalo – a samota ... / Vendar so semena počasi oživila in se privadila / in dolgo zatem so se prikazali cvetovi: / lepi, čudežno drugačni – atlantsko slovenski ... / Kaj podobnega nisem videl nikjer.

Oba, ata in mami, sta bila v begunskih taboriščih v Italiji in prišla leta 1948 v Buenos Aires. Tam sta se spoznala in se januarja 1955 poročila. Petim otrokom, od katerih sem jaz najstarejša, sta bila ljubeča starša. Dve sestrici sta že v večnosti, tako kot onadva.

Slika 1: Z atom, mamo in sestrico Kristino na Slovenski pristavi v Castelarju ob neki prireditvi. Avtorica je imela približno pet let (foto: arhiv avtorice).

2 Moja pot

2.1 Mi dal si luč, mi dal si hrepenenje

Za vse nas je bila prva beseda slovenska. V njej smo se pogovarjali, peli, molili. Predvsem ata je zelo rad pel. Večkrat smo peli med molitvijo, med desetkami rožnega venca.

Pri štirih letih sem začela obiskovati sobotno slovensko šolo Franceta Balantiča v San Justu (v predmestju Buenos Airesa), kjer so tudi drugi govorili samo slovensko.

Slika 2: Gdč. Angelca Klanšek, voditeljica šole v San Justu, odkriva sliko Franceta Balantiča. Po njem nosi ime sobotna šola slovenskega jezika – slovenski tečaj v tem delu Buenos Airesa (foto: arhiv avtorice).

Španščina je prišla na površje šele z vstopom v obvezno argentinsko šolo pri šestih letih. To, da nisem ničesar razumela, me sploh ni obremenjevalo. Nimam v spominu, kdaj je prišlo vame razumevanje španščine. Od začetka šolanja pa sem stalno prevajala v oba jezika. Dogodke, ki so se zgodili doma, sem morala sošolcem in učiteljem povedati v španščini, šolske zadeve pa atu, mami, bratu in sestram v slovenščini.

89

Slika 3: V argentinski šoli, v tretjem razredu (foto: arhiv avtorice).

Slika 4: Starejši trije Jerebovi v uniformah, najmlajša pa še ne (foto: arhiv avtorice).

Med tednom smo hodili v argentinsko šolo, ob sobotah pa v slovensko.

Naša mami si je želela biti učiteljica in nas je naučila veliko lepega. Imela je res posebne prijeme. Vse štiri otroke je prepričala, da nima časa za branje. Rekla je, da si zelo želi brati, pa ne more z goro perila za likanje, pa s posodo in mi smo ji brali na glas. Vsak svojo knjigo. Enkrat je bilo v španščini, drugič v slovenščini. Pa ne za kazni, o ne. Niti ne zato, ker so v šoli tako rekli, ali pa, da bi bili dobri učenci, da bi bili pohvaljeni. Prosila nas je, da če bi slučajno vmes kaj prebrali sami, naj bi ji potem o tem poročali, da ne bi bila za kaj prikrajšana. Prepričani smo bili, da delamo, naši dobri, zaposleni mami, uslugo. Z veliko mero ljubezni in potrpljenja nas je mama poslušala in občasno tudi popravljala. Nismo vedeli, da smo se s tem učili. Na kakšen originalen, nevsiljiv, ljubeč način nas je uvedla v svet knjig!

Naš ata je vedno občudoval mamino delo pri naši vzgoji. Zdelo se mu je neverjetno, da je imela tako pedagoško naravnost.¹³

Brata je navdušila Pika Nogavička, zase pa ne bi znala povedati, katera knjiga, saj so mi bile vse ljube. Ko sem bila v zadnjem razredu osnovne šole, sem lahko pomagala v knjižnici. To mi je bilo v veliko veselje. Knjige sem kar požirala. Lotila sem se tudi zahtevnejših. Spominjam se Mauserjeve trilogije *Ljudje pod bičem*, ki je ena takih.

Z vstopom v argentinsko šolo je tudi španščina dobila svojo domovinsko pravico pri nas. Doma nismo govorili v španščini, a vrivale so se interference in kalki. Mami pa jih je skrbno, ljubeče in vztrajno popravljala. Nekaj primerov:

- V šoli smo delali *telovadbo* (špansko dobesedno *hacer gimnasia*; glagol delati s samostalnikom uporabljamo za marsikaj, npr. ukvarjati se z gledališčem = *hacer teatro*). Mami je rekla: »Telovadba je že narejena, niste je delali, telovadili ste.«
- Rokav je *odšit* je popravila: rokav je *sparan* (špansko glagol *coser* = šivati, ko uporabimo še predpono *des*, pomeni, da ni zašit).

Slika 5: Barvanje pirhov v Buenos Airesu (foto: arhiv avtorice).

¹³ Mami je umrla leta 1985. Ata je v pismih sestram in bratu v Slovenijo razmišljal: »Živim ob spominu na svojo ženo Lojzko. Ob njej sem imel 30 let lepega družinskega življenja. Tudi ona je čutila, da sem bil srečen ob njej, saj sem ji večkrat rekel, da bom po njeni zaslugi prišel v nebesa. Pogrešal jo bom do smrti. Bog ve, zakaj je bilo prav, da sva se morala tako zgodaj ločiti. Tolaži me misel, da sva duhovno povezana.«

Slika 6: Izdelovanje butaric ob prvem obisku Slovenije z mamo ob stari mami in teti leta 1972 (foto: arhiv avtorice).

2.2 Prevetri um mi, naj bo kos izzivom

Vrednote slovenskega sveta sta mi najprej posredovala starša, potem šola in slovenska skupnost.

Slika 7: Koncert v Našem domu v San Justu. Spremljanje na harmoniko (foto: arhiv avtorice).

Slika 8: Cankarjeva drama Kralj na Betajnovi. V vlogi Francke (foto: arhiv avtorice).

Ko sem bila stara osem let in pol, se je rodila najmlajša sestra Lučka. Takrat sem kot najstarejša pomislila, da mora biti naš jezik še lepši ob njenem prihodu, zato smo zavestno črtali nekaj tujk (flaška, šalčka, šefla) in jih zamenjali s stekleničko, skodelico in zajemalko.

Kot marsikoga so poleg staršev in stare mame tudi mene s svojo pozitivno življenjsko držo močno zaznamovali še mnogi dobri ljudje. Pri šestnajstih letih me je moja prva učiteljica povabila, da sem vstopila v vrste teh, ki poučujejo v slovenskih sobotnih tečajih. Dolgo v noč sem se pripravljala na pouk. Iz Slovenije sem dobivala revijo Ciciban in vsepovsod iskala gradivo. Povezave s Slovenijo so bile takrat le na osebni ravni.

Slika 9: Kot učiteljica v sobotni šoli Franceta Balantiča z otroki in kolegi (foto: arhiv avtorice).

Čeprav sem se navduševala nad matematiko in fiziko, sem se v zadnjem letniku srednje šole odločila za študij španskega jezika in primerjalne književnosti. Vpisala sem se na buenosairesko državno univerzo. Smola. Bilo je leto hudih pretresov. V prvem letniku smo imeli le strogo politične predmete, o literaturi pa ne duha ne sluha. Fakulteto so zaprli in leto je bilo izgubljeno. Naslednje leto sem se vpisala na katoliško univerzo. Tam sem bila dve leti. Medtem sem začela poučevati na Slovenskem srednješolskem tečaju (ob sobotah popoldne) slovensko književnost, dopoldne pa v osnovni šoli. Zaupanje, mentorstvo in pomoč starejših profesorjev (kot so bili msgr. Anton Orehar, dr. Marko Kremžar, g. Pavle Rant, g. Bine Magister, g. Franci Markež) so dosegli, da so padli zadržki in sem zmogla razvijati svoj jezikovni in pedagoški potencial z namenom, da ga posredujem učencem in dijakom.

94

Slika 10: Kot profesorica na Slovenskem srednješolskem tečaju (foto: arhiv avtorice).

Slika 11: S kolegi srednješolskega tečaja v Slovenski hiši ob obisku škofa Alojzija Šuštarja (foto: arhiv avtorice).

Pomanjkanje formalne slovenske izobrazbe sem nadomestila z navdušenjem, energijo, z odgovornostjo ter nenehnim branjem in izpopolnjevanjem. Navdušena sem bila nad Toporišičevo slovnico, pa nad pesniki kot so Minatti, Pavček, pa nad romani Rebule.

Po dveh letih sem se odločila, da prekinem študij. Uživala sem z otroki in sem hotela postati učiteljica. Še med študijem sem dobila službo v šoli, kjer sem opravljala pedagoško prakso. Bila sem presrečna. Nadomeščala sem učiteljico jezika v zadnjem razredu.

Ko sem postala učiteljica, sem spoznala, da sem res dosegla svoj cilj. Lahko sem poučevala otroke, a še vedno me je nekaj vznemirjalo. Vrnila sem se k prvi ljubezni, k hispanistiki, obenem pa sem hodila v službo.

Eno leto sem poučevala vse predmete v petem razredu, eno leto sem učila glasbo vse razrede in imela šolski zborček, eno leto sem poučevala glasbo v vrtcu, potem pa vsa leta (do diplome) jezik v zadnjih razredih osnovne šole.

Slika 12: V argentinskem otroškem vrtcu sem učila glasbo (foto: arhiv avtorice).

Slika 13: Kot učiteljica v argentinski farni šoli (foto: arhiv avtorice).

Rada sem hodila v šolo. V veselje mi je bilo pripravljanje dramatizacij. Bil je čas, poln izkušenj na obeh jezikovnih področjih. Čez leta sem srečala učenca, ki mi je rekel: »Federica Garcíó Lorco sem vzljubil zaradi vas.« Poklon, ki ga učitelji še kako potrebujemo, saj sami vemo, da bi vedno mogli še bolje opraviti svoje delo.

2.3 Brez fotošopov bodo vseh namere

Diploma je sovpadala z mamino smrtjo. Stara je bila 51 let. To je bila velika prelomnica v mojem življenju. Naj omenim, da sta oba z atom dobro znala špansko. Ata je imel morda bogatejši besedni zaklad, mami pa boljše izgovarjavo. Ko je mami umirala, ni več dojemala tega, kar so ji govorili v španščini. Le njen prvotni, slovenski jezik, ji je bil domač in razumljiv.

Kmalu po diplomi sem se poročila in začela delati v argentinski srednji šoli. V začetku moje poklicne poti v argentinski srednji šoli je bilo pet letnikov. V prvih treh smo poučevali slovnico, v zadnjih dveh pa književnost, v četrtem špansko, v petem pa argentinsko in hispanoameriško.

Prenove v šolstvu so konstanta moje rodne domovine. No, prišlo je do tega, da se je osnovna šola raztegnila do devetega, srednja pa skrčila na tri leta.

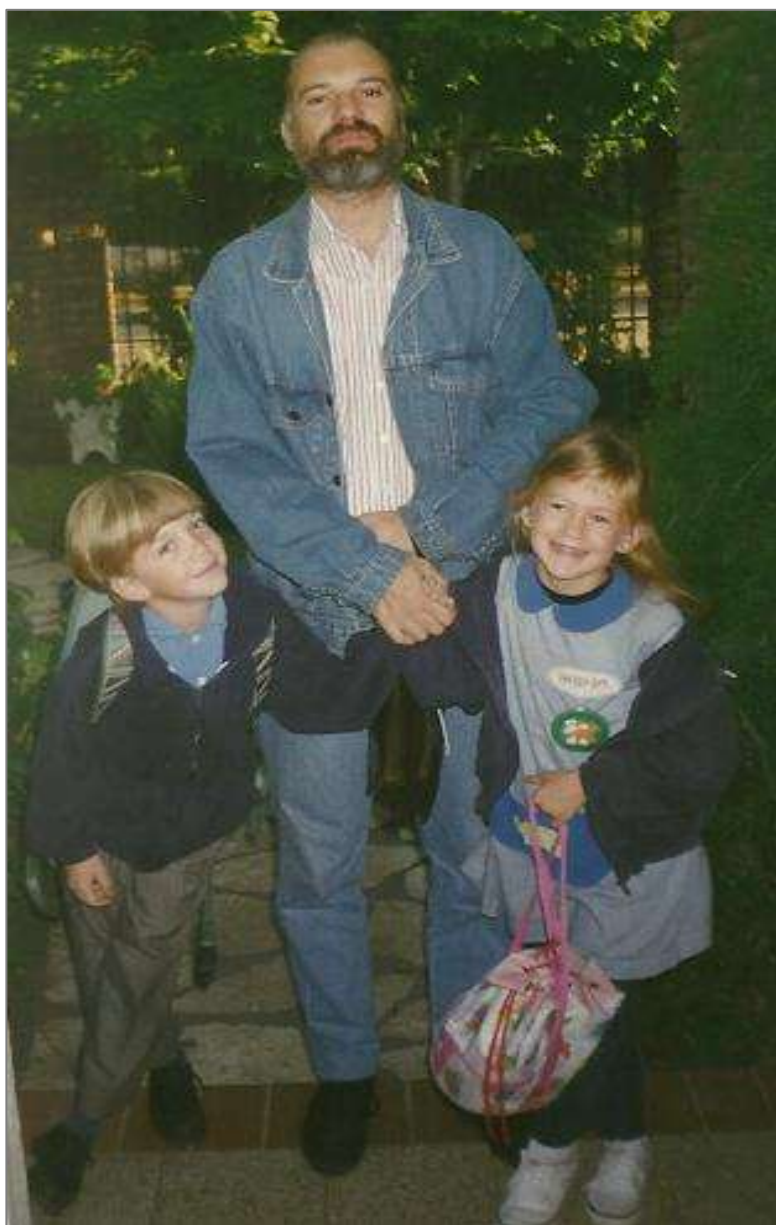
Učiteljice so potrebovale dodatno znanje. Nekatere šole so z odobritvijo ministrstva organizirale tečaje, da so delile ta znanja in potrdila. S kolegicami smo nekaj let predavale učiteljem. Tečaji so bili naporni, udeleženci zahtevni, urnik večerni, toda na koncu smo pridobile kup lepih izkušenj.

Poročila sem se s Slovencem in rodila sta se nama dva otroka, sin Maxi in hči Jasna. Do hčerinega rojstva sem še vedno poučevala v Slovenskem srednješolskem tečaju.

Doma smo ohranjali to, kar sva z možem okusila v svojih prvotnih družinah. Govorili, peli in molili smo izključno v slovenščini. Negovali smo prejete dobrine. Poleg jezika tudi običaje. Obhajali smo tudi godove, kar ni običajno v argentinskem svetu.

Marsikdo iz okolice je rekel, da sta otroka revčka, ker ne razumeta španščine. Pa smo jih potolažili z dejstvom, da je bilo z nama prav tako in da sem sama postala profesorica španščine.

Otroka sta ob sobotah hodila v slovensko šolo Franceta Prešerna na Slovenski pristavi v Castelarju. Takrat je bil argentinski vrtec že obvezen s petimi leti, če si si hotel zagotoviti mesto za prvi razred. Ko je bil sin na prvem srečanju s psihopedagoginjo, je rekel: »Mami, kako mi bodo vse španske besede lahko šle v glavo?« Čez mesec dni mi je vzgojiteljica z veseljem povedala, da jo Maxi že razume, in kmalu se je začel sporazumevati tudi v španščini.

Slika 14: Mož Gregor z Maxijem in Jasno, ko gresta v argentinsko šolo in v vrtec (foto: arhiv avtorice).

Doma smo imeli vsak dan pol ure časa za ogled kakšnega slovenskega programa, ki so nam ga presneli sorodniki v Sloveniji (npr. Radovedni Taček, Periskop ...), in smo se potem o tem pogovarjali. Med poletnimi počitnicami pa smo imeli zvezek z nalogami o gledanem, poslušanem in prebranem. Vsak večer smo brali povesti pred spanjem.

Tudi pri nas smo morali občasno popravljati razne jezikovne posebnosti. Sin mi je nekoč rekel »Mami, useden sem« (špansko *estoy sentado*, glagol in deležnik) namesto pravega sedeti = sedim.

Z možem sva bila povabljeni, da prevzameva skrb za slovensko stojnico na argentinskem knjižnem sejmu. Tako sva prišla v stik z g. Milanom Matosom in obilico novih knjig. Bila sva tudi posrednika v skupnosti za nabavo knjig in slovarjev pri Mladinski knjigi.

Slika 15: Na knjižnem sejmu v Buenos Airesu pri slovenski stojnici (foto: arhiv avtorice).

Slika 16: Otroka v slovenski narodni noši v Buenos Airesu (foto: arhiv avtorice).

Stvari so zorele in odločili smo se, da se preselimo v Slovenijo, v kraje svojih korenin.

Po začetnih prilagajanjih, kjer sem morala podnaslavljati telenovele in prevajati, sem prišla v slovenski šolski sistem kot učiteljica v podaljšanem bivanju na Osnovni šoli Škofljica. Naslednje leto smo ponudili španščino kot izbirni predmet in začeli s fakultativnim poukom na Gimnaziji Vič. Obe ravnateljici sta me spodbudili, da opravi strokovni izpit. To je bil moj prvi izpit v slovenščini. Študij je bil naporen, morala sem se ga zavestno in odgovorno lotiti. Potem sem dobila službo za nedoločen čas. Po petindvajsetih letih učenja španščine kot materinščine, sem zdaj predajala Slovincem znanje španščine kot tujega jezika. Nepopisno lepa zavest, da zmorem v svojem poklicu združevati obe jezikovni izhodišči in združiti oba svetova, ki sobivata v meni.

2.4 Naj brazgotine cenim, svoje meje

Čeprav menim, da sem dvojezična, se obenem zavedam, da ne obvladujem vseh področij v obeh jezikih enako. Slovenščina je zame še vedno poseben jezik, jezik mojih pokojnih staršev, jezik molitve in blagoslova. Španščina pa me je spremljala ves čas mojega formalnega izobraževanja. V njej je bilo lažje najti prostor tudi za bolj ulične izraze. Čeprav smo vsa leta govorili v slovenščini in tudi veliko brali, se zavedam, da je jezik živ in da je naš jezik vseboval kar nekaj arhaizmov in nepravilnosti (sedaj se nam podobno dogaja z argentinsko španščino). Naj omenim, da smo v skupnosti skovali besedo ključnik (obesek za ključke) po španskem vzoru (*llave* = *ključ*, *llavero* = *ključnik*). Šele dijakinja me je opozorila, da beseda ne obstaja. Vseeno se ne morem otresti te napake. Vem, da je pravilno reči: sanjam o nekom, a še vedno mi je ljubše sanjati z nekom, kar smo prevzeli iz španščine. (Tako kdaj sanjam z mamo, ki je že skoraj 40 let pokojna.) Bili smo močno navezani na Argentino, na slovensko skupnost v Argentini in nismo bili prepričani, ali se bomo lahko v Evropi prilagodili. Zavedamo se, da nismo enaki Argentincem in tudi ne Slovincem v Sloveniji. Vedno bo v nas neko hrepenenje po združitvi obeh svetov in ljudi, ki so v njih.

Slika 17: Ob obisku pisatelja Draga Jančarja v Buenos Airesu. Poleg njega in naju z možem so na sliki še Tine Duh, Milena Ahčin in Staša Grahek (foto: arhiv avtorice).

2.5 Zveličan bo, kdor ljubil je brez mere

Meni je bilo dano, da sem se rodila slovenskim staršem v Argentini. Do te stvarnosti me veže ljubeča odgovornost. To, da sem atlantsko slovenski cvet, pogojuje moje gledanje in odnos do slovenske in argentinske stvarnosti. Kot slovensko seme, ki je vzkliklo pod južnim soncem, imam še vedno vse prvine slovenstva, ki ga je negoval južni vetrič. Je pa obarvano z argentinskostjo, z mojo rodno domovino. V meni se nenehno prepletata obe stvarnosti.

Ljubezen je tista gonilna sila, ki je vodila naše prednike, da so nam postavili skupne slovenske domove, v katerih smo se srečevali in družili. Ljubezen je vodila tiste, ki so organizirali tečaje. Ljubezen vodi tudi današnje rojake, ko iščejo prijeme, ki so skladni z današnjo stvarnostjo, ki so polni duha, ki oživlja mrtve črke. Ljubezen vodi nas vse, ko posredujemo jezik zanamcem in z njim izkušnje, zgodbe prednikov.

Argentinski pesnik Jorge Luis Borges (1899 (Buenos Aires) – 1986 (Ženeva)) je napisal:

*Nisem te jaz spočel.
Ti so te, ki so že mrtvi,
moj oče, njegov oče in njuni predniki ...
Prihajajo pa, kot kri in mozeg, na ta dan
v prihodnosti, ko si spočet.
Slutim množice njih.
Mi smo
in med nami ti in naslednji
otroci, ki bodo spočeti.
Tudi v teh sem jaz.¹⁴*

101

To, da sem hči slovenskih staršev, rojena v Argentini, da lahko prejemam dobrine in vrednote obeh kultur, je danost in ne usoda. Moram in tudi zmorem se odločati, da gojim obe prvine, da poskušam ustvarjati sintezo teh dveh kultur ... Nikakor ne mislim, da je ta sinteza, združevanje različnih prvin v meni lahka naloga. Je pa enkratna, vendar nikdar dokončna. A oba, tako slovenski kakor argentinski svet, sta mi potrebna za polno življenje kakor zrak, požirek vode, nasmeš in prijazna beseda. Včasih se tega zavedam bolj, včasih pa manj. Enkrat na površje stopi nezavedno iz španske kulture, 'porteño' (buenosaireški žargon), drugič pa tisto, kar nosi materinščina. Računam v španščini, molim po slovensko, hudujem se v španščini.

Tudi naši starši niso govorili o tem, da naj znamo slovensko zato, da bi kdaj šli v Slovenijo, še manj, da bi se tja preselili. Mami je kdaj omenila, da bi si želela, da bi njena duša šla na poti v raj mimo doma v Sloveniji. (Tako nekako piše Janez Kačar¹⁵ (1933 (Ljubljana) – 1968 (Buenos Aires)) v eni svojih pesmi.) Ko je umrla njena mama, moja stara mama, so ji dali v grob slovensko zemljo s Čateža. Moja sestra Kristina, ki je pred tremi leti umrla v Sloveniji, je malo pred smrtjo omenila, da jo je vnuk vprašal, v katera nebesa bo šla njena duša, v argentinska ali v slovenska.

¹⁴ Pesnitev v izvirniku: Al hijo No soy yo quien te engendra. Son los muertos . / son mi padre, su padre y sus mayores; / son los que un largo dédalo de amores / trazaron desde Adán y los desiertos / de Caín y de Abel, en una aurora / tan antigua que ya es mitología, / y y llegan, sangre y médula, a este día / del porvenir, en que te engendro ahora. / Siento su multitud. Somos nosotros / y, entre nosotros, tú y los venideros / hijos que has de engendrar. Los postrimeros / y los del rojo Adán. Soy esos otros, / también. La eternidad está en las cosas / del tiempo, que son formas presurosas.

¹⁵ NE ČAKAJ POMLADI: Tam daleč, kraj morja, slovenski je raj! / V tujini mi vsak dan je težje in huje. / Priklenjen za vedno ostal bom na tuje? / Še videl Ljubljano bom, rojstni moj kraj? / Ne čakaj pomladi, ne čakaj na maj. / Usoda življenja tako ukazuje, / ko v ognju trpljenja na tujem me kuje. / A moje srce si želi le nazaj! / Če božja je volja tako odločila, / da zadnja mi ura na tujem bo bila, / uklanjam ponižno se ji že sedaj. / Ob smrti pa želja mi bo še prav mila, / naj duša bi moja to milost dobila, /da videla dom bi, na poti v raj!

Slika 18: Jerebova družina v Buenos Airesu z mamino mamo (foto: arhiv avtorice).

V Argentini sem si velikokrat zapisovala v slovenščini celo nekatera predavanja. Ko sem bila nekoč, kmalu po prihodu v Slovenijo, na seminarju Osebni dnevnik p. Silva Šinkovca, me je vprašal, ali si zapisujem po špansko. To mi je bil izziv, da sem res začela pisati v španščini, ko govorijo slovensko, in obratno.

3 Zaključek

Oba svetova si ljubila, oba si v srcu ti spojila¹⁶

Zdaj smo v Sloveniji že 21 let. Lepo nam je tukaj. Ob prihodu smo bili deležni dobrote mnogih. Slovenija ni več le rojstni kraj naših prednikov, je kraj našega ustvarjanja, druženja, je tudi kraj rojstva vnukov. Zdaj, v Sloveniji, čutim dolžnost, da vnukom posredujem tudi svoj argentinski svet. Pa ne zato, da bi imeli od tega neko korist. Zato, ker sta oba svetova moja in posledično tudi njihova.

Slika 19: Naš ata ob obisku pri nas v Sloveniji pije mate čaj (foto: arhiv avtorice).

Marsikomu od teh, ki so morali zapustiti Slovenijo, je bila Argentina tujina, in to ves čas njihovega življenja. Res hudo! Pesnik in mladinski pisatelj Mirko Kunčič (1899 (Lesce) – 1984 (Buenos Aires)) pravi takole v pesmi *Ded* pripoveduje: *Polonca, veš, pri nas doma / je vse, je vse drugače, / še kruh je slajši, pa čeprav / suh krajec za berače ...*¹⁷ Poezija *Ded* se poslavlja pa se zaključí s temi verzi: *Tu sredi pampe žalostne / naš dedek dotrpel je, / do zadnjega, do zadnjega / po domu hrepenel je.*¹⁸ Medtem že omenjeni France Papež v pesmi *Sporočilo*

¹⁶ Iz poezije, ki je nastala kmalu po mamini smrti: MAMI: Ti srkala si grenki mate, / ti zrla v lipov list, ko raste ... / Kot si nekoč hranila z mlekom, / z ljubeznijo me in z besedo, / mi danes stoj kot kažipot, / da zmorem to, kar tebi je bilo lahko: / živila si v Buenos Airesu, / čeprav rojena v daljnem Čatežu. / Oba svetova si ljubila, / oba si v srcu ti spojila. (Lipo smo imeli posajeno pred hišo. Mama je zelo rada pila mate čaj.)

¹⁷ DED PRIPOVEDUJE: Polonca, veš, pri nas doma / je vse, je vse drugače, / še kruh je slajši, pa čeprav – / suh krajec za berače. / Planine sončne in gore, / potoki žuboreči, / vasice bele in ceste – / oj, ljubi domek, kje si? / Še ptički lepše tam pojo, / še zarje so bolj zlate / in čudo božje, kaj je rož / dišečih sredi trate! / Polonc, veš, pri nas doma – / ah, ti bi kar strmela, / to drago rodno zemljico / bi na srce prižela!

¹⁸ DED SE POSLAVLJA: Pod rodno streho lastovka / se vsako leto vrne, / a mene tuja zemljica / za vekomaj zagrne. / Ne bo nad grobom milo pel / mi zvon domače fare, / ne bodo pošumevale / žalujke vrbe stare. / Iz nageljna slovenskega / mi šopek naredite / in vsako leto na ta dan / na grob ga položite. / Polonca ti, Polončica / si solzo z lic obriši, / na križ

pravi: *Tudi še vedno kaj pišem / in srečen sem, da gojim pampske rože / in gojim atlantski pesek / s podobno ljubeznijo, / kot oblikujem slovensko besedo, / ki jo je zaneslo na konec sveta, / kamor se podaja samo sonce.*¹⁹

Slika 20: Gregor bere najinemu prvemu vnuku Benjaminu v španščini (foto: arhiv avtorice).

Hvaležna sem Bogu, staršem, bratu, sestrama, vsem dobrim učiteljem, vsem, ki so se nesebično razdajali, kolegom, prijateljem, možu, otrokoma, vnukom, učencem in dijakom. Za danosti, za življenje, za zgled, za zaupanje, za oporo, za nasvete, za izzive, za rast. Pa tudi, da smem na glas razmišljati o svojih danostih in se spominjati vseh, ki so mi pomagali na poti življenja.

nagrobni tih spomin / takóle mi zapiši: / Tu sredi pampe žalostne / naš dedek dotrpel je, / do zadnjega, do zadnjega / po domu hrepenel je ...

¹⁹ SPOROČILO: Predragi! / Še vedno sem v svojem domu, / na robu velikega morja, / v malem raj, / sredi smeha svojih – / potopljen v zdomski Atlantidi. / Tudi še vedno kaj pišem / in srečen sem, da gojim pampske rože / in oblikujem atlantski pesek / s podobno ljubeznijo, / kot oblikujem slovensko besedo, / ki jo je zaneslo na konec sveta, / kamor se podaja samo sonce.

O spominu v Škofjeloškem sonetu filozof Milan Komar (1921 (Ljubljana) – 2006 (Buenos Aires)):

*Kdor se spominja, vase se povrača,
v sam začetek, v prvo izhodišče,
si skrbno pota sem in tja preišče,
smeri po igri vetra ne obrača.
... Spomin in bistrost sta najožja brata.²⁰*

Naj zaključim z molitvijo zdomskega književnika Karla Mauserja (1918 (Bled) – 1977 (Cleveland)):

*Ne vem, Gospod,
da bi se ti kdaj zahvalil za spomin
in za milost predstav.

Zdaj premišlujem:
Kako samotni bi bil,
ko bi se ne mogel vračati v preteklost,
v otroška leta in v prvo zrelost.
In kako brez sanj bi bil,
ko bi ne mogel gledati dni v bodočnosti.*

*Morda bodo drugačni, ko postanejo sedanjost,
toda mrtvo čakanje bi ne barvalo upov,
ki so skriti v zarji vsakega dneva.
Zdaj lahko preteklost in bodočnost
sprelívam, med dlanmi svojih rok
kakor otroci, ki presipajo pesek.*

Sreča je v tem in milost.

²⁰ ŠKOFJELOŠKI SONET: Kdor se spominja, vase se povrača, / v sam začetek, v prvo izhodišče, / si skrbno pota sem in tja preišče, / smeri po igri vetra ne obrača. / Pokoj in sprva sta njegova plača, / v globini lastni najde zatočišče, / je slep za videz, za zunanje blišče, / požene korenine v tla domača. / Spomin je znak notranjega življenja, / zahteven je do sebe, zvest resnici, / je stroga mera in zalet hotenja. / Je nepremičen kakor mestna vrata, / je hiter kakor duh, podoben ptici. / spomin in bistrost sta najožja brata.

4 Viri in literatura

- Atxaga, Bernardo (b. d.): *Mi primera lengua*. Dostopno na: <https://www.atxaga.eus/es/testuak-textos/mi-primera-lengua>.
- Ban, Janja; Špelko, Tina (2006): Slovenska jezikovna skupnost v Argentini. V *Jezik in slovstvo*, let. 51, št. 3–4. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-FARUPFOZ/a72a2226-4b54-47c1-bbc4-f65fb8ea9582/PDF>.
- Batagelj, Gregor (2023): Svoj jezik smo dolžni spoštovati. V Erika Ašič (ur.): *Jezik kot temelj narodne identitete*. Zbornik 5. mednarodne konference Vzgoja za ljubezen do domovine in države (str. 107–112). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Dostopno na: https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2023.pdf.
- Borges, Jorge Luis (1972): *Obra poética*. Emecé, Buenos Aires.
- Brecelj, Marija (2003): *To drevo je na tujem zraslo*. Rai, slovenski program. Dostopno na: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLCDBF3987A7114726>.
- Debeljak, Tine; Papež, France (ur.) (1980): *Antologija slovenskega zdomskega pesništva*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija.
- Debeljak, Tine ml.; Debevec, Tomaž; Jereb, Miriam (ur.) (1985): *Srebrni jubilej srednješolcev ob Srebrni reki*. Buenos Aires: Srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka.
- Jereb, Janez (1965): Vzeli so mi mladost. V Miloš Stare idr. (ur.): *Zbornik 1965, Svobodna Slovenija* (str. 243–244). Buenos Aires: Svobodna Slovenija. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-35AREF8T/d35209e6-61ac-4152-ad08-2767d9623c52/PDF>.
- Jereb, Miriam (1973): Naša slovenska narodna zavest. V *Almanah Srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka Mladi smo*. Buenos Aires.
- Kačar, Janez (1968): *Ne čakaj pomladi*. Buenos Aires: Mladinska vez.
- Kermauner, Taras (1992): *Slovenski čudež v Argentini*. Ljubljana: Slovenska kulturna akcija.
- Mauser, Karel (1978): *Zemlja sem in večnost*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija.
- Markič, Jasmina (2002): *El esloveno y el español, ¿lenguas en contacto?* Centro virtual Cervantes, Madrid.
- Papež, France (1994): *Atlantska Slovenija*. Buenos Aires.
- Papež, France (1985): *Dva svetova*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija.
- Žigon, Zvone (1996): Funkcionalni bilingvizem in Slovenci v Argentini in Urugvaju. V *Dve domovini*, št. 7, str. 71–95. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DZAQ3QOI/746e0cf8-f34a-4bf2-9941-94ce7d057da5/PDF>.

TUJI JEZIK KOT SREDSTVO ZA KREPITEV NARODNEGA PONOSA – DO YOU KNOW WHAT POTICA IS?

FOREIGN LANGUAGE AS A MEANS FOR STRENGTHENING PATRIOTISM – DO YOU KNOW WHAT POTICA IS?

Andreja Benčina (andreja.bencina@osrakek.si), učiteljica angleškega jezika, OŠ Jožeta Krajca Rakek.

Slovenija

Povzetek

V poučevalni praksi pri tujem jeziku opažamo, da so otroci zelo izpostavljeni tujejezičnim vsebinam. Preko njih se spoznavajo s tujim jezikom, obenem pa neizogibno tudi s tujo kulturo. Ker so te vsebine večinoma namenjene zabavi in preživljanju prostega časa, imajo učenci do tujega jezika v veliki meri pozitiven odnos. Obenem so lahko do lastnega jezika celo odklonilno naravnani. Ker se jezik in kultura neločljivo povezujeta tudi z narodnim ponosom, se ob tem pri otrocih izkazuje izrazito pomanjkanje narodnega ponosa in tudi poznavanja lastne kulture. Prispevek se osredotoča na konkretne pristope učitelja pri pouku tujega jezika angleščine z namenom spodbujanja nacionalnega ponosa pri učencih. Z uporabo prilagojenih učnih gradiv in prilagojenim pristopom k obravnavi tujih kulturnih vsebin je bilo pri učencih moč zaznati povečano zanimanje za lasten jezik, državne in kulturne značilnosti ter posebnosti Slovenije kot države in Slovencev kot del Evrope oz. sveta.

Abstract

In foreign-language classrooms teachers have noticed that children are heavily influenced by foreign language content. This content is a means for children to acquaint themselves with a foreign language and inevitably with foreign culture. Since this content is perceived as entertainment and pass time, children largely have a positive attitude to the foreign language. On the other hand, they may display a negative attitude towards their own language. Since language, culture and patriotism are inextricably connected consequently the children also exhibit a very low level of patriotism and a distinct lack of knowledge of their own culture. This article aims to present in-classroom approaches to teaching English with the intent of increasing patriotism in children. Using adapted teaching materials and approaches to teaching foreign language cultural content, children did begin to express increased interest in their own language, national and cultural characteristics and peculiarities of Slovenia as a country and Slovenians as a part of Europe and the world.

107

Ključne besede: angleščina, kultura, nacionalni ponos, primer iz prakse, tuji jezik.

Keywords: English, culture, patriotism, practical examples, foreign language.

1 Uvod

Cilj prispevka je ponuditi vpogled v sliko stanja nacionalnega ponosa pri mladih, ki se izražajo v zadnjem triletju osnovnošolskega izobraževanja. Namen je prikazati, kakšen je odnos otrok do lastnega jezika in posledično, kateri so motivacijski dejavniki, ki pri njih spodbujajo učenje in spoznavanje elementov, ki oblikujejo njihovo narodno identiteto ter spodbujajo nacionalni ponos. Na drugi strani prispevek predstavlja možnosti za prilagojeno poučevanje tujega jezika z vključevanjem vsebin, ki običajno niso del poučevalne prakse. S tem je moč pri pouku tujega jezika mladim ponuditi povsem drugačno prizmo za razmišljanje o lastni identiteti, narodnem ponosu, pripadnosti skupnosti in nenazadnje tudi o tem, kako lahko z vsem tem presegati meje lastne domovine.

2 Zgodnji stik s tujim jezikom

Slovenski otroci se s tujejezičnimi vsebinami srečujejo v vedno mlajši dobi. Deloma je to rezultat preoblikovanj izobraževalnega sistema v Sloveniji. Poskusno uvajanje angleškega jezika v prvi razred osnovne šole se je namreč pričelo že z letom 2013, kar se je nato v šolskih letih 2015 in 2016 prelevilo v neobvezni izbirni predmet za vse prvošolce (Zakon o uravnoteženju, 2012, 45. člen). Izkušnje vseh let so pokazale, da so starši pobudo močno podprli, saj je bilo le malo otrok, ki niso bili vključeni v pouk predmeta. To kaže na pozitiven odnos staršev do učenja tujih jezikov v Sloveniji.

Veliko staršev tudi doma posega po teh vsebinah oziroma otrokom omogoča dostop do njih – čeprav morda govorimo le o igranju iger na pametnih telefonih. Lahko pa gre tudi za spremljanje TV-programov, ki imajo celoten program namenjen animiranim vsebinam v tujem jeziku, igranje računalniških iger ipd. Stik s tujim jezikom je torej za otroke večinoma pozitiven in na otroke vpliva motivirajoče. Podoben stik se razvija in sovпада s formalnim poučevanjem tujega jezika. Otroci z razvojem svojih jezikovnih zmožnosti posegajo po vsebinah, ki so prilagojene (ali pa tudi ne) njihovi starostni skupini. Takega stika s slovenščino trenutno otroci nimajo ali pa vsaj ne v takem obsegu. Veliko vsebin, ki jih tuji ponudniki vpeljujejo v slovensko medijsko in javno krajino, tudi nima možnosti prevoda ali sinhronizacije v slovenščino – dostopne so torej le v izvirnem jeziku, ki je najobičajneje angleščina. Da je tu moč zaznati problematiko, ki presega zgolj okvire identitete in ponosa ter se širi tudi na področja možnih kaznivih dejanj kot posledica nerazumevanja vsebin, je prepoznal tudi zakonodajalec. Pred kratkim je bila tako sprejeta novela zakona o javni rabi slovenščine, ki naslavlja pomanjkljivost pri dostopnosti vsebin v slovenščini, predvsem na področju digitalnih tehnologij (Ministrstvo za kulturo, 2024).

3 Digitalne tehnologije in jezik

Digitalne tehnologije so z vidika jezikovnih vprašanj zelo zanimivo področje. Potrebno je namreč zavedanje, da pomanjkanje prevodov v slovenščino ne pomeni, da mladi teh tehnologij ne bodo uporabljali. Le jezik, ki bo povezan z njihovo uporabo, ne bo slovenščina.

Z direktivami, kot je prej navedena, je težava naslovljena le deloma. Ponudniki vsebin se seveda prilagajajo. Lahko se odločijo za umik svojih storitev, kar lahko utemeljujejo z majhnostjo tržišča, ali pa sledijo tržnim zakonitostim na drugačen način. Prevode lahko zagotavljajo tudi s pomočjo umetne inteligence ali prevajalnih programov in prevajalnikov (Bussey, 2021), pri čemer je na mestu vprašanje kvalitete prevodov in s tem tudi kvalitete jezikovnih virov za mlade.

4 Odnos mladih do jezika

Pri pouku tujega jezika in ob delu z mladimi imam možnost iz prve roke opazovati, kako mladi skozi leta šolanja izoblikujejo svojo narodno zavest in kako velik vpliv ima prepletanje vsebin pri pouku na to oblikovanje. Narodni ponos je košček v tej sestavljanke.

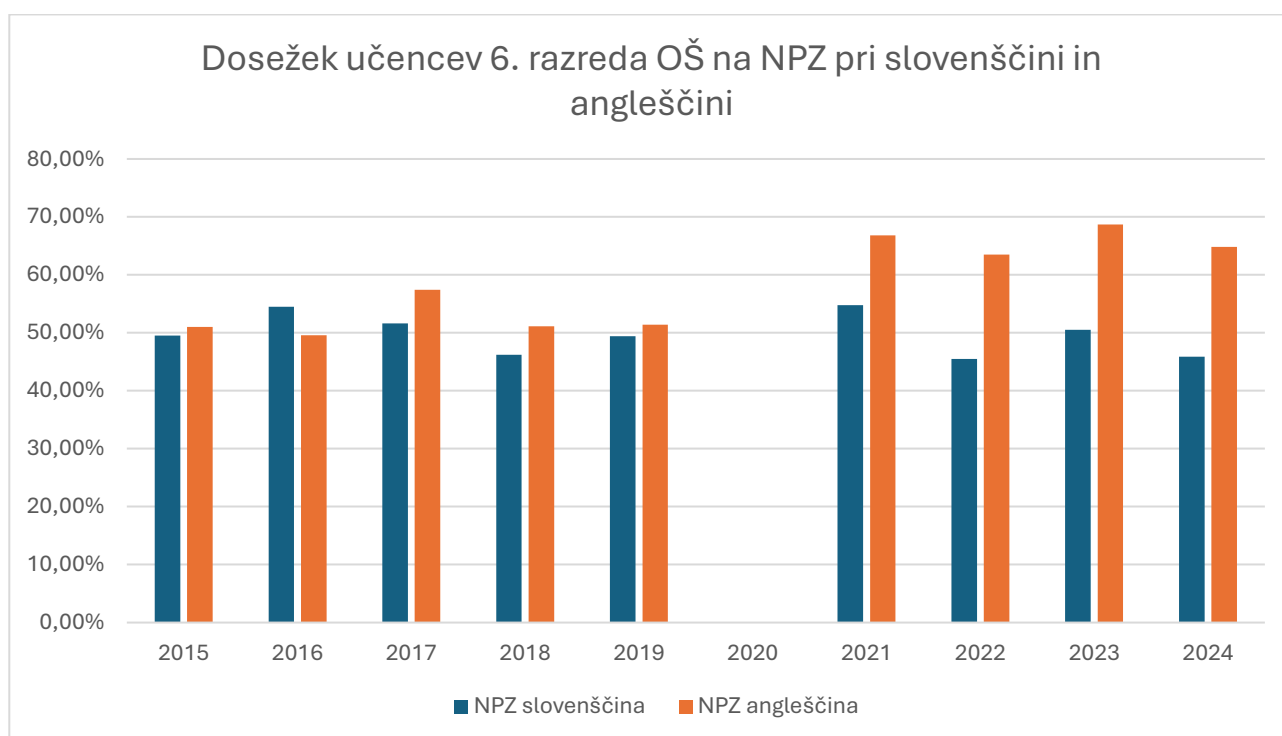
Skozi naš zgodovinski razvoj je bil jezik zelo pomemben del narodne identitete, če ne celo njen vir. Jezik nas je že od njegovih prvih zapisov dalje zelo konkretno ločeval od drugih narodov v istem državnem okviru, ne glede na to, kolikokrat se je ta zamenjal. Ravno tako nas je opredeljeval tudi v primerjavi z drugimi, ki so nam jezikovno podobni. A če smo mnenja, da so se prizadevanja za ohranjanje slovenskega jezika zaključila, je tako razmišljanje nekoliko prenačljeno.

V lastni učiteljski praksi lahko opazujem, da se odnos do jezika v tej luči korenito spreminja. Mladi na različne načine (prek različnih naprav in vsebin, ki jih izbirajo) že zelo zgodaj pridejo v stik s tujim jezikom. Na drugi strani je vnosa kvalitetnih virov v slovenščini zelo malo – učenci, po lastnih besedah, slovenščino uporabljajo pogovorno: v družini, s prijatelji in znanci ter seveda v šoli. Z avdiovizualnimi vsebinami v slovenščini se srečujejo malo, branje ni zanimiva dejavnost.

Pri pouku se tako učitelji srečujemo z nenavadnim preobratom, kjer je odnos učencev do tujega jezika vedno bolj pozitiven – vidijo ga kot priložnost, kot način za dostopanje do širokega nabora informacij, stik z zunanjim svetom (Bertoncelj, 2022). Na drugi strani je slovenščina jezik, ki se ga 'morajo' naučiti (oziroma so prepričani, da je nivo njihovega znanja jezika povsem zadostno) in ne omogoča dostopnosti. Posamezniki opisujejo celo občutek, da jih slovenski jezik omejuje: bodisi zaradi majhnega števila govorcev, čeprav slovenščina še zdaleč ne sodi med majhne ali ogrožene jezike (Salminen, 2010, 37). Na podoben način ocenjujejo tudi svoje možnosti v lastni državi ali celo pomen njene kulture.

Morda je dokaz tega viden tudi pri dosežkih pri nacionalnem preverjanju znanja (v nadaljevanju: NPZ). Iz grafa je razvidno, da je v letih od 2015 do 2024 dosežek pri angleščini na NPZ višji v primerjavi s slovenščino (z izjemo leta 2016). Od obdobja učenja na daljavo v času epidemije koronavirusa pa se je ta razlika znatno povečala v korist angleškega jezika.

Graf 1: Primerjava dosežkov učencev 6. razreda OŠ pri slovenščini in angleščini na državni ravni (Podatkovna baza ORKA Ric).

Vzročno posledične povezave bi bilo potrebno seveda še natančneje proučiti, vendar učitelji iz prakse vemo, da so bili učenci v obdobju izolacije prisiljeni posegati po tujejezičnih vsebinah še toliko bolj, saj so bili pri učnem delu prikrajšani za kvaliteto pouka v slovenščini. Na spletu je namreč količina gradiv z razlago učnih vsebin pri različnih predmetih, ki se poučujejo v osnovni šoli, razmeroma skromna, čeprav se je količina sproti povečevala, kolikor dlje je potekal pouk na daljavo. Pomembno je poudariti, da tu ne gre za kritiko učiteljev, ki so se s tem izzivom spoprijemali na mnogo (tudi zelo ustvarjalnih) načinov – preprosto te *količine* gradiv ni na voljo. Učenje na daljavo v Sloveniji namreč ni dolgoletna praksa, ki bi bila tudi različnim založniškim podjetjem tržno zanimiva – medtem ko v tujini take prakse so. (Hoyo Cordero, Birch 2018)

5 Tuji jezik kot drugačna prizma

To sovpadanje obeh jezikov ter neobičajna jezikovna in kulturna krajina, s katero se soočajo mladi, neizogibno vpliva na delo učitelja pri pouku. Ob pričetku uvajanja angleščine v izobraževanje je bil velik poudarek pri poučevanju tujega jezika na vnosu kvalitetnih tujejezičnih vsebin. Ravno tako se je spodbujalo čim širši stik s tujim jezikom, saj je omogočal opazno hitrejši napredek pri razvoju jezikovnih zmožnosti.

Danes, ko imajo mladi toliko možnosti stika s tujejezičnim vnosom, pa se ponuja priložnost za uporabo jezika v nasprotni smeri. Jezik je lahko mladim orodje za predstavljanje navzven. Kar pa seveda pomeni spodbujanje mladih k prepoznavanju lastne vrednosti.

6 Spremembe v učnih gradivih

Učna gradiva za poučevanje angleščine so zelo raznolika, po svoji strukturi pa se delijo na tri skupine. Gradiva, ki so namenjena rojenim govorcem, gradiva, ki so prilagojena govorcem, ki se angleščine učijo kot tujega jezika, in gradiva, ki so lokalizirana. V slednji kategoriji gre za gradiva, ki so bila vsebinsko (in deloma tudi jezikovno) prilagojena določenemu okolju, kjer se angleščina poučuje. Bodisi gre za izbiro jezikovnih oziroma slovničnih elementov, ki jim je potrebno v določenem jezikovnem okolju nameniti posebno pozornost, bodisi za vsebine, ki so prilagojene kulturnemu okolju uporabnikov.

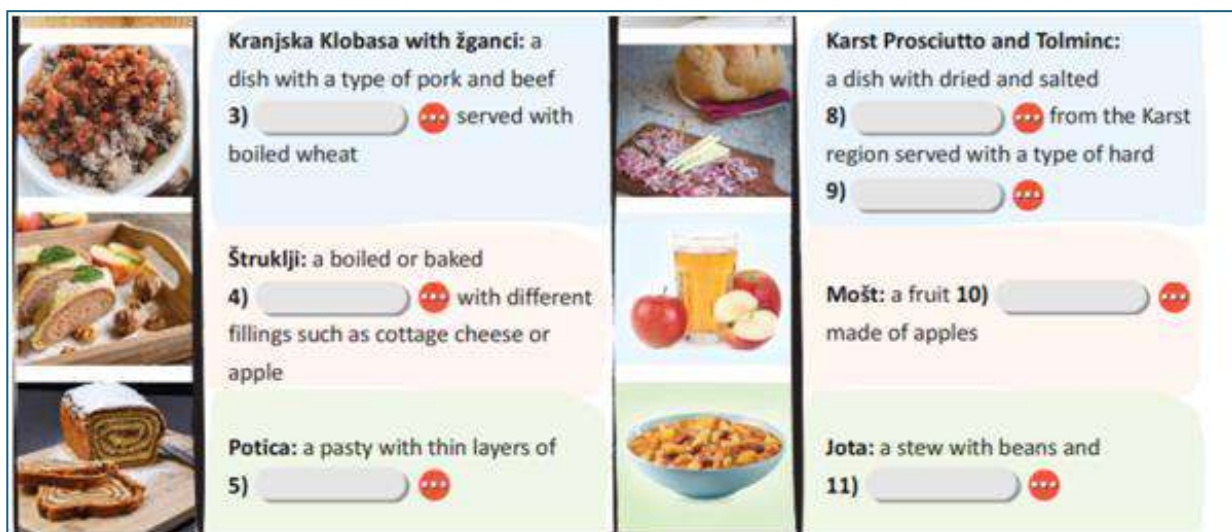
Učitelj ima pri tem sorazmerno visoko mero avtonomije. Učbeniška ponudba je pestra, zavezana k potrditvi s strani pristojnega strokovnega sveta. Od tu dalje je učitelj samostojen. Glede na izbiro učbeniškega gradiva je ravno tako odvisno od presoje učitelja, koliko pozornosti bo namenil temu, da vleče različne vzporednice s slovenščino, slovensko kulturo, slovenskimi znamenitostmi ipd.

7 Vzporednice kot nova priložnost za učenje – jezika in pripadnosti

110

7.1 Spoznavanje Slovenije preko učbeniškega gradiva

Pomen vpeljevanja vzporednic med obema jezikoma in kulturama pri pouku tujega jezika se je pokazalo že v preprostem vprašanju, ki je zastavljeno že v naslovu: »Do you know what *potica* is?« Ko je bilo to vprašanje zastavljeno pri uri v šestem razredu, ki je obravnavala hrano kot povsem tradicionalno temo, je to pri učencih izzvalo paleto odzivov. Od zagotovil, da vsi pač vedo, kaj to je, do spoznanj, da morda ne poznajo slaščice dovolj dobro, da bi jo znali opisati. In prav to je bilo svojevrstno presenečenje tudi zame, navkljub dolgoletni poučevalni praksi.

Slika 1: Primer lokalnemu okolju prilagojenega učnega gradiva (Zajem zaslona s spletne različice učbenika založbe DZS Right On!).

V zadnjih treh letih pri pouku od 6. do 9. razreda uporabljam lokalizirano učbeniško gradivo, ki vsebuje številne vzporednice s slovenskimi značilnostmi preko raznovrstnih tematskih sklopov – učenci se srečujejo s tradicionalno in sodobno hrano, z geografskimi značilnostmi, zgodovinsko-potopisnimi besedili in naravnimi znamenitostmi. Tudi naloge jih spodbujajo, da za tvorjenje vsebin v tujem jeziku jemljejo navdih iz domačega okolja.

Rezultat pri učencih je bil pozitiven, tako z vidika učenja jezika kot drugačnega pristopanja k vsebini. Učenci so bili namreč izzvani k temu, da tisto, kar jim je na prvi pogled tako blizu in domače, uporabijo v povsem novih okoliščinah. Postaviti so se morali v vlogo strokovnjaka – Ubeseditev pojmov namreč zahteva visok nivo poznavanja besedišča. Tako je bilo pri pouku tujega jezika potrebno ponoviti veliko znanja o Sloveniji, ki ga je bilo treba črpati iz znanja drugih učnih predmetov ali pa lastnega poznavanja. Obenem pa so učenci spoznavali pomen podrobnosti in nians uporabe besedišča, ob čemer so morali svoje sporočilo oblikovati tako, da je bilo tudi razumljivo sogovorniku – ob tem so nastajale opredelitve, opisi in besedila, ki so se razlikovala po svoji kompleksnosti in sporočilnosti.

7.2 Spodbujanje zavedanja o enakovrednosti slovenske kulture

7.2.1 Enakovrednost kulturnih pojavov

Poučevanje tujega jezika vključuje tudi obravnavo kulturnih značilnosti narodov, ki jim jezik pripada. V marsikateri situaciji je poznavanje kulture bistveno za razumevanje sporočila – besede imajo v različnih kulturnih kontekstih tudi različen pomen, ki ga ne moremo zaobjeti zgolj z enoznačnim prevodom.

Za primer smo si pri uri pouka v 7. razredu izposodili lik Robina Hooda, ki je svetovno znan lik in ni omejen le na angleško govoreče narode. Potem ko smo prebrali zgodbo o njem, smo se pogovorili o zgodovinskem ozadju tistega časa v Veliki Britaniji in izolirali bistveni mit – posameznik, ki poskrbi za revne/šibkejše na tak način, da škoduje tistim, ki si to zaslužijo, nepravičnim in krutim bogatim. Učencem je bil nato postavljen izziv, da v slovenski pripovedni tradiciji ali pa med zgodovinskimi osebnostmi poiščejo podoben lik. Temu smo se približali z Martinom Krpanom, v smislu ponosnega kmeta, ki se ne boji vplivnih posameznikov, in nato še bolj z Erazmom Predjamskim. Učenci so nato poskušali na kratek način povzeti zgodbe obeh slovenskih posameznikov ter Robina Hooda, in sicer z delom v skupinah. Učenci, ki so povzemali zgodbo slovenskih likov, so prejeli seznam z osnovnimi podatki, povedi v angleščini pa so morali tvoriti samostojno. Skupine so nato prebrale zgodbo drugim, ki so jo nato dopolnjevali ali ji odzemalei nebitvene podrobnosti.

Prek te aktivnosti so učenci spoznavali podobnost kultur, ki prepoznavata podobne kvalitete v posameznikih. Učence je potem tudi zanimalo, ali obstajajo še druge podobnosti – zgodbe o junaških vladarjih, kot je bil kralj Artur in podobno. To ostaja še element, ki ga bo mogoče nadgraditi.

Za iskanje takih povezav je mogoče izkoristiti tudi manjše iztočnice, ki jim morda ni potrebno posvetiti cele učne dejavnosti. Učencem je mogoče postavljati tudi kratke izzive. Ob seznanjanju z različnimi državnimi in kulturnimi simboli angleško govorečih držav, kot sta Združeno kraljestvo in Združene države Amerike, ne moremo mimo svetovno znanih pojmov, kot so Bela hiša ali Buckinghamska palača. Kako hitro lahko poiščejo slovenske vzporednice? Učenci so sprva zmedeni. Menijo, da ni podobnih simbolov v Sloveniji. Tako spoznajo, da ima tudi predsednik države svojo rezidenco, kjer sprejema pomembne tuje dostojanstvenike, in tudi gradove, ki se lahko ponašajo s svojo lepoto. Ob tem pa je potrebno poudariti, da neprepoznavnost ali manjša velikost še ne pomenita nepomembnosti.

Da je razmišljanje v tej smeri lahko še bolj izrazito, so učenci spodbujeni, da podobne ustanove poiščejo v še manjšem, lokalnem okolju – lahko se omejimo na pokrajino ali pa na občino ali sam kraj. To postane zabavna aktivnost, ko poskušajo na ravni kraja poiskati osebnost, ki je lahko enakovredna predsedniku Združenih držav Amerike in rezidenco, ki bi jo lahko zasedal.

7.2.2 Edinstvenost jezikovnih in kulturnih pojavov

Pri navedenem prehajanju med kulturnimi krajinami pa neizogibno naletimo tudi na edinstvene pojme in pojave. Prav pri teh se nam ponudi priložnost za krepitev nacionalnega ponosa pri mladih.

Prav naša *potica* je bila prva ovira, ob katero se je bilo potrebno spotakniti. V svoji želji po kar se da uspešnem približanju k pravilni izgovorjavi v tujem jeziku, ki je seveda pomemben element, so tudi tisto, kar so pojasnjevali (torej *potico*) želeli izgovarjati angleško. Podoben razmislek se je zgodil v osmem razredu ob besedilu, ki opisuje kulturno-zgodovinske znamenitosti Maribora. Učencem je bilo dovoljeno, da seveda po svoji presoji in jezikovnih izkušnjah predlagajo, kako naj bi zvenela izgovorjava te besede v angleščini. Ponudili so kar precej možnosti. Vendar je bil večji izziv moje vprašanje, zakaj bi bilo to pravzaprav potrebno. Bili so nekoliko presenečeni ob pojasnilu, da v primeru, da tujejezični izraz ne obstaja v angleščini, ga uporabljamo v izvorni obliki s pojasnilom, če je to potrebno. Čeprav imajo zavedanje, da lastnih imen ne izgovarjajo v angleški izgovorjavi, so tukaj našli novo izkušnjo.

Učenci so v teh kontekstih z drugačno pozornostjo brali besedilo. Ugotavljali so pomen vloge rojenega govorca jezika, ki nosi s tem tudi odgovornost, da pravilne izgovorjave nauči tudi vse tiste, ki ne govorijo slovensko.

Velik motivacijski element je bil prav v nujnosti po 'preklapljanju' med obema jezikoma, kar je pravzaprav ena od značilnosti mladostniškega slenga v današnjem času. Le da so v tistem trenutku počeli obratno – slovenske besede so vključevali v tuj jezik. Prisotnost slovenskih besed, ki so jih lahko suvereno izgovarjali in se s tem bolj vključevali v potek pouka, pa je bila svojevrstno olajšanje in vzpodbuda tudi učencem, ki se pri učenju tujega jezika soočajo s težavami.

Drugačna prizma je pri učencih vzpodbudila tudi novo zanimanje in postavljanje vprašanj: »Zakaj prevajamo idrijsko čipko v Idrija lace in ne Idrijska lace?«

Še bolj poglobljena priložnost se učencem ponuja ob morebitnem vključevanju narečnih izrazov, kjer je zmožnost pojasnjevanja še posebej na preizkušnji. Obenem pa vnaša v učenje tujega jezika toliko več priložnosti, da lahko učenci vključijo zelo osebno izkušnjo, ki krepi njihovo identiteto in nacionalni ponos ter zavedanje.

7.3 Spoznavanje lastne vrednosti

Marsikdaj je učencem pestrost lastnega jezika v luči tujega jezika zanimivo odkritje. Vidik izziva je v vsaki učni situaciji seveda deloval motivacijsko, vendar je potrebno nasloviti tudi pomanjkanje poznavanja pojmov.

Veliko obravnavanih elementov je bilo učencem povsem novih. Čeprav velika večina učencev ve, kaj je *potica*, je potrebno bolj lokalne jedi že postaviti pod vprašaj. Zelo podobno je pri naravnih znamenitostih Slovenije – ne glede na to, da so jih tudi obiskali (v okviru šolskega programa ali na družinsko pobudo). Veliko vsebin je bilo potrebno na novo raziskati. Pri tem so bili spodbujeni k iskanju virov različnega izvora. Niso bili omejeni le na vire v slovenščini, ampak tudi v angleščini, slednji so bili s strani tako slovenskih kot tujih avtorjev. Pri tem so lahko razlikovali med načinom, kako pojem opisuje nekdo, ki ga pravzaprav ne pozna tako dobro, kot ga sami. Ponujene pa so jim bile tudi številne možnosti za definiranje nekega pojma – lahko so določali nivo kompleksnosti svoje definicije, prilagajali in izboljševali že obstoječe opredelitve ali opredelitev poiskali na spletu, v učbeniku.

Zelo konkreten način, da lahko učenci ta spoznanja zares začutijo in uporabijo, so mednarodne izmenjave. Tu pridejo v dejanski stik z mladimi, ki Slovenije ne poznajo, si pa želijo o njej nekaj izvedeti. Tako mladi v teh situacijah zastopajo svojo državo, ko poskušajo izpostaviti najboljše, kar premore. Pri tem pa se morajo zanesti na vse izkušnje, ki so jih prejeli prav pri tovrstnih izzivih, kot so jih izkusili pri pouku.

8 Zaključek

Jezik je osnovni element nacionalne identitete in s tem tudi vir nacionalnega ponosa, saj nas dela edinstvene. Vendar to ne pomeni, da kot učitelji tujega jezika ne moremo poiskati načinov in strategij, ki združujejo slovenski narodni ponos s spoznavanjem drugih kultur in z našim vključevanjem v mednarodne stike. Učencem je mogoče pokazati, da smo, ne glede ali bodo narod zastopali po svojih uradnih dolžnostih ali le kot obiskovalci druge države, predstavniki samih sebe drugim.

Prilagojena učna gradiva so lahko učitelju dobro izhodišče in opora pri nastavljanju tega ogledala učencem. Učitelj se lahko ob teh gradivih glede na motivacijo učencev zadrži poljubno dolgo časa. Ima tudi možnost, da vsebino širi ali pa ji daje drugačen poudarek. Ravno tako s tem zadosti težnjam po medpredmetnem povezovanju. To seveda razkriva priložnosti za povezovanje tudi z drugimi učitelji in usklajevanju učnih vsebin. Lahko ponuja tudi povratno informacijo učiteljem drugih predmetov o ravni usvajanja določenih učnih vsebin. Ozko usmerjene vsebine, ki se spuščajo na raven narečnega in lokalnega, pa lahko učencem ponujajo raziskovalni izziv na višjem nivoju, ki bi ga bilo vredno izkoristiti.

Pomanjkljivost je, da je le malo tako prilagojenih učnih gradiv, kar pomeni, da je učitelj prepuščen lastni samoiniciativnosti pri zagotavljanju ustreznih materialov. Zagotavljanje teh materialov in njihove jezikovne ter vsebinske ustreznosti pa je časovno izjemno zamuden proces. Ravno tako nimajo vsi učenci možnosti sodelovanja v projektih mednarodnih izmenjav, najpogosteje zaradi različnega finančnega položaja družin – tako ni mogoče zagotoviti te obogatitvene izkušnje vsem učencem.

9 Viri in literatura

Bertoncelj, Darja (2022): *Odnos učencev do učenja angleščine kot tujega jezika v 5. in 6. razredu osnovne šole*. Magistrsko delo. Pridobljeno 1. 8. 2024: <http://pefprints.pef.uni-lj.si/7102/>.

Bussey, Steven (2021): *The Netflix Effect: A New Era of Subtitling*. Pridobljeno 16. 7. 2024: <https://blog.andovar.com/the-netflix-effect-a-new-era-of-subtitling>.

Dooley, Jenny (2021): *Right on! 3, Učbenik za 8. razred*. Express Publishing.

Hoyo Cordero, Elena, Birch Peter (2018): *Focus on: Educating at home: what can we learn*. Pridobljeno 18. 7. 2024: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/focus-educating-home-what-can-we-learn>.

Novela Zakona o javni rabi slovenščine soglasno sprejeta (2024). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, 3. 4. 2024. Pridobljeno 16. 7. 2024: <https://www.gov.si/novice/2024-04-03-novela-zakona-o-javni-rabi-slovenscine-soglasno-sprejeta/>.

Republiški izpitni center (Ric). Programsko orodje OrKa [Dostop: 18. 7. 2024].

Salminen, Tapani (2010): Europe and teh Caucasus. V: Christopfer Moseley (ur.): *Atlas of the World's Languages in Danger*, str. 32–42. UNESCO Publishing. 37. Pridobljeno 16. 7. 2024: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187026>.

Zakon o uravnoteženju javnih financ (ZUJF) (2012). *Uradni list RS*, št. 40/2012 (30. 5. 2012).

SPODBUJANJE NARODNEGA PONOSA PRI POUKU TUJEGA JEZIKA

PROMOTING NATIONAL PRIDE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Manca Gorup (manca.gorup@os-cerknica.si), učiteljica angleščine in nemščine, Osnovna šola Notranjski odred Cerknica.

Slovenija

Povzetek

Kot učiteljica dveh tujih jezikov, angleščine in nemščine, pri pouku obravnavam teme, ki presegajo samo poučevanje jezika. V uvodu predstavljam svoje videnje globalizacije in narodnega ponosa. V tem delu tudi izpostavljam najbolj prepoznavne vidike njenega vpliva na kulturo, ekonomijo in politiko naroda. V osrednjem delu prispevka se osredotočam na krepitev narodnega ponosa v okviru učnega načrta za angleščino v osnovni šoli, v nadaljevanju pa predstavljam izbrano temo, ki smo jo z učenci obravnavali pri pouku angleščine. V tem delu tudi predstavljam vse faze našega projekta: pripravo, potek in končni rezultat. Poseben poudarek je namenjen ciljem dejavnosti. V sklepnih mislih navajam glavne ugotovitve vseh sodelujočih po zaključenem projektu ter dosežene operativne in globalne cilje učnega načrta.

Abstract

As a teacher of two foreign languages, English and German, I cover topics in class that go beyond just teaching the language. In the introduction, I present my perspective on globalization and national pride. In this section, I also highlight the most recognizable aspects of its impact on the culture, economy, and politics of a nation. In the main part of the article, I focus on strengthening national pride within the framework of the English language curriculum in primary school. I then present a selected topic that we explored with the students during English lessons. This section also outlines all the phases of our project: preparation, implementation, and final outcome. Special emphasis is placed on the objectives of the activities. In the concluding remarks, I summarize the main findings of all participants after the project was completed, as well as the achieved operational and global objectives of the curriculum.

Ključne besede: narodni ponos, Neandertalci, piščal iz Divjih bab, snemanje filma, starodavna orodja in orožja, zgodovinske najdbe.

Key words: national pride, Neanderthals, the Divje Babe flute, historical finds, making a short film, ancient tools and weapons.

1 Uvod

V dobi globalizacije in vse večje prepustnosti nacionalnih meja se kulture, gospodarstva in ideje prepletajo s hitrostjo brez primere v zgodovini človeštva. Koncept narodnega ponosa se lahko zdi zastarel, po drugi strani pa je večjega pomena kot kdaj koli v preteklosti. Narodni ponos, pogosto razumljen kot globoko zakoreninjena ljubezen do domovine in občutek pripadnosti narodni skupnosti, je zaradi globalizacije treba na novo opredeliti.

Narodni ponos je kompleksen in večplasten pojav emocionalnih, kulturnih, zgodovinskih in političnih dimenzij. V tradicionalnem smislu je bil tesno povezan z idejo nacionalne države – politične enote z definiranimi ozemeljskimi mejami, skupnim jezikom, zgodovino in občutkom kolektivne identitete. Narodni ponos se lahko izraža kot domoljubje, ki poudarja ljubezen in vdanost svoji domovini ali kot nacionalizem, ki lahko daje prednost nacionalnim interesom pred mednarodnim sodelovanjem, in lahko vključuje različne izključevalne prakse.

V globaliziranem svetu se temelji narodnega ponosa ves čas spreminjajo. Dejstvo, da smo posamezniki v čedalje večji meri izpostavljeni različnim identitetam in globalnim mrežam, lahko vodi do tega, da edinstvenost narodne identitete lahko razvodeni in privede do pluralne identitete, t. j. da posameznik lahko čuti pripadnost narodu ali širšim skupnostim (npr. EU), meddržavnim organizacijam ali celo globalnemu človeštvu.

Globalizacija, za katero je značilen meddržavni pretok blaga, informacij, ljudi in idej, ima dvojni vpliv na narodni ponos. Na eni strani lahko vpliva na zmanjševanje pomena tradicionalnih narodnih meja in spodbuja spremenljiv in nek hibriden občutek identitete. Vzpon globalnih komunikacijskih mrež, širjenje multikulturalizma in naraščajoč pomen mednarodnih institucij predstavljajo izziv za idejo homogene narodne identitete. Po mnenju nekaterih vse naštetost vodi v zaton narodnega ponosa, saj se v globalni mešanici edinstvenost kulture nekega naroda porazgubi. Na drugi strani pa lahko globalizacija spodbudi narodni ponos. Kot odgovor na tendence kulturne homogenizacije ali ekonomske odvisnosti se lahko v nekaterih skupnostih intenzivno spodbuja identifikacijo z narodom. To je predvsem očitno v vzponu posameznih gibanj, ki zagovarjajo suverenost naroda, se zoperstavijo priseljevanju in promovirajo ekonomski protekcionizem, varstvo domače industrije pred tujo konkurenco. Ta gibanja uporabljajo narodni ponos kot sredstvo za boj proti globalizaciji z izgovorom, da gre za boj za ohranitev narodne dediščine, vrednost in avtonomije.

Napetost med globalno povezanostjo in nacionalno posebnostjo prinaša več protislovij. Eno od vidnih protislovij je hkratno sprejemanje globalnih izdelkov in življenjskih slogov ob hkratnem uveljavljanju nacionalne identitete. Na primer, ljudje lahko slavijo svojo nacionalno kulturo, hkrati pa uživajo globalne blagovne znamke, sodelujejo na globalnih platformah družbenih medijev ali sprejemajo mednarodne norme in prakse.

Drugo protislovje se kaže na področju mednarodne politike, kjer so narodi vse bolj soodvisni, vendar močno ščitijo svojo suverenost. To je vidno v mednarodnih pogajanjih o vprašanih, kot so podnebne spremembe, trgovina in varnost, kjer lahko nacionalni ponos bodisi olajša bodisi ovira sodelovanje. Države se lahko ponašajo s svojim prispevkom h globalnim pobudam ali, nasprotno, s svojo sposobnostjo, da se uprejo globalnim pritiskom v bran nacionalnih interesov.

Prihodnost nacionalnega ponosa v globaliziranem svetu bo verjetno oblikovana z nadaljnjo igro med globalnimi in lokalnimi silami. Ena možnost je pojav bolj prilagodljive in vključujoče oblike nacionalnega ponosa, ki prepozna vrednost globalnega sodelovanja, hkrati pa ceni nacionalno posebnost. To bi se lahko manifestiralo kot oblika 'kozmpolitskega patriotizma', kjer so posamezniki ponosni na prispevek svoje države k svetovni blaginji, kot so humanitarna pomoč, kulturna diplomacija ali okoljski doprinos.

Alternativno bi prihodnost lahko prinesla utrditev nacionalnega ponosa v bolj izključujoče in obrambne oblike, zlasti če bo globalizacija še naprej povzročala gospodarske razlike, kulturno tesnobo ali geopolitične napetosti. V takšnem scenariju bi lahko nacionalni ponos postal orodje za ksenofobijo, izolacionizem ali konflikt, saj se narodi odzovejo na zunanje pritiske z zapiranjem vase.

2 Krepitev nacionalnega ponosa skozi učni načrt za angleščino

Nacionalni ponos lahko pri učencih učinkovito spodbujamo s premišljeno zasnovanim šolskim učnim načrtom, ki vključuje poučevanje zgodovine, kulture in državljskih odgovornosti. S tem, ko se ti elementi vpletejo v vsakdanje učenje, lahko šole negujejo občutek pripadnosti in ponosa na lastno državo.

Poučevanje učencev o zgodovini, dosežkih in kulturni dediščini njihove države je ključnega pomena. Pouk mora presegati zgolj datume in dejstva ter se osredotočiti na zgodbe o narodnih junakih, ključnih dogodkih in kulturnih prispevkih, ki so oblikovali narod. To lahko dosežemo z zanimivimi dejavnostmi, kot so pripovedovanje zgodb, uprizoritve in interaktivni projekti, ki zgodovino oživijo. Poudarjanje raznolikih kulturnih tradicij znotraj države prav tako pomaga učencem ceniti bogastvo svoje nacionalne identitete.

V okviru nacionalnega kurikulumu v slovenskih osnovnih šolah je državljanska vzgoja v ospredju predvsem pri predmetu Domovinska in državljanska kultura in etika (DKE). Poučevanje o ustavi države, strukturi vlade in državljskih dolžnostih omogoča učencem, da razumejo svojo vlogo v demokratičnem procesu. Sodelovanje

v šolskem vodenju, simulacijah volitev in projektih v skupnosti lahko učencem pomaga, da te lekcije uporabijo v resničnem življenju, kar krepi občutek odgovornosti in ponosa pri prispevanju k prihodnosti svoje države.

Jenko povzema, da je za velike narode pripadnost svoji narodnosti popolnoma neproblematična, nesporna in nezavedna, pri malih pa je zaradi občutka ogroženosti skozi zgodovino, ali ker so svojo državo dobili zelo pozno, to občutenje pripadnosti mnogo bolj zavestno (Jenko, 2007: 13).

Redno praznovanje državnih praznikov, simbolov in dosežkov v šolskem okolju lahko vzbudi občutek ponosa. Šole organizirajo dogodke, kot so slovesnosti ob zastavi, petje državne himne in tematske dneve, ki obeležujejo pomembne nacionalne mejnike. Te dejavnosti lahko združimo z lekcijami, ki pojasnjujejo pomen teh simbolov in dogodkov, kar pomaga učencem, da se čustveno povežejo s svojo nacionalno identiteto.

Medtem ko spodbujamo nacionalni ponos, je prav tako pomembno spodbujati kritično razmišljanje o izzivih, s katerimi se država sooča, in o tem, kako jih lahko rešimo. Odprte razprave o družbenih, gospodarskih in političnih vprašanjih, skupaj z reševanjem problemov, pomagajo učencem razumeti zapletenost njihovega naroda. Ta uravnotežen pristop neguje zrel in konstruktiven občutek nacionalnega ponosa, kjer so učenci ponosni na svojo državo, hkrati pa motivirani, da prispevajo k njenemu napredku.

Z vključitvijo teh strategij v svoje delo lahko učitelji pri učencih razvijejo globok in smiseln občutek nacionalnega ponosa ter jih pripravijo, da postanejo informirani, aktivni in ponosni državljani.

Zavedanje o pripadnosti narodu, narodni ponos in pomen aktivnega državljanstva pa pravzaprav lahko spodbujamo pri vseh predmetih in drugih dejavnostih izven pouka. Pri pouku angleščine učenci skozi različne tematske sklope »primerjajo obe kulturi in kulturni dediščini, ugotavljajo prepletanje kultur ter se zavedajo pomena maternega jezika in lastne kulture«. »Z usvajanjem tujega jezika se učenec zaveda kulturne pogojenosti svojih predstav, pričakovanj in vrednot ter tako spoznava posebnosti lastne kulture in kulturno pogojenih vzorcev obnašanja« (Andrin idr., 2016: 10).

Teme v učnem načrtu za angleščino, ki spodbujajo medkulturne zmožnosti, vrednote in različne medpredmetne povezave, so:

- Jaz: predstavitev sebe, videza, značaja, svojih interesov in konjičkov, izkušenj, načrtov;
- Moj dom: prostor, družina, dejavnosti, odnosi;
- Moja šola: šola, učenje, drugi šolski predmeti, dejavnosti, načrti, poklici;
- Moj svet: prijatelji, vzorniki, zabava, težave, odnosi, sodobni mediji;
- Moje okolje: ulica, vas, mesto, prebivalci, dejavnosti/storitve, živali, rastline, naravni pojavi;
- Moja država (tudi sosednje in druge države): prebivalci in jeziki; moji sosede; geografske, zgodovinske, kulturne, etnografske značilnosti (Andrin idr., 2016: 21).

Učni načrt za angleščino z izborom funkcionalnih tematik poleg jezikovnih spretnosti predvideva »ozaveščanje in kritično razmišljanje o širših vsebinah vsakdanjega življenja ter usposabljanje za ustrezno ravnanje«, s tem pa spodbuja tudi razvijanje stališč in vrednot (Andrin idr., 2016: 22).

Na ta način pri pouku tujega jezika v skladu z veljavnim učnim načrtom poteka tudi poklicna vzgoja, okoljska vzgoja ter vzgoja za trajnostni razvoj in učinkovito rabo energije in naravnih virov v vsakdanjem življenju, vzgoja za zdravje, vzgoja potrošnika, vzgoja za medije, spoznanja in dosežki v znanosti, tehnologiji, pomembna naravoslovna in matematična odkritja, izumi, družboslovna spoznanja in umetniški dosežki, pomembni znanstveniki, raziskovalci, umetniki in vzorniki. (Andrin idr., 2016: 22, 23)

Pri izbiri dejavnosti za učenje tujega jezika je zelo pomembno, da so le-te osmišljene in učence motivirajo ter jim predstavljajo pozitiven izziv. Avtorica Penny Ur zagovarja, da je naloga učitelja pripraviti gradivo in ustrezne pogoje za učenje, učenci pa prevzamejo odgovornost za svojo motivacijo in rezultat (Ur., 1996: 276). Na ta način učence pripravljamo za vseživljenjsko učenje. Osmišljeno učenje omogočimo z medpredmetnimi povezavami, »ko se različni predmeti povezujejo v celoto glede na skupne cilje in vsebine« (Andrin idr., 2016: 48). Na ta način pri učencih dosežemo, da prepoznajo smiselno celoto, s tem pa trajno in kakovostno znanje.

2.1 Obravnava besedila *Early life in Slovenia*

V učbeniku Messages 2 (Goodey 2015: 41) za pouk angleščine v 7. razredu osnovne šole smo brali besedilo *Early life in Slovenia* (Priloga 1) o zgodovinskih najdbah svetovnega pomena, ki so jih odkrili na območju Slovenije. Besedilo opisuje življenje ljudi v prazgodovini. Po tem, ko smo se pri prvi učni uri pogovorili o tem, kaj o temi že vedo od pouka zgodovine, smo si na zemljevidu ogledali lokacije pomembnih najdišč. Poudarili smo pomen svetovno znanih najdb, piščali iz Divjih bab, dela lesenega kolesa, ki je bilo najdeno na Ljubljanskem barju, in ostankov mamuta iz Nevelj pri Kamniku. V naslednjem koraku smo se podrobneje seznanili z novim besediščem za poimenovanje predmetov in pojmov povezanih s to zgodovinsko tematiko. Pri izbiri dejavnosti za podrobnejšo obravnavo teme sem izhajala iz predpostavk avtorice Penny Ur, ki ugotavlja, da je najstnike težje motivirati, predvsem vzpostavitev zaupanja traja veliko dlje kot pri mlajših učencih ali pri odraslih. Ur je mnenja, da je najbolje izhajati iz najstnikov samih. (Ur., 1996: 290)

2.2 Načrtovanje projekta

Pred zbiranjem predlogov za aktivnosti v povezavi s temo so učenci imeli čas za temeljit premislek in pogovor o tem, česa si sami želijo, kako bi lahko prikazali znanje o temi na inovativen način. Na koncu je bila soglasno izbrana ideja o snemanju filmčka.

Cilji učnih ur:

- aktivno sodelovanje učencev pri organizaciji dela,
- samostojna in angažirana priprava gradiva in rekvizitov,
- samostojno raziskovanje, iskanje podatkov,
- sodelovanje z drugimi učenci,
- razvijanje občutka pripadnosti,
- učenje z vsemi čutili,
- poznavanje načina življenja in virov preživetja v prazgodovinskem obdobju,
- razvijanje dojemanja zgodovinskih dejstev in predvidevanje,
- povezovanje dejstev v smiselno celoto,
- smiselna in konkretna raba novega besedišča,
- raba preteklika za opisovanje preteklih dogodkov,
- prepoznavanje in priprava preprostega dramskega besedila,
- upoštevanje zakonitosti dramskega besedila,
- smiselna uporaba moderne tehnologije.

2.3 Priprave na snemanje in snemanje filmčka *Early life in Slovenia*.

V naslednji učni uri so imeli učenci nalogo, da pripravijo osnutek za scenarij in razdelijo vloge tako, da bodo aktivno vključeni vsi učenci (Priloga 2). Scenarij so pripravili tako, da so dogajanje razdelili v dve dejanji. V prvem dejanju so prikazali življenje jamskega človeka, v drugem pa moderno TV novico, v kateri poročajo o najnovejših najdbah na slovenskih tleh, ko se poročevalci pridružijo arheologom na terenu. Cel scenarij so domiselni učenci začinili s kančkom humorja.

Rekviziti, ki so jih priskrbeli učenci:

- živalske kože in imitacije živalskih kož za oblačila,
- imitacija koščene neandertalčeve piščali iz Divjih bab,
- les za kurivo in orodje,
- lučka za imitacijo ognja na ognjišču,
- kamni za orodje in orožje, doma izdelana kamnita sekira,
- imitacije kosti za orodje,

- kosi kartona za postavitve jamskega bivališča in gozda,
- lesene palice za sulice,
- staro leseno kolo od kmečkega voza,
- nekaj domačega orodja in čopičev za opremo arheologov,
- kamera in mikrofoni za novinarsko ekipo na terenu.

Slika 1: Orodje arheologov in 'najdbe', kamnito orodje in kosti (foto: Manca Gorup).

Slika 2: Označba za arheološko najdišče (foto: Manca Gorup).

3 Zaključek

Nacionalni ponos v globaliziranem svetu je dinamičen pojav. Medtem ko globalizacija izziva tradicionalne temelje nacionalne identitete, ponuja tudi priložnosti za njeno prenovu. Ključno vprašanje je, ali se lahko nacionalni ponos prilagodi realnosti povezanega sveta na način, ki je vključujoč, konstruktiven in usmerjen v prihodnost. Odgovor na to vprašanje bo pomembno vplival ne samo na prihodnost posameznih narodov, ampak tudi na možnosti za globalno sodelovanje in mir.

Poslanstvo vsakega pedagoga ne glede na predmetno področje je spodbujanje in razvijanje narodne zavesti in ponosa. Predstavljena izkušnja je jasno pokazala, da je mogoče cilje domovinske vzgoje spodbujati tudi pri vseh ostalih predmetih. Še posebej zanimivo je, če se dejavnost v okviru zastavljenih ciljev prilagodi učencem in njihovim interesom. Učenci so bili zelo motivirani za delo v vseh fazah projekta, zraven pa so se zelo zabavali. Čeprav si zmontiranega filmčka nismo mogli ogledati v enem kosu, ker ni deloval na nobeni napravi, so bili učenci na svoj izdelek zelo ponosni, posnetke smo si večkrat ogledali in izvedli refleksijo. Največkrat so izpostavili dejstvo, da so vse naredili sami, da so aktivno sodelovali tudi nekateri sošolci, ki so pri pouku tujega jezika pogosto zadržani in neopazni, med seboj so si pomagali in se spodbujali. Učenci pa so bili tudi samokritični, po ogledu posnetkov so imeli kar nekaj predlogov za izboljšave, predstavili pa so tudi nekaj idej za podobne projekte v povezavi z drugimi tematikami. Ključne podatke iz besedila in filmčka so si dobro zapomnili in so ob obisku arheološkega oddelka Notranjskega muzeja Krasa nekaj tednov kasneje aktivno sodelovali in izkazali svoje znanje o pomembnih arheoloških najdbah na območju Slovenije.

S spodbujanjem in navajanjem učencev na čim bolj samostojno delo, samoiniciativnost in aktivno iskanje rešitev dobimo ne samo presenetljive rezultate posamezne dejavnosti, ampak s tem vzgajamo aktivne državljane za soustvarjanje boljše družbe.

4 Viri in literatura

- Andrin, Alenka; Eržen, Vineta; Kogoj, Berta; Lesničar, Barbara (2016): *Učni načrt. Program osnovna šola. Angleščina*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 8. 2024: chrome-extension://efaidnbmninnibpcapjpcgclcfndmkaj/https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_anglescina.pdf.
- Goodey, Diana; Goodey, Noel (2015): *Messages 2. New Edition. Učbenik za angleščino v 7. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Jenko, Romana (2007). *Domovinska vzgoja v kurikularnih dokumentih slovenskega osnovnega šolstva. Diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Ur, Penny (1996): *A Course in Language Teaching. Practice and Theory*. Cambridge University Press.

5 Priloge

Priloga 1

Early life in Slovenia

What do you know about early life in Slovenia? Are there any important historical sites near your home?

Slovenia has a rich history – and the evidence is all around us.

Near Idrija, in western Slovenia, there are fossils of dinosaurs that lived here 200 million years ago. The earliest signs of humans in Slovenia come from the Loza Woods near Orehek. Scientists discovered two ancient tools in a cave there. The tools are made from stone and they are about 250,000 years old.

Early humans first appeared in Africa and Europe about 500,000 years ago. One group, the Neanderthals, lived in Europe between 120,000 and 35,000 years ago. The weather was very cold and they lived in caves. They made fires to keep warm and to cook their food. They made clothes from animal skins. They probably used language, and they made tools and weapons.

Scientists now believe that these early Neanderthal people liked music. Not long ago, they found an ancient musical instrument near Cerkno in the valley of the Idrijca River. It is like a flute, and it is made from the bone of a bear. They believe it is about 50,000 years old. It is called the Divje babe flute. It is probably the oldest musical instrument in the world.

Our early ancestors made homes using wood, animal skins and sometimes the bones of animals. Later, they lived in small villages, often near rivers. We now know that farmers lived in the Ljubljana marshes, and at Lake Cerknica, 9,000 years ago. In 2002, archaeologists discovered part of a wooden wheel 20 kilometres south-west of Ljubljana. They believe it is more than 5,000 years old. No one is sure who invented the first wheel. But, for the moment, this is the oldest wheel in the world.

120

Vir: Goodey, Diana; Goodey, Noel (2015: 41): *Messages 2. New Edition. Učbenik za angleščino v 7. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Priloga 2 – scenarij, ki so ga pripravili učenci

THE SCRIPT

1. dejanje – NEANDERTHALS

(Neanderthals begin ritual.

They start making music with their hands, stones and fake bones.

Some of them start dancing and singing.)

ALL: Augha, augha,...

(After the ritual, the children start making something out of bear bones. They go into the cave and leave the piece of the bone outside. They fall asleep. They hear a strange sound and they realize that if you blow into a piece of bone, you can make different sounds.)

(Parents set a trap for the mammoth and wait there. The mammoth gets caught in the trap and they wait for it to bleed out. When he dies, they bring home meat and bones. Children are happy to have another ritual with their simple music. Now they also use the flute.

NEANDERTHAL ONE: (Plays a bone flute.) FIUFIU....

(Neanderthals are eating meat, singing, dancing.)

2. dejanje – TV NOVICE S TERENA

TV PRESENTER IN THE STUDIO: Good evening, you are watching the evening edition of 7.d news. Today's main topic is Neanderthals in Slovenia. Archaeologists discovered some remains of Neanderthals. We are going live from the site.

REPORTER: (knocking at the camera)

CAMERAMAN: Hey, we are going live.

REPORTER: (with the microphone upside down) Hello, everyone! Where are the archaeologists? Ah, there they are. (Goes over to the group of people digging in the ground.) What did you find?

ARCHAEOLOGIST 1: We were looking for ... (turns back to a colleague) What did we find? I forgot.

ARCHAEOLOGIST 2: We found the Divje babe flute.

REPORTER: Oh, wow. And how old is the flute?

ARCHAEOLOGIST 1: It's ancient. It is about 50,000 years old.

ARCHAEOLOGIST 2: We finally know that Neanderthals loved music. We kept wondering about that before. That is a breakthrough for history and archaeology.

ARCHAEOLOGIST 1: Exactly, this is breaking news.

REPORTER: Well, what a day! We always deliver great news to our viewers. See you back at the studio.

TV PRESENTER IN THE STUDIO: Thanks to our brilliant field team. That was all for today. See you in our next report. Stay safe.

SPODBUJANJE SLOVENSKEGA NARODNEGA PONOSA V MULTIKULTURNEM OKOLJU NA OSNOVNI ŠOLI Z ITALIJANSKIM UČNIM JEZIKOM

ENHANCING THE SLOVENIAN NATIONAL PRIDE IN THE MULTICULTURAL ENVIRONMENT OF AN ELEMENTARY SCHOOL WITH ITALIAN AS TEACHING / LEARNING LANGUAGE

Jadranka Mittendorfer (mittendorfer@dante-alighieri.si), dipl. prof. angleškega in nemškega jezika s književnostjo, učiteljica angleškega in nemškega jezika na OŠ Dante Alighieri Izola, Scuola elementare Osnovna šola Dante Alighieri Isola, Izola.

Slovenija

Povzetek

Na OŠ Danteja Alighierija v Izoli živimo v večkulturnem okolju. Italijanščina je učni jezik pri vseh predmetih, razen pri pouku slovenščine in tujih jezikih. Učenci izhajajo iz slovensko ali italijansko govorečih družin, približno tretjina učencev je priseljencev. Z zgledom jih naučimo spoštovanja različnosti, kar nas vse bogati. Dejavnosti, ki so predstavljene v prispevku, so nastale pri pouku z medpredmetnim povezovanjem in v okviru projektnega dela. Učenci so šolski in evropski publiki predstavili trojezično dramatizacijo zgodbe o ponosnem junaku, Martinu Krpanu, zvočno zgodbo o mali čaplji in naših domorodnih živalih, zgodbo o zdravilnih rastlinah iz solin, deklamacijo slovenskih domoljubnih pesmi, kviz o osamosvojitvi države in dvojezično predstavo o znanih zamejskih Slovencih. S takim delom vzgajamo učence v ponosne in aktivne posameznike v okviru lokalne skupnosti in odgovorne državljane Slovenije, ki negujejo slovensko kulturno tradicijo, ohranjajo dediščino, čutijo narodno zavest in evropsko pripadnost.

Abstract

At the elementary school Dante Alighieri at Isola – Izola we live in a multicultural environment every day. Italian is the teaching / learning language in all subjects, except during Slovenian and foreign language classes. Pupils come from Slovenian and Italian speaking families, and approximately a third of them are immigrants. By setting an example we teach them to respect diversity, which enriches us all. The hereby presented activities were done during lessons that involved interdisciplinary as well as project work. Pupils made a trilingual dramatisation of the story about the proud hero, Martin Krpan, an audio book about the little egret and our native animals, a written and illustrated short story of beneficial salt-pan plants, a declamation of Slovenian nation-loving poems, a quiz about the independence of our state and a bilingual show about famous Slovenians abroad. Through such work we educate our pupils to become proud and active individuals within the local community as well as responsible citizens of Slovenia that take care of the Slovenian cultural traditions and heritage, feel the national consciousness and European belonging.

Ključne besede: kulturna in naravna dediščina, narodna zavest, ustvarjalnost, večkulturnost.

Keywords: cultural and natural heritage, national consciousness, creativity, multiculturality.

1 Uvod: Narodni ponos v večjezičnem okolju

V prispevku želim predstaviti, kako v večkulturnem okolju osnovne šole z italijanskim učnim jezikom, v katerem slovenščina ni materni jezik večine otrok, kot učiteljica tujih jezikov spodbujam ljubezen do slovenskega jezika in negujem slovenski narodni ponos.

Že moje ime veliko pove o meni in o mojih koreninah. Dal mi ga je oče, pomorščak, rojen v Dalmaciji, ki je spoznal primorsko Slovenko, hčer šavrijskih kmetov. Skupaj sta odšla s trebuhom za kruhom v Trst, kjer sem se jima rodila jaz, tam sem obiskovala italijanski vrtec in kasneje slovensko osnovno šolo, kjer so me kmalu začeli zanimati jeziki. Učiteljica slovenščine nas je spodbujala k pisanju zgodb v narečju, tako sem v marežganščini zapisala marsikatero 'štorjo', ki mi jo je pripovedovala nona. Spominjam se, kako smo pri pouku italijanščine v razredu brali knjigo na glas, razlagali besedišče in razpravljali o vsebini, odnosih med liki, časovnem in kulturnem ozadju zgodbe. Angleški jezik me je takoj pritegnil s svojo enostavnostjo, a obenem posebnostjo, medtem ko mi je postal nemški, ki sem ga začela govoriti s turisti v Dalmaciji, kmalu všeč. Zaljubila sem se v fanta z nemškim priimkom in posledice nosim še danes. Po končani gimnaziji v Kopru sem študirala angleščino in nemščino na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer sem se vpisala na tečaj francoščine, kasneje sem se sama naučila nekaj španščine. Skratka, obožujem jezike in če le znam, spregovorim s tujcem v jeziku, ki mu je bližji, to pa še ne pomeni, da nisem ponosna na svoj jezik. Nasprotno: slovenščina je moj materni jezik, jezik prvih zgodbic za lahko noč, jezik otroških izštevank in pesmic, zgodnjih prostih spisov za šolski časopis in zamejski radio, iger in pogovorov s sošolci in prijatelji ter nastopov na raznih šolskih prireditvah. V njej najlažje izražam svoja mnenja in čustva. Slovenščina je jezik mojega srca in jezik mojega naroda.

Večjezičnost in večkulturnost je bila zame že od nekdaj samoumevna, zato se kot učiteljica dveh tujih jezikov na osnovni šoli z italijanskim učnim jezikom počutim kot riba v vodi – nikoli mi ni dolgčas. Z lahkoto se poistovetim s tujimi učenci, ki pridejo na našo šolo in nosijo s seboj svoj kulturni kovček. S svojo radovednostjo jih pritegnem, da se odprejo in nas bogatijo z drobci lastnega jezika, s svojimi navadami in običaji, s pripovedjo narodnih zgodb itd. Obojestransko zanimanje tako hitro oživi. Kadar posameznik izkazuje ljubezen do domovine, se postopoma zgradi ponos do lastnega naroda, obenem pa se nauči spoštovati drugega. Na naši šoli vzgajamo učence v duhu, da so ponosni na lasten narod in domovino in počaščeni, da živijo v Sloveniji, v državi, v kateri vlada demokratičen sistem, ki je vpletena v politično dogajanje v svetu, a je obenem tudi socialno varna, v kateri so enakovredno zastopane vse skupine. Učence še posebno bodrimo, da negujejo slovensko kulturno tradicijo in ohranjajo našo kulturno in naravno dediščino, da so veseli slovenskih zgodovinskih uspehov in dosežkov na področju kulture – umetnosti in književnosti, gospodarstva, znanosti in tehnologije, športa idr. Učence seznanjamo s temelji italijanske in slovenske identitete. Posledično jih pripravimo do tega, da kot aktivni posamezniki v lokalni skupnosti in kot odgovorni državljani Slovenije začutijo tudi svojo evropsko pripadnost ter narodno samozavest v današnjem svetu, kjer so meje med državami vse bolj zabrisane.

Učitelji na naši šoli se zavedamo, da učenci posnemajo zgledne odraslih, ki jim kažejo svoj odnos tako do osebne kot do narodne identitete. »Da bi bil cilj vzgajati naše mlade v lojalne državljane in ponosne domoljube lahko čim bolj uresničen, morajo imeti osnovno znanje o Slovencih, Sloveniji in nastanku samostojne slovenske države vsi učitelji, ne glede na to, kateri šolski predmet učijo. Le znanje ni dovolj, pomembna sta empatija in narodni ponos, a hkrati zavest, da v Sloveniji živijo tudi pripadniki drugih narodov, ki jim Slovenija pomeni najmanj državo, v kateri bivajo, morda tudi dom in celo domovino« (Šenica Pavletič idr., 2014: 13).

Učenci se namreč učijo prvin identitete od nas in drug od drugega, saj ima vsak posameznik svoje korenine. Večina učencev na OŠ Dante Alighieri Izola izhaja iz družin lokalnega prebivalstva, ki jim je materni jezik italijanščina ali istrsko-beneško narečje ali slovenščina, tretjina učencev pa prihaja od drugod, iz rusko govorečih držav, iz družin, kjer govorijo srbsko, hrvaško, bosansko, makedonsko, albansko, turško idr. Pri nas imajo jeziki velik pomen; italijanščina je učni jezik, torej učenci poslušajo vse predmete v italijanskem jeziku, razen pri pouku slovenščine, ki se je učijo kot jezika okolja. Angleščina predstavlja prvi tuj jezik in nemščina oz. španščina sta izbirna predmeta. Na šolskih hodnikih in igriščih učenci govorijo med seboj večinoma italijansko, dovoljena je tudi komunikacija dveh otrok iste narodnosti v njunem domačem jeziku, ker je to najbolj naravno. Na naši šoli večjezičnost povezuje med seboj učence in učitelje, spodbuja medsebojno sporazumevanje, spoznavanje drugačnosti, spoštovanje različnosti in stimulira našo domišljijo ter motivira kreativno žilico vsakega posameznika, ki v sodelovanju s skupino lahko ustvari nekaj edinstvenega.

2 Z ustvarjalnostjo do graditve narodnega ponosa

Učitelji moramo vsakemu otroku dopuščati prosto pot in ga spodbujati k inovativnemu razmišljanju. (Musek Lešnik, 2011). Z ustvarjalnostjo pri pouku učenec spozna, da se preko izkušenj uči za življenje. Tudi dr. Matej Tušak, profesor in psiholog, je po proslavi za Dan državnosti 2023 v intervjuju poudaril, da se moramo Slovenci truditi ohraniti svojo narodno identiteto. Skozi vzgojni sistem moramo otroke naučiti zdravih vrednot, da bodo ljudje do vseh bližnjih, in jih podpreti v doseganju izjemnosti (Tušak, 2023). Šola mora imeti vzgojno vlogo in učencem vliti ljubezen do domovine oziroma države, v kateri živijo. »Domovinsko vzgojo gradimo od začetka z razvijanjem občutka pripadnosti šoli, lokalni skupnosti, mestu, državi in Evropi. Bodi ponosen na to, kdo si, kaj si in od kod prihajaš.« (Šenica Pavletič idr., 2014: 17)

Zato je pomembno, da ohranjamo kulturno in naravno dediščino, kot je bilo sprejeto v konvenciji na Generalni konferenci OZN za izobraževanje, znanost in kulturo leta 1972. Vsaka država pogodbenica je dolžna »prepoznavati, varovati, ohranjati, predstavljati in prenašati kulturno in naravno dediščino, ki je na njenem ozemlju, prihodnjim rodovom.« (Petrič, 2000: 55) Za to bo uporabila vse razpoložljive možnosti, po potrebi pa tudi mednarodno pomoč in sodelovanje.

»Dediščina so dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, etnične pripadnosti, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas.« (Uradni list RS, 2008) Kot kulturna je tudi naravna dediščina zaščitena z Zakonom o ohranjanju narave iz leta 1999.

2.1 Krepitev slovenske narodne zavesti na osnovni šoli z italijanskim učnim jezikom

Na naši šoli gradimo slovenski narodni ponos pri vseh učencih z dejavnostmi pri rednem pouku jezikov in drugih predmetov, pri izbirnih predmetih (tuji jeziki in naravoslovni predmeti, turizem) in z medpredmetnim povezovanjem, na dnevih dejavnosti in v okviru raznih projektov, lokalnih, državnih in mednarodnih.

2.1.1 Projektno delo v mednarodnem projektu

Naša šola je sodelovala v številnih evropskih projektih, kjer so bili učenci dejavni in urili vseživljenjsko pomembne kompetence: pisno in ustno pismenost, ustvarjalnost, kritično mišljenje, sporazumevanje v več jezikih, veščine, potrebne v medkulturnem dialogu, izkazovali so svojo državljsko odgovornost, trajnostno naravnost in uporabljali digitalno tehnologijo v učne in funkcionalne namene. Proizvode lastnega in timskega ustvarjalnega dela so predstavili ostalim sošolcem na šoli v okviru obeležanja državnih praznikov in na lokalnih prireditvah.

Z vrstniki drugih štirih šol iz evropskih držav so od leta 2019 do 2022 v projektu Erasmus+ z naslovom Young Cicerones, Salt-work-in progress spoznavali soline, njihovo preteklost in sedanjost, kulturno in naravno dediščino, rastline in živali iz solin ter trajnostno naravnost krajinskega parka. Učenci predmetne stopnje so raziskovali, nabirali znanje o solinah in z njimi povezanih temah ter izkazali svojo kreativnost pri ustvarjanju in izdelovanju gradiva, ki so ga predstavili sošolcem, učencem z razredne stopnje, učiteljem in staršem, širši lokalni skupnosti in evropskim vrstnikom. Tako so nastale risbe, družabne in poučne namizne igre, brošure, zgodbe, dramska besedila z uprizoritvijo, animirani film idr.

Slika1: Evropski partnerji na slovenskih tleh (foto: arhiv avtorice).

2.1.1.1 Martin Krpan v solinah

V šolskem letu 2019/2020 je skupina učencev 7. – 9. razredov pri izbirnem pouku nemščine utrjevala znanje opisovanja oseb in njihovih značilnosti. Ker so učenci sodelovali v mednarodnem projektu, sem jih vprašala, če poznajo kakšno zgodbo o soli. Učenci sedmih razredov, ki so obravnavali Martina Krpana pri pouku slovenščine, so predlagali povest Martin Krpan z Vrha. Skupaj smo obnovili vsebino, potem pa si je vsak učenec izbral lik iz Levstikove povesti in zapisal njegove značilnosti s pridevniki v nemščini za opis zunanjega izgleda in značaja. V parih so z Vennovim diagramom primerjali dva lika in ugotavljali njune podobnosti. Skupaj smo določili čas in kraj, kjer se zgodba dogaja. Učenci so izločili pet prizorišč dogajanja: obmorsko mesto (Koper), zasneženo notranjsko pokrajino, dunajski dvorec, konjušnico in cesarjev dvor.

Učenci so bili razdeljeni v pet parov. Vsak par je izbral svoj prizor in napisal dialog med likoma. Vsaka dvojica je napisala besedilo za en del zgodbe. Zmenili smo se, da lahko pišejo v jeziku, ki jim je lažji, a besedilo mora ustrezati izvoru lika. Tako sta dacar in solinar v Kopru govorila italijansko, minister Gregor slovensko, a tudi nemško, Martin Krpan je vlekkel v narečju, cesar, cesarica, njuna hči in kočijaž pa so govorili nemško.

Učenci so prebrali dialoge v razredu, dobili povratno informacijo sošolcev, ki so prispevali še kako zamisel, kako narediti besedilo bolj zabavno. Razdelili so si vloge in vadili branje. Nato so v šoli izdelali lutke iz starega blaga in volne. Poiskali so slike za ozadje pri uprizoritvi in dopisali imena krajev.

Na Slovenski kulturni praznik so uprizorili predstavo za ostale učence šole, ponovili so jo pred mednarodno publiko vrstnikov in njihovih učiteljev. Izdelali so tudi e-knjigo z dramskim besedilom in fotografijami s predstave.

Slika 2: Izdelovanje lutk (foto: arhiv avtorice).

Pri projektnem delu so bili doseženi različni cilji. Učenci so:

- povezali svoje poznavanje Levstikove povesti, zgodovinsko znanje o Slovencih v stari Avstriji in o trgovanju s soljo v Kopru, pridobljeno v sklopu projekta,
- prikazali raznolikost našega ozemlja in multikulturnost ljudi, ki so živeli in še živijo na njem,
- večjezično komunicirali in smiselno uporabili tri jezike in en narečni govor,
- preoblikovali Levstikovo pripoved v dialoško besedilo,
- doživeto igrali izbrano vlogo,
- uporabili ročne spretnosti in domišljijo za kreacijo lutk,
- sodelovali pri izbiri prizorov, likov, besedila, jezika itd.,
- dajali povratno informacijo sošolcem,
- se samokritično ovrednotili po ogledu posnetka predstave,
- javno nastopali in se temu primerno obnašali na odru,
- se zavedali obstoja lastne kulture, jezika in pomena slovenske kulturne in naravne dediščine,
- občutili pomen slovenskega kulturnega praznika,
- s primernim vedenjem so izkazali ljubezen do slovenske kulture,
- se poistovetili s Krpanovim likom, občutili ponos na slovenskega junaka, ki se je izkazal za hrabrega, močnega in pokončnega,

- začutili domoljubje v prizorih na slovenskih tleh, a tudi v tistih iz tujine,
- v publiki pozorno in z zanimanjem spremljali predstavo,
- se s smehom odzivali na hudomušne izjave,
- v občinstvu nastopajoče nagradili z aplavzom,
- dajali pohvale nastopajočim za prikazano.

Izdelki:

- posnetek predstave: [Martin Krpan v solinah video](#),
- e-knjiga [Martin Krpan in the Salt-pans e-knjiga](#).

Slika 3: Igralci in publika (foto: arhiv avtorice).

Priloga 1: Dramsko besedilo Martin Krpan v solinah

2.1.1.2 Egretta spozna nove prijatelje

V šolskem letu 2020/2021 so učenci 4. in 5. razredov pri pouku nemščine kot neobveznega izbirnega predmeta končali z obravnavo domačih živali. Znali so jih opisati in povedati, kaj jedo in kje živijo.

Učence sem v učnem jeziku vprašala, katere divje živali iz naših krajev poznajo. Vprašala sem, ali vedo, katere so domorodne živali pri nas. Poiskali so podatke na spletu in našli seznam zavarovanih živalskih vrst v Sloveniji. Ogljedali smo si kratek videoposnetek o živalih iz solin. Učenec, ki je poznal veliko podatkov o dinosavrih, je dodal, da so na Krasu našli ostanke hadrozavra.

Učence sem izzvala z vprašanjem, katero žival bi vsak rad imel v izmišljeni zgodbi in zakaj. Učenci so svojo izbiro zapisali in jo delili z ostalimi učenci, ki so pozorno poslušali. Vsaki živali so določili izmišljeno ime.

Nato smo izbirali najboljšo idejo, kje bi se zgodba lahko odvijala. Večina se je strinjala s solinami. Z dvigom rok so glasovali, da bo mala bela čaplja glavni lik. Ime ji bo Egretta.

Z možgansko nevihto so učenci naštevati, kaj bi živali počele v solinah. Hitro so se spomnili, da bi lahko imele zabavo in kaj dobrega pojedle.

Začeli smo sodelovalno pisati pogovor med živalmi v solinah. Vsak učenec je imel nalogo, da vključi svojo izbrano žival v dialog. Podal je poved v nemščini ali učnem jeziku, ki smo jo skupno popravili in zapisali na tablo. Nastal je dvogovor med živalmi v preprostih povedih v nemščini.

Učenci so brali s table besedilo izbrane živali in poslušali drug drugega.

Besedilo je učiteljica obogatila in povezala in učenci so brali in igrali vlogo likov. Dialog so dramatizirali in doživetu prebrali ter v naslednjih urah izdelali slušni posnetek.

Učenka iz 8. razreda je poslušala in narisala zgodbo. S pomočjo programa na tablici je združila slike risb in slušnega posnetka v videoposnetek in nastala je slušna risanka ali animirani film »Egretta trifft neue Freunde«. Učenci so besedilo prevedli v angleški in slovenski jezik ter posnetek obesili na spletno stran šole, kjer si jo lahko ogleda širše občinstvo.

Pri projektnem delu so bili doseženi različni cilji. Učenci so:

- spoznali slovenske domorodne živali in razmislili o njihovih značilnostih,
- spoznali naravna okolja, kjer živijo divje živali v Sloveniji,
- uporabili svojo domišljijo in ustvarili izmišljeno zgodbo o živalih,
- uporabili svoje predznanje in sestavili dvogovor v nemškem jeziku,
- v igri vlog doživetu brali besedilo in pozorno poslušali drug drugega,
- uporabili digitalno tehnologijo in naredili animirani film,
- delili svoj izdelek z drugimi,
- dobivali povratne informacije glede animiranega filma,
- razlagali gledalcem animiranega filma, katere živali nastopajo in katere so njihove značilnosti, zakaj so jih tako poimenovali itd.,
- se počutili ponosni na svoj izdelek in na pridobljeno znanje o slovenskih avtohtonih živalskih vrstah.

Izdelki:

- animirani film v angleškem, nemškem in slovenskem jeziku:
- [Egretta meets new friends - video,](#)
- [Die Egretta trifft neue Freunde - video.](#)

Slika 4: Naslovnica animiranega filma (foto: arhiv avtorice).

Priloga 2: Besedilo Egretta spozna nove prijatelje.

2.1.1.3 Ptica Greta, prinašalka sreče

Učenci 7. razreda so v okviru projekta Erasmus+ spoznavali halofite, rastline, ki rastejo v solinah. Raziskovali so po spletu in spoznavali njihove lastnosti. Naredili so igralne karte z risbami in slikami teh rastlin, tako so se jih lažje naučili prepoznati in poimenovati, in igro spomin s slikami rastlin.

Slika 5: Igra spomin s halofiti (foto: arhiv avtorice). Slika 6: Igralne karte (foto: arhiv avtorice).

129

Svoje znanje in ustvarjalno žilico so nato uporabili, da so napisali zgodbico o ptici iz solin v italijanščini (Greta, l'uccello protafortuna) in jo prevedli v angleški in slovenski jezik (Greta, the good-luck bird; Ptica Greta, prinašalka sreče).

Zgodbo so posamezne učenke ilustrale in natisnile. Naredile so tudi e-knjigo, dostopno na spletni strani projekta.

Pri projektne delu so bili doseženi različni cilji. Učenci so:

- spoznali rastline iz solin in njihove značilnosti,
- ustvarili igre (igralne karte in spomin) za prepoznavanje halofitov,
- si izmislili zgodbo, v kateri so uporabili znanje o zdravilnih učinkih rastlin iz svoje okolice,
- opremili zgodbo z risbami,
- naredili e-knjigo z besedilom in risbami,
- omogočili branje le-te na spletni strani šole.

Izdelki:

- [Gretal_uccello_portafortuna_e-book](#),
- [Ptica Greta_e-knjiga](#).

Slika 7: Greta (foto: arhiv avtorice).

2.1.2 Šolske prireditve ob državnih praznikih

V šolah bi morali poudarjati pripadnost slovenski državi in začutiti hvaležnost, da živimo svobodno v njej. Ob vsakem državnem prazniku »ne moremo zaobiti zgodovinskih dogodkov, hkrati pa je šolska prireditev odlična priložnost za počastitev slovenske kulture.« (Šenica Pavletič idr., 2014: 19)

»Praznovanje najpomembnejših slovenskih državnih praznikov v šolah ni le izraz potrebe po ritualnosti, ko se z organiziranimi oblikami skupinskega praznovanja krepijo pozitivni medosebni odnosi, utrjuje kohezija socialne strukture šole kot varnega in spodbudnega mikrokolja ter vzpostavlja občutek povezanosti z lokalno in nacionalno skupnostjo, ampak lahko obenem izvabi ali še dodatno okrepi čustvo domoljubja.« (Pečnik idr., 2015: 10)

Na OŠ Dante Alighieri Izola poteka prireditev ob državnem prazniku v dveh jezikih, italijanskem in slovenskem. Začne se s predvajanjem državne himne Republike Slovenije in nadaljuje z italijansko himno.

2.1.2.1 Proslava z deklamacijo domoljubnih pesmi, glasbo in kvizom o zgodovinskem ozadju osamosvojitve Republike Slovenije

Na proslavi ob Dnevu samostojnosti in enotnosti so 23. decembra 2022 učenci 5. razreda predstavili pesnika Karla Destovnika Kajuha in recitali njegove domoljubne poezije ostalim učencem na šoli, saj je bila ravno 100. obletnica pesnikovega rojstva. Poslušali so tudi Kajuhoovo uglasbeno pesem Bosa pojdiva, dekle, obsorej in recitacijo ponosne Slovenske pesmi.

Nato so z uporabo digitalne tehnologije preizkusili znanje učencev s kvizom o osamosvojitvi Slovenije. (Priloga 3: kviz o osamosvojitvi Slovenije)

Na koncu so pri učencih preverili poznavanje Slovenije z nizanjem slik slovenskih krajev in njihovih naravnih in kulturnih znamenitosti, ki so bile prekrite s snežno odejo in okrašene s prazničnimi lučkami. Gledalci so morali uganiti ime mesta. Ko so kraj prepoznali, so bili na to izredno ponosni.

Pri projektnem delu so bili doseženi različni cilji. Učenci so:

- med seboj sodelovali na prireditvi in okrepili medsebojno razumevanje,
- urili kompetence, kot so kritično mišljenje pri sestavljanju vsebin, kreativnost, sodelovanje, bralno kulturo, znanje o književnosti, kulturno vedenje itd.,
- krepili sposobnost javnega nastopanja, tako da so ustrezno predstavili temo, govorili razločno, razumljivo, s primernimi kretnjami in mimiko, pokončno držo in očesnim stikom z občinstvom,
- uporabljali knjižni jezik in se bogato in pravilno izražali,
- predstavili praznik Dneva samostojnosti in enotnosti in njegovo zgodovinsko ozadje,
- okrepili občutek pripadnosti šoli, lokalni skupnosti in Sloveniji in vrednote za aktivno državljanstvo,
- predstavili pesnikovo biografijo in njegovo poezijo (Naša Pesem, Materi padlega partizana),
- predvajali Kajuhove uglasbene pesmi,
- preizkusili občinstvo s kvizom o osamosvojitvi Slovenije,
- predvajali slike slovenskih krajev in jih prepoznavali,
- v občinstvu pozorno poslušali, sodelovali in nagradili nastopajoče s ploskanjem.

2.1.2.2 Predstava iz šolskih klopi, ki je hkrati zabavna in poučna

22. decembra 2023 so učenci 6. razreda ob 130. obletnici rojstva Iga Grudna uprizorili dvojezično predstavo v italijanščini in slovenščini. Prestavili so se v situacijo v razredu, ko jih obišče ravnateljica in jih opozori na pomembnost državnega praznika, 26. decembra. Iz učencev je kar vrelo zgodovinsko znanje o plebiscitu, o nastanku slovenske države, njenih simbolih in predsednikih. Po zapeti slovenski himni in po poslušanju italijanske državne himne je vstopila učiteljica slovenščine in pogovor je stekel o Slovencih v domovini in izven nje. Posvetili so se predstavitvi zamejskega pesnika Iga Grudna in podatke o njem iskali v njegovi pesniški zbirki (Gruden, 1920) ter pri recitaciji pesmi (Vogrič in Tassin, 2023) prešli s slovenskega na italijanski jezik skladno z obdobji njegovega življenja. Po instrumentalni izvedbi pesmi Sinku, ki jo je zaigrala učenka na prečno flavto, je vstopil še učitelj italijanščine. Besedilo je dialoško, oblikovali so ga učenci s pomočjo mentorice, sami pa so dodajali vložke polne humorja, ki so vzbujali pozornost poslušalcev. (Priloga 4)

Slika 8: Instrumentalna uglasbitev pesmi Sinku (foto: arhiv avtorice).

Pri projektnem delu so bili doseženi različni cilji. Učenci so:

- med seboj sodelovali pred in med prireditvijo,
- urili transverzalne kompetence,
- igrali vloge zelo doživeto,
- uporabljali knjižni jezik, a občasno tudi sleng mladih, jezik, ki je poln interferenc med italijanščino in slovenščino,

- predstavili zgodovinsko ozadje plebiscita in neodvisne države, državne simbole,
- zapeli 7. kitico Zdravljice,
- okrepili občutek pripadnosti šoli, lokalni skupnosti in Sloveniji in vrednote za aktivno državljanstvo,
- spoznali, kje vse živijo Slovenci po svetu, in se поблиže seznanili z znanimi slovenskimi zamejci na Tržaškem,
- spoznali pesnika Iga Grudna, njegovo življenje in delo,
- recitali pesnikovo poezijo v slovenskem in italijanskem jeziku,
- prejeli bučen aplavz publike, ki je brez predaha sledila prepletanju dogodkov in podatkov ter humorističnih vložkov.

Slika 9: Predstava iz šolskih klopi (Foto: arhiv avtorice).

Priloga 4: Besedilo predstave iz šolskih klopi (22.12. 2023)

132

3 Zaključek

V zadnjih desetletjih učitelji jezika opažamo, da imamo v šoli vsakodnevno opravka z mladimi sodelavci, starši otrok in učenci, a tudi z drugimi visoko izobraženimi ljudmi zunaj šole, katerih raven slovenskega jezika je veliko nižja, kot je bila v prejšnjem tisočletju. Zaradi propada vrednot je tudi znanje knjižnega jezika postalo manj cenjeno. Mladina vse manj rada bere knjige iz lastnega veselja, ampak bolj zaradi šolske obveze. Posledično tudi njihov besedni zaklad ni bogat in jim pisanje ne gre od rok. Mladi se zgledujejo po vplivnejših v medijih, pevcih, reperjih idr., ki se znajo dobro prodajati in so zelo prepričljivi, kljub temu da se izražajo v slengu ali pogovornem jeziku, povrh vsega pa so tudi navidezno uspešni.

Zato je na nas, učiteljih, da jih v osnovnih šolah navdušimo z zanimivimi temami, jih izzovemo z izzivalnimi vprašanji, jim pustimo proste roke pri izbiri gradiva in jim nudimo čim večjo paleto različnih metod dela, da si v dejavnostih dajo duška in zablestijo v vsej svoji ustvarjalnosti.

Ko bodo uspeli v življenju, se bodo ponosni ozrli nazaj na čas, ki so ga preživeli v šolskih klopih.

Možnosti, ki jih imajo mladi danes, da se sporazumevajo v tujih jezikih, da spoznajo ljudi iz tujine, da sodelujejo z njimi pri delu ali igri, je ogromno. Tako se predvsem njihovo znanje angleščine izboljšuje; ne da bi se zavedali, se pogovarjajo lažje v angleščini kot pa v svojem maternem jeziku. Dogaja se tudi, da se ne samo učenci priseljenci menijo med seboj po angleško, ampak se celo Slovenci med seboj raje pogovarjajo, tako kot slišijo po raznih spletnih kanalih.

V poplavi komercializacije in materializma se je človekov duh osiromašil in potrebo po kulturi začutijo le redki posamezniki v današnji družbi. Poleg tega pa so se le redki pripravljene truditi, da bi izboljšali svoj jezik in razgledanost, saj so navajeni dobiti vse, kot bi trenil.

Da se slovenščina ne bi izgubila med otroki, jim morajo stari starši pripovedovati in brati ljudske pripovedke in kakovostne knjige slovenskih pisateljev, mlade morajo starejše generacije spodbujati k uporabi pristnih slovenskih izrazov in poudarjati lepoto tradicionalnih, ljudskih pesmi.

V šoli pa je potrebno že v prvem razredu začeti vzgajati otroke kot ponosne nosilce slovenske zastave, pevce slovenskih pesmi, izvajalce domače glasbe in aktivne člane skupnosti, ki sodelujejo s sošolci v nalogah za doseganje določenega cilja v svoji lokalni skupnosti, so pa prav toliko tekmovalni, da silijo prijatelja k napredku. V šolah in drugih državnih institucijah bi se morala pogosteje oglašati Zdravljica. Menim, da so zaradi stiske s časom učitelji velikokrat primorani drveti od snovi do snovi, čeprav bi bilo bolje postati in se posvetiti osnovnim, pomembnim vrednotam, kot so ljubezen do sebe, do drugega in do lastnega doma in domovine. Dnevi dejavnosti, projekti in proslave nudijo veliko priložnosti za vzgojo otrok, ker takrat učenci niso tako storilnostno naravnani, ampak se sproščeno učijo in dobro počutijo.

4 Viri in literatura

Cencič, Majda (2014): *Učne metode, kot spodbuda k ustvarjalnosti*. Didakta, 24 (171), 5–7.

Destovnik Kajuh, Karel (2022): Slovenska pesem. Youtube, 13. 12. 2022. Pridobljeno 20. 12. 2022: <https://www.youtube.com/watch?v=pOOZ2yV9gOw>.

Gruden, Igo (1920): *Pesnikovo srce*. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod, 1946.

Musek Lešnik, Kristijan (2011): *Ali naša šola ubija ustvarjalnost in inovativnost učencev*. Ljubljana: IPSOS. Pridobljeno 22. 8. 2024: https://www.ipsos.si/VPR_Ali%20sola%20ubija%20ustvarjalnost.html.

Pečnik, Jožica; Križman, Zdravka; Dolšina, Marjana idr. (2015): *Aktivno državljanstvo in domovina*. Priročnik za učitelje srednjih šol za proslavitev slovenskih državnih praznikov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 21. 8. 2023: <https://www.zrss.si/pdf/ADD-prirocnik-za-proslavitev-drzavnih-praznikov.pdf>.

Pečovnik Pidži, Milan (2023): Bosa pojdiva, dekle, obsorej. Youtube, 30. 10. 2023. Pridobljeno 20. 12. 2022 s spletne strani: <https://www.youtube.com/watch?v=hlQz-0O6VSg>.

Petrič, Magdalena (2000): *Mednarodno pravno varstvo kulturne dediščine*: Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine (str. 54–56). Vestnik št. XVII. Ministrstvo za kulturo, Uprava RS za kulturno dediščino. Pridobljeno 30. 8. 2024: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Zakonodaja-ki-ni-na-PISRS/Kulturna-dediscina/27ee9ed3c9/Konvencija-o-varstvu-svetovne-kulturne-in-naravne-dediscine.pdf>.

Šenica Pavletič, Verica; Pevec, Marija; Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2014): *Aktivno državljanstvo in domovina*: Zakaj in kako praznovati v šoli?. Priročnik za učitelje osnovnih šol (str. 13–19). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Elektronska knjiga. Pridobljeno 28. 8. 2024: <https://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf>.

Tušak, Matej (2023): Dr. Matej Tušak: Kako gradimo narodni ponos. *Radio Ognjišče*, 3. 7. 2023. Pridobljeno 29. 8. 2024: https://avdio.ognjisce.si/share/svpm_2023_07_03_Matej_Tusak.

Vogrič, Ivan; Tassin, Ferruccio (2023): *Sognando la libertà – Sanje o svobodi*. Le poesie di Igo Gruden dal campo di Visco – 1943. Pesmi Iga Grudna iz taborišča v Viscu leta 1943.

Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008). *Uradni list RS*, št. 16/08 (1. 2. 2008). Pridobljeno 30. 8. 2024: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4144>.

5 Priloge

Priloga 1: Dramsko besedilo Martin Krpan v solinah

MARTIN KRPAN AT THE SALT-PANS

A CAPODISTRIA – LA FOTO DELLA LOGGIA

AL DAZIO: Alt! 10 zecchini d'oro per entrare nel Comune a cavallo! E altri 10 per portare il carro nelle saline, contadino!

KRPAN: Dober dan, gospod! Dieci, dieci. To je devet ali deset cekinov? Ti Benečani! Odrli me bojo do kosti s tem davkom. Saj sol ni njihova, hudiča. Mati narava nam jo podarja.

SALINAIO: Buon dì, contadino. Quanti sacchi di sale vuoi?

KRPAN: Več kot daš, boljše bo. Naši kmetje na Blokah potrebujejo dosti soli, ker pojedjo veliko krompirja, kruha in suhega mesa. Zima je pri nas huda, najhujša na Kranjskem.

SALINAIO: Dove caricherai i sacchi? Dove hai il tuo carro?

KRPAN: Kaj mi bo voz! Moja kobilica je močnejša in hitrejša od kateregakoli konja v Beneški republiki. ... Pa pohiti, ker me moji kmetje nestrpno pričakujejo.

SALINAIO: Con calma. Lavoro già dall'alba. ... ed andrò a dormire con il tramonto.

A CERKNICA - LA FOTO delle colline innestate

Krpan: Ljuba moja, kobilica! Ti si vse, kar imam na tem svetu.

Kobilica: Jihaha.

Krpan: Saj vem, da težko nosiš, a zdrži, še malo imava do doma. Poglej, poglej. Kaj pa prihaja proti nam? Kaj je to? Kočija in konji ?!

Kaiser Joseph: Guten Tag! Ich bin der Kaiser Joseph. Wer sind Sie?

KRPAN: Dober dan, vaše visočanstvo, cesar Janez! Jaz sem Krpan, Martin Krpan. Doma sem z Vrha pri Sveti Trojici. Kaj je pa vas prineslo v te mrzle kraje?

KAISER: Ja, ja. Kalt ist es. Viel, viel Schnee. ... Was ist das?

KRPAN: To je ... hmmm.... kresilna goba in brusi. V vreče sem jih dal, da ne počijo od mraza. Kam pa kam, Cesar Janez?

KAISER: Wir fahren nach Triest. Schnell, schnell! Weg!

KRPAN: Ja, ja. Takoj. Kobilica moja, greva.... 3, 4, zdaj... hopla. Pa sem te prestavil! No, pa srečno pot, gospoda.

Kočijaž: Auf Wiedersehen.

A VIENNA – la foto di Schönbrunn

Kaiser: Mein Gott! Mein Gott! Mein Sohn ist tot! Tooooo! Der Türke ist ein Monster!

Kočijaž: Meine Herrschaft, mein Lieblingskaiser.... Martin Krpan ist stark, sehr stark. Er kann Brdavs fertig machen. Er wird uns erfreuen.

Kaiser: Schnell suche Martin Krpan aus!

Kočijaž: Jawohl, Ihre Kaiserliche Höheit.

La foto di Krpan nelle stalle a Vienna

Minister Gregor: Ich bin der Minister Gregor.

Krpan: Gre- GOR ali gre-DOL? Enkrat gor in drugič dol.

Minister: Krpan, ich spreche Deutsch. Razumem pa tudi slovensko. Si pojedel dovolj? Si sit?

Krpan: No, za silo bo! Cesar je res radodaren. Dober človek je. Le cesarica mi je malo zamerila.

Minister Gregor: Pa saj ni treba biti Minister, da bi razumel zakaj! Nič čudnega, saj si posekal cesaričino najljubšo lipo na vrtu.

KRPA: Toda kij, katerega sem izdelal iz lipe, je močan in mehak.

Minister: Kaj boš s to palico?

Krpan: Brdavs se bo zarinil v ta mehak les. In konec bo z njim. Poglej. Ta mesarica bo naredila čisti rez okrog Turkovega vratu.

Kobila: Hi, hi, hi.

Krpan: Smej se , smej! Saj veš, da si ti moja izbranka. Boljša si kot vsi konji na dunajskem dvoru. Odločil sem se, spremljala me boš na dvoboju z Brdavsom. ... Greva v boj!

Foto alla corte di Vienna

(Si sente il suono della tromba.)

Volk: Hipp, hipp, hurra! Der Sieger lebe hoch! Hipp, hipp Hurra! Martin Krpan ist unser Held!

Kaiser: Vielen, vielen Dank, mein lieber Martin Krpan! Du bist unser Retter!

Kaiser: Das ist meine Tochter, Jerica. Sie kann deine Frau sein. Das ist dein Geschenk.

Kaisertochter: Es freut mich.

Krpan: Kaj pa je zdaj to? Ne potrebujem žene! Imel sem Marjeto, pa mi je umrla.

Minister: Koliko denarja bi radi?

Krpan: Gospod Minister, saj nisem berač. Dajte mi raje dovoljenje za prevoz soli. Komaj čakam, da se odpravim domov. Bojim se, da se bom izgubil, toliko je ulic in trgov!

Kaiser: Gut, Martin Krpan! ... Bitteschön. Das Papier! Viel Glück!

Krpan: Hvala tudi vam, vaše visočanstvo. Če pa se bo prikazal še kakšen brdavs, vam bom z veseljem priskočil na pomoč. Auf Wiedersehen!

Priloga 2: Besedilo Egretta spozna nove prijatelje

MALA BELA ČAPLJA NAJDE NOVE PRIJATELJE

EGRETTA: Dober dan! Dobrodošli v Sečoveljskih solinah. Jaz sem simbol tega naravnega parka. Moje ime je Egretta. Jaz sem mala bela čaplja.

DINO: Pozdravljeni! Jaz sem pa hadrozaver.

EGRETTA: Si dinozaver? Joj, strah me je.

DINO: Ne se ustrašit! Sem prijazna žival.

EGRETTA: Od kod prihajaš?

DINO: Prihajam s Krasa.

EGRETTA: Koliko si star?

DINO: Star sem sto let. Egretta, imaš zelo lepo belo perje in dolg kljun.

EGRETTA: Hvala, zelo si prijazen. A imam tudi dolge črne noge, saj hodim po solinah in jem rake.

ARTEMIA: Živijo! To sem jaz, slana kozica, Artemia Salina. Živim v slani vodi.

DINO: Artemia, ti si zelo majhna a tvoje oči so črne in velike!

ARTEMIA: Prosim, ne me pojest!

EGRETTA: Brez panike. Sem prijazen in nisem lačen. Dino, kaj pa ti ješ?

DINO: Jem samo rastline. Egretta, kaj se lahko sploh tukaj jè?

EGRETTA: Lahko ješ navadni osočnik. Spomladi je svetlo zelen, poleti pa postane rdeč. Okusen je in poln mineralnih soli.

ŽELVA: Oh, ne, jaz jem osočnik! To je moja hrana! Sem majhna želva in zelo lačna.

EGRETTA: In tudi predrzna!

ŽELVA: Imam velik, rumeno-črn trebuh. Na pomoč! Kdo je to? Strah me je. Imam pa temnozelen oklep, v katerega se lahko skrijem... Nasvidenje!

RJAVI MEDVED: Dober večer! Jaz sem rjavi medved.

EGRETTA: Me veseli. Jaz sem Egretta, mala bela čaplja. Od kod prihajaš?

RJAVI MEDVED: Prišel sem iz gozda. Moji medvedki so lačni. Kaj pa lahko tukaj jemo?

EGRETTA: Kaj pa po navadi ješ?

RJAVI MEDVED: Nisem izbirčen, jem vse: živali in rastline, tudi ribe imam rad.

SOLINARKA: Ribe? Moj bog!

RJAVI MEDVED: Kdo pa si ti, ribica?

SOLINARKA: Jaz sem riba solinarka. Ime mi je Nono, premajhna sem zate. Najdi veliko ribo v reki Dragonji, prosim, ne me pojest!

ŠTORKLJA: Lep dan vsem! Kako ste?

SOLINARKA: Slabo, strah me je, kdo si ti?

ŠTORKLJA: Jaz sem štoklja ČIKO. Kot vidiš, imam dolg kljun, da lahko jem tudi ribe!

SOLINARKA: Od kod pa si prišel, Čiko?

ŠTORKLJA: Priletel sem s Prekmurja. Lačen sem kot volk!

SOLINARKA: Tudi ti si lačen? Imaš družino, Čiko?

ŠTORKLJA: Ja, žena in trije mladiči so v gnezdu, na drevesu. Lačni smo. Kaj lahko tukaj pojemo?

SOLINARKA: Oh, tega ti ne povem. Na srečo pa znam dobro plavati. Adijo.

NETOPIR: Dober večer!

EGRETTA: Dober večer! Kdo si pa ti?

NETOPIR: Jaz sem netopir RINO.

EGRETTA: Od kod prihajaš, Rino?

NETOPIR: Prihajam iz jame v Ospu. Stemnilo se je.

EGRETTA: Rino, je človeška ribica, Proteus tvoj prijatelj?

NETOPIR: Ne, on živi v Postojnski jami.

Egretta: Je Proteus velik?

NETOPIR: Ne, je še dojenček. Človeška ribica nima oči in živi v temi.

EGRETTA: Ali tudi ti živiš v temi?

NETOPIR: Ja, niti jaz ne maram sonca. Večer je lep, a sem še lačen. Kaj pa tukaj sploh lahko jeste?

EGRETTA: Kaj pa ti po navadi ješ, Rino?

NETOPIR: Hmm, obožujem žuželke.

EGRETTA: V solinah živijo solne muhe, a moraš zelo hitro leteti, da bi jih ujel.

NETOPIR: Jaz letim izjemno hitro. S tem nimam nobenih težav.

EGRETTA: Veste kaj, tudi jaz sem lačna. Imam eno zamisel! Jejmo vsi skupaj!

VSI: Ja, to je čudovita ideja!

EGRETTA: Pogledajte, polje osočnika je ogromno. Pridite z menoj!

DINO: Potrebujemo limono in oljčno olje!

RJAVI MEDVED: In malo soli?

DINO: Ne, osočnik je slan. Je zelo okusen!

EGRETTA: No, dober tek! Uživajte to večerjo! VSI: Dober tek!

DINO: Dober tek! To je fantastična večerja z mojimi novimi prijatelji. Odlično!

Priloga 3: Kviz o osamosvojitvi Slovenije

30. 8. 24, 02:20

LA SLOVENIA - UNO STATO INDIPENDENTE - Details - Kahoot!

LA SLOVENIA - UNO STATO INDIPENDENTE

3 plays · 13 players

A public kahoot

Questions (20)

1 - Quiz

Il 26 dicembre e' un giorno festivo in Slovenia. Si celebra...

- ☐ il giorno dopo Natale. ✗
- ☒ il giorno dell'Indipendenza e dell'Unità della Repubblica di Slovenia. ✓
- ☐ Santo Stefano - il santo dell'amore. ✗
- ☐ il giorno dello shopping ovvero il Boxing Day. ✗

2 - Quiz

Ci ricordiamo del 26 dicembre 1990, quando ...

- ☐ fu scritta la prima costituzione della Repubblica di Slovenia ✗
- ☒ furono rivelati i risultati del plebiscito sull'indipendenza della Slovenia ✓
- ☐ fu eletto il primo presidente della Slovenia ✗
- ☐ fu svolto il plebiscito sull'indipendenza della Slovenia ✗

3 - True or false

Al plebiscito ogni cittadino sloveno poteva esprimersi PRO o CONTRO l'indipendenza della Slovenia dalla Jugoslavia

- ☒ True ✓
- ☐ False ✗

30. 8. 24, 02:20

LA SLOVENIA - UNO STATO INDIPENDENTE - Details - Kahoot!

4 - True or false

Il 88,2% ha risposto alla domanda "La Slovenia dovrebbe diventare un paese indipendente?" in modo affermativo.

True

False

5 - Quiz

Il parlamento sloveno ha dichiarato la Slovenia uno stato indipendente

il 26. 6. 1991.

il 26.12.1990.

il 25.6.1991.

il 23.12.1990.

6 - True or false

Con l'indipendenza della Slovenia è stata creata la costituzione che venne adottata il 23. 12. 1991.

True

False

7 - Quiz

Le bandiere jugoslave furono sostituite con bandiere slovene, con i seguenti colori dall'alto al basso:

rosso, bianco, blu

blu, rosso, bianco

bianco, blu, rosso

bianco, rosso, blu

30. 8. 24, 02:20

LA SLOVENIA - UNO STATO INDIPENDENTE - Details - Kahoot!

8 - Quiz

Lo stemma della Repubblica di Slovenia rappresenta

- ☐ Triglav, mare e fiumi, tre stelle che rappresentano i tre Conti di Celje ✓
- ☐ Triglav, del mare e di tre stelle dei Conti di Celje ✗
- ☐ Triglav, mare e fiumi, una stella rossa, spighe e foglie ✗
- ☐ dell'aquila blu dell'impero austriaco e la corona. ✗

9 - True or false

Il 12 giugno 1991 il soccorritore alpino Janez Brojan e i suoi colleghi portarono la bandiera slovena in cima al Triglav

- ☐ True ✓
- ☐ False ✗

10 - Quiz

Le altre repubbliche jugoslave non erano d'accordo con la dichiarazione dell'indipendenza, quindi seguì una guerra di

- ☐ trenta giorni per l'indipendenza. ✗
- ☐ due anni per l'indipendenza. ✗
- ☐ dieci giorni per l'indipendenza. ✓
- ☐ sei mesi per l'indipendenza. ✗

11 - Quiz

Come si sono susseguiti dal 1991 al 2022 i presidenti sloveni?

- ☐ Janez Drnovšek, Milan Kučan, Danilo Türk e Borut Pahor ✗
- ☐ Milan Kučan, Janez Drnovšek, Danilo Türk e Borut Pahor ✓
- ☐ DaniloTürk, Milan Kučan, Janez Drnovšek e Borut Pahor ✗
- ☐ Milan Kučan, Danilo Türk, Borut Pahor e Janez Drnovšek ✗

30. 8. 24, 02:20

LA SLOVENIA - UNO STATO INDIPENDENTE - Details - Kahoot!

12 - Quiz

Quando la Slovenia entrò a far parte dell'Unione Europea?

- ☐ il 1 gennaio 2010
- ☐ il 1 maggio 2014
- ☒ il 1 maggio 2004
- ☐ il 1 gennaio 2000

×

×

✓

×

13 - Quiz

Fino a quando si pagava in Slovenia con i talleri, ai quali sono seguiti gli euro (1 EUR = 239,64 SIT).

- ☐ al 1 gennaio 2017
- ☐ al 30 febbraio 2007
- ☒ al 1 gennaio 2007
- ☐ al 30 febbraio 2017

×

×

✓

×

14 - Quiz

La foglia di quale albero c'era nel logo per la promozione del turismo sloveno nel 2011?

- ☐ l'olmo (brest)
- ☐ la quercia (hrast)
- ☐ la betulla (breza)
- ☒ il tiglio (lipa)

×

×

×

✓

15 - True or false

L'atleta di maggior successo della Slovenia indipendente è Iztok Čop, che ha ricevuto 3 medaglie olimpiche.

- ☒ True
- ☐ False

✓

×

<https://create.kahoot.it/details/f963dceb-4b87-4983-afc4-cdb165dfb0ab>

4/6

30. 8. 24, 02:20

LA SLOVENIA - UNO STATO INDIPENDENTE - Details - Kahoot!

16 - Quiz

La sciatrice slovena di maggior successo alle olimpiadi è TINA MAZE, che ha vinto ...

- ☒ 2 medaglie d'argento alle olimpiadi 2010 e 2 d'oro a Soci 2014 ✓
- ☐ 2 medaglie d'argento alle olimpiadi (2010) ✗
- ☐ 2 medaglie olimpiche d'oro a Soci (2014) ✗
- ☐ 4 medaglie olimpiche d'argento a Soci (2014) ✗

17 - True or false

Il 17 aprile 2010 si è svolta la più grande campagna di pulizia a livello nazionale "Očistimo Slovenijo".

- ☒ True ✓
- ☐ False ✗

18 - Quiz

I collegamenti stradali sono migliorati tanto. Quanto si impiega in auto da Capodistria a Lendava?

- ☐ cinque ore ✗
- ☒ tre ore ✓
- ☐ quattro ore ✗
- ☐ due ore ✗

19 - Quiz

Alle elezioni il 13.11.2022, gli sloveni hanno deciso chi sara' la prima donna alla carica di presidente della Slovenia.

- ☐ Asta Vrečko ✗
- ☒ Nataša Pirc Musar ✓
- ☐ Urška Klakočar Zupančič ✗
- ☐ Tanja Fajon ✗

30. 8. 24, 02:20

LA SLOVENIA - UNO STATO INDIPENDENTE - Details - Kahoot!

20 - True or false

La Slovenia e' un paese speciale!

True

False

240 sec

Resource credits ^

Priloga 4: Besedilo predstave Iz šolskih klopi (Mittendorfer13)

PREDSTAVA ZA PROSLAVO DNE SAMOSTOJNOSTI IN ENOTNOSTI REBUBLIKE SLOVENIJE

SCENETTA PER LA CELEBRAZIONE DEL GIORNO DELL'INDIPENDENZA E DELL'UNITA' DELLA REPUBBLICA DELLA SLOVENIA

22 / 12 / 2023

Preside: Buon giorno, alunni e alunne! Come state, bene? E' bello vedervi tutti presenti. Oggi è un giorno speciale. Chi lo sa che cosa celebriamo il 26 dicembre?

Lapo: Io lo so, signor preside. Ricordiamo il giorno in cui la Slovenia è diventata indipendente.

Julija: Ma no, non si dice così. Il 26 dicembre si celebra il giorno dell'indipendenza e dell'unità della Repubblica di Slovenia.

Preside: Bene, e chi sa dirmi che cosa è successo il 26 dicembre del 1990?

Liza: Furono rivelati i risultati del plebiscito.

Lapo: Plebi cosa? Ma cosa vuol dire questa parola?

Liza: Ma dai, non lo sai? La conoscevano già i plebei nell'antica Roma. Al plebiscito il popolo aveva il diritto di esprimersi su questioni d'importanza nazionale.

Lapo: Noo, che fico, la nazionale! Allora il popolo poteva scegliere chi giocherà nella nazionale di calcio. Che fortuna! Quella sì che era democrazia!

Liza: Ma dai, chi ti ha dato la parola! Al plebiscito il popolo poteva approvare o rifiutare una proposta di legge. Cose serie, mica il calcio!

Preside: Dai, abbiate rispetto gli uni degli altri. Allora, che cosa hanno fatto i cittadini sloveni al plebiscito ben 33 anni fa?

Julija: L'88% ha votato affinché la Slovenia diventasse un paese indipendente.

Liza: Sì, e hanno anche approvato la costituzione della Repubblica di Slovenia.

Julija: Beh, certamente, e hanno anche appeso la nuova bandiera slovena davanti al parlamento.

Liza: Sì, ma prima ancora hanno scelto lo stemma adatto.

Lapo: Questo lo so anch'io. Lo stemma rappresenta il Triglav, il mare Adriatico e i fiumi ...

Liza: e le tre stelle sono quelle dei Conti di Celje.

Lapo: Ma tu devi avere sempre l'ultima parola?! Quando la smetterai di vantarti del tuo sapere? Dai, vediamo, dimmi come si chiama il primo presidente della Repubblica di Slovenia.

Liza: Milan Kučan. E chi è l'attuale presidente?

Lapo: Niente di più facile. Nataša Pirc Musar.

Preside: Piano, piano. Bene, vedo che avete imparato tantissime cose alle lezioni di educazione civica. Bravi. Vorrei sapere invece che cosa imparate durante le ore di musica.

Lapo: Conosciamo tanti strumenti musicali, compositori e musicisti... Ma io non ne posso più di scrivere e ascoltare brani classici. ... Ah, a proposito di musica, spettabile signor preside, io avrei un desiderio. Vorrei che cantassimo di più.

Preside: Questa è proprio una buona idea. Alunni, conoscete l'inno sloveno?

Lapo: Certamente, signor preside. Adesso glielo cantiamo. Alzatevi tutti, dai cantiamo insieme.

Živé naj vsi naródi,
ki hrepené dočakat' dan,
da, koder sonce hodi,
prepir iz svéta bo pregnan,
da rojak prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

Preside: Vedo che siete bravissimi. Propongo di ascoltare ora i due inni nazionali, quello sloveno e quello italiano. (gli alunni si alzano ed ascoltano gli inni)

Preside: Bene, ora vi lascio alla vostra professoressa di sloveno.

Lapo: Ma, guardi, non si scomodi, può rimanere ancora un po' con noi. Non c'è fretta.

Alunni (si alzano e in coro): Arrivederci, signor preside!

Preside: Buon lavoro e a presto!

(Entra la professoressa di sloveno.)

Alunni: Dober dan, učiteljica.

Prof. di sloveno: Dober dan. Danes bomo najprej pregledali domačo nalogo. Po dva in dva preberite vprašanja in odgovore. No, pa začnimo tu spredaj.

Liza: Koliko je prebivalcev Slovenije?

Julija: Na popisu 1. januarja 2023 je bilo v Sloveniji 2.116.972 prebivalcev.

Adea: Koliko Slovencev živi zunaj Slovenije?

Aisha: Približno pol milijona Slovencev in oseb slovenskega rodu.

Lapo: Katere Slovence po svetu imenujemo zdomci?

Liza: Zdomci so Slovenci, ki so začasno izseljeni.

Julija: Kdo so slovenski izseljenci?

Adea: Izseljenci so Slovenci, ki trajno živijo v tujini.

Aisha: V katerih državah po svetu živi največ oseb slovenskega rodu?

Lapo: V ZDA je 300.000 Slovencev, v Argentini in Nemčiji 30.000, v Avstraliji 20.000 in v Švici 14.000.

Liza: Kdo so slovenski zamejci?

Julija: Zamejci so avtohtoni prebivalci slovenske narodne skupnosti oziroma manjšine v sosednjih državah.

Adea: V katerih državah živijo slovenski zamejci?

Aisha: Zamejci živijo v Italiji, Avstriji, Madžarski in Hrvaški.

Lapo: Gospa učiteljica... (alza la mano in alto e si alza per chiedere)

Prof. di sloveno: Prosim, Lapo, bi želel še kaj dodati?

Liza: Seveda, bi bilo že čudno, če ne bi.

Lapo: Veste, v soboto sem premagal enega fanta na turnirju namiznega tenisa v Trstu.

Liza: In kaj ima to zdaj zveze?

Lapo: Ima, ker je govoril zelo dobro slovensko. Njegova starša sta oba iz okolice Trsta, iz dveh vasi, kjer večina ljudi govori slovensko. Ime mu je Pavel.

Liza: Kaj sta vidva igrala ali samo govorila?

Prof. di sloveno: Prosim. Liza, nobene nesramnosti ne bom prenašala. No, vidiš, Lapo, Pavlova družina je del zamejske narodne skupnosti Slovencev v Italiji.

Liza: Kako to, da govorijo slovensko, če živijo v Italiji?

Lapo: Joooj, kako si pametna! Kako pa, da mi govorimo italijansko in živimo v Sloveniji?

Julija: Ker sta že moj nono in pranono govorila italijansko!

Lapo: In tudi moja nona... Pavel v Trstu obiskuje šolo s slovenskim učnim jezikom. Slovenci imajo v zamejstvu tudi svoja športna društva.

Julija: Jaz sem bila z mamo na predstavi, ki so jo igralci uprizorili v slovenščini v Slovenskem stalnem gledališču v Trstu.

Prof di sloveno: Lepo, me veseli, da poznate tudi kulturo slovenskih zamejcev. Oni ohranjajo slovenski jezik tudi preko radijskih valov Radia Trst A in časopisa Primorski dnevnik. Med Slovenci v Trstu je živel veliko pisateljev in pesnikov. A poznate kako pomembno ime?

Liza: Boris Pahor. Umrli je lani pri 109 letih.

Prof. di sloveno: Točno, tudi Srečko Kosovel je pogosto s Krasa zahajal v Trst k prijateljem.

Aisha: Učiteljica, midve z Adeo bi radi pokazali predstavitev o slovenskem pesniku, ki se je rodil v Nabrežini pri Trstu.

Prof. di sloveno: Ne vem, če bo dovolj časa. Čez tri minute bo zvonilo.

Lapo: Gospa učiteljica, imam en predlog. Lahko grem po profesorja italijanščine, da pride poslušat. On ima zelo rad poezijo.

Prof. di sloveno: Čestitam, Lapo. Pametna zamisel in ob pravem trenutku! Pojdi in povabi profesorja italijanščine, da se nam pridruži. ... No, Adea in Aisha začnita s predstavitvijo, prosim.

Aisha:

Slovenski pesnik Igo Gruden se je rodil pred 130 leti, 18. aprila 1893 v Nabrežini pri Trstu, materi desetih otrok in očetu, ki je bil lastnik kamnoloma, trgovec in župan.

Prisluhnite njegovi pesmi, ki opeva kamnoseštvo, s katerim so se poleg z ribolovom ukvarjali prebivalci Nabrežine in sosednjih vasi. Prebrala vam jo bo Liza.

V NABREŽINSKIH KAMNOLOMIH

Čuj — pesem Kalabréža in Furlana
zveni iz kamna, poje trepetaje...
prisluhnil sem — o, kriknil bi najraje
od Nabrežine daleč do Sestljana.

Bolj od skržakov suha in ožgana
telesa so, kar v soncu se jih maje:
sto rok se krči, dviga na vse kraje,
oči so mrke, lica razorana.

Na glavi belo kapo iz papirja,
pod njo pa misli žalostne in mračne,
razpet in golorok ves teden terja

iz kamna kruha za otroke lačne;
v soboto le, ko stopi do oštirja,
mu v vino utonejo skrbi oblačne.

Lapo: Ne razumem ... Kako je lahko iz kamna oče dal
lačnim otrokom kruh?

Aisha: To pomeni, da je oče zaslužil denar kot kamnosek v kamnolomu, da bi lahko spekli otrokom
kruh in da bi jih tako nasitili.

Prof di italiano: Lapo, questa è poesia. Non la devi tradurre letteralmente.

Adea: Po končani šoli v Trstu in Gorici je šel Igo Gruden leta 1912 študirat pravo na Dunaj.
Nato je leta 1914 izbruhnila prva svetovna vojna. Gruden je bil ranjen na soški fronti.

Po vojni je leta 1921 dokončal študij prava v Pragi. V obdobju med obema vojnama je deloval kot
pravnik v Ljubljani. Tu se je družil z drugimi intelektualci. Med njimi je bil tudi Oton Župančič, ki je
Igu Grudnu dal vzdevek Narcis.

Lapo: Narcis? Prvič slišim! Kaj obstaja moško ime za rožo »narcisa«?

Adea: Seveda ne, Lapo! Ker je bil Igo Gruden lep fant, je deloval, da je malce vase zagledan, da je
sam sebi všeč, zato mu je Župančič rekel Narcis.

Lapo: Aha, Igo in Oton... Igo in Oton... Torej je bil Gruden všeč Župančiču. Zdaj razumem.

Adea: Ne, Lapo, ni bilo tako, kot ti misliš.

Prof. di sloveno: Bodimo resni, prosim. Ostanimo pri temi. Adea, nadaljuj, prosim.

Adea: Torej, Iga Grudna ni motilo, da mu Župančič pravi Narcis, nasprotno, leta 1920 je izdal
pesniško zbirko, ki jo je poimenoval prav Narcis. V njej je zbral ljubezenske pesmi.

Lapo: Sem vedel, saj sem rekel, da gre za ljubezen. Vi pa me hočete prepričati, da ni bilo tako.

Prof. di sloveno: Lapo, ne prekinjaj več predstavitve. Drugače boš moral za kazensko domačo
nalogo napisati pesem.

Lapo: Oprostite, obljubim, da bom tiho. Že poslušam.

Aisha: Leta 1939 je izšla Grudnova pesniška zbirka Dvanajsta ura, v kateri opeva ljubezen do
domovine in slovenskega naroda. Izrazil je svojo željo po bratstvu med narodi. Prebrala vam jo bo
učiteljica.

GLAS DOMOVINE

O mraku čudno je mehko med nami,
na domovino mislimo ves čas:
s trpečimi objema naš rokami,
kjer koli smo, je njena usoda v nas.

Kdaj slišal boš, tovariš, zvon vrh griča,
ugledal spet pod njim domačo vas?
Molčimo, kot bi stražili mrliča,
a srca vsa v en sam bijó nam glas.

Slovenska zemlja, v vsi lepoti svoji
pogažena, nam sveta od krvi.
nasilje, smrt, pregnanstvo, upori, boji,
v gozdove beg, gorijo v noč vasi.

Ko iz trpljenja nam bo vstala doba,
ki nanjo čaka, vanjo upa svet,
na zemlji tej požene naj iz groba
nad spanjem mrtvih zimzelenov cvet.

Prof di sloveno: No, a je kdo razumel, kaj sporoča ta pesem?

Lapo: To pa sem stoprocentno razumel, stavite? Če zgubim

stavo, bom napisal dolgo ljubezensko pesem.

Prof di sloveno: Se ti ne zdi, da preveč tvegaš?

Lapo: Boste videli, gospa učiteljica. V pesmi Glas domovine je hotel Gruden povedati, da kljub temu, da je ogromno ljudi umrlo za domovino in da je veliko grobov, iz njih vedno znova zraste zimzelena rastlina - kot znak upanja na boljše življenje.

Prof di italiano: Complimenti, Lapo. Questo pensiero l'ho capito anch'io. Devo dire che è pieno di ottimismo.

Aisha: Certo, prof, però ora viene il bello, no, mi scusi, voglio dire, il brutto... cioè, seguono gli anni del fascismo e della seconda guerra mondiale, i quali sono piuttosto oscuri e pessimistici. Posso continuare con la presentazione? Dunque ...

Aisha: Med drugo svetovno vojno je bil Gruden decembra 1942 zaprt v Ljubljani. Pod fašistično oblastjo mu je bila prepovedana vrnitev na ozemlje, ki je pripadlo Italiji, in v rodno Nabrežino. Med drugo svetovno vojno je bil interniran v italijanska taborišča. Najprej so ga 1943. leta fašisti odpeljali v taborišče Visco v Furlaniji. Tam so interniranci ostali samo eno zimo. 10 odstotkov jetnikov je umrlo zaradi podhranjenosti in slabih življenjskih razmer. Spali so v šotorih in barakah. Preživeli so, ker so dobivali pakete hrane iz Vatikana in kmetijske pridelke bližnjih furlanskih kmetov. V Viscu si je lgo Gruden dopisoval z ljubljeno Pepco, ki mu je bila v veliko tolažbo.

V pesmi **Celica številka pet** je izrazil veliko vero v prihodnost. Prebrala vam jo bo Julija.

CELICA ŠTEVILKA PET

Dvajset nas na goli prični
v celici številka pet:
zblížani ljudje različni
čakali smo dan božični
z vero v boljši, lepši svet
v celici številka pet.

Vsak je znal za vse trpeti,
eden šel za vse bi umret:
videl sem v očeh goreti
sem, ki ga odpor zaneti,
vsem je bil enako svet
v celici številka pet.

Dušan, kaj si ti zagrešil?
Komaj ti je petnajst let.
Lačen s smehom si se tešil,
nam s čebljanjem ure spešil
kakor priček, v kletki ujet,
v celici številka pet.

Bil je božič, mi brez slame,
ko je prišel Bog na svet:
stisnili smo skupaj rame,
čakali, da dan nam sname
z okna noč in dahne spet
v celico številka pet.

Šli so dnevi, šli so tedni,
sen je bil na dom pripet:
vsega smo življenja vredni
mislili na narod bedni
z vero v boljši, lepši svet
v celici številka pet.

so iz

naprej v druga taborišča, v Chiesanuovo pri Padovi, na otok Rab, na Vis in v Egipt.

Adea: Grudna
Visca odpeljali

Po vojni ni dobil dovoljenja za obisk rojstnega kraja, zato se je vmil v Beograd, kjer je skrbel za slovenske oddaje Radia Beograd.

Po vojni je izdal še dve pesniški zbirki. Leta 1947 je prejel Prešernovo nagrado za svoje življenjsko delo. Pred smrtjo je delal na ministrstvu v Ljubljani.

Po njegovi smrti (29. 11. 1948) je v zbirki Pesmi izšlo okrog dvesto Grudnovih poezij.

Svojemu sinu je posvetil pesem, ki jo pevski zbori pojejo na proslavah ob Grudnovih obletnicah.

Recitiral jo bo Lapo.

Lapo: Učiteljica, lahko grem prej v »bagno«?

Prof. di sloveno: Lapo, a se greš kopat?

Lapo: Prosim... Bom takoj nazaj.

Prof. di sloveno: No, pojdi, bom kar sama prebrala to pesem.

Sinku

V Nabrežini blizu Trsta

se tvoj oče je rodil:

kjer je v morju skala čvrsta,

se porodu je podil,

v zimi z burjo se boril.

V šolo hodil je v Gorico:

ko prihajal je domov,

vozil se je z jadnico,

z ribiči veslal na lov tja do istrskih bregov.

Dnevi so prišli temačni,

takšnih ni še videl svet:

mrki tujci v dobi mračni

so teptali kraški cvet petindvajset strašnih let.

Naj kdor koli kdaj te vpraša, kdo živi na zemlji tej,

vedi: zemlja ta je naša,

tvoji dedi spijo v njej,

zanjo bori se naprej!

Lapo: (che era tornato in classe a metà poesia) Prof, l'ha capita? Vuole che gliela traduco?

Prof di italiano: Grazie, Lapo, forse un'altra, questa poesia era molto autobiografica, un bel riassunto della del poeta, ma anche un bel modo di esprimere i suoi sentimenti verso la sua terra. Inoltre il padre dice al figlio battersi sempre per la propria terra.

Aisha: Mi scusi, prof. Il tempo stringe.

Liza: Vero, vero, tra tre minuti suona la campanella per la merenda.

Aisha: Lasciatemi finire, per favore.

Letos, torej leta 2023, 130 let od pesnikovega rojstva, je Goriška Mohorjeva družba izdala knjigo Sanje o svobodi. Pesmi Iga Grudna iz taborišča v Viscu leta 1943.

Njegove pesmi je v italijanščino prevedla Martina Clerici, zato ima zbirka tudi italijanski naslov Sognando la libertà. Poesie di Igo Gruden dal campo di Visco – 1943.

vita
di

Adea: L'autore del libro, il friulano Ferruccio Tassin ha voluto conservare la memoria al campo di concentramento di Visco. Dove stava una volta il lager per gli internati volevano in passato costruire un centro commerciale.

Lapo: Scusa, ma mi può spiegare qualcuno che cos'è un »lagèr«?

Prof di italiano: Lapo, viene pronunciato »làger«, l'accento va sulla prima sillaba.

Adea: Ascolta attentamente. La poesia slovena di Gruden è stata tradotta così in italiano.

Lager

Una lunga tenda come un salone
abitiamo in settantadue,
e tutti i giorni tribolati e tutte le notti
ciascuno accarezza il desiderio di casa, di libertà:
lo straniero ci ha sradicato dal suolo natio.

Proprio dov'ora bivacchiamo, l'alt'anno
un contadino arava, seminava:
delle zolle il sussurro in volto gli alitava;
quest'anno la terra a noi non parla,
la nostra casa è su un campo disertato.

Un uccello volteggia sulla tenda all'imbrunire,
una voce nella notte odo inconsolabile:
chi è cagion di tanto strazio?
Forse l'abbiam dai suoi campi scacciato
e luttuoso lamenta il nido perduto.

Lapo: Ma come mai l'hanno tradotta? E' molto triste.

Adea: L'autore del libro Tassin vuole che nel 2023 questo luogo di dolore diventi un centro di ricerca, di educazione alla pace e di studio della cultura di confine. Perché - come scrive lui stesso - è qui che per 500 anni correva il confine tra la cultura latina, slava, germanica e ungherese. Diamo la parola all'ultima poesia di Gruden letta da Lapo.

Lapo: Ma non riuscirò a leggerla tutta.

Prof. di italiano: Dai, Lapo, ti aiuto io. Tu leggi la prima e io l'ultima strofa.

Preko vseh meja

V brzem vlaku Sofija—Ljubljana
in v vseh vlakih po vsem širnem svetu
blodni se ljudje srečujemo;
v dan, v večer, brez sna v nemirnem letu,
v srcih znamenja še neprižgana,
preko vseh meja potujemo.

....

Stojte, vlaki, po vsem širnem svetu!
Čas, za hip postoj v nemirnem letu,
da prelije v glas se utrip srca:
kje med narodi prepadi so in meja,
če usoda kot semena nas razveje?
Človek, brez imena človek je povsod!
En objem, en pogled nem iz roda v rod
naj bo plod in cvet in sad vseh src sveta,
da nam bodo kakor znamenja prižgana
v brzem vlaku Sofija—Ljubljana
in v vseh vlakih preko vseh meja.

Prof. di sloveno: Torej, to je res lep zaključek učne ure.

Igo Gruden nam narekuje, da vsak človek posluša svoje srce, kjerkoli se nahaja po svetu, naj zaustavi svoje drvenje in prisluhne svojim mislim, svojemu srcu. Se strinjate?

Lapo: Kako se ne bi strinjal... Poslušam srce in dela TIKA-TAKA, TIKA-TAKA, ... potem pa naenkrat zaslišim KRUUUUUUUUL... ah, ja! Ura za malico!

Prof. di sloveno: Zaslužno. Čestitke za predstavitev. Pa dober tek!

Driiiiiiiiiiiiiin

OBRAVNAVA SLOVENSKE DOMOVINSKE TEMATIKE Z UČENCI IZ DRUGIH KULTURNIH OKOLIJ

DISCUSSING SLOVENIAN HOMELAND TOPICS WITH PUPILS FROM DIVERSE CULTURAL BACKGROUNDS

Janja Hostnik (janja.hostnik@osgradec.si), Osnovna šola Gradec, Litija,

Slovenija

Povzetek

Slovenski šolski sistem se čedalje bolj sooča z izzivi kulturne integracije, saj je v šole vključenih vse več učencev, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij. Pedagoški delavci jim moramo zagotoviti pogoje, da ohranijo svojo kulturno in domovinsko identiteto, jezik ter običaje, hkrati pa jim želimo predstaviti in približati tudi našo, slovensko kulturo in domovinsko tematiko kot kulturo njihovega okolja. Na naši šoli poskušamo učence poleg učenja slovenščine spodbuditi tudi k razvijanju medkulturne zmožnosti in pridobivanju čim več sociokulturnega vedenja, in sicer na način, da na podlagi primerjanja njihove in slovenske kulture kot kulture njihovega okolja spoznavajo našo državo, državljane in navade ter običaje. Učenci iz drugih okolij se na ta način v našem okolju počutijo domače in sprejeto, hkrati pa sprejemajo slovensko stvarnost kot del življenja.

Abstract

The Slovenian school system is increasingly faced with challenges of cultural integration, as more and more pupils from other cultural backgrounds participate in schools. Pedagogical workers need to provide them with the conditions to preserve their own cultural and homeland identity, language and customs, and at the same time we want to present and bring them closer to our Slovenian culture and homeland topics as the culture of their environment. Beside teaching those pupils Slovenian language, we aim in our school to encourage them to develop intercultural skills and to acquire as much sociocultural knowledge as possible, in such a manner that they learn about our country, citizens, habits and customs on the basis of comparison of their culture and Slovenian culture as the culture of their environment. That way pupils from other cultural grounds can feel homely and accepted, and meanwhile they learn to accept Slovenian reality as part of their lives.

Ključne besede: domovina, identiteta, kulturna integracija, medkulturnost.

Key words: homeland, identity, cultural integration, interculturality.

1 Uvod

V slovenskih šolah se srečujemo z učenci, ki so se priselili iz drugih kulturnih okolij in se zato morajo vključiti v novo kulturno okolje. K integraciji priseljencev pristopamo načrtno in zato oblikujemo celovite pristope na različnih področjih.

Da bi se otroci priseljenci čim bolj uspešno vključili v slovensko družbo, je pomembno, da jim v vzgojno-izobraževalnih institucijah zagotavljamo enake možnosti za uspešen osebni razvoj, vključevanje v delo in družbeno življenje. Pri tem se ne oziramo na njihov izvor, spol, prepričanja ali druge značilnosti.

Integracija učencev priseljencev v šolo bo uspešna takrat, ko bodo znali premagovati težave pri učenju. Najpogosteje dosegajo nižje učne rezultate zaradi slabšega znanja jezika, nepoznavanja kulture okolja (ter razlik med slednjo in kulturo družine) ter nepoznavanja slovenskega šolskega sistema in programov izobraževanja. Pogosto niso dovolj vključeni v družbo.

O organizaciji in načinu dela šole/vrtca za uresničevanje ciljev vključevanja v slovenski sistem vzgoje in izobraževanja avtonomno odloča posamezen vrtec/šola, pri čemer mora upoštevati določene zakone in predpise. Strokovni delavci naj bi pojmovali drugačnost kot vrednoto, dobro pa naj bi poznali in bili vešč medkulturnega učenja in poučevanja. (Smernice ..., 2012)

Vsak vzgojno-izobraževalni zavod, ki vključuje otroke priseljence, v letnem delovnem načrtu navede strategije dela z njimi ter načrtuje konkretne ukrepe za to, da bi učenci/dijaki priseljenci dosegali standarde znanja, hkrati s tem pa jim bo zagotovljena pravica do ohranjanja lastne kulturne identitete. (Smernice ..., 2012, 3) Glede na Ustavo Republike Slovenije imajo namreč priseljenci v Sloveniji pravico do izražanja pripadnosti svojemu narodu ali narodni skupnosti, do gojenja in izražanja svoje kulture ter uporabe svojega jezika in pisave.

2 Nacionalna identiteta

Izražanje pripadnosti svojemu narodu je pomembno za oblikovanje in delovanje neke skupnosti. Posameznik se rodi v določeno skupnost in postane njen pripadnik, kar pomeni, da se njegov občutek pripadnosti začne razvijati ravno v teh najzgodnejših letih. S tem podeduje dediščino, ki jo običajno sprejme in živi v skladu z njo. Čutil naj bi nacionalno pripadnost države, katere državljanstvo ima. Gre za subjektivni občutek identitete ter pripadnost neki skupini/narodu, v kateri imajo velik pomen simboli, miti, legende o skupnem poreklu oziroma skupna preteklost. Obstoj skupine/naroda poleg norm in vedenjskih vzorcev omogoča tudi identifikacija z različnimi simboli pripadnosti (grbi, zastave ipd.). Narod ima poleg skupne zgodovine tudi željo po skupni sedanjosti. (Neža Černe, 2015: 19–25) Pripadnost določenemu narodu se gradi že od zgodnjega otroštva, ko se začnemo učiti tudi jezika, ki ga naš narod uporablja, kar pomeni, da je identiteta naroda močno povezana tudi z jezikom.

Če povzamemo, nacionalna identiteta pomeni pripadnost določeni državi. Sprašujemo se, kolikšno stopnjo pripadnosti posedujejo priseljenci v novi državi. Predvidevamo, da je ta stopnja odvisna od tega, koliko so pripravljeni sprejeti kulturne vzorce, običaje ter do katere mere se naučijo jezika nove države.

152

Ob prihodu v novo okolje lahko priseljenci razvijejo eno od štirih akulturacijskih strategij: marginalizacija, separacija, asimilacija, integracija. Marginalizacija pomeni, da posameznik ne ohranja ne izvirne kulture niti ne želi stika z novo kulturo. Separacija se kaže v tem, da ima posameznik močno željo po ohranjanju izvirne kulture, ne želi pa se poistovetiti z novo kulturo. Do asimilacije pride, ko se posameznik identificira z novo kulturo, ne ohranja pa svoje etnične identitete. »Integracija pomeni identifikacijo z obojim, se pravi razvoj dvokulturne identitete, pri kateri je obema skupinama do ohranjanja lastne kulture in razvijanja odnosov z drugimi.« (Berry v Černe, 2015: 26)

Posamezni priseljenec se sam odloči, katero zgoraj opisano strategijo bo prevzel. Prav gotovo pa otroci, ki so se v tujo državo priselili s starši, sami ne izbirajo akulturacijske strategije, ampak jo sprejmejo prek staršev. Če se starši nagibajo k separaciji, je naloga šole, da poskuša otroka čim bolj integrirati. Učitelji se v šolah nagibajo večinoma k asimilaciji, kar ni ravno pozitivno, saj učencem ne dovolijo govorjenja v maternem jeziku, s tem pa spodbujajo odtujitev učencev od šole. Učitelji bi morali spodbujati integracijo, da se učenci čutijo povezane tako z izvirno kot novo kulturo okolja.

Torej, šola ima pomembno vlogo pri akulturaciji potomcev priseljencev, in sicer najbolj optimalno bi bilo delovanje v smeri integracije. Prav razlika med novo in izvirno kulturo je eden bistvenih razlogov za nižji učni uspeh učencev priseljencev. Kot je bilo že omenjeno, nekateri starši ne želijo, da bi se njihovi otroci šolali v novi državi, saj to pomeni odtujitev od izvirne kulture. S tovrstnimi starši je potrebno vzpostaviti zaupanje in jim razložiti, kaj pomeni integracija ter jim zagotoviti, da bodo otroci lahko ohranili identiteto izvirne države.

2.1 Model medkulturne vzgoje in izobraževanja

Model medkulturne vzgoje in izobraževanja (Vižintin v Černe, 2015: 29–31), ki pripomore k uspešnejšemu vključevanju otrok priseljencev in razvoju medkulturnega dialoga v naših šolah, predvideva sedem področij. To so: načelo medkulturnosti v vzgojno-izobraževalnih ustanovah, sistemska podpora za uspešno vključevanje v šolo, učitelji z medkulturno zmožnostjo, zavedanje o večkulturnosti pri vseh šolskih predmetih, vzpostavitev medkulturnega dialoga na šoli, sodelovanje s starši priseljenih otrok in sodelovanje z lokalno skupnostjo.

Načelo medkulturnosti v šolah pomeni spoštljivo in enakopravno sodelovanje med različnimi skupnostmi ter vzpostavitev enakih možnosti za vse. Gre za to, da je medkulturnost prisotna povsod v šolskem okolju (klimi, učnih načrtih, odnosih med učitelji, učenci ter skupnostjo). Učitelji naj bi s stalnim usposabljanjem razvijali svojo medkulturno zmožnost, se zavedali, da je učenje jezika okolja in vključevanje v novo okolje dolgotrajen proces ter sprejemali soodgovornost za uspešnost vključevanja učenca. Učno snov naj povežejo z večkulturnostjo v razredu in na šoli ter predstavijo učenca priseljenca (lahko skupaj s starši) v oddelku. Tako bodo učenci (pri vseh učnih predmetih) razvijali zavedanje o večkulturni družbi. (Vižintin v Černe, 2015: 29–30)

Ko šola sprejme novega (priseljenega) učenca, mora na ravni sistema aktivno pristopiti k podpori ter učenca najprej uvajati v šolo, pripraviti oddelek na novega učenca, zagotoviti pouk slovenščine kot drugega tujega jezika, prilagojeno ocenjevanje in pripraviti individualni program za učenca. Vse naštetu na naši šoli pripravi oz. udejanji svetovalna delavka v sodelovanju z učiteljico začetnega pouka slovenščine.

Razvijanje medkulturnega dialoga na šoli predvideva spodbujanje učenja maternega jezika učenca priseljenca, organizacijo medkulturnih šolskih prireditvev, nabavo gradiva v maternem jeziku učenca v šolski knjižnici ipd. (Vižintin v Černe, 2015: 30) Kljub temu pa izkušnje kažejo, da se na šolah premalo spodbuja učenje maternega jezika učenca priseljenca ter da se redko organizira medkulturne šolske prireditve, medtem ko za nabavo knjig v maternem jeziku učenca večinoma šole poskrbijo precej pogosto.

Sodelovanje s starši zajema uvodni sestanek s starši z namenom pridobivanja informacij o otrokovem dosedanjem šolanju, predznanju, močnih in šibkih področjih. Posredovanje informacij staršem o otroku naj bo sprotno prek govorilnih ur, roditeljskih sestankov, telefonskih pogovorov ter zapisov v zvezku. Pomembno je, da se tudi staršem nudi podporo pri učenju slovenščine in da se poskusi starše povezati z drugimi priseljenimi starši. (Vižintin v Černe, 2015: 31) Sodelovanje s starši na opisan način je pogosto okrnjeno zaradi težjega sporazumevanja – obe strani, tako starši kot šolski svetovalni delavec/učitelj, ne poznata jezika druge strani in nista zmožna komunicirati v njem. V tem primeru se staršem svetuje pomoč tolmača.

Sodelovanje šole z lokalno skupnostjo pomeni, da se poskuša priseljene učence in starše povezati s priseljenjskimi društvi ter z organizacijami v lokalnem okolju. To pomeni, da šola sodeluje v raznih projektih in išče ter pridobiva podporo za uspešno vključevanje učencev in staršev priseljencev. (Vižintin v Černe, 2015: 31) Dodajamo, da se pri takšnem sodelovanju v šolah vztraja premalo časa – prvo leto šolanja učenca priseljenca v novi šoli se svetovalni delavci in učitelji še trudijo, potem pa pridejo novi priseljenci in se pozornost ter čas nameni njim. Tako je odvisno od posameznega učenca, ali bo sam nadaljeval s sodelovanjem z društvi ali pa ga bo opustil.

Z opisanim modelom imajo priseljeni učenci možnost, da ohranjajo tudi svojo izvirno kulturo in jo predstavijo svojim sošolcem. »Spoznavanje kultur učencev s priseljenjskim ozadjem ima za te učence velik pomen, saj krepi njihovo etnično oziroma kulturno identiteto, njihovo samozavest in samopodobo. Na ta način učenci dobivajo sporočilo, da šola spoštuje njihovo kulturo in jih ima za enakovredne.« (Skubic Ermenc v Černe, 2015: 31)

Šole si pri vključevanju in načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela z učenci priseljenci lahko pomagajo s Smernicami za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012), v katerih je predvidevano načelo avtonomije, kar pomeni, da vsaka vzgojno-izobraževalna ustanova sama pripravi program dela, ki vključuje značilnosti te ustanove. V nekaterih šolah se bolj strogo držijo smernic, v drugih pa manj. Prav tako je razlika med šolami v tem, da se v nekaterih bolj pogosto srečujejo z učenci priseljenci in so morda bolj izkušeni na tem področju, v drugih šolah pa manjkrat in potrebujejo več sistemske podpore.

Na naši šoli se trudimo udejanjati oziroma delovati v skladu z vsemi sedmimi področji, ki so zajeti v zgoraj opisanem modelu medkulturne vzgoje in izobraževanja. V nadaljevanju predstavljamo, kako v okviru predmeta

Začetni pouk slovenščine za učence priseljence skrbimo ne samo za usvajanje jezika okolja, ampak tudi za njihovo sociokulturno védenje o okolju, ki je zanje novo.

2.2 Obravnava slovenske domovinske tematike z učenci priseljenci

Učenci priseljenci so na naši šoli takoj ob vpisu vključeni v Začetni pouk slovenščine. Pri tem pouku poleg razvijanja vseh štirih sporazumevalnih zmožnosti (govorjenje, poslušanje, branje, pisanje) spoznavajo slovensko stvarnost. »Začetni pouk slovenščine razvija zlasti sporazumevalno jezikovno zmožnost učenca, ob tem pa tudi druge splošne zmožnosti učenca (védenje o svetu, sociokulturno védenje, medkulturno ozaveščenost; praktične spretnosti in operativno znanje, medkulturne spretnosti in operativno znanje; bivanjsko zmožnost; sposobnosti učenja).« (Knez idr., 2020: 6–7)

Pri urah Začetnega pouka slovenščine učenci razvijajo medkulturno zmožnost, in sicer pridobivajo védenje o značilnostih slovenske družbe in kulture ter jih primerjajo z značilnostmi svoje izvirne družbe in kulture. Poleg tega spoznavajo slovensko stvarnost, še posebej v šoli in v zvezi z življenjem vrstnikov ter se učijo premagovati težave, ki nastanejo pri sporazumevanju zaradi kulturno različnih vzorcev obnašanja. Spodbuja se jih, da primerjajo oba jezika, svojega maternega in slovenščino, ter tudi druge jezike, ki se jih učijo. (Knez idr., 2020: 7)

Ure Začetnega pouka slovenščine za učence priseljence se izvajajo v skladu z veljavnimi učnimi načrti za prvo, drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje. Vsebine so razdeljene na posamezne tematske sklope, ki so tesno povezani z njihovimi jezikovnimi in socialnimi potrebami pri začetnem sporazumevanju v šoli. To so: identiteta in družina; številke, barve, oblike, lastnosti; šola in pouk; vsakdan; prosti čas; telo in zdravje; dom; mesto; narava; umetnost in kultura.

Učenci priseljenci lahko znotraj večine tem predstavijo tudi sebe in svojo izvirno kulturo, predvsem znotraj tem identiteta in družina; šola in pouk; dom; mesto; narava; umetnost in kultura.

V slovenski družbi se »pojavi precej kulturno specifičnih vsebin, ki neposredno vplivajo tako na vsebino kot na obliko sporazumevanja. Opis sociokulturnega védenja je vključen neposredno v posamezne teme.« (Preživetvena raven za slovenščino, 2016: 5)

Tako npr. znotraj teme identiteta in družina učenci priseljenci spoznajo, da se osebe pri nas pri predstavljanju rokujejo, da v slovenščini povemo/zapišemo ime pred priimkom, da pri naslovu najprej povemo/zapišemo ulico in nato hišno številko, spoznajo tudi pošto številko svojega kraja. Ob spoznavanju teme vsakdan izvedo, da v Sloveniji odpadke ločujemo. Zelo pomembno, z vidika poznavanja slovenske stvarnosti je, da jim ob temi vsakdan predstavimo slovenske državne praznike in da vedo, kateri od njih so dela prosti dnevi ter spoznajo slovenske tradicionalne jedi, npr. potico. Ob temi prosti čas pa izvedo, kateri športi so najbolj znani v Sloveniji, kdo so znani športniki in glasbeniki. Izvejo tudi, kako slovenski vrstniki preživljajo počitnice in kako praznujejo rojstni dan. Po obravnavi vsebin vedo, da je kajenje v javnih prostorih pri nas prepovedano. Spoznajo tudi, da veliko Slovencev, tudi tistih živečih v mestu, vrtnari, ter da hodijo med vikendi na izlete. Pri temi promet jim povemo, da se pri nas tudi podnevi vozimo s prižganimi lučmi. Ob temi dom spoznajo, da se pri nas po vstopu v stanovanje (tudi na obisku) preobujemo iz čevljev v copate. Znotraj teme mesto spoznajo glavno mesto Slovenije, znotraj teme narava pa učenci spoznajo najbolj prepoznavne naravne znamenitosti (Triglav, Bled, Postojnska jama ...), večje reke in slovenske pokrajine. Spoznajo osnovna pravila obnašanja v naravi, npr. da je prepovedano kuriti ogenj, trgati rastline ... Ob obravnavi tem *prepoznajo slovensko himno po melodiji ter besedilu in slovensko zastavo po izgledu*. (Knez idr., 2020) Teh kulturno specifičnih vsebin je veliko, od učitelja pa je odvisno, do katere mere jih bo predstavil učencem.

»Ob posameznih vsebinskih sklopih učenci poleg *teme* spoznavajo še sporazumevalne vzorce za družbene konvencije in oblikovanje diskurza in slovnične vzorce, ki niso povezani le z določeno temo, ampak so univerzalni.« (Knez idr., 2020: 8)

2.3 Primer obravnave državnih simbolov

Na naši osnovni šoli se vsi strokovni delavci trudimo, da bi učenci čim bolj čutili narodno pripadnost, da bi prepoznali državne simbole in pomen le-teh. Pomembno se nam zdi, da tudi učence, ki ne izhajajo iz našega kulturnega okolja, poučimo o državnih simbolih in opolnomočimo z osnovnim znanjem slovenščine. Zelo pomembno pri tem je, da učenci priseljenci predstavijo tudi svoje državne simbole in svoj materni jezik.

Ker Začetni pouk slovenščine za učence priseljence poteka v skupinah (najmanj dva do sedem otrok), večino dejavnosti izvajamo skupinsko ali v parih, in sicer po vzgojno-izobraževalnih obdobjih oz. triadah. Da je spoznavanje slovenske kulture in drugih kultur čim bolj zabavno, poteka delo z učenci prek različnih aktivnosti.

2.3.1 Spoznavanje slovenske kulture in jezika v prvi triadi

Učenci se v prvi triadi šele opismenjujejo, zato aktivnosti z veliko pisanja in branja zanje niso primerne. Dejavnosti morajo biti takšne, da so učencem zanimive in da jih pritegnejo, torej na podlagi igre. Za učence prve triade je primerna dejavnost In naslednja postaja je ... Učenci se postavijo v kolono in z rokami držijo svojega predhodnika za ramena (tvorijo vlak). Prvi je učitelj. Vlak jih popelje v različne kraje, in sicer npr. v prestolnice njihovih izvornih držav. Učitelj prvič ustavi v Ljubljani in predstavi Slovenijo. Ko prispejo v glavno mesto svoje države še ostali učenci, se najprej pozdravijo v jeziku države. Nato spoznavajo/predstavijo kulturne značilnosti države, hrano, modo, znane osebnosti, zanimivosti, običaje in vse primerjajo s slovensko kulturo. (Papageorgiou idr., 2022)

Učencem je opisana igra zelo všeč, zelo radi se jo ponovno igrajo, tudi kasneje, v drugi triadi, kjer jo prilagodimo oz. dodamo zahtevnejše podatke.

2.3.2 Spoznavanje slovenske kulture in jezika v drugi in tretji triadi

Učenci v drugi in tretji triadi so že večinoma vešč pisanja, zato jih poučimo o državnih simbolih najprej tako, da rešujejo delovni list. (Priloga 1)

Za učence bolj zanimive dejavnosti so opisane v nadaljevanju. Nekatere aktivnosti so povzete iz priročnika OpenEye (Papageorgiou idr., 2022) in delno prilagojene našim učnim situacijam.

Ena od aktivnosti je Kulinarični bazar – predstavitev držav, iz katerih prihajajo učenci. Vsak učenec izžreba izvorno državo drugega učenca, da jo predstavi (nekdo od učencev izžreba tudi Slovenijo). Nato dela na različnih vidikih države: glasba, hrana in pijača, zastava, himna, značilnosti države, običaji. Uporabi lahko internet, knjige, gleda filme in posluša glasbo. Izdela plakat o državi. Doma skupaj s starši naredi značilno jed svoje države in jo prinese v šolo na pokušino. Učenci pri tej dejavnosti poleg spoznavanja drugih držav spoznajo tudi Slovenijo in utrjujejo znanje slovenščine. Dejavnost je primerno z učenci izvajati ob koncu šolskega leta, ko je njihovo znanje jezika okolja že delno usvojeno.

Za učence zelo zanimiva dejavnost je Muzej v učilnici. Ta jih uči, da »posebni predmeti nase pritegnejo pozornost. Otrokom lahko pomagajo razumeti, da so na tem svetu različne kulture in vsaka ima svoje posebnosti. Pri tej aktivnosti ima vsak otrok priložnost spregovoriti in predstaviti delček svoje dediščine.« (Papageorgiou idr., 2022) Otroci se naučijo novih besed in novih stvari o državi gostiteljici ter o drugih državah sveta. Doma poiščejo nekaj predmetov, ki na nek način predstavljajo njihovo kulturo in jih prinesejo v šolo. Učitelj prinese predmete (ali tudi slike predmetov), ki predstavljajo Slovenijo. Ko so vsi predmeti zbrani, iz učilnice naredimo muzej. Od razstavljenih predmetov si lahko vsak otrok izbere predmet, ki ni njegov ter pove, zakaj je izbral ta predmet in kaj misli, da je. Otroku, ki je ta predmet prinesel, zdaj vskoči v pogovor in razloži, kako ta predmet predstavlja njihovo kulturo in za kaj se uporablja.

Opisane dejavnosti učence spodbudijo k razmišljanju o svoji kulturi in kulturi Slovenije. Na ta način lahko primerjajo obe kulturi. Ob tem vsak učenec prejme potrditev, da je njegovo izvorno okolje pomembno, »vredno«, spoštovano. Učitelj mu preko primerjave in analize skupnih točk približa našo identiteto in ga ne skuša asimilirati ampak integrirati, tako da se bo počutil domače. Na podlagi spoznanj, koliko skupnega imamo z njihovo kulturo,

bo našo identiteto lažje prevzel kot nekaj bratskega, kot način življenja, pri tem pa ne želimo, da postane podoben nam, ker ima drugačno zgodovino. Z uporabo primerjalnega pristopa te učence spodbudimo k približanju njihove kulturne identitete s kulturo okolja in s tem olajšamo njihovo integracijo v lokalno okolje, hkrati pa s tem pa ohranjamo integriteto posameznika, saj ne želimo njegove asimilacije.

S takim sodelovanjem so učenci iz različnih kulturnih okolij povezani, učijo se strpnosti ter sobivanja v medkulturni družbi. Poleg tega imajo priložnost za spoznavanje in učenje našega jezika, hkrati pa tudi priložnost za krepitev lastne narodne identitete ter poznavanje slovenske kulture in s tem spoštovanje narodne identitete.

Težave, ki se pojavljajo pri zgoraj opisanih dejavnostih, izhajajo zgolj iz različnega znanja in hitrosti usvajanja jezika, zato se nekateri učenci težje govorno izražajo in potrebujejo več časa.

3 Zaključek

Učitelji v šolah učence od prvih dni njihovega šolanja na različne načine seznanjamo z vsebinami, ki so povezane z domovinsko tematiko. Ker smo bili sami v svojih šolskih letih (in smo tudi sedaj) vedno motivirani za to tematiko in smo jo sprejemali z zanosom in spoštovanjem ter nam je bila zelo blizu, se nam zdi samoumevno, da tudi današnje generacije gojijo do domovinske tematike prav takšna občutja. Vendar temu ni tako; učitelji opažamo, da današnjim generacijam ta tematika ni blizu in jim je bolj zanimivo 'tuje'. Učencem manjka narodne zavesti, ne zanima jih zgodovina naše domovine ter kultura. Ne sprašujejo se o tem, kakšna bo prihodnost našega naroda. Najdejo se učenci, ki kljub vsem pogovorom slovenske himne ne znajo spremljati po protokolu, ali pa učenci, ki na predmetni stopnji osnovne šole še vedno ne vedo, kako si sledijo barve naše zastave od zgoraj navzdol. Kako bodo potem drugi narodi, ki se vse bolj preseljujejo k nam, spoštovali našo domovino, če je še sami ne (bomo)?

Učitelji imamo moč, da usmerimo učence priseljence v to, da bodo našo kulturo sprejemali kot del življenja, nekaj, s čimer se srečujejo vsakodnevno. To je pomembno tudi zato, ker bodo njihovi potomci morebiti prav tako živeli v tem okolju in jih bodo današnji učenci priseljenci učili o naših državnih simbolih ter vrednotah.

156

V večkulturni družbi državljani neke države manj intenzivno kažemo svojo narodno identiteto, saj se 'bojimo' oznake ksenofoba. Kljub temu bi se morali bolj zavedati, da je potrebno svoj narodni ponos ohranjati in gojiti čustvo domoljubja, da bomo to lahko predali svojim potomcem. In prav šola je prostor, kjer učence učimo simbolov slovenstva ter jih opominjamo nanje. Učenci morajo do potankosti poznati slovensko zastavo in grb, besedilo in melodijo himne države ter biti večji sporazumevanja v slovenskem jeziku. Še posebej slednje večkulturna družba postavlja precej pod vprašaj, saj tudi slovenski učenci/mladostniki ob rabi našega jezika vse bolj uporabljajo besedišče drugih jezikov.

Šola je prostor, kjer bodoče generacije spodbujamo, da postanejo domoljubni in kjer se moramo učitelji še naprej truditi po svojih najboljših močeh, da bomo ohranili našo domovino, naš narod in jezik.

4 Viri in literatura

- Cencič, Miroslava (2021): *Rakaste rane na koreninah našega domoljubja*. Družina. Pridobljeno 23. 8. 2024: <https://www.druzina.si/clanek/iz-arhiva-rakaste-rane-na-koreninah-nasega-domoljubja>.
- Černe, Neža (2015): *Identiteta odrasčajočih deklet s priseljenkim ozadjem*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Socialna pedagogika. Pridobljeno 20. 8. 2024: <http://pefprints.pef.uni-lj.si/3206/1/MAGISTRSKA.Ne%C5%BEa%C4%8Cerne.pdf>.
- Jelen Madruša, Mojca idr. (2013): *Na poti k učenju slovenščine*. Učno gradivo za učence, ki jim slovenščina ni materni jezik. Koper: osnovna šola.
- Knez, Mihaela idr. (2020): Začetni pouk za učence priseljence. Učni načrt. Program osnovna šola. Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje. Pridobljeno 21. 8. 2024: https://centerslo.si/wp-content/uploads/2020/04/Za%C4%8Detni-pouk-sloven%C5%A1%C4%8Dine_3.-VIO_CSDTJ.pdf.
- Papageorgiou, Fouli; Mylonas, Demetris (ur.) (2022): *OpenEYE PRIROČNIK*. Pridobljeno 24. 8. 2024: https://erasmusopeneye.eu/wp-content/uploads/2022/11/SI_OpenEYE_HANDBOOK.pdf.
- Preživetvena raven za slovenščino – za potrebe programa Opismenjevanje v slovenščini za odrasle govorce drugih jezikov* (2016). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. Pridobljeno 22. 8. 2024: https://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/07/IC_Prezivetvena_2016.pdf.
- Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (2012). Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 18. 8. 2024: https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vklj_ucevanje_otrok_priseljencev.pdf.

5 Priloge

Priloga 1:

SPOZNAJMO SLOVENIJO

1. Preberi.

Zastava Slovenije je belo-modro-rdeča z grbom Slovenije. Barve zastave gredo po vrstnem redu: bela, modra, rdeča. Vsaka barva zavzema po širini tretjino prostora zastave. Grb je v levem gornjem delu zastave tako, da sega z eno polovico v belo polje, z drugo pa v modro.

(USTAVA RS, 6. člen)

Barve na zastavi si lahko zapomniš po začetnicah in geslu: Barve (B-bela) moje (M-modra) republike (R-rdeča).

Pobarvaj zastavo svoje države.

Ime države: _____

158

2. Preberi.

Grb Slovenije ima obliko ščita. V sredini ščita je na modri podlagi lik Triglava v beli barvi, pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke, nad njim pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika razporejene tri zlate šesterokrake zvezde. Ščit je ob stranicah rdeče obrobjen.

(USTAVA RS, 6. člen)

Če je tudi na zastavi tvoje države kakšna posebnost, jo nariši in opiši v spodnjem okvirju.

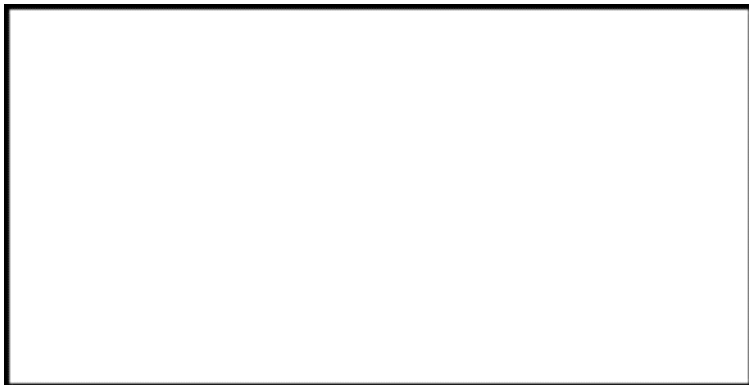

3. Poslušaj slovensko himno, ki ti jo bo predvajala učiteljica. Besedilo zanjo je napisal pesnik France Prešeren.

Himna je sedma kitica pesmi Zdravljica:

Žive naj vsi narodi
ki hrepene dočakat' dan,
da koder sonce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan,
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

V spodnji okvir napiši besedilo himne svoje države, če ga ima. Himno lahko tudi zapoješ.

(Prilagojeno in povzeto iz priročnika Jelen Madruša, M. in Klančnik Kišasondi, V. (2013): Na poti k učenju slovenščine, str. 100)

DOSLEDNO IZOBRAŽEVANJE OTROK V MATERNEM JEZIKU MLADIM OMOGOČA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN NACIONALNI PONOS V GLOBALIZIRANEM SVETU

MOTHER-TONGUE EDUCATION FOSTERS NATIONAL PRIDE AND LOVE FOR HOMELAND IN A GLOBALIZED WORLD

Judit Hallgatone Hajnal (judit.hallgatone@gmail.com), srednješolska učiteljica matematike in nemščine, ravnateljica Protestantske šole Győr, od leta 2018 upokojena in članica odbora IV (Mednarodnega združenja za krščansko izobraževanje).

Madžarska

Povzetek

Pomembno se mi zdi, da prihajajoče generacije spoznajo svoje korenine, ki jim pomagajo pri orientaciji v globaliziranem svetu. Kot krščanski pedagog sem se odločila uresničiti in predstaviti svojo pedagoško pot in način uresničevanja vrednot, ki so pomembne za obstoj in razvoj posameznika, družine in naroda.

Abstract

It is important to me that the upcoming generation learns about their roots, which help them navigate a globalized world. As a Christian pedagogue, I have decided to put my pedagogical approach into practice and share how I apply the values that are essential for the well-being and development of the individual, the family, and the nation.

Ključne besede: Bog, dom, družina, izobraževanje v maternem jeziku, osnovne prvine naše kulture,

Keywords: basic elements of our culture, God, home, family, mother-tongue education.

160

1 Uvod

Zahvaljujem se vam, da ste mi dali priložnost spregovoriti na temo vaše konference z vidika madžarskih razmer. Dovolite mi, da povem nekaj informacij o sebi. Od ponovnega odprtja protestantske šole v Győru leta 1992 sem bila tu zaposlena kot učiteljica matematike in nemščine. V tem času sem 20 let vodila ta zavod, ki je vključeval vrtec, osnovno in srednjo šolo z več kot 1.000 otroki in mladimi. Poleti 2018 sem se upokojila. Od takrat sem bila šest let svetovalka za bavarsko-madžarsko agencijo KITA in šolska partnerstva.

Od leta 2017 sem tudi član upravnega odbora Mednarodnega združenja za krščansko vzgojo (IV). Moj cilj je bil, in še vedno je, da bi številni otroci, učitelji, šolski pastori in pastorki v protestantskih šolskih in vrtčevskih skupnostih po vsej Evropi, uživali, se učili drug od drugega in da bi vse njihove dejavnosti našle naklonjenost tudi pri Bogu.

2 Najpomembnejše vrednote in način njihovega uresničevanja

Prihajam iz države, v kateri država, vlada, za najpomembnejše vrednote šteje naslednje tri vrednote, na kratko: Bog, dom in družina. Tudi naši cerkveni vrtci in šole vzgajajo otroke v tej smeri. Država na vse načine podpira cerkve in njihove ustanove.

Na Madžarskem je 318.000 otrok v vrtcih, skoraj 724.000 osnovnošolcev in 511.000 mladih, ki obiskujejo srednje šole. Madžarska katoliška cerkev ima na primer 150.000 učencev in 14.500 učiteljev v 358 javnih izobraževalnih

ustanovah in ustanovah za poklicno usposabljanje. Protestantska cerkev ima 60 ustanov z 20.000 otroki v vrtcih in šolah. (Reformirani imajo še nekaj več ustanov.) Tudi ti podatki kažejo, da država zelo ceni izobraževanje in usposabljanje v cerkvenih ustanovah. Ustanove delujejo v mreži, zgodovinske cerkve pa imajo svoje oddelke za izobraževanje in specializirane inštitute. Tudi danes je mogoče opaziti trend, da se število cerkvenih ustanov nenehno povečuje.

Starši radi pošiljajo svoje otroke v cerkvene ustanove, saj cenijo konservativno in krščansko vzgojo, v središču katere so Bog, dom in družina. Sama sem delala v takem zavodu, kjer smo pod eno streho vzgajali otroke od 3. do 18. leta starosti. Zame, kot srednješolsko učiteljico, je bilo darilo opazovati dragoceno delo, ki je potekalo v vrtcu. Tudi zato bi vam tokrat rada predstavila del vzgoje v našem vrtcu.

O tem, kako varna, ljubljena in blagoslovljena sem doživljala svoja poklicna leta v svoji evangeličanski šoli, bi vam rada povedala še veliko, a tokrat bi rada spregovorila o nacionalnem ponosu.

3 »Narod živi v svojem jeziku«

»*Narod živi v svojem jeziku.*« Ta stavek je prvi izrekel znani Madžar, grof István Széchenyi. Nekaj let pozneje je Zoltán Kodály izjavil: »Kultura se ne more podedovati. Kultura prednikov izgine, če si je vsaka generacija ne prisvoji na novo.« Zoltán Kodály, eden najpomembnejših madžarskih skladateljev in muzikologov, ki je izumil svetovno znano Kodályjevo metodo, je nekoč dejal: »Glasbena vzgoja otrok se mora začeti devet mesecev pred rojstvom otroka ali še bolje, devet mesecev pred rojstvom matere.« Tako je Zoltán Kodály maja 1964 na konferenci Unesca odgovoril na vprašanje: »Kdaj naj se začne glasbena vzgoja majhnega otroka?« (Forrás, 2011).

Na tej povezavi lahko prisluhnite znani otroški pesmi Zoltána Kodályja, ABCD, otroškega zbora iz osnovne šole Halászi: https://www.youtube.com/watch?v=THo_Lnvfdw.

Tako starši, vzgojitelji in učitelji se vsi zavedamo izjemnega pomena izobraževanja v maternem jeziku, ki se začne v vrtcu. Ta trditev velja tudi za vzgojo v maternem jeziku ter z njo tesno povezano književno in umetniško vzgojo. Malček rad občuduje lepoto, igre, igrivost, posebne besedne zveze, melodijo in ritem. Veselje mu vzbuja tudi lepota, ki jo doživlja v rimah, poezijah, pravljicah, otroških pesmih, kratkih igricah in še posebej v ljudski umetnosti. To ni veselje le za otroke, temveč tudi za starše, stare starše, vzgojitelje, za vse odrasle, ki se z malim otrokom zibajo, mu pustijo jezdit, ga žgečkajo, mu pripovedujejo, pojejo ali se z njim igrajo. Cilj, kot je dejal Kodály, je izkušnja sama. Iz te izkušnje, iz tega veselja, korak za korakom, raste trden, uravnotežen in na zaupanju temelječ stik med otrokom in odraslim. Povezovalni člen je seveda materni jezik in umetnost, ki se prenaša v maternem jeziku, zlasti glasba in literatura. »Glasbeno gledališče, glasba in literatura vplivajo na celotno otrokovo osebnost. Otrokovo dušo najbolj obogatimo, če jo negujemo, vendar moramo izbirati previdno. Potrebe in starostne značilnosti majhnega otroka je treba poznati in jih dobro komunicirati. Vzgoja z umetnostjo vpliva predvsem na otrokova čustva. Otroci razvijajo notranjo harmonijo in varnost, ki morata biti osnova za vso poznejšo vzgojo in poučevanje.« (Ilona Gróth, razvijalka metode Ringató).

Naš osnovni izobraževalni program za nacionalni vrtec vsebuje naslednje načelo: »V vrtcu za otroke, stare od 3 do 7 let, imajo svoje mesto ljudske pesmi, ljudske pravljice, verzi in rime iz ljudskega jezika, legende in zgodbe, elementi iz madžarske zgodovine - pa tudi klasična in sodobna literarna dela, v skladu s starostnimi značilnostmi.«

Még azt mondják nem illik a tánc a magyarnak je madžarska ljudska pesem, ki je bila folklorizirana iz umetne pesmi iz 18. stoletja.

Na teh povezavah lahko poslušate madžarske ljudske pesmi in madžarske otroke, ki v vrtcu plešejo: https://www.youtube.com/watch?v=crTrKY_5KLU,

<https://www.ringato.hu/szakmai-bemutakozas>, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>.

4 Aktivnosti v vrtcu in naloge vrtca vzgojitelj v vrtcu

4.1 Pravlјice in druge umetniške vsebine – gradniki razvoja otrok in spodbujevalci domolјubja – primeri aktivnosti v praksi

Oglejmo si nekaj primerov, kako je to videti v praksi. Pravlјica, pesem, je naćin govora, ki mu lahko majhen otrok, mlajši od sedem let, sledi brez stalne prisile. Njen ritem, podobe, potek in razpoloženje oćarajo njegovo domišljijo in ga ćustveno povežejo z odraslim, ki pripoveduje zgodbo, bolje kot kar koli drugega. S poslušanjem pravljic uspeva povezati resnićnost in hrepenenje. Pravlјica je, tako kot igra, vir veselja. Obe nimata neposrednega namena poućevati. Tako pravljica kot igra nista dejavnost v vrtcu, temveć izključno oblika komunikacije, s katero se lahko z otroki pogovarjamo o tem, kar jih najbolj obremenjuje onkraj otipljivega. Pravlјica je otok miru v nenehno hrupnem in živahnem okolju vrtca. Je zabava in prilagajanje. Pravlјica je glasba in modrost maternega jezika. Ker se otroci pri tej starosti ućijo po vzorcu, je jezikovni vzorec, ki ga dajejo in ponazarjajo odrasli, izrednega pomena. Oblikovanje vljudnostne jezikovne kulture s pravim zgledom, ki ga dajejo odrasli, je bistvenega pomena. Glavna naloga vzgojitelja je, da otrokom daje zgled z lepim in jasnim jezikom, ki služi otrokovemu razvoju.

4.1.1 Pravlјica VIDEO

Na tej povezavi si lahko pogledate, kako otroci poslušajo madžarsko pravljico v protestantskem vrtcu v Győru. Posneto 5. 11. 2024 (vsi starši so dovolili objavo): <https://youtu.be/rzoCRHZrvCM>.

Pripovedovanje zgodb, poezije in rime, povezane z njihovim vsakdanjim življenjem, so temelj estetske in literarne dovzetnosti ter vzgoje ljubezni do maternega jezika in domovine. Pesmi in rime spodbujajo otrokovo ritmićno izraznost, njegov občutek za ritem, s svojim utripom poglobljajo glasbeni ćut, občutljivost za lepoto in nenehno širijo otrokov besedni zaklad. S stavki materinščine naš mali vrtćevski otrok prevzame tudi skupni ćut madžarske jezikovne skupnosti in osnovne prvine njene kulture. Družina, domovina in jezikovna skupnost tako povezujejo majhnega otroka, ki je prišel med nas, s tisoćerimi neunićljivimi ritmi otroških spominov in vodijo k stabilnosti, samozavedanju, druźbenemu življenju, usodi in ljubezni do domovine, ko otrok odraste.

4.1.2 Mondóka VIDEO

Na teh povezavah si lahko pogledate otroke v protestantskem vrtcu v Győru, ki pripovedujejo otroške rime in pregovore. Posneto 05.11.2024 (Vsi starši so dovolili objavo): <https://youtu.be/BWJz7CzBpfQ>, https://youtu.be/qUfm_JEmAqM.

Moralno vzgojni ućinek ljudskih pravljic globoko prežema osebnost. Pripoved na miselni in ćustveni ravni otroštva posreduje elementarno resnico, da ima vsako živo bitje na svetu svojo vlogo. Človek se mora boriti proti zlu, prizadevati si mora za dobro. Pomembno je, da izbrano literarno gradivo krepi ljubezen do okolja in gojenje ljudskega izročila. Z ućenjem prepoznavanja lepote in izraznosti maternega jezika krepimo sposobnost izražanja naših otrok. Ljudske pravljice, ljudske pesmi in ljudski ples so ćisti viri, ki ne izražajo skupnega izvora v geografskem smislu, temveć v univerzalnosti psiholoških lastnosti, razumljenih v zgodovinskem in druźbenem smislu.

4.1.3 Ljudski ples VIDEO

Na teh povezavah si lahko ogledate videoposnetke z izvedenimi ljudskimi plesi:

<https://www.youtube.com/watch?v=1Q7E4LYS5H4>,
https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=262112556306174,
<https://www.youtube.com/watch?v=C9JU76Sycyo>

5 Zaključek

Krščanske vzgojitelje povezujeta dve niti, in sicer poklic in vera. To sta zelo močni niti, ki lahko držita skupaj tako veliko skupnost, kot je naša. Ustanove za izobraževanje otrok ali šole se morajo v današnjem globaliziranem svetu soočiti s številnimi izzivi, vendar krščanski vzgojitelji ne smemo skreniti s poti, ki nam jih določata Sveto pismo in Jezusov nauk. Če bodo otroci in mladi v naših ustanovah lahko pridobili čudovite izkušnje svoje skupnosti in občutek doma, ne bodo izgubili svojih korenin in samozvesti, ampak se bodo gradili in rasli.

Izkusila sem okolje, v katerem učiteljski zbor ni le delovna skupina, ampak skupnost, katere člani si zaupajo, se podpirajo, delijo veselje drug z drugim in skupaj molijo za otroke in sočloveka, kjer se uresničuje krščanska pedagogika.

Madžarska poudarja versko življenje, domovinsko vzgojo in družinsko vzgojo za vse starostne skupine. Zame je bilo veliko darilo to, da je domoljubna vlada moje vodstveno delo in delo mojih sodelavcev vsestransko podpirala in hvala Bogu, tako je tudi danes. Naši vzgojitelji, ki so informirani in spodbujeni, uživajo v svojem delu in so zato bolj uravnoteženi in uspešni.

Zelo smo hvaležni tudi za madžarski zakon o zaščiti otrok. Naši otroci na primer niso brez nadzora izpostavljeni nevarnostim ideologije spola. Žal sem v številnih državah, zlasti v zahodni Evropi, pogosto doživela nekaj drugega. Tam v vrtec prinašajo celo gradiva, ki so popolnoma nevarna za razvoj majhnih otrok in sploh ne služijo zdravemu razvoju majhnih otrok. Upam, da to ne velja za otroke v vaših državah.

Še enkrat bi se rada spomnila na besede Zoltána Kodálya. »Kultura se ne more podedovati. Kultura prednikov izgine, če si je vsaka generacija ne prisvoji znova in znova.« Družinski dom, učitelji in politiki imajo pri tem veliko odgovornost.

<https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#inbox/FMfcgzQXJkSJMFvXkqgbpktPKlgtZZTm?projector=1>

Zelo pomembno je, da poudarim in sporočim naslednje: Madžarska je država, ki je bila v svoji zgodovini pogosto pod tujo oblastjo in to je eden od razlogov, zakaj so se Madžari vedno borili za svojo svobodo. Zato Madžari še vedno visoko cenimo svobodo. Kljub temu so bili naši ljudje vedno odprti za tujce in so si vedno prizadevali za dialog z njimi. Še danes na Madžarskem mirno živijo številne narodnosti, ki ohranjajo svoj jezik in živijo svojo kulturo. Krščanski vzgojitelji smo hvaležni našemu predsedniku Viktorju Orbanu za njegovo zavzemanje za vzgojo otrok z verskimi vrednotami.

Svojo predstavitev bi rad zaključila s še eno mislijo Zoltána Kodálya: »*Le srečni otroci postanejo srečni odrasli in le ti lahko postanejo srečna država.*« (Zoltán Kodály)²¹

Za konec prisluhnite še pesmi Večerna pesem (»Esti dal«), z enim najbolj znanim Kodályjevim refrenom, ki ni le ganljiv, temveč tudi prava glasbena poslastica.

Pesem je ena najbolj znanih in ganljivih zborovskih pesmi. Prisluhnite ji lahko tudi na tej povezavi: <https://www.youtube.com/watch?v=F9pVoj1A3n4>.

²¹ **Zoltán Kodály** (* 16. december 1882, Kecskemét; † 6. marec 1967, Budimpešta) je bil madžarski skladatelj, glasbeni pedagog in etnomuzikolog. Kodályjeva metoda, ki jo je razvil, temelji na (relativni) solmizaciji Guida iz Arezza (11. stoletje). V središče glasbenega pouka postavlja pevsko izkušnjo in na njej temelječe razumevanje tonalitete. Ta metoda, ki je pomembna in koristna tudi za ljubiteljsko glasbo in ljubiteljske zборе, se zdaj uspešno uporablja ne le na Madžarskem, temveč tudi v ZDA, Kanadi in na Japonskem. Na omenjenem vplivnem položaju je lahko svojo metodo izrecno uresničil v državnem šolskem sistemu povojne Madžarske. (Wikipedia)

Besedilo se glasi takole:

Večerna pesem

Za robom gozda že pada noč,
dan se tiho bliža koncu.
Imam le ovčjo kožo za vzglavnik,
v molitvi sklenem roke.

Bog, moj oče, daj mi zavetje!
Moral sem pobegniti iz svoje domovine,
utrujen od dolgega potovanja,
saj ne morem iti naprej.

Pošlji mi svojega angela, Gospod,
naj mi zvesto zdaj zvesto bdi, daj mi pogum,
za nove sanje, daj tujcu lahko noč zdaj,
daj tujcu lahko noč, zdaj.

6 Viri in literatura

2024. október 19. (2024). Youtube, 19. 10. 2024. Pridobljeno 19. 10. 2024: https://www.youtube.com/watch?v=crTrKY_5KLU 3.09-3.40.

Forrás (2011): *Zenei anekdoták, aforizmák és viccek / Márkus János gyűjt.* – Budapest: Rózsavölgyi, str. 34.-
Lásd a katalógusban

Gállné Gróh Ilona (b. d.): Szakmai bemutatkozás. Ringato.hu. Pridobljeno 19. 10. 2024: <https://www.ringato.hu/szakmai-bemutatkozás>.

Így várunk! Erős várunk! (2023). Youtube, 3. 4. 2023. Pridobljeno 19. 10. 2024: <https://www.youtube.com/watch?v=C9JU76Sycyo>.

Kiszámoló (2024). Youtube, 5. 11. 2024. Pridobljeno 5. 11. 2024: <https://youtu.be/BWJz7CzBpfQ>.

Kodály Zoltán (2017): Ábécédé. Youtube, 26. 7. 2017. Pridobljeno 19. 10. 2024: https://www.youtube.com/watch?v=THo_Lnvfedw.

Mese (2024). Youtube, 5. 11. 2024. Pridobljeno 5. 11. 2024: <https://youtu.be/rzoCRHZrvCM>.

Mondóka (2024). Youtube, 5. 11. 2024. Pridobljeno 5. 11. 2024: https://youtu.be/gUfm_JEmAqM.

ÓVODÁSOK MŰSORA, Szüreti felvonulás 2022.10.01. (2022). Youtube, 1. 10. 2022. Pridobljeno 19. 10. 2024: <https://www.youtube.com/watch?v=1Q7E4LYS5H4> 3.35-5.00.

Óvodások néptáncolnak Békéscsaba főterén (2023). Facebook, 1. 6. 2023. Pridobljeno 19. 10. 2024: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=262112556306174.

JEZIK, ČASOPIS ZA KULTURO HRVAŠKEGA KNJIŽEVNEGA JEZIKA

JEZIK, PERIODICAL FOR THE CULTURE OF THE CROATIAN STANDARD LANGUAGE

Prof. dr. sc. Sanda Ham (sanda.ham@gmail.com), Filozofska fakulteta, Osijek.

Hrvaška

Povzetek

Prispevek obravnava tradicijo hrvaških jezikoslovnih normativnih časopisov, ki se začne z Ivšičevim *Hrvatskim jezikom* in se nadaljuje v *Jeziku, časopisu za kulturo hrvaškega knjižnega jezika*. Opisane so programske usmeritve obeh časopisov, ki jih prepoznavamo kot smernice sodobnega hrvaškega jezikoslovja – čistost in pravilnost hrvaškega jezika ter naslanjanje na tradicijo, upoštevanje in spoštovanje hrvaške tronarečnosti. Preko osebnosti urednikov *Jezika*, Ljudevita Jonkeja, Stjepana Babića in Sande Ham spregovorimo o močni hrvaški uredniški politiki in odzivih hrvaških jezikoslovcev na aktualna jezikoslovna dogajanja. Najprej gre za odpor proti unitarističnim pritiskom, ki so bili v Jonkejevem in Babićevem času usodni za hrvaški jezik. Opisana je pomembna vloga časopisa *Jezik* pri oblikovanju kulture hrvaškega knjižnega jezika in oblikovanju odnosa hrvaške kulturne skupnosti in hrvaške družbe nasploh do hrvaškega jezika.

Abstract

This paper discusses the tradition of Croatian linguistic normative periodicals, beginning with Ivšić's *Hrvatski jezik* and continuing with *Jezik: A Periodical for the Culture of the Croatian Standard Language*. It outlines the programmatic guidelines of both periodicals, which are recognized as key principles of modern Croatian linguistics: the purity and regularity of the Croatian language, reliance on tradition, and the appreciation of Croatian as a tridialectal language. Through the work of Ljudevit Jonke, Stjepan Babić, and Sanda Ham as editors of *Jezik*, the paper explores the strong Croatian editorial politics and the responses of Croatian linguists to significant developments in the language. This primarily refers to the resistance against unitarist pressures, which, during the tenures of Jonke and Babić, posed a significant threat to the Croatian language. Additionally, the paper addresses the crucial role of *Jezik* in shaping the culture of the Croatian standard language and influencing the Croatian cultural community and general public's attitude toward the Croatian language.

165

Ključne besede: časopis *Jezik*, časopisi v hrvaškem jeziku, hrvaški jezik, Ljudevit Jonke, Sanda Ham, Stjepan Babić.

Keywords: *Jezik* magazine, Croatian language newspapers, Croatian language, Ljudevit Jonke, Sanda Ham, Stjepan Babić.

1 Uvod

Prva številka časopisa *Jezik, časopisa* za kulturo hrvaškega knjižnega jezika, je izšla septembra 1952 in od takrat brez prekinitve izhaja v petih številkah letno. Danes je *Jezik* star 72 let, doslej je izšlo 355 števil. ²² *Jezik* je jezikoslovni časopis z najdaljšim izhajanjem pri nas. Poleg tega je *Jezik* drugi od dveh časopisov v hrvaški zgodovini, ki se posveča vprašanju sodobnega hrvaškega jezika s posebnim ozirom na hrvaško knjižno-jezikovno normo. Prva je bila znameniti časopis *Hrvatski jezik*, ki je izhajal od leta 1938 do 1939. Urejal ga je Stjepan Ivšić.

²² Nekega leta, znamenitega novosadskega leta 1960, *Jezik* ni izšel, objavljena ni bila niti ena številka časopisa v znak protesta proti obveznemu hrvaško-srbskemu imenu.

Po kategorizaciji Ministrstva za znanost je *Jezik* znanstveni časopis A1. Poleg tiskane izdaje in številnih naročnikov časopisa, *Jezik* danes izhaja tudi digitalno, na straneh Hrčko, CEEOLU, HFD (*Hrvaško filološko društvo*) in je citiran v različnih bazah podatkov. Založnik je HFD, soizdajatelj pa ŠK (*Školska knjiga*). Časopis je imel doslej le tri urednike - akademika Ljudevita Jonkeja in Stjepana Babića, zdaj pa ga ureja avtorica tega prispevka Sanda Ham.

2 Naslov in podnaslov časopisa *Jezik*

Naslov časopisa je enak že od začetka izhajanja, od leta 1952. Ime je dobil na predlog takratnega predsednika HFD Antuna Barca in od takrat do danes se časopis imenuje: *Jezik, časopis za kulturo hrvaškega knjižnega jezika*.²³

Ker se leta 1952, ko je začel izhajati, ni uporabljal termin standardni jezik (v smislu, kot ga je javnosti predstavil D. Brozović leta 1970 s knjigo *Standardni jezik*), je poimenovanje knjižni jezik v skladu s časom zagona *Jezika*. Čeprav se danes pogosteje uporablja poimenovanje knjižni jezik, se *Jezik* ne odpoveduje podnaslovu: Časopis za kulturo hrvaškega knjižnega jezika.

V zvezi s tem je treba omeniti, da se izraz knjižni jezik v *Jeziku* uporablja enakovredno izrazu standardni jezik. Knjižno-umetniški slog v *Jeziku* ločimo od knjižnega (standardnega) jezika. Poleg naše zvestobe tradiciji lahko tu dodamo še dodatni razlog, ki ga je leta 1990 navedel Stjepan Babić, in ta je, da bi sprememba imena porušila bibliografsko enotnost revije,²⁴ bralcem in dobro namernikom pa je jasno, da v *Jeziku* ne pišemo o knjižnem jeziku kot knjižno umetniškem slogu ali jeziku književnosti, ampak je naš predmet pisanja prav hrvaški jezik, ki se od leta 1970 imenuje standardni hrvaški jezik.

166

3 O tradiciji in povezanosti hrvaških jezikoslovnih časopisov

Prvak hrvaškega jezikoslovja je časopis, ki je manj znan, to je Ivšičev *Hrvatski jezik* iz leta 1938.²⁵ Seveda je bilo pred Ivšičevim *Hrvatskim jezikom* veliko literarnih in kulturnih hrvaških časopisov, pomembna in ključna dela hrvaškega jezikoslovja so bila objavljena v literarnih časopisov v 19. stoletju.²⁶ Nobeden od teh časopisov, ki so objavljali omenjena dela, ni bil izključno jezikosloven, niti ni bil posvečen izključno normativnim vprašanjem hrvaškega jezika, kot je to bil Ivšičev *Hrvatski jezik*.

Hrvaške književne in jezikovne teme, normativna vprašanja in odgovori, ki so jih hrvaški jezikoslovci, pisci in kulturniki skozi stoletje objavljali v različnih hrvaških časopisih za književnost in kulturno so se zdaj znašle na enem mestu – v Ivšičevem *Hrvatskom jeziku*. Gre torej za časopis, ki ima globoke korenine v hrvaški časopisni tradiciji, ne glede na to, da je to prvi jezikoslovni časopis za literarna in jezikoslovna vprašanja pri nas. Časopis

²³ O zgodovini časopisa *Jezik*, njenih urednikih (tudi o uredniku Jonkeju), sodelavcih in o *Jezikovem* imenu govorita Babić (1980), Ham (2004).

²⁴ Bralce usmerjam k *Jezikovi* 52-letnici (2005), št. 5, kjer sta bila objavljena dva članka, kratka razprava o poimenovanjih knjižni in standardni jezik - D. Brozović, O početku hrvatskog jezičnog standarda, str. 186–192; S. Babić, Uz članak O početku hrvatskoga jezičnog standarda, str. 193–195.

²⁵ V zadnjem času je pri reviji *Hrvatski jezik* vedno treba dodati Ivšičevo ime ali letnico izida ali kakšno razpoznavno določilo, namreč leta 2014 je Institut za hrvatski jezik in jezikoslovje izdal časopis z enakim imenom in podobno tematiko, zato bi lahko prišlo do zmede, če se uporablja samo ime časopisa brez podrobnejših določil. Inštitutski *Hrvatski jezik* nima niti zapisa o tem, da je revija *Hrvatski jezik* izhajala v letih 1838–1839. Seveda bi morali jezikoslovci vedeti, da *Hrvatski jezik* iz leta 2014 in *Hrvatski jezik* 1938–1939 nista ista časopisa, vendar temu ni tako. Na Mednarodnem hrvaškem znanstvenem srečanju 17. oktobra 2014 v Pécsu sem imela prezentacijo o odnosu med časopisom *Hrvatski jezik* in časopisom *Jezik* (skrajšana različica tega dela/prispevka), in me je nekaj kolegov prišlo poslušat, misleč, da bo tekla beseda o inštitutskem časopisu *Hrvatski jezik*, ker niso vedeli, da obstaja starejši, ugleden in pomemben soimenjak za hrvaško jezikovno kulturo.

²⁶ Primer je znamenita in prelomna pravopisna reforma Ljudevita Gaja Pravopisz, objavljena leta 1835 kot članek v časopisu *Danica*; prva je ilirska slovnica in v mnogih ozirih prva hrvaška slovnica v sodobnem pomenu, Babukićeva *Osnova slovnice slavjanske narečja ilirskoga*, objavljena je leta 1836 v nadaljevanjih v *Danici* (št. 10–št. 15); Šulekov članek, ki je pomembno vplival naše razumevanje dvoglasnika v fonološkem, fonetskom i pravopisnem smislu, *O dvoglasu ie*, bil je objavljen leta 1854 v *Nevenu*; pomembne in vplivne Jagićeve pravopisne razprave objavljene leta 1864 v *Književniku*.

Hrvatski jezik je izdajalo Društvo za hrvatski jezik. Izhajal je le eno leto, časopis je delil nesrečno usodo svojega urednika Stjepana Ivšića,²⁷ a je, tako kot njegov urednik, zasedel pomembno mesto v zgodovini hrvaškega knjižnega jezika. Hrvaško filološko društvo, založnik našega sodobnega časopisa *Jezik*, je časopis *Hrvatski jezik* štel za predhodnika *Jezika*, zato je njegov urednik moral postati Stjepan Ivšić in *Jezik* se je moral imenovati *Hrvatski jezik*.

Povezava med časopisom *Hrvatski jezik* in časopisom *Jezik* je očitna in globoka. Uredniki *Jezika* o svojem predhodniku *Hrvatskom jeziku* in njegovem uredniku Stjepanu Ivšiću govorijo s spoštovanjem – spoštovanje je bilo obojestransko, tako da je bil Stjepan Ivšić ploden sodelavec časopisa *Jezik* vse do svoje smrti.

3.1 Jezikov predhodnik – Ivšićev hrvaški jezik

Ivšićev *Hrvatski jezik* je februarja 1937 izdalo v Zagrebu ustanovljeno Društvo za hrvatski jezik.

»Namen društva je negovanje hrvaškega jezika, tj. njegovo razvijanje, ohranitev njegovega duha in prizadevanje za njegovo pravilno rabo v vseh govornih in pisnih položajih.« (Pravila društva »Hrvatski jezik«, 1938–1939: 29).

Enak namen ima tudi Hrvaško filološko društvo (HFD). Eden od ciljev njegove ustanovitve je stalna skrb za hrvaški knjižni jezik. HFD je bilo ustanovljeno leta 1950, ustanovitelji društva (Josip Torbarina, Zdenko Škreb, Veljko Gortan in Ljudevit Jonke)²⁸ pa so menili, da se: »Hrvaški knjižni jezik se nahaja v posebno težkem položaju brez potrebnih priročnikov, brez znanstvene slovnice, brez slovarja sodobnega knjižnega jezika, a s številnimi infiltracijami z vseh strani. Zato je treba ustanoviti revijo, ki bo skrbela za negovanje knjižnega jezika, njegovo normiranje in sodobno presojo jezikovnih vrednot.« (Jonke, 1970–1971: 69).

Društvo za hrvatski jezik je bilo ustanovljeno 16. maja 1936 (statutarno je začelo z delovanjem 17. februarja 1937),²⁹ Hrvaško filološko društvo (HFD) pa 14. februarja 1950. Prva številka *Hrvatskoga jezika* je izšla leta 1938, prva številka *Jezika* pa 14 let pozneje, leta 1952. V tem kratkem desetletju in pol je Hrvaška zamenjala štiri države – iz ene Jugoslavije je prišla v drugo, gredeč preko Banovine in Neodvisne države Hrvaške. Jezikovne razmere v prvi in drugi Jugoslaviji se niso spremenile, zato so se Hrvati združevali v društva za zaščito hrvaškega jezika (ker je bilo očitno, da jugoslovanske državne institucije tega niso mogle ali niso hotele) in začeli izdajati časopise, katerih naloga je bila braniti hrvaški jezik – biti na »braniku« jezika in domovine.³⁰

V obeh časopisih sta na prvem mestu pravilnost in čistost hrvaškega in to knjižnega jezika, torej govorimo o normativnih časopisih. To normativnost prepoznamo posredno v prispevkih, ki jih je objavljala časopis *Hrvatski jezik* (*Hrvaški jezik*), v časopisu *Jezik* pa je to še izrecno navedeno v podnaslovu: *Jezik – časopis za kulturo hrvatskog književnog jezika* (*Jezik – časopis za kulturo hrvaškega knjižnega jezika*).

Hrvaško tronarečje je vključeno od začetka standardizacije hrvaškega jezika, zato je bilo pričakovano, da bodo tudi normativni časopisi upoštevali to pomembno dejstvo hrvaške kulture in jezika. To dejstvo je v *Jeziku* odlično pojasnjeno – da Hrvate (jezikovno) drži skupaj njihovo tronarečje, štokavce Nehrvate (jezikovno) pa skupaj drži štokavski ekskluzivizem. Oba časopisa sta hrvaško tronarečnost vključila v svoje uvodnike, čeprav se nobeden od časopisov ne ukvarja z dialektologijo in jima hrvaška tronarečnost ni ožja časopisna tematika. Kljub temu sta oba časopisa trodialektnost izpostavila kot nesporen del hrvaškega knjižnega jezika.

Hrvaški jezikoslovci so že od začetka jezikoslovne misli pri nas gradili knjižni jezik na obstoječih temeljih. Mlajše generacije so se naslanjale na starejše, šle so naprej s spoštovanjem tradicije – tako so pisane hrvaške slovnice, slovarji in pravopisi. To naravno pot razvoja hrvaškega knjižnega jezika so prekinjali nasilni politični vdori v

²⁷ O Stjepanu Ivšiću, z izčrpnim pregledom in seznamom literature, Damjanović, 2012, Ham (2012–2013).

²⁸ Jonke (1970–1971) in Škreb (1980) pišeta o neformalnih srečanjih ustanoviteljev HFD v zagrebški kavarni Medulić leta 1950. Dogajanje ob ustanovitvi HFD, srečanja v kavarni zagotovo dajejo občutek skrivnosti in celo romantike.

²⁹ O ustanovitvi in trajanju *Društva za hrvatski jezik* (*Društva za hrvaški jezik*), o članih odbora Društva in odzivih javnosti na Društvo ter začetek izdajanja novega časopisa, glej: Bašić, 2006.; Samardžija v letih 2004, 2008, 2012.

³⁰ Seveda, pri tem se razume raba in pomen besede *branič* kot je to v *Branič jezika hrvatskoga* od Nikole Andrića iz leta 1911.

hrvaški jezik. Unitaristična politika je v hrvaški knjižni jezik skušala Hrvatom vcepiti kulturno tuje in nesprejemljive prvine³¹. Odpor proti tej vsiljivosti je bil povzet v *Hrvaškem jeziku*, kasneje pa v *Jeziku*:

»Nekoč je že na Hrvaškem izhajal časopis za kulturo knjižnega jezika. »Hrvatski jezik«, 1938–1939. Urejal ga je dr. Stjepan Ivšić. Ta časopis je izhajal kratek čas, zato nas, jezikoslovce, kakor tudi literarne delavce in našo javnost, zavezuje, da začnemo delati in se naročiti na naš novi časopis, da bo ta čim dlje opravljala svojo koristno nalogo. Le daljši obstoj takega časopisa nam lahko daje trajnejše učinke« (Uredništvo, 1952: 2)³².

Mirne duše lahko rečemo, da se v hrvaških časopisih za kulturo hrvaškega jezika prepozna enaka dediščina, enaki temelji in enaka nadgradnja kakor tudi v slovničnem, slovarskem in pravopisnem ustroju hrvaškega knjižnega jezika.

4 Uredniki časopisa *Jezik*

Biti urednik časopisa *Jezik*, ki ima v podnaslovu postavljen okvir hrvaškega knjižnega jezika, in to v obdobju jezikovnega unitarizma v Titovi Jugoslaviji, v času političnih pritiskov in nesvobode, ni bilo enostavno delo. Uredniki *Jezika* so prenašali in še prenašajo težko breme, vsak na svoj način. Ljudevit Jonke je bil celo na zatožni klopi zaradi *Deklaracije o imenu in položaju hrvaškega jezika*, Stjepanu Babiću pa po Hrvaški pomladi³³ ni bilo dovoljeno urejati *Jezika*, zato ga je nekaj časa urejal iz sence.³⁴ Tudi avtorji *Jezika* niso bili na boljšem, imeli smo prepovedane avtorje – Mate Šimundić in Alija Nametak,³⁵ kmalu še obtoženo avtorico in sourednico *Jezika* in nato tudi postopek na sodišču. To, kar se je dogajalo Nataši Bašić, avtorici in sourednici časopisa *Jezik*, se ni zgodilo še nobenemu uredniku v dolgi zgodovini časopisa. Namreč, Željko Jozić, direktor Inštituta za hrvatski jezik in jezikoslovje, je v imenu ustanove, ki jo je vodil, sprožil kazenski postopek zoper Natašo Bašić, zaradi članka, objavljenega v reviji *Jezik*, v št. 1–2, letnik 61. Očital ji je obrekovanje, prizadetost njegove časti in blatenja dobrega imena. To se je prvič zgodilo po sojenju Ljudevitu Jonkeju zaradi *Deklaracije o imenu in položaju hrvaškega jezika* iz leta 1967, ko so hrvaški jezikoslovci kazensko odgovarjali za svoja jezikovna prepričanja in vrednostne sodbe, vendar je prvostopenjska sodba zavrnila obtožbo v korist Nataše Bašić.

Prvih 17 let izhajanja časopisa *Jezik* in 17 težkih let, ki jih je prestajal Ljudevit Jonke, komaj dve leti pred Novosadskim dogovorom, je postal urednik *Jezika*. Urednikovanje je zapustil dve leti po *Deklaraciji o imenu in položaju hrvaškega jezika*. Zadnji prispevek je Ljudevit Jonke v *Jeziku* objavil oktobra 1978. To je bilo njegovo zadnje objavljeno delo za časa njegovega življenja, ker je 15. marca 1979 umrl. Mirno lahko trdimo, da je Ljudevit Jonke do smrti ostal sodelavec *Jezika*.³⁶

Težo in grenkobo Jonkejeve usode lahko popolnoma razumemo šele v svobodni Hrvaški, ko so odprli arhive Udbe. Jonkejev dosje obsega 800 strani, zalezovali so ga najožji sodelavci, Udba je pošiljala svoje agente celo v bolnišnico, ko je bil na smrtni postelji in potem še na njegov pogreb.

³¹ To je najbolj vidno v pravopisih. Najbolj grobi primeri kršitve hrvaške jezikovne samobitnosti in samostojnosti so Pravopisna navodila (1929) in Pravopis hrvatskog jezika (1960), pri teh kršitvah ne zaostaja niti Institutov pravopis (2013). Prvo je bilo zanikanje hrvatstva v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, drugo pa učinek ustvarjanja izmišljene jugoslovanske nacije, tretje pa grobo politično vsiljevanje.

³² Ne smemo se čuditi, da se ob izidu časopisa *Jezik* govori o naročnini za časopis, saj ga ne izdaja državna ustanova z rednimi prihodki iz državne blagajne, ampak je ta dobesedno odvisen le od svojih naročnikov. Enako je s časopisom *Jezik* tudi danes.

³³ Hrvaška pomlad 1970–1971 (Hrvatsko proljeće 1970–1971) – kulturno-politično gibanje, ki je zahtevalo pravice za Hrvate i Hrvaško v okviru Jugoslavije. To je naziv za burno obdobje v hrvaški politiki, družbi in kulturi, in ga še posebej označuje izražanje hrvaške identitete ter odpor proti unitaristični in velikosrbski politiki. Gibanje je zadušeno, temu so sledili množični pregoni in kaznovanje hrvaške kulturne, intelektualne in politične elite.

³⁴ Da tudi danes ni vse tako, kot bi moralo biti kaže dejstvo, da direktor Inštituta za hrvatski jezik in jezikoslovje od HFD-a zahteva razrešitev glavne urednice časopisa *Jezik* in to samo zato, ker v časopisu *Jezik* objavlja kritiko Inštitutskega pravopisa.

³⁵ Več o tem glej: Babić, 1996: 25.

³⁶ O Jonkejevi težki usodi in lastnem pogledu na očetovo in družinsko zasebno življenje, ki je bilo pod stalnim političnim pritiskom, piše njegov sin Mladen Jonke v časopisu *Jezik* (Jonke, 2007).

Stjepan Babić je kot urednik časopisa *Jezik* nadaljeval Jonkejevo delo. Prav on ima največ zaslug, da je *Jezik* uspešen časopis, prepoznano hrvaški, združuje znana imena hrvaškega jezikoslovja in ni zaprt niti za jezikoslovne začetnike. Časopis redno izhaja, ima zveste bralce in naročnike in je zelo dobro organiziran. Stjepan Babić je zaslužen za dolgoživost in obstanek *Jezika*. Stjepan Babić se je pridružil v uredništvu *Jezika* leta 1963, od leta 1970 pa je postal glavni in odgovorni urednik. Od leta 1972 do 1975 je S. Babić bil tajni glavni urednik, »ilegalni«. Partijska organizacija (komunistična partija) Filozofske fakultete je namreč menila, da S. Babić kot nestrankarski član in hrvaški nacionalist, ne more biti na položaju urednika *Jezika*, zato je moral zapustiti uredniško mesto. V tistih letih je v *Jezikovem* impresumu namesto imena S. Babića kot odgovornega urednika bilo vpisano ime B. Finka.³⁷ Kljub vsemu je S. Babić bil glavni urednik *Jezika* 34 let, do sredine leta 2005. Do smrti leta 2021³⁸ je bil član Uredniškega odbora *Jezika*, aktiven in nato častni. Torej, 52 let, posvečenih *Jeziku*, so res leta, ki se jih je treba čutiti s spoštovanjem.³⁹ V spomin na našega urednika smo leta 2022 organizirali uspešno mednarodno znanstveno konferenco Dnevi Stjepana Babića (Stojanov, 2023),⁴⁰ leta 2025 pa načrtujemo srečanje z naslovom Stoletnica Stjepana Babića.

Mesto glavne in odgovorne urednice *Jezika* je leta 2005 prevzela Sanda Ham. Lažje je, kot je bilo Ljudevitu Jonkeu ali Stjepanu Babiću, vendar naš demokratični in svobodnjaški čas (vsaj takšen bi moral biti v svobodni Hrvaški) še vedno nosi svoj križ. V našem času bi se moral knjižni jezik svobodneje razvijati, znanstveni časopisi pa bi morali imeti popolno svobodo (vsekakor tisto, ki je v okviru dobrih običajev in moralnih vrednot). Vendar smo bili leta 2012 priča nasilni politični razpustitvi *Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika* (*Sveta za normu hrvaškega standardnega jezika*), že leta 2013 pa izločitvi enega pravopisa iz šol zaradi uvedbe drugega. *Hrvaški šolski pravopis* Babić-Ham-Mogušev je bil umaknjen iz šol zaradi uvedbe novega, *Hrvaškega pravopisa*, ki ga je izdal Inštitut za hrvatski jezik in jezikoslovje, njegovo izdajo je naročila Vlada Republike Hrvaške, ki jo je vodila stranka SDP (Socialdemokratska partija oz. i naslednica komunistične partije). O tem se je in se piše v časopisu *Jezik* zelo odprto in neposredno. Odgovor na vse to je res nepričakovan, neprijeten in žaljiv časopisni članek, objavljen v časopisu *Jutarnji list*: »Uredništvo pod vodstvom Sande Ham Pravopis imenuje Jovanovićev Pravopis, a glavni urednik razmišlja celo o tožbi. Uredništvo časopisa *Jezik* zavrača sprejetje hrvaškega pravopisa Instituta za hrvatski jezik in jezikoslovje, ki ga splošno sprejemajo strokovnjaki in založniki. Besedila v prvi letošnji dvojni številki v marcu so lektorirali po svoje. Še več, objavili so cel tematski sklop z več članki, v katerih oporekajo nov uradni pravopis in njegove avtorje.«

Dejstvo je, da časopis *Jezik* ostaja pri pravopisnih načelih, za katere se njihovi uredniki zavzemajo. Časopis *Jutarnji list* je to škandaliziral, kakor da bi šlo za nekaj protizakonitega ali prepovedanega, in ne za normalno, svobodno in demokratično ravnanje urednika časopisa *Jezik*.⁴¹ O vsem tem je pisano v časopisu *Jezik*. Urednik in sodelavci *Jezika* so izstopali v javnosti in se zavzemali za vrnitev *Sveta za normu hrvaškega standardnega jezika*. Svojo jubilejno trojno številko revije smo leta 2013 (60-letnica) posvetili *Svetu za normo hrvaškega standardnega jezika*. Objavili smo dokumentacijo *Sveta* ..., saj menimo, da ti dokumenti niso pomembni le za sedanjo jezikovno situacijo v Republiki Hrvaški, temveč tudi za hrvaško jezikovno zgodovino.

Vredno je omeniti, da se je v *Jeziku* pisalo o vseh hrvaških pravopisih, običajno ostro in odkrito. V času Jonekovega urednikovanja je bila zaradi kritik novosadskega pravopisa⁴² št. 3–4 iz leta 1970, umaknjena iz tiska. Omenjena številka je bila ponovno natisnjena v svobodni Hrvaški in to ob 50-letnici časopisa *Jezik*. V času Babićevega urednikovanja časopisa je bil zelo ostro kritiziran Anić-Silićev pravopis iz leta 2001. V času mojega urednikovanja je bila objavljena enako ostra in nepomirljiva kritika pravopisnega dogajanja iz let 2000 in 2001 in kritika Babić-Ham-Moguševega pravopisa. Nihče ni zahteval razrešitve odgovornih urednikov zaradi

³⁷ To je zabeleženo tudi v Bibliografiji *Jezika* in v Hrvaškem leksikonu, in po teh podatkih je Stjepan Babić bil urednik *Jezika* le 27 let. To je le formalno točno, vsebinsko pa ne.

³⁸ Izšla je Spominska številka Stjepanu Babiću: *Jezik*, 2021., letnik 68., št. 4. <https://hrcak.srce.hr/broj/21016>.

³⁹ V knjigi *Hrvatski znanstveni časopisi* (2015, uredila Ivana Hebrang Grgić, ŠK) je moje delo: *Uloga časopisa Jezik i njegovih urednika u hrvatskoj jezičnoj kulturi* (*Vloga revije Jezik in njenih urednikov v hrvaški jezikovni kulturi*). Gre za delo, ki je tematsko podobno temu, a bistveno obsežnejše in vsebinsko bogatejše.

⁴⁰ <https://hrcak.srce.hr/clanak/452356>.

⁴¹ <http://www.jutarnji.hr/pravopisni-rat--za-casopis-jezik-novi-je-pravopis-radna-kupusara/1189040/>.

⁴² Ne gre za neposredno, temveč za posredno kritiko in afirmacijo hrvaške pravopisne tradicije – dvojna številka prinaša ocene Hrvatskoga pravopisa (Hrvaškega pravopisa) avtorjev Stjepana Babića, Božidara Finka, Milana Mogušaa.

objavljenih kritik ali grozil s tožbo. Spoštovana je bila *Jezikova* neodvisnost, svoboda pisane besede, tradicija in ugled časopisa. Toda zaradi kritike Inštitutskega pravopisa je direktor *Instituta* Željko Jozić od *Jezikovega* izdajatelja oz. od HFD dvakrat zahteval odstavitev odgovorne urednice (obakrat je zavrnjeno), avtorico kritike Natašo Bašić pa je tožil. Na srečo se je sodni postopek končal s sodbo v prid Nataše Bašić, torej je bila oproščena obtožbe.

Iz vsega je razvidno, da je uredniška smer časopisa *Jezik* ostala še vedno takšna, kakršno je zanj načrtoval Ljudevit Jonke, ki ji je sledil in jo izostril S. Babić. Časopis *Jezik* je obstal. Izhaja naprej in ima svoje bralce, svoje avtorje in svoje občudovalce. Časopis *Jezik* hrvaška jezikovna kultura potrebuje. Razmere v *Jeziku* so danes res težke. Založnik *Jezika* HFD je skupina zanesenjakov in ljubiteljev hrvaške kulture in jezika, ki deluje v resnično težkih materialnih razmerah. *Jezik* namreč že leta ne dobiva finančne podpore Ministrstva za znanost, čeprav *Jezik* izpolnjuje pogoje, ki jih ministrstvo postavlja, zato se zdi, da razlogi za zavrnitev financiranja niso strokovne narave. Namreč, vedno ko pride na oblast stranka SDP oz. nasledniki komunistov in njej ideološko sorodne stranke, *Jezik* ostane brez finančnih sredstev. Preživimo le zahvaljujoč *Znanstveni fundaciji HAZU*, *Adrisu* in donacijam posameznikov.

Leta 1995 je časopis po zaslugi velikega truda prof. Babića (Babić, 1995)⁴³ dobil prostor za uredništvo od Mesta Zagreb. Zaradi dolgoletnega izhajanja časopisa *Jezik*, je precejšnja količina korespondence shranjena v uredništvu, toda HFD nima svojih prostorov, ampak deluje na Filozofski fakulteti, zato uredništva, pisnega arhiva in korespondence ni bilo mogoče namestiti in shranjevati v prostorih HFD, saj ta prostor dejansko ne obstaja. Zaradi prizadevanj vodstva Kazališta Žar-ptica (naši prostori so bili poleg njihovih), nas je Mesto Zagreb leta 2022 vrglo iz prostorov uredništva. Šlo je za zelo hladen in brezobziren birokratski postopek stranke Možemo (levici in globalistični ideologiji zvesta stranka), ki ji hrvaščina očitno ni mar. Tudi nadomestnega prostora nam niso ponudili, dobesedno smo se znašli na ulici. Na pomoč nam je priskočil naš sozaložnik in lastnik ŠK (Školska knjiga) Ante Žužul ter nas nastanil v eni izmed svojih pisarn.

Danes časopis *Jezik*, v sodelovanju z Zakladdo »Dr. Ivan Šreter« (Fundacija »dr. Ivan Šreter«), izvaja natečaj za najboljšo novo hrvaško besedo. V teku je že 19. krog natečaja (Ham, 2019).⁴⁴ Cilj natečaja je, prebuditi zavest, da ne potrebujemo sodobnih anglicizmov, saj lahko vse povemo s hrvaškimi besedami. (Ham, 2019). Naše tekmovalstvo vzbuja veliko zanimanja tudi izven meja Hrvaške. Na *Dnevi hrvaškega jezika*⁴⁵ razglasimo rezultate natečaja, nato pa se več tednov govori in piše o natečaju in novih besedah – slišijo se pozitivni in tudi (ideološko) negativni odzivi, toda natečaj res odmeva.

5 Zaključek

Časopis *Jezik* ima najdaljšo tradicijo in je najstarejši hrvaški znanstveni jezikoslovni časopis. Zaradi izrazite hrvaške usmerjenosti in zaščitniške vloge do hrvaškega jezika je bil pogosto na udaru njemu nenaklonjene politike. Še posebej v času Jugoslavije, žal pa tudi v sodobni Hrvaški. Pogosto so mu odrekli sredstva, glavnim urednikom (in ti so v dolgi zgodovini *Jezika* le trije) pa so onemogočali delo: Ljudevit Jonke je bil leta pod nadzorom Udbe, Stjepanu Babiću so delo preprečevale razne komunistične organizacije, Sanda Ham pa je pogosto na udaru levo usmerjenih medijev.

Kljub temu ima *Jezik* svoje naročnike in številne avtorje – ni ga bolj vplivnega in znanega hrvaškega jezikoslovca, ki ne bi objavljajl v *Jeziku*. Na ta način *Jezik* pomembno vpliva na oblikovanje hrvaške jezikovne kulture, ozavešča o potrebi po negovanju hrvaškega jezika. Poleg redne založniške dejavnosti že od leta 1993 *Jezik* izvaja natečaj za najboljšo novo hrvaško besedo, od leta 2022 pa organizira tudi mednarodno znanstveno srečanje v spomin na svojega dolgoletnega urednika Stjepana Babića.

⁴³ <https://hrcak.srce.hr/204060>

⁴⁴ <https://hrcak.srce.hr/clanak/345248>.

⁴⁵ Spominski teden – Dnevi hrvaškega jezika, ki se na Hrvaškem praznuje vsako leto od 11. do 17. marca v spomin na *Deklaracijo o imenu in položaju hrvaškega knjižnega jezika* iz leta 1967.

6 Viri in literatura

- Andrić, Nikola (1911): *Branič jezika hrvatskoga*, Zagreb: Kraljevska zemaljska tiskara; pretisak (1977). Zagreb: Pergamena.
- Babić, Stjepan (1980): »Jezik« – časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, *Spomenica hrvatskoga filološkoga društva 1950–1980*. Zagreb: HFD, str. 75–88.
- Babić, Stjepan (1990): Hrvatski jezik i »Jezik« danas, *Jezik*, 38(1), str. 1–3.
- Babić, Stjepan (1995): Jezik više nije beskućnik, *Jezik*, 43(5), str. 197–198.
- Babić, Stjepan (1996): Petnaestak cveba iz Jezikova uredničkoga kuglofa, *Jezik*, 44(1), str. 24.
- Bašić, Nataša, (2006): *Vukovci i hrvatski jezični standard*, doktorski rad u rukopisu. Osijek: Filozofski fakultet.
- Brozović, Dalibor (1996): Uloga časopisa Jezik u hrvatskom jezikoslovlju, *Jezik*, 44(2), str. 42–53.
- Damjanović, Stjepan (2012): *Stjepan Ivšić, Rasprave i članci, Stjepan Ivšić, Josip Hamm, Rasprave i članci*. Zagreb: MH.
- Ham, Sanda (2001): Uz 30. obljetnicu urednikovanja S. Babića, *Jezik*, 48(4), str. 153–156.
- Ham, Sanda (2004): 50 godišta časopisa Jezik, *Jezik*, 51(1) str. 1–3.
- Ham, Sanda (2007): Ljudevit Jonke kao Jezikov urednik i suradnik, *Jezik*, 54(3), str. 86–93.
- Ham, Sanda (2011): Stjepan Babić, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*. Zagreb - Osijek: HAZU, str. 97–125.
- Ham, Sanda (2012–2013): Suvremeno jezikoslovlje o Ivšićevu odnosu prema hrvatskom književnom jeziku, *Jezik*, 59(5), str. 186–196.; 60(1) str. 25–31.
- Ham, Sanda (2019): Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ, *Jezik*, 66(4–5), str. 165–173.
- Jonke, Ljudevit (1970–1971): Početni koraci hrvatskoga filološkoga društva, *Jezik*, 18(3) str. 69–72.
- Jonke, Mladen, (2007): Uspomene na Ljudevita Jonkea, O Ljudevitu Jonkeu iz obiteljskoga sjećanja, *Jezik*, 54(4) str. 147–153.
- Pravila Društva »Hrvatski jezik« (1938): *Hrvatski jezik*, 1(1) str. 29–32.
- Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom*, izradila Pravopisna komisija (1960). Zagreb - Novi Sad: MH – MS.
- Pravopisno uputstvo (1929): *Prosvetni glasnik*, Beograd, XLV(9) str. 747–771.
- Samardžija, Marko (2004): *Iz triju stoljeća hrvatskoga književnog jezika*, Drugo prošireno izdanje. Zagreb: HSN.
- Samardžija, Marko (2008): *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Zagreb: HSN.
- Samardžija, Marko (2012): *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske, 1918–1941*. Zagreb.
- Stojanov, Tomislav, (2023): Dani Stjepana Babića, *Jezik*, 70(4–5), str. 190–192.
- Škreb, Zdenko (1980): Povijest Hrvatskoga filološkog društva 1950–1980, *Spomenica hrvatskoga filološkoga društva 1950–1980* Zagreb: HFD, str. 9–28.
- Uredništvo (1952): Uvodna riječ, *Jezik*, 1(1) str. 1–2.

DEJAVNOSTI VKLJUČEVANJA ROMSKIH OTROK V VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

ACTIVITIES OF INCLUDING ROMA CHILDREN IN UPBRINGING AND EDUCATION

Alma Novak (alma.novak@guest.arnes.si), mag. prof. poučevanja na razredni stopnji z angleščino, učiteljica razrednega pouka, Osnovna šola Franceta Prešerna Črenšovci.

Slovenija

Povzetek

V prispevku je predstavljen pomen vključevanja večjezičnih pristopov, in sicer vključevanje romskih otrok v vzgojo in izobraževanje – projekt VROV. S projektom upoštevamo vse jezike in kulture, ki so prisotni v določenem okolju in v izobraževalnem kontekstu. Učencem pomagamo pri razvoju celovitih raznojezičnih jezikovnih sredstev in medkulturne ozaveščenosti. V teoretičnem delu so opisani osnovni pojmi načel vključujočega izobraževanja, vloga maternega jezika pri učenju in načini vključevanja drugih jezikov v proces poučevanja in učenja. Predstavljeni so praktični primeri izvedbe aktivnosti v predšolskem obdobju in na razredni stopnji. Vsebine, prilagojene učencem, so omogočale povezavo bralne pismenosti in gibanja tako pri spoznavanju maternega jezika, kot pri pomnjenju in učenju tujega oziroma drugega jezika. Na podlagi izvedenih aktivnosti je tako potrjeno, da so se tujejezični učenci, v našem primeru romski učenci, lažje vključili v šolski sistem, izboljšali klimo v oddelku, aktivno uporabljali svoj materni jezik in s tem povečali njihovo šolsko uspešnost.

Abstract

The paper presents the importance of the inclusion of multilingual approaches, namely Romani-Plurilingual Policy Experimentation - the RPPE project. With the project, we take into account all the languages and cultures that are present in a certain environment and in the educational context. We help students develop comprehensive multilingual language resources and intercultural awareness. The theoretical part describes the basic concepts of the principles of inclusive education, the role of the mother tongue in learning and ways of including other languages in the teaching and learning process. Practical examples of the implementation of activities in the preschool period and at the elementary level are presented. The content adapted to the students made it possible to connect reading literacy and movement both in learning the mother tongue and in memorizing and learning a foreign or second language. On the basis of the activities carried out, it is thus confirmed that foreign language students, in our case Roma students, were more easily integrated into the school system, improved the climate in the class, actively used their mother tongue and thus increased their school performance.

Ključne besede: aktivno učenje, multikulturalnost, razvoj večjezičnosti, romski učenci.

Keywords: active learning, multiculturalism, development of multilingualism, Roma students.

1 Uvod

Ljudje zaradi različnih gospodarskih, turističnih, izobraževalnih, preživetvenih, zaposlitvenih in drugih razlogov prehajajo med prostori, kulturami in jezikovnimi skupnostmi. Raznojezičnost oziroma znanje več jezikov omogoča hitrejšo prilagajanje okolju, lažjo vzpostavitev gospodarskih stikov, iskanje boljše zaposlitve (Bric, 2022) itd. Tako se že vsakodnevno srečujemo z različnimi jeziki, preko medijev, glasbe, filmov, kjer nas torej

okolje seznanjeni z drugimi jeziki. Otroci tako slišijo tuje jezike, z lahkoto ponavljajo glasove ter pridobivajo različne spodbude za rabo tujih besed iz neposrednega okolja (Videmšek, 2003).

Pri svojem dosedanjem delu v vzgoji in izobraževanju ugotavljam, da učenci raje sodelujejo pri aktivnostih, ki so razgibane, omogočajo aktivnost in sodelovanje. S tem ustvarimo sproščeno vzdušje za lažje usvajanje določenih vsebin. Pridobljeno znanje o aktivni metodi, gibanju, večjezičnosti sem povezovala z izvedbo aktivnosti preko projekta VROV, pri katerih so otroci usvajali vsebine tako v maternem kot tujem jeziku, v našem primeru v angleškem ter v romskem jeziku.

2 Načini vključevanja drugih jezikov v proces poučevanja in učenja

V zavodu smo vključeni v projekt Vključevanje romskih otrok v vzgojo in izobraževanje z večjezičnim pristopom, preko katerega vključujemo in upoštevamo naslednja načela:

1. načelo – Vključujoče izobraževanje romskih otrok in mladostnikov je temeljna človekova pravica, ki bi jo v državah članicah Sveta Evrope morali obravnavati prednostno.
2. načelo – Vključujoče izobraževanje romskih otrok in mladostnikov bi moralo koristiti tudi neromskim učencem.
3. načelo – Romske skupnosti imajo zelo raznolike jezikovne profile, kar pomeni, da se morajo v izobraževalnih sistemih razviti prilagodljivi pristopi k vključevanju romskih otrok in mladostnikov ter poučevanju romskega jezika, kulture in zgodovine.
4. načelo – Prilagodljivost je lažje doseči, če se osredotočimo predvsem na učence in učenje, ne pa na učitelje in poučevanje.
5. načelo – Večjo prilagodljivost je lažje doseči, če se jezikovno izobraževanje osredotoča na razvoj raznojezičnih jezikovnih sredstev (Priročnik za sodelujoče šole in učitelje, str. 1).

3 Vloga maternega jezika pri učenju

173

Usvajanje tujega jezika je v primerjavi z maternim jezikom zgoščeno in časovno omejeno, zato je ključnega pomena pogosta in intenzivna izpostavljenost tujemu jeziku. Kadar ima otrok do prvega/maternega jezika jasen odnos, bo lažje in bolje razvijal svojo večjezičnost (po Treven, 2014). Z učenjem tujih jezikov ne zaviramo razvoja učenja materinščine, temveč materinščina postavlja podlago novemu učenju tujega jezika (Videmšek, 2003).

4 Praktični del

Dejavnosti vključevanja romskih otrok sem izvedla tako v predšolskem obdobju kot v oddelkih 1. triletja. Večino dejavnosti sem izpeljala navezajoč se na določeno literarno delo.

4.1 'Igen bukhauli gosenica' – zelo lačna gosenica

Dejavnost je bila izvedena v starostni skupini 3–5 let. Prisotnih je bilo 14 otrok, od tega sta bila dva romska otroka, deček in deklica. Tema dejavnosti je bila razumevanje in pripovedovanje pravljice z gibanjem. Otroci so bili predhodno seznanjeni z vsebino pravljice Zelo lačna gosenica, avtorja Erica Carla. Glavni cilji na področju jezika so bili: poslušanje, razumevanje in doživljanje jezika, na področju gibanja pa omogočanje in spodbujanje gibalne dejavnosti otrok.

4.1.1 Uvodni del

Otroke sem povabila k sebi ter jim prebrala uganke o živalih, ki so jih poskušali uganiti. Primeri ugank so bili:

- Polno nog ima, a ni stonoga. Potem dobi krila, a ni ptica.

- Od cveta do cveta me žene, kadar je sončen dan.
- Kdo je srečnejši od mene, ko jadram preko poljan.
- Vem, da ga poznaš: srka iz vseh čaš, ziblje se ves dan, a vendar ni pijan.
- Kdo na celem širnem polju ima najlepša krila? Tanjša so kot cvetni listič, nežnejša kot svila.

Otroci so uganili, da gre za metulja. Vprašala sem jih, ali poznajo kakšno zgodbo, knjigo o gosenici oziroma metulju. Nekaj otrok je povedalo, da so v vrtcu že brali knjigo Zelo lačna gosenica. Otrokom sem vnaprej pripravila slikanico v slovenskem jeziku – Zelo lačna gosenica – ter v romskem jeziku – »Igen bukhauli gosenica« – ter ju ob omembi pokazala.

Sledil je pogovor s pomočjo vprašanj o vsebini knjige. Primeri vprašanj:

- Iz česa je prilezla drobcena gosenica?
- Skozi kateri sadež se je prigrizla v ponedeljek?
- Kateri dan je pojedla dve hruški?
- V sredo se je prigrizla skozi tri slive. Je bila še vedno lačna?
- Kaj je pojedla v četrtek in v petek?
- Kaj se je zgodilo v soboto?
- In prišla je nedelja. Gosenica je postala velika in debela. Kaj je spredla okoli sebe?
- Po dveh tednih se je zgodilo nekaj čudovitega. Mogoče veste kaj?
- Skupaj ponovimo dneve v tednu.
- Razmisli, zakaj ni dobro, če pojemo preveč hrane naenkrat.

4.1.2 Glavni del

Za lažje pomnjenje in obnovo zgodbe smo skupaj z otroki sestavljali gosenico, narejeno iz papirnatih krožnikov. Vsak krožnik je predstavljal en dan v tednu ter sadež, hrano, skozi katero se pregrize gosenica. Poleg slikovne podpore hrane smo skupaj z otroki določili zapis v slovenskem in v romskem jeziku. Ko sem povedala besedo v romskem jeziku, so jo vsi otroci, vključno z romskima otrokoma, ponovili v obeh jezikih. Romski deček je izkazal ogromno znanja in sodelovanja. Bil je eden izmed redkih otrok, ki si je zapomnil slovensko besedo zapredek iz knjige in jo tudi povedal ostalim otrokom. Otroci so si zaradi vizualne podpore knjige, sooblikovanja gosenice, dobro zapomnili vsebino knjige, besede v slovenskem in romskem jeziku ter same faze življenjskega kroga metulja.

174

Slika 1: Zelo lačna gosenica (foto: Alma Novak).

Sledila je gibalna uprizoritev zgodbe preko življenjskega kroga metulja, in sicer uprizoritev jajčeca; majhne gosenice; velike gosenice; zapredka ter metulja. Otroke sem vodila s pomočjo položajev iz knjige Joga z žuželkami. Za prikaz jajčeca se uporabi položaj čisto majhne osebe, živali, npr. jajčeca pod listom. Za prikaz gosenice se uporabi položaj polovične deske oz. delfina. Položaj bube oz. zapredka se zabubimo in ležimo dlje časa pri miru. Metulja prikažemo v položaju čevljarja. Ob večkratnih ponovitvah življenjskega kroga metulja so otroci hitro osvojili gibalne vzorce. Najprej sem aktivnost vodila sama, nato so otroci prevzeli vlogo in vodili druge. Pri tem so pokazali veliko lastne aktivnosti in motivacije. Ob ponovnem uprizarjanju so namesto uporabe slovenskih besed uporabili besede v romskem jeziku. Skupaj smo prišli do ugotovitve, da so besede jajčece, gosenica in buba enake besedam v slovenskem jeziku. Romska beseda 'fugastrika' pripada slovenski različici besedi metulj. Ob večkratnem ponavljanju so hitro osvojili besedo v romskem jeziku. Romska deklica je bila povabljen, da vodi ostale otroke pri gibalni izvedbi faze metulja. Pri tem je potrebovala več spodbude in moje usmerjanje. Zaradi navdušenja in dobrega sodelovanja pri slikah Joga z žuželkami sem se odločila in uporabila sličice z gibalnimi nalogami še pri ostalih živalih. Otroci so bili ob tej dejavnosti ustvarjalni in so zelo uživali ob prikazih gibalnih nalog. Ob koncu aktivnosti sva z vzgojiteljico slike pritrdili na vidno mesto, da so lahko med njihovim bivanjem v vrtcu sami izvajali gibalne naloge.

4.1.3 Zaključni del

Za zaključno dejavnost sem otrokom razdelila življenjski krog metulja. Izrezali so sličice ter pravilno razvrstili faze. Z vzgojiteljico sva se odločili, da bodo delovni list dokončali po počitku, saj so po aktivnih dejavnostih potrebovali okrepčilo in igro. Po kasneje pregledanih rešenih listih lahko trdim, da so si dobro zapomnili in utrdili razvoj metulja.

4.2 'Balugno, čaučo' – leva, desna

Dejavnost je bila izvedena v starostni skupini 3–5 let. Prisotnih je bilo 14 otrok, od tega je bil en romski otrok. Tema dejavnosti je bila 'gibanje z roko v roki' ter 'igrajmo se'. Zastavila sem si aktivnost na višjem nivoju, saj so bili cilji povezani z usvajanjem pojmov leva in desna, čemur moramo nameniti več časa za usvajanje. Otroci so bili predhodno seznanjeni z nekaterimi socialnimi igrami. Glavni cilji na področju jezika so bili: poslušanje, razumevanje, doživljanje jezika ter pomnjenje nekaj besed v romskem jeziku. Na področju gibanja pa omogočanje in spodbujanje gibalne dejavnosti otrok ter doživljanje, spoznavanje in uživanje v plesu.

Ob vstopu v prostor so otroci opazili zapise v slovenskem jeziku ter pripadajoči zapis v romskem jeziku, leva – 'balugno', desna – 'čaučo'. Za lažjo zapomnitev so bili zapisi podkrepljeni s slikovnim gradivom. Za pojem leva je sledila beseda list – 'pautrin' v romščini; za pojem desna pa drevo – 'kaš'.

Slika 2: Usvajanje leve in desne (foto: Alma Novak).

4.2.1 Uvodni del

Uvodna dejavnost se je začela z igro »Ujemi žogo«, pri kateri otroci sedijo v krogu. Eden ima žogo in jo vrže nekemu ter pove ime otroka, kateremu mora žogo vreči tisti, ki žogo ulovi. Pri drugi igri pa se otroci v krogu predstavijo tako, da povedo svoje ime, pri tem pa naredijo gib, ki ga potem ostali ponovijo. Sledilo je izvajanje gimnastičnih vaj in usvajanje pojmov leva in desna. Da so lažje sledili besedama, sem jim na levo roko odtisnila štipaljško s črko L, na desno pa štipaljško s črko D. Vaje sem popestrila z uporabo besed 'balugno' in 'čaučo' v romskem jeziku, npr. Pomahaj s 'čaučo'; dvigni 'balugno' roko itd. Pri tem jim je bila v pomoč vizualna podpora besed v igralnici. Zanimivo mi je bilo, da so sami želeli voditi skupino in so pri tem uporabljali tudi izraze v romskem jeziku.

4.2.2 Glavni del

Za utrjevanje socialnih veščin smo se z otroki igrali igro »Sedež na moji levi strani je prost, želim, da je _____ (ime otroka) moj gost«. Otroci sedijo v krogu, en stol je prazen. Tisti, ki ima na svoji levi prazen stol, reče: »Stol na moji levi strani je prost, želim, da je _____ (pokliče nekoga iz skupine) moj gost.« V veliko pomoč so jim bile odtisnjene štipaljške na rokah, saj so si s tem pomagali pri usvajanju in spoznavanju terminov – leva, desna. Igra je bila miselno zahtevnejša, saj so najprej potrebovali več spodbude za zapomnitev same povedi, potem pa še pravilne uporabe leve oziroma desne strani. Ko smo igro nekajkrat ponovili, sem namesto 'leva' uporabila besedo v romskem jeziku, v našem primeru 'balugno'. Otroke sem spodbudila, da še oni uporabijo romski jezik,

in določene besede so tudi usvojili. Skozi celotno aktivnost smo jih vzgojiteljice usmerjale in spodbujale. Dogovorili smo se, da bodo to igro uporabili še v prihodnje pri njihovem jutranjem krogu.

4.2.3 Zaključni del

Otrokom sem predvajala pesem pevke Claudie: Leva, desna. Ob prvem predvajanju pesmi sem otrokom nazorno demonstrirala gibe, nato sem jih povabila, da se mi pridružijo. Ob večkratnem predvajanju pesmi so bili otroci bolj suvereni in so pokazali ogromno navdušenja, sproščenosti in dobrega usvajanja gibov, predvsem leve in desne strani.

Menim, da je potrebno, da ena izmed vzgojiteljic s hrbtne strani otroke preverja pri pravilnosti gibov glede na navodilo, saj sem sama pri demonstraciji plesa otrokom kazala hrbet (da ne bi prišlo do zmede zaradi zrcaljenja) in tako nisem videla, ali učenci demonstrirajo ustrezne gibe.

4.3 Lov na medveda

Na podlagi knjige Lov na medveda, avtorja Michaela Rosna, sem izvedla aktivnosti tudi v dejavnosti razširjenega programa, v katero so vključeni učenci prvega in drugega triletja, ter kamor so vključeni tudi romski učenci. Cilj aktivnosti je bilo usvajanje maternega in tujega jezika, v našem primeru nekaj besed v romskem jeziku. Predhodno sem se povezala z romsko pomočnico, ki nam tudi sicer pomaga pri prevajanju in govoru različice romskega jezika, s katerim se sporazumevajo naši romski otroci.

V oddelku od 1. do 3. razreda je bilo pri izvedeni aktivnosti 19 učencev, od tega ena romska učenka.

4.3.1 Uvodni del

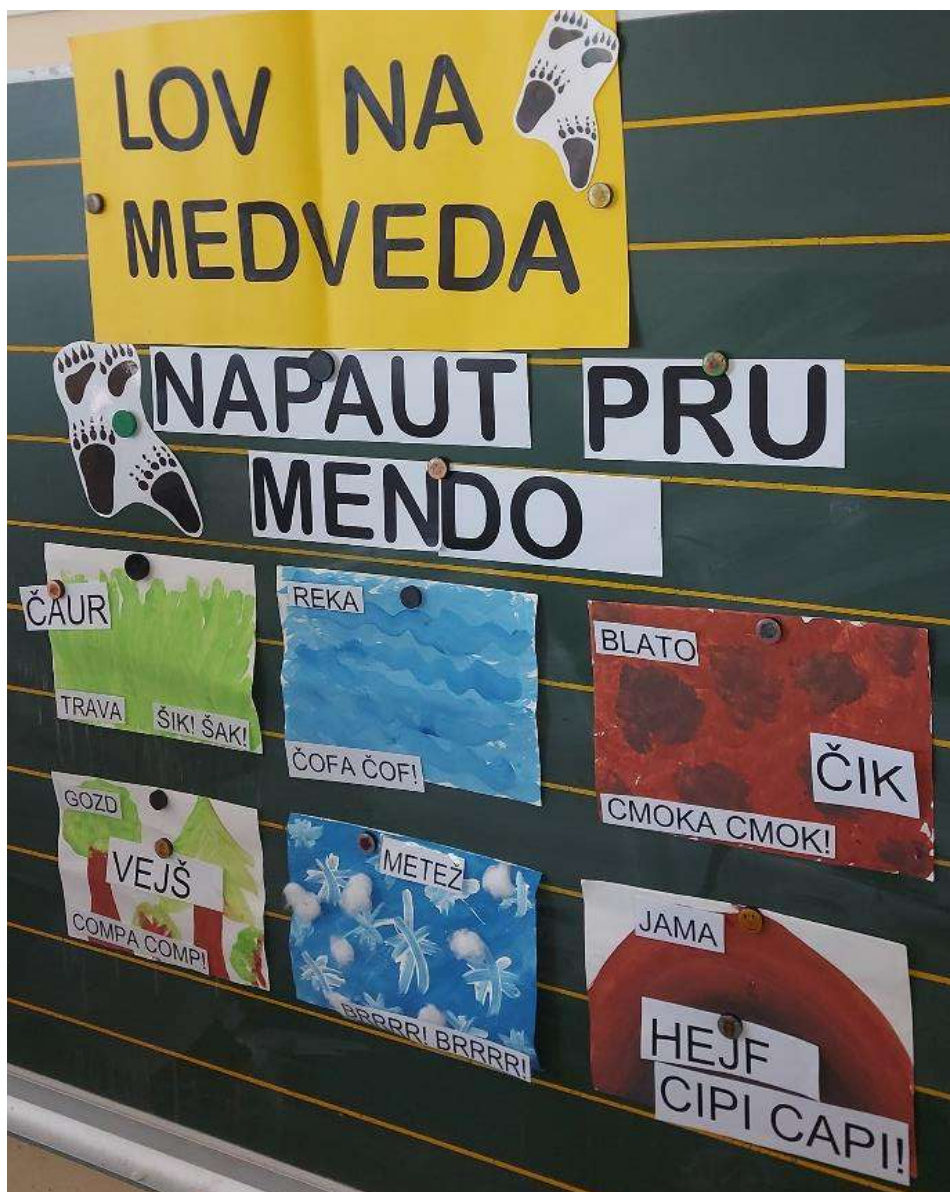
Predhodno sem pripravila prostor, in sicer so bile na tleh medvedje stopinje ter napis »Napaud pro mendo«. Učence je zanimal pomen besed. Večina jih je že vedela, da beseda 'mendo' v romščini pomeni medved. V razredu jih je prav tako pričakal velik plišast medved, na podlagi česar so otroci že lahko sklepali, da se bo aktivnost navezovala na medveda. Aktivnost sem najprej začela s pripovedovanjem zgodbe otroške slikanice Lov na medveda, M. Rosna. Zgodbi so pozorno prisluhnili ter se ob navedbi medmetov tudi sami aktivno vključili v pripovedovanje. Ob koncu pripovedovanja so izrazili svoje občutke ter povedali, da jim je bila knjiga všeč. Najpogostejši odgovor na vprašanje, kaj jim je bilo posebej všeč, je bil, da so uspešno našli medveda ter so se hitro vrnili domov.

4.3.2 Glavni del

V učilnici sem imela vnaprej pripravljen slikovni material vsake omenjene ovire, zapis besede v slovenskem jeziku ter zapis pripadajočega medmeta. Preko le-tega so učenci lažje sledili zaporedju zgodbe in so se hitreje vključili v soustvarjanje pravljice. Pri spoznavanju vsebine so izkazali veliko zanimanja, veselja, sproščenosti in hitrega pomnjenja besedila. Pri tem sta jim bili v pomoč slikovna in besedna podpora, ponavljajoče se besede ter sama ritmičnost pripovedovanja zgodbe. Ob ponovnem soustvarjanju zgodbe sem jih nagovorila, da vključijo gibalne vzorce, ki sem jih izvajala sama, in sicer smo hojo družine upodobili s korakanjem ter udarjanjem dlani ob kolena, visoko travo z gibanjem rok levo in desno, kot da gremo skoznjo, reko z nakazovanjem gibov plavanja, blato z drgnjenjem pesti ob lica, gozd s hojo v eno in v drugo smer, snežni metež s prikazom mraza ter jama s hojo po prstih.

Pred učence sem nato položila določene zapise besed v romskem jeziku, ki so jih najprej glasno prebrali, nato pa poskušali ugotoviti ustreznico v slovenskem jeziku. Pri tem je bila bolj aktivna romska deklica, ki je pomagala ustrezno razvrstiti posamezne besede. Zapise smo sproti pritrdili na slike: trava – 'čaur'; reka – 'reka'; blato – 'čik'; gozd – 'vejš'; metež – 'metež' in jama – 'hejf'. Ugotovili smo, da je nekaj romskih besed enakih ali podobnih besedam v slovenskem jeziku. Sledila je ponovna uprizoritev zgodbe, s tem da smo v zgodbo namesto

slovenske besede vključili romsko, gibalni vzorec pa je bil enak. Zanimivo pri tem je bilo, kako so učenci kritično opozarjali na rabo romskih besed v zgodbi.

Slika 3: Slikovna in besedna podpora zgodbe (foto: Alma Novak).

Sledilo je delo v skupinah. Vsaka skupina je imela eno postajo: travo, reko, blato, gozd, snežni metež in jama. Učenci so se v skupini morali dogovoriti in določiti gibalni vzorec, gibanje, ki prikazuje določeno postajo. Nov gibalni vzorec so nato pokazali ostalim učencem, ti pa so ga ponovili. Novi gibalni vzorci so bili: trava – kotaljenje po tleh, reka – prikaz plavanja v ležečem stanju, blato – odločni koraki, gozd – skakanje z ene noge na drugo; metež – gibanje kot robot; jama – hitri in kratki koraki. Te gibalne vzorce smo utrdili tako, da smo skupaj še enkrat prikazali in soustvarili zgodbo.

4.3.3 Zaključni del

Učenci so na koncu aktivnosti povedali, katera postaja jim je bila najbolj všeč, in izbiro utemeljili. Največ glasov sta prejeli reka, ker radi plavajo, ter jama, ker je bilo potrebno hoditi tiho, počasi in previdno. Po izvedenih aktivnostih so bili vidno zadovoljni, navdušeni, sproščeni in so izrazili željo po ponovitvi zgodbe. Uspešnost

izpeljane dejavnosti se kaže pri tem, da so izkazali medsebojno sodelovanje in bili ustvarjalni pri izmišljanju gibalnih vzorcev. Ugotovili smo, da so jim gibalni vzorci pomagali pri zapomnitvi besed v maternem jeziku in pri učenju novih romskih besed.

4.4 Mala rdeča kokoška

Pri pouku angleščine kot neobveznega izbirnega jezika (Rap) sem v 4. razredu izvedla učno uro na temo »The little red hen«, avtorice Elizabeth Gray. Pri aktivnosti je bilo prisotnih štirinajst otrok, od tega en romski učenec. Cilj učne ure je bilo usvajanje novih besed in besednih zvez v angleškem in v romskem jeziku. Učencem sem preko branja literarnega dela v angleškem jeziku ter prikazovanja slikovnega materiala prikazala pot zrna pšenice do kruha. Literarno delo je bila dobra motivacija za nadaljnjo obravnavo učne snovi v učbeniku Explorers 4 Wheat to flour. Učenci so se aktivno vključevali v pripovedovanje zgodbe ter usvajali določene besede in besedne zveze v tujem jeziku.

4.4.1 Uvodni del

Najprej sem jim predstavila otroško slikanico The little red hen, E. Gray. Po branju smo jo preko ilustracij obnovili v slovenskem jeziku. Preko slikovnih kartic smo spoznali novo besedišče. Na začetku so bili otroci bolj zadržani, saj niso poznali besed in vsebine. Med večkratnim poslušanjem zgodbe, podkrepljene s slikovnim materialom, pa so se vse bolj sproščeno vključevali v pripovedovanje ter skupno izgovarjanje danih besed in besedila.

4.4.2 Glavni del

Skupaj smo izdelali plakat s slikovnim materialom in zapisom besed v slovenskem, angleškem in romskem jeziku. Preko le-tega so učenci usvojili in utrdili besede v kar treh jezikih. Pri pravilni izgovarjavi besed v romskem jeziku nam je pomagal romski učenec. Zanimivo je dejstvo, besede 'sužodjif', kar v slovenskem jeziku pomeni žito, učenec ne pozna in je ne uporablja.

179

Slika 4: Izdelava plakata v treh jezikih: angleškem, romskem in slovenskem (foto: Alma Novak).

4.4.3 Zaključni del

Sledilo je delo po skupinah, kjer so učenci predstavljeno zgodbo tudi dramatizirali. Učenci so bili pri tem izvirni, aktivni in ustvarjalni, v zgodbo so se vživeli ter tako usvajali besede in besedne zveze v tujem jeziku. Zanimiva je bila ugotovitev večine učencev, da jim je gibanje pri dramatizaciji omogočilo sproščenost pri pouku ter hitrejšo pomnjenje in usvajanje novih angleških besed. Po koncu aktivnosti so povedali, da jim je bila učna ura všeč in da je bila zanimiva.

5 Zaključek

Dejavnosti vključevanja romskih otrok v vzgojo in izobraževanje pozitivno vplivajo na njihov občutek narodnega ponosa. Učenci so preko vključevanja različnih večjezičnih pristopov povečali udeležbo pri rednem obiskovanju šolskih aktivnosti. Z večinsko populacijo otrok so vzpostavili boljše medsebojne odnose ter s tem večje zaupanje v lastne sposobnosti. Romski učenci so se s tem lahko naučili pomembnih veščin in vrednot, kot so sodelovanje, spoštovanje raznolikosti, osredotočenosti na usvajanje določenih vsebin in aktivne vloge pri učenju novega jezika. S tem postanejo uspešnejši in so bolj motivirani za nadaljnjo delo.

Povečan narodni ponos lahko sklepamo iz večjega zanimanja za romsko kulturo in tradicije lastnega naroda, saj so pri dejavnostih učenja romskih besed učenci prevzeli aktivno vlogo ter poskušali predati čim več njihove kulture in jezika večinski populaciji otrok.

Redno vključevanje večjezičnih pristopov ustvarja sproščeno in prijetno vzdušje, kar povečuje doverljivost za nove vsebine in izboljšuje pomnjenje. Poudarek na medsebojnem sodelovanju in sprejemanju raznolikosti v razred prinese boljšo dinamiko, kar dodatno spodbuja učenje in razvoj lastne in tako narodne identitete.

6 Viri in literatura

Bric, Julija (2022): *Oblikovanje kriterijev za pridobitev jezikovne izkaznice na osnovnih šolah*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. PeFprints. Pridobljeno 20. 8. 2024: http://pefprints.pef.uni-lj.si/7424/1/Bric_Julija_Magistrska-naloga.pdf.

Priročnik za sodelujoče šole in učitelje: *Vključujoče izobraževanje romskih otrok*: preizkušanje politike.

Treven, Petra (2014): *Izražanje s telesnim gibanjem kot motivacijska spodbuda za učenje tujega jezika*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. PeFprints. Pridobljeno 20. 8. 2024: <http://pefprints.pef.uni-lj.si/2227/1/DIPLOMA.pdf>.

Videmšek, Mateja; Drašler, Alja; Pišot Rado (2003). *Gibalna igra kot sredstvo za seznanjanje s tujim jezikom v zgodnjem otroškem obdobju*. Ljubljana: Fakulteta za šport.

KDO SEM? KDO SI? VLOGA ŠOLE PRI IZGRADNJI NARODNE IDENTITETE V SODOBNEM GLOBALIZIRANEM SVETU

WHO AM I? WHO ARE YOU? THE SCHOOL ROLE IN THE NATIONAL IDENTITY FORMATION IN THE CONTEMPORARY GLOBALIZED WORLD

Marijana Miljančič Ruter (marijana.miljancic@gmail.com), mag. prof. angl. in univ. dipl. prev., Osnovna šola
Koper.

Slovenija

Povzetek

Narodna identiteta je ključna za obstoj neke države, saj krepi družbeno povezanost in kulturni ponos ter spodbuja državljansko odgovornost. Šole imajo pomembno vlogo pri razvijanju narodne identitete, in sicer skozi poučevanje zgodovine, geografije, kulture in vrednot. Vključevanje nacionalnih simbolov, tradicij in lokalnih junakov v učni načrt pomaga učencem ceniti svojo dediščino. Na šolah, kjer je veliko učencev priseljencev, je še posebej pomembno načrtno razvijati narodno identiteto. V pričujočem prispevku v teoretičnem delu predstavljamo gradnike identitete, njen razvoj ter pomen osebne in narodne identitete v globaliziranem svetu. Izpostavljamo dejavnike, ki vodijo v razgradnjo identitete in posledice le-tega. V drugem delu pa so opisani izzivi, s katerimi se soočamo na šolah z visokim deležem učencev priseljencev pri oblikovanju identitete, o načrtnem delovanju šol za izgradnjo narodne identitete in priložnostih, ki jih na tem področju prinaša prav poučevanje tujega jezika angleščina v osnovni šoli.

Abstract

National identity is crucial for a country's existence since it strengthens social cohesion and cultural pride and promotes civic responsibility. Schools play an extremely important role in developing national identity through teaching history, geography, culture, and values. Incorporating national symbols, traditions, and local heroes into the curriculum helps students appreciate their heritage. In schools with a large number of immigrant students, it is particularly important to develop Slovenian national identity. In this article, the theoretical part presents the key elements of identity, its development, and the importance of personal and national identity in a globalized world. It highlights the factors that lead to the disintegration of identity and its. The second part describes the challenges faced by schools with a high proportion of immigrant students in shaping identity, the intentional efforts of schools to build national identity, and the opportunities provided by teaching the foreign language English in the elementary school.

Ključne besede: aktivno državljanstvo, državljanska identiteta, narodna identiteta, osnovna šola, tuji jezik.

Key words: active citizenship, national identity, ethnic identity, elementary school, foreign language.

1 Uvod

V svetu, ki je z izjemnim napredkom tehnologije postal globalna vas, se vse bolj poraja vprašanje, kdo v resnici smo, kaj nas povezuje in kaj nas dela edinstvene. Človek je iskal odgovor na to vprašanje skozi vso človeško zgodovino. Paradoksalno je, kot izpostavlja Hubert Požarnik (2010), da je pojem identiteta postal nejasen prav v postmoderni dobi, čeprav »pomeni dobesedno enakost, nespremenljivost, istovetnost, istost.« Enoznačnost pojma je zamajal sodoben način življenja, ki ga poganjajo nenehne in hitre spremembe na področju dela, osebnega življenja, velika mobilnost ljudi, razmah sodobne komunikacijske tehnologije, zabavna industrija, obenem pa tudi razpadanje nekdanjih socialnih skupnosti in migracije. Požarnik (2010) pa izpostavlja še dva

vidika, in sicer človekov strah, da bi izgubil avtonomijo, zaradi katerega »se ne želi vezati na nič in nikogar«, in močan vpliv postmoderne »s svojim latentnim sovraštvom do vsega preteklega, trdnega in ukoreninjenega.« Narodna, nacionalna in državljanska identiteta kot primeri skupinske identitete so tako pod vedno večjim pritiskom zaradi močnih globalnih trendov.

Ob izginjanju tradicionalnih večgeneracijskih družin, razgradnji družine, izgubljanju ljudskega izročila v poplavi globalnih trendov imajo šole pomembno vlogo pri oblikovanju otrokove identitete. Strokovnjaki vedno bolj prepoznajo potrebo, da šole aktivno sodelujejo pri izgradnji narodne in državljanske identitete, saj sta le-ti ključni za obstoj naroda. Razvijanje narodne identitete v šolah vključuje poučevanje zgodovine, geografije, kulture in vrednot. Vključevanje nacionalnih simbolov, tradicij in lokalnih junakov v učni načrt pomaga učencem ceniti svojo dediščino. Na šolah, kjer je veliko število učencev priseljencev, je še posebej pomembno načrtno razvijati narodno identiteto.

V pričujočem prispevku se bomo v teoretičnem delu osredotočili predvsem na narodno in državljansko identiteto, predstavili bomo gradnike identitete, njen razvoj ter pomen osebne in skupinske identitete v globaliziranem svetu ter izpostavili izzive, ki slabijo identiteto. V drugem delu pa so opisani izzivi, s katerimi se soočamo na šolah z visokim deležem učencev priseljencev pri oblikovanju identitete, o načrtnem delovanju šol za izgradnjo narodne identitete in priložnostih, ki jih na tem področju prinaša prav poučevanje *lingue france* današnjega časa – tujega jezika angleščina v osnovni šoli.

2 Narodna in državljanska identiteta

Stane Južnič (1993) razločuje med osebno identiteto in skupinskimi identitetami. Osebna identiteta je tista, ki si jo posameznik skozi privzemanje kulture pripiše sam ali pa mu jo pripiše družba (Južnič 1993: 11, 12). Človek jo začne razvijati že od rojstva naprej, ko se s privzemanjem kulture postopno uči smisla delovanj drugih in kasneje tudi svojega. Na ta način vzpostavlja odnos »do družbenih zalog védenja« (Berger in Luckmann 1999: 19).

Človek kot družbeno bitje nosi v sebi potrebo po medsebojnem povezovanju ljudi na osnovi skupnih značilnosti. Pripadnost skupini zadovoljuje v njem dve njegovi temeljni potrebi, in sicer po varnosti in vključenosti v skupino. Kočever definira kolektivno identiteto kot obliko družbene identitete, ki obsega kognitivno, moralno in emocionalno povezavo z drugimi (Žajdela, 2023). Skupinska zavezanost po Južniču (1993: 140) temelji na občutku pripadnosti, varnosti in vključenosti. Med najpomembnejšimi kolektivnimi identitetami, ki jih (poleg svoje individualne identitete) nosi subjekt, Kovačev (1996: 55) prišteva naslednje identitete: etnično, nacionalno, državno, kulturno, politično, poklicno, zaposlitveno, izobraževalno, regionalno in disociativno identiteto. V pričujočem prispevku se bomo osredotočili na prve tri.

Slovar slovenskega knjižnega jezika definira etnijo kot skupino ljudi, ki jih povezuje skupni jezik, materialna in duhovna kultura. Etnija že vsebuje zavest o skupni pripadnosti določeni skupini ljudi, ki jih povezuje skupna kultura (Južnič 1993: 278). Posameznik etnični skupnosti pripada z rojstvom, poleg tega pa se ljudje znotraj etnije identificirajo med seboj na podlagi skupnega jezika, skupnih prednikov, kulturne ustvarjalnosti, pogosto tudi religije (Toplak 2011: 15). V oblikovanju etnije ima središčni pomen jezik (Južnič 1993: 280).

Musek (1997: 1) definira narod oziroma nacijo kot etnijo, »ki je dosegla raven samorefleksije (samoozaveščenosti) in državnost, ali pa si vsaj zavestno prisvaja pravico do državnosti in ima tudi možnosti, da to pravico uresniči.« Nacionalna identiteta izhaja iz skupnega porekla pripadnikov naroda in hkrati dodaja, da se lahko nacionalno identiteto razume tudi v širšem smislu; kot državljanstvo in pripadanje narodu (Južnič 1993: 322). Musek (1997: 1) podobno dodaja, da »narodna (nacionalna) zavest vsebuje sicer prvine rodovne, plemenske in etnične zavesti, a jih tudi presega, saj zajema tudi prvine državnostne zavesti« (Musek 1997: 1).

Spletni Slovar slovenskega knjižnega jezika državljanstvo opredeli kot »pravno pripadnost državi«. Južnič (1993: 322) državljanstvo opredeli kot identiteto, ki je prikaz razmerja med posameznikom in državo.

Ključni gradniki narodne identitete so jezik, kultura, zgodovina, geografska povezanost, vera in politično organiziranje (Debeljak idr.). Šola ima izjemno pomembno vlogo pri gradnji različnih identitet. Potrebno je, da

šola vedno znova ozavešča situacijo, v kateri deluje – število učencev priseljencev, kadri, okolje – in načrtno povezuje gradnike v celoto z namenom ohranjanja kulturne dediščine, slovenske šole s slovenskim učnim jezikom, narodne in državne identitete.

Jurić Pahor (2020) navaja, da lahko narodno identiteto ogrožajo različni dejavniki, ki zmanjšujejo občutek pripadnosti in enotnosti med člani naroda. Med ključne dejavnike, ki lahko uničujejo narodno identiteto, Jurić Pahor (2020) prišteva globalizacijo, migracije, politično nestabilnost, ekonomijo, medije in izobraževanje. Povečana globalna povezanost lahko vodi do kulturne homogenizacije, kjer lokalne kulture izgubljajo svojo edinstvenost in se prilagajajo globalnim trendom. Velike migracije lahko spremenijo demografsko sestavo naroda, kar lahko vodi do kulturnih in jezikovnih sprememb. Konflikti, vojne in politična nestabilnost lahko oslabijo narodno identiteto, saj ljudje izgubijo zaupanje v svojo državo in njene institucije. Slaba gospodarska situacija lahko vodi do izseljevanja in zmanjšanja investicij v kulturne in izobraževalne programe, ki so ključni za ohranjanje narodne identitete. Dominacija tujih medijev in vsebin lahko zmanjšuje vpliv lokalnih kulturnih vsebin in s tem oslabi narodno identiteto. Pomanjkanje izobraževalnih programov, ki poudarjajo nacionalno zgodovino, kulturo in jezik, lahko vodi do izgube narodne zavesti med mladim (Jurić Pahor 2020).

3 Poslanstvo šole pri oblikovanju narodne in državljanske identitete

V večkulturnih okoljih, kjer je veliko število otrok priseljencev, smo priča trku številnih osebnih in skupinskih identitet. Politika, ki temelji na integracijskem modelu, po eni strani teži k integraciji priseljencev na vseh področjih, po drugi pa jim zagotavlja možnosti za ohranjanje, izražanje in razvijanje različnih kulturnih in etničnih identitet. Spodbuja medkulturni dialog, sodelovanje, prilagajanje in medsebojno spoznavanje (Bešter, 2007: 118, 123). Ob zavedanju tega »sodobnega Babilona« morajo šole nameniti posebno pozornost oblikovanju narodne in državljanske identitete. Bela knjiga (Krek, 2011: 17) med splošnimi cilji vzgoje in izobraževanja navaja tudi razvijanje zmožnosti za življenje v demokratični družbi, kar vključuje tudi »razvijanje zavesti o pravicah in odgovornostih državljana Republike Slovenije, razvijanje zavesti o narodni identiteti in vključenosti v mednarodni prostor.« Med načeli nadaljnjega razvoja osnovne šole navaja načelo oblikovanje in širjenja nacionalne kulture in spodbujanja medkulturnosti, ki izpostavlja potrebo po tem, da učenci »pridobijo znanje o zgodovini Slovenije in njeni kulturi« (Krek, 2011: 117). Nadalje vključuje načelo oblikovanja zavesti o zavedanju lastne identitete in aktivnem vključevanju v oblikovanje dediščinskih skupnosti, ki določa, da morajo učenci »razviti zavedanje identitete v osebnostnih, nacionalnih, kulturnih razsežnosti ter tudi v lastnem okolju« (Krek, 2011: 117).

Razvijanje narodne oziroma državljanske identitete se prepleta med poukom, na dnevih dejavnosti in tudi pri obogatitvenih dejavnostih. Šola mora zavestno vključevati ključne gradnike za izgradnjo narodne identitete, še zlasti jezik, kulturo, poznavanje zgodovine in geografije Slovenije.

Učni načrti med cilji zasledujejo tudi razvijanje narodne/državlanske identitete. Učni načrt za zgodovino tako navaja cilj, da je učenec zmožen »ob izgrajevanju, poglobljanju in razširjanju znanja iz slovenske zgodovine razvijati zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti« (Kunaver idr., 2011: 5). Učni načrt za predmet geografija med splošnimi cilji prav tako med drugim navaja, da »učenci pri pouku geografije razvijajo vrednote, ki prispevajo k razvijanju pozitivnih čustev do domovine, občutka pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezni do njene naravne in kulturne dediščine« (Kolnik idr. 2011: 7). Pri predmetu državljanska in domovinska vzgoja ter etika, pri katerem naj bi se najbolj neposredno, glede na ime predmeta, obravnavalo zadevno področje, pa učni načrt paradoksalno ne predvideva podobnih ciljev, ampak le razvoj politične pismenosti, kritičnega mišljenja in dejavnega vključevanja učencev v družbeno življenje (Karba idr., 2011: 6, 7).

Slovenski jezik v šolah ni le učni predmet in učni jezik, ampak tudi učno načelo. Kot gradnik narodne identitete ima izjemno pomembno vlogo. Poslanstvo izobraževanja je tako tudi izboljšati družbeno vlogo, »ki jo ima slovenščina kot materinščina oz. državni jezik v vzgojno-izobraževalnem procesu oz. v prostoru in času v širšem družbenem kontekstu, zlasti še s perspektive samostojne države« in s tem vplivati tudi »na ozaveščanje o maternem jeziku kot dejavniku identifikacije s samim seboj in družbeno skupnostjo, na kulturno in nacionalno poslanstvo jezika, ki ima narodnozdrževalno in narodnopredstavno funkcijo« (Kozinc, 1995). V skladu s tem vedenjem je tudi zasnovan Učni načrt za slovenščino (Poznanovič Jezeršek, 2018: 7), v katerem je že čisto na

začetku med splošnimi cilji navedeno, da »[p]redmet slovenščina omogoča oblikovanje osebne, narodne in državljanske identitete ...« Učenci tako razvijajo »svojo jezikovno, narodno in državljansko zavest, spoštovanje in naklonjenost do drugih jezikov in narodov ter medkulturno in socialno zmožnost.« Branje učencem »nudi priložnost za oblikovanje osebne in narodne identitete, za širjenje obzorja ter za spoznavanje svoje kulture in kulture drugih v evropskem kulturnem prostoru in širše« (Poznanovič Jezeršek, 2018: 7). Formulacija v Učnem načrtu za slovenščino kaže na to, da se avtorji zavedajo edinstvene narodotvorne vloge državnega jezika in ji namenijo pomembno mesto.

3.1 Pouk angleščine – priložnosti za buditev narodnega ponosa

Morda se zdi paradoksalno, da lahko prav pouk tujega jezika angleščine, globalnega jezika, ponuja številne priložnosti za krepitev narodne in državljanske identitete, vendar se le-ta naslanja na slovenski jezik – materinščino, ki je pomemben gradnik narodne identitete, in z njim sobiva, saj učenci pri učenju tujega jezika razvijajo sporazumevalne zmožnosti v tujem jeziku tako, da prenašajo iz materinščine sporazumevalne sposobnosti in spretnosti. Tako lahko »primerjajo razlike in podobnosti med maternim in ciljnim jezikom (besedišče, tipične slovnične strukture, pravorečje, pravopis itd.) ter se ozaveščajo za delovanje sistemov obeh jezikov, kar prispeva tudi k boljšemu razumevanju jezikovnega sistema materinščine« (Andrin idr., 2016: 8).

Učenje tujega jezika vključuje zmožnost medjezikovnega in medkulturnega posredovanja. V učnem procesu so mogoči tudi prevodi posameznih kratkih in preprostih besedil, katerih cilj je razvoj dejavnosti medjezikovnega posredovanja (Andrin idr., 2016: 45). Učni načrt za angleščino med splošnimi cilji med drugim navaja tudi razvijanje socialnih in državljanskih kompetenc, pri čemer učenci »razvijajo zavest o lastni kulturi, narodni identiteti in državi« (Andrin idr., 2016: 19).

Metoda celostnega vsebinsko-jezikovnega učenja (CLIL) omogoča učitelju, da v poučevanje tujega jezika vključuje širok nabor vsebin z različnih področij, ki povečajo motivacijo pri učencih za učenje tujega jezika in širijo poznavanje jezika na različnih vsebinskih področjih. Sodobni učbeniki za poučevanje angleščine kot tujega jezika takšne vsebine smiselno vključujejo. Z vključevanjem vsebin s področja zgodovine in geografije Slovenije, predstavitev znanih Slovencev doma in po svetu lahko na posreden način gradimo narodno zavest in zavedanje, da je Slovenija sicer majhna država, a se lahko brez sramu postavi ob bok največjim državam.

Med temami iz slovenske zgodovine vključujemo v pouk osnovno znanje o prazgodovini, koliščarjih in nekaterih najbolj znanih najdbah iz tega obdobja, kot je leseno kolo. Ob spoznavanju nastanka Združenih držav Amerike učenci odkrivajo zgodovino nastanka Slovenije in njeno osamosvojitve. Ko spoznavamo izjemne zgodovinske osebnosti, literarne ustvarjalce, narodne voditelje, znanstvenike, športnike in umetnike z namenom, da se učenci naučijo napisati življenjepis znane osebe, predstavimo tudi izjemne Slovence. Tako učenci spoznajo na primer najslavnejšo slovensko igralko Ito Rino, pesnika Franceta Prešerna, izumitelja Joa Sutterja, matematika Jurija Vego ipd. Na ta način želimo pokazati na izjemne osebnosti, ki Slovenijo uvrščajo ob bok največjim narodom. Na področju geografije vključujemo predstavitev naravnih in kulturnih znamenitosti Slovenije, kot so Postojnska jama, Predjamski grad, dolina Soče, najvišjih vrhovi, glavno mesto Slovenije, domači kraj (Koper). Učenci med drugim izdelajo zgibanko s predstavitev znamenitosti po izbiri, namenjeno tujim turistom. Po eni strani spoznavajo znamenitosti angleško govorečih držav, po drugi pa želimo pri učencih prebuditi zavest, kako raznolika in lepa je naša domovina.

V devetem razredu učenci pripravijo pri pouku intervju s svojim starim staršem in ga predstavijo sošolcem. Projekt zasleduje več ciljev, in sicer učenci govorijo o življenju neke osebe (ustrezna raba glagolskih časov, besedišča, ki je vezano na biografijo), se učijo govornega nastopanja in uporabe sodobnih tehnologij pri pripravi predstavitve. Intervju poteka v maternem jeziku, nato pa s pomočjo orodij, kot so spletni slovarji, Google prevajalnik in Chat GPT pripravijo predstavitev v angleškem jeziku. Cilji te dejavnosti so veliko širši in globlji, saj učenci skozi pogovor z bližnjim sorodnikom krepijo medgeneracijsko povezanost, odkrivajo svoje korenine, slovensko zgodovino in pomembne mejnike v njej, kot so na primer osamosvojitvena vojna, druga svetovna vojna in povojno dogajanje, pa tudi zgodovino drugih držav.

Šport je še en pomemben element, ki povezuje narod, zlasti ob uspehih nacionalnih športnikov. Tako ne moremo pri poučevanju mimo izjemnih športnikov, začeniši z Leonom Štukljem, Petrom Prevcom, Tino Maze, Luko Dončičem in mnogimi drugimi. S svojim izjemnim zgledom lahko pomagajo mladim pri izgradnji tako osebne kot tudi narodne identitete.

3.2 Poti do izgradnje in krepitve narodne identitete izven ur pouka

Posebno priložnost za krepitev narodne identitete ponujajo šolske proslave ob slovenskih državnih praznikih. Na teh proslavah se na učencem primeren način pokaže zgodovinske dogodke, kako smo Slovenci dobili lastno državo in ponovno pridobili ozemlja, ki so ji bila odvzeta (na Osnovni šoli Koper ima posebno mesto tudi dan vrnitve Primorske k matični domovini), na največjega slovenskega pesnika Franceta Prešerna in izjemne dosežke v času reformacije, ki so slovenski narod s prvimi knjigami in zgodnjim prevodom svetega pisma postavili ob bok največjim narodom. Pomemben element proslav je tudi izbor glasbe, ki budi narodno zavest.

V okoljih z velikim številom učencev priseljencev je še posebej pomembno zavedanje po eni strani večkulturnosti, ki bogati, po drugi pa tudi potrebe po krepitvi slovenstva in slovenskega jezika, kot pomembnega gradnika narodne identitete. Temu je namenjenih več dni dejavnosti z jezikovno vsebino, kot je na primer v šestem razredu *Babilonski stolp*, v okviru katerega učenci spoznavajo različne jezike in dialekte ter tako ozavestijo večkulturno situacijo, v kateri se nahajajo. V sedmem razredu poteka dan dejavnosti *Jeziki brez meja*, v sklopu katerega učenci z risanjem jezikovnega portreta spoznavajo večjezično situacijo, ki jo doživljajo na svoji osnovni šoli, ozaveščajo svojo vpetost v več jezikov in potrebo po vseživljenjskem učenju jezikov.

Ekskurzije omogočajo, da učenci spoznajo tiste kraje, ki imajo v slovenski zgodovini pomembno vlogo. V nižjih razredih učenci obišejo domači kraj in pomembne znamenitosti v širši okolici, v višjih razredih pa slovensko prestolnico, Trubarjevo domačijo na Rašici, Prešernovo rojstno hišo v Vrbi, Kobarid kot pomemben zgodovinski kraj, Idrijo z znamenitim rudnikom ipd. S tem se pri učencih krepí pripadnost domovini in zavedanje o lepoti, raznolikosti in pomenu domovine.

Izjemno močan trend globalizacije in številčna večkulturnost otežkočata razvoj narodne zavesti in pripadnosti državi. Opaziti je, da pri učencih upada zanimanje za odkrivanje Slovenije, slovenske zgodovine in kulturne dediščine. Na to kaže vedno slabši obisk zgoraj opisanih dejavnosti, saj učenci v njih ne vidijo niti smisla niti koristi. Zaskrbljujoč je tudi odnos učencev priseljencev do slovenskega jezika, države Slovenije in njene dediščine. Trenutno stanje zahteva od šol še dodatno skrb in razmislek, kam želimo, ter iskanje novih poti do ohranitve narodne identitete.

4 Zaključek

Šola ima izjemno pomembno poslanstvo pri izgradnji otrokove osebne, pa tudi narodne in državne identitete. Z vključevanjem ključnih gradnikov v pouk in obogatitvene dejavnosti pomembno vpliva na krepitev slovenstva, kar je še posebej pomembno v večkulturnih okoljih, kjer je na šoli veliko učencev priseljencev. Na teh šolah je izjemen izziv, kako ohranjati slovenstvo ob spoštovanju preostalih narodnosti in kultur.

Učni načrti za zgodovino, geografijo, slovenski jezik in tuji jezik angleščina vključujejo pomen razvoja slovenske narodne identitete ob zavedanju pomena, ki ga imajo ti predmeti na tem področju. Pomembno pa je tudi vzgojno delovanje šole preko obogatitvenih dejavnosti in ob praznovanju državnih praznikov. Učitelji bi se morali te izjemne vloge zavedati in ustrezne vsebine kakovostno vključevati v poučevanje otrok.

Poučevanje tujih jezikov in dnevi dejavnosti ter druge aktivnosti v osnovni šoli ponujajo številne priložnosti za krepitev znanja slovenščine kot učnega jezika in poznavanja slovenske kulture in zgodovine. Pri tem ostajajo številni izzivi, in sicer kako izboljšati raven znanja slovenščine tako pri učencih kot pri pedagoških delavcih, razvijati bralno kulturo kot pot do raziskovanja, učenja, dvigniti motivacijo za raziskovanje svojih korenin in slovenske snovne in nesnovne dediščine ter kako osmisлити izgradnjo narodne identitete ob trendih globalizacije.

5 Viri in literatura

- Andrin, Alenka; Eržen, Vineta; Kogoj, Berta; Lesničar, Barbara (2016): *Učni načrt. Program osnovna šola. Angleščina*. Pridobljeno: 21. 8. 2024: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_anglescina.pdf
- Berger, Peter L.; Luckmann, Thomas (1999). *Modernost, pluralizem in kriza smisla: orientacija modernega človeka*. Ljubljana: Nova revija.
- Bešter, Romana (2007): Model integracijske politike v odnosu do drugih modelov imigrantskih politik. *Razprave in gradivo*, 53. Pridobljeno 21. 8. 2024: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-B1UK2WIT/9de3b969-7754-4126-a734-ad3dd69af624/PDF>.
- Debeljak, Aleš; Krpič Tomaž; Arsenjuk Luka. *Nacionalna identiteta in kultura*. Pridobljeno 21. 8. 2024: <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/nacik1.pdf>.
- Jurić Pahor, Marija (2020). Nacionalna identiteta v luči globalizacije, glokalizacije in transkulturacije. *Teorija in praksa*, letnik 57, številka 2, str. 561–580. Pridobljeno 21. 8. 2024: [nacionalna-identiteta-v-luči-globalizacije-glokalizacije-in-transkulturacije.pdf](#).
- Južnič, Stane (1993): *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Karba, Pavla; Šumi, Irena; Jesenko, Nataša idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Državljska in domovinska vzgoja ter etika*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 21. 8. 2024: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.
- Kolnik, Karmen; Otič, Marta; Cunder, Karmen idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Geografija*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 21. 8. 2024: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_geografija.pdf.
- Kovačev, Asja Nina (1996): Identiteta med individualizacijo in kolektivizacijo. *Psihološka obzorja*, letnik 5, št. 3, str. 49–67. Pridobljeno 31. 8. 2023: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JS8NX9UW/6412fc27-a89f-4e3b-ad45-b1388a3f79f0/PDF>.
- Kozinc, Alenka (1995): Podprojekt Slovenski jezik v pedagoški komunikaciji. *Jezik in slovstvo*, 41. Pridobljeno 31. 8. 2023: https://www.jezikinslovstvo.com/ff_arhiv/lat2/041/12c09.htm.
- Krek, Janez (2011): Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011. Ljubljana: Zavod za šolstvo. Pridobljeno 21. 8. 2024: http://pefprints.pef.uni-lj.si/1195/1/bela_knjiga_2011.pdf.
- Kunaver, Vojko; Brodnik, Vilma; Gaber, Bernarda idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 21. 8. 2024: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.
- Musek, Janek (1997): *Psihološke prvine narodne identitete in analiza slovenske samopodobe*. Pridobljeno: 21. 8. 2024: https://www.researchgate.net/publication/271516165_Psiholovske_prvine_narodne_identitete_in_analiza_slovenske_samopodobe.
- Požarnik, Hubert (2010): O identiteti. *Časnik*. Pridobljeno: 21. 8. 2024: <https://casnik.si/o-identiteti/>.
- Toplak, Cirila (2011): Etnične skupnosti, narodi in nacije. V Marina Lukšič-Hacin, Mirjam Milharčič Hladnik, Mitja Sardoč (ur.). *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo* (str. 15–22). Ljubljana: Založba ZRC SAZU. Pridobljeno: 21. 8. 2024: [315-2 \(zrc-sazu.si\)](#).
- Žajdela, Ivo (2023): *Dr. Vanja Kočever: Kako smo preživel kot Slovenci*. Pridobljeno: 21. 8. 2024: [Dr. Vanja Kočever: Kako smo preživel kot Slovenci | Družina – vsak dan s teboj \(druzina.si\)](#).

PREPROSTOST IN BOGASTVO SKAVTSKE MOLITVE

THE SIMPLICITY AND RICHNESS OF SCOUT PRAYER

Franci Žnidar (znidarfranci@gmail.com), rojen v Buenos Airesu, elektronik, bil vzgojitelj na srednjih tehničnih šolah, deloval v slovenski skupnosti, bil tudi predsednik odbora slovenskega doma Carapachay, od 2011-2015 predsednik društva Zedinjena Slovenija, leta 2021 se je z ženo preselil v Slovenijo, kamor so se že pred njim preselili vsi trije otroci.

Argentina, Slovenija

Povzetek

V prispevku bomo spoznali pomen skavtov med Slovenci v daljni Argentini. Skavti in njihove dejavnosti so ljudem pomagale ohranjati in spodbujati osnovne krščanske vrednote, ki so tudi vrednote naroda, ki se je prav v tem utrjeval in ohranjal skozi stoletja.

Abstract

In this article we will learn about the importance of the Scouts among Slovenians in distant Argentina. The Scouts and their activities have helped people to preserve and promote basic Christian values, which are also the values of a nation that has been strengthened and preserved in this very way over the centuries.

Ključne besede: krepitev narodnega ponosa, molitev, prenos tradicije na mlade, vrednote.

Keywords: passing on traditions to young people, prayer, strengthening national pride, values.

1 Uvod

Rojen sem bil v slovenski družini, v Argentini. Moja starša sta tja prišla v letu 1948, kot del poveljne politične emigracije. Oče Ivan se je že v mladih letih zavzemal za prosvetne dejavnosti in pomagal, kjer je videl potrebo. Mama Vera mu je bila v oporo. Skupaj sta vzgojila v verskem in slovenskem narodnem duhu tri otroke, srednji sem bil jaz. V letu 1960 je bil oče soustanovitelj slovenskega doma Carapachay (četrt velikega Buenos Airesa, oddaljena 18 km od Majskega trga). Dom ni klub, ampak skupni dom slovenskih družin iz okolice. Tam še danes potekajo verske, šolske, kulturne, družabne in športne dejavnosti. Ko je prišel čas zrelosti, sem skupaj z drugimi prijatelji postal aktivni član in odbornik doma. Društvo je vključeno v Medorganizacijski svet, ki ga vodi osrednje društvo poveljnih Slovencev v Argentini, Zedinjena Slovenija.

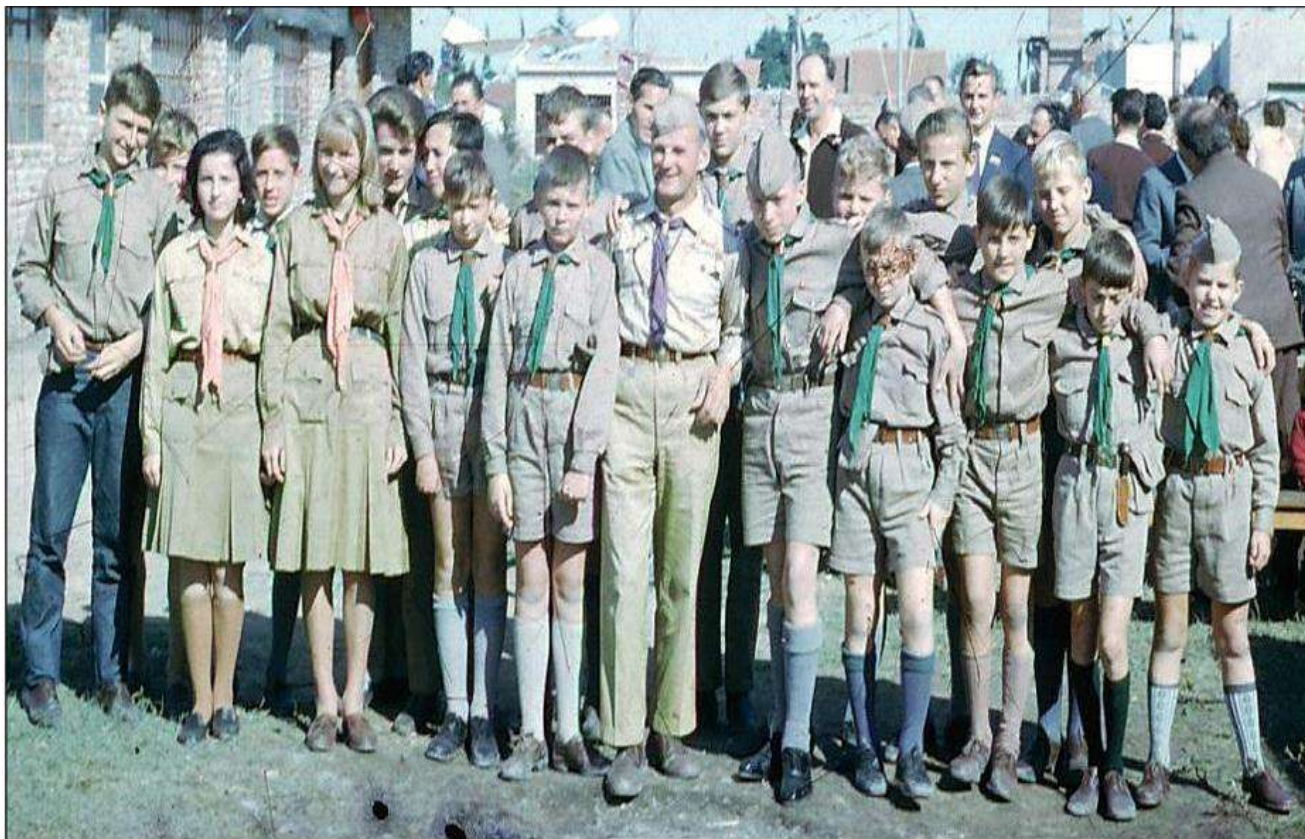
2 Moj prvi in nadaljnji stiki s skavtsko organizacijo

Pri enajstih letih sta me starša vpisala k slovenskim skavtom, ki so takrat tam še bili aktivni. Pod vodstvom skavtskega voditelja Marijana Trtnika⁴⁶, ki je že pred drugo svetovno vojno delal v ljubljanskem Zlatorogovem

⁴⁶ Janez Žnidar, po spominu in po pripovedovanju M. Trtnika.

Marijan Trtnik je bil rojen 10. marca 1912 v Ljubljani. Mati se je pisala Mantuani. Po njegovi pripovedi je družina izhajala iz plemiške družine. Oče je bil zaposlen kot uradnik na magistratu. Marijan je bil 15. od 16. otrok. Živel so v stanovanjski hiši na naslovu Poljanski nasip 10, v Ljubljani. K maši so hodili v Šempetrsko župnijo. Poleg skavtizma se je udeleževal na odrih, sodeloval je pri miklavževanju na prostem in v Unionski dvorani. Udeleževal se je kot statist v operah. Zanimala ga je klasična glasba. Pri ljubljanskih skavtih je bil vodja stega Zlatorog. Pri domobrancih je bil ranjen. Po okrevanju se ni vrnil v domobranstvo, je pa sodeloval v takratni ilegali proti OF. Svaril je svoje fante, naj ne zahajajo v partizanske vrste. Leta 1945 se je umaknil z ostalimi begunci v Italijo in v Monigo nadaljeval z vodenjem skavtizma.

stegu, po vojni pa v begunskih taboriščih v Italiji, so skavti delovali v Buenos Airesu med leti 1949 in 1974. Ker je bila naša skupina majhna, smo imeli srečo, da se nam je g. Marjan posvetil z vso dušo. Bil je idealist in je vse svoje življenjske moči razdal mladini. Ni imel družine in je veliko svojih prihrankov vlagal v dobrobit in napredek skavtskega delovanja.

Slika 1: Slovenski skavti in skavtinje na obletnici doma Carapachay 1965 – Marjan Trtnik (v sredini) (foto: arhiv Slovenskega doma Carapachay).

2.1 Skavti so nam, »presajenim« Slovincem, veliko darovali

Poleg na splošno znanih skavtskih veščin, ki se nanašajo na pionirstvo, naravoslovstvo, prvo pomoč, higieno, taborjenja, rediteljstvo, športne spretnosti in zdravo tekmovanje, smo od skavtov dobivali moralne nauke v okviru katoliške formacije in narodne zavednosti preko razlag in utemeljevanja dolžnosti in pravic državljana. Vse to je bilo podano v slovenskem jeziku in vzeto iz slovenskih priročnikov. Zavedali smo se, da ta znanja in navade oblikujejo našo osebnost in nas usmerjajo, da bi postali dobri kristjani ter odgovorni in resni slovenski državljani. Seveda se tukaj nekaj ni ujemalo, ker ni bilo več tiste Slovenije, katero so priročniki opisovali, v kateri so živeli naši starši, in katero so opevale narodne in domoljubne pesmi. Slovenijo je vladajoči režim močno spremenil. Mi pa smo živeli po slovensko, nekje daleč, na drugi celini. Vedeli smo, da smo kot presajena rastlina, ki raste

Leta 1948 je prišel v Argentino. V najboljših letih, star 37 let, se je podal, z gorečim idealizmom, v obnovo slovenskega skavtizma v emigraciji. Aktivno je sodeloval pri argentinski skavtski organizaciji. Zaposlitve v Argentini: do leta 1966 v podjetju Turlotto, (zlatili in srebrili predvsem liturgične predmete) in do upokojitve kot uradnik v administraciji elektro-inženirskega podjetja Slovenca Jose Leskovarja. Zanimal se je za tehnološke napredke, predvsem so ga zanimale elektronske novosti. V sobotni slovenski šoli Carapachay je osnovnošolce učil zemljepis. V tamkajšnjem domu je režiral igre in sodeloval pri kulturnih prireditvah.

Umrli je 14. junija 1974, v Buenos Airesu. V spremstvu častne straže slovenskih in argentinskih skavtov je bil pokopan na občinskem pokopališču v San Martinu (četrt velikega Buenos Airesa).

na tujih tleh in črpa preko slovenskih korenin. Rad povem, da so bila ta argentinska tla bogata predvsem v spoštovanju do novo naseljenih in v polnem smislu v dihanju svobode.

2.2 Dejavnosti na tedenskih srečanjih

Imeli smo tedenska srečanja. Vsako srečanje in vsak dan taborjenja se je začel z dviganjem obeh državnih zastav, slovenske neomadeževane trobojnice in argentinske bele in nebeško modre, ter s skavtsko molitvijo. Ravno tej bi rad posvetil nekaj misli. Molili smo jo tudi pri polaganju skavtske obljube in nato smo se navadili, da smo jo vključili v vsakodnevno osebno molitev. Vedno mi je bila všeč, ker mi je bila vodniška v najstniških in tudi kasnejših letih. Še zdaj jo rad molim, ker mi misli ne uhajajo drugam, kot se mi rado zgodi pri, otroško rečeno, recitiranju drugih molitev.

2.3 Moč skavtske molitve

Naj jo predstavim.

Gospod Jezus Kristus. Ti si dejal: bodite pripravljeni!

Glej, te Tvoje besede sem si izbral za geslo in daj, da jim bom zvest,

daj, da jim bom vedno pripravljen.

Ljubiti kar je resnično, delati kar je dobro, prizadevati se za to, kar je plemenito,

z veseljem hitro pomagati, molče trpeti, odkritosrčno odpustiti.

To so tvoje stopinje Gospod in po njih bom hodil vedno in povsod,

brez strahu, odločno in pogumno, zvest Bogu, Cerkvi in Domovini.

Zavezujem se s svojo vernostjo kot katoličan in s svojo častjo kot skavt,

da te obljube ne bom nikdar prelomil,

po Kristusu Gospodu našem.

Amen.

Molitev je prišla do nas po ustnem izročilu. Avtor teksta bivšim skavtom in meni ni znan. Vendar po mišljenju in kulturnem nivoju domnevam, da je avtor lahko bil sam Marijan Trtnik.

2.4 Poudarki iz molitve so bili vodilo že našim prednikom

Tako enostavna in tako pomembna je bila za mladega človeka v času formiranja odnosov do sočloveka, do družbe, kateri bo pripadal. Molitev začne z vzklikom »*Bodite pripravljeni*«, ki ga je izrekel sam Jezus Kristus. Ustanovitelj skavtizma Lord Baden Powell⁴⁷ je kot odgovor na te besede uvedel znani skavtski pozdrav »*Vedno pripravljen*«, ki ga v najrazličnejših jezikih ponavljajo od leta 1907 dalje. Potem navede kreposti, s katerimi naj bi mlad človek želel hoditi po stopinjah vzgojenega, sočutnega, solidarnega, spoštljivega človeka. Z odločnostjo in pogumom sprejme zvestobo Cerkvi in Domovini. Pred koncem pa še obljubi (kar ni malo) na svojo čast. Kaj je to? Ali se danes sploh še zavedamo kaj to pomeni, na primer, da obljube ne bo prelomil. Če samo osvežimo pojme *pogum*, *zvestoba*, *čast*, *obljuba*, smo za današnji čas nekaj velikega pridobili nazaj. Pa to ni melanholija po preteklosti. Izgledalo bi, da splošna vzgoja, tudi na svetovni ravni, te pojme ne ceni v zadostni meri, a jih sedanjí svet še kako potrebuje.

⁴⁷ Lord Baden Powell (1857-1941) Visoki vojaški oficir Združenega kraljestva je leta 1907 ustanovil skavtsko gibanje, ki se je hitro razširilo po vsem svetu. V Sloveniji so se pojavili prvi skavti oktobra 1922.

V duhu te in podobnih molitev so bili vzgojeni naši predniki. Prav tako večina teh, ki so ostali zapuščeni v brezni ali šli v tujino kot posledica revolucije. Verjamem, da je taka molitev v najtežjih trenutkih takratnim žrtvam dajala tisto neizmerno moč, da so bili zmožni »*molče trpeti in odkritosrčno odpustiti*«. Da so se preživeli, tako v Sloveniji, kot tisti, raztreseni po svetu, in znali »*prizadevati za to, kar je plemenito*«. Da so si med seboj »*z veseljem hitro pomagali*«. V polpretekli zgodovini bi bilo našemu narodu prikrajšano vsaj malo gorja, tako, da bi manjkajoč del naroda svoje potomce v duhu te in takšnih molitev naprej vzgajal vsaj še eno generacijo, in naš narod bil precej drugačen.

Po besedah starejših naj bi držalo, da je bil predvojni skavtizem bolj liberalno usmerjen. In kljub temu se je mladino tako bogato vzgajalo. Si predstavljam torej, kakšno poduhovljeno formacijo so šele imeli Tomčevi⁴⁸ mladci in člani, če smem reči, iz bolj katoliških krogov. In se vprašam: zakaj je bilo treba uničiti na tako krut način vrednote tako plemenitega naroda? Za katere vrednote jih je "zmagovalec" nadomestil? Kdo je pri tej bitki resnično zmagaletc in kdo je izgubil? Kakšne vrednote nam vsiljuje današnji svet, če ni zmožen »*ljubiti kar je resnično*«, kot pravi četrta vrstica v naši molitvi.

Naj se vrnem nazaj v našo zdomsko zgodovino. Po pripovedi Marijana Trtnika je to molitev pred vojno podprl in blagoslovil sam takratni ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. V letu 1949, ko je škof Rožman prvič obiskal Argentino, so ga slovenski skavti toplo sprejeli v svojih novih uniformah. Prepričan sem, da so to skavtsko molitev ponosno zmolili tudi pred njim.

Slika 2: Delegacija slovenskih skavtinj in skavtov na mednarodnem taborjenju v Quilmes, provinca Buenos Aires, oktobra 1967. V sredini voditelj Marijan Trtnik. Zadaj slika Baden Powella (foto: osebni arhiv Franci Žnidar).

⁴⁸ Ernest Tomec (1885-1942) Prof. klasičnih jezikov na ljubljanski gimnaziji. Kulturni in vzgojni delavec katoliške mladine.

3 Zaključek

Z veseljem opazujem, kako se je obnovil in prebudil skavtizem v Sloveniji in pridobil močno vlogo pri vzgoji mladega človeka, ki danes plava v dvomljivih vodah. Seveda vključuje vse druge ustanove in vzgojne organizacije, ki, hvala Bogu, z veliko dobre volje stremijo k ohranjanju in razvoju navedenih kreposti. Vsem želim pogumno naprej, »ker se prizadevate za to kar je plemenito«.

4 Viri in literatura

Batagelj, Gregor (2023): Skavti oživeli za en večer v Trstu. *Svobodna Slovenija*, julij 2023. Pridobljeno 18. 7. 2024: <https://svobodnaslovenija.com.ar/skavti-oziveli-za-en-vecer-v-trstu/>.

Batagelj, Gregor (2023): Slovenski skavti v Argentini. V: Naša luč, št. 4, str. 11. Pridobljeno 18. 7. 2024: https://www.rafaelova-druzba.si/pdf/Nasa%20luc%204-2023_SPLET.pdf.

Žajdela, Ivo (2024): Ernest Tomec, mladci, komunizem. *Družina*, 5. 6. 2024. Pridobljeno 18. 7. 2024: <https://www.druzina.si/clanek/ernest-tomec-mladci-komunizem>.

... od rosnih let, ...

VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE V PREDŠOLSKEM OBDOBJU

EDUCATION FOR THE LOVE OF THE HOMELAND AND COUNTRY IN THE PRESCHOOL PERIOD

Sandra Pučko (sandra.pucko@guest.arnes.si), univ. dipl. geog., vzgojiteljica v vrtcu in učiteljica v osnovni šoli, Osnovna šola Franceta Prešerna Črenšovci, enota vrtec.

Slovenija

Povzetek

Predšolsko obdobje je ključnega pomena za otrokov razvoj, v katerem se oblikujejo temelji za vseživljenjsko učenje, vedenje ter čustveni in osebni razvoj. Otroci so del družbe, zato obravnava tovrstnih vsebin v vrtcu igra ključno vlogo pri oblikovanju otrok v aktivne, odgovorne in spoštljive člane družbe ter hkrati razvija trdne temelje ljubezni in spoštovanja do domovine in domačega kraja, kar prispeva k njihovi narodni identiteti in ponosu. V prispevku so predstavljene aktivnosti, ki smo jih izvedli v vrtcu Črenšovci v šolskem letu 2023/2024. Pri otrocih smo spodbujali ljubezen do domovine, države, domačega kraja, okoliških krajev, državnih simbolov, praznikov, običajev, kulture, nekaterih pomembnih ustanov, zgodovinskih obeležij in drugih posebnosti krajev ter nadgrajevali samo poznavanje domovine.

Abstract

The preschool period is a critical phase in a child's development, during which the foundations for lifelong learning, behaviour, and emotional and personal growth are established. Given that children are integral members of society, addressing these topics in kindergarten is essential in shaping them into active, responsible, and respectful citizens. Furthermore, it helps cultivate a strong foundation of love and respect for their homeland and local community, thereby contributing to their national identity and pride. This study presents the activities implemented at Črenšovci Kindergarten during the 2023/2024 school year. The focus was on fostering a love for the homeland, country, local area, surrounding regions, national symbols, holidays, customs, culture, key institutions, historical landmarks, and other unique features of local areas. These activities also aimed to enhance children's understanding and awareness of their homeland.

Ključne besede: aktivno spoznavanje krajev, državljanska vzgoja, ljubezen do domovine, ozaveščanje, predšolsko obdobje.

Keywords: active exploration of local areas, civic education, love for the homeland, awareness, preschool period.

1 Uvod

Ozaveščenost o domovini in državi je proces, ki se med mlajšimi generacijami oblikuje in utrjuje počasi in postopoma (Kunaver in Bratec Mrvar, 2020: 30). Zagotovo je predšolsko obdobje temeljno za postavitve osnov vseživljenjskega učenja in razvoj otroka, ki svet doživlja skozi igro, izkušnje in čustva. Zato je zelo pomembno, da odnos do domovine in države pri otrocih oblikujemo že zelo zgodaj.

Primarna vzgoja vrednot in oblikovanja ljubezni do domovine je najprej postavljena v družinsko okolje (Šinkovec, 2019: 3). Kadar pa otroci v družini odraščajo brez tovrstnih zgledov, so vzgojno-izobraževalne institucije pogosto prve, ki pristopijo k najprimernejšemu načinu podajanja vsebin domovinske in državljanske vzgoje. Že vzgojitelji

v vrtcu otrokom na preprost način predstavijo njihovo formalno postavitev v sistem države in družbe, v katerih veljajo določene zakonitosti in red (Čepič idr., 2012: 40). Otroci tako z aktivnim učenjem pridobivajo vrednote za življenje v medkulturni družbi (Hrup in Kidrič, 2009: 12).

Otroci so del družbe, ki je vpeta v okolje, s katerim lahko sodelujejo, vplivajo nanj in ga spreminjajo. Prav zato je pomembno, da otroci postopoma spoznavajo najprej bližnje družbeno okolje, ki jim je bolj poznano, in hkrati dobijo vpogled v širšo družbo (Žerdin, 2012: 31).

Za doseg optimalnega in individualnega razvoja otroka pri vključevanju v učne vsebine v vrtcu moramo izhajati iz otroka. Pomembno je načrtovati dejavnosti, pri katerih se otrok počuti domače, vedoželjno in čuti naklonjenost do njemu zanimivih, znanih ali tudi neznanih vsebin, ter da le-te potekajo skozi igro.

Kurikulum za vrtce posebej ne opredeljuje področja domovinske in državljanske vzgoje. Cilji in dejavnosti obeh so zajeti v različnih področjih, specifične pa so vpete v področje družbe. Glavni cilj poudarja spodbujanje razvoja lastne identitete in spoznavanje lastne kulture (Marjanović Umek, 2001: 155).

Domovinska in državljanska vzgoja sta del vrtca Črenšovci, ki ju na različne načine vključujemo v vzgojno-izobraževalno delo. V šolskem letu 2023/2024 smo z otroki, starimi od 4 do 6 let, aktivno spoznavali različne vsebine, kjer so začutili pripadnost in naklonjen odnos do svojega kraja, domovine, spoštovanje svoje kulture in drugih kultur ali narodov, prepoznavali državne simbole, odkrivali nove kraje, vplivali na zavedanje o pomembnosti obstoja in ohranjanja ljudske kulture ter lastnega kulturnega prostora, del katerega so pomembne zgradbe, zgodovinska obeležja in druge posebnosti kraja Črenšovci oziroma občine.

V nadaljevanju so opisana teoretična izhodišča o domovini in državljanstvu ter konkretne dejavnosti, ki smo jih izvedli v oddelku predšolskih otrok.

2 Teoretična izhodišča domovinske in državljanske vzgoje

2.1 Domoljubje in domovina

194

Domoljubje je pojem s širokim pomenom. Najpreprosteje ga označujemo kot čustvo oziroma vrednoto ljubezni, zvestobe in predanosti do svoje domovine. Vključuje spoštovanje njenih simbolov, običajev, kulture, jezika in zgodovine. Domoljubje krepi narodno identiteto in enotnost, torej občutek pripadnosti določeni skupini. Odpira mnoge razprave. In nenazadnje je domoljubje vselej tudi vprašanje vzgoje in izobraževanja (Meglič, 2006: 66–68).

Domoljubje se povezuje z razumevanjem domovine. Domovina je le ena. To je življenjski prostor naroda na nekem zemeljskem prostoru. Domovina so korenine, čustva, vrednote, dolžnosti in odgovornost. Domovina je narod in so ljudje z največjo eksistenčno vrednoto. Ljubezen do domovine je izraz ponosa, doživljanja, občutka svobode (Rupar, 2022).

Zaradi naštetega je obstal tudi slovenski narod in uresničil tisočletne sanje o samostojni državi, domovini Sloveniji.

2.2 Država in državni simboli

Država je najnaravnejša politična tvorba. Sestavljena je iz različnih elementov, ki skupaj tvorijo njeno strukturo in delovanje. Deluje na podlagi določenih zakonov in pravil, ki urejajo odnose med oblastjo in prebivalci ter med samimi prebivalci. Država ne more obstajati brez domovine, saj se pripadnost državi gradi z ljubeznijo do nje (Meglič, 2006: 66–68; Portal gov.si, 2024). Pomemben zgodovinski dogodek za Slovence je bila ustanovitev samostojne demokratične države Slovenije pred več kot tridesetimi leti. Zgodovina Slovencev je bistveno daljša od zgodovine države Republike Slovenije. Bogata zgodovina slovenskega naroda se ponaša z mnogimi simbolnimi znamenji, med njimi so karantanski grb in karantansko pokrivalo, knežji kamen z Gosposvetskega polja, Brižinski spomeniki, grbi slovenskih dežel, zlasti dežele Kranjske, mogočna dinastija grofov Celjskih, lipov list, najvišja gora naše dežele Triglav in slovenska tribarvna narodna zastava. Iz vseh naštetih izvirov so izhajali pri iskanju simbolov nove države, kakršni so grb, zastava in himna Republike Slovenije. Državni simboli so tudi

narodni simboli, ki izražajo pripadnost narodu. Uporabo državnih simbolov določa Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (Uradni list RS, 67/94).

3 Primeri vključevanja domovinske in državljanske vzgoje v dejavnosti v vrtcu Črenšovci

Pomembno je, da otrokom privzgojimo zavest, da pripadajo narodu, ki ima svoj jezik, identiteto, tradicijo, kulturo in zgodovino. Čustvo ljubezni do domovine ali doma s ponosom in brez zadržkov izražajo tudi otroci. Dom je okolje, kjer se otroci počutijo varno, sproščeno in ljubeče v krogu svojih najdražjih. Prav to je preprost način, kako otrokom približati pojme domovina in domoljubje – imeti rad svoj dom. Dom otroku pomeni okolje, ki ga pozna in v katerem se počuti domačega, sprejetega in v katerem se orientira. Otroku lahko na preprost način ponazorimo, da več domov tvori domovino, del katere so ljudje, torej tudi otroci. Ljudje kot skupnost potrebujemo občutek pripadnosti, to je domovini. Pomembno je, da tudi otrok že zelo zgodaj poglubi empatijo do domovine in se izkaže kot patriot (Šenica Pavletič idr., 2014: 15). Pot do tega spoznanja pa je proces, ki potrebuje ustrezno vzgojo. Ta se lahko začne že v vrtcu. Če želimo, da otroci začutijo pripadnost skupnosti, jim jo moramo predstaviti.

3.1 Spoznavanje domačega kraja

V vrtcu Črenšovci smo v mesecu maju obravnavali tematski sklop *Kje živim in kam potujem*. Naš namen je bil otrokom približati okolje, v katerem živijo, konkretno tudi vas Črenšovci, v kateri se nahaja tudi vrtec, ter da začutijo pripadnost okolju in poglobijo ljubezen do domačega kraja. V tematskem sklopu smo si zadali kar nekaj ciljev. V povezavi z domoljubjem pa so bili pomembni sledeči:

- spoznavanje ožjega in širšega družbenega in kulturnega okolja ter spoznavanje medkulturnih in drugih razlik,
- spoznavanje samega sebe in drugih ljudi,
- oblikovanje osnove za dojemanje zgodovinskih sprememb; spoznavanje, da se ljudje in okolje, družba in kultura v času spreminjajo,
- možnost seznanjanja z raznimi kulturami in tradicijami.

195

Izvedene dejavnosti smo izvajali v sosledju. Bile so načrtovane tako, da je bilo vsakršno pridobljeno znanje iztočnica novim podtemam.

Ker otroci zelo radi čas preživljajo zunaj, smo ga izkoristili tudi za sprehode po okolici. Pogosto smo se sprehajali po Črenšovcih. Otrokom smo sproti razlagali najbolj prepoznavne elemente in značilnosti kraja. Otroci so opazovali ustanove, spomenike, drevesa, ljudi in druge posebnosti, ki so jim bile zanimive (zastave, prometni znaki, relief pločnika, gradbišče itd.). O vsem videnem smo se nato pogovarjali in zapisali. Ker so to bili predšolski otroci, so imeli že nekaj predznanja in izkušenj, ki smo jih dodatno obogatili s kompleksnejšimi vprašanji in didaktičnimi nalogami ter igrami. Spoznali so tudi nove besede, ki jih številni prej še nikoli niso slišali (npr. domoljub). Na podlagi izkušnje na terenu smo otrokom predstavili načrt tematskega sklopa.

Otroci so spoznali, da so Črenšovci največji in hkrati središčni kraj občine. Opazili so, da je v kraju veliko pomembnih zgradb in zgodovinskih obeležij. Večina teh je v centru Črenšovcev, in sicer občina, kulturni dom, trgovina, gostilne, pošta, banka, zdravstvena postaja, lekarna, večstanovanjske hiše, cerkev, župnijski dom, občinska igrala, tržnica v izgradnji, kmetijska zadruga ter tudi šola in vrtec. Opazili so tudi nekaj spomenikov, med njimi spomenik prekmurske matere, spomenik Jožefa Klekla, kip bovjaša, spomenik izseljencem, spomenik mrtvim in živim, spomenik padlim v prvi svetovni vojni. Na tak način smo otrokom približali zgodovinski razvoj in pomembne mejnike našega kraja.

Nekatere ustanove smo tudi obiskali. Prebirali smo veliko knjižnega gradiva o zgradbah in brali pravljice o Sloveniji in mestnih zgradbah.

Ker smo želeli ugotoviti, ali otroci vedo, v katerem kraju živijo, smo to preverili. Ugotovili smo, da otroci prihajajo iz petih različnih krajev. Od 18 otrok 4 prebivajo v romskem naselju. Iz razgovora je bilo razbrati, da otroci čutijo

veliko naklonjenost do svojega kraja. Pripravili smo razpredelnico, v katero so otroci z nalepko v obliki srčka označili, v katerem kraju živijo. Razpredelnico smo pustili na vidnem mestu v igralnici vse do konca šolskega leta, h kateri so se večkrat vračali. Domoljubna gorečnost je bila pri otrocih zelo opazna, v razpredelnici so pogosto opazovali, kam so prilepili svojo nalepko, o svojem kraju pa pripovedovali drugim otrokom.

Slika 1: Razpredelnica z oznako kraja bivanja (foto: Sandra Pučko).

Z otroki smo se pogovarjali, da je kraje mogoče poiskati tudi na zemljevidih v fizični in digitalni obliki. Kraje, od koder prihajajo otroci, smo si pogledali najprej na fizičnem zemljevidu, s katerim so se nekateri prvič seznanili in z njim rokovali. Mnogi so bili začudeni, saj je danes tovrstna kartografska gradiva zamenjala digitalna tehnologija. Spoznali so, da se kraji nahajajo v Sloveniji, o kateri pa so že slišali. Otrokom smo predstavili, da ima vsak kraj ali država mejo, ki omejuje in označuje velikost ozemelske površine. V ta namen smo pripravili kartografsko pobarvanko Slovenije in krajev v občini. Na tak način so se lažje naučili imena krajev v svoji občini.

Ker so sodobne generacije večje uporabnice digitalne tehnologije (pametni telefoni, tablice, računalniki), smo se odločili za IKT tehnologijo, s pomočjo katere smo otrokom kraje prikazali na GoogleEarthu. Aplikacija jih je navdušila. Spoznali so, da se vsi kraji nahajajo na planetu Zemlja, ki ga poznajo kot enega izmed planetov v vesolju. S pomočjo digitalne aplikacije so dojemali, da je kraje na Zemlji možno približati in oddaljiti oziroma povečati in zmanjšati. To je bila prva seznanitev s kartografskim merilom. V meniju aplikacije jih je navdušila možnost StreetView, ki je omogočila realističen pogled na kraje in pomikanje po njem. Na željo otrok smo z aplikacijo iskali hišne naslove otrok. Po njihovih reakcijah in besedah česa takega niso še nikoli videli. Bili so osupli in pozitivno presenečeni, predvsem pa zelo ponosni na svoj dom, ki so ga videli na aplikaciji.

V skupini smo se odločili, da bomo izdelali maketo središča Črenšovcev. Glede na vsa predhodno pridobljena znanja o kartografiji, prepoznavnih elementih kraja ter videnem na terenu, smo se lotili načrta. Pripravili smo si prazen plakat, na katerega smo vrisali glavne ceste v središču kraja. S pomočjo slik, na katerih so bile zgradbe Črenšovcev, so otroci urili orientacijo. Glede na vrisan cestni križ so morali sliko zgradbe umestiti na približno lokacijo nastajajočega slikovnega zemljevida. Nekaterim otrokom to ni predstavljalo ovir, drugi pa so potrebovali kar nekaj pomoči. Odločili smo se, da bomo za nadaljnjo sestavo makete uporabili odpadni material kartonastih škatel različnih velikosti, ki bodo ponazarjale zgradbe. Otroci so spoznali tudi razmerja velikosti zgradb in hkrati dojemali, da bo merilo velikosti zgradb na maketi drugačno od realne velikosti. Pri izdelavi makete so usvojili tudi veliko matematičnih pojmov. Otrokom smo prepustili domišljijo in možnosti, da sami sestavijo in si skušajo zamisliti, kako s pomočjo škatel v pomanjšanem merilu sestaviti podobo zgradbe. Otroci so nastale skulpture zgradb prebarvali z barvami in posušene postavili na zemljevid. Končna maketa je postala nova didaktična igra, kjer so se otroci lahko igrali.

Slika 2: Skupna izdelava makete Črenšovcev (foto: Sandra Pučko).

3.2 Spoznavanje večjih krajev – izlet v Mursko Soboto in Lendavo z ogledom kulturnih ustanov

Otroci so radovedna bitja. Zanima jih vse, kar jim ni poznano in česar še niso videli oziroma doživeli. V vrtcu skrbimo tudi za nabor kvalitetnih dodatnih vsebin, ki otrokom omogočajo več raziskovalnega duha. V tem šolskem letu smo organizirali izlet v Mursko Soboto in Lendavo. V oba kraja smo se odpeljali z avtobusom, kar je bil za otroke velik in vesel dogodek. Načrtovana dogodka sta bila del tematskega sklopa *Kje živim in kam potujem*.

Preden smo se odpravili na izlet, so otroci spoznali kraje, v katerih živijo, posebej Črenšovce, nato pa smo jih želeli seznaniti še z dvema večjima regionalnima središčema. Otrokom smo želeli predstaviti, da v večjih krajih obstajajo zgradbe s podobnimi funkcijami, hkrati pa tudi take, ki jih v domačem okolju ni. Da bi otroci spoznali nove kraje in prepoznali razlike med njimi, smo se odločili za izlet v največja kraja Prekmurja. Namen izletov je bil tudi spoznati širše družbeno in kulturno okolje.

Z otroki smo v obeh krajih obiskali kulturne ustanove. Predhodno smo jih seznanili s pravili obnašanja. V kulturnem domu v Lendavi smo ogledali baletno predstavo. Spoznali so novo kulturno ustanovo, ki je s svojo veličino pustila nepozaben vtis. V Murski Soboti pa smo obiskali mestno knjižnico in grad z muzejem. Otroci so si ogledali knjižnico in prisluhnili pravljici uri. Nato smo se odpravili do mestnega gradu, kjer so si ogledali razstavo muzejskih zbirk. Kustodinja je otrokom z zgodbo podrobneje predstavila *življenje v cimprači*, kjer so bili prepoznani elementi domoljubja s spominom na preteklost, korenine naših prednikov in ponosom na dom. Otroci so prvič obiskali soboški grad, prav tako tudi muzej. Razstavljene zbirke so bile otrokom očarljive in zanimive, sploh ker je bil to njihov prvi obisk kulturno-zgodovinske ustanove. Zanimiva jim je bila tudi mestna knjižnica, ki je mnogo večja, kot sta šolska in krajevna knjižnica v Črenšovcih, ki smo ju z otroki prav tako obiskali. V Murski Soboti smo se sprehodili tudi po samem središču. Ogledali smo si mestno tržnico, opazovali velike zgradbe, ki so poslovni prostori nekaterih storitvenih dejavnosti, kot so pošta, banke, zavarovalnice, opazili so tudi trafiko, foto studio, urarno, gostilne, okrepečevalnice in slaščičarne, ki so se je najbolj razveselili. Opazili so tudi dve cerkvi, avtobusno postajo in veliko križišč. Ob sestopu z avtobusa jih je že takoj navdušilo veliko gradbišče z dvema velikima žerjavoma. Sprehodili smo se tudi skozi mestni park, kjer so si ogledovali parkovno drevje, spomenike in ribnik. Ob koncu izleta je sledila evalvacija. Otroci so opazili veliko razlik med mestom in vasjo, kar dokazujejo različni krajevni elementi.

Slika 3: Ogled ene izmed muzejskih zbirk v Pokrajinskem muzeju Murska Sobota (foto: Sandra Pučko).

3.3 Prepoznavanje državnih simbolov

Otroci izražajo domoljubje skozi različne elemente. Za otroke so najbolj zanimivi simboli – eden izmed najbolj privlačnih in zanimivih znakov razvoja bralne pismenosti, ki si jih interpretirajo po svoje. Le-te imajo možnost opazovati vsakodnevno, bodisi v vrtcu, šoli, v kraju bivanja ali doma. Z otroki smo se skozi šolsko leto ob pomembnih praznikih in dogodkih pogovarjali o pomenu simbolov Slovenije in Evropske unije. Skozi pogovore smo spoznali pomembne državne simbole. Osredotočili smo se na slovensko zastavo, grb in himno.

Prepoznavanje slovenske zastave in grba otrokom ni predstavljalo težave, saj so ta simbol poznali že od prej. Podrobneje smo jo opisali in prepoznavali zaporedje barv. Nato smo ugotavljali, kje vse v naši bližnji okolici lahko opazimo izobešene zastave. Ker smo z otroki pogosto zahajali na sprehode, so postali odlični opazovalci okolice. Skupaj smo ugotovili, da so slovenske zastave izobešene na različnih lokacijah po vasi Črenšovci, in sicer pred šolo, občino, gasilskim domom, ob državnih praznikih pa tudi po drugih vaseh. Posamezniki so opozorili, da se slovenske zastave izobešajo tudi ob kakšnih pomembnih športnih dogodkih. Slovenske zastave krasijo tudi prostore šole in vrtca, za posebne priložnosti pa jo na posebno mesto izpostavimo tudi v igralnici – bodisi ob kakšni slovesni podelitvi priznanj ali obeležitvi praznikov. Poleg slovenske zastave so otroci opozorili, da lahko na posameznih lokacijah po vasi Črenšovci opazimo tudi druge zastave – občinsko, evropsko, gasilsko, raznih podjetij, trgovin ipd. Tekom šolskega leta so otroci izdelovali slovenske zastave z različnimi likovnimi tehnikami.

K slovenski zastavi sodi tudi slovenski grb. Z otroki smo se pogovarjali, zakaj je grb pomemben, kaj predstavlja in kakšne je oblike. Tudi opazovanje grba je otrokom predstavljalo izziv. Nekateri so prepoznali določene simbolne upodobitve, ki ponazarjajo najvišji slovenski vrh – Triglav, morje in reke ter zvezde. Otroci so po pridobljenem znanju o grbu postali bolj pozorni in raziskovalni. Vsepovsod, kjer so hodili in opazili slovensko zastavo, so opozorili tudi na grb. Opazili so ga tudi pri vhodu v šolo, kjer je izobešen v očitno povečanem merilu.

Otroci se vsako leto seznanijo tudi s slovensko himno. Poslušajo in prepevajo jo po skupinah kot tudi na različnih vrtčevskih in drugih prireditvah. Z večkratnim predvajanjem Zdravljice je ta postala otrokom dobro poznana. V tem šolskem letu smo se s predšolskimi otroki, starimi od 4–6 let, z učenjem slovenske himne pripravljali na zaključno prireditev vrtca, kjer so jo suvereno zapeli pred občinstvom.

3.4 Obeleževanje evropskih, državnih in kulturnih praznikov

Domovina predstavlja življenjski prostor naroda. Kadar se družba zaveda okolja, v katerem obstaja narod, pomeni, da se je oblikovala z vzgojo. V današnji družbi so prav vzgojno-izobraževalne institucije odgovorne in temeljne nosilke ideoloških aparatov države, ki skrbijo za socializacijo državljanov oziroma zavedanje nacionalne identitete, ta pa temelji na občutku pripadnosti k matični državi.

Državni prazniki kot nekakšni rituali pomenijo simbolno komunikacijsko vez med državljani in državo. Skrbijo za obujanje spominov in čustev na pretekle dogodke ter utrjujejo skupne narodne identitete (Simonič, 2009).

Praznovanje praznikov na Slovenskem je povezano s počastitvijo vojaških zmag in herojev, s kulturnimi, verskimi in političnimi dogodki. Osrednja državna praznika v obstoju samostojne Slovenije sta dan samostojnosti in enotnosti ter dan državnosti, o katerih spregovorimo tudi že v vrtcu. Čeprav so nekatere vsebine pri podajanju razlage o *državnosti*, *samostojnosti*, *enotnosti* predšolskim otrokom zelo abstraktni pojmi, jim to skušamo predstaviti na preprost način, s pomočjo državnih simbolov v obliki rekvizitov in medijev. V ta namen šola ob počastitvi obeh praznikov pripravlja slovesne prireditve, na katerih nastopajo tudi otroci iz vrtca, in jim na tak način približamo temelje zglede državne drže.

V vrtcu smo v tem letu svečano obeležili dan državnosti. Pogovarjali smo se, zakaj je za našo državo ta praznik pomemben. Ponovno smo predvajali himno, ki so jo otroci znali tudi zapeti. Da bi otroci ohranili spomin na ta praznik, smo v igralnici izobesili veliko slovensko zastavo, ki jih je očarala. Sami pa so si izdelali manjše slovenske zastavice in na njej pobarvali grb.

Slika 4: Otroci ponosni s slovensko zastavo ob državnem prazniku (foto: Sandra Pučko).

Vsako leto s kulturno proslavo obeležimo tudi spomin na našega največjega slovenskega pesnika, Franceta Prešerna. Za naš vrtec in šolo je France Prešeren še posebej pomemben, saj je po njem poimenovana naša šola – Osnovna šola Franceta Prešerna Črenšovci, del katere je formalno tudi vrtec.

V počastitev Prešernu tudi v vrtcu takrat pripravimo krajši kulturni program, kjer se posamezna skupina predstavi s kulturno točko, povezano s Prešernom. O njem se pogosto pogovarjamo tudi skozi leto, nekaj več pozornosti pa mu namenimo v tematskih vsebinah v času okrog 8. februarja. Otroci se takrat lahko kulturno izražajo skozi umetnost in likovno-ustvarjalne delavnice, glasbo, ples, dramatizacije, deklamacije, raznimi predstavitvami in podobno.

Ob določenih dneh se v zavodu spomnimo tudi na nekatere druge zgodovinske osebnosti, ki so pomembne za obstoj naše države. S predšolskimi otroki smo se 23. novembra spomnili na generala Rudolfa Maistra, ki se je s svojo vojsko izkazal v boju za severno mejo. V šolski knjižnici smo si z otroki ogledali pripravljeno bogato razstavo o življenju in delu Rudolfa Maistra in ob razlagi knjižničarke občutili veliko dejanje generala.

Slika 5: Ogled razstave o Rudolfu Maistru v šolski knjižnici (foto: Sandra Pučko).

V vrtcu smo obeležili tudi evropski praznik, to je dan Evrope, ki ga praznujemo 9. maja. Otrokom smo pojasnili, da je Slovenija ena izmed evropskih držav in da za vodenje Evropske unije skrbijo različne institucije. Ogledali smo si razstavo o dnevu Evrope v prostorih vrtca. Otroci so s pomočjo slikovnega zemljevida Evrope spoznavali tudi druge evropske države.

Slika 6: Ogled razstave ob dnevu Evrope (foto: Sandra Pučko).

3.5 Obogatitvena dejavnost – folklor

Ljudska kulturna dediščina se je izkazala kot potreba po ohranjanju preteklosti in oblikovanju narodne zavesti. V vrtcu zato že vrsto let skrbimo za ohranjanje ljudske kulture. Poleg vključevanja babic in dedkov, lokalnih poznavalcev življenja nekoč in drugih strokovnjakov ljudske kulture, si določene vsebine približamo z branjem ljudskih pravljic, ogledom muzejskih zbirk v lokalnem in širšem okolju, s seznanitvijo z ročnimi deli nekoč, kulinariko, glasbo, plesom in podobno. V vrtcu že nekaj let ohranjamo folklorno dejavnost, ki jo izvajamo kot obogatitveno dejavnost za otroke drugega starostnega obdobja. Otroci se učijo ljudskih plesov, otroških iger, izštevank, zbadljivk in petja pesmi. Obogatitveno dejavnost smo nazvali kot ljudske igre, ples in pesem in si pri tem zadali navedene cilje:

Cilji:

- seznanitev otrok z ljudskim izročilom: s plesno kulturo, ustvarjalnostjo in petjem ljudskih pesmi,
- spoznavanje in ohranjanje ljudskega izročila ter oblačilne dediščine,
- omogočanje in seznanjanje otrok z ljudskimi igrami in običaji,
- telesni in duševni razvoj otrok.

Otroci se s folklorno točko predstavijo na različnih prireditvah – na državnih in kulturnih proslavah, občinskih, šolskih, lokalnih in drugih dogodkih.

Slika 7: Nastop folklorne skupine iz vrtca ob obeležitvi dneva državnosti (vir: Arhiv OŠ Franceta Prešerna Črenšovci).

3.6 Vključevanje romskih otrok v vrtec

V vrtcu Črenšovci skrbimo za vključevanje romskih otrok v vzgojno-izobraževalno delo, ki hkrati predstavlja začetno stopnjo integracije z neromskim okoljem. Z otroki se pogovarjamo o različnih narodih, med katerimi v naše okolje vključujemo pripadnike romske etnične skupnosti. Romski otroci so na vseh nivojih vzgojno-izobraževalnega dela obravnavani enakovredno. Zaradi lažje integracije pa izvajamo različne dejavnosti socializacije z neromskimi otroki, jim nudimo spodbudno učno okolje, ki ga mnogi doma nimajo, in jih na tak način pripravljamo na lažji vstop v šolo.

V vrtcu se trudimo romskim otrokom približati vsebine na različne načine. K raznim dejavnostim in dogodkom povabimo romske starše, izvajamo romske delavnice, beremo v romskem jeziku ob pomoči romskih pomočnikov. Slednji imajo pomembno povezovalno vlogo med romskimi otroki, starši in vrtcem. Romske otroke včasih postavimo tudi v vlogo prevajalcev, ki ostalim otrokom skušajo prevesti besede iz slovenščine v romščino in obratno. Torej poskrbimo za dvosmerno učenje novih besed. Vsakršne zapise po igralnici zapišemo tudi v romščini. Zapisujejo jih tudi romski otroci, ki se tako seznanjajo z gradniki bralne pismenosti. Vsi ti načini, ki temeljijo na igri, zagotavljajo nova znanja in dobro počutje romskih otrok v učnem okolju. Romske otroke vključujemo tudi v kulturne dogodke, med katerimi je tudi dan Romov (8. april). Zavod takrat pripravi proslavo, kjer se predstavijo tudi romski otroci iz vrtca.

Slika 8: Otroci preslikavajo zapise slovensko-romskih besed (foto: Sandra Pučko).

4 Zaključek

Vključenost otrok v institucije, kot je vrtec, ima mnogo prednosti. V predšolskem obdobju se namreč najintenzivneje oblikuje in razvija otrokova osebnost, ki jo poleg družinskega okolja močno zaznamujemo vzgojitelji. Pomembno je, da otrokom v vrtcu omogočamo kakovostne izkušnje, saj imajo le-te dolgoročne pozitivne učinke na otrokov celostni razvoj. V vrtcu otrokom ponujamo različne vsebine, ki spodbujajo razvoj lastne identitete in lastne kulture. Te so v Kurikulumu zapisane v področju družbe in so povezane z domovinsko in državljansko vzgojo.

Vzor vzgojitelja je najnazornejši vidik zglednega državljana in domoljuba. Vzgojitelj je tisti, ki otrokom na najpreprostejši način privzgaja spoštljiv odnos do svoje države in domačega kraja, državnih simbolov, svoje kulture in kulture drugih. Zelo pomembno je, kako vzgojitelj načrtuje delo in katere domoljubne vsebine pripravlja za otroke. Zagotovo dajemo premalo pozornosti specifičnim in bolj kompleksnim vsebinam. Da bi otroci začutili

ljubezen do domovine in ponosno gojili državljansko držo, smo se v vrtcu lotili različnih domoljubnih vsebin skozi vse leto. Izkoristili smo različne priložnosti, da smo otrokom predstavili temelje zavedanja nacionalne identitete, vneli zanos ponosa do domovine in jim privzgjajali pomembne eksistenčne vrednote. Vse to so načini, s katerimi otrokom širimo obzorje, gojimo ljubezen do domačega kraja in jih vzgajamo v odgovorne državljane.

5 Viri in literatura

Čepič Vogrinčič, Mitja; Justin, Janez; Klemenčič, Eva idr. (2012): *Razvoj državljanske vzgoje v Republiki Sloveniji. Konceptualni okvir in razvoj kurikulumov (državljska vzgoja in etika, družba)*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno 11. 7. 2024: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AJSIJKU9/849a63f6-1846-4176-babf-3211a6f1d59f/PDF>.

Država in družba. Portal gov.si. Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno: 15. 7. 2024. <https://www.gov.si/podrocja/drzava-in-druzba/>.

Fotografski arhiv OŠ Franceta Prešerna Črenšovci in enote vrtca v šolskem letu 2023/2024. Slike 1–8.

Hrup, Darja; Kidrič, Breda (2009): *Državljska vzgoja in otrokove pravice*. Diplomsko delo. Maribor, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 15. 7. 2024. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=8754&lang=slv>.

Kunaver, Jurij; Bratec Mrvar, Rožle (2020): Pouk geografije in vzgoja za ljubezen do domovine in države. *Geografija v šoli*, letnik 28, št. 3, str. 30–37. Pridobljeno: 11. 7. 2024: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/05/04_JurijKunaver-RozleBratecMrvar.pdf.

Marjanović Umek, Ljubica (2001): *Otrok v vrtcu. Priročnik h Kurikulu za vrtce*. Maribor: Založba Obzorje.

Meglič, Andrej (2006): Zakaj domovinska vzgoja? V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja Janez Jug (ur.): *Državljska in domovinska vzgoja: zbornik* (str. 66–69). Slovenska Bistrica: Beja.

Rupar, Ana (2022): Ali domoljubje sodi v šolski prostor? *Družina*, 3. 6. 2022. Pridobljeno 13. 7. 2024. <https://www.druzina.si/clanek/ali-domoljubje-sodi-v-solski-prostor>.

Simonič, Peter (2009): *Kaj si bo narod mislil? Ritual slovenske državnosti*. Ljubljana: Znanstvena založba filozofske fakultete, Ljubljana.

Šenica Pavletič, Verica; Pevec, Marija; Čekada Zorn, Špela idr. (2014). *Aktivno državljanstvo in domovina. Zakaj in kako praznovati v šoli? Priročnik za učitelje osnovnih šol*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 12. 7. 2024. <https://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf>.

Šinkovec, Silvo (2019): Družinska pedagogika. *Vzgoja*, letnik XXI/3, št. 83, str. 3. Pridobljeno 12. 7. 2024. https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/V_83_str_3_Uvodnik.pdf.

Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (1994). Uradni list RS, št. 67/94.

Žerdin, Jasmina (2012). *Okoljska ozaveščenost vzgojiteljev*. Diplomsko naloga. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 14. 7. 2024. http://pefprints.pef.uni-lj.si/961/1/Jasmina_%C5%BDERDIN_Okoljska_ozave%C5%A1%C4%8Denost_vzgojiteljev.pdf.

LJUBEZEN DO DOMOVINE KREPIMO Z ZGODNJIM UČENJEM

FOSTERING NATIONAL PRIDE THROUGH EARLY LEARNING

Martina Rupar (martina.rupar@gueat.arnes.si), vzgojiteljica predšolskih otrok, OŠ Toneta Šraja Aljoše, Nova vas,
Slovenija

Povzetek

V prispevku se bom sprva dotaknila trenda v slovenski družbi in vključila tudi politično in gospodarsko stanje, saj nas okolje izoblikuje in vpliva na naše mnenje. Kot strokovna delavka v vzgoji in izobraževanju čutim odgovornost, da otroke učim in vzgajam v duhu pripadnosti. Otroci se v okolju, kjer so sprejeti in zaznajo pripadnost, počutijo varno in razvijajo lastne potenciale. Osredotočila se bom na področje, ki krepí pripadnost slovenskemu narodu, narodno zavednost ter narodni ponos. Opozorila bom na kompetence in avtonomnost v našem poklicu, ki nam omogočajo, da pri otrocih krepimo in razvijamo omenjena področja. Sem vzgojiteljica predšolskih otrok in pri svojem delu izvajam zgodnje učenje že od vstopa otroka v vrtec. Ker se zavedam globalizacije, sva s kolegico ilustratorko in učiteljico razrednega pouka, Urško Šparemblek, ustvarili slikanico, za katero meniva, da je odlično izhodišče za spoznavanje Slovenije v celoti, tako za vrtčevske otroke, kot za učence do petega razreda osnovne šole. Slikanico bom tudi predstavila.

Abstract

In this article, I will explore current trends in Slovenian society, including its political and economic context, as the environment significantly shapes our opinions and perspectives. As an education professional, I feel a strong responsibility to teach and raise children in a spirit of belonging. Children thrive in environments where they feel accepted, as this allows them to develop their full potential and a sense of connection to society. My focus will be on fostering national identity, national awareness, and national pride in children. I will highlight the competencies and autonomy within our profession that help nurture these qualities. As a preschool teacher, I implement early learning practices from the moment children enter kindergarten. Aware of the impact of globalization, my colleague, illustrator and teacher Urška Šparemblek, and I have created a picture book, which we believe serves as an excellent introduction to Slovenia for young children, from kindergarten through to fifth grade. I will also present this picture book as part of the discussion.

Ključne besede: kritično mišljenje, ljubezen do domovine, narodni ponos, ohranitev dediščine, zgodnje učenje.

Keywords: critical thinking, love for homeland, national pride, preserving heritage, early learning.

1 Uvod

Sem diplomirana vzgojiteljica predšolske vzgoje in opravljam delo vzgojiteljice. Da sem pri svojem delu lahko kar se da učinkovita, se konstantno izobražujem, tako formalno kot neformalno. Spoznala sem, da mi znanje iz razvojne psihologije in nevrologije pomaga bolje razumeti otroke, zato sem se izobraževala na Inštitutu za nevrolingvistično programiranje, kjer sem pridobila veliko uporabnega znanja. Jezik in pravilna raba jezika imata precejšno vlogo pri oblikovanju osebnosti že v zgodnji otroški dobi.

Otrok se počuti varnega, če nekomu in/ali nečemu pripada. V ta namen sem začela razvijati pristope, ki v prvi fazi otrokom omogočajo, da se v družbi vrstnikov identificirajo. Upoštevala sem tudi njihove izkušnje iz okolja, v katerem živijo. Spoznala sem, da že najmlajši ponosno in suvereno zagovarjajo svoja stališča in hkrati sprejemajo druge. Porodila se mi je zamisel, da lahko tako krepimo tudi pripadnost slovenskemu narodu in

razvijamo ljubezen do domovine, zato sem za otroke napisala pesmice, ki nas popeljejo po naši čudoviti deželi. Vsebino pesmic je ilustrirala Urška Šparemblek in nastala je slikanica, ki nam je pri spodbujanju ljubezni do domovine v veliko pomoč.

Osredotočila sem se na nekaj uporabnih pristopov k zgodnjem učenju domoljubja, tako, da bom konkretno predstavila potek dejavnosti vrtcu z uporabo slikanice. Hkrati želim spodbuditi tudi vzgojitelje in učitelje razrednega pouka, da na lahkoten in otrokom prijazen način otrokom približajo Slovenijo.

2 Slovenija kot okolje, v katerem otrok razvija svojo pripadnost in narodno identiteto

Človek je živo bitje, ki se od drugih razlikuje po tem, da za komunikacijo uporablja jezik. Svet okoli sebe spoznava tako, da se nauči govoriti. Jezik je civilizacijskega pomena, se pa s časom spreminja. Z jezikom se identificiramo, kateri narodni skupnosti pripadamo (Grafenauer, 2002). Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina in na narodnostno mešanih območjih tudi italijanščina in madžarščina. Slovenščina je razčlenjena na narečja, ki so značilna za slovenske pokrajine. Te pokrajine imajo bogato kulturno dediščino in svoje običaje, ki se skozi čas žal izgubljajo. Na to vplivajo različni dejavniki. Najpomembnejšo vlogo igrajo politična ureditev v Sloveniji, gospodarsko in ekonomsko stanje v državi, globalizacija in seveda, mediji.

2.1 Politična ureditev v Sloveniji

Slovenija je parlamentarna demokratična republika, ki je strankarsko razdeljena. Ljudstvo se na podlagi ideologije in programov strank svobodno odloča, koga bo volilo za vodenje države. Pogosto se zgodi, da je ideologija stranke prava, vendar stranka ne razpolaga s strokovnjaki, ki bi to ideologijo realizirali, kar poudarja tudi dr. Matej Tušak v intervjuju na temo, kako gradimo narodni ponos (Tušak, 2024). Posledično se zgodi, da se ideologija razblini, cilji postanejo težko ali celo nedosegljivi, državljani pa dobimo občutek nemoči pri spreminjanju okolja in postanemo pasivni. Omenjeno stanje ni vedno tako slabo, kot je videti, saj nam ponuja priložnost za kritično razmišljanje. Vloga staršev, vzgojiteljev in učiteljev je, da s svojimi dejanji omogočimo otrokom okolje, kjer se bodo naučili kritičnega mišljenja in tako prispevali k boljšemu jutri.

206

2.2 Gospodarsko in ekonomsko stanje v državi

Slovenija, četudi majhna, ima zelo pomembno strateško lego v Evropi, zato je intenzivno vpeta v mednarodni prostor. Kot članica EU je vključena v različne mednarodne organizacije, ki narekujejo njeno delovanje tudi na gospodarskem in ekonomskem področju.

Prilagajanje evropskim gospodarskim trgov je povzročilo spremembe v državi, ki jih beleži statistika. Na podlagi statistike pa je Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko leta 2017 izdelala Strategijo razvoja Slovenije 2030. Trend, ki ga navaja v dokumentu, je demografsko staranje prebivalstva v manjših in obrobni pokrajinah in porast mladih v velikih mestih. Na podlagi podatkov sklepajo, da se bo do leta 2060 stanje še poslabšalo in da bo na 'ogroženih' področjih primanjkovalo delovne sile (vlada RS, 2017). Posledično upada tudi kupna moč.

Živim na podeželju in ukrepi se pri nas že poznajo. Ukinjajo banke, pošte, podružnične šole, zmanjšujejo se priložnosti za aktivno preživljanje prostega časa in športnega udejstvovanja. Zakaj omenjam ta dejstva? Mladi na podeželju imajo vse manj priložnosti za razvijanje svojih potencialov, oziroma so možnosti zelo omejene, zato se nagibajo k izseljevanju v večja mesta, kjer pa je močnejše prisotna globalizacija. Z novim, drugačnim načinom življenja izgubijo vrednote in odnose do domačega okolja in tako opuščajo tradicijo, šege in navade, katerih del so bili v otroštvu.

2.3 Globalizacija

Globalizacija, gledano pozitivno, nam omogoča spoznavati tuje kulture, razvijati strpnost, se prilagajati in tudi spoštovati različnost, vendar pa ima na narod tudi negativne učinke. Ulrich Beck v svoji knjigi globalizacijo med drugim definira kot družbeno pogodbo proti izključenosti in hkrati poudarja, da povzroča še večji razkol med bogatimi in revnimi. Pravi tudi, da je prisotnost globalizacije eden od glavnih vzrokov za izginjanje nacionalizma v državi (Beck, 2003), kar jo opredeljuje kot škodljiv proces. V naši državi bi morali tujcem poostriiti pogoje za znanje slovenskega jezika, saj smo majhen narod in bi se morali za ohranjanje lastnega naroda in v osnovi jezika še bolj potruditi, pove dr. Tušak. V procesu globalizacije sta za slovenski jezik največja grožnja srbsko-hrvaščina in angleščina, ki agresivno vstopata v naš nacionalni prostor. (Tušak, 2024)

Amerika je najbolj globalizirana država, z ogromno priseljenci, pa kljub temu vsi s ponosom povejo, da so Američani. Da bi to dosegli v naši državi, bi bilo treba že v šolah krepiti narodni ponos, česar pa je v slovenskih šolah absolutno premalo (Tušak, 2024). Globalizacija torej spreminja naše okolje le, kolikor sami to dopustimo.

2.4 Mediji

Mediji so komunikacijsko sredstvo, ki nam omogočajo enosmerno ali dvosmerno komunikacijo. S posredovanjem informacij imajo velik vpliv na naše razmišljanje, prepričanja in stališča. Prav tako imajo ustvarjalci medijskih vsebin svoja stališča in prepričanja, ki jih lahko javno izrazijo, saj jim to omogoča svoboda govora. Božidar Jezernik celo očita novinarjem izkrivljanje informacij o kulturni dediščini, zaradi njihove nevednosti in meni, da je kulturna dediščina večkrat predstavljena v medijih tako, kot jo vidi novinar sam, brez antropološkega in etnološkega znanja (Jezernik, 2010). Svoboda govora je dragocena dobrina, vendar moramo biti pazljivi, katerim vsebinam sledimo. Otroci so danes pogosto izpostavljeni medijskim vsebinam, ki niso primerne njihovi starosti, zato si lahko oblikujejo napačne predstave in mnenja, ki vplivajo na njihovo odločanje. Poplava vsebin, ki je v osnovi načrtana tako, da pritegne otroke k ogledu, jim postane zanimiva. Da bi jih navdušili z domoljubnimi vsebinami, se moramo toliko bolj potruditi, zato še z večjim veseljem predstavljam slikanico o Sloveniji, ki bo v pomoč vsem, ki želijo v otroku spodbuditi ljubezen do domovine.

207

Z zelo splošnim orisom okolja, v katerem živimo, sem želela spodbuditi naše misli, da kot posamezniki lahko veliko prispevamo k oblikovanju družbe, v kateri živimo in otroke spodbujamo k aktivnemu državljanstvu. Pomembno je, da se vplivov zavedamo in že v zgodnji otroški dobi otrokom ponudimo spodbudno okolje, v katerem bodo razvijali ljubezen do svoje domovine.

3 Otrokov primarno okolje

Ključno vlogo pri oblikovanju otrokove identitete imata družina in vrtec, v katerega je otrok najpogosteje vključen od enajstega meseca starosti dalje. Otroek je do šestega leta starosti kot morska spužva. Tako kot spužva vpija vodo, tako otroek zaznava vse dražljaje iz okolice in si na podlagi filtrov, ki so oblikovani ali pa se še oblikujejo, ustvari lasten pogled na življenje okoli sebe. V prvih mesecih življenja vse posnema za osebami, ki so v njegovi bližini, in se tako uči. Prav zato ne smemo pozabiti, da je najučinkovitejše učenje z zgledom, zato se bo otroek največ naučil, če smo sami aktivni državljani, ljubimo svojo domovino in smo nanjo ponosni.

4 Zgodnje učenje domoljubnosti

Dr. Nada Turnšek v strokovnem prispevku pojasnjuje, da je državljanska vzgoja v predšolskem obdobju potrebna tukaj in zdaj in da je nesmiselno otroka vzgajati za prihodnost. Zagovarja tezo, da so otroci državljani že sedaj in da so po svojih zmoglostih sposobni spreminjati svet. S participacijo pri odločanju pa jim omogočamo, da razvijajo kritično mišljenje. (Turnšek, 2013)

V nadaljevanju dr. Turnškova primerja različne raziskave v slovenskih in tujih vrtcih, ki kažejo, da imajo otroci v vrtcu premajhno vlogo pri soodločanju, kako bo potekal njihov dan. Če otroku omogočimo, da je aktivno

udeležen pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti v vrtcu, bo pridobil konkretne izkušnje v konkretnih situacijah s sovrstniki in odraslimi. Tako bo razvil občutek pripadnosti, sprejel vlogo v skupini, se naučil komunicirati, reševati probleme, prevzemati odgovornost za svoja in skupinska dejanja, argumentirati svoje odločitve, se prilagajati in uveljavljati svoja stališča, ko bo to potrebno. Če povzamem, tak otrok je socializiran in kritično razmišlja. Družbeno kompetenten otrok bo postal državljansko kompetentna odrasla oseba, ki bo v skladu s svojo starostjo razumela, kaj pomeni biti odgovoren državljan. (Turnšek, 2013)

Strokovni delavci v vrtcu in šoli opravljamo svoje delo na podlagi nacionalnih dokumentov, ki so temelj za strokovno načrtovanje za delo z otroki. V vrtcu uporabljamo Kurikulum za vrtce, ki opredeljuje vsa področja, na katerih razvijamo otrokove aspekte, med drugimi tudi področje družbe, kjer je zapisano: »Otroci morajo postopoma spoznati bližnje družbeno okolje, svoj domači kraj in se seznaniti s tem, kako so ljudje tod živeli v prejšnjih časih, hkrati pa se postopoma seznanjati z zgodovinskimi spremembami v širši družbi in svetu.« Aktivno se morajo vključevati v lastno kulturo in se seznanjati z nacionalno tradicijo, da bodo lahko kasneje aktivno spreminjali okolje. Spoznavanje drugih kultur pa otroku omogoča, da razvije strpnost in spoštuje drugačnost, še navaja Kurikulum za vrtce (Kurikulum za vrtce, 1999).

Pri zgodnjem učenju je najbolj pomembno, da upoštevamo razvojno psihologijo in otroku omogočimo spodbudno okolje, ki je primerno njegovi starosti. Zgodnje učenje v vrtcu pomeni učenje skozi igro. Poznamo pet osnovnih vrst iger, s katerimi otroci razvijajo predvsem socialne veščine, zato so te igre še posebej primerne za pridobivanje izkušenj na področju odnosov, spoznavanju samega sebe in vloge v družbi, v kateri živimo.

V nadaljevanju predstavljam slikanico in primere izvajanja dejavnosti za spoznavanje Slovenije, njenih kulturnih, arhitekturnih, zemljepisnih, zgodovinskih in ostalih posebnosti.

4.1 Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom

Slikanica Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom je nastala v sodelovanju s kolegico Urško Šparemblek, ki je z veseljem sprejela povabilo za ilustriranje pesmic, ki sem jih napisala za otroke.

208

Zbirka pesmi je najprej namenjena predšolskim otrokom, učencem prve triade ter učencem petega razreda, ki spoznavajo Slovenijo. Pesmi so napisane v rimah in so zapisane v slovenskem abecednem redu. Pri pisanju rim sem bila pozorna na to, da sem uporabljala vse oblike rim in dajem priložnost tudi učiteljem razredne stopnje, da slikanico uporabijo pri pouku slovenskega jezika. Nekatere pesmi vsebujejo narečne besede in tako ponujajo širino na področju jezika. Lahkotne rime in razigrana vsebina s slikovno podporo otroku omogočajo lahko in hitro pomnjenje, posledično pa krepijo otrokov dolgoročni spomin. Slovenska naselja, reke, jezera, gore in ostale geografske značilnosti Slovenije so izbrane naključno in ponujajo priložnost za odkrivanje raznolikosti naše dežele ter spoznavanje naše kulturne dediščine. Izvirne ilustracije še bolj obogatijo besedilo in otroka popeljejo v svet domišljije.

Pri izbiri krajev, rek, vrhov in jezer sem se trudila, da nisem opisovala že splošno poznanih turističnih vročih točk, vendar moram priznati, da je bil pravi izziv poiskati neznana področja. Slovenija je namreč izredno turistična dežela, ki v vsakem kotičku ponuja nekaj lepega.

Na potovanje po Sloveniji nas peljeta osnovnošolca. Ajda in Lovro sta nerazdružljiva sedemletnika, ki živita v glavnem mestu Slovenije. Svojega prostega časa ne bosta prav dolgo več preživljala skupaj, saj se Ajdina družina seli na podeželje. Iz radovednosti sta raziskala kraj, kamor se bo odselila Ajda. Njuna radovednost pa ju je kmalu pripeljala do tega, da sta opazila in raziskala še ostale zanimivosti in tako spoznala lepote Slovenije, ki jih z navdušenjem delita z nami.

Idejo za zgodbo o Ajdi in Lovru sem potegnila iz vreče spominov iz otroštva, saj sem se kot enajstletna deklica preselila iz Ljubljane na podeželje.

Pri pisanju pesmic sem veliko raziskovala in tako podrobneje spoznavala našo prelepo deželo. Naučila sem se marsikaj novega. Do tedaj nisem vedela, da za črko E obstajata samo dve možnosti, da ju zapišem v pesmici. To sta naselji Elerji in Erzelj, obe na Primorskem. Odkrila sem, da so iz Elerjev pripeljali kamenje, ko so gradili tržaško пристanišče, kar sem tudi zapisala v rimi. Pesmica se mi zdi čudovito izhodišče za pogovor o zgodovini

pristanišča, Trsta, Slovencev v Italiji, italijanske manjšine v Sloveniji ter njihovo življenje nekoč in danes. Pomislila sem tudi na Slovence na Madžarskem in v sklop pesmic vključila še Hodoš pod črko H. V pesmici omenjam dvojezičnost.

Po istem principu sem zapisala vse pesmice od A do Ž, v nadaljevanju pa bom kratko predstavila primere dejavnosti za skupino triletnih otrok.

4.2 Spoznavanje Slovenije s pomočjo slikanice potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom

V vrtcu lahko skozi celo leto izvajamo dejavnosti na temo spoznavanja Slovenije in pri tem razvijamo vsa področja. Pri načrtovanju vedno sledim priporočilom Kurikuluma za vrtce, tokrat sva s pomočnico uporabili še slikanico Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom. Otroke sva motivirali s temo, ki jim je blizu, zato smo najprej spoznali Cerknico, ki sem jo opisala v eni izmed pesmic. Z otroki smo se v krogu pogovarjali o Ajdi in Lovru, ki potujeta po Sloveniji. S pomočjo ilustracij, ob katerih smo se pogovarjali, sva otroke spodbudili, da so ugotovili, da Cerknico poznajo. Najbolj sta jih prepričali Slivnica in Čarovnica na metli.

Otrokom sem prebrala pesmico:

*A še večja coprnija
v CERKNICI nikdar ne mine,
ko se jezero prikaže
in pod zemljo spet izgine.*

Pesmico sem hudomušno ponovila. Pesmico sem še enkrat interpretirala, s kretanjem, nato pa otroke povabila, da jo povejo skupaj z mano in z gibi ponazarjajo besedilo.

Otrokom sem ponovno pokazala ilustracijo in jih vprašala, kaj vidijo na sliki. Tokrat so bili še bolj pozorni, kaj se na njej dogaja. Na podlagi odgovorov, ki sva jih s pomočnico prejeli od otrok, sva oblikovali nadaljnji pogovor. Najprej smo ugotavljali, kaj je coprnija. Ali je jezero začarano? Kaj se dejansko dogaja z jezerom? ... Ogledali smo si videoposnetek o presihanju in tako bolj razumeli, kam izgine voda in kako se zopet pojavi. Nato smo se spraševali, če kdo, in kaj živi v jezeru. Kaj se z njimi zgodi, ko odteče voda? ... Ponovno smo si ogledali posnetek in spoznali krapa, ščuko in rdečeperko. Ogledali smo si tudi, kako ribe rešujejo iz jezera in kakšne pripomočke uporabljajo pri tem. Odločili smo se, da bomo izdelali ribe in jih poskušali rešiti tako kot pravi cerkniški ribiči. Ribe smo naslikali s temperami in jih izdelali iz modelirne mase. Izdelke smo dali sušiti.

Naslednji dan so otroci od doma prinesli mreže, gaze, cedila in podobne predmete, s katerimi lahko zajamemo ribo v vodi. Skupaj smo naredili nekaj poskusov in izbrali primerne pripomočke, nato smo sami izdelali mreže iz hlačnih nogavic, žice in kuhalnice. Jezero 'je nastalo' tako, da smo v dva večja zaboja, v katerih imamo pospravljene igrače, nalili vodo. V prvi zaboj, kjer je bilo malo vode, smo položili ribe, ki smo jih izdelali prejšnji dan, nato pa smo jih s preverjenimi pripomočki prenašali v drugi zaboj, v katerega smo nalili veliko vode. Za prenašanje rib smo uporabili kanglice. Pozorni smo bili tudi na oblačila in obutev ribičev in to upoštevali pri svojem delu.

Ogledali smo si fotografije napolnjenega Cerkniškega jezera, nato pa sva otroke spodbudili, da so v njem opazili odsev Slivnice, bližnje vzpetine. Povedala sem jim zgodbo o Gori čarovnic. Tik pod vrhom Slivnice, v Coprniški jami, so po starem ljudskem izročilu coprnice z Uršulo na čelu kuhale svoje čarovniške napoje, predvsem pa delale dež, točo in neurja. Otroke povabiva, da na svoj način opišejo čarovnico. Ponovno smo večkrat interpretirali pesmico in se pogovarjali o coprnijah. Iz črnega šelešamerja smo izdelali čarovniške klobuke. Naslednji dan smo se preoblekli v čarovnice in izdelovali čarobne napoje ter eksperimentirali. Otrokom sva s pomočnico predstavili glavno čarovnico, mati Uršulo, in jim pokazali video vsebino s Cerkniškega karnevala. Opazovali smo like, nato pa sva otroke usmerili, da so opazili polhe in hudiča, ki jih žene na pašo. Povedala sem jim zgodbo. Otroci so iz volne izdelali polhe, še bolj pa jih je pritegnil hudič, zato so si iz šelešamerja in krep papirja izdelali roge in rep. Nato smo se odpravili v športno dvorano 'gnat polhe na pašo'. Naslednji dan

sva otroke povabili, da povedo, kam se hodijo polhi past. Kaj jedo polhi? Kje to raste? Ali raste celo leto ...? Sledilo je raziskovanje v naravi. Poiskali smo bukev, pobirali odpadli žir, iskali polšne ...

V naslednjih dneh je stekel pogovor o letnih časih, kakšna je narava pri nas v letnih časih, ali lahko vplivamo na vreme ...?

Tem za raziskovanje bližnjega okolja ne zmanjka. Otroci so skozi dejavnosti in igro razvijali vsa kurikularna področja, hkrati pa spoznavali slovenske naravne znamenitosti, jezik, kulturno dediščino, šege in navade.

Naredili smo plakat Slovenije, ga pritrdili na steno in označili Cerkniško jezero in Slivnico, Otroke sva s pomočnico spodbudili, da na plakatu pokažejo, kateri del bomo še raziskali. Na zemljevidu v slikanici primerjamo lokacijo in izberemo pesmico, ki predstavlja izbrano področje. Skupaj z otroki smo odprli neskončne možnosti za nadaljnje odkrivanje lepot naše dežele.

V dejavnosti vključimo igro, ples, ustvarjanje, pogovor, petje in eksperimentiranje. Tako pokrijemo vsa kurikularna področja, otrokom pa ponudimo bogate in prijetne izkušnje pri spoznavanju Slovenije. Otrok bo, na podlagi prijetnih doživetij, s ponosom delil svoje izkušnje in krepil ljubezen do domovine.

5 Zaključek

Družba, v kateri živimo, so živeli naši predniki in bodo živeli naši potomci, se konstantno spreminja. V vrtcu imamo strokovne delavke enkratno priložnost in vsa sredstva, da otrokom ponudimo le najboljše, saj so v občutljivem obdobju in so še posebno dojemljivi za vse dražljaje iz okolja, v katerem odraščajo. Otrok v spodbudnem okolju razvija lastne potenciale, zato je naša naloga, da mu omogočimo okolje, kjer bo razvil samozavest in kritično mišljenje. V odrasli dobi bo tako postal odgovoren državljan, ki bo razumel svojo vlogo v družbi in bo znal potomce vzgajati v ljubezni do domovine.

Slikanica, ki sem jo predstavila, je čudovito izhodišče za vzgajanje odgovornih državljanov že v predšolski dobi. V pesmicah predstavlja čudovito Slovenijo skozi oči dveh radovednih in vedoželjnih otrok. Sama bi jo ocenila kot didaktičen pripomoček brez navodil za uporabo, ki se pri delu z otroki odlično obnese. S pomočjo slikanice lahko razvijemo nešteto prijetnih izkušenj za otroke, se posebno, če jim dovolimo sodelovati. Pri delu z otroki sem ugotovila, da sem takoj pritegnila pozornost otrok, že, ko sem prebrala prvo pesmico. Rime so jih v hipu pritegnile, ilustracije pa so še dodatno spodbudile njihovo pozornost. In ko sva s pomočnico razširjali temo, je otrokom postalo le še bolj zanimivo in so sami dajali pobude za nadaljnje delo. Navdušenje je bilo tako veliko, da smo se težko odločili, kateri kraj v Sloveniji bomo raziskali naslednjič.

Moj izziv je, da poskusim tudi z najmlajšimi, saj sem prepričana, da bi tudi njih pritegnile lahkotne rime in pogovor ob ilustracijah, malčki pa bi razvili prijetne občutke pri 'zaznavanju' prelepe Slovenije.

Zavedamo se globalizacije, ki pa bo vplivala na naš narod le, kolikor bomo sami dovolili. Menim, da globalizacija nima vpliva na naš narodni ponos, če se zavedamo, kako pomembno je, da smo samo aktivni in z vzorom učimo otroke.

6 Viri in literatura

Beck, Ulrich (2003): *Kaj je globalizacija*. Ljubljana: Krtina.

Tušak, Matej (2024): Dr. Matej Tušak: Kako gradimo narodni ponos. *Radio Ognjišče*, 3. 7. 2023. Pridobljeno 25. 8. 2024: https://avdio.ognjisce.si/share/svpm_2023_07_03_Matej_Tusak.

Grafenauer, Niko (2002): Spremna beseda. V Nadja Zgonik (ur.): *Podobe slovenstva*. Ljubljana: Nova revija.

Habinc, Mateja; Jezernik, Božidar (ur.) (2009): *Kulturna dediščina in identiteta*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Kurikulum za vrtce: predšolska vzgoja v vrtcih (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Strategija razvoja Slovenije 2030 (2017). Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.

Turnšek, Nada (2009): Vrtec – prostor aktivnega demokratičnega državljanstva. V: *Posvet vrtcev Slovenije*, 18. 6. 2009, Maribor. Pridobljeno: 31. 8. 2024: http://pefprints.pef.uni-lj.si/1367/1/vrtec_prostor_aktivnega_drzavljanstva-Pestalozzi.pdf.

V VRTCU NA POT SLOVENSKE TRADICIJE

IN KINDERGARTEN ON THE PART OF SLOVENIAN TRADITION

Lidija Mali (lidija.mali@vrtec-kamnik.si), diplomirana vzgojiteljica predšolskih otrok,

Vrtec Antona Medveda Kamnik enota Palček.

Slovenija

Povzetek

Predstavila bi rada pomen oz. pomembnost prenašanja kulturne dediščine na otroke že v predšolskem obdobju. V osrednjem delu prispevka predstavljam nekaj dejavnosti in delavnic, s katerimi želimo, da otroci spoznajo slovensko kulturno dediščino: delavnica izdelava trničev – tradicionalni sir iz Velike planine; izdelava idrijske čipke, delavnice, kjer smo spoznali celoten postopek pridobivanja volne iz volne jezersko-solčavske ovce, peka kruha v krušni peči, stari tradicionalni slovenski predmeti, tradicionalne pustne šeme in pustovanje; »potovanje« po Sloveniji z zgodbami in pripovedkami pravljčarke Irene Cerar. V enoti Pestrna smo aprila 2024 otvorili interaktivno »Slovensko« vas. Otroci spoznavajo in rokujejo, se igrajo, s tradicionalnimi predmeti določene pokrajine. Moje ugotovitve so, da otroci zelo radi sodelujejo pri teh dejavnostih in delavnicah. Vedno jih navdušujejo in razveseli jih, ko so jim katere stvari že poznane ter lahko svoja znanja nadgrajujejo. Menim, da imamo pedagogi pri tem zelo pomembno vlogo že v vrtcu.

Abstract

I would like to present the meaning or the importance of passing on cultural heritage to children already in the preschool period. I present some activities and workshops with which we want children to learn about Slovenian cultural heritage: workroom making trničev- traditional cheese from Velika planina, we produce Idrijska laces, the workrooms, where realised entire procedure of production of wool from wool lake Solčava sheep, beatch of bread in a wood-fired oven, old traditional Slovene objects. Traditional masqueraders and carnival ;.The travel of Slovenia with stories and narratives of fairy tale girl Irena Cerar. In April 2024, we opened an interactive "Slovenian" village in one of our units, the Pestrna unit. Children get to know and handle, play with traditional objects of a certain region.

My findings are that children are very happy to participate in these activities and workshops. They are always impressed and happy when they are already familiar with certain things and can improve their knowledge. I believe that educators have a very important role in this already in kindergarten.

Ključne besede: kulturna dediščina, predšolska vzgoja, tradicija, vrednote, znanje.

Keywords: cultural heritage, preschool education, tradition, values, knowledge.

1 Uvod

Vzgoja otrok se prične v najbolj rosnih letih in ravno tako je tudi z vzgojo tradicije. Vsaka država, narod ima svojo tradicijo in še kako je pomembno, da se le-ta ohranja in prenaša na mlajše rodove. Kulturna dediščina, naj bo snovna ali nesnovna, je temelj identitete vsake družbe, saj ta zajema zgodovino, tradicijo, znanje in vrednote nekega naroda. Zelo pomembno poslanstvo nas pedagogov je tudi to, da na mlajše rodove prenašamo slovensko tradicijo in vse, kar je z njo povezano. Poskrbeti moramo, da so znanja, ki jih predajamo naprej, prava in otrokom zanimiva. Da ob tem občutijo veselje, interes in pripadnost skupnosti in okolju. Da otrok ob tem začuti, kje so njegovi temelji, na podlagi katerih lahko gradi svoje znanje in vrednote.

1.1 Slovenska tradicija in kako je potekal njen razvoj skozi čas

Etnologija (iz grščine *ethnos* – ljudstvo) je veda, ki se ukvarja z raziskovanjem vsakdanjega načina življenja in kulture etničnih skupin. V Evropi se je začela etnologija kot veda pojavljati ob koncu 18. stoletja. V 19. stoletju so pri raziskovanju ljudstev ločevali raziskovanje enega (navadno lastnega) ljudstva (na Slovenskem imenovano narodopisje) in primerjalno obravnavo etničnih skupin (etnologija). Po drugi svetovni vojni se začne razvoj sodobne etnologije, ki raziskovalno problematiko iz '*ljudske kulture*' razširi na raziskovanje '*načina življenja*'. S tem se raziskovanje razširi na celotno kulturo. Na Slovenskem kot eden prvih začne z raziskovanjem delavske kulture Slavko Kremenšek.

Oddelek za etnologijo je bil na Filozofski fakulteti v Ljubljani ustanovljen leta 1940. Raziskovalna dejavnost na področju etnologije na Slovenskem je organizirana predvsem v okviru Etnografskega muzeja, Inštituta za Slovensko narodopisje ZRC SAZU, Glasbeno narodopisnega inštituta, v oddelkih za etnologijo v slovenskih muzejih in Zavoda za varstvo kulturne dediščine. Pomembno središče etnoloških študij v slovenskem zamejstvu je Etnološki inštitut Urban Jarnik v Celovcu, čigar duhovni oče je bil Pavle Zablatnik. Med novejšje avtorje štejemo Bojana-Iljo Schnabla, ki je vpeljal v koroški interkulturni oz. slovenski znanstveni diskurz osrednji koncept inkulturacije kot fenomen kulturnih procesov in ki je tako premostil etnocentričnost v raziskavah ne da bi zanikal etničnost kot takšno. Ponekod po svetu, predvsem v ZDA in Združenem kraljestvu, jo imenujejo socialna ali kulturna antropologija.

Slovenska kultura je kultura Slovencev, južnoslovanske etnične skupine. Kljub majhnosti Slovenije je njena kultura izredno raznolika, saj obsega južni del Srednje Evrope, predstavlja stičišče slovanske, germanske in romanske kulture in zajema ozemlja vzhodnih Alp, Jadranskega morja, Panonske nižine in dela Balkanskega polotoka.

Ozemlje Slovenije je bilo skozi zgodovino dom številnim civilizacijam, vključno s prazgodovinskimi naseljenci in predvsem Rimljani, germanskimi kulturami ter predvsem zahodnimi in južnimi Slovani. S sodobnega vidika so narodi, ki so vplivali so sodobno identiteto in kulturo Slovenije, Slovenci, Avstrijci (posebno Bavarci), Italijani (posebno Benečani), Madžari in slovanski sorodniki. Različni deli države so bili deli znanih evropskih imperialnih držav. Med načini izražanja slovenske kulture štejejo zgodovina, ljudje, glasba in ples, literatura, kulinarika, tradicija, mitologija, šport, umetnost, film, gledališče, spomeniki in simboli.

Predniki Slovencev, slovenski prebivalci vzhodnih Alp, imenovani Karantanci, so bili prvi slovanski narod v zgodovini, ki so ustvarili kneževino z imenom Karantanija, njihova prisotnost pa se še danes čuti v Furlaniji v Italiji in južni Avstriji. Druga pomembna kulturna identiteta so Brižinski spomeniki, prvo neprekinjeno besedilo v latinici v slovanskem jeziku in najstarejši dokument v slovenščini, zapisano okoli leta 1000. Slovenija je tudi dom številnih mest Unescove svetovne dediščine, pomemben dejavnik kulture je tudi Rimskokatoliška vera, Slovenci pa so eden prvih pokristjanjenih slovanskih narodov.

1.2 Snovna kulturna dediščina

Pod pojmom snovna kulturna dediščina ciljamo na posamične stavbe, skupine stavb, območja, predmeti in zbirke predmetov (Bogataj, 2005: 9). Delimo jo na premično in nepremično. Pod premično kulturno dediščino spadajo vsi predmeti in vsi človeški sledovi iz preteklih obdobj. Ohranjanje in preučevanje teh predmetov prispeva k odkrivanju zgodovinskega razvoja človeštva in njegove povezanosti z naravnim okoljem. Glavni vir podatkov o premični kulturni dediščini so arheološka raziskovanja. Predmete, ki so del premične kulturne dediščine, hranijo slovenski nacionalni in regionalni muzeji. Premična dediščina je tudi arhivsko in knjižnično gradivo. Pod nepremično kulturno dediščino spadajo stavbe, vključno s pripadajočimi napravami, okrasjem, opremo, pripadajočimi zemljišči, stara mestna in vaška jedra in arheološka najdišča. Te stavbe (ponekod celovite skupine mestnih in podeželskih stavb) imajo izrazit zgodovinski, arheološki, umetniški, znanstveni, družbeni ali tehniški pomen.

1.3 Nesnovna kulturna dediščina

Ustno izročilo in ljudsko slovstvo	Človekove aktivnosti, povezane z jezikovnim izražanjem kot tradicionalnim orodjem za širjenja ljudskega izročila, podatkov in znanja	Narečje, pogovori in reki, uganke, šaljivke in vici, pesništvo, pripovedništvo ter mitologija in bajeslovje
Uprizoritve in predstavitve	Oblike glasbenega, pevskega, plesnega ali gledališkega predstavljanja in likovnega izražanja, ki se izvajajo z javnim nastopom	Gledališke uprizoritve, karnevali, folklorno- turistične prireditve, plesi, glasba, igre (otroške, odrasle, športne)
Šege in navade	Aktivnosti s področja družbene kulture, ki označuje in razlikuje praznične in vsakodnevne oblike človekovega delovanja, verovanje in vedenje	Letne šege, šege življenjskega kroga, delovne in pravne šege ter praznovanja v družinskem in skupnostnem okviru
Znanje o naravi in okolju	Izročila o znanju o rastlinskem in živalskem svetu, o vremenu, vodi, prostoru in veselju	Znanje o rastlinskem živalskem svetu, vremenu, vodi, prostoru, veselju, zdravilstvu
Gospodarska znanja in veščine	Znanja in veščine rokodelstva in obrtništva, trgovine in transporta ter znanja in delovne prakse nabiralništva, lovstva, kmetijstva, gozdarstva, rudarstva in industrije	Rokodelska in obrtna znanja, trgovina, transport, nabiralništvo, lov, kmetijstvo, gozdarstvo, prehrana in industrija
Ostalo	Nesnovna dediščina, ki je ni mogoče uvrstiti v nobeno od naštetih zvrsti	

2 Slovenska tradicija v vrtcu

214

V vrtcu Antona Medveda Kamnik se zavedamo pomembnosti, da naši otroci spoznajo slovensko tradicijo. Naša vizija se glasi: »Z roko v roki, na temeljih tradicije in z inovativnimi pristopi, gradimo kakovosten vrtec«. Z dejavnostmi, ki so povezane s spoznavanjem slovenske tradicije, pričnemo že v najmlajših skupinah. Pričnemo z ljudsko pesmijo in plesi, prstnimi igrami, pripovedovanjem basni, pripovedk in zgodbami domačih krajev. Skozi leta, ko so otroci v vrtcu, načrtujemo dejavnosti tako, da so prilagojene starosti otrok. Pri tem se povezujemo tudi z lokalnim okoljem, raznimi društvi, skupinami, muzeji, knjižnico.

2.1 Trnič

Spoznavali smo naše kraje in v povezavi s tem tudi Veliko planino in njeno tradicijo. V sklopu tega smo v vrtec povabili go. Mali, ki nam je prikazala iz česa, kako in tudi zakaj se naredi trnič. Trnič je tradicionalni slovenski sir. Je trdi sir, ki so ga stoletja izdelovali pastirji na Veliki planini, Mali planini in Gojški planini. Ta sir se izdelava iz skute in smetane. Oblikovan je v kepo, na katero se odtisnejo razni vzorci za lep izgled. To se naredi s posebnimi lesenimi pripomočki – pisavami, v katere so izrezljani razni vzorci. Na vrhu kepe se naredi mali vršček. Trnič spominja na ženske prsi in včasih so ga pastirji poklanjali svojim izbrankam.

Za zaključek je sledila degustacija, saj smo si ga pri kosilu naribali na testenine. Otroci so hitro ugotovili, da jih spominja na okus sira parmezan. Prikaz jim je bil zelo zanimiv in so sodelovali z veliko mero pozornosti. Tudi zgodba jim je ostala v spominu in hitro so jo predali svojim domačim. To pa je tisto, česar si želimo, da dejavnosti pri otrocih pustijo pečat, da jo znajo pravilno predati naprej. Otroku da občutek, da ve nekaj pomembnega, kar je del naše slovenske tradicije.

Slika 1: Trnič. Vir: Praznik trniča v Kamniku – Trnič na vsako mizo – domžalec.si (domzalec.si) (30. 6. 2024).

Slika 2: Prikaz izdelave trniča, ga. Rezka Mali (16. 4. 2021). Foto: Damjana Pirc.

2.2 Idrijska čipka

Povabili smo babico otroka iz skupine, katera nam je predstavila idrijsko čipko. Najprej je pokazala pripomočke, ki jih potrebuje za izdelavo (košarica, v kateri je ovalna blazina, klekeljne, bučike, škarje, piker, ročka, vzorci čipk na papirju, sukanci za klekljanje). Nato pa je prikazala, kako se izdelava idrijske čipke. Otroci se niso mogli načuditi hitrosti njenih prstov, pod katerimi je kar hitro začela nastajati čipka. Bili so zelo pozorni in navdušeni, hitro pa so ugotovili, da je klekljanje zelo zahtevno in dolgotrajno dela in da je zelo zahtevno.

Slika 3: Izdelava idrijske čipke (6. 3. 2023). Foto: Alenka Repanšek Uršič.

216

2.3 Ovčja volna avtohtone slovenske ovce jezersko-solčavske pasme

Ovčja volna. Otroci so pri tej dejavnosti spoznavali, kako dobimo volno in za kaj jo potrebujemo. Spoznavali smo avtohtone slovenske sorte živali in kaj vse nam živali dajejo. Tako smo prišli tudi do jezersko solčavske ovce. Ker je ovca v našem okolju prisotna in je otrokom poznana, so tudi zanjo hitro vedeli povedati, kaj vse nam daje. S podeželskim društvom Tuhinjske doline smo organizirali srečanje, na katerem smo si ogledali, kako se ovcam striže volna. Volna, ki je bolj čista, se porabi za volno, tista, ki je bolj umazana, pa se lahko uporabi na vrtu. Pogledali smo si celoten postopek, kako se nato volna pripravi za nadaljnjo obdelavo, da dobimo volno za polstenje in klopko volne. Volno, ki ni bila primerna za obdelavo, smo odnesli v vrtec.

V vrtnu imamo Eko vrtičke, katere obdelujemo po načelu perma kulture. Vsako leto si zadamo, da obnovimo eno gredo in v njeno drugo plast gre neoprana ovčja volna.

Otroci so zelo uživali v prikazu striženja ovac. Najbolj pa so bili veseli, ko so lahko božali male ovčke, jagenjčke. Nekateri otroci so sicer zaskrbelo, da jih bo sedaj zeblo, ko nimajo volne, vendar jim je kmet hitro razložil, da je to ovcam všeč. Postrizajo jih dvakrat letno, spomladi, predno gredo na pašo, in jeseni, predno gredo na zimsko bivanje v hleve.

Otroci vedno zelo radi delajo na vrtu, saj se pri tem počutijo pomembne. Ko smo na novo obnovili visoko gredo, se jim je zdelo to zelo imenitno, saj smo že nekaj mesecev nabirali potreben material (veje, kompost), sedaj pa

so le dočakali, da so vse veje odnesli v gredo, ter da smo razdrli kompost. Pri tem so se zelo dobro videle plasti predelanega in še nepredelanega komposta. Vrtnarjenje je zelo pomembno za samopreskrbo. Vrtnarjenje po načelu pa še toliko bolj, saj otroci dobivajo življenjska znanja o čim bolj sonaravnem vrtnarjenju. Zelo jim je bilo všeč, da smo za eno plast dodali volno. Veliko otrok je to povedalo svojim staršem, katerim so tudi zelo modro razložili, zakaj je to tako dobro za grede.

Slika 4: Visoka greda, druga plast, neoprana ovčja volna (7. 5. 2024). Foto: Nataša Breznik.

2.4 Tradicionalni slovenski zajtrk

V našem vrtcu se vsako leto pridružimo vseslovenski akciji »Tradicionalni slovenski zajtrk«. V preteklem šolskem letu je bila glavna pozornost namenjena kruhu. Spoznavali smo, kako se je kruh pekel nekoč oz. v našem kraju se še v marsikaterem domu tudi danes peče tako. Spoznali smo tudi tradicionalne predmete, pripomočke za peko kruha, kot so krušna peč, mentrga, nečka, vevca, lopar za kruh in pehar. Otroci so si na delavnici s pomočjo odraslih čim bolj samostojno zamesili hlebček kruha, katerega smo nato spekli v krušni peči.

Ko se je kruh pekel, smo prisluhnili, zakaj ga je treba spoštovati in kako mu znamo Slovenci izkazati hvaležnost, saj se pred prvim rezom kruh z nožem vedno pokriža. S tem se zahvalimo za kruh in prosimo, da bi ga imeli vedno na domači mizi. Slovenci imamo tudi lep pregovor, ki pravi: »Če kruhek pade ti na tla, poberi in poljubi ga«. Tako je bil tudi naslov naši stojnici na sejmu Altermed, na katerem se v okviru Ekošole predstavlja naš vrtec. Ob tej priložnosti se tudi vsako leto spomnimo naše slovenske čebele, kranjske sivke. Otrokom predstavimo pomen čebel za nas in naravo, čebelnjake ter delo čebelarja. Povežemo se s čebelarским društvom iz Lukovice, kateri nam pripravijo zelo kvalitetne delavnice na temo kranjske sivke.

Ko smo spoznavali stare predmete, si je večina otrok zelo hitro zapomnila imena. Nekateri so celo povedali, da nekatere uporabljajo tudi doma. Vidi se, da je naša enota na vasi in je še v marsikaterem domu krušna peč, kjer se še vedno enkrat tedensko peče kruh. Zelo so bili veseli, ko zamesili svoj mali hlebček kruha in ga spekli v krušni peči. Z velim ponosom so ga odnesli domov. Vsako leto tudi naš vrtec sodeluje pri »Slovenskem tradicionalnem zajtrku«. Naši otroci že vedo povedati, da je naša avtohtona čebela kranjska čebela, ki je sivo črne barve. Vedo tudi, da čebele nabirajo cvetni prah in medicino in v čebelnjaku naredijo med. Tudi nam je zelo pomembno, da otrokom privzgojimo pravi odnos do hrane in kulturo prehranjevanja. Zelo so bili tudi navdušeni nad delavnico o čebelah, predvsem, ko je bila pokušina različnih vrst medu.

218

Slika 5: Peka kruha v krušni peči (16. 10. 2023). Foto: Lidija Mali.

Slika 6: Štafeta semen v povezavi s starinskimi predmeti, na fotografiji nečka in jerbas (17. 4. 2024).

Foto: Lidija Mali.

2.5 Pustne šege in navade

Pustovanje. Slovenska tradicija pustnih šem se zelo razlikuje od pokrajine do pokrajine. Vsaka pokrajina ima neko svojo tradicionalno pustno masko. Vse pa družijo namen pustovanja, odganjanje zime in klicanje pomladi. Že kar nekaj let naš vrtec obiščejo kurenti, ki na otroke pustijo zelo velik vtis. Večkrat so nas obiskali kurenti iz etnografske sekcije Zamušani.

S pomočjo slik in posnetkov pa spoznamo tudi druge tradicionalne slovenske pustne šeme. V naši enoti Palček že mnogo let organiziramo pustno povorko. Zberemo se pred vrtcem in skupaj s starši in starimi starši ter naredimo pustno povorko, s katero se sprehodimo čez celotno vas. Imamo več postankov, saj nas vaščani z veseljem ustavijo in pogostijo. Vedno na koncu sledi tudi ples in pogostitev.

Otroci imajo zelo radi pust in vse, kar je povezano z njim. Vsako leto znova ga pričakujejo z velikim veseljem. Z navdušenjem so gledali posnetke in fotografije raznih pustnih šem, ki so značilne za določene dele Slovenije. Menim, da je to tudi zelo koristno, saj poznajo pomen, zgodbo, zakaj so določene šeme smešne oz. nekatere kar malo strašne. Potem je tudi manj težav pri raznih obiskih pustnih povork. Vsako leto v naši enoti vrtca organiziramo pustovanje s starši in starimi starši. Pri tem je odziv vedno zelo dober, saj se tega druženja veselimo vsi.

Slika 7: Obisk kurentov v enoti Tinkara v Kamniku (22. 2. 2022). Foto: Damjana Pirc.

Slika 8: Tradicionalna pustna povorka skozi vas Šmartno v Tuhinju (10. 2. 2024). Foto: Nataša Breznik.

2.6 Potovanje po okoliških krajih z zgodbami in pripovedkami

Na izlet po Sloveniji z zgodbami in pripovedkami pravljčarke Irene Cerar. V našem vrtcu smo pozorni, da zajamemo čim več dimenzij tradicije in ena izmed njih so slovenske pripovedke in zgodbe, katerih je v Sloveniji zelo veliko. V preteklem šolskem letu smo si zadali cilj, da z zgodbami in pripovedkami potujemo od Kamnika čez Tuhinjsko dolino in gremo na Menino planino. Skozi celo šolsko leto smo prebirali zgodbe in pripovedke in se pri tem posluževali dveh knjig Irene Cerar: Pravljične poti Slovenije in Kamniške pravljčine poti. Pri tem smo uporabili zemljevid kamniške občine in označevali z zastavicami, iz katerega kraja je katera zgodba. Tako smo imeli dober pregled, kje po Sloveniji potujemo. Začeli smo v mestu Kamnik, odšli na Veliko planino, nato smo se usmerili čez Tuhinjsko dolino in šli do Motnika. Za zaključek smo organizirali družinski izlet na Menino planino. Skupaj smo se odpravili iz Bibe planine proti Menini planini. Med pohodom smo naredili več postankov, kjer sem predstavila zgodbo Vile z Menine planine. Otroci in tudi starši so ji prisluhnili z navdušenjem. Predstavila sem jim tudi zanimivosti teh krajev. Npr., kako je bila v teh krajih ustanovljena prva slovenska pastirska šola in da je planina kraški svet, čeprav je njena lega zelo daleč od Slovenskega Krasa.

Otrokom je bilo potovanje z zgodbami in pripovedkami po okoliških krajih zelo zanimivo. Zelo hitro so si jih zapomnili. Najbolj pa jim je bila všeč zgodba O Livanku, katera ima kraj dogajanja v vasi Šmartno. To je vas, kjer se nahaja naš vrtec. Zelo je bilo zanimivo prisluhniti marsikateremu staremu staršu, ki je dodal še marsikateri spomin oz. povedal svojo različico zgodbe.

Slika 9: Družinski izlet na Menino planino (6. 5. 2024). Foto: Nataša Breznik.

2.7 Interaktivna slovenska vas v vrtcu Antona Medveda Kamnik

Naša ravnateljica ga. mag. Liana Cerar si je zadala cilj, da v eni izmen enot našega vrtca uresniči željo po postavitvi Slovenske vasi. To smo realizirali v šolskem letu 2023/24. Interaktivna Slovenka vas je umeščena na otroško igrišče enote Pestrna.

V njej stojijo tradicionalne slovenske hiše iz štirih slovenskih pokrajin – Gorenjska (planšarska bajta), Primorska, Prekmurska in Štajerska. Hiše so v pomanjšani izdelavi, vendar zgrajene tako, da se otroci v njih lahko igrajo in spoznavajo znamenitosti določene pokrajine. Hiše so opremljene s tradicionalnimi predmeti ter zvočnimi in didaktičnimi vsebinami. V njih preko igre otroci spoznavajo svoje korenine, tradicijo Slovenije in ob tem dobijo občutek, kakšno je bilo življenje nekoč. V vasi je tudi tabla, na kateri so zgodbe slovenske vasi. Preko njih se bodo otroci lahko spoznavali s koreninami kulturne dediščine teh pokrajin.

Slika 10: Interaktivna Slovenska vas (4. 4. 2024). Foto: Simona Ftičar Nose.

2.8 Ljudski ples in folklorna skupina

V našem vrtcu imamo že kar nekaj let otroško folklorno skupino. V njej sodelujejo otroci od četrtega leta dalje. Folklorno skupino vodita dve vzgojiteljici, ki imata znanje in veselje do slovenskih narodnih plesov. Otroci spoznavajo tradicionalne slovenske ljudske ples, pesmi in igre. Dobivajo se 3-4 krat mesečno. Sodelujejo na raznih prireditvah.

Tudi v naši enoti Palček smo želeli ustanoviti otroško folklorno skupino. V preteklem šolskem letu sva s sodelavko pričeli s temi dejavnostmi bolj načrtno. Pri otrocih je bil zelo dober odziv, pokazali so interes za sodelovanje. Celo šolsko leto je bila v našem vrtcu rdeča nit slovenska tradicija. Z zgodbami in pripovedkami smo potovali po lokalnem okolju. Z ljudskim plesom, pesmijo in igro smo potovali in spoznavali širno Slovenijo. Dejavnosti smo povezovali tudi s spoznavanjem tradicionalnih slovenskih jedi. Spoznali smo tradicionalne slovenske jedi osmih pokrajin ter vedno organizirali kuharski dan, to pomeni, da smo sami pripravili jed in jo pojedli (Prekmurje – langaš, Gorenjska – ajdovi žganci z ocvirki, Notranjska – Tuhinjska fila, Koroška – Koroški kruhov narastek, Štajerska – pohorska omleta, Primorska – jota, Dolenjska – sirovi štruklji, Bela krajina – Belokranjska pogača).

Ob zaključku šolskega leta smo povabili starše, za katere smo pripravili presenečenje. Otroci so se oblekli v obleke folklorne skupine in zaplesali smo jim dva ljudska plesa, Ob bistrem potočku je mlin in Rašpljo. Zapeli smo istrsko ljudsko pesem: Moja mati kuha kafe, slovensko ljudsko Po Koroškem po Kranjskem in slovensko ljudsko Ob bistrem potočku je mlin. Pokazali smo tudi ljudsko igro Zvezde metat. Starši so bili nad videnim navdušeni, otroci pa ponosni. To nama je s sodelavko tudi dalo idejo, da z novim šolskim letom v naši enoti Palček ustanoviva otroško folklorno skupino. Sodelovali bomo na lokalnih prireditvah in se povezali s kmečkim društvom ob prazniku »Stari kmečki običaji« in ob materinskem dnevu ter ostalih priložnostih.

Slika 11: Otroci v folklornih oblekah (10. 6. 2024). Foto: Lidija Mali.

3 Zaključek

V domačem okolju se otroci vedno redkeje srečujejo s spoznavanjem slovenske tradicije. Vedno pogosteje pozabljamo na tradicijo oziroma jo nekako potiskamo na stran. Spodriva jo moderen način življenja ter množica drugih dejavnosti. Pri tem je tudi zelo močan dejavnik okolje (mesto, vas). Z veliko hitrostjo prodirajo tuja praznovanja in običaji, ki spodrivajo našo slovensko tradicijo.

Pomembna je skupnost, v kateri so člani povezani in imajo skupne temelje, interese, vrednote. Pri ohranjanju slovenske tradicije imamo zelo pomembno vlogo pedagogi v vseh starostnih skupinah otrok in na vseh ravneh izobraževanja. Dobro bi bilo, da bi se vsi bodoči pedagogi izobraževali tudi na tem področju, da bi spoznavali in širili znanje o slovenski tradiciji ter ga pravilno predajali naprej.

Menim, da so otroci slovenskih krščanskih družin še deležni doživljanja in spoznavanja slovenske tradicije in da je to del njihovega načina življenja. To se mi večkrat potrdi pri delu v vrtcu, ko otroci pripovedujejo o njihovem

načinu življenja (kdaj in katere jedi jedo ob določenih praznikih in dogodkih, kako praznujejo paznike, katere pesmi prepevajo, katere prireditve obiskujejo, katere predmete uporabljajo v vsakdanjem življenju ...).

Zelo pomembna je tudi vez med otroki in starimi starši. Če je možno, jim dopustimo to vez, saj imajo zelo pomembno vlogo pri vzgoji naših otrok in tudi pri ohranjanju slovenske tradicije.

Vsak narod naj spoštuje in ljubi svoje korenine, zgodovino, saj jim tudi to da temelje pri oblikovanju osebnosti.

Narodni ponos v globaliziranem svetu se lahko razvija že v vrtcu z vključevanjem kulturnih elementov, jezika, zgodovine in tradicije. Pomembno je, da otroci cenijo in razumejo svojo identiteto.

Zato pri vzgoji za narodni ponos prepletamo več področij dejavnosti: igre, pesmi, pripovedi in umetnost, ki odraža nacionalno kulturo. Zelo je pomembno, da pedagogi spodbujamo otroke, da delijo naše slovenske zgodbe in tradicijo, s čemer krepimo njihov občutek pripadnosti.

Globalizacija vedno pogosteje prinaša vplive iz drugih kultur, kar je spodbudno, vendar je pri tem ključno ravnotežje med sprejemanjem raznolikosti in ohranjanjem lastne kulture. Skozi različne dejavnosti in projekte lahko že otroci in tudi njihovi starši osvojijo veščine kritičnega razmišljanja in se naučijo, kako ceniti različnost. Tako se narodni ponos krepi že v zgodnjem otroštvu, kar vodi v bolj spoštljivo družbo.

Izkušnje iz dvaindvajset letne prakse v vrtcu mi potrjujejo, da je še kako koristno in potrebno že male glavice seznanjati z našo kulturo ter jih vzgajati za ljubezen do domovine in države.

4 Viri in literatura

Barčica: *Slovenske ljudske pesmi za otroke*. Erimas 2009.

Etnologija (b. d.): *Wikipedija*. Dostopno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Etnologija>.

Cerar, Irena (2014): *Pravljичne poti Slovenije*. Ljubljana: Vodniki Sidarta

Cerar, Irena (2014): *Kamniške pravljичne poti*. Ljubljana: Vodniki Sidarta

Križnar, Naško (ur.) (2011): *Živa kulturna dediščina se predstavi*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.

KREPITEV NARODNEGA PONOSA PREKO RAZLIČNIH DEJAVNOSTI NA RAZREDNI STOPNJI OŠ

FOSTERING NATIONAL PRIDE THROUGH EDUCATIONAL AND CREATIVE ENGAGEMENT IN PRIMARY EDUCATION

Andreja Hočevar (andreja.hocevar@osribnica.si), profesorica razrednega pouka OŠ dr.
Franceta Prešerna Ribnica,
Slovenija

Povzetek

Narodno zavest v globaliziranem svetu lahko pri učencih na razredni stopnji spodbujamo skozi štiri temeljna področja človekovega delovanja: kognitivno – ko podajamo znanje, emocionalno – krepitev medkulturnih in osebnih odnosov in tudi prek različnih dejavnosti – spretnosti ter sposobnosti kritičnega mišljenja. To predstavljam skozi svoje dolgoletno delo z učenci, od osamosvojitve naše države, pa vse do danes in se kritično vprašam, kako se narodni ponos skozi leta razvija oz. spreminja. Predstaviti želim dejavnosti, ki jih izvajam z učenci 5. razreda pri slovenskem jeziku in književnosti, glasbenih dejavnostih in preko predmeta družba. V svetu, ki postaja vse bolj globalen, je namreč pomembno, da učence opolnomočimo za oblikovanje osebne in narodne identitete, hkrati pa jih moramo spodbujati k uspešnemu medkulturnemu komuniciranju.

Abstract

National consciousness in a globalized world can be nurtured in students at the classroom level by focusing on four fundamental areas of human activity: cognitive – when imparting knowledge, emotional – by strengthening intercultural and personal relationships, and through activities that develop skills and critical thinking abilities. In this article, I aim to explore this area through my long-term work with students, spanning from our country's independence to the present day, and critically examine how national pride has evolved or changed over the years. I will showcase the activities I have developed with 5th-grade students through Slovenian language and literature, musical activities, and social studies. In a rapidly globalizing world, it is essential to support students in developing both their personal and national identity while encouraging effective cross-cultural communication.

Ključne besede: globalizacija, narodna identiteta, učenci, učne dejavnosti.

Key words: globalization, national identity, pupils, learning activities.

1 Uvod

Globalizacija je proces, ki je odločno prispeval k odpiranju meja, pretoku kapitala in vzpostavljanju svobodnega trga in ima številne definicije. Najbolj poznana je tista, ki globalizacijo povezuje s pretežno pozitivnimi občutki in pričakovanji o boljšem življenju, novih delovnih mestih in številnih priložnostih. Globalizacija je širok proces, ki se zajeda v vse pore našega življenja. Tako lahko danes zaznamo vpliv globalizacije v kulturi, družbenem življenju, politiki, ekonomiji in življenjskem okolju. Z njo se srečujejo posamezniki, ki imajo lahko od nje koristi, nekatere posameznike pa lahko potisne še bolj na rob družbe. Določene države in kontinenti so iz globalizacije potegnili veliko koristi, druge države pa je pahnila v še večjo revščino. V globaliziranem svetu mora postati močna komponenta narodna zavest, ki jo gojimo preko narodne identitete. Narodna identiteta, ki ji sledi v nadgradnji narodni ponos, se razvija in krepi tako, da se identificiramo z jezikom, običaji, šegami in navadami, z načinom življenja naroda, kulturo naroda in njegovim zgodovinskim razvojem. Identifikacija z narodom pa poteka z učenjem in vzgojo, tako da posamezniki, pripadniki naroda, usvajajo znanje jezika, spoznavajo

nacionalno kulturo, nacionalno zgodovino, sprejemajo pravila, običaje in določen način življenja, si oblikujejo in razvijajo vrednote ter tako oblikujejo nacionalno zavest, to je zavest o pripadnosti narodu.

Šolski sistem institucionalizira nabor vsebin, namenjenih krepitvi nacionalne identitete in način njihovega prenosa, ob tem pa sodobni koncept šolstva vključuje tudi načelo oblikovanja in širjenja nacionalne kulture in spodbujanja medkulturnosti ter načelo oblikovanja zavesti o zavedanju lastne identitete in aktivnem vključevanju v oblikovanje dediščinskih skupnosti. Obe načeli sta vključeni tudi med načela in cilje nadaljnega razvoja osnovne šole v Sloveniji. Kot še navaja Bela knjiga, morajo učenci pridobiti znanje o zgodovini Slovenije in njeni kulturi, poleg razvijanja in ohranjanja lastne kulturne tradicije pa je treba spodbujati medkulturnost in spoštovanje pluralizma kultur. Učenci naj bi razvili zavedanje identitete v osebnostnih, nacionalnih in kulturnih razsežnostih. Njihov položaj v lastnem lokalnem okolju mora temeljiti na povezovanju vrednot tega okolja in učnih ciljev šole ter tako postati del oblikovanja in delovanja v dediščinskih skupnostih. Podajanje teh vsebin je zaznamovano z iskanjem ravnovesja med spoštovanjem vseh narodov in spoznavanjem značilnosti svojega, pri čemer je že količina informacij o lastnem narodu lahko element diferenciacije. Vsekakor je pri domovinski vzgoji posebna pozornost namenjena temu, kako se domovinski elementi vpletajo v učno vsebino. Pogosto so to mehkejši pristopi in subtilnejše podajanje vsebin. Ta subtilnost se morda še nekoliko poveča, kadar vzgajamo mlade osebnosti (Krek, 2011).

Šole učencem in dijakom lahko ponudijo številne priložnosti za razvijanje zavesti o državljski pripadnosti, njeni kulturni, jezikovni dediščini in raznolikosti ter obenem spodbujajo strpnost. V šoli posredujemo znanje, usposabljammo veščine, vzgajamo vrednote in ena temeljnih vrednot je: imeti rad svojo domovino. Preko vsega naštetega pa se lahko v učencih prebudi narodni ponos. »Domovinska vzgoja je vzgoja ZA in ne PROTI, namreč, kako naj vzgajamo, če ne za ljubezen, za vrednote, za smisel.« (Zver, 2006a: 19).

2 Strategije dela z učenci v 5. razredu

Ko sem se pred 35 leti odločala za svojo poklicno pot, je verjetno vplivala name tudi vzgoja, ki sem je bila deležna v svoji družini. Živela sem v razširjeni družini, skupaj s starim atom in staro mamo, v skupnem gospodinjstvu. Naša življenja so bila prepletena od jutra do večera – od preprostega slovenskega zajtrka, ki mi ga je pripravljala stara mama pred odhodom v šolo, do pripovedovanja zgodb, pripovedk in bajk starega ata v večernih urah.

Dediščina mojega zgodnjega obdobja bivanja s starimi starši je prav gotovo vplivala na krepitev moje narodne zavesti in gotovo tudi ponosa na svoj narod, ki ga lahko v luči, da se svet spreminja, nosim s sabo na svoji poklicni poti od svojih začetkov poučevanja še v SFRJ, ko smo vsi hrepeneli po svoji državi, do zanosa ob osamosvojitvi in življenja v samostojni Sloveniji in ne nazadnje vpetosti našega bivanja v globaliziranem svetu.

2.1 Družba

V 5. razredu sta pri predmetu družba dve obsežnejši temi in v obeh se dotaknemo tudi domoljubnih vsebin.

Prvi vsebinski sklop Slovenija zajema štiri vsebine, ki temeljijo na geografski podlagi – pri temi Lega in značilnosti učenci spoznavajo slovensko tipičnost skozi štiri naravne enote, znajo ceniti njene raznovrstnost in posebnosti pokrajin, ki oblikujejo tudi našo istovetnost.

Da učenci čim bolj preko lastnega dela spoznajo pokrajino – naravne enote Slovenije, se že nekaj let poslužujem ideje Turistična agencija. Učence razdelim v skupine, v katerih ima vsak svojo aktivno vlogo.

Na začetku obravnave nove naravne enote 'odprejo' turistično agencijo in jo poimenujejo. Nato v agenciji izvolijo direktorja, tajnika, blagajnika in turističnega vodiča. Direktor usmerja, organizira in poskrbi, da bo delo teklo gladko, tajnik poskrbi za zapisovanje ugotovitev, blagajnik predstavi finančne okvire agencije in ponudbe, turistični vodič pa vodi na koncu predstavitev. Tako se skupaj podajo na dvotedensko raziskovanje, npr. Obsredozemskih pokrajin. V tem času v računalniški učilnici raziskujejo na spletu, prebirajo literaturo iz šolske knjižnice in uporabijo svojo iznajdljivost pri iskanju virov ... Nato pripravijo predstavitev s programom PowerPoint

ali plakatom. Pripravijo tudi zgibanko s ponudbo za turista. Po dveh tednih sledi predstavitev agencije, ko predstavijo vse, kar so novega izvedeli, ter prepričajo sošolce in mene, zakaj naj obiščemo to pokrajino.

Predstavitev mora vsebovati naslednje (primer Obsredozemskih pokrajin):

- Lega pokrajine
- Delitev na kraške in ne-kraške pokrajine
- Podnebje in vremenske značilnosti
- Svet ob obali (značilnosti obale, stara mesta, vasi, stare hiše, gospodarske dejavnosti nekoč in danes)
- Primorske pokrajine v notranjosti (lega, značilnosti, posebnosti, večja mesta ...)
- Šege in navade
- Značilne jedi (ob obali in v notranjosti)
- Naravne znamenitosti
- Kulturne znamenitosti (bajke o nastanku nekega kraja ...)

V svojih predstavitvah morajo obvezno uporabiti in navesti naslednje vire: učbenik DRUŽBA IN JAZ 2, najmanj dve knjigi iz knjižnice (npr. Slovenija in njene pokrajine ...), podatke s spleta (spletna stran).

Pri predstavitvah nekaterih pokrajin pa se poslušalci spremenimo tudi v tuje turiste, ki prihajajo iz drugih držav, in takrat je še posebej prisoten čustveni naboj narodnega ponosa, ki ga izžarevajo petošolci v svojih predstavitvah.

Posebna izkušnja je bila, ko smo v šoli en mesec gostili učenko z Nove Zelandije, ki je po več letih prišla s starši na obisk v domovino in so jo želeli vključiti v šolo. S kakšnim zanosom so učenci predstavljali projekt!

Slika 1: Primer predavitve - del ppt. (Foto: arhiv avtorice).

Tema *Domača pokrajina* vsebuje šest vsebinskih delov. V temi *Zgodovinski razvoj v domači pokrajini skozi življenje ljudi* najdemo elemente domovinske vzgoje. Učenci morajo navesti znane osebnosti iz domače pokrajine, pomembnejše kulturnozgodovinske spomenike (arheološka najdišča, gradove, cerkve) in razložiti, kaj kulturnozgodovinski spomeniki sploh so ter kakšen je njihov pomen. Vsebina *Temeljna obdobja slovenskega domovinskega razvoja* temelji na poznavanju ključnih obdobj in dogajanj iz slovenske preteklosti. Nazadnje pa se dotaknemo še vsebine *Državna ureditev Slovenije*, kjer se obravnava simbole, znake in himno slovenske države.

Pri teh temah se odlično vključujemo v dejavnosti Rokodelskega centra Ribnica, ki deluje od leta 2010 in pod svojim okriljem združuje tri že uveljavljene dejavnosti, muzej, galerijo in trgovino, ter novo dejavnost, ki prav tako izvira iz ribniške tradicije, to je rokodelstvo. Ponudba zavoda je zato bogata in raznovrstna ter primerna za različne ciljne skupine, tako za predšolske in šolske skupine kot tudi za ostale obiskovalce, raziskovalce, radovedneže in ustvarjalce. Poslanstvo zavoda je trajna skrb za celostno ohranjanje in razvoj kulturne dediščine ter njeno povezovanje s sodobnim ustvarjanjem, zbiranje, varovanje, dokumentiranje in preučevanje kulturne dediščine za prenos informacij javnosti o njenem pomenu nekdanj, danes in v prihodnosti, povezovanje kulturnih dejavnosti s turizmom in ostalimi panogami gospodarstva, izobraževanje in populariziranje domače in umetnostne obrti ter sodobne likovne ustvarjalnosti (<https://www.rokodelskicenter-ribnica.si/>).

Da bi učenci 5. razredov prepoznali kulturno identiteto našega prostora ter načine, kako jo lahko ohranjamo, vsako leto na mednarodni dan muzejev, 18. maja, obiščemo Rokodelski center, ko nam pripravijo celodnevni program. Vodijo nas preko stalnih in začasnih razstav in rokodelskih dejavnosti. Tako smo si v letošnjem letu ogledali naslednje vsebine: predstavitev pletarstva in obodarstva, predstavitev lončarstva in ustvarjanje z glino, predstavitev top 5-ih svetovno znanih muzejev.

Slika 2: V Rokodelskem centru Ribnica. Foto: arhiv avtorice.

Ko pri družbi obravnavamo zgodovinska obdobja, se osredotočimo in ogledamo tudi zgodovinske ostanke in objekte iz bližnje in daljne zgodovine. Posebna zakladnica je Ribniški grad iz leta **1263**, ki je skozi obdobja menjaval več lastnikov. Danes je Ribniški grad namenjen manifestaciji našega kraja. Tu ima razstavne prostore Muzej Ribnica, ki skrbi za kulturno dediščino. Z učenci si ogledamo osrednjo stavbo – palacij so porušili, ohranili so le njen tloris. Obnovili so dva stolpa, ki so ju povezali z novim hodnikom. V Ribniškem gradu si ogledamo stalno razstavo o zadnji čarovnici na Slovenskem, Marini Češarek. Zadnji lastnik Rudež pa je zapustil gradu svoje pohištvo, ki ga razstavljajo v posebnem delu gradu. Na območju parkovne površine so v 80-ih letih postavili obeležja petinšestdesetim pomembnim ribniškim rojakom in ga poimenovali Park kulturnikov. Tu učenci spoznajo pomembne moške ribniške zgodovine, od renesančnega skladatelja Jakoba Petelina Gallusa, do skladatelja jazza in popevk Bojana Adamiča. V zadnjih nekaj letih je naš grad postal čudovito stičišče srečanj in poletnih dogodkov, kjer mladi nezavedno vsrkavajo duh zgodovine in narodnega ponosa.

Posebno doživetje je tudi, ko z učenci, ko opravijo kolesarski izpit, obiščemo stare razvaline še dveh gradov, in sicer gradu Breg in Ortnek, spoznavamo srednjeveški trg s starimi meščanskimi hišami in cerkvijo sv. Štefana, ki ima moderen pridih s Plečnikovimi zvoniki.

V sklopu zgodovinskega dela pri predmetu družba obiščemo vsako leto v maju Slovenski narodni muzej v Ljubljani, ki je čudovita nadgradnja učni snovi, ki so jo spoznavali pri pouku. V juniju pa je zadnjih 20 let v 5. razredu naša zaključna ekskurzija na Gorenjsko, ko si ogledamo Vrbo in Prešernovo rojstno hišo ter Blejski grad.

Vse to učence gradi za prihodnost. Ko prepoznavajo kulturno identiteto svojega kraja in države, jih to dela ponosne, da živijo v kraju oz. državi s tako bogato zgodovino in jih ne nazadnje gradi za prihodnost tudi v globaliziranem svetu.

2.2 Glasba

V 5. razredu glasbena vzgoja popelje učence od glasbenih izkušenj k razumevanju glasbenokulturnih okolij, ko pojejo domače in tuje ljudske in umetne pesmi iz različnih slovenskih obdobij in pokrajin. Razdelimo jih na pet delov, in sicer, glasbeno življenje v alpskem in predalpskem svetu, na Krasu, na Primorskem, v panonskem svetu in v Beli krajini.

Učenci spoznavajo na začetku enote narečje obravnavane pokrajine, nato pa ljudske plese in pesmi. Tako zaplešemo plese Koure šivat, Šuštarpolko, Zibenšrit, Tribučko kolo, Ovsetni štajeriš. Velik del slovenskega kulturnega izročila je namreč slovenski ljudski ples, ki je z ljudsko pesmijo in glasbili spremljal vsakdanje življenje posameznika ob vseh pomembnih mejnikih njegovega življenja, ob rojstvu otroka, na svatbi, ob različnih praznikih in pri delu ter tudi ob žalostnih in bolečih trenutkih.

»V ljudskem plesu, njegovih oblikah in načinu izvedbe, se izražajo duša, značaj in temperament Slovence, številne različice plesov pa odkrivajo njegovo ustvarjalnost. Zaradi vsega tega je ljudsko plesno izročilo vredno, da ga spoznajo tudi nove generacije. Učenci lahko tudi s spoznavanjem ljudskih plesov razvijajo svoje ustvarjalne sposobnosti, hkrati pa se neposredno srečujejo s kulturo bivanja svojih prednikov.« (Fuks, 2004: 7)

Velik poudarek je pri glasbi v 5. razredu tudi na petju ljudskih pesmi: Stu ledi, Iz zemlje gre v trto, Dajte mu, dajte, Ovo se klanja, Igraj kolo jabuko ter seveda Od Ribnice do Rakitnice.

Ker spremljamo pesmi in plese z ljudskimi glasbili in naravnimi zvočili (kamenčki, lončki s koruzo), je pri teh urah še posebej živahno in veselo. Vemo pa, da skozi prijetne občutke še lažje ponotranjimo vsebine, ki se jih učimo tudi za prihodnost, ko bodo tudi sami prenašalci kulturne dediščine. Ugotavljajo, da je ljudska glasba pomembna, ker predstavlja narod in njegovo preteklost, je ponos države, z njo ohranjamo jezik in narečja.

2.3 Slovenščina

V 5. razredu je pouku slovenščine namenjenih 5 ur tedensko. 60 odstotkov teh ur je namenjenih za delo z neumetnostnimi besedili, 40 odstotkov pa umetnostnim besedilom, ki pomembno prispevajo k oblikovanju narodne zavesti in posledično narodnega ponosa, saj se cilji nadgrajujejo. Poleg tega si učenci širijo obzorje z branjem slovenskih in tujih knjig ter tako skozi literaturo razvijajo strpnost in empatijo do drugih narodov in jezikov.

V drugi triadi je najti indikatorje domovinske vzgoje pri enem izmed štirih vsebinskih delov, ki se nanašajo na neumetnostna besedila, *Spoznavanje vloge in položaja slovenskega jezika ter slovenskega jezikovnega okolja*. V petem razredu se tako pogovarjamo z učenci o jezikih, ki jih govorijo ljudje v njihovem okolju. Sošolcem pa nato predstavijo pokrajinski ali narečni jezik.

Domoljubne elemente vsebuje tudi del predmeta, ki zajema obravnavo umetnostnih besedil, in sicer *Pripovedovanje in branje literature*, ki vključuje poslušanje slovenskih ljudskih pravljic ter prepoznavanje tipičnih slovenskih pravljичnih oseb (npr. rojenice, sojenice, povodni mož), struktur in motivov.

Pri vsebini *Pisanje neliterarnih, pol-literarnih in literarnih besedil učenci pišejo pravljice*, vanje vnašajo tipične slovenske elemente, se pogovarjajo s starejšimi osebami iz svojega kraja in si zapisujejo resnične zgodbe iz preteklosti.

V sklopu imam z učenci v 5. razredu mesec ljudskih in kasneje tudi avtorskih pravljic ter basni. V šolski knjižnici si izposodimo pravljice, ki jih berejo vsak dan 15 minut po malici. Prav letos so bili odlični bralci in so uživali v branju. Na ta način odlično spoznajo značilnosti ljudskih pravljic (avtor ni znan, prenašala se je iz roda v rod, kraj in čas dogajanja nista določena, osebe nimajo osebnih lastnih imen ali pa so imena izmišljena, nasprotja: lep – grd, pravičen – krivičen, pravljčna števila: 3, 7, 9, 10, 12, 40 ...100, čudežni predmeti in bitja ...). Pri slovenskem jeziku sledi poustvarjanje, pišejo lastne pravljice in basni z močnimi sporočili.

Posebno zanimivo je, kadar povabimo k uram zanimive ustvarjalce iz našega kraja. Letos je bila to naša upokojena učiteljica, babica našega učenca in pisateljica Sonja Pucer, ki nas je obiskala v predbožičnem času. Ker izhaja s Primorske, nam je pripovedovala, kako so pri njih praznovali božično-novoletni čas v njenem otroštvu. Učence je zanimala tudi njena literatura, ki jo tako radi prebirajo. To so pravljice, ki se navezujejo na njeno Primorsko in Ribniško dolino, v kateri živi zadnjih 40 let: Kako je Čapljič izumil suho robo, Kraški trojčki, Čipke ...

Slika 3: Pisateljica, upokojena učiteljica Sonja Pucer, na obisku (foto: arhiv avtorice).

V pouk slovenskega jezika se mi zdi pomembno vnašati tudi elemente narečnega jezika, ki vse bolj, z izjemo vasi, pri mladih izginja. Prav zanimivo je bilo videti, kako so bili navdušeni nad učiteljico, ki je kar naenkrat začela govoriti v narečnem jeziku.

Zaznati je namreč, da obstaja tendenca vračanja k lokalnim jezikom, narečjem. Učenci se bolj zavedajo svojega kulturnega ozadja in njegovega vpliva tudi na njih. Tako pa bodo tudi bolj kompetentni za življenje v evropski oz. svetovni skupnosti, v zasebnem in poklicnem življenju.

2.4 Ostale dejavnosti

Tekom svojega poučevanja sem v pouk vnašala vsebine, ki so krepile narodno zavest oz. ponos še z mnogimi drugimi dejavnostmi. Kar pet let sem izvajala kuharski krožek, pri katerem smo vsaj tri delavnice na leto posvetili domačim jedem. Povabili smo kakšno babico, ki nas je naučila npr. pripraviti koruzne žgance, domači kruh ...

Poseben čas je vsako leto čas pred božičem, ko organiziramo, da nam v jutranjem varstvu, pred poukom, berejo babice in dedki, ali pa z njimi izdelamo gregorčke, ki jih potem skupaj spustimo v potok Ribnica.

V projektu Dediščina domačega kraja pa smo letos spoznavali stara hišna imena, ugotavljali njihov izvor in jih nato pri likovni vzgoji tudi izdelali.

Slika 4: Branje dedkov in babic v jutranjem varstvu – božični čas (foto: arhiv avtorice).

Slika 5: Stara hišna imena – lončarjenje (foto: arhiv avtorice).

3 Zaključek

Narodno identiteto lahko ohranimo s trdno zasidranimi načeli, s krepitvijo spoznavanja narodnostne kulture skozi različne dejavnosti, ki jih morajo biti deležni učenci v procesu šolanja, da se opolnomočijo tudi za bivanje v globaliziranem svetu, saj se mora lokalno približevati tudi globalnemu svetu, hkrati pa skozi močan narodni ponos.

Čas, v katerem živimo, velikokrat ni naklonjen ohranjanju identitete naroda, še posebej tako majhnega, kot smo Slovenci. A v procesu poučevanja lahko veliko storimo za to, saj poznamo odlično vrsto načinov, kako lahko mladim približamo lepoto naše kulture in jezika, da dograjujejo čut do svoje domovine in si izgradijo svojo narodno identiteto. To lahko storimo z ohranjanjem živosti naših ljudskih običajev na moderen, otrokom prijazen način. Posebej moramo biti pozorni na ohranjanje slovenskega jezika, saj prepogosto naletimo na pogovor, ki vključuje ogromno tujk. Dodana vrednost jezika pa je seveda narečni jezik, ki ga moramo znati ceniti in preko svojega zgleda podajati tudi naprej v generacije. Lepo zazveni na naši šoli npr. jezik v vlogi mladega povezovalca programa v vlogi Ribničana Urbana ali dramski skeč v ribniškem narečju.

Z dejavnostmi moramo kot učitelji, ki imamo to poslanstvo, nadaljevati, še naprej skrbeti za jezik in dediščino naroda, narodnih običajev in navad, ki ostajajo ključen dejavnik pri oblikovanju narodnega ponosa mladega človeka v globaliziranem svetu, v katerega vstopajo. Takrat, ko veš kdo si, in imaš to rad, lahko spoštljivo sprejemaš tudi drugega in se mu ne ukloniš, ampak trdno stojiš ob njem ter si pridobiš njegovo spoštovanje.

4 Viri in literatura

- Fuks, Branko. (2004). *Ljudski plesi v osnovni šoli*. Priročnik za učitelje, mentorje in vaditelje. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.
- Krek, Janez (ur.) (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011*. Zavod RS za šolstvo in šport.
- O Zavodu Rokodelski center Ribnica: Vizija in poslanstvo. Ribnica: Javni zavod Rokodelski center Ribnica. Pridobljeno: 15. 8. 2024: <https://www.rokodelskicenter-ribnica.si/>.
- Zver, Milan (2006a): Da ne bi bili tujci v lastni kulturi. V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja in Janez Jug (ur.): *Državljska in domovinska vzgoja*, 18-21. Slovenska Bistrica: Beja.
- Zver, Milan (2006b): Družbeni trendi in spremembe. V Božidar Založnik (ur.): *Slovensko šolstvo*, 11-13. Nova Gorica: Educa, Melior.

PRAVLJIČNA SLOVENIJA

MAGICAL SLOVENIA

Darja Arh Centrih (darjaac@gmail.com), učiteljica angleščine in francoščine, OŠ Ljubecna.

Slovenija

Povzetek

Pri pouku angleščine se o Sloveniji učimo v petem razredu. Ker rada pišem, sem za popestritev pouka napisala zgodbo o škrtjem paru Slovu in njegovi ženi Eniji, ki Slovenijo predstavi na drugačen, pravljichen način. S pomočjo Občine Šmartno ob Paki, založbe 5KA in ilustratorke Lee Svrzikapa je nastala slikanica *Pravljčna Slovenija*. Prvi del prispevka je namenjen bralni pismenosti ter pomenu branja in slikanic v vzgoji in izobraževanju na sploh, v drugem delu pa predstavljam različne dejavnosti, ki jih na podlagi te slikanice lahko izvajajo vzgojitelji in učitelji. Namenjena je otrokom in odraslim, zato jo lahko starši in otroci skupaj berejo doma. V zgodbi lahko najdemo mnogo značilnosti naše države in predlogov za možne izlete po branju, konec pa ostaja odprt, da bi bralce spodbudil k nadaljnjemu raziskovanju Slovenije. In ker branje ne pozna meja, ima slikanica dobro možnost, da svoje sporočilo ponese tudi med rojake po svetu.

Abstract

In English classes, we learn about Slovenia in the fifth grade. Since I enjoy writing, I decided to liven up the lessons by writing a story about a pair of elves, Slov and his wife Enia, which introduces Slovenia in a different, fairy-tale way. With the help of the Municipality of Šmartno ob Paki, the publishing house 5KA, and the illustrator Lea Svrzikapa, a picture book *Magical Slovenia* was created. The first part of the article is dedicated to reading literacy and the importance of reading and picture books in education in general. In the second part, I present various activities based on this picture book that educators and teachers can carry out. It is intended for both children and adults, so parents and children can read it together at home. In the story, we can find a lot of features of our country and suggestions for possible trips after reading, but its ending stays open to encourage readers to continue their exploration of Slovenia. And since reading knows no boundaries, the picture book has the potential to convey its message to compatriots around the world.

Ključne besede: bralna pismenost, branje, dejavnosti po branju, popestritev pouka, slikanica, Slovenija.

Keywords: reading literacy, reading, after-reading activities, ways to liven up lessons, picture book, Slovenia.

1 Uvod

V današnjem času se učitelji pri pouku srečujemo z različnimi izzivi. Največji je ta, kako v dobi tehnologije in vseh zanimivih načinih zabave z ekranov ohraniti zanimanje za snov, ki jo obravnavamo v razredu, običajno na klasičen, preizkušen ali pa vsaj učencem manj zanimiv način. Poleg tega so tu še drugi izzivi: kako spodbuditi učence k branju in ustvarjanju, kako razširiti njihovo poznavanje lastne države in krepiti ponos na njihov materni jezik, ki vse pogosteje izgublja bitko z veliko bolj priljubljeno angleščino. Pri pouku angleščine se s temo Slovenije, geografskih izrazov, držav in jezikov srečujemo v petem razredu.

V želji, da bi popestrila pouk in učencem ponudila drugačen pogled na državo, v kateri živijo, se je v mojih mislih začela rojevati zgodba o škrtjem paru in njunih sedmih hčerah, s pomočjo katerih sem Slovenijo predstavila na precej neobičajan, a zanimiv način. Nastanek slikanice je spodbudila tudi 30. obletnica Slovenije, vendar je pot od ideje do končnega izida trajala dve leti. Vmes sem naletela na številne ovire, večkrat že skoraj odnehala, a leta 2023, zahvaljujoč moji trmi, le dočakala slikanico *Pravljčna Slovenija* (Arh Centrih, 2023) v fizični in avdio

različici. S pomočjo medijev, družbenih omrežij in dobrega starega načina obveščanja od ust do ust sem slikanici omogočila, da si je utrla pot tudi v šole in vrtce. Nekaj dejavnosti z njo sem izvedla sama, nekaj so jih izvedli moji kolegi na drugih šolah, hči pa jo je uporabila tudi kot predlog za dejavnosti v vrtcu, s pomočjo katerih bi vrtčevski otroci lahko spoznavali Slovenijo na njim primeren način. Slikanica je odlična izbira tudi za domačo rabo. Iz odzivov staršev in starejših bralcev, ki sem jih dobila, sem razbrala, da je mnogim ponudila predloge za izlete, večkrat pa so podali še dodatna mnenja, kaj vse bi lahko zgodba še zajemala.

Dejstvo je, da je Slovenija kljub svoji majhnosti prevelika, da bi vse njene lepote lahko omenili na zgolj dvajsetih straneh, je pa lahko ravno to izziv za vse bralce, stare starše, starše, učence, učitelje, vzgojitelje ... Svoje izlete lahko nadgradijo še z nadaljnjim raziskovanjem; tako osnovni zgodbi dodajo nova nadaljevanja.

2 Bralna pismenost, branje in slikanice

2.1 Bralna pismenost

Pismenost pojmuje kot kompleksno sposobnost, ki vključuje številne spretnosti in sposobnosti branja, pisanja (tudi računanja), pri čemer je poudarjen različen razvoj pismenosti glede na starost, spol, izobrazbo in druge dejavnike (npr. socialni kontekst). Pismenost je torej kulturno, socialno in zgodovinsko-geografsko determiniran pojem. Temeljni element vseh pismenosti je bralna pismenost. (Pečjak, 2010: 15)

To je sposobnost razumevanja, interpretiranja in uporabe pisnih informacij. Dosežemo jo z rednim branjem, pogovorom o prebranem, spodbujanjem kritičnega razmišljanja in dostopom do raznolikih besedil. Pomembna je, ker vpliva na uspeh v šoli, razvija besedišče, krepi sposobnost reševanja problemov ter povečuje zmožnost izražanja in razumevanja kompleksnih informacij. Rezultat dobre bralne pismenosti je učinkovit bralec, za katerega je med drugim značilno, da:

- je sposoben spremljati smiselnost in koherentnost besedila, ki ga bere;
- iz besedila lušči smisel, namen in ozadje;
- uporablja številne bralne strategije (ponovno branje, razmišljanje o prebranem, vračanje nazaj na dele besedila, izpuščanje delov besedila, uporaba različnih grafičnih prikazov, iskanje pomoči ali opustitev branja);
- selektivno izbira bralno gradivo, pri razumevanju si pomaga z branjem slikovnega in besedilnega gradiva;
- spreminja načine branja glede na namen branja;
- pri branju samoiniciativno popravi eno od treh napak;
- poskuša popraviti napake, ki vplivajo na pomen;
- besedilo bere po kosih.

Manj učinkovit bralec pa se na drugi strani ukvarja predvsem s procesom dekodiranja (kako črke spremeniti v glasove), vmes pa izgublja pomen prebranega. (Pečjak, 2010: 35, 36)

Ker je naša želja, da bi bilo na koncu šolanja veliko več učinkovitih bralcev in s tem posledično učno uspešnih učencev, je treba poskrbeti za dobro bralno motivacijo, saj branje predstavlja najpomembnejše sredstvo učenja. L. Gambrell s sodelavci (1996) je v eni izmed svojih raziskav dokazala, da na bralno motivacijo najbolj vplivajo:

- učitelji kot bralni model (učencem berejo na glas, pripovedujejo o stvareh, ki so jih prebrali, med razlago za ilustracijo preberejo kakšno besedilo);
- količina branja v razredu (ali učenci/učitelji berejo veliko ali malo);
- raznolikost in količina bralnega gradiva, ki ga imajo učenci v razredu na razpolago;
- možnost, da sami izbirajo bralno gradivo;
- možnost pogovora in druženja v razredu ob knjigah s sošolci in/ali z odraslimi;
- druge bralne spodbude (npr. pohvale, nagrade, priznanja ipd.). (Pečjak, 2010: 99, 100)

Kljub vse bolj digitalizirani dobi branje nikakor ne bo šlo v pozabo, saj je bralna pismenost osnova za vse nadaljnje ustvarjanje. Je tisto, kar nas dela edinstvene in nas loči od drugih živih bitij, zato je naloga staršev, da

jo začnejo pri otrocih razvijati in krepiti že od rojstva dalje, nas, vzgojiteljev in učiteljev pa, da v času šolanja poskrbimo za čim bolj ugodno bralno motivacijo.

2.2 Branje

Branje je za otroka ključno, saj spodbuja razvoj jezika, domišljije in kritičnega mišljenja. Pomaga graditi besedišče, izboljšuje koncentracijo in razumevanje, krepí empatijo ter spodbuja radovednost in ljubezen do učenja. Prav tako je branje knjige skupaj s starši za otroka že od rojstva dalje dragocena izkušnja, s pomočjo katere začne raziskovati in spoznavati svet okoli sebe, poimenovati predmete, like, prepoznavati čustva in občutke ... Po vstopu v šolo se navada skupnega branja ponavadi izgubi, saj večina odraslih meni, da otroci tega ne potrebujejo več. Takšno mnenje je zmotno. Res je, da se ob začetku šolanja spremenijo njihove potrebe, a otroci še vedno potrebujejo bližino odraslih, njihov pogled na svet, njihovo razlago prebranega, možnost pogovora z njimi ... Skupno branje bi se tudi po mnenju Paole Zanini, avtorice knjige *Skupno branje gradi zaupanje*, moralo nadaljevati vsaj do mladostniškega obdobja. Po njenem mnenju skupno glasno branje dobrega besedila izboljša odnos med odraslim in otrokom, saj:

- krepí primarno in sekundarno intersubjektivno razmerje;
- omogoča odraslemu, da se bolje zaveda lastnega telesa in je tako lahko otroku čustveno na razpolago;
- omogoča otroku, da se ob glasu odraslega počuti varno;
- odraslemu omogoča pridobivanje novih spretnosti;
- spodbuja varno navezanost otroka. (Zanini, 2024: 81)

Skupno branje tako pozitivno vpliva na rast otroka in odraslega, kar je še dodaten razlog, da učitelji v učni proces vključijo tudi knjižna dela in za razlago snovi uberejo malce drugačno, neobičajno pot. Ob skupnem branju se bodo tako učitelji kot učenci počutili dobro, učenci bodo bolj motivirani za nadaljnje branje oziroma raziskovanje, pozitivna izkušnja pa bo zagotovo pripomogla tudi k boljšemu pomnjenju obdelane snovi.

236

2.3 Slikanice

Slikanice so se pojavile v 17. stoletju kot kombinacija besedila in ilustracij, namenjena najmlajšim bralcem. Kot začetnika omenjajo češkega teologa in pedagoga J. Comeniusa. Njegovo delo *Orbis Sensualium Pictus* (prevod: Slikovni svet čutnih stvari), ki je bilo objavljeno leta 1658, velja za prvo vzgojno knjigo v slikah.

Evropejci pa imamo za očeta slikanice založnika J. Bertucha, ki je leta 1792 v 12 zvezkih in s 6.000 bakrorezi izdal *Slikanice za otroke*. Prodajal jih je samostojno in v kompletu, da bi bile bolj dostopne staršem revnih otrok, saj je menil, da je slikanica obvezni inventar otroške sobe, tako kot posteljica, leseni konjiček ali lutka iz cunj. (Dolinšek-Bubnič, 1999: 10)

Razvoj slikanic se je pospešil v 19. in 20. stoletju, ko so se začele uporabljati kot pripomočki za izobraževanje in razvoj domišljije. S sodobnimi slikanicami, ki združujejo umetniške ilustracije in raznovrstne zgodbe, spodbujamo bralno pismenost, vizualno razumevanje ter čustveni in socialni razvoj otrok.

Kaj nam predstavlja slikanica, s svojimi besedami zelo dobro opiše Berta Golob: »Slikanica doživlja v svetu in pri nas različno vrednotenje. Najbolj razširjeno in najbolj splošno mnenje jo označuje kot knjigo za otroke. Otroka pa se, žal, drži pridih nedoraslosti; torej naj bi bila taka tudi slikanica. Knjiga, ki še ni odrasla. V resnici je slikanica bisernina, je posoda za dragocene dragulje duha in srca. Hrani sporočilo za vsakega človeka, ne glede na njegovo starost in izobrazbo. Ni zaman SLIKANica, saj odSLIKava človekovo najglobljo bit. Naš obraz pokaže brez naličja. Dobra slikanica je nevsiljiv in zvest spremljevalec naših dni od zgodnjega otroštva do pozne starosti. Slikanica je med knjigami žlahtni cvet.« (Dolinšek-Bubnič, 1999: 149)

S slikanicami so pogosto povezane tudi pravljice. Pravljica je pripovedna oblika, ki združuje elemente domišljije in folklorne. Gre za zgodbo, ki običajno vključuje pravljичne junake, kot so živali, čarovnice, kralji, velikani, vilinska

bitja in magični predmeti. Pravljice pogosto vsebujejo nadnaravne dogodke in čudežne preobrate, kjer se dobro in zlo jasno ločita, običajno pa zmaga dobro.

Namen pravljic je večplasten: otrokom nudijo zabavo, spodbujajo domišljijo in jim posredujejo moralne vrednote ter življenjske lekcije. Pogosto ponazarjajo teme, kot so pogum, prijaznost, modrost in poštenje, ter učijo o premagovanju ovir in življenjskih izzivov. Ker je to otroku težko razložiti, je pravljica odlična rešitev, saj mu tako lahko nudimo razlago na njemu razumljiv način. V zgodnjem otroštvu se navadno navežejo na določeno pravljico, vendar se jih ne naveličajo niti v dobi odraščanja. Sporočilo pravljic je življenjsko, kar pomeni, da bodo tako otroci lahko v vsakem obdobju odkrili nekaj novega, zato pravljice niso namenjene le najmlajšim otrokom, temveč so primerne tudi za starejše otroke in odrasle. (Zalokar Divjak, 2000: 46)

3 Zgodba slikanice pravljica Slovenija

Privlačnost pravljic, žlahtnost slikanic, dobri vplivi skupnega branja ter moja vloga učiteljice pri spodbujanju bralne motivacije za izboljšanje bralne pismenosti so bili glavni razlogi za nastanek slikanice *Pravljica Slovenija*. Njega zgodba je preprosta, obogatena s pravljicni bitji, a odSLIKAVA lepote naše države, njenih ljudi in njihovih navad in s tem pripomore k boljšemu poznavanju rodne domovine.

Glavna junaka zgodbe sta škrtat Slov in njegova žena Enija, ki vladata kraljestvu v obliki kokoške. Bivata v gradu nad Ljubljano in naokoli potujeta na hrbtu njunega zmajčka Ljuba. Imata sedem hčera. Vsaka od njih po poroki prevzame del kraljestva: Greta se poroči na Gorenjsko, Petra na Primorsko, Nina na Notranjsko, Daša na Dolenjsko, Štefka na Štajersko, Kaja na Koroško in Polona v Prekmurje. Slov in Enija obiščeta vseh sedem porok, ki trajajo več dni. V času poročnega slavlja mladoporočenca in svati spoznavajo pokrajino ter se razvajajo ob tipični hrani in pijači. Na koncu mladoporočenca vedno dobita darila, tipična za pokrajino, katere oblast bosta prevzela, da bi razbremenila Slova in Enijo. Ko se konča še zadnje slavje v Prekmurju, se škrtati par z Ljubom vrne na svoj dom. V čaru poletnega večera s stolpa gradu opazujeta vrvež turistov v mestu in se veselita ponovnih obiskov njunih hčera, ko bosta lahko obiskala še ostale prelepe koticke vsake pokrajine posebej.

237

Zgodba je leta 2023 izšla v fizični obliki, še istega leta pa je nastala tudi njena audio različica.

Slika 1: Slov, Enija in zmajček Ljubo (Ilustratorica Lea Svrzikapa).

4 Uporaba slikanice v šolah in vrtcih

4.1 Dejavnosti ob poslušanju

Ker obstaja tudi audio različica zgodbe, jo lahko uporabimo v času jutranjega varstva ali podaljšanega bivanja kot dejavnost za umirjanje in sprostitve. V tem primeru je treba upoštevati zmeraj krajšo koncentracijo učencev, zato je priporočljivo, da zgodbo poslušajo po delih, saj je v njej veliko novih podatkov in bi se lahko otroci prehitro naveličali. Dolžina poslušanja se lahko prilagodi. Odvisna je od starosti otrok, sestave posamezne skupine in časa, ko to dejavnost izvajamo. Starejši otroci bodo lahko zbrano poslušali dlje časa kot mlajši otroci ali mešane skupine otrok. Prav tako bo zbranost verjetno večja zjutraj ali v podaljšanem bivanju na deževen dan kot pa v primeru lepega sončnega dne, ko je vsekakor bolj priporočljivo, da se otroci po celem dnevu za šolskimi klopmi igrajo in razgibajo zunaj.

Poslušanje zgodbe se lahko izkoristi tudi kot motivacijski uvod v kakšno drugo dejavnost. Pri pouku družbe v petem razredu jo lahko učenci poslušajo pred obravnavo pokrajin Slovenije ali po njej. V primeru, da jo poslušajo prej, je lahko naslednja dejavnost 'nevihta možganov', ko učenci nizajo ideje o tem, o čem menijo, da se bodo učili. Če pa zgodbo poslušajo po obravnavi snovi, lahko ponovijo že naučeno in pri vsaki pokrajini dodajo, kar so se naučili, pa v zgodbi ni omenjeno.

4.2 Spodbujanje branja

V današnjem času veliko težavo povzroča drastičen upad bralne kulture. Število bralcev pri bralni znački upada, učenci imajo vse več težav pri branju, neradi berejo na glas, vse manjši pa je tudi njihov besedni zaklad. Vse to so več kot dobri razlogi, da učitelji iščemo načine, kako vendarle nekoliko povečati njihovo voljo do branja.

Slikanica je lahko pri tem dobra pomoč v vseh razredih. V nižjih jo otroci lahko berejo doma skupaj s starši, v višjih razredih pa z učitelji pri razredni uri ali sami doma. V primeru skupnega branja je ponovno treba opozoriti na trajanje koncentracije. Najbolje je branje razdeliti na več delov in prebrano uporabiti kot motivacijo za nadaljnje dejavnosti.

Na eni izmed osnovnih šol so slikanico izbrali kot glavno temo Bralne noči za tretji, četrti in peti razred. Njihovo izkušnjo najbolje opiše komentar, ki sem ga prejela od učiteljice, ki je bralno noč organizirala:

»Brali smo z učenci tretjih, četrtih in petih razredov. Zgodbo so bolj z zanimanjem poslušali četrto- in petošolci. Veliko učencev je poznalo pokrajine opisanega kraljestva. Posebno zanimanje je bilo za Prekmurje, saj ima kar nekaj učencev tam stare starše, prijatelje, sorodnike ali pa so s starši obiskali Moravske toplice, Lendavo ... Tudi pri Štajerski je bil podoben odziv. Obiskali so že samostan Olimje, Jelenov greben in čokoladnico. Posebej zanimivo in všeč jim je bilo, ker se imena hčera začnejo z enako črko kot pokrajine. Takoj so tudi ugotovili in povezali, da se iz imen skratjega para sestavi beseda Slovenija. Preživeli smo lep, nepozaben, bralni večer z našimi šolarji. Hvala za čudovito knjigo, ki nam je na zabaven način predstavila našo ljubo domovino.«

4.3 Pogovor o prebranem in ilustracijah

Na enem izmed predavanj naše specialne pedagoginje, ki je izvajala teste bralne pismenosti na naši šoli, me je neprijetno presenetila njena ugotovitev, da skoraj polovica prvošolcev v slikanici ne loči med besedilom in ilustracijami. Menim, da je to le posledica tehnologije ter vse večje rabe ekranov, ki je za otroke veliko bolj zabavna, za starše pa manj zahtevna. Vse večkrat sem priča pogovorom starejših, ko njihovi otroci zamaknjeno zrejo v ekran. Res je, da so takrat mirni in tihi, vendar se to hitro spremeni, ko starši risanko ali igrico prekinajo in telefon pospravijo. Vsekakor pa takšno ravnanje pusti posledice na otrokovem besedišču. Starši bi si morali redno jemati čas in z otrokom brati, se o prebranem pogovarjati in ne ignorirati ilustracij. Te niso v knjigi le zato, da polepšajo stran, ampak so odlično izhodišče za pogovor o zgodbi. Otroku lahko ob njih postavimo kup vprašanj. *Kdo je junak na ilustraciji? Kateri del zgodbe predstavlja? Kaj se je zgodilo pred tem? Nadaljujemo lahko tudi z vprašanji, ki spodbudijo otrokovo domišljijo. Kaj misliš, da se bo zgodilo zdaj? Kako bi ti narisal tega*

junaka? Kateri del zgodbe bi predstavil ti? Otrok bi tako čas s starši preživel veliko bolj kvalitetno. Druženje in pogovor dobro vplivata na besedišče, pa tudi na njegove socialne veščine.

Na podoben način lahko slikanico uporabimo tudi v šoli. Možnosti je ogromno: v jutranjem varstvu, v podaljšanem bivanju, med razrednimi urami, v času pouka pred obravnavo snovi, povezane z zgodbo, ali po njej. Pogovor ima lahko tudi globljo noto, če ga izkoristimo za krepitev narodnega ponosa. Menim, da je mladina čisto premalo ponosna na vse, kar smo kot narod dosegli, in na naš jezik, ki je kljub majhnemu številu govorcev edinstven. Otroci vse prepogosto tarnajo, kako je težak, le redki pa jim nanj ponudijo drug pogled. Res je težak, veliko težji in manj uporaben v tujini kot angleščina, vendar je unikaten, saj je eden redkih obstoječih jezikov z dvojino. Morali bi biti veseli, da ga obvladajo. Svoje znanje angleščine ali drugih tujih jezikov pa bi lahko izkoristili kot promocijo slovenščine in morda poskusili tujce naučiti koristih besed ali krajših stavkov.

4.4 Nadaljnje literarno in likovno ustvarjanje

Omenjeni dejavnosti sta lahko nadaljevanje branja in pogovora. Po prebrani zgodbi ali zgolj delu bi jih lahko spodbudili, da napišejo svoje zgodbe, morda pesmi, da narišejo svoje ilustracije ali stripe, napišejo zgodbe. V pogovoru o prebranem ali ilustracijah bi učenem ponudili različne izzive v obliki vprašanj:

- Kako bi nadaljeval zgodbo?
- Kaj bi škratoma pokazal pri njunem naslednjem obisku določene pokrajine?
- Kako bi ti narisal glavne junake?
- Katere ilustracije bi ti vključil v slikanico?
- Bi ti zgodbo napisal kako drugače?
- Katere junake bi izbral? Bi bili ljudje ali pravljici bitja?
- Kako bi skozi pravljico Slovenijo predstavil ti?

Kar bi nastalo ob teh izzivih, bi na koncu razstavili v učilnici in ponudili na ogled tudi drugim. Če bi obstajala možnost, bi učenci pri računalniškem krožku na osnovi nastalih del ustvarili tudi posebno revijo.

Če na šoli obstaja dramski krožek, bi lahko učitelj s pomočjo učencev zgodbo spremenil v dramsko igro, s katero bi se lahko učenci predstavili na šolskih prireditvah. Zelo primerni sta prireditev ob februarjem kulturnem prazniku ali junijska prireditev ob slovenskem državnem prazniku.

239

4.5 Država in njeni simboli

Zgodba slikanice ponuja dobro izhodišče za pogovor o naši državi, njeni obliki, pokrajinah, pomembnejših mestih in državnih simbolih. V knjigi grb, zastava in himna niso omenjeni, zato bi imeli učenci ponovno možnost, da uporabijo domišljijo in kraljestvu v obliki kokoške te simbole izberejo sami. V naslednjem koraku pa bi seveda moral slediti pogovor tudi o dejanskih simbolih naše države in njihovem pomenu.

4.6 Pokrajine in njihove značilnosti

Ravno snov petega razreda je imela pri nastanku moje zgodbe največjo vlogo. Skozi snov družbe sem ob učenju s svojima otrokoma potovala dvakrat, kar mi je pomagalo pri pouku angleščine. V zgodbi učenci spoznajo sedem pokrajin in njihove značilnosti. Kot sem omenila že na začetku, jo je v tem razredu možno uporabiti kot uvodno motivacijo pred obravnavo snovi ali na koncu, da učenci ponovijo naučeno, primerjajo pridobljeno znanje z vsebino slikanice, dodajo svoje predloge za pokrajine, naredijo miselne vzorce, jih dopolnijo s svojimi ilustracijami ... Pri gospodinjstvu bi lahko pripravili katero izmed omenjenih jedi ali pa bi jedi pripravili doma in jih nato predstavili in okusili pri pouku.

Slovenija je tema geografije v devetem razredu. Tudi v tem primeru se lahko za eno ali dve šolski uri vključi slikanica, podobno kot v petem razredu (pred obravnavo snovi ali po njej). Devetošolci zgodbo za domačo nalogo najprej preberejo sami ali poslušajo njeno audio verzijo, pri pouku pa se o prebranem pogovorijo z učitelji.

4.7 Iskanje po zemljevidu

V pogovoru z eno od kolegic sem izvedela, da je ob branju slikanice z učenci vadila tudi iskanje omenjenih krajev po zemljevidu Slovenije. Tudi ta dejavnost je zelo priporočljiva, saj pripomore k boljšemu poznavanju kotičkov Slovenije in hkrati k boljši orientaciji po zemljevidu. V višjih razredih lahko učenci krajem določajo geografsko širino in dolžino ali pa na osnovi teh podatkov ugotavljajo imena krajev.

4.8 Geografski izrazi in bralno razumevanje pri angleščini

V času korone sem zgodbo prevedla tudi v angleščino in francoščino, saj sem bila prepričana, da bo slovenski verziji hitro sledila vsaj angleška in da bo slikanica izvirno darilo tujcem, ki obišejo našo državo. Žal založniški mlini v Sloveniji meljejo zelo počasi in drago, zato sta obe prevedeni verziji ostali le meni in redkim izbrancem, ki sem jim poslala kar slovensko različico s priloženim prevodom.

Vendar moje delo kljub temu ni bilo zaman. Delčke zgodbe lahko zdaj uporabim pri pouku angleščine in ob prebranem izvajam različne dejavnosti bralnega razumevanja. Nato nekaj šolskih ur posvetim tudi angleškim besedam za geografske izraze (hrib, slap, dolina ...) in druge besede, povezane z značilnostmi naše države (grad, trta, smuči ...). Najprej si učenci angleške besede in njihove prevode napišejo v slovarčke, nato pa jih povezujejo z omenjenimi kraji ali značilnostmi v zgodbi.

Primeri: a lake (jezero) – Bled, skis (smuči) – Bloke, a tower (stolp) – Ljubljana

4.9 Dejavnosti v vrtcu

V članku *(P)o Sloveniji malo drugače*, ki je letos izšel v 227. številki pedagoške revije Didakta, je hči Neža Centrih, bodoča študentka predšolske vzgoje, na osnovi slikanice predstavila tudi možne dejavnosti za vrtce. Ob slikanici si je zamislila večtedenski sklop potovanja po naši državi, ki bi jo vrtčevski otroci aktivno spoznavali po delih in ob tem ustvarjali svoj zemljevid. Kot uvod bi spoznali njeno obliko in obiskali kmetijo s kokoškami, nato pa bi po poslušanem izvajali različne delavnice, igre, poučne sprehode po kraju in plese, kuharice v vrtcu pa bi v tem času pripravile vsaj eno izmed omenjenih jedi obravnavane pokrajine. Na koncu sklopa bi vzgojiteljice zemljevid Slovenije, dopolnjen z izdelki delavnic, razstavile na vidnem mestu, kjer bi si jih lahko ogledali starši z otroki. Otroci bi tako imeli možnost, da staršem razložijo, kaj vse so počeli in česa novega so se naučili.

Slika 2: Zemljevid iz slikanice, dopolnjen z izdelki delavnic (Foto: Neža Centrih).

4.10 Izleti

V slikanici je mnogo idej za izlete, na katerih bi lahko temeljile načrtovane ekskurzije v šoli ali pa družinski izleti. Otroci bi imeli možnost posneti svoje fotografije in z njimi, podobno kot otroci v vrtcu, dopolniti nemo karto Slovenije na vidnem mestu v učilnici.

5 Zaključek

Kot sem omenila že v uvodu, se učitelji v zadnjem času soočamo s premnogimi izzivi, ki jih je v šolo prinesel hiter razvoj tehnologije. Za učence smo vedno tisti 'ta tečni', saj od njih zahtevamo delo, pisanje, branje, razmišljanje, ob tem pa se ne bleščimo, nas ne spremljajo zvočni efekti in smo zato veliko manj zanimivi od dogajanja na ekranih. Kljub temu se je treba zavedati, da za zdravo in uspešno prihodnost teh nadebudnežev ekrani ne bodo dovolj, zato moramo starši in učitelji najti načine, kako vendarle privzgojiti delovne navade in prave vrednote našim otrokom in učencem ter jih motivirati tudi za branje.

Vsak učitelj išče svoj način, kako na trenutke popestriti pouk (to žal ni vedno mogoče). Ko najdemo temo in način, smo ponosni nase in se, iskreno, oddahnemo, ko ugotovimo, da se znamo znajti tudi v teh novih časih. Sama sem nekaj ur popestrila z zgodbo, ki pa je presegla meje, ki sem si jih sprva zamislila. Nastala je slikanica, ki ponuja veliko več kot le branje – omogoča dejavnosti, ki sem jih omenila, vendar ima tudi ta članek odprt konec, saj sem prepričana, da bodo vse bolj iznajdljivi učitelji današnjega časa zagotovo našli še druge dejavnosti, če jih bo zgodba prepričala in jo bodo želeli vključiti v svoj pouk. Vse pa nas naj ob tem vodi želja, da otroke spodbudimo k branju in pogovoru, da bodo lažje krepili svoj besedni zaklad, ter k spoznavanju in odkrivanju države, v kateri so se rodili in ki je njihov dom. Velika zmaga bo, če jih bomo vzgajali tako, da bodo ponosni na Slovenijo in na slovenščino.

V današnjem globaliziranem svetu, ko so države vedno bolj povezane in prepletene, imajo občutek pripadnosti državi ter ponos do lastne kulture, jezika in zgodovine naroda vedno večji pomen. Močnejši kot bo narodni ponos med mladimi, večja bo možnost, da bosta država in njen narod tudi v prihodnje ohranila svojo identiteto, svoje navade ter praznike in manjša bo možnost, da se na koncu preprosto ne zlijejo z navadami pomembnejših in bolj privlačnih držav, ko so npr. Avstralija, ZDA, Anglija in ostale. Tehnologijo in znanje priljubljene angleščine pa lahko v prihodnje uporabijo sebi v prid, npr. za promocijo Slovenije. Njihov ponos bodo namreč začutili tudi drugi in tako še raje obiskali našo malo zakladnico znamenitosti v srcu prečudovite narave.

6 Viri in literatura

Arh Centrih, Darja (2023): *Pravljica Slovenija*. Trbovlje: Založba 5KA.

Centrih, Neža (2024): (P)o Sloveniji malo drugače. *Didakta*, marec/april 2024, str. 13.

Dolinšek – Bubnič, Margareta (1999): *Beri mi in se pogovarjaj z mano!* Ljubljana: Epta.

Pečjak, Sonja (2010): *Psihološki vidiki bralne pismenosti – Od teorije k praksi*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Zalokar Divjak, Zdenka (2000). *Vzgajati z ljubeznijo*. Krško: Gora.

Zanini, Paola (2024): *Skupno branje krepí zaupanje*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

SLOVENSKI ORIGINALI, DRAGULJI, TALENTI – NARODNI PONOS V GLOBALIZIRANEM SVETU

SLOVENIAN ORIGINALS, GEMS, TALENTS – NATIONAL PRIDE IN A GLOBALIZED WORLD

Saša Dular (dular.sasa@gmail.com), dipl. vzgojiteljica predšolskih otrok, Vrtec Pedenjped Novo mesto.

Slovenija

Povzetek

V prispevku vam predstavljam svoje razmišljanje o narodnem ponosu. Najprej govorim o motivih na slovenskih kovancih in o njihovi sporočilni vsebini. Nato razmišljam o poštnih znamkah in njihovih simbolih. Odpiram vrata nekaterih slovenskih muzejev in v njih pokažem na skrite dragulje narodnega ponosa. Proti koncu se sprašujem, na koga smo ponosni v današnjem času, kdo so ti ljudje in kaj nam sporočajo. Zazrem se tudi v svojo vlogo, vlogo vzgojitelja v slovenskem vrtcu, in predstavim dve avtorski dejavnosti, v katerih se čuti in začuti narodni ponos. Zaključim z razmišljanjem o tem, kaj je naša naloga v vzgoji in izobraževanju v naslednjih letih, kako spodbujati razvoj otrokovih potencialov in kako pomagati otroku, da ponos z njim raste.

Abstract

In this article, I present my thoughts on national pride. First of all, I am talking about the motifs on Slovenian coins and their message content. Then I think about postage stamps and their symbols. I open the doors of some Slovenian museums and in them I show the hidden jewels of national pride. Towards the end, I wonder who we are proud of today, who these people are and what they are telling us. I also take a look at my role, the role of an educator in a Slovenian kindergarten, and present two author's activities in which national pride is felt. I conclude by thinking about what our task is in education in the following years, how to encourage the development of the child's potential and how to help the child to grow with pride.

Ključne besede: kovanci, muzeji, panjbukvarna, zloženke, znamke.

Key words: coins, museums, panjbukvarna, leaflets, stamps.

1 Uvod

V današnjem času se veliko govori o globalizaciji, o hitrem razvoju na vseh področjih, o priložnostih, ki jih nikakor ne smemo zamuditi, o tem kako nikoli ni dovolj, čeprav smo dosegli že mnogo. Vse več je zgledovanja po drugih (ljudih, mestih, običajih ...) in odpiranja 'meja' v vseh pogledih. Tudi če bi se temu radi izognili, se ne moremo, kajti gre za proces, ki ga živimo in smo trenutno vanj potopljani. »Globalizacijski proces ni prostovoljen, ampak je posledica celotne situacije v svetu in njene evolucije« (Pinterič, 2004: 71). Globalizacija ima svojo logiko razvoja in ne potrebuje nikogar, ki bi ji zagotovil želeno smer razvoja (Pikalo, 2003: 18). Čutimo, da zgublamo 'tla pod nogami' in vse pogosteje se sprašujemo, kdo sem jaz in kdo smo mi, državljani. In ravno zato smo sedaj tu in govorimo o tem, kaj nas kot narod dela zadovoljne, močne in zakoreninjene v globaliziranem svetu. Iščemo ponos in ga želimo opisati, zapisati, pokazati in ostati trdni kot narod še naprej.

Poslanstvo vzgojiteljice mi narekuje, da aktivno sodelujem, razmišljam, pripovedujem in prenašam vedenja ter znanja na generacije otrok, ki so mi zaupane v varstvo in vzgojo. Moj prispevek je začel nastajati 25. junija, na dan državnosti, ko sem na mizi našla kovanec s štorčlo. Vse bolj mi je postajalo jasno, da so motivi na kovancih zelo pomembni in da sporočajo tisto, kar je za določeno državo izrednega pomena oziroma na kar so v državi

zelo ponosni. Na kaj smo v Sloveniji tako ponosni, da je to predstavljeno na kovancih? Ali je poleg kovancev še kaj, kar potihoma sporoča o narodnem ponosu? Odgovor je da. Tu so še poštne znamke, muzeji, uspešna podjetja, stavbna dediščina, uspešni športniki, pomembne osebnosti, jezik, ki ga govorimo, hrana, narava in ljubezen do stvaritev naših prednikov.

Vse to védenje nam daje trdno podlago, da kljub vsemu zmoremo stati in obstati kot narod.

2 Narodni ponos

V slovenskem časopisu Slovenski gospodar je bil leta 1900 objavljen kratek članek z naslovom Slovenski narodni ponos. V njem urednik dr. Matija Prelog piše, da ima vsak človek nekaj lastnin, vrlin, telesnih moči in imetja. Eni te vrline cenijo bolj, drugi manj. Če se človek s tem ne postavlja pred oziroma nad druge, pravimo, da je človek ponosen. Človek ima ponos. Vendar se lahko kaj hitro zgodi, da iz ponosa nastane ošabnost, napihnjenost, vzvišenost. To pa ni več ponos, marveč slabost. Prav tako pa je človek lahko ponosen na lastnine svojega naroda in temu rečemo narodni ponos. Le-tega najdemo skoraj pri vsakem narodu, če je narod »zdravega mozga«. Pomanjkanje narodnega ponosa je znak, da narod izumira. To nas uči zgodovina. Narodni ponos je za narod nujno potreben, še posebej takrat kadar narod »stiska nadloga«. Takrat mu ponos daje pogum in mu pomaga, da narod ohrani svojo čast. Narodni ponos je kot »tajna vzmet, ki daje narodu krepkost in trdnost« ... »Slovenec ima mnogo vzrokov, da je ponosen in sicer do skrajne meje ponosen. Lastnin ima toliko in tako izbornih, ponosen je lahko na svojo zemljo, na dušne darove, na svoj jezik, na narodovo zgodovino in na to, da je Slovan. Vsak Slovenec naj mnogokrat o teh lastninah premišljuje in storil bode imenitno narodno delo v svrhu, da se jači narodni ponos.« (Slovenski gospodar, 1900)

Razmišljanje, ki je nastalo pred 124 leti, je še kako aktualno tudi danes. Narodni ponos ni ukaz, temveč razmišljanje in poglobljanje v srčiko naroda.

2.1 Sporočila na kovancih, poštne znamke in grbu

Kovance skoraj vsakodnevno držimo v rokah. Navadno smo pozorni le na številke, saj je njihov namen trgovanje in plačilo uslug ter blaga. Če pa si vzamemo malo več časa in s pozornostjo in radovednostjo pogledamo še na drugo stran kovanca, opazimo različne motive, ki nosijo pomembna sporočila.

»Medtem, ko so evrski bankovci v vseh državah območja evra enaki, *pa evrski kovanci ohranjajo nacionalne posebnosti*. Sprednja stran, ki označuje nominalno vrednost, je poenotena, hrbtne strani kovancev pa je oblikovala vsaka država članica po svoje« (Evro – za vse nas, 2024).

Izdajatelj kovancev je država in le-ta nam pove oziroma nas opomni, na kaj in na koga smo državljani lahko oziroma bi naj bili ponosni. Ob opazovanju slovenskih kovancev opazim, da smo lahko ponosni na: dr. Franceta Prešerna, Primoža Trubarja, Jožeta Plečnika, lipicance, Triglav, kranjsko čebelo ... Vsak motiv nosi del zgodovine, ki je za nas izredno pomemben in mednarodno prepoznan.

Grafični oblikovalec Gorazd Učakar je dejal: »Kovanci delujejo kot posebne vrste izobraževalno družbeno omrežje. Z večjim zavedanjem o pomenu branja vsebin, zapisanih na spominskih kovancih, omogočamo sebi in drugim razumevanje zgodovine, družbe in s tem nas samih. Kovanci so pomembni, ker se iz njih učimo o zgodovini, v njih pa zapisujemo tudi sporočila, ki bodo ostala za prihodnost« (A. P., 2024).

Slika 1: Slovenski kovanci (Foto: Saša Dular).

Poleg kovancev imamo tudi poštne znamke, ki kažejo na originale in posebnosti v naši državi. Tudi pri oblikovanju znamk je država tista, ki naredi selekcijo in nas uči, na kaj smo lahko (in moramo biti) ponosni. Oblikovalec Miljenko Licul je na poštah prikazal različne 'dragulje' iz zakladnice narodne kulturne dediščine. Ti so: mlin na Muri, kozolec toplar, potica, ribniški konjiček, bloške smuči, idrijska čipka, belokranjske pisanice, čebelnjak, zajec za sezuvanje škornjev, samotežne sani, piščali trstenke, lončeni bajs ...

Trenutno sta na naših znamkah upodobljena dva motiva, ki sporočata, da smo lahko ponosni na slovenske kolesarje in plezalce.

244

Slika 2 in 3: Poštne znamke nekoč in danes (Foto: Saša Dular).

Tudi slovenski grb nosi v sebi veliko sporočilno vrednost. Avtor grba akademski kipar Marko Pogačnik je dejal, da je slovenski grb oblikoval kot kozmogram. Pri oblikovanju grba je iskal najbolj plemenite korenine slovenske identitete in razložil: »Kozmogram deluje tako, da spodbuja identiteto Slovenije. To pomeni, tiste potenciale, ki jih jaz vidim, da jih ima ta dežela od nekdaj v sebi, pa jih šele počasi odkrivamo in skozi samostojno državo seveda razvijamo. Te potenciale je potrebno spodbujati od znotraj in to se godi preko energijskih polj, ki nastanejo s tem, ko so grbi razporejeni v prostoru na svojih mestih, na tablah, na dokumentih in tako naprej. Ta polja obstajajo v prostoru, spodbujajo in hkrati varujejo to identiteto. Tako, da ne gre samo za neko pasivno označevanje ali za nek zgodovinski spomin in to je ta razlika od običajnih znakov ali grbov. Gre za aktivno delovanje, v smislu spodbujanja pozitivnih potencialov v prostoru in varovanja« (Pogačnik, 2024).

Slika 4: Slovenski grb (Foto: Saša Dular).

2.2 Narodni ponos v muzejih

Poleg sporočil na kovancih in poštnih znamkah se narodni ponos kaže tudi v muzejih. Muzeji so neke vrste izkaznice kulturne in narodne identitete. In tudi pri tem ima država veliko vlogo, saj aktivno sodeluje pri oblikovanju muzejev in pri odločitvah, kaj se bo v njih shranjevalo in s tem, kaj se bo prenašalo na naslednje generacije. V Sloveniji imamo veliko muzejev. V nadaljevanju prispevka omenjam le določene, saj želim osvetliti pomen ponosa.

Na Gorenjskem imamo Muzej Avsenik, ki predstavlja zgodovino narodno-zabavnega Ansambla bratov Avsenik. Legenda slovenske narodno-zabavne glasbe, Slavko Avsenik in njegov starejši brat Vilko Ovsenik, sta utemeljitelja zvrsti glasbe, ki jo danes posnemajo mnogi ansambli v Sloveniji in po svetu. Napisala sta več kot 1.000 skladb, med katerimi je najbolj znana *Na golici*, ki je doživela kar 600 predelav in velja za največkrat predvajano instrumentalno skladbo na svetu. (Mohar, 2019)

Na Dolenjskem imamo muzej Lojzeta Slaka. S svojim ansamblom je narodno-zabavno glasbo ponesel preko slovenskih meja (v Evropo, v Ameriko in v Avstralijo) in naredil pomemben korak pri igranju na diatonično harmoniko – igranje je izboljšal z dodatkom šestega gumba. Le kdo ne pozna pesmi Čebelar, ki je ponos vsakega čebelarja?

Na Štajerskem se je pred kratkim odprl še muzej Alfija Nipiča. V intervjuju je gospod Nipič povedal, da je ideja za odprtje muzeja Ansambla bratov Avsenik, katerega član je bil nekaj časa tudi on, dobil v Ameriki, v Clevelandu. Tam so namreč že imeli slovenski glasbeni muzej Polka Hall of Fame in s ponosom prikazovali marsikaj lepega o Sloveniji. In to je bil navdih za odprtje muzeja Avsenik in končno tudi muzeja Alfija Nipiča. Gospod Nipič se s ponosom ozira v svoje glasbeno ustvarjanje in vse, kar je dosegel, deli v svojem muzeju. Ponosen je nase in na svoje dosežke in posledično smo ponosni tudi mi.

Velik ponos Slovencev je shranjen tudi v alpskem smučarskem muzeju Elan. Odprlo ga je podjetje Elan, ki velja za najbolj inovativno podjetje na področju razvoja smuči. Njihove smučke so prejele številne nagrade. Zgolj v zadnjem desetletju je Elan prejel več kot 45 prestižnih mednarodnih nagrad, ob tem pa je kar dvakrat prejel naziv najbolj inovativne blagovne znamke v svetu športa. (Radol'ca, 2024)

Pomislim na še eno obliko 'muzeja' in to so imena ulic, cest, športnih dvoran, letališč, trgov ... Na primer v Novem mestu imamo veliko športno dvorano, ki se imenuje Dvorana Leona Štuklja. Poimenovanje dvorane nam daje vedeti, da je bil to velik mož, ki nam je zapustil bogato zapuščino. Verjel je vase, vztrajal je, gojil v sebi

zdrav duh in svetu pokazal, da zmore veliko. In Novomeščani s ponosom povemo, da se je v našem mestu rodil Leon Štukelj in v svojih mladih letih vsakodnevno telovadil v Smoletovi hosti. Najverjetneje je bil tudi gospod Štukelj ponosen na svoje dosežke, kajti v spominih je napisal, »da ga je prevzela neizmerna sreča ob misli, da je mogel vsaj enkrat prižgati svojemu narodu lučico v temi vsakdanjosti« (Kladnik, 2023, 187).

Številni priznani Slovenci so začeli kot samouki. Bili so naravni talenti. Uporabili so svoje biološko znanje, praktične izkušnje, izumiteljske sposobnosti in umetniško nadarjenost ter ustvarili nekaj unikatnega. Svoje delo so predstavili tudi izven meja svoje domovine in po dolгих letih predanega ustvarjanja danes svojo pot (od doma v svet in nazaj) prikazujejo v muzejih. In mi smo na vse to ponosni.

2.3 In danes? Na koga smo ponosni?

Kot smo lahko videli, so na kovancih, znamkah, v muzejih ... predstavljeni ljudje in predmeti, ki so del naše preteklosti. Ljudje več ne živijo in predmeti niso več v uporabi oziroma se uporabljajo v drugačni obliki. A ponos ni vezan samo na stvari, ki so se zgodile v preteklosti, temveč ponos čutimo tudi danes. Ponosni smo na mnoge slovenske športnike, umetnike, podjetnike ... Le-ti danes ime Slovenije ponašajo v svet. Na primer Luka Dončić je postal nacionalna ikona. Njegova ljubezen do košarke, njegov talent, podpora staršev ga je popeljala iz Ljubljane v najboljšo košarkarsko ligo na svetu. Smučarka Tina Maze je verjela vase in v svoje sposobnosti ter z vztrajnostjo dosegla sam vrh belega športa. In ravno te dni veliko govorimo tudi o kolesarjih Tadeju Pogacarju in Primožu Rogliču.

V svetu podjetništva s ponosom pokažemo na številna uspešna podjetja (Akrapovič, Dewesoft ...). In ko se pogledamo v njihovo pot uspeha in svetovne prepoznavnosti, spoznamo, da so uspeli, ker so verjeli vase, ker so si upali, ker so vztrajali in razvijali svoje potenciale. Igor Akrapovič je iz hobija ustvaril podjetje Akrapovič, ki danes postavlja standarde in s svojimi izdelki osvaja prestižne mednarodne nagrade.

Dr. Jure Knez je že kot študent strojništva predstavil idejo o programski opremi za meritve in kmalu postal eden najboljših na svetu v merilni industriji. Leta 2000 je ustanovil podjetje Dewesoft in tri leta zatem je uspešno prodal prvo licenco v ameriško agencijo za raziskave vesolja NASA za analizo podatkov vesoljskega čolnika Space Shuttle. Danes prodajajo v 50 državah. (Katapult, 2024)

Otroci v vrtcih pogosto listajo knjige in slikanice Lilijane Praprotnik Zupančič, ki ustvarja pod imenom Lila Prap in je svetovno znana pisateljica in ilustratorica. Njen opus sestavlja šestnajst izvirnih avtorskih slikanic, ki so izšle v več kot sto tujejezičnih izdajah. Podobe ljubkih živalic, ki že na daleč kričijo, da je njihova 'mati' Lila Prap, je na Japonskem mogoče kupiti tako na sestavljankah in jedilnem priboru kot spodnjicah, brisačah, obeskih za ključke in še čem. (M. K., 2010)

Številne so najprej prepoznali zunaj meja Slovenije in šele nato smo njihovo vrednost prepoznali tudi mi. To je v bistvu pravi ponos. Najprej smo dovolj dobri doma, gremo v svet in ko svet reče, da to je to, potem se krog sklene in takrat se občuti pravi ponos.

3 Vloga vzgojitelja pri krepitevi narodnega ponosa

Vzgojitelji v vrtcih imamo zelo pomembno vlogo pri oblikovanju dejavnosti, v katerih sodelujejo otroci in s katerimi otroci razvijajo svoje spretnosti in sposobnosti. Anton Martin Slomšek je dejal, da če hočeš druge vneti, moraš sam goreti. In s to mislijo se zelo strinjam. To čutim tudi sama. Zelo pogosto se 'vnamem' in 'zagorim' za določene stvari, jih raziščem in nato predajam naprej. Pri pisanju tega prispevka me ni zanimalo samo to, kdo so ljudje, na katere smo danes ponosni, ampak me je zanimalo tudi, kaj so delali, kako so živeli, v kaj so verjeli, kje so črpali svoj navdih, kaj je bilo tisto, kar jih je 'gnalo', da so želeli vztrajati in so uspeli. Zanimalo me je, kako so razvili svoj potencial oziroma kako je rasel ponos.

V nadaljevanju vam predstavljam svojo aktivno vlogo pri pripravi dejavnosti, v katerih sem se dotaknila zelo pomembnih stvari, ki so del naše zgodovine in predstavljajo naše korenine, korenine slovenskega naroda.

3.1 Zloženke pet poti za lepše dni

Leto 2020 je bilo za vse nas težko leto. V vrtcu smo iskali načine, kako ohraniti pozitivno naravnost in sodelovanje s starši. Spraševala sem se, kako ohraniti pozitivnost in kako sebe 'zakoreniniti'. In našla sem rešitev zase in nato pripravila dejavnosti še za vse starše in otroke našega vrtca. Danes se zavedam, kaj sem uspela narediti. 'Česa nimamo in kam ne moremo iti', sem spremenila v 'kaj imamo in kam vse lahko gremo'. Na območju Novega mesta sem poiskala kraje in stvari, ki so dragoceni, pomembni in izjemni. Oblikovala sem deset zloženk, ki so jih vsak drugi mesec prejeli otroci in starši. Z zloženkami v roki smo se odpravili v najlepše kotičke naše Dolenjske, se čudili nad naravnimi danostmi, spoznavali pomembne ljudi, na katere smo ponosni, in predmete, ki jih občudujejo tudi tujci, ki obiščejo naše kraje. Na vsaki poti z zloženko je raslo upanje, pogum in ponos. Pozitivna energija – energija ponosa in zavedanje, da nas obdaja neizmerno obilje in bogastvo, nam je okrepilo naše 'korenine' in nam dalo moč, da smo se pogumno soočili s težko preizkušnjo (kako je že zapisal dr. Matija Prelog?).

S pomočjo zloženk smo spoznali Leona Štuklja, Alojza Knafelca – Knafelčeva markacija, dr. Franceta Prešerna, Janeza Trdino in njegovo Gospodično, čudovite zelene kotičke Dolenjske (Zijalo, Divji potok, Slatenski potok, Kočevski gozd, Glinokope Zalog in močvirsko sklednico ...), situlo, kranjsko sivko, Muzej Lojzeta Slaka in še mnogo drugega.

Zloženke niso predstavljale enotnega projekta novomeških vrtcev, pač pa samoiniciativno pobudo naše enote. Starši so povedali, da so bili na to zelo ponosni in so na pot z našo zloženko povabili tudi družinske prijatelje.

Slika 5 in 6: Pet poti za lepše dni in Še pet poti za lepše dni (Foto: Saša Dular).

3.2 Panjbukvarna

Bilo je leta 2022. Bližal se je 20. maj – svetovni dan čebel, ki je na pobudo slovenske čebelarске zveze ponesel v svet edinstvenost slovenskega čebelarstva in kranjsko sivko. Razmišljala sem, kako ta dan približati otrokom. Kaj je pomembno? V času priprave na dejavnost sem poglobila svoje znanje o pomenu čebel in čebelarstva v Sloveniji. Zgodba mladega Antona Janše me je navdihnila, da sem v igralnici preoblikovala lesen regal v 'čebelnjak'. Namesto panjev sem na police položila knjige in slikanice. Z otroki smo se igrali, da smo čebele, ki letajo od cveta do cveta in srkajo medicino. Cvetove so predstavljale knjige, ki so si jih otroci jemali s polic in jih brali. Opazila sem, da so otroci skoraj ves čas v čebelnjaku s knjigami. In prešinila me je ideja, da star odslužen panj spremenim v panjbukvarno na kolesih. Otrokom na ta način približamo panj – stavbna dediščina, poklic čebelarja, pomen čebel in čebelarjenja. In kar je najbolj pomembno, spodbudimo otroke in starše, da čim več posegajo po knjigah in jih berejo. Z idejo sem navdušila starega čebelarja, ki mi je daroval zelo star panj ter mizarja, ki je bil takoj pripravljen na preoblikovanje panja. V panjbukvarno sem naprej položila knjige s svoje knjižne police. Starši in otroci so z velikim veseljem začeli odnašati knjige domov in jih prinašati nazaj.

Danes lahko s ponosom rečem, da panjbukvarna deluje. Dobre stvari se širijo in vse kaže, da si otroci, starši in občani želijo tega. Trenutno so aktivne tri panjbukvarne (dve v našem vrtcu, ena v cvetličarni) in en bralni kovček v slaščičarni.

Slovenski jezik je v svetovnem merilu poseben in dragocen ter še en dragulj v mozaiku narodnega ponosa. Kako krepiti slovenski jezik, kako nove generacije podpreti, da bodo ostajale zveste slovenski besedi in slovenski knjigi? Začeti moramo že v vrtcu in v domačem kraju.

Slika 7 in 8: Panjbukvarna v vrtcu in v cvetličarni (Foto: Saša Dular).

Slika 9: Bralni kovček v slaščičarni (Foto: Saša Dular).

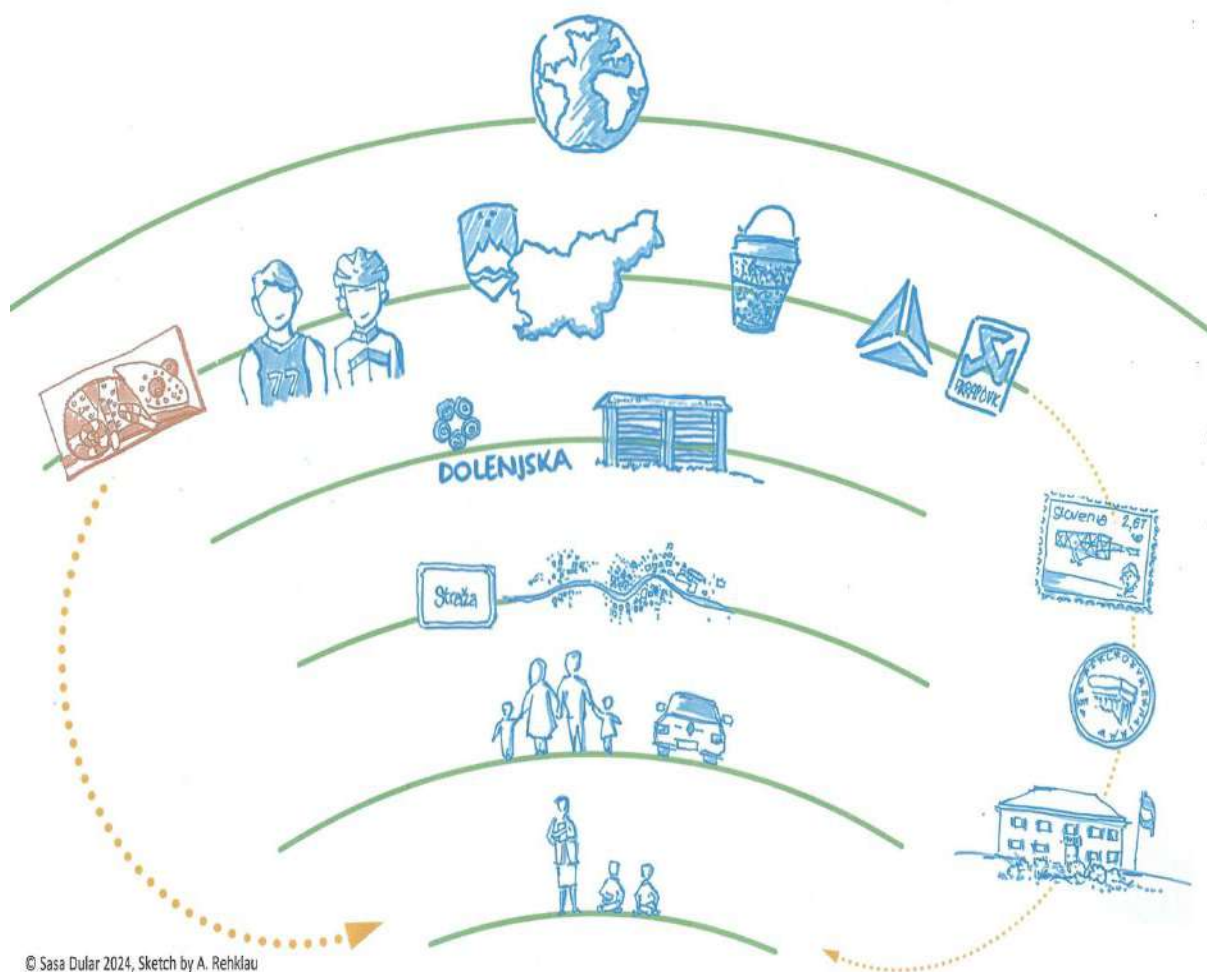
3.3 Refleksija vloge vzgojitelja

Za mano je kar nekaj zelo uspešnih dejavnosti, ki so nam vsem prinesle veliko dobrega. Osvetlile so tiste stvari, ki so pomembne in vredne, da jih z besedo in dejanji prenašamo na naslednje generacije. Če želimo, da bomo kot odrasli čutili narodni ponos, moramo začeti z vzgojo že v zgodnjih letih. Na sliki, ki je neke vrste refleksija v podobah, prikazujem, kako pomembna je vloga vzgojiteljev (in seveda tudi staršev).

Otroci so naša prihodnost. Že kot majhni so na nekaj ponosni. Lahko so ponosni na svojega očka, ki vozi traktor ter na mamico, ki speče odlične palačinke itn. Ko malce odrastejo, so ponosni na kraj, v katerem živijo (primer naših zloženek), na svoje prijatelje, na nogometno ekipo itn. Tudi na svoje dosežke so ponosi in to še posebej, ko nekaj dobrega naredijo in jim nekdo reče: »Bravo! Tole si pa tako dobro naredil, da si lahko ponosen!« V bistvu ponos raste z otrokom od zibelke dalje. Tako kot se otrok rodi v svet in v njem raste, tako z otrokom raste tudi ponos. Otrokov telo raste z zdravo in energijsko polno hrano, ponos pa je potrebno hraniti s pozitivno energijo. In to energijo dajemo vsi, ki smo ob otroku (vzgojitelji, učitelji, starši, stari starši ...).

Pozitivna energija je energija ponosa, ki je kot majhno seme skrita v naslednjih dejavnostih: v branju pravljic (primer panjbukvarne), v prepevanju pesmi, v rokovanju z zemljo, v delu z lesom, v plesu, v raziskovanju domačega okolja, v športnih dejavnostih in tako naprej. Naj otrok posluša, gleda, opazuje, otipa, okusi, preizkusi različne stvari. In še nekaj je pomembno: otroku moramo pomagati brati, ne samo knjig, ampak tudi simbole in se o njih pogovarjati. S tem bomo ves čas skrbeli, da bo v otroku postopno rasel ponos. Osebnosti in šele nato narodni ponos. In ko bo otrok zrasel v odraslo osebo, bo začutil simbole Slovenije na čisto drugačen način in krog se bo ponovil. Vse to, kar ve, čuti in je ponosen, bo ponesel naprej. Naprej na svojega otroka. Tako bo rasel narodni ponos vedno in znova ter pripomogel, da kot narod poženemo trdne korenine.

In še na nekaj ne smemo pozabiti. Vzgojitelji in starši smo tisti, ki vzgajamo prihodnje originale, dragulje in talente naše Slovenije. Nihče od nas ne more vedeti, katere talente bodo razvili naši otroci. Kot vzgojitelji in starši se srečujemo s še neodkritimi talenti otrok. Ponudimo jim lahko le, če se malce bolj umetniško izrazim, vodo, pozornost, sonce in gnojilo. Kako bo cvetoči roži ime, ne moremo reči in niti vedeti ne moremo, kakšne barve bo. Zagotovo pa vemo, da bo ta roža ponesla v svet ime Slovenije in nanjo bomo ponosni.

Slika 10: Kako raste ponos (Saša Dular in Andreas Rehklaui).

4 Zaključek

Država nas uči in kaže, kaj je tisto, kar ponaša Slovenijo v svet in jo v mednarodnem prostoru dela unikatno. Pomembno je, da znamo te simbole prepoznati in jih brati. Zatorej berimo jih najprej mi sami in nato jih berimo še našim otrokom.

Vzgojitelji in starši smo tisti, ki imamo trenutno največ vpliva na otroke. Ponudimo jim spodbudno učno okolje in jim omogočimo, da bodo razvili svoje potenciale. Otroci so naš ponos in naša prihodnost.

Moje razmišljanje o narodnem ponosu se tukaj zaključí. Imamo veliko originalov, draguljev in talentov, na katere smo lahko ponosni. In kaj sedaj? Sedaj gremo lahko samo ponosno naprej!

5 Viri in literatura

- A. P. (2024): Zgodovina, zapisana v kovance: kako je Gorazd Učakar koval spomine na »miniaturene spomenike«. MMC RTV SLO, 8. 6. 2024. Pridobljeno 25. 6. 2024: <https://monocms.dev.rtvlo.si/kultura/dediscina/zgodovina-zapisana-v-kovance-kako-je-gorazd-ucakar-koval-spomine-na-miniaturene-spomenike/711125>.
- Alpski smučarski muzej (b. d.). *Radolca.si*. Pridobljeno 25. 6. 2024: <https://www.radolca.si/sl/znamenitosti/muzeji-in-galerije/alpski-smucarski-muzej-elan>.
- Dr. Jure Knez (b. d.). *Katapult.si*. Pridobljeno 25. 6. 2024: <https://katapult.si/kdo-je-jure-knez>.
- Evro za vse nas (b. d.). *Evro.si*. Pridobljeno 25. 6. 2024: <http://www.evro.si/o-evru/slovenski-kovanci/index.html>.
- Kladnik, Darinka (2023): *Sto portretnih glav na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Klub slovenskih podjetnikov. Igor Akrapovič. Pridobljeno 25. 6. 2024: <https://www.sbc.si/novice/2021/04/igor-akrapovic>.
- M. K. (2010): Pisani svet živali Lile Prap. MMC RTV SLO, 9. 3. 2010. Pridobljeno 25. 6. 2024: <https://www.rtvlo.si/kultura/pisani-svet-zivali-lile-prap/225347>.
- Marko Pogačnik o slovenskem grbu (2003). *Sončeve pozitivke*. Pridobljeno 25. 6. 2024: <http://www.pozitivke.net/article.php/20030721182718910>.
- Mohar, Tereza (2019): Ali veste kako je nastala Avsenikova Golica? *Aleteia.si*, 2. 7. 2019. Pridobljeno 25. 6. 2024: <https://si.aleteia.org/2019/07/02/ali-veste-kako-je-nastala-slavna-avsenikova-golica>
- Pikalo, Jernej (2003): *Nacionalna država v dobi globalizacije: Ali je možna kozmopolitanska demokracija?* Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
- Pinterič, Uroš (2004): Antiglobalisti – globalni odgovor na globalne probleme. V Milan Brglez (ur.): *Globalizacija in vloga malih držav: Slovenija v procesih globalizacije*: zbornik (str. 65–79). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Slovenski narodni ponos (1900). *Slovenski gospodar*, letnik 34, številka 2. Pridobljeno 4. 8. 2024: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-2AMCKU4X>.

SPOZNAVANJE KULTURNE DEDIŠČINE SKOZI FOLKLORNO DEJAVNOST V VRTCU

LEARNING ABOUT CULTURAL HERITAGE THROUGH FOLKLORE ACTIVITIES IN KINDERGARTEN

Marjetka Bitenc (marjetka.bitenc@gmail.com), diplomirana vzgojiteljica predšolskih otrok, vzgojiteljica v skupini in vodja Vrtca Lesce, Vrtec Radovljica - enota Lesce,

Slovenija

Povzetek

V prispevku Spoznavanje kulturne dediščine skozi folklorno dejavnost v vrtcu skozi pregled literature predstavim pomen učenja folklorne dejavnosti za vrtčevske otroke. Na podlagi teorije in lastnih izkušenj poučevanja folklorne dejavnosti v vrtcu ugotavljam, da ima folklorna dejavnost več prednosti. Otroci se spoznavaajo z zgodovino njihovega kraja, s folklorno dejavnostjo razvijejo pozitivna čustva do svoje narodnosti, postanejo bolj socializirani, folklorna dejavnost pa jim je v veselje. V prispevku predstavim nasvete za začetek folklorne dejavnosti v vrtcu in spoznavanje naše kulture nasploh in potek popoldanskih srečanj.

Abstract

In this paper I present the importance of teaching folklore activities to kindergarten children through a literature review. Based on theory and my own experience of teaching folklore in kindergarten, I conclude that folklore has several advantages. Children become interested in the history of their place, they develop positive feelings towards their nationality through folklore, they become more socialised, and they enjoy folklore activities. In this article I also present tips for starting folklore activities in kindergarten and getting to know more about our culture in general and an example of afternoon lessons.

252

Ključne besede: folklorna dejavnost, kulturna dediščina, otroci, vrtec.

Keywords: folklore activity, cultural heritage, children, kindergarten.

1 Uvod

Slovenija je majhna država, ampak velika. Majhna po velikosti, velika po svoji zgodovini, dobrosrčnosti, raznolikosti. Velika glede na svojo zgodovino, kulturo.

Ponosni smo, trmasti, žilavi, odporni. Slovenci imamo v srcih usidrano svojo tradicijo, ki nam veliko pomeni.

Današnji otroci že v predšolskem obdobju veliko prostega časa preživijo za zasloni, z spoznavanjem zgodovine svojega naroda in ljudskim izročilom pa se večina sreča šele v vrtcu (Kmetec, 2013). Sedevčič (2009) ugotavlja, da je zaradi vse hitrejšega življenjskega tempa prenašanje ljudskega izročila v krogu družine precej okrnjeno, zato je spoznavanje otrok z ljudskim izročilom v vrtcu še toliko bolj pomembno.

V prispevku skozi pregled literature prikažem pomen učenja folklorne dejavnosti v vrtcu. V drugem poglavju Vrtec kot prvi stik s folkloro s pregledom literature ugotavljam, na kakšen način se lahko otroci preko folklorne dejavnosti v vrtcu spoznavaajo s kulturno dediščino.

Ob pregledu literature predstavim tudi druge prednosti, ki jih ima folklorna dejavnost za otroke.

V tretjem delu poglavja skozi lastno izkušnjo poučevanja popoldanske folklorne dejavnosti v vrtcu predstavim, kako začeti s folklorno dejavnostjo in kako potekajo srečanja. Pomemben člen pri predajanju ljudskega izročila imamo namreč predvsem izobraževalni delavci.

2 Vrtec kot prvi stik s folkloro

»Slovstvena folklor je za vsak narod pomembna, saj predstavlja njegov spomin. Če človek tega spomina ne zapiše ter objavi, je za prihodnje rodove tako, kot da ga ni bilo« (Koritnik, 2008).

Današnji čas težko primerjamo s časom naših staršev in starih staršev, ko so se kot otroci igrali na travnikih, prosti čas pa so zapolnjevale različne igre, plesi in izštevance. Danes so otroci vse pogostejše obkroženi s pametnimi napravami in telefoni (Vintar Spreitzer idr., 2021). Te vplivajo na njihov domišljjski svet in primarno socializacijo, ki se zgodi z druženjem s sovrstniki in odraslimi ter aktivno komunikacijo z okoljem (Novak, 2014).

Pametne naprave nam ne omogočajo socializacije, kljub vsem socialnim omrežjem, ki so dandanes na voljo. Preko njih ni pristnega pogovora, dotika, pogleda iz oči v oči. Preko njih ni iger s kamenčki, paličicami, naravnimi materiali in opazovanja narave, kjer domišljija lahko potuje, kamorkoli želimo. V Kurikulumu za vrtce je omenjeno spoznanje, da otrok razume in dojema svet celostno, se razvija in uči v aktivni povezavi s svojim socialnim in fizičnim okoljem, v interakciji z vrstniki in odraslimi pa razvija lastno družbenost in individualnost (prav tam). Prav zato je tako pomembno, da otroke zaposlimo na načine, kjer se bodo srečevali z vrstniki, igrali igre v naravi. Vrtec je pravo mesto za to in kot strokovni delavci na področju vzgoje predšolskih otrok je prav, da o tem poučujemo in vodimo tudi starše. Biti vzor otrokom je najpomembnejše vzgojno sredstvo.

Otroci so zaradi pametnih naprav in telefonov vse bolj oddaljeni od slovenskega ljudskega izročila in slovenske kulturne dediščine (Kmetec, 2013; Koritnik, 2008), redko kateri so seznanjeni z življenjem njihovih starih staršev, z njihovo mladostjo in preživljanjem prostega časa (Novak idr., 2017).

253

Socializacija se lahko zgodi tudi v knjižnici, kjer najdemo veliko knjig, ki opisujejo našo preteklost, zgodovino. Prav je, da bi jo poznali, se je ne sramovali, saj smo jo živeli delavno, pošteno.

Večina otrok se z zgodovino slovenskega naroda prvič sreča šele v vrtcu, zato imamo vzgojitelji pomembno vlogo pri otrokovem spoznavanju kulturne dediščine. To narekuje tudi Kurikulum za vrtce (2012), v katerem najdemo več dejavnosti in ciljev, ki so na več področjih⁴⁹ povezani s tradicijo, kulturno dediščino in ljudskim izročilom.

Obenem kurikulum poudarja, da: »Obstaja kultura, ki se razvija tako, da se otroci učijo od otrok. To so igre, pesmi, rime, šaljivke, izštevance, uganke, besedne igre, pravljice, ki so preživele kot skupna dediščina skozi generacije in tvorijo pomembno sestavino življenja, dela in dejavnosti v vrtcu« (Kurikulum za vrtce, 2012: 49).

Otrokom lahko omogočimo stike in učenje naše kulture tudi skozi različne projekte, kamor se vzgojitelji s svojimi skupinami otrok lahko prijavimo, npr. razpis Turistične zveze Slovenija – Turizem in vrtec, z igro do prvih turističnih korakov; razpis Zavoda za varstvo kulturne dediščine – Dnevi evropske kulturne dediščine; razpis Eko šole – razni projekti na temo ekologije, kar lahko povežemo s kulturo prehranjevanja; razne informacije lahko najdemo tudi na Ministrstvu za kulturo, Zavodu za šolstvo itn.

Velika spodbuda za predstavitev in spoznavanje naše kulture so tudi prazniki, preko katerih lahko otrokom prikažemo, kako so ljudje živeli včasih. Lepi primeri so npr. praznik velika noč (igre, izdelovanje pirhov, velikonočne jedi, žegnanje), Božič (slovenska potica, koledovanje, praznik Sv. Štefan – žegnanje konjev, petje ljudskih pesmi, pripovedovanje ljudskih pravljic), Prešernov dan – slovenski kulturni praznik (priprava proslave, ogled Prešernove hiše v Vrbi ali kakšnega drugega kulturnega mesta, predstavitev življenja včasih, slovenska himna), gregorjevo (ko se ptički ženijo, 'luč u vodo'), kresovanje na Slovenskem, pustovanje itn. Otrokom

⁴⁹ Na področju gibanja kurikulum za vrtce vsebuje cilj usvajanja osnovnih prvih ljudskih rajalnih in drugih plesnih iger ter upravljanja z različnimi naravnimi predmeti, kot so se igrali včasih. Na področju jezika je denimo cilj spoznavanje s pravljicami, šaljivkami in anekdotami. Spoznavanje otrok s folkloro vsebuje tudi področje umetnosti in družbe, v okviru katerih otroke seznanimo z razlikami med kulturami in spremembami skozi obdobja in različnimi umetniškimi deli. S kulturno zapuščino se vrčevski otroci spoznavajo tudi na področju narave.

primerno praznike, delo in navade, pregovore in reke, kot tudi katere jedi so pripravljali v posameznih letnih časih, opisuje Marjeta Zorec v knjigi z naslovom Slovenske šege in navade skozi leto.

2.1 Spoznavanje kulture skozi folklorno dejavnost

Folklor ima več pomenov, poznamo jo predvsem kot označevalko ljudskega, opredeljuje vedenje, življenje in mnoge druge sestavine kulture (Meglič, 2014). Folklor torej ne zajema le plesa, ampak tudi glasbo, slovstvo in šege (Knific, 2013).

Monika Kropelj Telban (2021) folkloro definira kot učenje ljudskega izročila, ki je najstarejša umetnost, stara toliko kot življenje samo. Iz tega učenja pa se je razvila folklorna dejavnost (Meglič, 2014).

Novak (2014) ugotavlja, da dodatna folklorna dejavnost vrtčevskim otrokom omogoča spoznavanje zgodovine, obenem pa poudarja, da je vključevanje učenja kulturne dediščine odličen način za bogatenje vsakodnevnega bivanja v vrtcu.

Vzgojitelji otroke z ljudskim izročilom spoznavamo predvsem prek igre, ki je najvišja stopnja otrokovega ustvarjanja (Štrukelj, 2007). To je mogoče tudi zato, ker so dejavnosti, ki črpajo vsebino iz ljudskega izročila, že same po sebi preproste, jasno izoblikovane in otrokom razumljive, pri otrocih pa spodbujajo ustvarjalnost (Makarovič v Štrukelj, 2007: 47).

Vrtčevske otroke lahko, odvisno od njihove starosti, z domačim krajem in kulturno dediščino spoznamo tudi z otroškimi plesi in rajalnimi igrami, ki jih spremljamo s pesmimi, zvočili in glasbili. Otroški ljudski plesi in rajalne igre so pomemben del kulturne zapuščine vsakega naroda, saj prav plesi, igre in glasba odsevajo življenje ljudi nekoč; njihove navade, vrednote in kulturo (Novak idr., 2017).

Zgodovino domačega kraja jim približamo z različnimi zgodbami, prek katerih lažje razumejo življenje nekoč in ga primerjajo z današnjim. Otroke prav tako spodbujamo, naj o življenju nekoč povprašajo svoje stare starše.

Poleg pesmi, plesov, izštevank, iger in pripovedi, ki spadajo na področje nesnovne kulturne dediščine (Simetiger, 2014) otroci v folklornih skupinah spoznavajo tudi snovno kulturno dediščino, denimo narodne noše in druga oblačila, pa tudi starejša glasbila in ostale predmete, ki so jih uporabljale prejšnje generacije.

Slika 1: Plesni splet ob pesmi Pleši, pleši, črni kos (Foto: osebni arhiv).

»Če poustvarjamo ljudsko izročilo v predšolski vzgoji, to še ne pomeni, da ga moramo v okviru folklorne skupine, ki bo naučeno pripravljala za nastop, ampak skušamo doseči, da bo otrok ples in petje sprejel kot vsakdanjo igro, kot razvedrilo /.../ Vzgojitelji v vrtcih imajo dobre razmere za delo z otroško folklorno skupino. V šolah je za ljudsko izročilo navadno na razpolago le ena ura na teden, vzgojitelji pa so v skupini vsako dopoldne, zato imajo veliko možnosti za njegovo kakovostno poustvarjanje. Večja težava je v izbiri ustreznih metod učenja, saj mora biti to prilagojeno starosti in sposobnostim otrok« (Kmetec, 2010: 48).

Če vse skupaj povzamemo, ugotovimo, da je vrtec idealna priložnost, da otrokom približamo našo zgodovino, kulturo. V vrtcu smo vzgojitelji kreatorji časa, sami se odločamo, kaj in kako se bomo učili, kako bomo otroke privabili k temu, da vzljubijo preteklost, naše korenine. Nas pa kurikulum zavezuje, da vsa področja med seboj povezujemo, kar se pri folklornih dejavnostih vsekakor da; pravlјice, izštevanka in rime so področje jezika, matematike; plesi in rajalne igre so področja umetnosti, gibanja in matematike; igre so področja družbe, matematike, narave; spoznavanja z običaji raziskujemo na področju narave, družbe itn. Ni potrebno, da se zaradi predaje znanja in učenja o naši preteklosti dobivamo v popoldanskem času – veliko lahko z otroki raziskujemo že dopoldne. Otroci se učijo nezavedno, ob igri in večkrat, ko jim bomo dali možnost spoznavati se z našo kulturo, bolj jim bo pri srcu. Na prvem mestu pa smo starši in strokovni delavci tisti, ki jo moramo otrokom predajati na pravi način, jim jo sploh ponuditi, da jo lahko spoznajo.

2.2 Koristi folklorne za otroke

Folklorna dejavnost v vrtcih ni pomembna le z vidika ohranjanja kulturne dediščine, ampak tudi zaradi koristi, ki jih ima na telesni in duševni razvoj otrok.

Z obiskovanjem folklorne dejavnosti namreč otroci svoj prosti čas preživljajo aktivno in stran od naprav kot so telefon, televizija in računalniki (Geršak, 2006). Obenem krepijo medosebno interakcijo in se učijo prilagajanja, discipline in dela v skupini (prav tam).

Otroci in njihovi starši so folklornim skupinam zelo naklonjeni, kaže anketa staršev in otrok, ki obiskujejo folklorne skupine (Sedevčič, 2009). Več kot tretjina staršev je otroke v folklorno dejavnost vpisala zaradi otrokove želje in pobude po obiskovanju skupine. Kasneje so starši pri otrocih opazili, da ima folklorna dejavnost več pozitivnih vplivov, med drugim pozitivno vpliva na samozavest otroka in izboljšuje javno nastopanje. Več kot 80 odstotkov staršev se je strinjalo, da je delovanje otroka na folklornem področju zanj koristno (prav tam).

Sedevčič (prav tam) tudi ugotavlja, da je za otroke zelo dobro, da se zgodaj srečajo s kulturno zapuščino svojega naroda, saj s spoznavanjem razvijejo določena čustva, večinoma pozitivna.

Zgodnje seznanjanje s kulturo in njeno zgodovino nudi tudi osnovo za vzgajanje medsebojne strpnosti in spoštovanja drugačnosti, obenem pa tudi hkratnega seznanjanja z zgodovinskimi spremembami v širši družbi in svetu (Kurikulum za vrtce, 2012).

Tudi sama sem, tako v popoldanskem času v vrtcu, kjer smo spoznavali kar precej ljudskega, kot na popoldanskih srečanjih z otroki (le nekaj otrok iz moje popoldanske skupine je obiskovalo folklorno dejavnost v popoldanskem času) opazila, da otroci napredujejo na različnih področjih: spoznavali so se med seboj, saj so folklorno skupino obiskovali otroci iz različnih vrtcev, tako se je gradila neka skupnost; pridobivali so na samozavesti, saj so si ob primernih spodbudah in pohvalah upali vedno več; pridobivali so na občutku za ritem; razvijali so pevske, plesne in igralske sposobnosti; srečevali so se s kulturo prednikov, ki so jo preko igre vnašali v svoj vsakdan in jo tako ohranili tudi za prihodnost; aktivno so preživljali prosti čas; želeli so si še igrice, pravlјic, šalјivk, rajanja, kar mi je dalo energije za nadaljnja raziskovanja pri delu.

2.3 Popoldanska folklorna dejavnost

Čeprav spoznavanje narodnega izročila kurikulum za vrtce narekuje že v času dopoldanskega varstva, lahko vzgojitelji folklorne dejavnosti izvajajo tudi v popoldanskem času.

2.3.1 Kako se je moje popoldansko mentorstvo pričelo?

»Nekateri otroci v prvem razredu osnovne šole ne poznajo niti iger, ki sodijo med bolj znane, kaj šele, da bi se jih znali igrati, in potem se vprašam, zakaj, in pridem do jasnega odgovora. Saj jih ne pozna niti večina vzgojiteljev in učiteljev. Ne pedagoški fakulteti se ljudski ples in izročilo sploh ne poučujeta« (Kmetec, 2013: 31).

Kar je zelo žalostno, da se pedagoška stroka ne zaveda pomena svoje preteklosti, svojih korenin. Torej je od vsakega vzgojitelja, učitelja odvisno, ali mu je narodno izročilo pri srcu in ga bo delil naprej, ali ne.

Ker sem odraščala na vasi, sem se v otroštvu s pogosto srečevala z ljudskim izročilom. Doma smo prepevali ljudske pesmi, starši so mi kupovali plošče in knjige z ljudskimi pravljičami, rada sem poslušala glas harmonike s kaset in prvo polko in valček sem plesala kot majhna deklica na poroki mojega strica. Ker sem bila z narodnim izročilom torej seznanjena že v mojem otroštvu, pri študiju tega nisem toliko pogrešala. Tudi moji otroci so odraščali na ta način, poleg tega so obiskovali folklorno skupino in deklici sta se zelo radi zavrteli v folklornih oblačilih.

Otroško izročilo je zelo bogato in če ga otrokom predstavimo prilagojeno njihovi starosti in sposobnostim, ga bodo otroci z veseljem sprejeli. Ne samo sprejeli, ob njem se bodo naučili marsičesa, kar jim bo koristilo v življenju. Znali se bodo igrati kljub temu, da na igrišču ne bodo imeli žoge in v razredu ne računalnika, kar se mi zdi za današnje čase še kako pomembno. (Kmetec, 2013)

V vrtcu sem se zaposlila v srednjih tridesetih letih in nekega dne me je vprašala predsednica Kulturnega društva iz naše vasi: »Poznaš koga, ki bi ga zanimala folklorna oblačila? Imamo jih, pa ne vemo kaj bi z njimi.« Moja prva misel je bila: »Jaz bi jih potrebovala, v vrtcu, lahko ustanovim svojo folklorno skupinico.« Posvetovala sem se z ravnateljico, ki me je pri odločitvi podprla. Izobraževala sem se na seminarjih pod okriljem JSKD (Javni sklad RS za kulturne dejavnosti), da sem sploh vedela, kako začeti, kako poučevati, kje poiskati informacije. Bili so mi v veliko pomoč. Tudi kasneje sem se z veseljem udeležila še kakšnega njihovega seminarja.

Veliki napredki znanosti in tehnike spreminjajo naša mišljenja, naš življenjski slog, naše vrednote. »Naloga mentorjev je, da otroke motiviramo in navdušimo, da jih bo neka vsebina »potegnila vase«. Ko jih začne zanimati, ni več potrebna motivacija, ampak le še vztrajanje z realnimi cilji. Življenje v vrtcu lahko bogatimo na najrazličnejše načine in eden izmed njih je prav gotovo ta, da na široko odpremo vrata kulturni dediščini in razigrani otroški domišljiji.« (Novak, 2014: 177)

Pričela je delovati otroška folklorna skupina (OFS) z umetniškim imenom 'Nageljčki'. K sodelovanju so bili povabljeni otroci v starosti 4–6 let.

2.3.2 Otroška folklorna skupina »Nageljčki« pod okriljem kulturnega društva Brezje in vrtca Radovljica

Zakaj pod okriljem Kulturnega društva (KD) Brezje in Vrtca Radovljica? KD zato, ker smo tam dobili oblačila. Več let nazaj je tam namreč že delovala OFS in v lasti imajo več oblačil, ki so čakala na ponovno uporabo. Preko KD smo se tudi prijavi na občinske razpise za subvencioniranje, to pa je za seboj potegnilo tudi obvezno nastopanje na revijah OFS, ki jih vsakoletno po regijah razpiše JSKD, in sodelovanje na nekaterih drugih priložnostnih nastopih, kamor so nas društva z veseljem povabila.

Vrtec Radovljica pa zato, ker smo uporabljali vrtčevske prostore, v skupino pa so bili vpisani samo vrtčevski otroci.

Prvi sestanek je bil namenjen staršem. Poustvarjanje folklorne dediščine morajo namreč v prvi vrsti razumeti in sprejeti oni, saj folklorna skupina pomeni nekaj več – tam ni sodobnih iger, plesov ob cd-jih, tam ni uhanov in pisanih ogrlic, ni lakiranih nohtov, čopov na glavi, nogavic. Otroci se na vajah spoznavajo izključno z ljudskim

izročilom, na nastopih pa so oblečeni v folklorna oblačila, bosí, deklice s kitami, z navadnimi elastikami, kot so jih uporabljali včasih, brez uhanov, ogrlic itn. Torej se morajo starši tega zavedati in se s tem strinjati. Otroke je treba pripeljati na nastope in tudi to je bila odgovornost staršev, brez otrok pač nastopov ni mogoče izvesti.

Z otroki smo se dobivali enkrat tedensko, v popoldanskem času. Skupino sva vodili dve osebi, v pomoč mi je bila sodelavka, ki seminarjev sicer ni opravila, ji je pa všeč vse, kar je ljudsko in se tega tudi sama poslužuje v vrtcu, pri delu z otroki v dopoldanskem času. Na vajah smo spoznavali igre, plese, pesmi, deklamacije, šaljivke, nagajivke, pravljice, pripovedke, basni, tudi snovno kulturno dediščino, kot je narodna noša, inštrumenti in različni predmeti, ki so jih uporabljali ljudje včasih.

Pripravili smo spletke različnih vsebin, npr.: Pastirčki brez črede, Biba leze, A je kruh že pečen, Otroška igra, Prat' se mudi itn. Ideje za spletke sem največkrat dobila preko pesmi, ki smo jih z otroki prepevali, potem pa mi je pomagala tudi različna literatura. Glede na to, da so bili to zelo majhni otroci, so bile tudi vsebine, plesi in igre temu prilagojeni. Vsak splet pa je vedno vseboval vsaj eno pesem, vsaj en ples ali rajalno igro, izštevanko, krajši pogovor. Včasih smo temu dodali kakšno bibarijo, zbadljivko ali šaljivko.

Slika 2: Nastop na prireditvi Kresovanje (Foto: osebni arhiv).

Kot sem že omenila, smo se vsako leto prijavi tudi na revije OFS, ki jih prireja JSKD, kjer so otroci spoznavali in opazovali tudi druge otroške skupine – primerjali so lahko plese med seboj, različna oblačila, igre, slišali nove pesmi, spoznavali različne stare obrti in poklice.

Povabljeni smo bili na prireditve ob materinskih dnevih, različnih občnih zbiorih, v domove upokojencev, kresovanja, takšna in drugačna srečanja – in vabilu na nastopanje smo se vedno z veseljem odzvali, otroci so se na nastope vedno radi pripravljali in jih opravili suvereno. Pred tem se je bilo na nastope treba pripraviti ne samo s pesmimi, plesi, ampak tudi pogovori, pripravami na nastop. Naučiti otroke, kako priti na oder, kam se postaviti, kako razporediti po odru, kdaj začeti, biti dovolj glasen na odru, ne gledati po obiskovalcih in mahati

staršem. Vse to je bilo otrokom velik izziv, konec koncev so na odru ostali sami. Zaupala sem jim in zaupanje so opravičili. Če otrokom daš možnost, da pokažejo svojo samostojnost, odgovornost, da vzamejo »niti v svoje roke«, bodo to z odgovornostjo tudi sprejeli in ponosni bodo nase. Potrebujejo možnost in pohvalo. Tako rastejo. Na vseh področjih v življenju.

V popoldansko folklorno dejavnost je treba vložiti veliko truda, prostega časa. To moraš imeti preprosto rad, da vztrajaš kljub temu, da je premalo cenjeno, da te sodelavci ne razumejo. Ko pa vidiš, da otroci na srečanja radi prihajajo, se veselijo iger, pesmi in na koncu vaj komaj čakajo na poslušanje ljudske pravljice – je moj cilj dosežen. To je čas otrokovega kritičnega obdobja – obdobja, ki je najbolj primerno za učenje – ko se otrok nečesa želi naučiti, je to treba izkoristiti. Takrat otroci srkajo znanje.

Ko otroci začutijo ljudsko pesem, ples in drugo izročilo, vemo, da smo zanje veliko naredili. Verjamemo lahko, da bodo to izročilo prav oni s ponosom prenašali tudi prihodnjim generacijam (Kmetec, 2010).

3 Zaključek

Sama sem dolgo folkloro povezovala samo s plesom, skozi branje, učenje in izobraževanje pa sem ugotovila, da beseda pomeni veda/vedenje o ljudstvu. Torej, o vsem, njihovi zgodovini, običajih, kulturi, oblačilih, življenju nasploh. Torej je prav, da pri folklorni dejavnosti govorimo o poučevanju življenja včasih.

Zato sem se z otroki rada pogovarjala, kako so živeli otroci včasih in temu vedno radi prisluhnejo. Kako so majhni pastirčki vodili živino na pašo, kako so si na pašnikih urezali piščali, si greli noge v 'kravjaku', pomolzli kozo, ovco ali kravo, da so prišli do nekaj toplega, zakurili ogenj, na katerem so si popekli malo krompirja ali nečesa, kar so našli v gozdu. Kako so si nagajali, ampak na koncu tudi drug drugemu stali ob strani, ko je bilo to pomembno. Vse to je današnjim otrokom nepredstavljivo – ampak prav je, da se s tem spoznajo. Le tako lahko pričnejo spoštovati to, kar je bilo včasih. Le tako se lahko seznanijo s skromnostjo, ponižnostjo. Le tako lahko pričnejo spoštovati to, kar imajo danes. In ob vsem poustvarjanju ljudskega tudi sledimo ciljem iz kurikuluma, na vseh področjih, ki jih zajema.

Predšolsko obdobje je čas za učenje samostojnosti, odgovornosti, usvajanja vrednot, sklepanja prijateljstev. In že v predšolskem obdobju otroku lahko vcepimo v zavest, da je bilo včasih lepo – brez televizije, mirno – brez računalnikov, toplo – ob zakurjenem ognju, razigrano – brez telefonov, veselo – ob igri na prostem, petju pesmi, igranju s kamenčki, 'nedolžnem draženju' drug drugega. Pomembni pri vsem tem pa so seveda zgledi – staršev, vzgojiteljev. Otroci opazujejo in srkajo znanje – če ga bomo znali mlajšim posredovati na nevsiljiv, prijeten način, z našo prisotnostjo, ga bodo tudi oni znali posredovati prihodnjim rodovom.

»Najmanjši člani naših družin potrebujejo najmanjše igre zato, da bodo nekoč lahko igrali velike.« (Sitar v Cvetko, 2000: 3)

4 Viri in literatura

Geršak, Vesna (2006): plesno-gibalna ustvarjalnost. V: Borota, Bogdana; Geršak, Vesna; Korošec, Helena in Majaron, Edi (ur.): *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta Koper. Pridobljeno 24. 9. 2024: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-LCDFWSOO>.

Kmetec, Mojca (2010): Ljudsko izročilo v vrtcu. *Folklornik* 6, str. 84–85. Pridobljeno 25. 9. 2024: https://www.jskd.si/folklorne-ejavnost/zaloznistvo/folklornik/revija_folklornik/2010.html.

Kmetec, Mojca (2013): »Pa vse igerce so preč, pa ne znamo jih več, pa če čemo kaj počet, mormo vse na nov začet«. *Folklornik* 9, str. 30–32.

Knific, Bojan (2013). Interpretiranje plesnega izročila: lokalno, nacionalno in nadnacionalno. *Traditiones*, 42(1), str. 125–142. Pridobljeno 24. 9. 2024: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-UETIUL56>.

Koritnik, Barbara (2008): Kako omogočiti mladim stik s slovstveno folkloro v urbanem okolju? *Obdobja* 25 (1), str. 495–505. Pridobljeno 24. 9. 2024 <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=eng&id=155083>.

- Korošec, Tjaša. (2017): *Spoznavanje folklornih dejavnosti v predšolskem obdobju*. Diplomsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 24. 9. 2024: <https://repozitorij.upr.si/lzpisGradiva.php?id=9235>.
- Kropej Telban, Monika (2021): *Pripovedno izročilo: razvoj in raziskovanje*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Kurikulum za vrtce (1999). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno 22. 9. 2024: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Kurikulum-za-vrtce.pdf>.
- Lubej, Nežka (2012): Od plesa k otroški igri in ponovno nazaj k plesu. *Folkloristik* 8, str. 42–43. Pridobljeno 24. 9. 2024: https://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/zaloznistvo/folkloristik/revija_folkloristik/2012.htm.
- Meglič, Saša (2014): Ringaraja 2014: Pomen območnih, regijskih in državnih srečanj folklornih skupin. *Folkloristik* 10, str. 138–142.
- Novak, Jerneja (2014): Folklorna dejavnost v vtrcu. *Folkloristik* 10, str. 177–178.
- Novak, Renata in Bregar, Lavra (2017): *Naš kraj – njegova kulturna in naravna dediščina*. Portorož: Studio DAGAL.
- Sedevčič, Špela (2009): Kakšen pomen ima ukvarjanje s folklorno dejavnostjo za današnjega otroka in družbo. *Folkloristik* 5, str. 124–126. Pridobljeno 25. 9. 2024: https://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/zaloznistvo/folkloristik/revija_folkloristik/2009.html.
- Simetiger, Tomaž (2014): Folklorna dejavnost – med kulturno dediščino in umetnostjo. *Folkloristik* 10, str. 44–46.
- Štrukelj, Mirjam (2007): Folklorna skupina in ljudsko izročilo v vrtcih. *Folkloristik* 3, str. 47–48. Pridobljeno 24. 9. 2024: https://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/zaloznistvo/folkloristik/revija_folkloristik/2007.html.
- Vintar Spreitzer, Mateja; Baš Denis; Radšel, Anja idr. (2021): *Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih. Priročnik za strokovnjake*. Str. 5–7. Pridobljeno 25. 9. 2024: <https://online.pubhtml5.com/agha/giyf/#p=9>.

KREPITEV NARODNEGA PONOSA Z IZKUSTVENIM UČENJEM OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V PRILAGOJENEM PROGRAMU

STRENGTHENING NATIONAL PRIDE THROUGH EXPERIENTIAL LEARNING FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN AN ADAPTED PROGRAMME

Nataša Beden (nbede@11sola.si), učiteljica, specialna pedagoginja v prilagojenem programu Osnovna šola Ivana Cankarja Vrhnika, POŠ s prilagojenim programom.

Slovenija

Povzetek

V uvodu se osredotočam na vpliv globalizacije na izobraževalni sistem, dotaknem se nekaterih teoretičnih poudarkov poučevanja koncepta globalnega državljanstva, trajnostnega razvoja in spodbujanja kulture vseživljenjskega učenja. V osrednjem delu pišem o pomenu vrednot, ki jih učitelji prenašajo skozi svojo pedagoško prakso ter o nujnosti vključevanja globalnih tem v šolski prostor. Ustavim se pri ponosu, kot čustvu posameznika in družbenem čustvu. Sprašujem se o vplivu poučevalne prakse na razvijanje občutja ponosa, zadovoljstva in samospoštovanja pri otrocih s posebnimi potrebami v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom. Predstavim cilje iz učnega načrta prilagojenega programa, ki naslavlja tematiko narodnega ponosa in predstavim nekaj primerov poučevalne prakse. Ugotavljam, da se morajo pedagogi na izzive globalizacije odzvati ciljno usmerjeno, saj morajo pripraviti učence na soočanje z njimi in se hkrati s temi izzivi spopasti tudi sami.

Abstract

This article examines the effects of globalization on education, focusing on the importance of teaching global citizenship, sustainable development, and lifelong learning. It emphasizes the values teachers convey and the need to integrate global themes into classroom lessons. I also explore pride as both a personal and social emotion, examining how teaching practices impact pride, satisfaction, and self-esteem in children with special needs in an adapted program with a lower educational standard. The article highlights curriculum objectives that promote national pride, providing examples of related teaching methods. In conclusion, I argue that educators must address globalization's challenges with purpose, preparing students – and themselves – to face these changes.

Ključne besede: globalizacija, izobraževanje, otroci s posebnimi potrebami, narodni ponos, izkustveno učenje.

Key words: globalisation, education, children with special needs, national pride, experiential learning.

1 Uvod

Globalizacija v najširšem smislu pomeni proces kulturnega, političnega, gospodarskega in tehnološkega vzajemnega delovanja ter mešanja ljudi, idej in virov prek lokalnih, nacionalnih in regionalnih meja. Ta pojem poudarja, kako povezan in soodvisen je postal naš svet, kar vodi v mešanje različnih kultur in globalno izmenjavo idej. (Jackson, 2016; Spring, 2022)

Globalni izobraževalni trendi vse bolj oblikujejo vloge učiteljev, učencev in staršev, ki lahko vplivajo na pristop k izobraževanju in izkušnje z njim. Izobraževalne ustanove po vsem svetu prepoznavajo trende in spreminjajo svoje strategije, da bi razvile učne načrte in pedagogiko, ki učence bolje pripravijo na vlogo globalnih

državljanov. Vloge in pričakovanja učiteljev in učencev služijo kot merila za obravnavo raznolikosti, razlik, potreb, interesov in rasti, povezane z globalizacijo v izobraževanju. (Spring, 2022)

Poučevanje koncepta globalnega državljanstva spodbuja razumevanje globalnih vprašanj in poudarja pomen informiranosti in vključenosti. Koncept trajnostnega razvoja pa učencem pomaga razumeti in reševati okoljske izzive ter poudarja vrednote, kot so skrb, spoštovanje, integriteta, zaupanje, odgovornost in trajnost. Spodbujanje kulture vseživljenjskega učenja pripravlja učence na prilagajanje nenehnim spremembam v globalnem okolju. (Spring, 2014)

Slovenska zavezanost izobraževanju o okolju in podnebnih spremembah odraža nacionalni odnos pri soočanju s prihodnjimi izzivi. Spodbujanje kulturne raznolikosti, strpnosti in nenehnega učenja so ključni elementi za ohranjanje tega odnosa v globaliziranem svetu. Tako kot same globalizacije ni mogoče enostavno opredeliti kot zgolj koristne ali škodljive, je tudi njen vpliv na izobraževanje kompleksen in odvisen od posameznikovih perspektiv, vrednot in prednostnih nalog. (Spring, 2014)

O razmerju med globalizacijo in javnim izobraževanjem potekajo stalne razprave. Vse bolj se priznava, da neoliberalna različica globalizacije, zlasti tista, ki jo spodbujajo mednarodne organizacije, vpliva na izobraževalne programe. Pogosto daje prednost in včasih vsiljuje posebne politike, povezane z vrednotenjem rezultatov izobraževanja, zakonitostjo financiranja, standardi, elementi in kvalifikacijami, ki se zahtevajo od vzgojiteljev. Strokovni razvoj učnih načrtov, njihovo izvajanje ter pedagoški pristopi, ki se uporabljajo v procesu poučevanja in učenja, imajo v svetovnem izobraževalnem sistemu ključno vlogo. Vpliv neoliberalne globalizacije odraža širši trend, v katerem mednarodne politike in standardi vse bolj oblikujejo lokalne izobraževalne prakse, kar sproža vprašanja o ravnovesju med globalnimi in lokalnimi izobraževalnimi potrebami. (Burbules in Torres, 2000)

2 Narodna identiteta, ponos in učitelj

Pričujoča konferenca razpravlja predvsem o vidiku narodnega ponosa, ki je tesno povezan z zavedanjem o narodni identiteti. Odrasel človek, ki se zaveda svojih korenin, lahko zgradi močno narodno identiteto in bo postal ponosen in aktiven državljan. Ob srečevanju z drugimi kulturami ga ne bo strah, ne bo se počutil ogroženega in bo odprt za spoznavanje novih idej. Zavedal se bo, da ni v središču sveta, da je v globalnem svetu prostor za vse in da je sobivanje mogoče, če znamo gojiti strpnost in sprejemamo drug drugega v različnostih. Tukaj pa vzgoja mladih za kulturo strpnosti in dialoga, spoštovanja sebe in drugih, igra pomembno vlogo in seveda v tem kontekstu tudi izobraževalni sistem.

Kot učitelji izobražujemo in vzgajamo s tem, kar smo, zato se vrednote, ki jih živimo, prenašajo skozi našo pedagoško prakso. Nacionalna identiteta ni prirojena, temveč se goji. Šolski sistem je reprodukcija nacionalne identitete in pripadnosti. Aktivno državljanstvo in domoljubje med mladimi sta temeljnega pomena za sodobno demokracijo. (Prebilič, 2014)

Pri prenosu teh vrednot je vsekakor pomembna čustvena komponenta. Milivojevič definira ponos kot »čustvo, ki ga oseba doživlja, ko čuti, da so njena dejanja prispevala k temu, da je nekdo, ki ga ima za avtoriteto, o njej razmišljal pozitivno. Z razvojnega vidika je to pomembno čustvo, saj osebi, ki doživlja ponos, omogoča, da svojo pozitivno samopodobo vidi kot resnično in potrjeno s strani avtoritete« (Milivojevič, 2008: 581). Oseba je lahko ponosna tudi na druge, na primer na svoj narod – ponos v tem kontekstu vključuje videnje lastnega uspeha ali dokaz o lastni vrednosti in visokem statusu. V tem smislu je ponos tudi družbeno čustvo. (Milivojevič, 2008)

Iz tega vidika izhaja vprašanje, koliko lastnih osebnih izkušenj doživljanja ponosa otroci prinašajo v šolski prostor in vprašanje odgovornosti učitelja, ki je nedvomno pomembna otrokova avtoriteta na področju sekundarne socializacije in lahko pomembno vpliva tudi na razvijanje občutja ponosa, zadovoljstva in samospoštovanja. Milivojevič navaja: »Ko se človek v razvoju nauči razlikovati med lastnim bitjem in svojim vedenjem in ločiti sprejetost od občutja lastne vrednosti, takrat čustvo ponosa nadomestijo čustva zadovoljstva s samim seboj in samospoštovanje« (Milivojevič, 2008, 583).

Narodni ponos je del domoljubja. Narodno ponosen pomeni biti samozavesten in prepričan o svoji enkratnosti in v okviru domoljubja biti tudi strpen do drugega, kar izhaja iz spoštovanja do sebe. (Prebilič, 2014)

V globaliziranem svetu, v katerem se svet spreminja in povezuje v gospodarsko in informacijsko enovito celoto, je ponos še kako pomembno občutje, ki spremlja tako posameznike kot tudi narode kot glavne akterje globalizacije. Ponos je »občutenje velike etične in moralne vrednosti, občutek velikega zadovoljstva zaradi pozitivnih lastnosti koga drugega« (SSKJ), kot definira ponos SSKJ.

Nacionalni ponos je tesno prepleten z domoljubjem. Odraža človekovo samozavest in prepričanje o njegovi edinstveni dediščini in identiteti in spodbuja občutek pripadnosti svojemu narodu. Le ponosni posamezniki, ki stremijo k spoštovanju dosežkov lastnega naroda, tradicij in kulture, zmorejo spoštovati in priznavati drugim narodom njihovo identiteto, vrednote in kulturo ter cenijo njihov prispevek v svetovno skupnost.

3 Učni programi

Prihajam iz OŠ Ivana Cankarja na Vrhniki, ki je ena največjih šol v Sloveniji in izvaja večino programov za šoloobvezne otroke. To so redni programi in programi za otroke s posebnimi potrebami, v katere se otroci vključujejo na podlagi Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (v program s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo, prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom, posebni program).

Osredotočila se bom predvsem na prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom.

Zakon o usmerjanju v 2. členu opredeljuje otroke s posebnimi potrebami: »Otroci s posebnimi potrebami so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja« (Zakon o usmerjanju, 2011).

3.1 Prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom (NIS)

V prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom se praviloma šolajo otroci, ki imajo lažjo motnjo v duševnem razvoju, lahko pa tudi otroci z drugimi motnjami, kot so primanjkljaji na posameznih področjih učenja, govorno jezikovne motnje, dolgotrajno bolni otroci, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Značilno zanje je, da jih primanjkljaji in motnje pomembno ovirajo, da kljub dodatni strokovni pomoči in ob prilagoditvah v programu večinske šole standardov znanja ne dosegajo in je za njih v največjo korist vključitev v prilagojeni program.

Podrobneje so učenci z lažjo motnjo opredeljeni v Kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, opredeljeni pa so tudi v splošnem delu učnega načrta prilagojenega programa (NIS).

Iz učnih načrtov prilagojenega programa je razvidno, da v teh programih trenutno ni predmeta, ki bi posebej poučeval o državljski vzgoji, ampak so cilji, ki so vezani neposredno in posredno na razvoj narodne identitete in ponosa vključeni predvsem v predmet družboslovje. Ta poteka od 4. razreda naprej po vertikali in se vanj vključujejo področja zgodovine in geografije ter v 9. razredu še področje državljanske vzgoje in državljanske kulture in etike. Z uvedbo razširjenega programa (RAP), ki pa še ni stopil v veljavo na naši šoli, se bo v predmetnik dodala dejavnost kultura in državljanska vzgoja, ki ji bo skupaj s še dvema dejavnostma namenjeno 4 ure tedensko na oddelek (Hergan idr., 2022).

3.2 Pregled ciljev v kurikulumu, povezanih s krepitvijo nacionalnega ponosa

3.2.1 Prva triada

Cilji spodbujajo k razumevanju kulturne identitete in zgodovinskega ozadja, učencem pomagajo razumeti kulturni razvoj ter ceniti spremembe skozi čas. Na podlagi vrednotenja virov se učijo razumeti zgodovinski razvoj njihove skupnosti, kar spodbuja občutek ponosa na njihovo lokalno dediščino.

Učenci:

- opišejo primere dediščine,
- primerjajo različne vidike življenja ljudi v preteklosti in danes,
- opazujejo značilnosti svojega kraja skozi čas in primerjajo opažene (vrednotijo) spremembe na podlagi različnih virov. (Hergan idr., 2022)

3.2.2 Druga triada

Spoštovanje do dediščine in doživljanje občutka nacionalne identitete pomaga učencem pri povezovanju s svojo kulturo in zgodovino, spodbujanje nacionalnega ponosa in globlje razumevanje njihove vloge v skupnosti.

S preučevanjem človekovih pravic in demokratičnih vrednot oblikujejo in izpopolnjujejo svoje poglede na te pomembne pojme, s tem gradijo temelje za razvoj odgovornih in aktivnih državljanov, ki bodo stremeli k socialni pravičnosti in demokratični udeležbi.

Praznovanje različnih praznikov krepí kulturno zavest in spoštovanje različnih tradicij, prispeva k spoznavanju kulturne raznolikosti in spodbuja strpnost in medkulturno razumevanje.

Učenci:

- razvijajo spoštljiv odnos do naravne in kulturne dediščine in zavest o državni pripadnosti in narodni identiteti,
- spoznavajo in razvijajo stališča, odnose in vrednote v okviru spoznavanja pomena varovanja človekovih pravic ter demokracije,
- poznajo različne praznike in njihov pomen ter jih praznujejo,
- razvijajo spoštovanje do praznikov različnih kultur,
- opišejo primere naravne in kulturne dediščine domačega kraja in sklepajo, zakaj želimo nekaj ohraniti,
- prepoznajo pomen življenja v preteklosti za ohranjanje naravne in kulturne dediščine (trajnostni razvoj, identiteta, narodno zavedanje),
- ob primerih presoja o načinih varovanja in ohranjanja naravne in kulturne dediščine,
- dejavno prispevajo k ohranjanju dediščine (pisanje s peresom, pletenje košaric ipd.),
- ob/na preprostem časovnem traku opišejo in urejajo zaporedje dogodkov, predmetov, opravil ipd. (Hergan idr., 2022)

263

3.2.3 Tretja triada

Splošni cilji pri predmetu družboslovje v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju zajemajo cilje pretežno geografskega, zgodovinskega in sociološkega področja ter vključujejo spoznanja drugih družboslovnih ved, v 9. razredu so pridruženi cilji iz domovinske in državljanske kulture in etike.

Učenci:

- usvajajo temeljno znanje o geografskih, zgodovinskih in sodobnih družbenih ter političnih temah in procesih,
- spoznavajo naravne in družbeno geografske pojave in procese na lokalni, regionalni, državni in svetovni ravni,

- spoznavajo najpomembnejše dogodke iz obče (evropske in svetovne) in nacionalne zgodovine,
- razvijajo zavest o slovenski državni pripadnosti in narodni identiteti,
- razvijajo strpen odnos do družbene raznolikosti (nacionalne, verske, kulturne itd.),
- načrtujejo, izvajajo in se udeležujejo dejavnosti v šolskem in lokalnem okolju, sodelujejo pri humanitarnih in drugih solidarnostnih akcijah, v katerih se dejavno vključujejo v življenje skupnosti ter se tako usposablajo za demokratično in odgovorno aktivno državljanstvo,
- razvijajo pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do njene naravne in kulturne dediščine ter spoštovanje narodnostnih pravic,
- vrednotijo pomen vključitve Slovenije v EU na gospodarskem in političnem področju,
- naštejejo pomembne dosežke (izume) Slovencev v evropskem in svetovnem merilu,
- izdelajo svoj seznam slovenskih prepoznavnosti oziroma značilnosti,
- razumejo pomen naravne in kulturne dediščine Slovenije kot temelja za razvoj turizma,
- opišejo primere prizadevanj in ukrepov za ohranjanje naravne in kulturne dediščine po posameznih pokrajinah,
- spoznajo lepote in geografsko pestrost Slovenije v okviru ekskurzije in terenskega dela,
- spoznajo vrednote in enkratnost slovenske pokrajine, razvijajo ljubezen in spoštovanje do slovenske naravne in kulturne dediščine in pripadnost slovenski državi,
- spoznavajo zgodovino na slovenskih tleh,
- oblikujejo stališča in vrednote, kot so spoštovanje drugih narodov in kultur, mednarodno sodelovanje. (Hergan idr., 2022)

Cilji s področja domovinske in državljske kultura in etika v 9. razredu v okviru družboslovja. Učenci:

- spoznajo pojme: narod, domovina, država in državljanstvo, opisujejo in raziskujejo pomen strpnosti in medsebojnega spoštovanja za kulturo sobivanja,
- v Ustavi Republike Slovenije prepoznajo človekove pravice,
- razumejo pomen simbolov in praznikov države Slovenije,
- na primeru opišejo, na kakšne načine se lahko pridobi državljanstvo Republike Slovenije,
- Svetovna skupnost – na primerih spoznajo globalizacijo, njene pozitivne in negativne učinke. (Hergan idr., 2022)

264

Cilji pomagajo razvijati nacionalno zavest, spodbujati strpnosti do družbene raznolikosti, vključno z nacionalnimi, verskimi in kulturnimi razlikami, gojiti pozitivna čustva do domovine, ceniti članstvo Slovenije v EU, prepoznavati slovenske dosežke in oblikovati vrednote.

3.3 Predlogi medpredmetnih povezav

Slovenščina: Predmet se povezuje z družboslovjem pri obravnavanju različnih umetnostnih in neumetnostnih besedil. Pri neumetnostnih besedilih lahko opisujemo življenje ljudi nekoč in danes, opisujemo izbrano pokrajino ali kraj, opisujemo poklice ali šege in navade. Pri umetnostnih besedilih si lahko pomagamo z zgodbami, pesmimi. (Hergan idr., 2022)

Pri državnem oziroma narodnostnem zavedanju lahko prepletajo znanje jezikov (državni jezik, uradni jezik, tuji jezik). Učitelj lahko poveže predmeta v okviru govornih nastopov, iger vlog, gledališke igre, nastopov na prireditvah ob državnih praznikih ipd. (Hergan idr., 2022).

Glasbena umetnost: Slovenski simboli (himna), himna EU, ljudske pesmi, ki se prenašajo iz roda v rod. Učenci spoznavajo glasbeno kulturno dediščino in slovenske ustvarjalce glasbe. Pri pouku predmeta glasbena umetnost spoznavajo tudi ustvarjalce po zgodovinskih obdobjih. (Hergan idr., 2022)

Gospodinjstvo: Povezanost z družbo je predvsem pri spoznavanju slovenskih tradicionalnih jedi, načinov bivanja, poznavanju postopkov različnih del in skrbi za okolje. Učenci lahko izdelajo zemljevide, kuhajo in pripravljajo tradicionalne slovenske jedi, preizkusijo različna ročna dela (klekljanje, pletenje idr.). (Hergan idr., 2022)

Likovna umetnost: Povezava je priporočljiva pri izbiri likovnih motivov in ob uporabi različnih tehnik, povezanih z ljudmi in okoljem v času in prostoru (na primer šege, navade, domača obrt – lončarstvo, panjske končnice, muzeji, galerije, spomeniki); izdelava modelov ognjenika, reliefa, maket, risanje pokrajine (Hergan idr., 2022).

4 Primeri dobre prakse

Učenje je proces, ki se odvija v osebnem odnosu preko čutne izkušnje s stvarmi in ljudmi. Poučujemo in vzgajamo celostno, pri tem gre za posredovanje informacij, znanja in veščin in gre tudi za našo držo in odnos do stvari in ljudi, v katerih se izražajo naša stališča in prepričanja ter vrednote. Učitelj, ki je sam aktiven in ponosen državljan, ki se zaveda svoje narodne identitete in je razvil spoštljiv odnos do naroda, ki mu pripada, ki je ponosen na dosežke naroda, na kulturo, ki je navdušen nad kulturno zgodovinskimi danostmi in nad okoljem, bo ta odnos znal posredovati in hkrati bo odprt za spoznavanje drugih kultur in si bo prizadeval k vključevanju učencev iz drugih kulturnih okolij na način, ki bo nudil varnost in sprejetost. Kot pravi Polivagalna teorija, je naš nevrološki sistem odprt za učenje v stanju varnosti in umirjenosti. (Porges, 2017)

Otroci, zlasti otroci s posebnimi potrebami in otroci iz drugih kulturnih okolij, imajo velikokrat šibak občutek varnosti in zato težje regulirajo čustva in reagirajo z uporom (bojem) ali umikom (beg) ali celo z zamrznitvijo. V nereguliranem odzivanju živčnega sistema otroka je težko pričakovati, da bo odprt in strpen, če se nikakor ne more počutiti varno. Pri tem mu mora učitelj/odrasel pomagati. A le 'reguliran' odrasel lahko regulira 'nereguliranega' otroka. Te izkušnje umiritve so otroku prijetne, a ne zgolj to – lahko so življenjsko pomembna izkušnja, ki otroku pomaga, da se uči novih učinkovitejših odzivanj in vedenj za vzpostavljanje boljših odnosov, varnega počutja in nenazadnje, občutja zadovoljstva. (Porges, 2017)

Mnogi učenci prihajajo v naše programe z izkušnjo, da je učenje in vse, kar je povezano s šolo, nekaj neprijetnega, čemur niso bili kos in imajo zato pogosto velik odpor do učenja in do raziskovanja sveta. Da bi ti učenci, ki jih večkrat poimenujemo 'učno ranjeni', šolo začeli doživljati drugače, bolj pozitivno, sva s kolegico začeli oblikovati programe učenja, ki niso vezani na šolske prostore in pouk, ampak se izvajajo izven. Najina izkušnja je, da se učenci lahko učijo veliko bolje v okoljih, kjer njihov nevrološki sistem ni tako vzdražen kot v šolskem prostoru, prav zaradi njihovih negativnih izkušenj z učenjem in s socialno interakcijo, vezano na šolski prostor. Zato sva jim ponudili dejavnosti, v katerih so lahko pridobivali drugačne izkušnje sami s seboj in v interakciji z drugimi ter doživljali potrditve in ponos, tako v odnosu do sebe kot do drugih.

265

4.1 Potovanje skozi čas

Potovanje skozi čas je dejavnost, v kateri učenci na pohodih in izletih v bližnjo in daljno okolico skozi zgodbe o preteklosti spoznavajo kulturne, zgodovinske in naravne znamenitosti različnih krajev.

Namen te aktivnosti je poleg razvijanja gibalnih spretnosti, vzdržljivosti in telesne kondicije ter pozitivnih izkušenj z gibanjem v naravi vzbujati tudi navdušenje nad Slovenijo in spodbuditi občutek nacionalnega ponosa. Z raziskovanjem zgodovinskih in naravnih znamenitosti učenci globlje cenijo našo kulturno dediščino in lepoto naše dežele ter s tem krepijo svojo povezanost s slovensko identiteto. Dejavnosti izvajamo že več kot 15 let, ob petkih popoldne ali ob sobotah. Dejavnosti organiziramo približno 6 do 8 krat na šolsko leto.

Dejavnost je bila sprva samo pohodniška. Ker so bili stroški prevoza preveliki, smo bili prisiljeni razmišljati o raziskovanju okolice. Učenci za hojo niso bili preveč motivirani in vztrajni. Njihove potrebe so narekovale drugačen pristop. Začeli smo s pohodi, ki smo jih opredelili potovanje skozi čas. Vključili smo teme iz preteklosti, ki so povezane s širšo okolico našega kraja. Ker ima Vrhnika bogato zgodovino, saj segajo ostanki v pradavnino, smo organizirali pohod proti Verdu, kjer so našli najstarejše prazgodovinsko kolo. Na pohodu v Močilnik smo spoznavali legendo o Argonavtih. Ob hoji na Zaplano pa Ajdovski zid in Rimljane, od Hriba do Brega na Vrhniki smo se sprehodili od nekdanjih ostankov rimske utrdbe do kraja, kjer je stalo rimsko mesto Nauportus s pristaniščem. Preprosta makadamska pot od Vrhnike v Logatec je razkrivala zgodbo o vozarjih. Pohod na Trojico čez Klanec nas je popeljal v Cankarjeve čase in ob pripovedovanju črtic iz mojega življenja smo prehodili Ivanovo pot v nekdanjo šolo na Hribu. Ob pohodu na Bajerje smo spoznavali čas opekarstva na Vrhniki v času

ljublanskega potresa, prevoznništvo po Ljubljani in vzroke za nastanek bajejev. Odšli smo tudi na Planino, kjer smo na Ajdovski stopnji spoznali legendo o Ajdovski deklici. Na pohodu skozi Lintvern v Star Maln smo spoznali legendo o Lintvernskem zmaju.

Enkrat do dvakrat letno organiziramo tudi izlet z vlakom ali avtobusom, tako da smo si ogledali Postojnsko jamo in se povzpeli na Sovič in Pečno reber, odšli smo tudi na viteške igre na Bled. Dotikamo se tudi ljudskih običajev.

Za Miklavža organiziramo večerni Miklavžev pohod v okolico Vrhnike ali gremo z avtobusom v Ljubljano, kjer srečamo Miklavža. Eno leto se nam je pridružila družina učenca, ki je pred leti pri nas obiskoval posebni program. Skozi vse te in mnoge druge zgodbe učenci spoznavajo našo naravno in kulturno dediščino in se učijo na izkustven način in trajno.

4.2 Šola za življenje

Projekt Šola za življenje se osredotoča na izkustveno učenje učencev s posebnimi potrebami, predvsem tistih z motnjo v duševnem razvoju in prispeva k njihovem osebnemu razvoju in pridobivanju praktičnih življenjskih spretnosti (skrb za samega sebe, načrtovanje obrokov, nakup živil, priprava obrokov, varčno ravnanje z denarjem, organiziranje izleta, način potovanja, nakup vozovnic in gibalne dejavnosti: hoja, plavanje, veslanje ter razne spretnosti in veščine, kot so risanje, fotografiranje, oblikovanje iz naravnih materialov ipd.) ter spoznavanju naravnih lepot in kulturno zgodovinskih znamenitosti krajev na Obali.

S preživljanjem časa stran od svojega običajnega okolja se učenci vključujejo v dejavnosti, ki spodbujajo rezilientnost, timsko delo in boljše razumevanje sebe in svojega mesta v skupnosti in posredno v svetu. Ob odkrivanju naravnih in kulturnih znamenitosti doživljajo in pozitivno vrednotijo našo dediščino. V več kot 10 letih trajanja te dejavnosti smo običajno nastanjeni v Sončni hiši, ki nam jo je ponudila Karitas od petka dopoldne do nedelje popoldne. V teh letih smo spoznavali Piran s Tartinjem, Benečanko, Punto, se povzpeli na zvonik, risali detajle hiš, ogledali smo si Formo Vivo nad Sečo, obiskali Sečoveljske soline, si ogledali polja školjk in še marsikaj. Na letošnji Šoli za življenje, ki smo jo izvedli že v septembru, je bila skupina učencev iz posebnega programa (učenci z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju). Nastanjeni smo bili v OŠ Antona Ukmarja nad Žusterno. Spoznavali smo mesto Koper, pristanišče, stari del mesta, se povzpeli na zvonik in se ustavili ob mestnih vratih. Naslednji dan smo odšli na pot proti Izoli in spoznavali obalo, si ob poti ogledali razstavo fotografij Slovenije in pripovedovali zgodbo potopljene ladje Rex. V Izoli smo si ogledali staro mestno jedro in občudovali stare stavbe.

Doživetja prepletamo z večernimi podelitvami ob svečkah, ki jih poimenujemo biserček dneva. Neverjetno koliko izrazijo tudi tisti otroci, ki v šoli skoraj ne spregovorijo. Ena izmed izjemno pozitivnih izkušenj je bila, da je avtistična deklica, ki v šoli praktično ne govori, verbalno izrazila zadovoljstvo in navdušenje.

4.3 Delavnica in izlet za starše

Ponudba priložnosti za druženje je še en pomemben vidik naših programov. Vsako leto organiziramo delavnico in izlet za starše, ki nudi model za povezovanje, izmenjavo izkušenj in izzivov, ki jih prinaša življenje z otrokom s posebnimi potrebami. Izkazalo se je, da je tak pristop in tako druženje tudi priložnost za pridobivanje in širjenje vpogleda v različne kulturne perspektive. Teh dogodkov so se udeležile tudi nekatere mame iz npr. Kosova in Bosne, ki so prav preko druženja delile svoje zgodbe. Organizirali smo mnoge izlete, tako na Obalo, v Bohinj, na Ptuj, v Štanjel in mnoge druge. Ob druženju in spoznavanju lepot Slovenije so se med starši stkale pomembne medsebojne vezi in okrepil se je občutek medsebojne povezanosti in pripadnosti.

Te dejavnosti ne podpirajo samo osebne rasti učencev, ampak tudi ustvarjajo podporno skupnost za njihove družine, kar krepi medsebojno razumevanje in sodelovanje.

5 Zaključek

Učitelji se v globalnem svetu soočamo s številnimi izzivi. To, kar sama prepoznavam kot izziv, je vključevanje in sobivanje učencev s posebnimi potrebami iz različnih okolij, spodbujanje za vseživljenjsko učenje, vzbujanje radovednosti in želje po raziskovanju kulturnega prostora, po spoznavanju in ohranjanju kulturne dediščine in tradicij ter pridobivanje izkušenj na vseh teh področjih.

Učni načrt prilagojenega programa ponuja cilje, ki naslavlja teme domovinske vzgoje in narodnega ponosa, a se skozi prakso izkazuje, da je celostni pristop skozi doživljajski in izkustveni način učenja bolj učinkovit in trajen, saj vključuje razvoj telesnih, duševnih, socialnih funkcij in posega tudi na duhovno razsežnost. Dejavnosti, ki jih organiziramo, so se razvile iz potreb, ki smo jih zaznali pri učencih, ki so imeli negativne izkušnje z učenjem in z vsem, kar je povezano s šolo. Vodila nas je misel, kako se učiti na čimbolj preprost in naraven način. Hoja kot osnovna človekova dejavnost pomeni naravno gibanje na svežem zraku, pripovedovanje zgodb predstavlja naraven in preprost način posredovanja znanja in kulture, spodbuja domišljijo in vživljanje, opazovanje in doživetja v različnih okoljih pa vzbujajo radovednost.

Soudeležba otrok pri načrtovanju ter pri organizaciji dejavnosti in druženje krepi pripadnost in povezanost v skupini. S tem si otroci krepijo samozavest in doživljajo ponos, ki se kasneje razvija v samospoštovanje. Zadovoljen učenec je ponosen nase, je bolj umirjen, spoštljiv in bolj rezilienten in se tako zmore učinkoviteje spopasti z učenjem v učilnici in z izzivi, ki mu jih prinašajo primanjkljaji, ovire in motnje pri učenju in napredovanju ter pri vključevanju v skupnost. Učitelj lahko razvija svojo ustvarjalnost v vlogi organizatorja učnega okolja in otroka usmerja in spodbuja, da ostaja aktiven tako pri učenju kot pri prevzemanju aktivne vloge v skupnosti, ki ji pripada in tako doprinaša k skupnemu dobremu. S takšnim načinom se ustvarja klima sprejemanja in sobivanja. Dejavnosti, ki jih izvajamo, ne podpirajo samo osebne rasti učencev, ampak ustvarjajo tudi podporno skupnost za njihove družine, kar krepi medsebojno razumevanje in sodelovanje vseh deležnikov vzgoje in izobraževanja.

V globalnem svetu se soočamo med drugim tudi z migracijami prebivalstva. Izziv v naših oddelkih je velik delež otrok, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij, a je to hkrati tudi priložnost za medsebojno bogatenje. Otrok, ki bo doživel sprejetost, varnost in medkulturni dialog, bo odprt za kulturo države, v kateri je našel novi dom.

Z vključevanjem takih pristopov lahko učencem pomagamo razviti močan občutek nacionalne identitete in ponosa, hkrati pa spodbujamo vključujoče okolje, ki spoštuje kulturo raznolikosti.

6 Viri in literatura

- Baylis, John idr. (2011): *The Globalisation of World Politics: An Introduction to International Relations*. New York: Oxford Press.
- Burbules, Nicholas C.; Torres, Carlos Albertos (2000): *Globalization and education: Critical perspectives*. Routledge.
- Hergan, Irena; Kerin, Mihaela; Stojilković, Borut idr. (2022): *Družboslovje v drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom* (NIS). Učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Jackson, Liz (2016): *Globalization and Education*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.52>.
- Milivojević, Zoran (2007): *Emocije*. Novi Sad: Psihopolis Institut.
- Porges, W. Stephen (2007): *The Pocket Guide to the Polyvagal Theory: The Transformative Power of Feeling Safe*. New York: W. W. Northon & Company Ltd.
- Prebilič, Vladimir. *Aktivno državljanstvo in domovina: Aktivno državljanstvo in domoljubje med mladimi – razvoj in temelj sodobne demokracije*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Aktivno_dr%C5%BEavljanstvo_in_domoljubje_med_mladimi_Prebili%C4%8D.pdf.

Prebilič, Vladimir; Juvan Jelena (2015): *Aktivno državljanstvo in domovina*. Zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Sanders R., Marilyn; Thompson S., George (2021): *Polyvagal Theory and the Developing Child: Systems of Care for Strengthening Kids, Families, and Communities* (IPNB) (Norton Series on Interpersonal Neurobiology).

Spring, Joel (2014): *Globalization of Education*. Routledge.

Spring, Joel (2022): *Globalization of Education: An introduction*. Routledge.

SSKJ, Fran/iskanje/SSKJ/ [Elektronski vir]
<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=ponos>

Zakon o osnovni šoli (1996). Uradni list RS, št. 81/06.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011). Uradni list RS, št. 85/11.

... preko burnega najstništva ...

PONOSNI NA SLOVENIJO, PONOSNI NASE

PROUD OF SLOVENIA, PROUD OF OURSELVES

Petra Berčič Oman (petrabercic@yahoo.com), profesorica geografije in zgodovine, OŠ Josipa Vandota
Kranjska Gora, Slovenija

Slovenija

Povzetek

V prispevku je opisan primer dobre prakse izvedbe zaključne prireditve, s katero smo krepili domoljubje, narodno identiteto, pa tudi samozavest in ponos učencev. Na Osnovni šoli Josipa Vandota Kranjska Gora imajo učenci osmega razreda nalogo, da skupaj z razrednikom pripravijo zaključno prireditev in proslavo ob dnevu državnosti. V šolskem letu 2023-2024 smo želeli najti način, kako na čim bolj zanimiv način povezati praznovanje dneva državnosti in konca šolskega leta. Pripravili smo prireditev z naslovom Ponosni na Slovenijo, ponosni nase. Vsi učenci so aktivno sodelovali pri organizaciji in izvedbi prireditve. S takim pristopom dosežemo, da učenci spoznajo pomen državnih praznikov, izkažejo domoljubje, spoštovanje do državnih praznikov ter spoštovanje dosežkov svojih vrstnikov in Slovencev na splošno.

Abstract

This paper describes an example of good practice of a closing event that strengthened patriotism, national identity, self-confidence and pride of the pupils. At Josip Vandot Primary School in Kranjska Gora, 8th grade pupils are in charge of organising a closing event and a celebration of the Statehood Day together with their class teacher. For the 2023-2024 school year, we wanted to find a way to combine the celebration of Statehood Day and the closure of the school year in the most interesting way possible. We prepared an event entitled "Ponosni na Slovenijo, ponosni nase" (Proud of Slovenia, proud of ourselves). All students actively participated in the organization and implementation of the event. With such an approach, we achieve that students learn the importance of national holidays, show patriotism, respect for national holidays and respect the achievements of their peers and Slovenes in general.

Ključne besede: dan državnosti, zaključna prireditev, domoljubje, narodna identiteta, ponos.

Keywords: Statehood Day, closing event, patriotism, national identity, pride.

1 Uvod

V šoli vsako leto obeležujemo tri najpomembnejše praznike, povezane z utemeljitvijo samostojne in neodvisne Republike Slovenije. O njih se učimo že pri posameznih učnih predmetih vse od prvega do devetega razreda. Na Osnovni šoli Josipa Vandota Kranjska Gora pa imamo dogovor, da so za organizacijo zaključne prireditve in proslave ob dnevu državnosti zadolženi učenci 8. razreda s svojim razrednikom. Večinoma se na proslavah ob državnih praznikih poudarja ključne zgodovinske trenutke naše države, torej predvsem zgodovinski vidik. Zaradi tega so pogosto nezanimive za učence, še posebej, ker proslava poteka na zadnji dan pouka in so učenci z mislimi že na počitnicah. S tem, ko vsako leto sodeluje pri organizaciji drug učitelj, smo na naši šoli dosegli, da so zaključne prireditve zelo raznolike, saj smo si učitelji različni, poučujemo različne predmete in se zaradi tega organizacije lotimo vsak na svoj način. Dosegli smo, da učenci in učitelji z nestrpnostjo pričakujemo zaključno prireditev in proslavo ob dnevu državnosti.

V prispevku je opisan primer dobre prakse organizacije in izvedbe zaključne prireditve in proslave ob dnevu državnosti. Glavni namen prireditve v šolskem letu 2023-2024 je bil, da bi vcepili domoljubje in samozavest v srca učencev, da bi bili učenci ponosni na Slovenijo in predvsem najprej ponosni nase. S prireditvijo smo želeli doseči, da bi bili ponosni na to, kdo smo, kaj smo dosegli in da živimo v državi kot je naša Slovenija. Če učenci čutijo pripadnost državi in so na njo ponosni, jo vzamejo za svojo. Ljudje cenimo to, da nekam pripadamo, smo del nečesa, v našem primeru del države Slovenije.

Organizacija in izvedba prireditve ter na drugi strani spremljanje prireditve krepi domoljubje, narodno identiteto, samozavest in ponos učencev.

2 Zaključna prireditev in proslava ob dnevu državnosti

2.1 Obeleževanje državnih praznikov v osnovni šoli

Področje praznikov in dela prostih dni je v Sloveniji urejeno z Zakonom o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji (ZPDPD, 2005). Urejanje praznikov sodi na področje državne ureditve v Republiki Sloveniji, v katero spadajo tudi splošni državni akti, simboli in prazniki. Podzakonski akti šole spodbujajo k organizaciji proslav, obvezna pa je organizacija proslav zadnji dan pouka pred dnevom samostojnosti in enotnosti, dnevom državnosti in pred slovenskim kulturnim praznikom (Pravilnik o šolskem koledarju za osnovne šole, 2012). Proslavljanje državnih praznikov je ena izmed oblik izkazovanja domoljubja in spoštovanja slovenske države. Šolske prireditve ob treh državnih praznikih, ki zaznamujejo pomembne dogodke iz naše narodne zgodovine in poudarjajo našo kulturno samobitnost, so vsekakor priložnost, ko učenci lahko razmišljajo o svoji domovini oziroma državi, v kateri živijo, ji izrazijo spoštovanje, hkrati se o njej in o slovenski zgodovini ter kulturi tudi nekaj novega naučijo in se kot aktivni državljani vključijo v širše družbeno okolje. (Breznik, 2023)

Pomembnejši državni prazniki pripovedujejo zgodbo, ki ustvarja občutek pripadnosti neki državi. Prazniki so rituali, ki se ponavljajo iz leta v leto in pomenijo simbolno komunikacijo med državljani in državo (Simonič, 2009). V osnovni šoli se osrednja državna praznika kar dobro usidrata v zavest osnovnošolcev, truditi pa se moramo, da jim ljubezen do domovine vcepimo v tej meri, da bodo državne praznike obeleževali oziroma vsaj poznali tudi po zaključku izobraževanja.

2.2 Vloga učiteljev

Odnos vsakega Slovenca do slovenske države in slovenskega naroda se kaže med drugim tudi kot rezultat vzgoje in izobraževanja vse od vrtca, osnovne in srednje šole. Naloga vsakega učitelja je, da poleg podajanja izobraževalnih vsebin učence vzgaja v smislu ljubezni do doma, svojega kraja, domovine, države. Državlјanska vzgoja se začne graditi ravno z razvijanjem občutka pripadnosti, najprej družini, nato šoli, interesni skupini, lokalni skupnosti, državi. Šola je pomemben dejavnik pri oblikovanju narodne identitete. Pouk omogoča učenje o zgodovini, kulturi, literaturi in jeziku svojega naroda. Učitelji imamo pomembno vlogo pri prenašanju teh znanj in spodbujanju pripadnosti narodni skupnosti. Vzgoja narodne zavesti je še posebno pomembna v današnjem globaliziranem svetu, saj drugače obstaja nevarnost, da bo Slovenija potonila v morju multikulturnih mešanic, ki pritiskajo na vse evropske države. Pri tem je Slovenija na slabšem zaradi svoje majhnosti in majhnega števila slovenskega prebivalstva. Potrošništvo in globalizacija sta izrazito načela osebno in skupinsko identiteto, ki smo jo včasih poznali.

V času izobraževanja ne smemo pozabiti na domoljubje. Domoljubje ali patriotizem pojmuјemo kot lojalnost do države, v kateri živimo, do njene družbene ureditve in v spoštovanju do naravnih danosti in dosežkov naroda, katerega identiteta nam je vcepljena. Kot narod gojimo domoljubje tako, da vanj vključujemo bogastvo, ki so nam ga prepustili rodovi domačinov in Slovencev po srcu oziroma duhovni pripadnosti. Domoljubje izkazujemo, ko priznavamo in smo ponosni na dosežke, ki so jih ustvarili nekdanji prebivalci domovine oziroma rojaki zunaj nje. (Gosar, 2020)

Domoljubno se ravnamo, ko spoštujemo slovenske simbole, navijamo za slovenske športnike in smo ponosni na njihove dosežke, pa tudi na dosežke naših raziskovalcev in znanstvenikov. In o vsem tem lahko govorimo tudi v šoli in na ta način spodbujamo domoljubje.

Poudariti je treba, da se domoljubje in svetovljanstvo ne izključujeta, saj samo tisti, ki ceni sebe, lahko ceni tudi druge.

Papež Janez Pavel II. je v svoji knjigi »Spomini in identiteta« o domoljubju napisal: »Patriotizem je ljubezen do vsega, kar pooseblja domačo deželo: njeno zgodovino, njeno tradicijo, njen jezik, njene naravne znamenitosti. To je ljubezen, ki upošteva dela naših rojakov in priznava sadove njihove genialnosti.« (Gosar, 2020).

Truditi se moramo, da bodo prihodnje generacije slovenskih državljanov zdravo samozavestne, hkrati nacionalno strpne, brez kakršne koli potrebe po poniževanju drugih, saj je to nujno v svetu, ki je čedalje bolj globalen in kjer na istem prostoru sobivajo pripadniki različnih narodov oziroma etničnih skupin.

2.3 Organizacija prireditve

Organizacija šolskih prireditev je zahtevna, saj vključuje natančno načrtovanje dejavnosti, kadrovskih in materialnih virov ter porabe časa. V procesu od načrtovanja do izvedbe šolske prireditve se oblikuje ustvarjalno področje sodelovanja med vsemi vpetimi v dogajanje, v našem primeru med učenci 8. razreda in učitelji.

Pri pripravi šolske prireditve smo se držali nekaterih splošnih priporočil:

- jasen cilj in tematika prireditve (podlaga za raziskovanje, spoznavanje in razumevanje pomena, vloge ter zgodovinskega konteksta obeležene prireditve),
- združevanje različnih področij kulturno-umetniškega delovanja (literatura, glasba, likovna umetnost),
- učenci soustvarjajo prireditev na vseh razvojnih stopnjah od nastanka do izvedbe,
- dolžina javne izvedbe prireditve je od 45 do 60 minut.

Najprej je pomembno, da sta učencem jasna in razumljiva zasnova in cilj prireditve. Ponovili smo zgodovinsko ozadje dneva državnosti in določili glavni namen prireditve. Ključen je program prireditve, saj nagovarja občinstvo. Naša prireditev je bila sestavljena iz mozaika točk, vsebovala je zanimiv naslov Ponosni na Slovenijo, ponosni nase, kakovostne vsebinske točke in močno sporočilo, ki ga razkriva že sam naslov prireditve. Raznovrstne točke smo povezali v vsebinsko celoto z izbranim in smiselnim veznim besedilom in primernimi glasbenimi vložki.

Pogosto na šolskih prireditvah nastopajo učenci, ki z javnim nastopanjem nimajo težav, prav tako ne s tremo, vendar pa menim, da so ravno šolske prireditve priložnost za vse učence, zato na prireditvah, katerih organizacija je v mojih rokah, vedno nastopajo vsi učenci. Zato že pred samo prireditvijo veliko časa namenimo vajam za jasen, glasen in razumljiv govor.

S spletnim orodjem za grafično oblikovanje Canva smo izdelali vabilo. Vabila smo razdelili učencem in jih izobesili na oglasnih panojih na šoli.

Slika 1: Vabilo na zaključno prireditev in proslavo ob dnevu državnosti

Foto: Petra Berčič Oman.

Za sceno prireditve smo uporabili stvari, ki so jih izdelali učenci za nastop na festivalu Turizmu pomaga lastna glava. S sceno smo vse prisotne popeljali v Naravni rezervat Zelenci, še ena od naravnih lepot, na katere smo lahko Slovenci ponosni. Dodali smo še napis PONOSNI v barvah slovenske zastave. Na odru sta bili tudi zastavi Republike Slovenije in Evropske unije.

Slika 2: Pogled na oder med prireditvijo

Foto: Petra Berčič Oman.

2.4 Ponosni na Slovenijo, ponosni nase

Prireditev smo začeli s himno Republike Slovenije, ki so jo ob klavirski spremljavi učiteljice za glasbeno umetnost zapeli vsi učenci 8. razreda. Sledil je pozdravni nagovor:

Spoštovana ravnateljica, spoštovani ravnatelj v pokoju, učiteljice, učitelj, ostali delavci šole, učenke in učenci dobrodošli na zaključni prireditvi in proslavi ob dnevu državnosti.

Prvi del je bil namenjen proslavi ob dnevu državnosti:

Letos slavimo 33 let samostojnosti naše države. 25. junija 1991 je bila sprejeta Deklaracija o neodvisnosti Slovenije in Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. Slovenija je tako uradno postala samostojna in neodvisna država.

Za Slovenijo je obdobje polno izzivov in uspehov. Zmagali smo v vojni za obrambo samostojnosti, dosegli mednarodno priznanje, Slovenija je v tem času postala članica Organizacije združenih narodov, vstopila v Evropsko unijo in zvezo NATO ter prevzela evro.

Bodimo ponosni na to, da smo Slovenci, bodimo ponosni na našo zgodovino, naš jezik, naše športnike in na naravne lepote naše dežele. Želimo si, da bi znali naravne lepote prepoznati tudi mi sami, ne le tujci, ki so ob obisku naše male države naravnost navdušeni. Bodimo ponosni, da živimo v državi, v kateri znamo stopiti skupaj in si pomagati.

Učenec 8. razreda je ob klavirski spremljavi učiteljice glasbene umetnosti zapel pesem Nuše Derenda Za Slovenijo živim. Pri refrenu so se mu pridružili ostali učenci 8. razreda. Po končani pesmi je učenec še posebej poudaril naslednje verze:

*Za Slovenijo živim,
njena smo mladina.*

*Je kot pesem, polna rim,
moja domovina.*

Ja, Slovenija je naša domovina in mi smo njena mladina. In tako kot smo lahko ponosni na Slovenijo, smo lahko ponosni nase. Vsi smo se po svojih najboljših močeh trudili, da smo čim bolj uspešno pripeljali do konca šolsko leto 2023-2024. Marljivi, delovni, skromni, pošteni, pa tudi prijazni in veseli. Takšni smo Slovenke in Slovenci, takšni smo tudi mi.

Sledil je del prireditve, ki je bil namenjen podelitvi priznanj:

Tako kot vsako leto je bilo tudi v letošnjem šolskem letu na voljo veliko različnih tekmovanj, vsak učenec je lahko našel nekaj, kar mu je zanimivo in pri čemer je uspešen. Tudi Slovenija je v svetu znana po mnogih vrhunskih dosežkih, Slovenci so na marsikaterem področju v samem svetovnem vrhu.

Za vsako področje, na katerem so bili uspešni naši učenci, smo poiskali povezavo s Slovenijo. Pred podelitvijo priznanj zvestim bralcem je učenec prebral naslednje besedilo:

Nismo pa Slovenci ravno vzorni bralci, saj smo na področju bralne kulture pod svetovnim povprečjem, skoraj vsak drugi Slovenec v starosti od 18 do 75 let ne bere. Prav branje pa nas bogati, plemeniti, širi besedni zaklad in v nas sproža najrazličnejša čustva – od žalosti, gnusa do sreče in veselja – nas navdihuje, motivira. Na srečo se osnovnošolci tega zavedamo in tako množičnega branja, kot ga predstavlja slovenska bralna značka, ni nikjer drugje na svetu. Zvesti bralci so tudi med nami. Pa tudi taki, ki berejo v angleškem in nemškem jeziku.

Sledilo je vprašanje osmošolca:

Želite slišati največkrat predvajano instrumentalno skladbo 20. stoletja?

Učenka 6. razreda nam je na harmoniko zaigrala Avsenikovo Golico.

Sledila je razlaga:

Avsenikova Golica je največkrat predvajana instrumentalna skladba prejšnjega stoletja. Ansambel bratov Avsenik je daleč najuspešnejša slovenska glasbena skupina. Prodali so kar 31 milijonov plošč, ohranjajo pa tudi svetovni rekord v neprekinjenem muziciranju – več kot 300 večerov zapored.

Pred podelitvijo Cankarjevih priznanj je učenec povedal:

Slovenski jezik je eden najbolj starodavnih jezikov v Evropi in nasploh. Že dvajset let je tudi eden izmed uradnih jezikov Evropske unije in med njimi edini, ki pozna dvojino, zraven tega pa ima še največ narečnih skupin in narečij glede na število prebivalcev, ki ga uporabljajo kot svoj materin jezik.

Sledila je deklamacija pesmi Ferija Lainščka Domovina:

Ljubim vsak slovenski kraj,

do Ljubljane in nazaj.

Naj je srečna domovina.

še nas veže skrita moč – dvojina.

Slovenci smo znani tudi po tem, da govorimo veliko tujih jezikov.

Sledila je podelitev bronastih priznanj za dosežke na šolskem tekmovanju v znanju angleškega jezika.

Tudi za podelitev Vegovih priznanj za dosežke na 60. tekmovanju v znanju matematike smo poiskali primerno besedilo:

Slovenci smo imeli v zgodovini kar nekaj pomembnih matematikov. V svetu je bil najbolj znan Jurij Vega. Njegovo najpomembnejše delo je Veliki logaritmovnik, ki je bil vse do uporabe računalnikov najpomembnejši in najnatančnejši pripomoček matematikov.

Uvod v podelitev priznanj učencem, ki so jim všeč logične naloge in so bili uspešni na tekmovanju iz logike:

Učenec: Katera gora v Sloveniji je bila najvišja pred odkritjem Triglava?

Učenka: Triglav.

Učenec: Kaj pa ta: Rebekina mama ima pet hčera. Ime jim je Lana, Lena, Lina, Lona. Katero ime je izbrala za peto, najmlajšo hčerko?

Učenka: Luna?

Učenec: Ne, Rebeka.

Sledila je podelitev Preglovih priznanj:

Slovenci imamo tudi Nobelovega nagrajenca. Friderik Pregl je leta 1923 dobil najvišjo nagrado za zasluge za človeštvo, in sicer na področju kemije. Vse življenje na Zemlji usmerjajo kemijske reakcije, še za ljubezen je potrebna kemija, mar ne?

Vsa spoznanja povezana z živim svetom pa so predmet biologije, zato lahko rečemo, da je biologija znanost o življenju.

Podelili smo bronasta Proteusova priznanja za dosežke na šolskem tekmovanju iz znanja biologije:

Saj veste, proteus je človeška ribica, ki si jo med drugim lahko ogledamo v Postojnski jami, ki velja za najbolj obiskano evropsko jamo in hkrati najbolj obiskano turistično znamenitost v Sloveniji. Človeška ribica pa krasi tudi dobrodelne copate Zveze prijateljev mladine Slovenije: »Človeška ribica izgleda krhko le na videz, ampak v resnici hrani v sebi nenavadne lastnosti, tako kot vsak otrok, če le dobi priložnost, da jih razvije.«

In mi smo zdaj dobili priložnost, da vam spet nekaj zapojemo.

Osmošolci so izvedli priredbo pesmi Fehtarjev Štorklje.

Slika 3: Učenci 8. razreda med nastopom

Foto: Petra Berčič Oman.

Bela štorklja je največji evropski ptič, zaščitni znak Prekmurja in simbol rojstva, kar izhaja iz nekdanj razširjenega prepričanja, da so štorklje prinašalke sreče in blaginje.

Pa ostanimo še malo pri naravi. Slovenci smo bili peti narod v Evropi, ki smo ustanovili svoj narodni park. Skozi celo šolsko leto so se šestošolci in sedmošolci spopadali s kvizom Pisani svet opraševalcev naravnih parkov

Slovenije. Pri reševanju kvizov so na zabaven način pridobivali nova znanja, z zbranimi gesli pa so si prislužili priznanje Parkoslovec ali Parkoslovka in majhno nagrado.

O zaščiteni naravi smo se učili tudi na pripravah na geografsko tekmovanje. Danes kar 40 % površja Slovenije spada pod varovana območja.

Sledila je podelitev bronastih in srebrnih priznanj za dosežke na tekmovanju iz znanja geografije.

Slovenci puščamo svoje sledi tudi v vesolju. Eden največjih slovenskih dosežkov na področju vesoljske znanosti je prav gotovo izstrelitev prvih dveh slovenskih satelitov, ki sta v vesolje poletela septembra 2020. Imamo pa tudi začetnika astronautike in kozmonautike. Herman Potočnik Noordung je leta 1929 napisal knjigo Problem vožnje po vesolju – Raketni motor, ki je bila velik navdih tudi sodobnih vesoljskih inženirjev.

In tako smo prišli do podelitve priznanj za dosežke na 15. tekmovanju osnovnošolcev v znanju astronomije Utrinek.

Na pripravah za tekmovanje s področja zgodovine smo raziskovali visoki in pozni srednji vek na Slovenskem. Ugotovili smo, da je Barbara Celjska med našimi dekleti segla daleč najvišje, še višje kot Melania Trump. Bila je namreč cesarjeva žena, trojna kraljica, ogrska, češka in nemška, predvsem pa je bila ena najpametnejših, najbolj izobraženih in najlepših žensk tistega časa.

Ponosni moramo biti tudi na naš domači kraj in naše sokrajane. Mlade raziskovalke zgodovine so prejele zlato priznanje na 55. srečanju mladih raziskovalcev zgodovine za raziskovalno nalogo na temo Kultura je izraz najboljšega v družbi, kulturna ustvarjalnost v mojem kraju. Njihovo raziskovalno delo ni bilo povezano z Josipom Vandotom, ampak z Josipom Lavtižarjem, ki se je vse svoje življenje zavzemal, da bi se ljudje bolj zanimali za kulturo, prirejali kulturne prireditve in se jih udeleževali. Ugotovile so, da njegovo delo že 30 let uspešno nadaljuje Kulturno prosvetno društvo Josip Lavtižar Kranjska Gora. S predstavami Otroške dramske skupine in Ta bol' teatra ter Lavtižarjevimi dnevi skrbi za kulturno preživljanje prostega časa prebivalcev Kranjske Gore, s svojimi nastopi pa tudi kulturnih navdušencev širom Slovenije.

Kulinarični turizem je ena od sodobnih oblik turizma, ki doživlja hiter razvoj. Tudi v Sloveniji. Zato je bila tema 38. državnega festivala Turizmu pomaga lastna glava Okusni zakladi: Lokalni kulinarični spominki s trajnostnim pridihom. Učenci turističnega podmladka so pripravili turistično nalogo Svádek gvážek. Svádek gvážek je pravi miks lokalnih sestavin, ki jih uporabljajo naše babice, vendar v čisto novi preobleki, saj je sladica zloženka treh tipičnih posladkov v preteklosti – domačih piškotov, pehtranove potice in suhih hrušk.

Šola nam prinaša tudi veselje tako kot Vesela šola, eno najbolj množičnih tekmovanj v Sloveniji. Njen glavni namen je širjenje splošnega znanja.

Slovenci v vsem kar počnemo, puščamo del sebe, tudi v umetnosti. Najbolj uspešna slovenska slikarka in ključna osebnost slovenske kulturne identitete je Ivana Kobilica z znamenito Kofetarico.

Naši umetniki so sodelovali na 17. Mednarodni kiparski koloniji mladih Črnomelj, 27. mednarodnem razpisu za likovna dela otrok na temo Jaz v ogledalu, 15. Torkarjevi likovni koloniji ter na likovnem natečaju Branka Čušina.

Uf, koliko različnih priznanj. Pa se je res našlo za vsakega nekaj. Vendar v življenju ne štejejo le ocene in priznanja, štejejo tudi prijateljstva, saj:

Sreče ne moreš imeti sam,

moraš jo znati razdeliti še drugam.

Z vrhov gora, od tam, kjer smo doma,

naj sliši se v svet bitje našega srca.

Učenci 8. razreda so ob klavirski spremljavi zapeli pesem Andreja Šifrerja Za prijatelje.

Na prireditve smo povabili tudi učence 4. in 5. razreda.:

Veseli smo, da so danes z nami tudi naši četrtošolci in petošolci. Tudi oni so lahko na marsikaj ponosni. Četrtošolci npr. na zelo uspešno organizirano in izpeljano prireditev za starše ter govorne nastope, prav vsi

petošolci pa na vse prebrane knjige za bralno značko, na to, da je v njihovem razredu najnižja zaključena ocena 4 in da so regijski zmagovalci tekmovanja za najbolj čiste zobe. Iskrene čestitke! Dragi petošolci, dobrodošli pri nas na predmetni stopnji.

Po nagovoru gospe ravnateljice je sledil še sklepni del prireditve:

Kaj naj še dodamo za konec? Slovenija je tudi narod ljubiteljev športa, zato med počitnicami veliko športajte in seveda navijajte za naše športnike. Pa obiščite kakšno našo naravno znamenitost, Zelenci so čisto blizu. Uživajte na počitnicah in pridite nazaj v šolo spočiti in polni lepih dogodivščin.

Čisto za konec je sledila še izvedba najnovejšega hita Maaraye Zlata ribica.

3 Zaključek

Šolske prireditve podpirajo celostno rast in razvoj učencev, njihovo ustvarjalnost, empatijo, prilagajanje, sprejemanje različnosti, izgradnjo njihove samozavesti, pozitivne samopodobe in identitete ter pozitivnih odnosov.

Z aktivnim sodelovanjem na šolski prireditvi so učenci utrjevali učne vsebine, spoznali pomen državnih praznikov, izkazali domoljubje, spoštovanje do državnih praznikov ter spoštovanje dosežkov svojih vrstnikov in Slovencev na splošno. Učenci so se urili v različnih spretnostih, saj so bili aktivno vključeni v pripravo in izvedbo prireditve. Pokazali so pevske in voditeljske sposobnosti in hkrati razvijali vseživljenjske veščine.

Zaključna prireditev in proslava ob dnevu državnosti Ponosni na Slovenijo, ponosni nase je omogočila oblikovanje osebnih, narodnih in državljskih identitet ter krepila domoljubje tako pri učencih kot tudi pri učiteljih.

4 Viri in literatura

- Breznik, Inge (2023): *Šolske prireditve – ustvarjalno polje sodelovanja*. Glasba v šoli in vrtcu 2/2023, letnik 26, str. 4-7. Pridobljeno 28. 8. 2024: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2024/03/02_Dr_Inge_Breznik.pdf.
- Gosar, Anton (2020): *Slovenija – moja država*. Geografija v šoli 3/2020, letnik 28, str. 38-45. Pridobljeno 28. 8. 2024: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/05/05_AntonGosar.pdf.
- Pravilnik o šolskem koledarju za osnovne šole (2012). Pridobljeno 22. 8. 2024: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV11347>.
- Prebilič, Vladimir, ur. (2014): *Aktivno državljanstvo in domovina. Zakaj in kako praznovati v šoli. Priročnik za učitelje osnovnih šol*. Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, str. 82. Pridobljeno 22. 8. 2024: <https://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf>.
- Simonič, Peter (2009): *Kaj si bo narod mislil?: Ritual slovenske državnosti*. Ljubljana: Znanstvena založba filozofske fakultete.
- Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji (ZPDPD) (2005). *Uradni list RS*, št. 112/2005. Pridobljeno 18. 8. 2024: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2005-01-4916?sop=2005-01-4916>.

SPODBUJANJE DOMOLJUBJA V ODDELKU

PROMOTING PATRIOTISM IN THE CLASSROOM

Katja Klačinski (katja.klacinski@os-duplek.si) pedagoginja in profesorica slovenščine, OŠ Duplek.

Slovenija

Povzetek

V uvodu prispevka sem izpostavila negativen vpliv socialnih omrežij in potrošništva na otrokovo izoblikovanje identitete. V nadaljevanju sledi razmislek o vlogi šole pri oblikovanju identitete v luči spodbujanja domoljubja ter o povezavi med skupnostjo in domoljubjem. V drugem delu sem predstavila vlogo učitelja, ki znotraj oddelčne skupnosti bistveno prispeva k ustvarjanju ugodnih pogojev za občutek pripadnosti. Mednarodna raziskava državljanske vzgoje in izobraževanja ICCS, ki je bila v Sloveniji izvedena leta 2022, je namreč na podlagi odgovorov osmošolcev pokazala, da se kaže negativen trend pri zaznavanju oddelčne in šolske klime. Sledi opredelitev izziva oddelčne klime ter poudarek bistvenega prispevka učitelja, ki k problemu pristopa načrtno. V sklepu prispevka predstavim svoj pogled na to tematiko ter nakažem možne predloge ter poglede za prihodnost.

Abstract

In the introduction, I discuss the negative impact of social media and consumerism on children's identity formation. The following section examines the role of schools in shaping identity, focusing on patriotism and the connection between community and national pride. In the second part, I explore the teacher's role in fostering a sense of belonging within the classroom. Drawing on responses from 8th-grade students, the 2022 ICCS Study of Civic and Citizenship Education in Slovenia reveals a concerning trend: students' perception of the classroom climate is increasingly negative. This section addresses the challenges posed by this trend and emphasizes the importance of a teacher's deliberate approach in fostering a positive environment. In conclusion, I offer my reflections and potential suggestions for future improvements.

Ključne besede: domoljubje, mednarodna raziskava, pripadnost skupnosti, razred, vloga učitelja.

Keywords: patriotism, international study, sense of community, classroom, teacher's role.

1 Uvod

Danes otroci preživijo veliko časa na internetu. Neprestano komunicirajo drug z drugim, nikoli niso sami. Kadarkoli lahko govorijo z ljudmi z druge strani sveta, ampak zaradi tega niso nič bolje informirani, kvečjemu obratno. Teme, ki jih zaposlujejo, določajo algoritmi, prepuščeni so vplivu raznih vplivnežev z druge strani sveta. To jih izpuli iz njihovega neposrednega okolja in povzroči, da jim je bolj kot za svojo neposredno okolico mar za s strani vplivnežev vsiljene teme. Pri tem so v resnici obravnavani kot sredstvo za zaslužek podjetij, ki iz njihovega angažmaja na družbenih omrežjih ustvarjajo dobiček, a sami tega niti ne opazijo. Še več – potrošništvo pri njih nadomešča vse ostale interese. Tudi do te mere, da postaja pripadnost določenim znamkam dejansko del njihove identitete. Potrošniški individualizem tako pri mladih nadomešča občutek skupne identitete z ljudmi iz njihove neposredne okolice.

Da takšno samorazumevanje za mlade ni dobro, verjetno ni potrebno posebej poudarjati. Slabo je tudi za družbo kot celoto, ker prekinja vezi med mladimi in skupnostjo, v kateri živijo. Ta država je njihov dom, tu bodo precej verjetno odrasli, delali, si ustvarili družino. Mora jim biti mar za svojo državo. Morajo imeti skrb za svojo

neposredno okolico, ampak za to morajo čutiti pripadnost. Golo dejstvo, da živijo tukaj, se mora spremeniti v občutek, da so člani skupnosti. Domoljubje bi moralo biti del njihove identitete.

Kaj lahko glede tega naredi šola? Prvi problem je, kakšno identiteto naj spodbujamo. Narodna zna biti problematična. Nikoli ne smemo pozabiti, da nobena država, tudi naša, ni narodno homogena; z globalizacijo je in bo vse manj narodno homogena. Ali kdo to vrednoti kot slabo ali dobro, je irelevantno – to je pač dejstvo. S tem dejstvom je treba delati, treba ga je upoštevati, ko razmišljamo o tem, kako otroke vzgajati, da se bodo čutili pripadni isti skupnosti. Za nas morajo biti vsi otroci, ne glede na njihovo poreklo, enaki. Nihče ne sme biti izvzet.

Iz tega razloga se zdi bolj primerno graditi na tem, kar je lastno vsem otrokom, to pa ni narodnost, ampak država. In tudi to je domoljubje – imeti rad svojo državo, v vsej njeni različnosti, ne glede na to, s katerim narodom se identificiramo. To ne pomeni, da za narodni ponos v šoli ni prostora. Nobenega protislovja ni v tem, da si ponosen na svoj narod in istočasno na svojo državo, ki je narodno heterogena.

Kako naj šola pomaga ustvariti skupnost? Pomagati posamezniku imeti rad svojo državo, svoj narod, svoj dom je problematično, saj gre pri tem za čustva. Kako lahko šola privzgoji čustvo? Je to sploh možno? V učilnici lahko govorimo kolikor želimo o dejstvih, ki nas povezujejo, ampak, da bi se razvila prava skrb, prava ljubezen, jo mora učenec občutiti. Pri slovenščini lahko interpretiramo neko pesem, jo analiziramo, razložimo, kaj je na njej posebnega, ampak njene lepote ne moremo učencu neposredno podati. Sam jo mora občutiti. Njegova pot do tega občutja je njemu lastna; mi kot učitelji pa pri tem nimamo vseh niti v svojih rokah. Isto je z občutkom pripadnosti. Občutiti ga moraš, drugače ga ni. Občutek pripadnosti ni znanje, da se priznavaš kot člen neke množice, ampak je čustvo, občutek, skrb.

Kako naj torej šola ustvari skupnost? Kar je bilo povedano do zdaj, kaže na to, da je to morda nemogoča naloga. To ne velja samo za vzbujanje občutka skupnosti, temveč tudi za vzgojo na splošno. To seveda ne pomeni, da vzgoja nima smisla. Pomeni samo to, da je ne moremo izvajati neposredno (kot lahko neposredno recimo podajamo znanje), pač pa da je tu na delu veliko dejavnikov, ki niso vsi v naši moči.

Kaj lahko torej rečemo o praksi? Kaj lahko vseeno naredimo v učilnici, da otroku spodbujamo občutek pripadnosti skupnosti? Samo simboli niso dovolj. Zastava, himna, proslave in na primer pouk o poglavjih zgodovine, ki nas povezujejo sami po sebi, ne bodo dosegli tega učinka. Občutje skupnosti je namreč občutek skrbi, dolžnosti do bližnjega. To je neposredno občutje. Simboli napotujejo na nekaj, kar je lahko tudi odsotno. Skupnost pa je tu in zdaj. Naša skupna država ni samo Triglav, zastava, himna, predvsem smo naša skupna država mi, tu in zdaj. Mi, v tej učilnici, za temi mizami.

Kako naj učitelj dela domoljubno skupnost? Najprej tako, da naredi skupnost v svojem oddelku. Ne tako, da ne upošteva razlik med učenci, da ga je strah govoriti o tem, da je oddelek narodno mešan, recimo. Nasprotno – afirmira naj te razlike! Nismo vsi enaki, ampak ni nam treba biti, da bi se prepoznali kot skupnost. Nihče se ne rabi podrediti nikomur. Vsak lahko ohrani svojo identiteto, svojo razliko – še več, v vključujočem oddelku jo lahko neguje. To ni v nobenem protislovju s tem, da je v naši državi uradni jezik slovenščina in da pri predmetu dajemo poudarek na slovenski kulturi. To je kulturna dediščina tega prostora, ampak je tudi več – je del skupne človeške dediščine. Naučiti se slovenskega jezika, spoznati in ceniti slovensko kulturo, je oplemenitenje duha vsakega posameznika in ni treba, da se pri tem odreče katerikoli svoji partikularni identiteti, da jo lahko ceni.

Domoljubje razumem kot nek globok občutek pripadnosti. Da si tukaj, na tem prostoru, v svoji državi sprejet, da se počutiš dobro, kot da si 'med svojimi', kot 'doma'. Menim, da je ta občutek pomemben za dobrobit vsakega posameznika in je tudi nujen, da družba lahko deluje.

S tem prispevkom želim pokazati, da učitelji s svojim delom lahko spodbujamo domoljubje pri učencih. Morda je šola za razvoj domoljubnih čustev celo najpomembnejša, saj se bodo učenci prav tukaj prvič srečali z občutkom pripadnosti skupnosti, ki je v srcu domoljubja.

2 Spodbujanje domoljubja v oddelku

2.1 Oblikovanje skupnosti

Učitelj ima možnost in vlogo neposredno vplivati na to, da posameznik postane del skupnosti, v kateri se čuti sprejetega, enakovrednega in hkrati edinstvenega. »Nesmiselno je pričakovati, da bi se kultura, s poudarkom na strpnosti, solidarnosti in sodelovanju, najprej oblikovala na ravni celotne šole. Zelena kultura se mora najprej oblikovati v dovolj velikem številu oddelkov, potem pa se bo prenesla na šolo kot celoto. Pri oblikovanju sodelovalne šolske kulture imajo veliko vlogo oddelki, ki predstavljajo prototip življenja v skupnosti. Tam hkrati poteka velik del otrokove vzgoje in socializacije, zato si oblikovanje kakovostne oddelčne skupnosti zasluži posebno pozornost.« (Pšunder, 2011: 117)

Kaj pa je oddelčna skupnost? »V povezani skupnosti, pojasnjuje Deiro (2005), posameznike povezujejo interakcije in socialne vezi. Znotraj formalne institucije potekajo interakcije med posamezniki kot člani neformalnih skupin. Posameznike povezujejo skupni interesi, zgodovina in izkušnje, kar je osnova za razvoj medosebnih odnosov. Med posamezniki se razvije posebna navezanost, o resničnem občutku za skupnost pa je mogoče govoriti takrat, ko si člani zaupajo, so pripravljeni tvegati in si deliti pomembne izkušnje. Občutek pripadnosti in povezanosti se razširi na vse v skupini, tudi na vodjo in potencialne nove člane skupine.« (Pšunder, 2011: 118)

»Pripadnost skupini, skupnosti, tudi širše – družbi, državi se pojavlja tudi v hierarhiji potreb po Maslowu. Dreikurs in sodelavci so med temeljnimi človekovimi potrebami izpostavili posameznikovo potrebo po pripadnosti skupini, potrebo po tem, da se počuti pomembnega in sprejetega. Vsak učenec potrebuje pripadnost skupini, razredu. Tisti, ki pripadnost pridobijo, se v razredu redko vedejo neprimerno, nasprotno je neprimerno vedenje pogostejše pri učencih, niso uspešni pri doseganju socialne sprejetosti.« (Pšunder, 2011: 119)

»Socialno-emocionalni razvoj razredne skupnosti je ključnega pomena pri poučevanju (Zemelman v Pšunder, 2011: 119). Sodelovalna oddelčna skupnost, v kateri se učenci počutijo spoštovane, varne in sprejete, učencem omogoča, da prevzamejo določeno tveganje, ki je potrebno pri pridobivanju novih pogledov in vedenj. Ko učenec občuti pripadnost, je bolj motiviran, ima višja pričakovanja glede uspehov in bolj ceni svoje delo.« (Blum v Pšunder, 2011: 119–120)

Na podlagi zgoraj navedenih pogledov in pristopov k ustvarjanju kohezivnega okolja lahko povzamem, da je oblikovanje skupnosti v okviru vzgojno izobraževalnega procesa nekaj nujnega in predstavlja pomemben steber sekundarne socializacije. Na tem mestu se ne sprašujemo več 'če?', vendar se lahko vprašamo 'kako?'. Žal odgovor ni preprost in ne obstaja univerzalen recept za tako kompleksno socialno uganko. Skupino sestavljajo posamezniki z vsemi svojimi lastnimi karakteristikami, željami, interesi, sposobnostmi, znanji in čustvi. Seveda pa tudi s svojimi pomanjkljivostmi in morda neželenimi ravnanji. Učitelji moramo identificirati primeren način usmerjanja izgradnje kohezivnosti, kar kaže rezultate v skupnosti. Vsak razred ni nujno skupnost.

Dejavnik, ki je pri oblikovanju skupnosti zelo pomemben za nadaljnji proces posameznikove integracije v družbo, pa je konsistentnost vrednotnega sistema. Pripadnost razredni skupnosti ni končni cilj, saj se mladostnik ne sme oklepiti le tiste svoje ene skupnosti. Sistem vrednot in moralno etični kompas morata biti dolgoročno usklajena. Posamezniki morajo biti pripravljeni na realno življenje, z vsemi svojimi značilnostmi, žal tudi z negativnimi. Mladostniki morajo biti naučeni in vzgojeni na način, ki poudarja sodelovanje, spoštovanje, medosebno pomoč, nagrajevanje kreativnosti, razumevanje, strpnost, pripravljenost pomagati ter zaupanje v sočloveka, ki pomaga pomoči potrebnim v najširšem smislu. Na ta način se lahko pripomore k oblikovanju posameznikov, ki bodo lahko na podoben način funkcionirali v katerem koli socialnem krogu, ki ga sestavljajo posamezniki s podobno izgrajenim vrednotnim sistemom. V kolikor pa je rdeča nit ljubezen in spoštovanje skupne države, pa je rezultat na dlani: interkulturni državljani v multikulturni državi. Interkulturni državljani pa so pozitivno usmerjeni k raznolikosti, se želijo povezati z različnimi ter se pripravljeni učiti o navadah in prepričanjih ostalih ljudi (Kymlicka, 2003).

2.2 Mednarodna raziskava državljske vzgoje in izobraževanja ICCS 2022

Mednarodna raziskava državljske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS – International Civic and Citizenship Education Study, dostopno v angleškem jeziku) preverja dosežke učencev in učenk na področju državljske vzgoje in izobraževanja v 8. razredu osnovne šole. Namen raziskave je ugotoviti ravni vednosti in stališča mladih na področju državljanstva in raziskati, kako se mladi v različnih državah in njihovih izobraževalnih sistemih pripravljajo na aktivno državljanstvo (Mednarodna raziskava, 2023).

V tej obsežni mednarodni raziskavi s področja državljske vzgoje in izobraževanja sem se osredotočila le na rezultate, ki so povezani z zaznavanjem oddelčne in šolske klime.

Mednarodna raziskava državljske vzgoje in izobraževanja ICCS 2022 je na podlagi odgovorov osmošolcev v Sloveniji pokazala, da se kaže **negativen trend pri zaznavanju oddelčne in šolske klime**.

»Med letoma 2016 in 2022 je namreč porasel delež učencev, ki jih je strah vrstniškega nadlegovanja, nižje so ocenili raven medsebojnega spoštovanja učencev na šoli, obenem pa je tudi manj tistih, ki bi se strinjali s trditvijo, da njihove učitelje zanima dobro počutje učencev. Učenci so v primerjavi z mednarodnim povprečjem precej manj zadovoljni z odnosi med učitelji in učenci na šoli (ta percepcija učencev je podobna tisti iz leta 2009).« (Mednarodna raziskava, 2023)

Rezultati raziskave so tudi pokazali, da je pod mednarodnim povprečjem tudi dojemanje učencev glede odprtosti oddelčne klime za razpravo. Pravzaprav so učitelji vseh predmetov v osmem razredu v tem pogledu pod mednarodnim povprečjem. Le 64 % učiteljev v Sloveniji je na primer poročalo, da se pogovarjajo z učenci o kulturni raznolikosti (ICCS povprečje 77 %). 87 %, da spodbujajo učence, naj poskušajo razumeti stališča, drugačna od njihovih (ICCS povprečje 94%). Medtem samo 49 % učiteljev pritrjuje, da vabijo učence k raziskovanju različnih kulturnih perspektiv (ICCS povprečje 73 %). 80 % odstotkov učiteljev poroča, da spodbuja k sodelovanju učence z različnimi ozadji (ICCS povprečje 87 %), le 52 % pa učence vključuje v razprave o enakosti spolov (ICCS povprečje 68 %). Medtem samo 37 % učiteljev soglaša, da od učencev pričakujejo, da raziskujejo različne družbene in ekonomske perspektive (ICCS povprečje 65 %) (Mednarodna raziskava, 2023).

Odprto razredno oz. oddelčno klimo v zvezi z državljsko vzgojo in izobraževanjem se lahko razume kot vzdušje oz. klimo, kjer lahko učenci postavljajo vprašanja, ki jih zadevajo, o njih razpravljajo, izražajo lastno mnenje in poslušajo drug drugega ter lahko raziskujejo različne zorne kote. Razred se zagotavlja kot varen prostor, v katerem učenci sodelujejo pri določanju in spoštovanju temeljnih pravil, kot sta poslušanje in spoštovanje drugih. Odprta razredna oz. oddelčna klima posledično spodbuja učence k sodelovanju, vključevanju in sprejetosti v oddelku. (Klemenčič Mirazchijski, 2023)

Na podlagi zgoraj zapisanih rezultatov raziskave je treba nameniti več časa za oblikovanje oddelčne skupnosti, v kateri se bodo učenci dobro počutili, se medsebojno spoštovali in imeli učitelji čuječ odnos z učenci. Za razvijanje pozitivne oddelčne klime potrebujemo učitelji več usposabljanja na tem področju.

2.3 Vključevanje otrok v oddelčno skupnost

Za kakovostno delovanje oddelčne skupnosti v šoli je treba skrbeti načrtno. Učenci potrebujejo za razvijanje skupnosti skupne cilje in tudi probleme. Skupni cilji omogočajo sodelovanje in razvijanje občutka pripadnosti. Pri doseganju skupnih ciljev pa nastanejo problemi, ki pripomorejo k razvijanju skupnosti. Nekatere skupnosti združijo prav krize (Pšunder, 2011).

Učitelj je v pomoč učencem pri postavljanju ciljev kot pri reševanju problemov. Pomembno je, da učenci najdejo in sami določajo cilje, ki so jim pomembni. Učence na primer zelo poveže, kadar s skupnimi močmi dosežejo skupni cilj, kot recimo zbirati pripomočke za solidarnostne akcije (Božiček za en dan, poplave itd.); sodelovati na tekmovanju najlepše okrašenega razreda v času zimskih praznikov; zbirati odpadni papir in denar nameniti dejavnosti, ki jo bodo skupaj izbrali; v skupinskem duhu sodelovati na šolskem bazarju in prodajati svoje izdelke; prodajati vstopnice za šolski ples, ki devetošolcem olajša stroške za valet ali zaključno ekskurzijo ipd. Zgoraj naštet primeri so se skozi leta pokazali kot primeri dobre prakse, kako angažirati učence v oddelku, da

sodelujejo pri uresničitvi skupnega cilja. Takrat iščejo ideje, si razdelijo obveznosti, se povežejo pri aktivnostih in delujejo kot skupina.

Eno od priložnosti, da učencem omogočimo soudeležbo, sodelovanje in jim zaupamo odgovornost, med drugim predstavlja tudi skupno dogovarjanje o pravilih. Učence v šoli vključujemo tako pri oblikovanju pravil v oddelku kot pri oblikovanju pravil šolskega reda; prav tako se jih vključi pri sestavljanju menija za malice in kosila. Spodbujanje participacije učencem daje občutek vključenosti, slišnosti. Učitelj lahko z dobrim poznavanjem močnih področij učencev omogoči koristno povezanost učencev v oddelku (npr. pomoč pri domačih nalogah, tutorstvo, sodelovalno učenje, projektno delo ipd.).

Predvsem pa je pomembno, da se vsi člani skupnosti dobro spoznajo – učenci med seboj, pa tudi učitelj učence in učenci učitelja. Za predstavljanje in spoznavanje pridejo prav razne socialne igre. Socialne igre, ki vključujejo vživljanje in identifikacijo, spodbujajo empatijo. Ta omogoča, da se učenci med seboj bolje razumejo in sodelujejo.

Za preverjanje, merjenje družbenih odnosov v oddelku je lahko učitelju (razredniku) v pomoč sociogram (tj. grafični prikaz odnosov v oddelku), v katerem natančno vidimo socialne strukture v skupini in položaj vsakega posameznika. S pridobljenimi informacijami lahko učitelj prepozna morebitnega izoliranega posameznika, ki morda deluje na videz vključen.

V osnovni šoli, kjer poučujem, smo na začetku šolskega leta sistematično izvedli razredne ure na temo povezovanja skupine v vsakem oddelku. Tematske razredne ure je vodila šolska svetovalna služba v sodelovanju z razrednikom. Cilj teh ur je bila krepitev medsebojne povezanosti ter pripadnosti oddelku in šoli. Učenci so se s pomočjo naloge iskanja skupnih pozitivnih lastnosti bolje spoznavali, povezovali in so bili aktivno vključeni. Nato pa so razmišljali o sebi in svojih individualnih lastnostih, ki jih najbolje opisujejo. Vsak je eno svojo individualno lastnost napisal na karton, ki jo je prilepil na plakat svojega oddelka. Nastala je paleta svojevrstnih individuumov v eni skupnosti, kjer ima vsak svoj del. Razstava plakatov je pokazala, da smo velika, pisana množica in vsak od nas je njen enakovreden delček. Refleksije učencev in razrednikov je bila izjemno pozitivna. Učitelji so poročali o izboljšanju oddelčne klime, učenci pa o večjem občutku vključenosti in občutku pripadnosti oddelku, šoli.

Zgoraj napisani primeri so bili učinkoviti, vendar so le eni izmed možnih pristopov. Za izboljšanje pripadnosti je potrebno načrtno in sistematično izvajati metode, ki lahko na najboljši način dosežejo želeni cilj. Metode pa je treba prilagajati glede na specifičnost oddelka, šole in lokalne skupnosti.

3 Zaključek

Prava pot do polnega in vsebinskega, dejanskega domoljubja je ustvarjanje skupnosti v šoli. Ne terja nobene spremembe kurikuluma. Samo to, da naj bo vsak učitelj pozoren, da so njegovi učenci sprejeti v svojih razlikah, da jim ni treba ničesar tajiti, da se bodo počutili sprejete in da bodo imeli v šoli občutek, da je to njihova skupnost. Če bodo občutili to, bodo šli v svojem življenju s tem občutkom oziroma izkušnjo naprej. Tako se lahko občutek njihove pripadnosti širi z razreda na šolo, na kraj, pokrajino, narod, državo.

Odgovor na vprašanje, kako lahko učitelj namensko vzgaja domoljubje, je težak. Ampak tako je z vsako vzgojo – ni neposredna. V svojem razmisleku sem želela pokazati, da odgovor ni enostavno v frontalnem podajanju 'domoljubnih vsebin', ampak v krepitvi občutka pri učencih, da so del skupnosti. Predstavila sem nekaj primerov iz svoje prakse, kako si lahko učitelj aktivno prizadeva za krepitev tega občutka.

Tu imajo vlogo učitelji vseh predmetov, oz. šola v celoti, saj lahko vsak k občutku prispeva in tudi nasprotno – škoduje. Na srečo tukaj ni potrebno iskati kakšnih novih strategij in pisati novih pravilnikov, saj moramo za to, da spodbujamo občutek pripadnosti skupnosti, le dosledno upoštevati smernice, ki jih že imamo. Glede na rezultate mednarodne raziskave o klimi v razredu pa je veliko prostora za refleksijo svoje prakse.

4 Literatura

- Klemenčič Mirazchiyski, Eva (2023): *Mednarodna raziskava državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2022)*. Ljubljana: JRZ Pedagoški inštitut. Pridobljeno 14. 8. 2024: https://www.iea.nl/sites/default/files/2024-01/ICCS%202022%20National%20Report%20-%20Slovenia_0.pdf.
- Kymlicka, Will (2003): Multikulturne države in interkulturni državljani. V Jernej Pikalo (ur.): *Državljanstvo in globalizacija: k državljanski vzgoji za sodobni svet* (str. 3–32). Ljubljana: Sophia.
- Pšunder, Mateja (2011): *Vodenje razreda*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta (Zora 82).
- Znani rezultati Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja ICCS 2022* (2023). Ljubljana: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 28. 11. 2023. Pridobljeno 14. 8. 2024: <https://www.gov.si/novice/2023-11-28-znani-rezultati-mednarodne-raziskave-drzavlanske-vzgoje-in-izobrazevanja-iccs-2022/>.

KAKO RAZVIJATI NARODNO ZAVEST PRI MLAJŠIH UČENCIH?

FOSTERING NATIONAL AWARENESS IN YOUNG LEARNERS

Gabrijela Tivadar (gabrijela.tivadar@guest.arnes.si), prof. razrednega pouka

OŠ Cankova.

Slovenija

Povzetek

V slovenskem izobraževalnem sistemu dajemo velik poudarek spominu na preteklost, ohranjamo slovensko kulturno dediščino in s tem državo Slovenijo. Vseeno pa se daje premalo poudarka razvijanju narodne zavesti in domoljubja. Predvsem v času, ko svet vedno bolj postaja globalna vas, je pomembno s tem začeti že zelo zgodaj. V prispevku sem se najprej oprla na teorijo. Nato sem predstavila, katere načine sem uporabila za razvijanje narodne zavesti in domoljubja pri delu z mlajšimi učenci. V nadaljevanju sem orisala strategije, kako lahko razvijamo narodno zavest in domoljubje, upoštevaje vpliv globalizacije, kajti eden od pomembnih ciljev razvitih sodobnih družb je tudi vzgoja dobrih državljanov. Učenci so se po končanih aktivnostih veliko bolje zavedali slovenske identitete in pokazali zelo dobro znanje o državi Sloveniji.

Abstract

In the Slovenian education system, we place great emphasis on preserving Slovenia's cultural heritage and remembering the past, which contributes to the identity of our country. However, insufficient attention is given to developing national consciousness and patriotism. At a time when the world is increasingly becoming a global village, it is crucial to begin cultivating these values from a very early age. In this paper, I first draw on theoretical foundations, then present the methods I personally used to foster national consciousness and patriotism when working with younger students. I also outline strategies for developing national awareness and patriotism while considering the impact of globalization. One of the key goals of modern, developed societies is the education of responsible citizens. After completing the activities, students demonstrated a significantly enhanced awareness of Slovenian identity and displayed a strong knowledge of the country.

Ključne besede: domoljubje, mlajši učenci, narodna zavest, slovenska identiteta, strategije.

Keywords: patriotism, younger students, national consciousness, Slovenian identity, strategies.

1 Uvod

Zakon o osnovni šoli določa, da mora šola razvijati zavest o državni pripadnosti in narodni identiteti, razvijati znanje o zgodovini, kulturi, naravni dediščini ter spodbujati državljansko odgovornost. Ves čas poslušamo, da so učni načrti v osnovni šoli prenatrpani. Na to opozarjamo praktiki in tega se zavedajo tudi snovalci učnih načrtov, ki jih vsakih toliko let spreminjajo, izboljšujejo ...

Učitelj mora učence izobraziti oziroma zajeti v svoje poučevanje vse cilje, ki so določeni v učnih načrtih. Poleg tega se nemalokrat spopada tudi z vzgojnimi izzivi, ki se vsako leto večajo. Mimo vseh teh zahtev vsak učitelj vnaša med učence tudi nekaj individualnega, nekaj svojstvenega, svoja prepričanja, interese, navdušenje ... Premalokrat se učitelji zavedamo, kakšen vpliv imamo na svoje učence. To je toliko bolj intenzivno pri učencih 1. triletja, ki se na vse odzivajo čustveno. Tako so od vsakega učitelja odvisne vsebine, s katerimi bo nadgrajeval učne načrte.

Namen prispevka je strokovne delavce pripraviti do tega, da razmišljajo, kakšen vpliv imajo na razvoj narodne zavesti in domoljubja pri mladem človeku. Raziskave pri nas namreč dokazujejo nizko stopnjo izražanja domoljubja. Razvoj le-tega se začne v družini, nadaljuje v vrtcu in šoli, kjer otroci preživijo čedalje več časa in se posledično odraža pri odraslem človeku. Tudi tukaj lahko rečemo, da 'iz malega raste veliko'.

Želim si, da učitelji v prispevku najdejo kakšno novo idejo za razvijanje narodne zavesti pri delu z mlajšimi učenci. Ko sem preučevala področje razvijanja narodne zavesti, je bil namreč moj cilj, najti in preizkusiti uspešne strategije za razvijanje narodne zavesti pri mlajših učencih.

2 Slovenska kulturna dediščina

Zunanji opazovalec Slovenije hitro opazi bogastvo in pisanost podedovanega umetnostnega in ljudskega izročila. Na tako majhnem koščku sveta najdemo mnogotera narečja, ki jih spremljajo svojstvene narodne noše, pesmi, plesi, običaji, šege in navade. Prav tako mu ne uide, da je Slovenija majhna dežela na izpostavljenem evropskem križpotju, čez katerega je šlo v tisočletjih veliko plemen in ljudstev. Med temi jih je veliko pustilo za seboj vidne, nekateri mogoče bolj globoke, drugi komaj zaznavne sledi. Skozi zgodovino so se Slovenci kalili in morali obstati s svojim jezikom in kulturo v različnih političnih ureditvah: od države Karantanije do Habsburške monarhije, v Avstro-Ogrski, Državi Srbov, Hrvatov in Slovencev, nato Jugoslaviji in od leta 1991 v državi Sloveniji.

Z izpolnitvijo tisočletne želje po ponovni vzpostavitvi lastne domovine, o kateri so v preteklih stoletjih sanjali naši očaki in nanjo ohranjali misel v svojih umetniških delih naši najvidnejši kulturni ustvarjalci, smo danes Slovenci kot evropski narod z bogato lastno kulturo v nevarnem precepu med večplastno globalizacijo in usmerjeno razgradnjo temeljnih vrednot, ki jo zagovarjajo nekateri tako imenovani sodobni in 'napredni' miselni tokovi in zagovorniki univerzalne '(po-)cestne' kulture.

Podobno kot 'izvoljeno ljudstvo' sta tudi naše prednike v stoletjih preizkušenj, najrazličnejših nevarnosti in zatiranj ohranjala pri življenju močna vera vase in prepoznavna kultura (Gaberšček, 2010: 13).

2.1 Identiteta naroda in narodna zavest

Identiteta je celovito organizirano pojmovanje sebe. Vključuje vrednote, cilje, prepričanja, kontinuiranost in socialno vznemirjenost, kar pomeni, da je pojmovanje sebe podobno pojmovanju, ki ga imamo posamezniki o drugih.

Z identiteto naj bi bili zaznamovani vsi in vse naše življenjsko okolje. To je v bistvu pomembno tudi za delovanje posameznikov v vsakdanjem življenju, da nas drugi sploh prepoznavajo in zaznajo; in identitete so pomembne tudi za vse pojavnne oblike skupnosti (Hazler, 2010: 57).

Identiteta je večplastna in sestavljena iz različnih pogledov, vrednot, prepričanj ter izkušenj, ki se lahko razlikujejo med posamezniki ali skupinami znotraj naroda. Narod torej sprejme določene simbole, pojme, običaje. Najbolj razširjena simbola sta zastava in grb.

Narodno zavest torej razvijamo s spoznavanjem identitete slovenskega naroda. Le-ta se skozi zgodovino spreminja, lahko usiha ali se krepi. Je del vsakega Slovenca, sproža pa veliko polemik in razprav.

Z večino teh splošnih nacionalno pomembnih simbolov, pojmov, običajev smo se po večini seznanili že doma v družinskem okolju, nato v vzgojnih procesih od vrtca do šole, nato na delovnem mestu in v drugih oblikah javnega življenja. Zelo pomembni pri dožemanju lastne in tujih identitet so v zadnjih desetletjih mediji, še posebej televizija in internet.

Strokovnjaki ugotavljajo, da so simboli, pojmi in običaji del samopodobe posameznikov in skupin oziroma družbene skupnosti. Vendar je treba biti v teh opredelitvah skrajno pozoren na temeljno lastnost večine identitet – njihovo stalno spreminjanje. Tudi stopnja intenzivnosti kulturnih in vsakdanje sprejetih običajev, simbolov,

pojmov ni vedno povsod enaka, zato za dejanske simbole veljalo v bistvu le tiste, ki so žive, ki jih posamezniki in skupnost sprejemajo in so del njihovega vsakdanjega ali prazničnega načina življenja.

2.2 Domoljubje

Na vprašanje »kaj je domoljubje« najpogosteje dobimo en sam odgovor. Njegova definicija je namreč – vsaj na videz – zelo preprosta: domoljubje ali patriotizem je »ljubezen do domovine« (lat. amor patriae) (Sardoč, 2022: 79).

Domoljubje v demokraciji odraža ljubezen, ki ljudi združuje in povzroči, da so posledično za nacionalno državo pripravljeni storiti marsikaj. Najpogosteje domoljubje definiramo kot predanost državi, nekateri avtorji pa tudi kot predanost narodu. Nacionalno identiteto kot eno izmed socialnih identitet posameznika namreč razumemo skozi istovetenje z nacionalno državo pa tudi z istovetenjem z določeno etnično skupino oziroma narodom, ki nima nujno lastne nacionalne države. (Hafner - Fink, 2002: 194)

Čeprav se med seboj ne strinjamo, kaj dejansko šteje za izkazovanje domoljubja, velja za zelo pomembno politično čustvo. Velika večina domoljubje povezuje s ponosom, zvestobo, s pogumom, pripadnostjo ter skrbjo za dobrobit skupnosti in njenih članov. Nekdo bo ponosen na dosežke njenih športnic in športnikov, nekdo na naravne lepote svoje domovine, nekdo pa na dosežke v znanosti, kulturi ali gospodarstvu svoje države.

S povezovanjem evropskih držav se je pojavila tudi ideja evropskega domoljubja, kjer je osrednji poudarek na skupnih evropskih vrednotah, kot so strpnost, medkulturni dialog, solidarnost in spoštovanje raznolikosti. Ker gre pri tej ideji evropskega domoljubja za nadnacionalno obliko zvestobe, se z nacionalno obliko domoljubja ne izključuje, zato lahko sobivata. Nekdo je torej lahko zaveden Slovenec ali pa Francoz in hkrati zagovornik evropskega domoljubja. (Sardoč, 2022: 79–80)

2.3 Narodna zavest, domoljubje in aktivno državljanstvo med mladimi

287

Študija med mladimi »Friderich Erbert Stiftung (FES) Youth Studies«, ki je bila leta 2024 izvedena med mladimi v jugovzhodni, osrednji in vzhodni Evropi, in sicer v starostni skupini 14 do 29 let, kaže, da rasteta nacionalizem in nacionalni ponos, skupaj z vse večjo ideološko polarizacijo med mladimi. Obrnil se je trend v zavedanju lastne države, vendar je pri tem potrebna določena mera previdnosti. Domoljubje mora biti pozitivna vrlina vsakega državljana, predvsem pa se moramo s ponosom predstavljati tudi v širšem svetu, kdo smo kot narod in kaj so naše posebnosti ter vrline. Mladi so deležni malo sistematičnega razvoja narodne zavesti tekom svojega odrasčanja. Preko vsebin, določenih v učnih načrtih, ostaja domoljubje v vzgojno-izobraževalnem procesu na spoznavni ravni, medtem ko se čustvene ravni ne dotika. Za mlade so te vsebine tudi vse manj zanimive. Vendar pa obstaja zanimanje mladih na nekaterih področjih.

Podnebna pravičnost, e-demokracija in digitalno državljanstvo, medgeneracijska solidarnost ter različne oblike prostovoljstva in aktivizma so samo nekatera od področij, kjer mladi pišejo številne zgodbe o uspehu (Sardoč, 2022: 7).

Mladi danes uporabljajo računalnike, splet, družbene medije in omrežja, so visoko ekološko ozaveščeni in pripisujejo velik pomen prostovoljstvu. Ozaveščenost mladih za okoljevarstveno problematiko je eno od pozitivnih presenečenj teh raziskav. Okoljska ozaveščenost mladih predstavlja torej enega od osnovnih motivacijskih sprožilcev njihove aktivne udeležbe in lahko služi kot vodilo pri spodbujanju mladih k udeležbi tudi na ostalih področjih demokratičnega delovanja. Na področju zaupanja institucijam ver virom informacij rezultati teh raziskav kažejo zanimivo sliko, saj je šola ena osrednjih institucij, ki ji mladi zaupajo. (Sardoč, 2022: 26)

3 Globalizacija in njen vpliv na mladega človeka

Globalizacija je proces, v katerem se svet spreminja in se povezuje v gospodarsko in informacijsko enovito celoto. Radi rečemo, da svet postaja globalna vas. Svet je vedno bolj povezan, življenje in obnašanje ljudi na

enem koncu sveta vpliva na življenje in obnašanje ljudi na drugem koncu. Globalizacija vodi tudi k poenotenju vzorcev in prostoru.

Pozornemu opazovalcu ne more uiti, da postajajo z globalizacijo ogrožene bistvene kulturne značilnosti našega naroda. Nemo lahko opazujemo, kako se slovenske družbe polašča val amerikanizacije in globalizacije. Predvsem mladi vse manj poznajo in cenijo nacionalne kulturne posebnosti in značilnosti. Vse več mladih se raje identificira s kulturnim izročilom in simboli drugih narodov in držav. Slovensko ni več »v modi«, tipično slovensko torej počasi izginja v tej množici identitet. To ni nič čudnega, saj so mladi bombardirani z vplivi globalizacije skoraj na vsakem koraku. Mlade moramo naučiti ohraniti pokončno držo tudi v nacionalnem pogledu in najti v globalni vasi zanj pozitivne stvari.

Globalizacija pa ne prinaša samo negativnih sprememb v slovenski družbi, ampak nudi tudi raznovrstne možnosti za izobraževanje in zaposlovanje mladih, olajša potovanja, zaradi nje potekajo hitre tehnološke spremembe, poveča se gospodarska rast ipd.

4 Omilitev učinkov globalizacije z razvijanjem narodne identitete pri mlajših učencih

Vprašanje je torej, kako in zakaj razvijati narodno zavest pri mlajših učencih. Poraja se občutek, da narodna pripadnost vse bolj izginja iz naše zavesti. Po mnenju Statističnega urada Republike Slovenije spada informacija o narodnosti med občutljive osebne podatke. Kako torej otrokom približati nekaj, kar se skoraj skriva? Če je učitelju miselnost o razvijanju narodne zavesti v času globalizacije blizu, bo to veliko lažje prenašal na prihodnje generacije. Če le-ta hodi z roko v roki z ljudskim izročilom, kaže na neko stopnjo zavzetosti, da podedovano vsebino svoje zgodovine in ustvarjalnih sadov naših prednikov vsadi v zavest sodobnega mladega človeka. Omilitev učinkov globalizacije na mlajše učence vključuje obravnavo različnih izzivov, kot so kulturna asimilacija, izguba identitete in razlike v izobraževanju.

288

4.1 Smernice za razvijanje narodne zavesti pri mlajših učencih

Tukaj je navedenih nekaj *splošnih smernic* (OECD, 2019; UNESCO, 2017) za doseg tega cilja:

Kulturno odzivno poučevanje

- Vključimo različne perspektive: vključimo globalne in raznolike kulturne vsebine v program šole, da bomo učencem pomagali ceniti in razumeti različne kulture.
- Praznujmo kulturno dediščino: Organizirajmo dogodke in dejavnosti, ki slavijo različne kulturne tradicije, jezike in zgodovino, da bi spodbudili ponos na lastno ozadje učencev.

Spodbujati kritično mišljenje in medijsko pismenost

- Kritična medijska pismenost: učence naučimo kritično oceniti medijske vire in razumeti globalni kontekst informacij, ki jih uporabljajo.
- Programi globalne ozaveščenosti: izvajajmo programe, ki učencem pomagajo razumeti globalna vprašanja in njihov lokalni vpliv ter jih spodbujajo h kritičnemu razmišljanju o globalizaciji.

Socialno-čustvena podpora

- Vključujoče okolje: ustvarimo šolsko okolje, ki podpira vse učence, ne glede na njihovo kulturno ali jezikovno ozadje, da se počutijo cenjene in vključene.
- Svetovalne storitve: nudimo svetovalne in podporne storitve za pomoč učencem pri obvladovanju izzivov kulturne asimilacije in identitete.

Vključevanje staršev in skupnosti

- Vključimo družine: vključimo starše in člane skupnosti v šolske dejavnosti in procese odločanja, da ustvarimo podporno mrežo za učence.
- Programi kulturne izmenjave: Organizirajmo programe kulturne izmenjave in partnerstva s šolami v različnih državah, da razširimo obzorja učencev in spodbujamo globalne povezave.

Prilagodimo program šole lokalnim okoliščinam

- Lokaliziran kurikulum: Prilagodimo kurikulum tako, da poleg globalne vsebine vključuje lokalno zgodovino, kulturo in vprašanja, da zagotovimo, da lahko učenci svoje učenje povežejo s svojim življenjem.

Odpravimo ekonomske razlike

- Pravični viri: Zagotovimo, da imajo vsi učenci dostop do kakovostnih izobraževalnih virov, vključno s tehnologijo in izvenšolskimi dejavnostmi, da ublažimo učinke ekonomske razlike.

Integracija tehnologije

- Digitalna pismenost: Opremimo učence z veščinami digitalne pismenosti za učinkovito krmarjenje v globaliziranem digitalnem svetu.
- Varni spletni prostori: poučimo učence o spletni varnosti in ustvarimo varne spletne prostore za učenje in sodelovanje.

Strokovno izpopolnjevanje

- Usposabljanje učiteljev: Zagotavljanje strokovnega razvoja za učitelje o kulturno odzivnem poučevanju, globalnem izobraževanju in obravnavanju potreb raznolike populacije učencev.
- Sodelovalno učenje: spodbujajmo učitelje k sodelovanju in izmenjavi najboljših praks za vključevanje globalnih perspektiv v njihovo poučevanje.

4.2 Strategije za razvijanje narodne zavesti pri mlajših učencih

Izhajajoč iz omenjenih splošnih smernic se moramo pri mlajših učencih razvijanja narodne zavesti za omilitev vpliva globalizacije lotiti starosti primerno.

Predstavljam nekaj strategij za razvijanje narodne zavesti. Vse so bile tudi uporabljene pri poučevanju mlajših učencev.

Slika 1: Nizanje matematičnega vzorca (foto: arhiv avtorice).

Pripovedovanje zgodb ali branje slikanic: Razvijanja narodne zavesti sem se sistematično lotila s prvošolci. Ogledali smo si slikovni zemljevid Slovenije. Nato sem jim pripovedovala zgodbe in brala slikanice, kajti branje oz. pripovedovanje zgodb mlajše učence zelo pritegne. Izbrala sem zanimive knjige, ki so pritegnile pozornost učencev. Tako sem jim predstavila nekaj zgodb, preko katerih sem jih seznaniła z zgodovino in kulturo slovenske države. Spoznali so Petra Klepca, Martina Krpana in Kralja Matjaža. Za lažje razumevanje življenja v starih časih je primernih veliko slovenskih ljudskih pravljic, pripovedk, basni (npr. Pastirček, Mamica Dravica, Pravljičica o Kurentu) in jih v skladu z letnim delovnim načrtom obravnavam skozi vso šolsko leto.

Slovenski simboli v učnih gradivih: pri izdelovanju učnih listov pri različnih učnih predmetih sem vključila različne slovenske državne simbole (npr. pobarvaj metulje v barvah slovenske zastave; poišči toliko palčk, kot je barv v slovenski zastavi; nanizaj barvni vzorec, kot se ponavlja v slovenski zastavi ...).

Delavnice: z učenci sem pri urah likovne umetnosti izvedla delavnico risanja državnih simbolov. Izdelali smo tudi mini zastave za navijanje na kolesarski dirki Po Sloveniji. Pri predmetu spoznavanje okolja smo izdelali plakat o Sloveniji.

Sliki 2 in 3: Izdelovanje slovenske zastave (foto: arhiv avtorice).

Slika 4: Izdelovanje plakata o Sloveniji (foto: arhiv avtorice).

Slovenski simboli na vidnih mestih: v učilnici imamo že nekaj let nad tablo pritrjeno zastavo. Prav tako imamo izobešeno mini slovensko zastavo. Na steni učilnice imamo pritrjen slikovni zemljevid Slovenije, ki ga učenci z veseljem raziskujejo. Ko smo obravnavali določene zgodbe, smo poiskali kraj, kjer se je zgodba odvijala.

291

Sliki 5 in 6: Slovenska zastava v učilnici (foto: arhiv avtorice).

Umetnost in obrt: učence smo vključili v različne dejavnosti, ki se zgledujejo po kulturi in tradiciji države Slovenije. Izvedli smo tehniški dan, kjer so učenci ustvarjali po vzorcih lokalnih tradicionalnih obrti in so nas članice lokalnega turističnega društva učile vezenja na platno ter izdelovati rože iz krap papirja. Lahko smo si tudi ogledali ročno pletenje košare iz »pantovca« – vrbovega šibja. Vse to so pomembne znamenitosti določenega dela Slovenije in prav je, da se z njimi seznanjajo tudi mladi rodovi.

Razvijanje zavesti o pomembnosti lokalnih obrtnikov, kmetov, ustvarjalcev in njihovih produktov 'domače' postaja nov slogan in dragocena tržna niša naše turistične ponudbe. Narodno zavest sem razvijala z izvajanjem dejavnosti ob dnevu Tradicionalni slovenski zajtrk. Starejši in mlajši učenci so se predstavljali na različnih dogodkih: Evropska vas, Turistična tržnica, Prekmurje v srcu, sejem Altermed. Na stojnicah so pripravili zanimive predstavitve.

Praznovanje državnih in drugih praznikov: Učenci so sodelovali pri praznovanju državnih praznikov, kjer organiziramo določene dejavnosti ali dogodke. Z učenci smo se naučili ljudske pesmi in plese ter sodelovali na folklornem večeru, ki ga vsako leto organizira lokalna folklorna skupina.

Slika 7: Otroška folklorna skupina s pozvačinom (foto: arhiv avtorice).

Ogled razstav ter sodelovanje na njih: izkoristila sem priložnosti in si z učenci ogledala vse, kar priča o bogati narodni zgodovini. Z učenci smo si na šoli ogledali gostujočo razstavo Rudolfa Maistra, saj letos obeležujemo 150-letnico njegovega rojstva in 90-letnico smrti. Ogledali smo si tudi razstavo »Avgust Pavel«, ki je pričala o življenju pomembnega rojaka v domačem kraju. O njem smo tudi ustvarjali na likovnem natečaju, ki ga je razpisalo lokalno kulturno društvo.

Vključenost v skupnost: učence smo vključili v dejavnosti skupnosti, ki spodbujajo občutek pripadnosti. Sodelovali so na lokalni proslavi ob dnevu žena ter na folklornem večeru v domačem kraju.

Glasba in pesmi: Učence sem seznanjala z narodnimi pesmimi in glasbo, ki predstavljajo kulturo naše države. Naučili so se ljudske pesmice Po Koroškem, po Kranjskem, Na planincih lušno biti in Moj očka 'ma konjička dva. To jim je pomagalo pri poznavanju slovenske nacionalne identitete.

Ekskurzije: Z učenci 1. razreda smo se odpravili na ekskurzijo v mesto Maribor z namenom ogleda lokalnih zgodovinskih znamenitosti. Nekaj let prej smo bili z mlajšimi učenci povabljeni v predsedniško palačo, kjer smo sodelovali ob obeleženju Dneva Evrope. Ti učenci se še dobro spominjajo obiska, ki je pustil v njih neizbrisljiv pečat. Tudi sama imam kot organizator obiska naše šole na ta obisk zelo lepe spomine.

Sliki 8: Obisk predsedniške palače od Dnevu Evrope (foto: arhiv avtorice).

Odpravljanje 'anglicizma' pri uporabi v slovenskem jeziku: v šoli dosledno uporabljam in zahtevam uporabo zbornega jezika. Učenci se zelo trudijo, vendar rabijo ob tem pomoč in vodenje. Vzpodbujam pozitiven odnos do materinega jezika. Pri mlajših učencih še ni pretirane uporabe angleških besed, tega balasta je več pri starejših učencih.

Slovenski šport: Pri najmlajših lahko narodno zavest in domoljubje še najlažje razvijamo z navijanjem za slovenske športnike, spremljanjem in navijanjem na olimpijskih igrah in drugih mednarodnih tekmovanjih. Učenci športnike dobro poznajo in preko spremljanja njihovih dosežkov začutijo ponos ob dvigu slovenske zastave in igranju slovenske himne. Udeležili smo se kolesarske dirke »Po Sloveniji«, kjer so lahko učenci navijali z izdelanimi plakati in zastavami.

Dejavnosti in koncepte moramo prilagoditi starosti ter razvojni stopnji mlajših učencev. Dejavnosti naj bodo zabavne, interaktivne in praktične, da spodbudimo njihovo radovednost in sodelovanje pri spoznavanju države Slovenije. Z izvajanjem teh strategij lahko mlajšim učencem pomagamo razviti močan občutek narodne zavesti in ponosa, ki jim bo pomagal preživeti in ohraniti identiteto slovenskega naroda v globalni vasi. Zelo pomembno

je, da učitelj z lastnimi dejanji in besedami predstavlja dobrega državljana in nacionalni ponos. Pokaže naj navdušenje in spoštovanje do države Slovenije in tudi drugih držav ter navduši svoje učence, da storijo enako.

Učenci, pri katerih sem uporabljala predstavljene strategije za razvijanje narodne zavesti, so bili proti pričakovanjem zelo zavzeti za tovrstno tematiko. Radi so ustvarjali, obiskovali razstave, dogodke ter nastopali na raznih prireditvah. Na koncu so se veliko bolje zavedali slovenske identitete in pokazali zelo dobro znanje o državi Sloveniji. Pokazali so željo po več tovrstnih vsebinah, saj tukaj ni bilo poudarka na posamezniku, temveč na skupini in so jih te izkušnje povezale. Pozorni pa moramo biti, če imamo v oddelku učenca druge narodnosti, da damo tudi njemu možnost, da deli z nami znanje in občutke o njegovem narodu. Učence je ob tem potrebno učiti sprejemanja in enakosti narodov. Z vsemi izvedenimi strategijami sem dosegla zastavljen cilj, tj. povečati narodno zavest, nastali so tudi zametki domoljubja. Ne smemo pa pozabiti, da je razvijanje narodne zavesti stalen proces, ki zahteva krepitev in nenehno prizadevanje.

5 Zaključek

Razvoj narodne zavesti je naloga primarne družine, stebrov vzgoje in izobraževanja po celotni vertikali in splošne družbe. Le tako bomo ostali zvesti svoji domovini Sloveniji in predvsem obstali v tem času intenzivne globalizacije, torej ohranili narodno identiteto. Prav zaradi razvite narodne zavesti se bo znal sodoben človek prilagajati načinu življenja v poenotenem svetu in vrtincu raznolikih življenjskih pogledov, brez da bi bil oškodovan on sam oziroma splošna slovenska družba.

Z izvajanjem prikazanih strategij za razvijanje narodne zavesti lahko učitelji in ostali soudeleženci ustvarijo podporno in vključujoče učno okolje, ki mlajšim učencem pomaga krmariti in izkoristiti učinke globalizacije, hkrati pa ohranjati svojo kulturno identiteto in razvijati spretnosti kritičnega mišljenja. Verjamem, da marsikateri učitelj že uporablja katere od teh strategij, drugi uporablja kakšne svoje strategije, tretji pa bo morebiti našel kakšno idejo za svoje nadaljnje delo pri razvijanju narodne zavesti in domoljubja pri mlajših učencih.

294

6 Viri in literatura

- Gril, Alenka; Videčnik, Asja (2011): *Oblikovanje državljanske identitete mladih v šoli*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno 31. 7. 2024 s spletne strani: <https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-079-9/mobile/index.html>.
- Gaberšek, Silvester; Kolar Planinšič, Vesna; Jernejec Babič, Petra idr. (2010): *Globalizacija in utrjevanje domačih korenin »Naj ohrani naša dolina svoj podedovani obraz!«*. Ljubljana: Birografika Bori.
- Hafner - Fink, Mitja (2002): *Nacionalna identiteta in evropska identiteta: stališča Slovencev v primerjavi z drugimi Evropejci*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kukovič, Simona; Haček, Miro; Prebilih, Vladimir (2022): *Domoljubna in državljanska zavest med mladimi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- N. Š. (2024). Presenetljivi rezultati raziskave, kako razmišljajo mladi Slovenci. Žurnal24, 20. 6. 2024. Pridobljeno 10. 11. 2024: <https://www.zurnal24.si/slovenija/presenetljivi-rezultati-raziskave-kako-razmislijo-mladi-slovenci-425567>.
- OECD (2019): *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*. Pariz: OECD Publishing. Dostopno na: <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>.
- Saleš, Tomo (2021): *Pén. Vestnikov mesečnik*, št. 8, str. 12–13.
- Sardoč, Mitja (2022): *Državlanski pojmovnik za mlade*. Maribor: Založba Aristej.
- UNESCO (2017): *Citizenship education in the global digital age: thematic paper*. Pridobljeno 20. 8. 2024: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381534>.

UČENJE IN VZGOJA ZA DOMOLJUBJE TER NARODNI PONOS NA RAZREDNI STOPNJI OSNOVNE ŠOLE

EDUCATION FOR PATRIOTISM AND NATIONAL PRIDE FROM GRADE 1 TO GRADE 5 OF PRIMARY SCHOOL

Mateja Lovše Matos (mateja.lovse-matos@guest.arnes.si), prof. razrednega pouka, zaposlena na Osnovni šoli Sostro v Ljubljani. Ima 27 let izkušenj dela v šolstvu.

Slovenija

Povzetek

V prispevku predstavim pomembno vlogo učiteljev pri tem, da se učencem na razredni stopnji osnovne šole privzgoji ljubezen do domovine in spoštovanje slovenskih kulturnih običajev. Predstavim razvoj slovenskega jezika in pisane besede skozi zgodovino. Navedem dosežke Slovencev na različnih področjih. Predstavim dejavnosti z učenci, s katerimi spodbujamo domoljubje in gradimo narodni ponos.

Abstract

The significant role of teachers is presented in teaching children from grade 1 to grade 5 to love their homeland and to respect Slovenian cultural customs. The development of the Slovenian language and the beginnings of the first Slovenian books and journals are presented. Important achievements of Slovenes in various fields are listed. Activities with children to promote patriotism and to develop national pride are presented.

Ključne besede: domoljubje, kulturna dediščina, narodni ponos, običaji, Slovenija.

295

Keywords: patriotism, cultural heritage, national pride, customs, Slovenia.

1 Uvod

Vpliv svetovne globalizacije na družbenem in ekonomskem področju je danes zelo močan. Ob vsakovrstnih tujih vplivih se lahko izgublja identiteta naroda. Zato je pomembno, da se krepí slovensko narodno zavest in da se domoljubne vsebine sistematično vključuje v sistem izobraževanja.

Na razredni stopnji poučujemo o Sloveniji in o slovenski dediščini v skladu z učnim načrtom. Učence vključujemo v različne dejavnosti in v pripravo različnih prireditev ob slovenskih praznikih. Učimo jih, da spoštujejo svojo domovino. Poznajo naj trud in žrtve, ki so bile potrebne za ohranitev slovenskega naroda skozi zgodovino ter za to, da smo dobili slovensko državo.

Slovenska šola je prostor, kjer učence izobražujemo in vzgajamo v pokončne in ponosne državljane Slovenije. Namen prispevka je prikazati, kako na razredni stopnji osnovne šole z različnimi dejavnostmi razvijamo domoljubje ter narodni ponos.

2 Učni načrt o domoljubju in narodnem ponosu

V učnem načrtu za spoznavanje okolja za 2. razred sta zapisana sledeča domoljubna cilja: »učenci poznajo značilnosti domačega kraja ali soseske (ustanove) in znajo poimenovati nekaj praznikov, ki jih praznujemo v Sloveniji« (učni načrt za spoznavanje okolja, 2011: 8).

V 3. razredu naj učenci »poznajo pomen dediščine, širijo spoznanja o drugačnih pokrajinah, spoznajo pestrost praznovanj doma in po svetu; vedo, da živimo v državi Sloveniji in poznajo državne simbole; vedo, da je Slovenija članica EU in poznajo sosednje države« (učni načrt, 2011: 14).

Cilji v 4. razredu:

- »razvijajo pozitiven odnos do države Slovenije, domovine in Evropske unije (EU),
- spoznavajo slovensko kulturno dediščino in razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti,
- ugotavljajo razmerja med posameznikom in različnimi skupnostmi, družbo ter njihovim naravnim in kulturnim okoljem, primerjajo dediščino preteklosti in sodobnosti,
- razvijajo pozitiven odnos do naravne in kulturne dediščine« (učni načrt, 2011: 5–6).

Cilji v 5. razredu:

- »spoznajo in navedejo nekatere slovenske značilnosti, posebnosti in sestavine, ki oblikujejo narodno istovetnost, naravno in kulturno dediščino,
- razvijajo pozitiven odnos do tradicije, razumejo pomen ohranjanja tradicije (šege in navade, kulturni spomeniki idr.),
- poznajo nekatera temeljna obdobja in dogajanja iz slovenske preteklosti,
- poznajo nekaj primerov naravne in kulturne dediščine v domači pokrajini in po Sloveniji,
- razložijo pomen slovenske naravne in kulturne dediščine, sprejemajo pomen slovenstva kot del svetovne kulturne raznolikosti,
- poznajo vlogo in pomen glavnega mesta ter državnih simbolov in državnih praznikov,
- poznajo različnost prebivalstva v Sloveniji (narodne manjšine, priseljenci),
- spoznajo pravice Slovencev kot državljanov EU« (učni načrt za družbo, 2011: 9–10).

Cilji o razvijanju domoljubja in narodnega ponosa so v učnem načrtu dobro opredeljeni. Učni načrt je zelo zgoščen, zato lahko pri pouku zmanjka časa za domoljubne vsebine. Le-te lahko učencem z različnimi dejavnostmi posredujemo v času podaljšanega bivanja.

296

3 Na kaj vse smo Slovenci lahko ponosni?

Slovenija je Evropa v malem. »Z geografskega vidika se na slovenskem ozemlju stikajo štirje osnovni pokrajinski tipi: alpski, panonski, dinarsko-kraški in primorsko-mediteranski tip« (Bogataj 1992: 48). Slovenija je s površino 20.273 km² ena manjših evropskih držav.

Najpomembnejši nacionalni simbol Slovencev predstavlja Triglav. Umeščen je v državni grb in v državno zastavo. Je najvišja gora Julijskih Alp in hkrati najvišji vrh Slovenije. Leta 1895 je župnik Jakob Aljaž iz domoljubnih vzgibov za en goldinar kupil vrh Triglava in tam postavil stolp. Tako je Triglav postajal vedno močnejši simbol slovenstva.

Triglav je navdih za ustvarjanje pesnikom in pisateljem. Zaradi čudovite narave Triglav privablja številne obiskovalce. V Sloveniji velja, da nisi pravi Slovenec, če nisi osvojil Triglava.

3.1 Slovenska naravna in kulturna dediščina

Slovenija je dežela z bogato naravno in kulturno dediščino.

»Dediščina je narodov spomin in opomin, je dokument njegovega obstoja. Dediščina je tudi ključen identitetni, kulturno-izobraževalni, razvojno-gospodarski in duhovni kapital vsakega naroda« (Perko, 2022: 18).

Naravna dediščina je bogastvo žive in nežive narave. Je tisti del narave, ki se nam zdi poseben in enkraten. »Kulturna dediščina je vsa tista človeška ustvarjalnost, ki je nastala mimo lastnega delovanja narave ali iz nje« (Bogataj, 1992: 11). »Kulturna dediščina je dediščina bivanja in prehranjevanja, oblačenja in gostoljubnosti,

veseljačenja, dediščina obrti in drugih oblik vsakdanjega gospodarskega prizadevanja človeka v mestih, trgih, na podeželju» (Bogataj, 1992: 12).

Sodobnejši pogled govori »o dediščini kot neločljivi celoti naravnega in kulturnega okolja, o nesnovni in snovni dediščini premičnega in nepremičnega značaja. Po eni od sodobnih definicij je dediščina to, kar družba prepozna kot vrednoto in jo ohranja prihodnjim rodovom« (Perko, 2022: 20). Dediščina je vrednota neke skupnosti.

V šolskem prostoru naj se dediščina predstavlja kot nekaj pozitivnega: lepega, edinstvenega, vrednega. Dana nam je preko naših prednikov in jo je vredno ohranjati, nadaljevati ter iskati nove možnosti za naprej. Delo na področju dediščine naj bo vključeno v redno šolsko delo in ne le v določene krožke (Bogataj, 1992).

3.1.1 *Nekatere slovenske znamenitosti*

- *Piščal iz Divjih bab*

Domnevna neandertalska koščena piščal je najbolj znana najdba iz Divjih bab. Izhaja iz paleolitskega jamskega najdišča nad naseljem Reka v dolini Idrijce, 41.000–52.000 pr. Kr. »To je najstarejša taka najdba v Evropi in verjetno tudi na svetu« (Štih idr., 2016: 18).

- *Leseno kolo z Ljubljanskega barja*

Našli so ga v Ljublanici na jugu Ljubljane. Arheologi so ugotovili, da so koliščarski mojstri poznali postopek izdelave voza in kolesa. »Eno od njih se je v vlažnih barjanskih tleh ohranilo tako dolgo, da je danes najstarejše datirano kolo z osjo na svetu« (Purger, 2024: 8).

- *Vaška situla*

Našli so jo v Vačah pri Litiji. Je bronasta posoda, ki so jo uporabljali pri obrednih slavljih. Okrašena je s tremi pasovi, ki so izpolnjeni s človeškimi in živalskimi figurami. Prikaže prizore iz življenja knezov, ki se lahko berejo kot zaporedje dogodkov. Železnodobna situla je kakovostno izdelana in odlično ohranjena. Hrani jo Narodni muzej Slovenije.

- *Čebelnjak s panjskimi končnicami*

Čebelarstvo je v Sloveniji pomembno na ljudskem in znanstvenem področju. Po vsem slovenskem ozemlju je razširjena »kranjska čebela«. Risbe na panjskih končnicah segajo v svetovni vrh ljudskega slikarstva. »Gorenjski čebelar Anton Janša je v Evropi začetnik znanosti o čebelarstvu« (Kunaver, 2020: 19). Prvi je panj in čebelnjak opisal že Valvasor v 17. stoletju.

- *Kozolec*

»Kozolec je eden pomembnejših arhitekturnih in ustvarjalnih dosežkov slovenskega človeka in kot tak simbol naše kulture in domovine. Tekom let in napredka je ohranjal svoje bistveno poslanstvo – služil je kmetu pri spravilu pšenice in sena. Je tipičen slovenski fenomen, znamenje pokrajine in slovenskega naroda« (Vozelj, 2022: 442). Kozolec danes v večini nima več prvotne funkcije.

- *Triglav in Triglavski narodni park*

Triglav je kot najvišji vrh Slovenije simbol slovenstva in je umeščen v slovenski grb.

Triglavski narodni park zavzema skoraj celotne Julijske Alpe, v njem so posebne naravne lepote z narodnim in kulturnim pomenom.

- *Solkanski kamniti most*

Kamniti most v Solkanu sodi med največjo kamnito mojstrovino na svetu. Most ima 85m dolg kamniti lok. V začetku 20. stoletja je ta most pomenil čudo tedanje tehnike in je bil vrhunec strokovnega znanja gradnje kamnitih mostov.

Leta 1901 je avstrijski parlament sprejel odločitev, da poleg železniške proge Dunaj – Ljubljana – Trst zgradi še eno železniško povezavo s Trstom (Jesenice – Gorica – Trst). Graditi so jo začeli l. 1904, promet po mostu je stekel l. 1906. Most so večkrat popravljali, bil je tarča napadov v drugi svetovni vojni.

- *Bled s cerkvijo na otoku*

Jezero s cerkvijo na otoku in gradom nad njim je eno najbolj znanih slovenskih turističnih krajev. Na Blejskem otoku se nahaja Cerkev Marijinega vnebovzetja. Je staro romarsko središče na Slovenskem in priljubljena turistična znamenitost. »Izkopanine kažejo, da je krščanska cerkev (sprva kapela) na otoku eden izmed prvih bogoslužnih prostorov (8. stoletje, čas pokristjanjevanja) na slovenskem ozemlju« (Petrič, 2012: 195). Sedanja cerkev v baročni predelavi ima nekaj gotskih prvin, ohranjen je gotski Marijin kip iz 15. stoletja (Petrič, 2012). Veliki »zlati oltar« velja za kakovostni del kranjskega poznega baroka. Na stenah prezbiterja so ohranjene freske iz 15. stoletja. Cerkev ima bogato preteklost – arheološke raziskave so pokazale, da je zgrajena na mestu številnih predhodnic. Delno so ohranjeni temelji starih cerkva (vidni so skozi steklene tlake v cerkvenem podu). Danes ima Blejski otok poseben religiozni, kulturni in narodnostni pomen.

- *Cerkniško jezero*

»Je prvo in doslej znanstveno najbolj raziskano presihajoče jezero na svetu, delovanje jezera je raziskoval že J. V. Valvasor v 17. stoletju« (Kunaver 2020: 57).

- *Postojnska jama*

Postojnska jama je najznamenitejša in najbolj obiskana podzemna jama na svetu. »Ima najdaljšo jamsko turistično pot, dolgo 5 km. Je prva jama na svetu, ki je dobila jamsko železnico« (Kunaver, 2020: 75). Svetovna znamenitost v jami je človeška ribica.

- *Jama Vilenica*

Je najstarejša za obiske odprta podzemna jama na svetu. Že leta 1633 so za ogled pobirali vstopnino. Jama Vilenica je v preteklosti pridobila sloves najlepše in najbolj obiskane jame, k temu je pripomogla tudi ugodna zemljepisna lega (bližina Trsta) in soseščina kobilarne Lipica (Kunaver, 2020).

- *Trta na Lentu*

Stara trta na Lentu v Mariboru je najstarejša trta na svetu, stara je več kot 400 let.

3.2 Slovenski jezik in njegov razvoj skozi čas

Slovenski jezik je temelj slovenske narodne identitete. Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina – to je zapisano v 11. členu Ustave Republike Slovenije. Slovenščina je južnoslovanski jezik in eden redkih indoevropskih jezikov, ki so ohranili dvojino. Slovenščina ima glede na število govorcev veliko narečij.

Najstarejši ohranjeni slovenski zapisi *Brižinski spomeniki* so nastali konec 10. stoletja. So najstarejši ohranjeni slovanski teksti v latinici (zvrst karolinška minuskula), ki so jih odkrili leta 1803 v Freisingu (slovensko Brižine) na Bavarskem. Tri ohranjena besedila vsebujejo pridigo o grehu in pokori ter dva spovedna obrazca. Najverjetneje so nastali za potrebe karantanskega misijona. Brižinski spomeniki so danes shranjeni v Bavarski državni knjižnici.

Za širjenje krščanstva v slovanskem jeziku sta zaslužna bizantinska misijonarja *brata Ciril in Metod*. Bila sta izobražena Grka, ki sta znala tudi slovanski jezik. V Spodnjo Panonijo ju je povabil slovanski knez Kocelj, da bi v njegovi državi Slovanom razlagala krščanstvo v njihovem jeziku. V 9. stoletju sta Ciril in Metod dobila izredno papežev dovoljenje, da sta lahko maševala v slovanskem jeziku, zapisanem z glagolico (glagolico je iznašel Ciril). »Cerkveni obredi so do takrat potekali večinoma v latinščini ali grščini« (Purger, 2024: 21). »Brata Ciril in Metod sta z vpeljavo slovanskega, tj. ljudskega jezika, v bogoslužje storila nekaj, kar je Katoliška cerkev uvedla šele več kot tisočletje pozneje na II. vatikanskem koncilu (1962–65). Veljata za apostola Slovanov in sozavetnika Evrope« (Štih idr., 2016: 77).

Primož Trubar je avtor prvih tiskanih knjig v slovenskem jeziku. Leta 1550 je izdal Abecednik in Katekizem in tako postal utemeljitelj slovenskega knjižnega jezika. Leta 1584 je *Jurij Dalmatin* izdal prevod celotnega Svetega pisma v slovenščino. *Adam Bohorič* je napisal prvo slovensko slovnico Proste zimske urice (1584). Slovenski baročni pridigar in pisec kapucin *Janez Svetokriški* je izdal pet zvezkov svojih baročnih pridig v slovenščini z naslovom Sveti priročnik.

V 18. stoletju v času razsvetljenstva je Marija Terezija (leta 1774) uvedla obvezno šolanje. Doba razsvetljenstva je poudarila moč razuma in pomen izobrazbe. »Med izobraženci se je širila misel, da je slovenščina za Slovence pomemben jezik in da je treba spodbujati njeno rabo v javnem življenju. Do takrat so na Slovenskem večino pomembnejših besedil pisali v nemškem, italijanskem ali latinskem jeziku« (Purger, 2024: 51).

Avstrijska vladarja Marija Terezija in Jožef II. sta z reformami izboljšala delovanje države, Slovencem pa je to prineslo tudi narodni preporod. Izobraženci so pisali pomembna dela v slovenščini in tako razvijali slovensko kulturo (Purger, 2024).

Slovenski izobraženci so se zbirali okoli plemiča Žige Ziosa (J. Kopitar, V. Vodnik, A. T. Linhart, M. Pohlin), ki jih je tudi idejno in finančno podpiral. Prvo slovensko posvetno dramo »Županova Micka« je napisal A. T. Linhart l. 1789. Valentin Vodnik je urejal prvi slovenski časopis »Lublanske novice« (začetek izhajanja l. 1797). Leta 1808 je izšla prva slovenska znanstvena slovnica (J. Kopitar).

»Slovenski pesnik *France Prešeren* je eden najvidnejših predstavnikov evropske romantične književnosti« (Purger, 2024: 56). Z izjemnim delom je povzdignil slovensko kulturo. Pisal je večinoma slovenske pesmi, saj je menil, da je slovenski jezik primeren za zahtevno umetniško izražanje.

Za slovenščino se je zelo zavzemal Janez Bleiweis, ki je izdajal prvi strokovni slovenski časopis Kmetijske in rokodelske novice (l. 1843). V njih je bila objavljena Prešernova *Zdravljica*.

Po letu 1848 so se pojavljale vse večje zahteve po samostojnosti Slovencev in hkrati po slovenščini kot uradnem jeziku, enakovrednem nemškemu« (Gomboc, 2009: 20).

Slovensko narodno zavest je krepil Anton Martin Slomšek, ki je kot škof prenesel sedež lavantinske škofije iz koroškega Šentandraža v Maribor in s tem povezal večino štajerskih Slovencev v eni škofiji. Tako je zaustavil ponemčevanje (Purger, 2024). Prizadeval si je za uvedbo slovenščine v osnovne šole, zato je napisal znameniti učbenik Blaže in Nežica v nedeljski šoli. Na njegovo pobudo je na Koroškem l. 1851 nastalo Društvo Cirila in Metoda (danes Mohorjeva družba). »To je bila prva založba, ki je v naslednjih desetletjih močno vplivala na slovensko bralno kulturo« (Purger, 2024: 56).

V drugi polovici 19. stoletja je začelo pisati vedno več slovenskih pesnikov in pisateljev. Pisali so o vsakdanjem življenju in o slovenski zgodovini, razmišljali so o slovenskem narodu in njegovem položaju. J. Jurčič je napisal prvi slovenski roman Deseti brat (1866). Kot pisatelji so se uveljavili F. Levstik, I. Tavčar, J. Kersnik, na prelomu stoletja je deloval Ivan Cankar. Med pesniki sta izstopala D. Kette in J. Murn.

Poleg Kmetijskih in rokodelskih novic so začeli izhajati novi slovenski časopisi (l. 1868 Slovenski narod, l. 1873 Slovenec). Kot literarna revija se je uveljavil »Ljubljanski zvon«.

Fran Levec je l. 1899 izdal prvi *Slovenski pravopis*. Anton Breznik je l. 1916 napisal *Slovensko slovnico*, l. 1920 pa še slovenski pravopis. Fran Ramovš je skupaj z Breznikom leta 1935 napisal tretji Slovenski pravopis (Gomboc, 2009). Kasneje je izšlo več slovenskih jezikovnih priročnikov (Slovenska slovnica, Slovenski pravopis, SSKJ v petih knjigah). Leta 1976 je dr. Jože Toporišič napisal Slovensko slovnico, imel je tudi vodenilo vlogo pri sestavi Slovenskega pravopisa (2001).

Danes v slovenski šoli skrbimo za pravilno in lepo rabo slovenske besede (uporaba dvojine, pravilna raba sklonov). Pozorni smo, da ohranjamo slovenščino in ne dopuščamo vdora tujih besed (predvsem besed tujk iz angleščine in besed iz srbskega oz. hrvaškega jezika). Prav je, da besede tujke zaznamo in nanje opozarjamo.

3.3 Pomembni Slovenci ter njihovi dosežki, ki ponesejo glas o Sloveniji v svet

Pozno-renesančni skladatelj *Jakob Petelin Gallus* (1550–1591) se je uveljavil tako doma kot tudi v tujini (Dunaj, Praga). Pisal je motete z verskimi motivi, maše in madrigale s posvetno vsebino. V času svojega življenja je bil uspešen in cenjen skladatelj. Po njem se imenuje največja dvorana Cankarjevega doma; tudi del nabrežja reke Ljubljanice se imenuje Gallusovo nabrežje.

France Prešeren (1800–1849) je zagovarjal samobitnost slovenske literature. S svojimi deli je zgradil temelj za razvoj slovenske poezije. Velja za največjega slovenskega pesnika sredi 19. stoletja. Je avtor slovenske himne Zdravljica, po njem so poimenovana slovenska državna priznanja.

Ivana Kobilca (1862–1926) velja za najuspešnejšo slovensko slikarko.

Maks Fabiani (1865–1962) je bil arhitekt in urbanist. V Ljubljani je zgradil prve moderne stavbe (Hribarjeva hiša, Mestni dekleški licej, Jakopičev paviljon). Po potresu 1895 je izdelal predlog za obnovo Ljubljane, uredil je Karlov trg na Dunaju. Kasneje je snoval načrte za obnovo Posočja, Goriške in Krasa.

Jože Plečnik (1872–1957) je najbolj znan slovenski arhitekt, ki se je uveljavil tudi v tujini. Kot arhitekt si je prizadeval, da bi z lastnim umetniškim ustvarjanjem dal prepoznavnost slovenski in evropski arhitekturi. S svojim kakovostnim in raznolikim delom na Dunaju, v Pragi, v Ljubljani in na področju nekdanje Jugoslavije je vplival na bodoče generacije arhitektov. Njegove ureditve v Ljubljani so bile leta 2021 uvrščene na seznam Unescove svetovne dediščine. Ukvarjal se je tudi z oblikovanjem, predvsem sakralne posode, pohištva in knjig.

Srečko Kosovel (1904–1926) – v njegovih pesmih so prevladujoči motivi kraška pokrajina, mati in smrt, pogosto s simbolnim pomenom. Zaradi večjega dela njegovih pesmi o Krasu ga imenujemo tudi »lirik Krasa«. V prispodobah pesni o narodni ogroženosti, v motivih upodablja ljubezen do matere in dekleta, v izpovedih se pojavlja slutnja smrti.

Boris Pahor (1913–2022) velja za enega najpomembnejših slovenskih zamejskih pisateljev, obenem je tudi eden najbolj prevajanih slovenskih avtorjev. Njegovo literarno pot je še v otroštvu zaznamoval požig slovenskega Narodnega doma v Trstu leta 1900. Bil je pričevalec o fašističnem nasilju nad Slovenci v Italiji. Vztrajno je zagovarjal nacionalnost kot primarno socialno identiteto. Prešernovo nagrado je prejel leta 1992.

Drago Jančar (1948) je pripovednik, dramatik, esejist. V njegovih romanih so osrednje teme individualna eksistencialna in moralna stiska, iskanje smisla. V delih obravnava sodobne družbene razmere v Sloveniji in svetu. Znan je tudi kot esejist, velikokrat se je ukvarjal s problemi politike in civilne družbe. Je eden izmed najbolj dejavnih slovenskih pisateljev. D. Jančar je prejel večje število slovenskih in mednarodnih nagrad, med drugim Prešernovo nagrado za svoje življenjsko delo (1993). Leta 2015 so mu v evropskem parlamentu podelili naziv *Državljan Evrope*. Leta 2017 ga je Slovenska matica razglasila za zaslužnega člana.

Poznamo še mnogo drugih uspešnih Slovencev, ki z različnimi dosežki izstopajo v svetovnem merilu. V nadaljevanju predstavim nekatere izmed njih.

Kljub majhnosti imamo veliko vrhunskih športnikov (Leon Štukelj, Tadej Pogačar, Primož Roglič, Janja Garnbret, Luka Dončić, Bojan Križaj, Mateja Svet, Tina Maze, Jure Košir, Primož Peterka, Peter Prevc, Andreja Leški ...), uspešni smo tudi v ekipnih športih. Uspešni so tudi športniki invalidi.

Tudi nekateri glasbeniki so uspeli tako doma kot v tujini (npr. ansambel bratov Avsenik). Svetovno uveljavljena plesalka Nika Kljun deluje v Ameriki.

Imamo svetovno uveljavljeno kuharico Ano Roš. Leta 2017 je bila razglašena za najboljšo kuharico na svetu.

Davo Karničar je prvi človek na svetu, ki je neprekinjeno smučal z Mount Everesta. Zakonca Marija in Andrej Štremfelj sta prva zakonca na svetu, ki sta leta 1990 osvojila Everest.

Tudi na znanstvenem področju smo zelo uspešni. Kot zanimivost velja omeniti, da je več astronomov vesoljske agencije NASA vsaj deloma slovenskega rodu (npr. Ronald Sega, Sunita Williams).

Konstruktor slavnega letala jumbo jet (Boeing 747) je slovenskega rodu – Joe Sutter. V Sloveniji imamo uspešne podjetnike (npr. Boscarol, Štancar, Akrapovič ...), ki so razvili vrhunske proizvode, prepoznane v svetovnem merilu.

Nenazadnje imamo tudi svetovno znano rojakinjo Melanio Trump, prvo damo ZDA.

4 Primeri, kako na razredni stopnji spodbujamo razvoj narodne identitete in narodnega ponosa

Pri pouku sledimo učnim ciljem o domoljubju in narodni zavesti. Utrjevanje učnih vsebin se nadaljuje v času podaljšanega bivanja. Z različnimi dejavnostmi učimo o običajih v domačem kraju in o pomenu slovenske dediščine. Učenci aktivno sodelujejo. Vključujemo jih v sodelovanje s tistimi društvi v kraju, ki spodbujajo ohranjanje slovenskih običajev (npr. Turistično društvo). Z aktivnim vključevanjem učencev in tudi staršev lahko dosežemo, da se razvija pozitiven in spoštljiv odnos do Slovenije ter spodbuja veselje do slovenskih navad. Na različne načine si prizadevamo, da običaji ne tonejo v pozabo, ampak živijo naprej z novimi generacijami.

- Učenci na razredni stopnji spoznajo svoj domači kraj in pomembne ustanove v njem, domači kraj si ogledajo. Kasneje spoznajo večja mesta in celotno Slovenijo. Učimo jih o bogati geografski raznolikosti slovenske pokrajine. Nekatera mesta obiščejo v času kulturnih dni, šole v naravi in različnih taborov (naravoslovni, športni ...).

Primer za 3. razred: kam bi peljali prijatelja iz tujine, če bi prišel na obisk v Slovenijo? Katere znamenitosti in zanimivosti bi mu pokazali v svojem kraju in v bližnjem mestu?

- Poudarjamo slovenske šege in navade – posebej tiste, ki so znane v kraju šole (postavljanje mlajev ob praznikih ali okroglih obletnicah ljudi, šranga, izdelava 'gregorčkov' za Gregorjevo, možnost izdelave butaric – sodelovanje s knjižnico in domačini, postavitve butare ob cerkvi na cvetno nedeljo, izdelava pirhov ob veliki noči, postavljanje jaslic in božičnih drevesc v božičnem času, izobešanje slovenskih zastav).

Slika 1: Mlaj ob praznovanju 110-letnice OŠ Sostro (foto: arhiv avtorice).

- Preko celega leta spodbujamo petje slovenskih ljudskih pesmi pri pouku in v času podaljšanega bivanja. Otroke naučimo vsaj dve ali tri kitice pesmi na pamet. Ko znajo besedila, lahko z veseljem prepevajo na avtobusu, na pohodu, na izletu. Spodbujamo vključevanje otrok v šolski pevski zbor.
- Branje slovenske literature – branje knjige / zgodbe v nadaljevanjih (bere učiteljica ali starejši učenci mlajšim), branje ljudskih pravljic in avtorskih del.
- Praznik jeseni je tradicionalna prireditev na šoli s sodelovanjem društev v kraju (razstava slovenskih sort jabolk, poljskih pridelkov in vrtnin, pekovskih izdelkov – različne potice in kolači, predstavijo se čebelarji, Konjensko društvo ...). Učenci sodelujejo s pevskim zborom, z deklamacijami in likovno razstavo.
- Učence ob dnevu reformacije učimo o pomenu izida prve knjige v slovenskem jeziku (Abecednik, Katekizem).
- Spoznavamo znane slovenske osebnosti, ki imajo zasluge na narodnem področju (Trubar, Prešeren, Slomšek, Maister ...).
- »Iz Sostra do zvezd« – razstava in predstavitev bivših učencev naše šole, ki so danes vidni in uspešni v mednarodnem prostoru (športniki, glasbeniki ...).
- Na šoli ponujamo različne interesne dejavnosti (vrtnarski, gorniški, kuharski krožek ...). Mentor gorniškega krožka je pripravil planinsko knjižico in zemljevid z okoliškimi vrhovi »Merjaščeva pot«, kar je odlična spodbuda za pohode v okolici matične šole in podružnic. Vrhovi so opremljeni s tablami.
- Opažanje napisov ob hišnih številkah domačij z domačimi imeni na ovalnih lesenih deščicah: Pr' Osredkar, Pr' Jenk, Pr' Gregorič ... Učencem razložimo, kaj pomeni beseda Pr' (Pri Jenkovih, pri domačiji Jenk). Zapisano ime je starejše poimenovanje za domačijo.

Sliki 2, 3: Lesene ovalne deščice z imeni domačij (foto: arhiv avtorice).

- Obležimo dan slovenskega zajtrka v oktobru. Šola učencem ponudi izvorno slovenske izdelke: kruh, med, maslo, mleko, jabolko.
- Šolska kuhinja upošteva krščansko navado, da se ob petkih in na pepelnično sredo ne je mesa (vegetarijanski meni ali ribe).

- Obležimo mednarodni dan maternega jezika (21. 2.). Poudarjajmo lepo rabo in dragocenost maternega jezika.
- V šolsko delo vključujemo stalne besedne zveze in jih razlagamo. Nekaj primerov: kocka je padla, po toči zvoniti je prepozno, vstati z levo nogo, mehak nos imaš (lažeš se), nalil ti bom čistega vina (odkrito ti bom povedal), siten kot podrepna muha, srečal je Abrahama (dopolnil je 50 let), priden kot čebela, hodi kot mačka okrog vrele kaše.
- Pregovori – spodbujajmo učenje pregovorov, vedno razložimo pomen. (Zvezek je ogledalo učenca. Kar je dano, je v zlato jamo zakopano. Kolikor glav, toliko pameti. Kar danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri).
- Spoznavanje nekaterih narečnih besed, npr. na letnem taboru na drugem delu Slovenije (pupa, dečva, 'pubeci'). Učenci lahko sami podajo primere, če jih poznajo preko sorodnikov, prijateljev.
- V kraju poteka Miklavževanje. Na Miklavžev dan lahko učenci za malico dobijo pecivo v obliki Miklavža ali parkeljna. Preberemo legendo.
- Vseslovensko petje s srci – je neformalen praznik, ki vsako leto na dan zelenega Jurija povezuje vse generacije v Sloveniji in izven nje k skupnemu petju. Na ta dan se ob določeni uri skupaj prepeva. V izboru pesmi je navadno himna Zdravljica, znana popevka (npr. Dan ljubezni) in slovenska ljudska pesem.
- Pustovanje – na šoli vsako leto poteka pustovanje. Občasno imamo povabljene kurente s Ptuja, malica na pustni tork je flancat ali krof.
- Gregorjevo – z drugošolci izdelamo 'gregorčke', v sodelovanju s Turističnem društvom v kraju se 12. 3. 'gregorčke' simbolično spušča v potok v bližini šole.
- Učence naučimo stara slovenska imena za mesece (januar-prosinec, februar-svečan, marec-sušec ...).
- Praznovanje godov – »ofrok«. Učence seznanimo z navado, da se v nekaterih krajih Slovenije na predvečer godovnega dne slavljenca preseneti z ropotanjem (pokrovke, lonci ipd.). Na tak način se mu vošči za god.
- Na šoli je delovala otroška skupina ljudski plesi. Nastopali so ob spremljavi starejših učencev harmonikarjev, pripravili so uvodno točko za prireditev Klic dobrote v Celju leta 2011.
- Pri razrednih prireditvah za starše vključimo ljudske pesmi in ljudske ples.
- Izdelovanje tradicionalnih slovenskih pirhov v času podaljšanega bivanja.

Sliki 4, 5: Izdelava pirhov s tretješolci, april 2024 (foto: arhiv avtorice).

- Pred prazniki z učenci govorimo o navadi izobešanja slovenske zastave ob državnih praznikih. Danes se ponekod v okolici Ljubljane izobeša zastavo preko celega leta (zastavo na drogu na domačem vrtu, na palici). Z učenci izdelamo manjše zastavice, ki jih prinesejo na prireditev ob dnevu državnosti ali ob dnevu samostojnosti. Na dan prireditve ob dnevu državnosti (proslava na zadnji šolski dan, 24. 6.) za malico lahko dobijo tortico z mini zastavico Slovenije.
- S ponosom omenjamo športne dosežke Slovencev.
- Učence spodbujamo k opazovanju slovenske etnološke dediščine – kozolci, toplarji, lahko jim pokažemo makete. Razložimo uporabnost kozolcev v preteklosti.
- Vojašnica Edvarda Peperke Ljubljana Moste – učence naučimo, da se bližnja vojašnica imenuje po Edvardu Peperku, eni prvih žrtev v vojni za Slovenijo.
- V času podaljšanega bivanja smo s tretješolci skuhali žgance (v gospodinjski učilnici).

Slika 5: Mešanje žgancev s tretješolci, junij 2024 (foto: arhiv avtorice).

- Sakralna kulturna dediščina – učence spodbujamo k opažanju cerkva, kapelic in znamenj v domačem kraju in drugje po Sloveniji, saj je Slovenija dežela s krščansko tradicijo. Na šoli je bila na predmetni stopnji že narejena raziskovalna naloga na temo Znamenja, križi in kapelice v domačem kraju.
- Učence spodbujamo pri igranju na harmoniko (igranje na kulturnih in drugih prireditvah na šoli in v kraju, igranje v razredu kot spremljava prepevanja).
- Učenci 5. razreda si vsako leto ogledajo mesto Ljubljana (Emona – rimski del, stara Ljubljana – srednji vek). S petošolci izvedemo naravoslovni dan v Rakovem Škocjanu. V času poletne šole v naravi dobro spoznajo Piran.
- Izdelava žlikrofov s četrtošolci (v času tabora Vojsko nad Idrijo), ogled izdelave čipk.

Pri vseh dejavnostih je bil odziv otrok in staršev zelo dober. Dejavnosti so bile dobro sprejete in pohvaljene, učenci so navdušeno sodelovali pri aktivnostih.

Dodatne možnosti in izzivi:

- čebelarski krožek (čebelnjak ob šoli),

- obuditev delovanja skupine ljudski plesi na šoli,
- vse otroke naučiti pesem »Slovenija, od kod lepote tvoje«,
- peka kruha v šoli (del naravoslovnega ali kulturnega dne),
- skuhajmo štruklje, suk ali močnik,
- 4. in 5. r – spoznajo geometrično središče Slovenije Vače.

5 Zaključek

Kako torej ohranjati ljubezen do Slovenije, kako privzgojiti narodni ponos?

Učence naučimo čim več o naravnih in kulturnih znamenitostih in posebnostih Slovenije. Aktivno naj bodo vključeni v pripravo praznovanj, sodelujejo naj pri šolskih in drugih prireditvah v domačem kraju. Z različnimi dejavnostmi gradimo pozitiven odnos do slovenske kulture, dediščine in načina življenja.

Ko pridejo v razred učenci iz drugih držav, jim predstavimo Slovenijo in naše navade. Če novi učenci predstavijo svojo državo, naj to ne bo v smislu poveličevanja tujega kot bolj zanimivega in več vrednega v smislu »vse, kar je tuje, je dobro«. Učence učimo spoštovanja do drugačnosti, prednostno pa ohranjamo svoje šege in običaje. Predstavitve drugačnih navad so lahko obogatitev v šolskem prostoru.

Pokazatelj pomanjkanja narodne zavesti je dajanje tujih imen slovenskim otrokom. Slovenci pogosto dajejo svojim otrokom tuja ali izmišljena imena (Kim, Tai). V imenih se pojavljajo črke, ki jih slovenska abeceda ne vsebuje (Taya, Maya).

Menim, da se v preteklih letih ni naredilo dovolj za spoštovanje Slovenije in slovenskih etnoloških navad, premalo se je spodbujalo domoljubje. Veseli me, da ljudje danes ponekod izobešajo slovensko zastavo, z zastavami se prihaja na sprejem športnikov olimpijcev z medaljami, obujen je običaj Gregorjevo. Imamo pa še veliko možnosti za ohranjanje slovenskih navad.

Spodbujajmo zavedanje, da je Slovenija zelo lepa in posebna dežela. Kljub svoji majhnosti izstopa z raznolikostjo, enkratnostjo, Slovenci pa z uspehi na različnih področjih. Je edinstvena in je naš dom. Prav je, da jo cenimo, spoštujemo in ohranjamo za nove rodove. Nanjo smo res lahko ponosni.

6 Viri in literatura

- Bogataj, Janez (1992): *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Bogataj, Janez (2018): *Slovenija. Kulturna dediščina na stičišču Alp, Sredozemlja, Panonske nižine in Balkana*. Ljubljana: Hart.
- Bogataj, Janez (2011): *Slovenija praznuje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gomboc, Mateja (2009): *Mala slovnica slovenskega jezika*. Ljubljana: DZS.
- Keber, Janez (2011): *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Kunaver, Dušica (2019). *Slovenske svetovne znamenitosti v ljudski dediščini*. Ljubljana: Turistično in kulturno društvo Naša gore list.
- Kunaver, Dušica (2004). *Slovenske rečenice, za uho si jih zapiši*. Ljubljana: samozaložba D. Kunaver.
- Kunaver, Dušica; Lipovšek, Brigita (2019): *Slovenska ljudska dediščina*, priročnik. Ljubljana: Turistično in kulturno društvo Naša gore list.
- Perko, Verena (2022): Razmišljanje o slovenski dediščini in naši mlačnosti do nje. V Erika Ašič (ur.): *Živeti s kulturno dediščino danes za jutri*: zbornik (str. 18–26). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Pridobljeno 1. 11. 2024: https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2022.pdf.
- Petrič, Franci; Benedik, Metod; Trunkelj, Franc (2012): *Mati mnogih cerkva*. Ljubljana: Družina.
- Požar, Senja; Stanonik, Tončka; Brenk, Lan idr. (2008): *Osebnosti, veliki slovenski biografski leksikon A-L, M-Ž*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Purger, Simon (2024): *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Raztresen, Marjan; Zorko, Danijela: *Najlepša mesta Slovenije* (2004). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1997). Ljubljana: DZS.
- Skoberne, Peter (1988): *Sto naravnih znamenitosti Slovenije*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Snoj, Marko (2003): *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- Štih, Peter; Simoniti, Vasko; Vodopivec, Peter (2016): *Slovenska zgodovina*. Ljubljana: Modrijan.
- Učni načrt za spoznavanje okolja* (2011). Ljubljana: MIZŠ. Pridobljeno na spletni strani 27. 8. 2024: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_spoznavanje_okolja_pop.pdf.
- Učni načrt za družbo* (2011). Ljubljana: MIZŠ. Pridobljeno na spletni strani 27. 8. 2024: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_druzba_OS.doc (gov.si).
- Ustava Republike Slovenije* (2022). Uradni list RS, št. 33/1991 (28. 12. 1991).
- Vozelj, Blaž (2022): Pomen dediščine kozolcev prek fotografske razstave – osebe z motnjami v duševnem razvoju. V Erika Ašič (ur.): *Živeti s kulturno dediščino danes za jutri*: zbornik (str. 442–450). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Pridobljeno 1. 11. 2024: https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2022.pdf
- Zorec, Marjeta (2021): *Slovenske šege in navade skozi leto*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

MED SVETOV LJANSTVOM IN DOMOLJUBJEM

BETWEEN COSMOPOLITANISM AND PATRIOTISM

Anka Lango (anka.lango@guest.arnes.si), učiteljica zgodovine in učiteljica v podaljšanem bivanju, Osnovna šola Majde Vrhovnik, Ljubljana.

Slovenija

Povzetek

V prispevku se posvečam teoretičnim izhodiščem krepitve državljanstva in domoljubja in njuni vlogi v šolskem prostoru. V nadaljevanju predstavljam različne načine izgrajevanja narodnega ponosa pri osnovnošolcih. Poudarjam tudi neprecenljivo vlogo učitelja v tem procesu. Poleg tega se posvečam tudi pastem globalizacije, ki lahko rušijo domoljubje. Sklenem ga z iskanjem načinov, kako pri mladostnikih vzbuditi in ohranjati željo, da bodo iskali in našli ravnovesje med svetovljanstvom in domoljubjem. Na koncu predstavim glavne zaključke, ki izhajajo iz prepričanja, da je domoljubje tudi v sodobnem času pomemben člen družbene stvarnosti in stabilnosti.

Abstract

In this article, I address the theoretical background with which I encourage ways to build national pride and citizenship and their role in the school environment. I also emphasise the invaluable role of the teacher in this process. In addition, I also address the pitfalls of globalisation that can destroy patriotism. I conclude the article with some ways to instil and maintain in young people the desire to seek and find a balance between cosmopolitanism and patriotism. At the end, I present the most important conclusions that result from the conviction that patriotism is an important element of social reality and stay even in the present day.

308

Ključne besede: domoljubje, domovinska vzgoja, globalizacija, svetovljanstvo, šola.

Keywords: patriotism, patriotic education, globalisation, cosmopolitanism, school.

1 Uvod

Prispevek predstavlja različne teoretične poglede na vlogo domoljubja v družbi in v šoli, v ospredje pa postavlja spremenjen odnos do domoljubja, ki zaradi procesa globalizacije močno zaznamuje današnji čas. Namen prispevka je tudi izpostaviti razloge, zakaj je pomembno in potrebno poudarjati domoljubje kot vzgojno izobraževalni cilj.

Eden od ciljev prispevka je tudi predstaviti, kako je mogoče naslavljanje domoljubja v šolskem prostoru. Kot učiteljica predmetov zgodovina in domovinska in državljanska kultura in etika ter kot učiteljica podaljšanega bivanja preko konkretnih primerov predstavljam različne pristope izgrajevanja ljubezni do svoje domovine in narodnega ponosa pri osnovnošolcih. Poudarjam tudi neprecenljivo vlogo učitelja v tem procesu. Poleg tega se posvečam tudi pastem globalizacije, ki lahko rušijo domoljubje. V članku iščem različne poti, kako pri mladostnikih vzbuditi in ohranjati željo, da bodo iskali in našli ravnovesje med svetovljanstvom in domoljubjem.

2 Domoljubje in proces globalizacije

2.1 Domoljubje, državljanska vzgoja in globalizem

Pojme povezane z domoljubjem in državljanstvom avtorji različno opredeljujejo.

Kulturna identiteta je to, kar neko skupnost loči od drugih skupin. Tako kot posameznik si tudi skupnost izoblikuje svet pomenov in živi v okviru njih. Pripadnost isti kulturi opredeljujemo kot rodoljubje. Poistovetenje posameznika z nacijo imenujemo nacionalna zavest. Čustveno povezanost z nacionalno skupnostjo imenujemo rodoljubje. Emotivna povezanost z državo, v kateri živimo, imenujemo domoljubje. Oba sta povezana s poznavanjem nacionalne skupnosti in države. Poznavanje pa se ne deduje, ampak ga je treba prenesti na mladi rod. Nacionalna zavest se razvija pri mladih s pomočjo kulturnih vsebin in znanja o domovini. Ostali pojmi, povezani z nacionalno identifikacijo, so nacionalizem, šovinizem in ksenofobija. Nacionalizem je popolna vdanost naciji, ki je namenjena ščitenju svoje kulture in ne obsojanju drugih kultur, ki je bolj značilno za šovinizem. Ksenofobija pa predstavlja strah pred vsem tujim. (Kukovič idr., 2022: 24-25)

»Domoljubje pomeni spoštovanje domovine, lastne države, njene zgodovine, njenih vrednot. Pomeni tudi zakoreninjenost v lastno domovino.« (Delovno gradivo za modul Tradicija, 2015: 24).

Natansson (v Kukovič idr., 2022: 12) trdi, da domoljubje sestavljajo štiri glavne sestavine, in sicer:

- a) posebna naklonjenost do države;
- b) opredelitev sebe preko svoje države;
- c) zanimanje za blaginjo države;
- d) žrtvovanje v dobro države.

Socialni psihologi pa razlagajo domoljubje kot zvestobo, ljubezen in željo posameznika, da je del skupnosti (Bar Tal in Staub v Kukovič idr., 2022). Staub (prav tam: 13) loči dve vrsti domoljubja, in sicer slepo in konstruktivno domoljubje. Slepo domoljubje ali avtoritarno domoljubje je zvesto in lojalno do politike, ne glede na to, ali so dejanja politike ustrezna. Konstruktivno ali demokratično domoljubje pa je kritično, prilagodljivo, vsebuje demokratične elemente ter ne ovira aktivnega državljanstva (Kukovič idr., 2022: 30). Obenem se danes pojavljajo težnje, da bi mlade poleg domoljubja seznanili tudi s pojmom globalnega državljana, vendar se v literaturi postavlja tudi vprašanje, kaj sploh je globalno državljanstvo. Zato se avtorji bolj nagibajo k konstruktivnemu domoljubju. Globalizacija ne more nadomestiti nacionalne identitete in identitete posameznika, ker bi kasneje prišlo do krize vrednot na vseh ravneh (prav tam: 14, 18). Nekateri avtorji menijo, da ne konkurira domoljubju le globalizacija. Na evropski celini se tradicionalni nacionalizem spreminja v smeri transnacionalne pripadnosti in solidarnosti (Miščević, 2022: 58). Okvir Unije naj bi preprečeval razvoj močnega nacionalizma. Avtor ocenjuje, da se ob tem razvija pluralno rahlo svetovljansko domoljubje.

Pisatelj Boris Pahor povsem drugače poudarja narodno identiteto. Trdi, da je v svetovnem in v evropskem merilu trenutno doba, ko se poudarja svetovno enotnost, univerzalizem ali globalizacijo in zanemarja narodno identiteto. Opozarja, da je glavna podlaga globalizacije kapitalistično izkoriščanje za dobiček. Opaža, da mladi vidijo poudarjanje lastne identitete kot nekaj preživetega. Ker hočejo biti moderni, želijo svoje obzorje razširiti, vendar poudarjanje identitete ne pomeni ožnje obzorja. (v Rojc, 2013: 236) Poudarja, da globalizacija zanemarja narode in da moramo Slovenci skrbeti za narodni obstoj. Ni pa pomemben le jezik, ampak tudi narodna zavest. Brez narodne zavesti z lastnim jezikom in tradicijo ne obstane nobeden narod, tudi večji narodi ne. Poleg identitete in jezika izpostavlja humanizem, poudarja ljubezen in spoštovanje (v Zvonar Predan, 2018: 198–199). Trdi, da zvestoba svojemu jeziku ni šovinizem. Šovinizem je tisti, ki prezira, ne tisti, ki zahteva spoštovanje in se brani pred potujčevanjem. Internacionalnost ne pomeni mlačnosti do materinščine. Meni, da smo prav zaradi trdoživosti preživeli stoletja in je zato vera v obstoj naša dolžnost in dediščina, ki raste iz kamna kakor hrast na kraški gmajni. (Pahor, 2020: 22-23)

Domoljubje ima med vrednotami posebno mesto, ga ne morem kupiti, si ga izposoditi, ga ukazati ali prepovedati. Ljubezen do domovine je žlahtno dejanje, ker zagotavlja preživetje družine in tudi naroda (Kukovič idr., 2022: 18). Velik pomen družine za skupnost izpostavlja tudi filozof Anton Trstenjak. Trdi, da brez zdrave družine, ki ima čut za skupnost, ne moremo govoriti o državljanski vzgoji. Družino vidi kot temeljni okvir človekove socializacije, saj bi zunaj družine človek postal egoistični individualist. Vidi jo kot podlago za vzgojo k medsebojni

pomoči in k skupnemu delu. Dobra družina posredno vzgaja v mladih tudi državljanski čut, zavest dolžnosti do države, da njena blaginja raste in objema vsakega državljan. Družina z družinsko zavestjo se razširja v državno skupnost in državljansko zavest. (Trstenjak, 1991: 181–183)

V globaliziranem svetu postaja nedorečen sam koncept identitete. To velja tudi za nacionalno identiteto, ki jo danes pesti odsotnost trdih tal. Samozavestno nastopanje v globalnem okolju pa je možno le, če imamo trdno zasidrane korenine, ki jih čvrsti domoljubje. Poleg tega se globalnost in ljubezen do domovine ne izključujeta. (Prebilič, Barle Lakota, 2011)

2.2 Domoljubje in državljanska vzgoja v slovenskem šolskem prostoru

Raziskovalci imajo različne poglede na to, kateri so glavni cilji vzgoje in izobraževanja. Šinkovec (2017) poudarja, da je cilj vzgoje in izobraževanja učenje sodelovanja. Izhaja iz antropološkega izhodišča, da je človek v svojem bistvu bitje sodelovanja. Govori o treh ravneh sodelovanja. Prva je strpnost, druga spoštovanje in tretja solidarnost.

Da tudi domoljubje sodi med glavne cilje vzgoje in izobraževanja, dokazuje zapis splošnih ciljev osnovnošolskega sistema. V 2. členu Zakona o financiranju vzgoje in izobraževanja sta zapisana tudi dva splošna cilja: razvijanje zavesti o državni pripadnosti in nacionalni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi, razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti in ozaveščanje položaja slovenskega jezika kot jezika države Slovenije; na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, pa ob slovenskem jeziku tudi ohranjanje in razvijanje italijanskega in madžarskega jezika (ZOFVI, 2007, 2. čl.).

V šoli dosegamo navedene cilje skozi vse dejavnosti in predmete. Med glavne predmete, ki sledijo tem ciljem, avtorji uvrščajo predmete domovinska in državljanska kultura in etika, zgodovina, geografija, slovenski jezik, družba in glasba.

Zgodovinarji vidijo zgodovino kot temeljni predmet, ki krepi domoljubje (Vodopivec, 2006: 38). Avtor zagovarja stališče, da so domovinske in državljanske teme, vsaj pri zgodovini, že del učnih načrtov in tudi že vključene v učbenike. Vprašanje pa je, koliko in kako jih učitelji v šoli obravnavajo, saj je potrebno preiti na problemski način poučevanja. Po mnenju zgodovinarja Grande (2006) imamo Slovenci težave s svojo državo zaradi lastne preteklosti in slabega razumevanja, kaj je demokracija. Imamo slab odnos do parlamentarizma, zanemarjamo pomen odgovornosti, na drugi strani pa poudarjanje pravice do polne rabe slovenskega jezika celo doživlja očitke o nacionalizmu. Trdi, da mora biti državljanska vzgoja del stalnega izobraževanja in temeljni vzgojni cilj vsega obveznega šolstva tudi vsega tistega, ki ga financira država. Osnovno izhodišče vzgoje morajo biti vrednote humanizma in strpnosti, na katerih sloni naša civilizacija. Vzgoja mora izhajati iz občutka soodgovornosti za domovino, a mora biti nad vsako ideologijo. Če to želimo doseči z enim predmetom, bo državljanska vzgoja prinesla ravno nasprotno učinke, kot si jih želimo. Kot njeno glavno os vidi avtor slovenski jezik in vse, kar je z njim povezano na vsem slovenskem etničnem prostoru (Granda, 2006: 22–37).

Po mnenju Megliča je narod živ organizem. Tako kot se mora posameznik spoštovati, se imeti rad, mora osmisliti svoje napake, ker le tako lahko vzpostavlja dobre odnose z drugimi, je tako tudi s skupnostjo, z narodom. Narod, posebej pa mladi, potrebujejo vzgojo, da se bodo znali ceniti in bodo ljubili svojo kulturo, jezik, vrednote, izročila. Zato ne more biti najprej državljanska vzgoja, najprej mora biti po naravni logiki domovinska vzgoja. Domovina je podlaga za uresničenje državljskih pravic, sicer Slovenci ne bi potrebovali svoje države, svojo državljskost bi uresničili v vseh tvorbah, v katerih smo živeli. Na račun države se ne moremo odpovedati domovini. (Meglič, 2006, 66–69).

Predmet, ki strne vse znanje o domovinski in državljanski vzgoji do 7. razreda, je Domovinska in državljanska kultura in etika. Od nastanka države Slovenije do danes se je namen predmeta državljanske vzgoje večkrat spreminjal. Sprva je poudarjal splošno etično-moralno vzgojo, nato pa spoznavanje političnega sistema države. Od leta 2011 pa je poudarek na vzgoji, ki državljanstvo povezuje z domoljubnimi čustvi in nacionalno identifikacijo. Nekateri raziskovalci (Bezjak, 2011) so se odzvali, da je vpeljava domoljubja korak vstran od zahtev sodobnega časa. Učni načrt iz leta 2009 vpeljuje kategorije čustvenega odnosa in vseživljenjske navezanosti na domovino, izvornih etničnih in jezikovnih pripadnosti, »svetovne skupnosti slovenstva«,

domovinske zavesti itd. To ga, po mnenju avtorja, čeprav vpeljuje tudi globalne vsebine, uvršča med konservativne in nacionalno orientirane učne načrte. Avtor zagovarja stališče, da bi učni načrt za sodobno državljansko vzgojo moral upoštevati tako nacionalni kot globalni vidik, zato zagovarja t. i. postsuvereni učni načrt, ki demokracije ne omeji z demokracijo na nacionalni ravni, ampak zajema tudi globalno demokracijo (Bezjak, 2011: 147–149).

V decembru 2021 in januarju 2022 je bila med devetošolci in dijaki izvedena raziskava z naslovom Krepitev domoljubne in državljanske zavesti med mladimi. Rezultate raziskave, v katero so bili vključeni mladi iz vseh slovenskih pokrajin, so primerjali z rezultati podobne raziskave, ki je bila opravljena v sklopu projekta Aktivno državljanstvo in domovina, opravljene v okviru projekta ESS za Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport v maju in juniju 2013 (Kukovič idr., 2022: 88). Namen raziskave je bil izmeriti stanje državljanske in domovinske pismenosti v slovenskih šolah. Rezultati raziskave niso prav spodbudni. Kažejo, da ta vzgoja ne poteka ustrezno, tako v okviru izobraževanja, kot tudi izven njega. To lahko utemeljim z nekaj rezultati raziskave. Kar 71 % devetošolcev ne zanima ali zelo malo zanima področje nacionalne preteklosti in usoda naroda. 66 % učencev ne zanima ali zelo malo zanima nastajanje neodvisne slovenske države. Bolje so se izkazali pri prepoznavanju slovenske zastave, saj jo prepozna 97,8 % učencev in pri prepoznavanju uradnih državnih simbolov, ki jih pravilno prepozna 97,1 % učencev. Kar 38 % učencev ni prepoznalo datuma dneva državnosti in kar 47 % učencev ni prepoznalo datuma dneva samostojnosti in enotnosti. Le 10 % devetošolcev je vedelo, da so bile prve večstrankarske volitve v Sloveniji aprila leta 1990. Le 22 % jih je pravilno označilo, da je Demos, kot politična skupina osnovala vlado, ki je izpeljala osamosvojitve. 72 % devetošolcev je vedelo, da so na plebiscitu Slovenci odločali o samostojnosti in neodvisnosti (Kukovič idr., 2022: 89–107). Zanimiv izsledek raziskave je tudi, da se mladim zdi najpomembnejše za domoljubnega državljana, da spoštuje ustavo in zakone in slovenski jezik ter glasuje na volitvah, manj pomembno se jim zdi, da pozna zgodovino države, da ne dela sramote domovini in ji je brezpogojno vdan. Zelo pomenljivo pa je, da se jim zdi za domoljubnega državljana najmanj pomembno praznično izobešanje slovenske zastave.

3 Načini in pristopi izgrajevanja domoljubja in krepitve narodne zavesti s primeri

Pri poučevanju sem na različne načine pozorna do domoljubja in narodne zavesti, za tako naravnost se zavzemam v okviru celotne šolske skupnosti.

Prepričana sem, da se mladi zgledujejo tudi po svojih učiteljih, zato je ključnega pomena, kakšen zgled jim dajem. Glavno vodilo mojega dela je, da pri pouku in preverjanju in ocenjevanju znanja upoštevam dogovore, ki jih sprejemem z učenci na začetku šolskega leta. Verjamem, da učenci bolj kot to, da črpajo znanje, kritično opazujejo, ali povedano podkrepim z lastnim zgledom. Zavedam se, da bodo moja prizadevanja obrodila sadove, če bodo temeljila na dobrih odnosih z učenci, skrbi za dobre odnose med njimi in moji pristni in srčni zavzetosti, saj se zaradi vsega naštetega bolj konstruktivno odzivajo oziroma razvijejo povezovalno vedenje. Ko naredim napako, je zelo pomembno, da učencem to razložim in se, če je potrebno, tudi opravičim. Pri podajanju domoljubnih in državljanskih vsebin je pomemben tudi moj odnos in moja drža do te tematike in tudi do globalizacijskih trendov. Veliko mi pomeni moja država in njen napredek, aktivno vključevanje v demokratično odločanje na vseh ravneh in zavezanost k ohranjanju in krepitvi narodne zavesti. Kot bistveno pa je, da sledim, poudarjam z besedami in uveljavljam v dejanjih osnovne človeške vrednote spoštovanja, strpnosti in medsebojne pomoči.

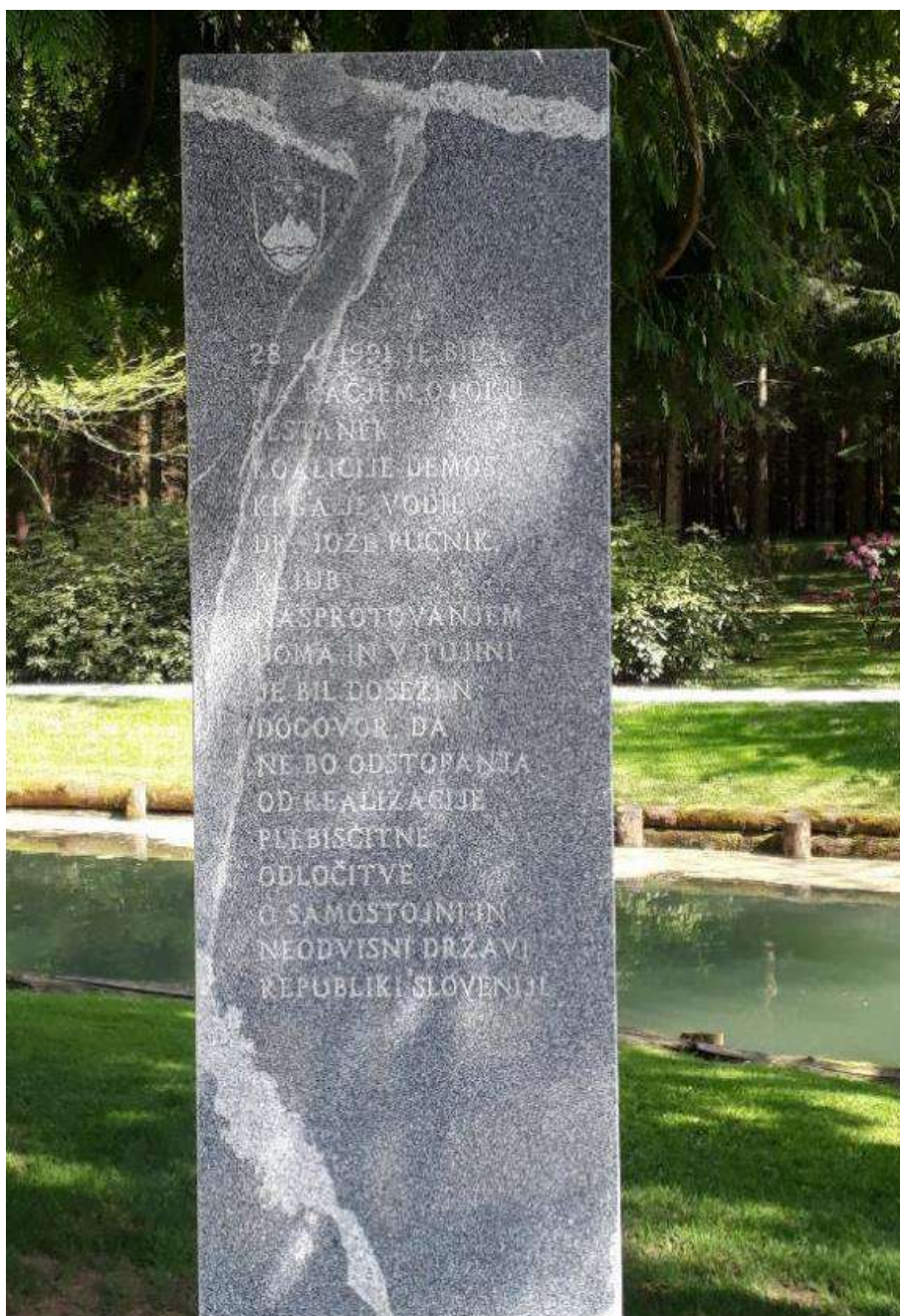
- V šolskem prostoru sledim pravilni rabi slovenskega jezika in se zanjo zavzemam pri učencih. Učence razumem, da je v njihovem govoru tudi sleng, vendar sama pri komunikaciji z njimi uporabljam zborna obliko jezika. Pri pregledu njihovih zapisov vedno popravim pravopisne napake, saj zborna raba jezika ne more biti omejena le na pouk slovenskega jezika.
- Da sem bolj prepričljiva v podajanju učnih vsebin, vključujem tudi lastna doživetja, povezana z obravnavano snovjo. V učbenikih in samostojnih delovnih zvezkih so kot sredstvo uvodne motivacije večkrat vključeni posamezniki z lastnimi življenjskimi zgodbami. Zato tudi učitelji lahko delimo z učenci svojo zgodbo in jim opišemo, kako smo doživeli posamezne dogodke. Ko obravnavamo dogodke, povezane z nastajanjem slovenske države, učencem vedno opišem, s kakšnim veseljem in ponosom sem prispevala svoj glas na

plebiscitu za samostojno Slovenijo in jim opišem, kakšno je bilo razpoloženje ob razglasitvi plebiscita. Poleg tega učencem opišem, kako sem doživljala junijske dni pred in ob razglasitvi samostojne države ter jim opišem lastna doživetja, povezana z vojno za samostojno Slovenijo.

- Učencem dajem osebni zgled odgovornega državljana, saj pri obravnavi teme demokracije izpostavim, da se redno udeležujem volitev. Skušam predstaviti, zakaj se mi zdi, da je to moja osnovna državljanska dolžnost in hkrati tudi temeljna pravica.
- Močno sporočilno vrednost imajo državni simboli in državni prazniki, zato jim dajem velik poudarek. Vsako leto v začetku aprila posvetim pozornost prazniku slovenske zastave. Učencem ob zloženki, posvečeni prazniku, poleg dejstev o zastavi predstavim pravila izobešanja zastave in pravila rokovanja z zastavo kot državnim simbolom. Učencem povem, da ob praznikih tudi jaz doma s ponosom izobesim slovensko zastavo. Učence nagovarjam, naj ne bo ta dan le prost dan za poležavanje ali igranje igrice na računalniku. Naj praznik obeležijo npr. z izobešanjem zastave, ogledom prireditve, razstave, kakšne kulturne ali naravne znamenitosti.

Slika 1: 7. april, dan slovenske zastave (vir: https://www.facebook.com/VladaRepublikeSlovenije/posts/-dan-slovenske-zastave-zaznamujemo-7-aprila-slovenska-narodna-zastava-se-je-kot-/4361915303836674/?locale=hi_IN&_rdr).

Slika 2: Spomenik prelomnim dejanjem osamosvajanja Slovenije (foto: Anka Lango).

K negovanju domoljubja sodijo tudi obeležja pomembnih dni in šolske prireditve ob praznikih. Obeležja, posvečena pomembnim dnevom (dan vrnitve Primorske k matični domovini, dan reformacije ...) pripravljam skupaj z učenci predmetne stopnje, pa tudi v okviru podaljšanega bivanja. Predvsem želim, da so ob tem aktivni in ustvarjajo verze, krajše sestavke in misli ter izvirne likovne izdelke. Najbolj zahtevna je vsekakor organizacija šolske prireditve ob državnih praznikih, ko skupina učiteljev timsko izdela idejno in organizacijsko zasnovo dogodka. Poleg osrednje šolske prireditve lahko praznik obeležimo tudi s pripravo razstave ali organizacije dneva dejavnosti.

Eden od namenov praznikov in prireditev je osvetliti teže državotvornih dogodkov ter povezava celotne šolske skupnosti v prizadevanjih za isti cilj. Zelo pomembno se mi zdi, da vsebino prireditve ob dnevu samostojnosti in enotnosti ne prekrijejo vsebine prihajajočega prazničnega decembra in da glavno sporočilo prireditve ob dnevu državnosti ne zvoledni ob vseprisotnem veselju nad prihajajočimi poletnimi počitnicami.

Slovenijo imam rada, saj je moja domovina, tu živi moj narod in je moje srce. Ima veliko naravnih lepot in lepo ime. V njej mi nič ne manjka. Tu sem srečna, sem varna, sem zdrava. Slovenijo spoštujem. Slovenija moja duša ti pripada.

Slovenija je barvita dežela, s čudovito pokrajino. Ima prelepo naravo, zelenje. Rada jo imam, ker sem se v njej rodila, ponuja mi odlične pogoje za življenje.

Slovenija mi je všeč, saj veliko vem o njeni zgodovini, gospodarstvu, gradbeništvu, športu, ... V Evropi je tretja najbolj gozdnata država. Ima ogromno naravnih in kulturnih znamenitosti, čeprav je majhna ima zelo raznoliko pokrajino.

Rad jo imam, ker sem Slovenec. Slovenija mi je zelo všeč, čeprav je še nisem videl v celoti. Lepše države od Slovenije zame ni!

Priloga 1 : Prebrane misli učencev 6. razreda na šolski prireditvi ob državnem prazniku.

Slika 3: Plakat učencev 2. razreda OPB ob dnevu državnosti (foto: Anka Lango).

- Pestre možnosti, da na izviren način krepimo domoljubje, omogočajo ekskurzije. Zavzemam se za to, da ima ekskurzija tudi svojo sporočilno vrednost, da krepí nacionalno ter državljansko zavest. Sporočilen je lahko sam datum ekskurzije, pa tudi kraj ogleda, seveda pa tudi zasnova ekskurzije in predstavljena vsebina. V zadnjih letih zavestno načrtujem ekskurzije na spominske dneve, npr. na dan priključitve Primorske k matični domovini, na dan suverenosti oziroma dan slovenske vojske. Ti prazniki sicer niso dela prosti dnevi, vendar želim učencem približati njihovo sporočilno vrednost na tak način, da organiziram ekskurzijo prav na ta dan. V izvedbo ekskurzije na različne načine vključujem tudi učence. Na ekskurziji lahko predstavijo krajše prispevke, ki so jih pred ekskurzijo pripravili po dogovorjenih navodilih ali pa pripravijo poročila, ki jih kasneje vključimo v razstavo, pripravljeno v šolski avli.

Slika 4: Nad Strunjanskim zalivom (foto: Anka Lango).

Slika 5 : Pri strunjanskem križu (foto: Anka Lango).

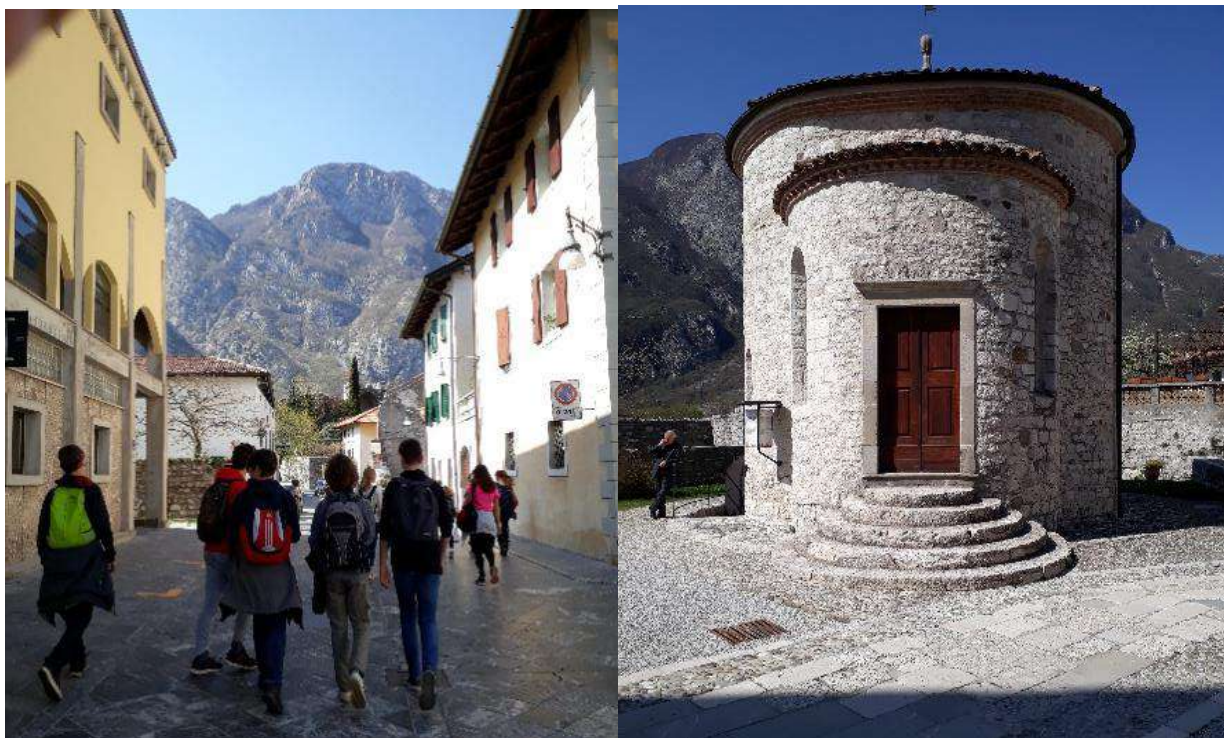
Slika 6: Ekскурzija na Celjski grad (foto: Anka Lango).

Slika 7: Ekскурzija v park vojaške zgodovine v Pivki (foto: Anka Lango).

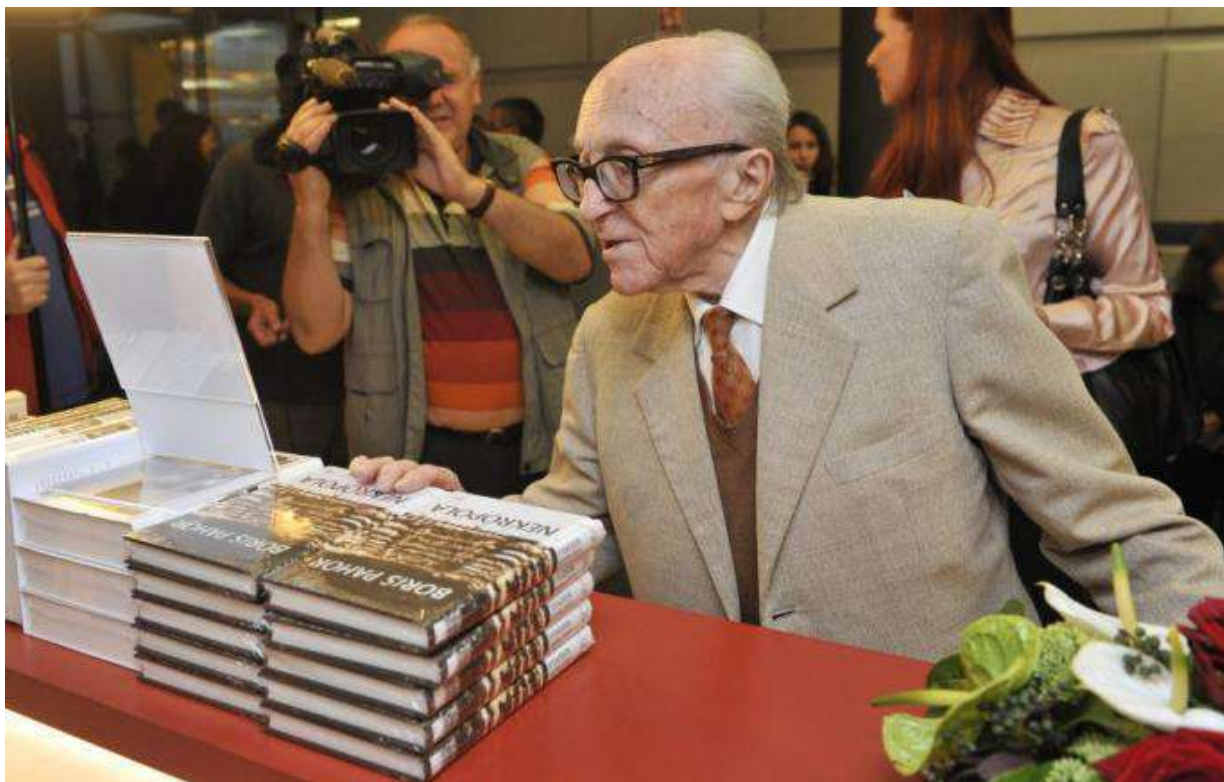
- Zelo pomembno se mi zdi, da učenci spoznavajo pomembne osebnosti in dosežke državljanov, npr. znanstvenikov, umetnikov, športnikov, pa tudi Slovencev v zamejstvu in izseljencev, posebej tistih, ki so s svojim delom dosegli vidno mesto v tujini. Tako učence tudi nagovorim, da znajo ceniti uspehe drugih in da lahko s svojimi dosežki tudi sami prispevajo k prepoznavnosti in uspešnosti svoje države.
- Velikega pomena je, da učenci poznajo slovenski etnični prostor, kjer je še živa slovenska beseda. Zavedati se morajo, da vsi Slovenci ne živimo v okviru države Slovenije, da poznajo narodne manjšine v Italiji, Avstriji,

na Madžarskem in Hrvaškem, pa tudi, da spoznajo in znajo razlikovati, kdo so zamejski Slovenci, kdo izseljenci, kdo pa so zdomci, saj učenci pogosto tega ne ločujejo. Pozorna sem tudi na to, da učenci spoznajo usodo Primorske po 1. svetovni vojni, oz. zakaj tudi danes živijo Slovenci izven svoje države. Med razlogi za življenje v tujini ne izpuščam begunstva po 2. svetovni vojni in s tem povezanimi povojnimi poboji, bolečo rano naše polpretekle zgodovine.

Slika 8 in 9: Ekskurzija v Benečijo (foto: Anka Lango).

317

Slika 10: Boris Pahor (vir: <https://n1info.si/novice/slovenija/nekropola-roman-boris-pahor/>).

- Nenazadnje domoljubje lahko utrjujem tudi z iskanjem temeljev domovinske in državljanske zavesti v domačem okolju učencev. Učenci projektno, preko intervjuja s sorodniki, spoznavajo dogodke, povezane z nastajanjem naše države, in pri tem začitijo to, kar je del njih samih, naših korenin.

3.1 Med domoljubjem in svetovljanstvom

Pasti globalizacije, ki močno posega v življenje in razmišljanje mladih, se kažejo danes na vsakem koraku, vplivajo na trdnost narodne zavesti ali pa celo rušijo domoljubje. Ko razmišljam o rešitvah in blaženju negativnih učinkov globalizacije in njenih pasti, se zavedam, da mladih ni smiselno izolirati pred zunanjim svetom, saj to ni prava pot. Najbolj pomembna se mi zdi krepitev korenin v zgodnjem osnovnošolskem obdobju, predvsem pa v družini. Mlade želim navdušiti z vključevanjem v aktivnosti in dejavnosti, ki so dobro vezivo, ki čvrstijo korenine narodne zavesti in lastnega jezika. To lahko dosegam tako, da učencem omogočim ekskurzije v zamejstvo, da je primerno naravnano celotno šolsko okolje, ter s šolskimi projekti, ki v obliki debat in medgeneracijskega povezovanja poudarjajo bogastvo rabe slovenskega jezika in domoljubja ter škodljive vplive globalizacije.

4 Zaključek

Menim, da je domoljubje tudi v sodobnem času pomemben člen družbene stvarnosti in stabilnosti. S poznavanjem lastnih korenin lahko kot posamezniki in celotna družba živimo bolj izpolnjeno in bolj polno življenje. Pridružujem se avtorjem, ki poudarjajo, da je pomembno zavedanje lastnih korenin zato, ker proces globalizacije, ki poteka v sedanjem trenutku v vsej razsežnosti, poleg velikih koristi, ki jih opažamo na vsakem koraku, nehoti reže niti naše samobitnosti. Konkretno v praksi opažam, da učitelj zmora vzgajati in izobraževati v duhu domoljubja, če ga čuti sam v sebi.

Strinjam se tudi s trditvijo avtorjev, da vzgoja za domoljubje zgolj v okviru enega predmeta mladim ne prinese veliko, sadove obrodi le, če prežema celoten šolski prostor.

Ugotovila sem, da učitelji lahko krepimo domoljubje na različne načine, če smo ob tem dovolj inovativni in poskrbimo, da so učenci pri dejavnostih samostojni in aktivni. Mislim, da je težko izmeriti učinke vseh prizadevanj učiteljev, vendar sem prepričana, da bomo na dolgi rok prispevali k domoljubju med mladimi.

5 Viri in literatura

Bezjak, Simona (2011): *(Post)suvereni diskurzi državljanske vzgoje: od nacionalnega h globalnemu*. Šolsko polje, XXII, št. 1–2, str. 131–152.

Delovno gradivo za modul Tradicija (2015). Ljubljana: Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj.

Granda, Stane (2006): Državljska ali domovinska vzgoja? V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja in Janez Jug (ur.): *Državljska in domovinska vzgoja*: zbornik (str. 22–37). Slovenska Bistrica: Beja.

Kukovič, Simona; Haček Miro; Prebilič, Vladimir (2022): *Domoljubna in državljanska zavest med mladimi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.

Meglič, Andrej (2006): Zakaj domovinska vzgoja? V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja in Janez Jug (ur.): *Državljska in domovinska vzgoja*: zbornik (str. 66–69). Slovenska Bistrica: Beja.

Miščević, Nenad (2022): Domoljubje: tveganja in obljube. *Dialogi – revija za kulturo in družbo*, letnik 58, št. 1–2, str. 56–68.

Pahor, Boris (2020): *Tako mislim*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Prebilič, Vladimir; Barle Lakota, Andreja (2011): Domoljubje v slovenskem šolskem sistemu. *Šolsko polje*, Letnik XXII, št. 1–2, str. 175–185.

- Rojc, Tatjana (2013): *Tako sem živel: Stoletje Borisa Pahorja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Šinkovec, Silvo (2017): *Vzgojni načrt v šoli*. Ljubljana: Založništvo Jutro, Inštitut Franca Pedička.
- Trstenjak, Anton (1991): *Misli o slovenskem človeku*. Ljubljana: Založništvo slovenske knjige.
- Vodopivec, Peter (2006): Zgodovina je imanentno državljanski predmet. V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja in Janez Jug (ur.): *Državlјanska in domovinska vzgoja*: zbornik (str. 38-46). Slovenska Bistrica: Beja.
- ZOFVI – *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* (2007). Uradni list RS, št. 16/2007. Pridobljeno 26. 7. 2024: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2007-01-0718>.
- Zvonar Predan, Darka (2018): *Boris Pahor: najini pogovori*. Maribor: Kulturni center.

Slika 1: Dan slovenske zastave zaznamujemo 7. aprila (2021). Facebook, 7. 4. 2021. Pridobljeno 20. 8. 2024: https://www.facebook.com/VladaRepublikeSlovenije/posts/-dan-slovenske-zastave-zaznamujemo-7-aprila-slovenska-narodna-zastava-se-je-kot-/4361915303836674/?locale=hi_IN&_rdr.

Slika 10: Nekropola – roman, ki je Borisa Pahorja dvignil med literarne zvezde (2022). n1info.si, 30. 5. 2022. Pridobljeno 20. 8. 2024: <https://n1info.si/novice/slovenija/nekropola-roman-boris-pahor/>.

LJUBEZEN DO DOMOVINE V SLIKI

ILLUSTRATING LOVE FOR THE MOTHERLAND

Urška Šparemblek (urska.sparemblek@os-cerknica.si), profesorica razrednega pouka, trenutno prva strokovna delavka v 1. razredu, Osnovna šola Notranjski odred Cerknica.

Slovenija

Povzetek

Kot učiteljica razrednega pouka in mati, ki veliko bere svojim otrokom, sem z veseljem sprejela priložnost za ilustriranje pesniške zbirke *Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom* avtorice Martine Rupar. Zbirka nas skozi slovensko abecedo popelje po celotni Sloveniji, kar mladim bralcem omogoča spoznavanje različnih krajev in njihovih značilnosti. Pri ustvarjanju ilustracij sem se poglobila v posebnosti posameznih krajev in se tudi sama naučila marsikaj novega. V članku bom predstavila vidike globalizacije, ki so vplivali na moje ustvarjanje, opisala potek upodabljanja domovine in orisala idejo uporabe pesniške zbirke v prvem in petem razredu. Knjiga je namenjena tako vrtčevskemu otrokom s starši, prvošolcem ob učenju abecede kot tudi petošolcem, ki spoznavajo značilnosti naše domovine. S tem bodo krepili svoj narodni ponos in ljubezen do domovine.

Abstract

As a primary school teacher and a mother who reads a lot to her children, I was delighted to accept the opportunity to illustrate the poetry collection *Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom* (*Wandering Around Slovenia with Ajda and Lovro*) by Martina Rupar. The collection takes us on a journey through Slovenia using the Slovenian alphabet, allowing young readers to discover different places and their unique characteristics. While creating the illustrations, I immersed myself in the distinct features of each place and learned many new things myself. In the article, I will present the aspects of globalization that have influenced my creative process, describe the journey of depicting our homeland, and outline the idea of using the poetry collection in the first and fifth grades. The book is intended for preschool children with their parents, for first graders learning the alphabet, as well as for fifth graders who are discovering the characteristics of our homeland. Through this, they will strengthen their national pride and love for their country.

Ključne besede: globalizacija, domoljubje, ilustracija, otroške pesmi.

Keywords: globalization, patriotism, illustration, children's songs.

1 Uvod

Povsod je lepo, a najlepše je doma. Težko se tega zavedamo, če ne pogledamo izven meja naše države. Globalizacija je zelo širok pojem. V slovarju slovenskega knjižnega jezika najdemo razlago, da je globalizacija: »proces, v katerem se svet spreminja, povezuje v gospodarsko in informacijsko enovito celoto« (Globalizacija, 2023). Temu dogajanju se zelo težko izognemo, je del našega vsakdana in počasi spreminja svet okoli nas. Še v času mojega otroštva se je zdel drugi konec Slovenije tako daleč, zdaj pa se tudi daljni eksotični kraji ne zdijo več nedosegljivi.

Naj se vrnem k iztočnim besedam. Kot rojeni Bohinjki, ki je v svojem otroštvu zelo malokrat prestopila meje svoje občine, se mi raj pod Triglavom nekoč ni zdel nič posebnega. To je bil svet, ki sem ga poznala in nisem razumela vseh turistov, ki so hodili k nam. Starejša kot sem postajala, več kot sem videla sveta, bolj sem začela ceniti lepoto rojstnega kraja. Moja osebna izkušnja potrjuje ugotovitve Zdravka Mlinarja in Janeza Štebeta, »da

prav mobilnost in povezovanje v širšem prostoru – vsaj dokler ne presežeta določene stopnje – šele omogočata ozaveščanje o različnosti od drugih in torej samo prepoznavanje ter nenehno graditev oz. uveljavljanje edinstvenosti lastne identitete» (Mlinar, 2012: 149). Če torej želimo, da mladi vzljubijo svoj domači kraj, morajo imeti možnost, da vidijo sosednje kraje, če želimo, da vzljubijo Slovenijo, morajo spoznati svet. Saj šle ko spoznaš svet, vidiš, da je v Sloveniji lepo živeti.

Kot učiteljica razrednega pouka sem poučevala tudi v petem razredu osnovne šole, kjer smo z učenci spoznavali slovenske pokrajine, njene kraje, geografske značilnosti in kulturne danosti. Pred dvema letoma pa se je ponudila priložnost, da ilustriram otroško knjigo s prav to vsebino. Pesniška zbirka, ki jo je napisala vzgojiteljica Martina Rupar *Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom*, otrokom in odraslim odpira oči in navdaja z novimi spoznanji o naši domovini. Glede na to, da sem se z učenci dve leti s prstom po zemljevidu sprehajala po Sloveniji, nisem pričakovala, da bom preko otroških pesmi prišla do novih spoznanj, a sem. Ob vsaki pesmi, ki sem jo upodobila sem raziskovala značilnosti posameznih slovenskih krajev, rek, jezer in se čudila nad danostmi, ki jih premore naša majhna država.

Slika 1: Naslovna ilustracija (foto: Urška Šparemblek).

S tem prispevkom želim pokazati, da globalizacija ni nekaj, zaradi česar bi bili manj ponosni na našo domovino, temveč nas ravno ta ozavešča o tem, zakaj jo imamo radi. Poleg tega bom predstavila na kakšen način lahko v šoli uporabimo knjigo, ki sem jo ilustrirala, in s tem krepimo zavest učencev o naravnih in kulturnih danostih, ki jih ima naša država. Tako bodo lažje kritično sprejemali informacije, ki jim jih ponuja vedno bolj povezan svet.

Kot učiteljica vidim uporabnost te knjige tako pri učenju abecede v prvem razredu kot pri spoznavanju Slovenije v petem razredu. Vrtčevski otroci bi z veseljem poslušali rime, opazovali slike in iskali črke ter spoznavali, da Slovenija ni le njihova vas ali mesto. Knjiga *Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom* je čudovit pripomoček, ki ga bom v tem šolskem letu pričela uporabljati, čeprav uradno še ni ugledal luči sveta in upam, da se bo kmalu razširila po Sloveniji in izven njenih meja.

2 Globalizacija in moje delo

Vsako stvar, ki se prikrade v naše življenje lahko pogledamo iz pozitivne ali negativne strani. Tako je tudi z globalizacijo. Zdravko Mlinar pravi, da je paradoks globalizacije to, »da globalizacija hkrati spodbuja in ogroža kulturno zavest« (Mlinar, 2012: 7). Globalizacija prinaša nevarnost, da se zaradi odpiranja v svet ne povečuje zgolj raznolikost in svoboda izbire, temveč se pojavlja tudi enotnost in uniformnost. To je posledica prevlade svetovnih centrov moči v določenem času in prostoru. Hkrati pa globalizacija lahko spodbuja tudi ohranjanje in uveljavljanje lokalnih posebnosti. Ključno je, da se zavedamo teh možnosti in se trudimo nenehno odkrivati lokalne značilnosti, ki bi lahko pridobile pomen ter postale sprejemljive in cenjene tudi v širšem, globalnem kontekstu (Mlinar, 2012).

Globalizacija je na različne načine vpliva tudi na moje delo. V teoretičnem delu se bom osredinila na vidike globalizacije, ki so bodisi imeli vpliv na ilustriranje knjige bodisi na moje delo z učenci.

2.1 Globalizacija in jezik

Skoraj na vsakem potovanju po svetu sem srečala Slovenca. Tudi, če se nisem pogovarjala z njim, vem, da je bil, saj se takoj prepoznamo po našem jeziku in prav ta je, kot pravita Zdravko Mlinar in Janez Štebe, »najpomembnejši izraz slovenske identitete« (Mlinar, 2012: 148). Ravno potovanja Slovencev v tujino in migrantov, ki prihajajo v Slovenijo omogočajo ozaveščanje, da smo različni od drugih, prepoznavanje sebe in uveljavljanje edinstvene lastne identitete (Mlinar, 2012).

Ob učenju tujih jezikov lahko hitro zaznamo podobnosti med njimi, čeprav ne spadajo v isto jezikovno skupino. Zanimivo je, da naj bi bilo kar do 45 % angleških besed francoskega izvora (Wikipedija, b. d.) in nihče ne pomisli, da bi bila zaradi tega angleščina ogrožena. Ravno nasprotno, postala je globalni jezik. Tudi slovenščina ima bogato besedišče, vendar vse besede ne spadajo v knjižni jezik. Veliko narečnih besed je popačenk nemških, italijanskih, francoskih idr. besed, ki so jih Slovenci prevzeli v različnih časovnih obdobjih. Slovenci jih vsakodnevno uporabljamo v pogovoru ter jih imamo za naše, nekatere pa tonejo v pozabo, saj jih nadomeščajo ali knjižne besede ali sodobnejše besede. Nekaj narečnih besed se nahaja tudi v pesniški zbirki *Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom* in na ta način bogatijo pesmi, saj s svojim zvenom vzbudijo zanimanje v otroku. Tega pa si lahko poteši na koncu knjige, kjer se nahajajo obrazložitve nekaterih besed.

Prebiranje in prepevanje pesmi otrokom ima zelo velik vpliv na jezikovno zavedanje. Tudi Bogdan Žorž v svoji knjigi *Vzgoja za vrednote* spodbuja starše k petju slovenskih uspravank in pesmi, saj meni, da je zelo pomembno, da otrok doživlja glasbo, petje, v povezavi z maternim jezikom (Žorž, 2012). Torej je prebiranje pesniške zbirke o različnih slovenskih krajih pravi način, da otrok doživi svoj materni jezik in svojo domovino na globlji način.

2.2 Globalizacija in mobilnost

Zaradi vse boljših povezav med kraji, državami in celinami se ljudje vedno lažje povezujemo glede na lastne interese. »Hkrati z intenzivnejšim povezovanjem s Slovenci po 'svetu' postaja vse bolj množično 'iskanje korenin'. 'Iskalci' svojih korenin postajajo tudi 'raziskovalci' preteklosti svoje skupnosti, v kateri nenehoma odkrivajo edinstvene vrednote naravne in kulturne dediščine, ki se s tem kvalificirajo za nastopanje v svetovnem merilu (Mlinar, 2012: 149).« Torej boljše predstavo, kot jo imajo ljudje o svetu, lažje cenijo domovino in tudi širijo svoje domoljubje z drugimi.

Čeprav visoka mobilnost lahko povzroči, da se ljudje oddaljijo od svojega domačega, lokalnega in nacionalnega okolja, Zdravko Mlinar in Janez Štebe ugotavljata, da obstajajo globlje razlike. Te se kažejo v tem, da se mobilnost in pripadnost okolju razlikujeta glede na posameznikove osebnostne lastnosti, na primer ali je oseba bolj aktivna ali pasivna v odnosu do svojega okolja. Tisti, ki so potovali v bolj oddaljene kraje, so pogosto bolj angažirani v svojem lokalnem okolju kot tisti, ki so manj mobilni. Nasprotno pa se le manjši delež manj mobilnih ljudi vključuje v reševanje skupnih vprašanj, bodisi na lokalni bodisi na globalni ravni. Bolj mobilni in izobraženi ljudje so enako pozorni na ljudi v svojem kraju kot manj mobilni, vendar se bolj zanimajo tudi za ljudi v širšem

prostoru (Mlinar, 2012). Torej je pomembno, da otrokom damo čim več priložnosti za aktivno raziskovanje svojega kraja, Slovenije in sveta. To lahko storimo fizično z obiskovanjem različnih krajev ali z raziskovanjem različnih pisnih, slikovnih in video gradiv, različnih spletnih strani, aplikacij in virtualnih vsebin ter preko ustnega izročila.

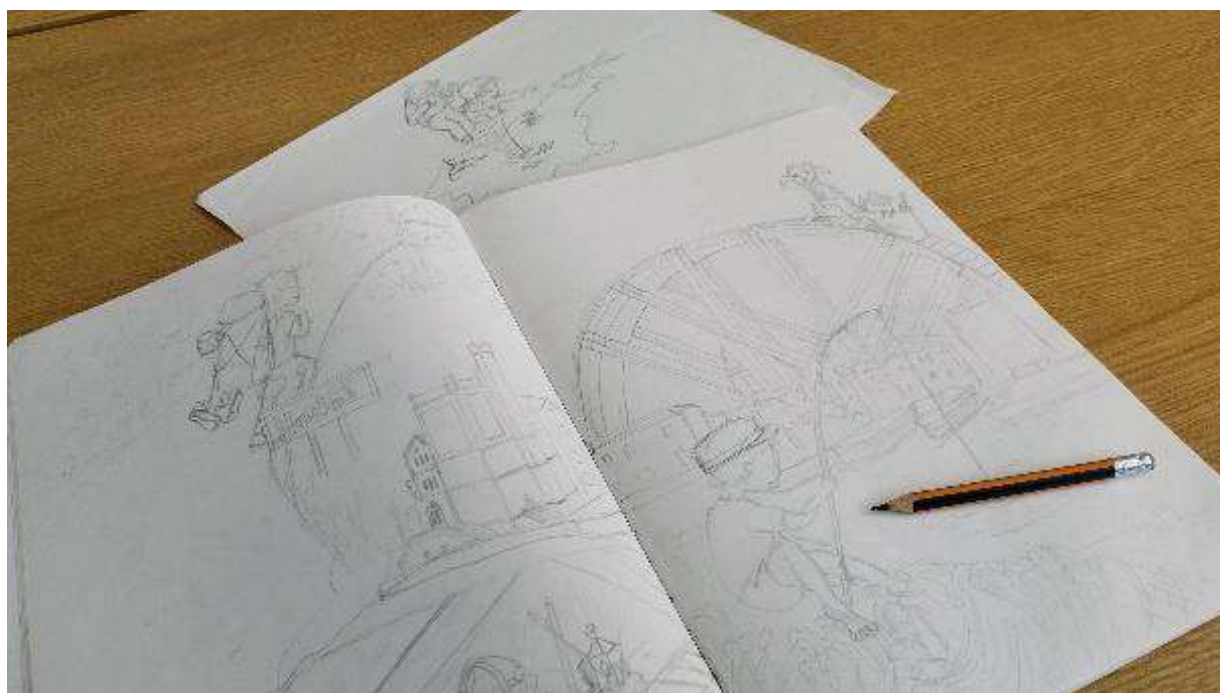
Z boljšim razumevanjem sveta pa se zmanjšuje tudi diskriminacija na podlagi teritorialnega in narodnostnega porekla, vere in drugih vnaprejšnjih danosti. Namesto nje se uveljavljajo univerzalni standardi, ki zajemajo človekove pravice, mobilnost ljudi in tokove dobrin, kapitala ter informacij (Mlinar, 2012). Univerzalizacija ne pomeni, da bomo postali vsi ena 'država', temveč nam ta lahko omogoča, da še bolje uveljavimo individualno ter kolektivno identiteto. S tem ko priznavamo enakost, dobimo možnost, da se povezujemo, s povezovanjem pa lahko opozorimo na svojo drugačnost in svoje potrebe.

Ravno vedno večja lastna mobilnost mi je dala možnost, da cenim svojo domovino. Ob vsakem potovanju v tujino se zavem novih stvari, ki nam jih ponuja naša dežela in sem hvaležna, da sem lahko delček nje upodobila v otroški knjigi.

3 Upodabljanje domovine

V otroštvu sem si želela postati slikarka. Že takrat sem rada upodabljala gore, ki so me obdajale. Povabilo k ilustriranju zbirke pesmi o Sloveniji je v meni vzbudil nostalgičen občutek, ki sem ga doživljala ob risanju domače pokrajine s svojim očetom, in se pozitivno odzvala vabilu. Martina Rupar je v petindvajsetih pesmih opisala petdeset slovenskih zemljepisnih imen, po dve za vsako črko naše abecede. Tako lahko izvemo kaj novega o slovenskih krajih, rekah, vrhovih ipd. Pesmi so dvokitične, lahkotne in primerne tako za vrtčevske otroke, kot za petošolce. V knjigi se nahaja tudi zemljevid Slovenije, kjer si bralci lahko pogledajo, kje se nahajajo kraji omenjeni v knjigi.

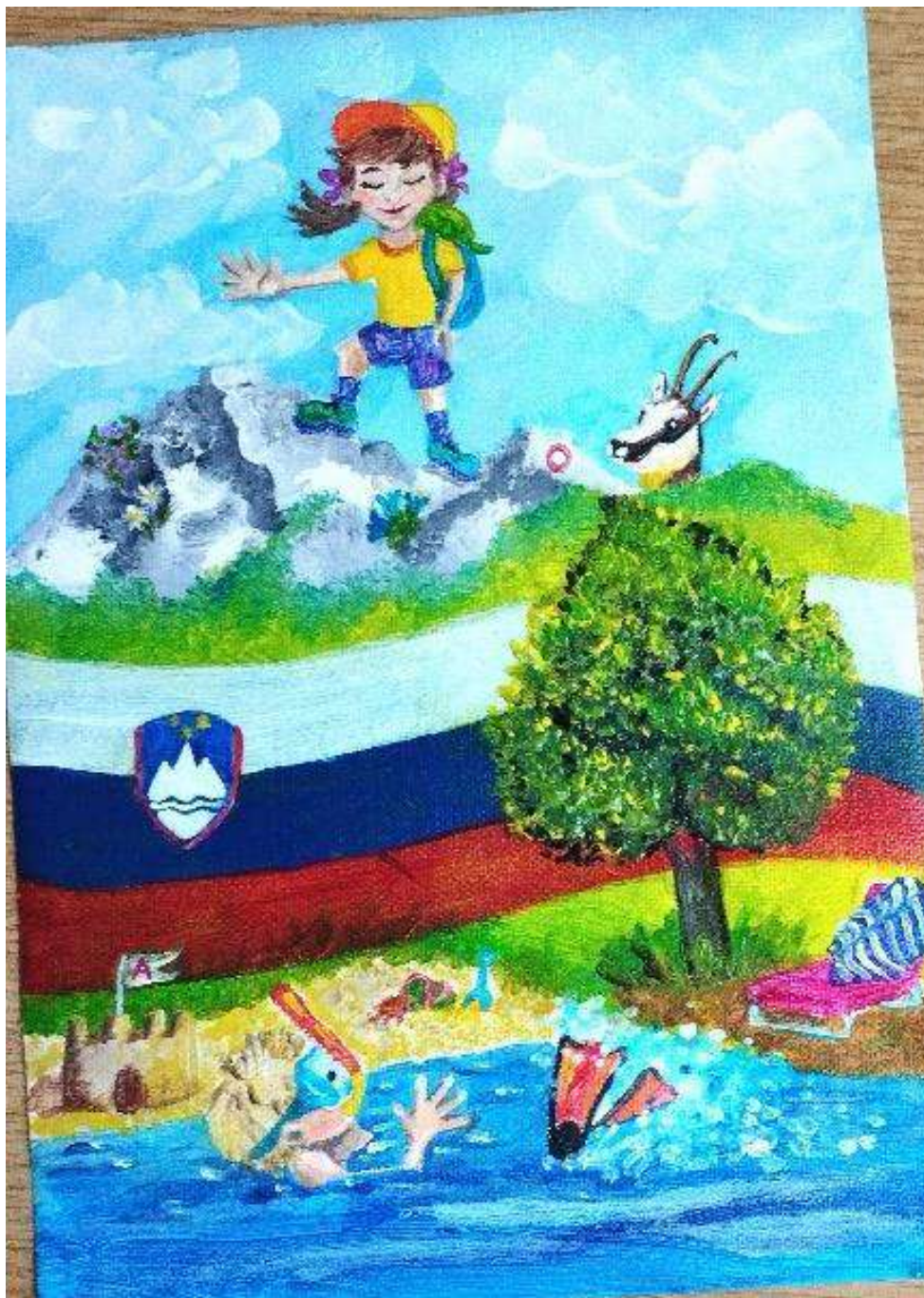
Glavna lika pesniške zbirke sta sedemletna Ajda in Lovro, ki se zaradi selitve Ajdine družine iz glavnega mesta na podeželje odločita raziskati Slovenijo. Tudi njima je ravno odtujitev od domačega kraja vzbudila zanimanje za lepote Slovenije in njene znamenitosti. Uvodna zgodba je bila povod za naslovno ilustracijo, kjer sem nadobudneža upodobila na nebotačniku, s katerega imata razgled na celotno državo. Lika se pojavljata v vseh ilustracijah, čeprav v samih pesmih nista omenjena. Tako sem imela umetniško svobodo pri upodabljanju razigranih otrok pri raziskovanju slovenskih krajev.

Slika 2: Skice za ilustracije (foto: Urška Šparemblek).

Za upodabljanje sem se odločila uporabiti akrilne barve, saj lahko z mešanjem osnovnih barv prikličem vse barve mavrice, ki so privlačne za otroške oči. Največji izziv pri izdelavi ilustracij mi je bila neprisiljena združitev dveh različnih krajev v eno ilustracijo in vnesti čim več značilnosti določenega kraja v sliko. Zato sem se najprej poglobila v vsebino pesmi, skicirala ideje in se šele nato lotila platen. Zabavala sem se tudi ob pripravljanju 'lova na črke'. V vsako ilustracijo sem skrila črko, o kateri govori pesem, kar bo spodbudilo otroke, da si ilustracijo še podrobneje ogledajo.

Uvodna pesem na črko A govori o slovenski deželi, ki se razteza od Alp do Ankarana, zato je na tem mestu bilo smiselno upodobiti gore, morje in naš državni simbol, slovensko zastavo, ki v tem primeru simbolizira tudi celotno državo. Pred njo ponosno stoji lipa, kot simbol slovenstva.

Slika 3: Ilustracija na črko A (foto: Urška Šparemblek).

Nato se preselimo v Beltince in Brežice. Najprej nam pade v oči Ajda, ki se pred gradom Beltinci s prastarim kolesom vozi proti prepadu, ki se spušča proti železnemu mostu v Brežicah. Lovro pa se od tam odpravlja v vodni park. Zanimiv je podatek, da so pod gradom podzemni rovi, ki so prav tako upodobljeni na ilustraciji.

Cerkno in Cerknico ljudje kar pogosto zamenjujejo in šele ob obrazložitvi vedo, kateri kraj mislimo. Tokrat sta se oba znašla na isti strani. Laufar in smučar Lovro sta na žižnici v Cerknem, med tem ko je Ajda za svoj prevoz poprosila 'coprnico' na metli, ki je ravnokar začarala, da je Cerkniško jezero izginilo. V ozadju vidimo tudi Slivnico, čarovničin dom.

Pri črki Č se Ajda in Lovro z avtom odpeljeta čez najdaljši viadukt v Sloveniji – Črni Kal in pod njim opazujeta Zelenega Jurija ter pastirja iz Črnomlja.

V peti pesmi izvemo, da so včasih po reki Dravi splavljali les, med tem ko se v Drežnici po strmih skalah pasejo koze.

Črka E je bila izziv tako za pesnico kot zame. Pesnica je težko našla dve zemljepisni imeni na to črko, kljub temu pa so se o teh krajih našli zanimivi podatki. Jaz pa sem imela težavo z upodobitvijo le teh. Če se odpravimo v Erzelj nad Vipavo, lahko pijemo iz zdravilnega studenca, na italijanski meji pa se nahaja naselje Elerji od koder so pridobili skale za gradnjo пристanišča v Trstu.

Pod črko F vidimo Lovra, kako preizkuša, katero jezero v Fiesi je slano in katero sladko, Ajda pa uživa v veslanju po reki Kolpi ob vasi Fara.

Naslednja slika je zanimiva, saj ne upodablja resničnega sveta, temveč domišljjskega. Prikazano je čarobno drevo iz *Bajk in povesti o Gorjancih* Janeza Trdine, na katerem sedi ptica Zlatoper z zlatim peresom. Če dobiš to pero in z njim napišeš tri prošnje, se ti vse tri izpolnijo. Pod drevesom poležava Ajda na Golici posejani z belimi narcisami ali po domače 'ključavnicami'. Te odklepa ključ, ki ga nosi čebela.

V naslednji pesmi izvemo, da se v sosednjo evropsko državo Madžarsko pride preko mejnega prehoda Hodoš, ki go bo prečkal Lovro. Ajda pa se je odpravila v Hrastniški rudnik premoga ('črno zlato') pod zelo lepim Steklarskim gradom.

Ajda je v Idriji izvedela, da imajo »največje ohranjeno leseno pogonsko vodno kolo v Evropi, katerega premer meri preko trinajst metrov (Kamšt, b. d.)« ter da se je v letih 1729–1730 tam sprehajala Marina Melhiorca »doslej najstarejša in prva poimensko znana prekupčevalka s čipkami in tihotapka živega srebra (Idrija, Unesco dediščina, b. d.)«. Med tem ko se je Lovro odpravil sproščat z ribolovom v izolski 'mandrač' – pristanišče v mestnem jedru.

V zimskem času se je Ajda odpravila na Jezersko, kjer se je preizkusila v umetnostnem drsanju na Planšarskem jezeru. Lovro pa se je izgubil v Jelovem, kjer mu palčki kažejo pot do nje.

Med tem ko je Lovro med bukvami iz ledene dobe opazoval medvede v Kočevskem pragozdu, se je Ajda na vlaku odpeljala do elektrarne v Krškem ter si ogledala njeno delovanje.

V Ljubljani sta se prelevila v imenitna meščana, ki se peljeta z leseno kočijo v katero sta vprežena lipicanca.

Ker se že zelo dolgo poznata in si delita prijateljsko ljubezen, sta se z brodom peljala čez reko Muro na Otok ljubezni. Nato sta se odpravila na čisto nasproten konec Slovenije v Mesečev zaliv.

Ustavila sta se pod planoto Nanos in se igrala 'zemljo krast'. Krog sta razdelila na dva dela, eden predstavlja Gorico v Italiji in drugi Novo Gorico v Sloveniji. V polkrogih sta narisani tudi združeni polovici mestnih grbov, kar predstavlja konurbacijo mest.

Namesto za plezanje v Ospu sta se otroka raje odločila obiskati Petra Klepca v Osilnici, kjer ju je osupnil s svojo izjemno močjo.

V Planici je Ajda poletela kot 'Slovenski orli', Lovro pa se je odpravil z vlakcem raziskovat Postojnsko jamo.

Lovro se je odpravil po poti mod krošnjami na stolp s katerega opazuje Ajdo v Rogaški Slatini. Ta jezdi na pegazu, ki je ravnokar s kopitom udaril ob tla in povzročil izbruh zdravilne vode.

Ajda si je želela postati grajska gospa, zato se je odpravila na grad Snežnik, ki se bohota pod goro Snežnik. Lovro pa se je raje odpravil v tople kraje in se preizkusil kot solinar v Sečoveljskih solinah. Opremljen je s 'paloto' – leseno lopato za nakladanje soli in taperini – leseno solinarsko obutvijo.

Skupaj se odpravita v veličastne Škocjanske jame, kjer strmita v njene globine. V ozadju vidimo Škofjo Loko z njenim gradom in cerkvijo.

Otroka sta se povzpela skoraj na vrh Triglava, ko sta prestrašena zagledala sedmeroglavega zmaja, ki se je zvalil iz petelinjega jajca in razbil celo goro. Tako naj bi nastalo mesto Tržič.

Uršlja gora se prikladno zlije z bohinjso pokrajino v koncu sveta – Ukancu. Tam mlada raziskovalca iščeta zlatorogov zaklad. Pri tem ju z zanimanjem opazujeta zlatorog in bela žena obdana s triglavskimi rožami - mogotami, ki naj bi imele zdravilno moč.

Slika 4: Pesem in ilustracija na črko U (foto: Urška Šparemblek).

V Vitanju se nahaja center vesoljskih tehnologij, nad katerim sta Ajda in Lovro poletela kar s helikopterjem. Na zvezdnatem nebu lahko opazimo Veliki in Mali voz. Z neba imata otroka lep razgled na Velenjska jezera, v katerih vidimo potopljene hiše, ki so nastale zaradi ugreznitve velenjskega rudnika.

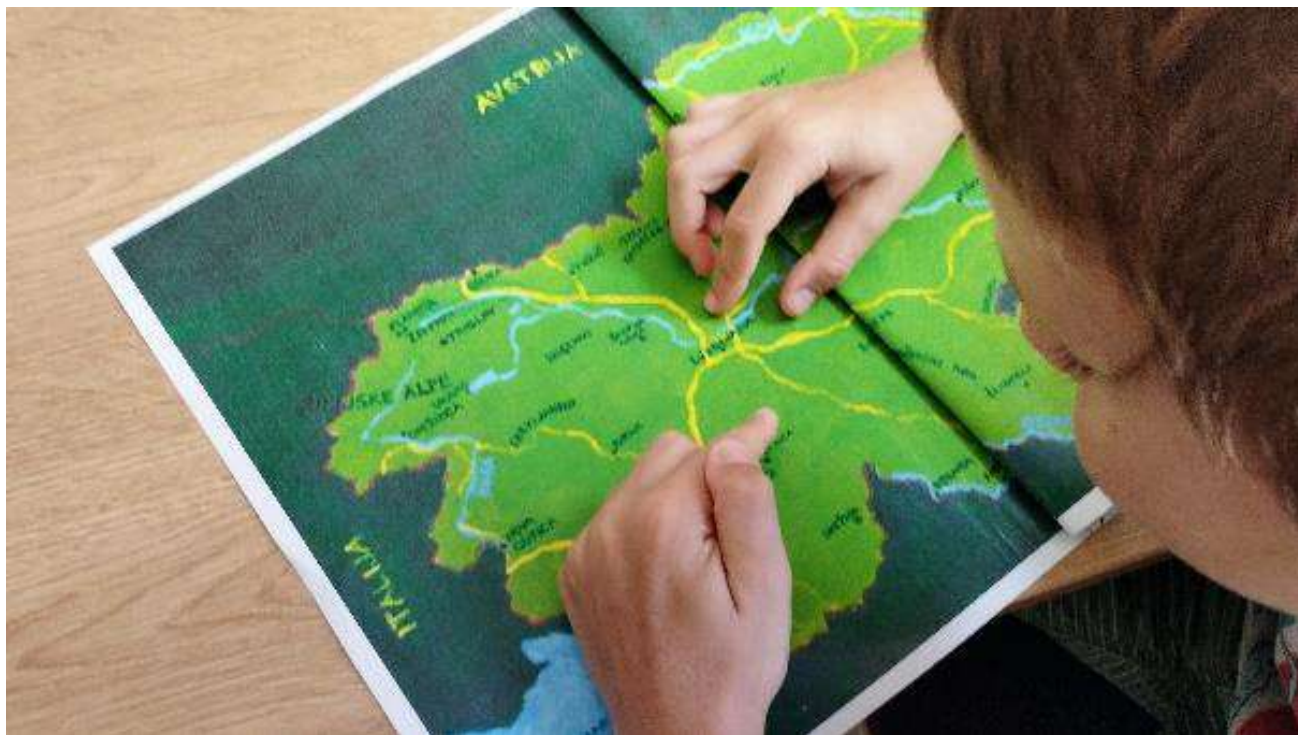
Pred koncem sta se odločila za oddih ob izviru Save Dolinke v Zelencih in prisluhnila glasbi iz Zelške cerkve, ki je zanimiva zaradi svoje deteljičaste oblike in s svojo akustiko privlačna za glasbene ustvarjalce.

Otroka se od nas poslovita v večernih urah, ko na Gregorjevo – slovenski praznik zaljubljenih spuščata lučke v Železnikih. V ospredju se ženita dve taščici, v ozadju pa se ponosno dviga grad Žužemberk.

Pesmi in ilustracije nudijo še mnogo drugih informacij o omenjenih krajih, tako lahko ob vsakem prebiranju odkrijemo nekaj novega.

4 Razvijanje državljskih kompetenc s slikanico

Pesniška zbirka *Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom* je s svojo bogato vsebino o Sloveniji, njeni kulturni in naravni dediščini popoln pripomoček za vzgojo ljubezni do domovine. V tem šolskem letu načrtujem knjigo uporabiti pri opismenjevanju prvošolcev. Nad šolsko tablo je že pripravljen vlak z abecedo, ki nas bo popeljal po slovenskih krajih. Pod vlakom je izobešen otroški zemljevid Slovenije, na katerem so upodobljene značilnosti nekaterih krajev, mi pa ga bomo sčasoma še obogatili.

Slika 5: Raziskovanje po zemljevidu v knjigi (foto: Urška Šparemblek).

Pri obravnavi posamezne črke bomo prebrali pesem, ki se nanjo navezuje. V pesmi bomo z učenci poiskali kraje, ki se pričnejo na izbrani glas in poiskali kraj na zemljevidu. Vsi kraji niso prisotni na izobešenem zemljevidu, zato bomo morali pogledati na zemljevid v knjigi in točko kraja prenesti na stenski zemljevid. Nato se bomo pogovorili o vsebini pesmi in se naučili veliko novega o naši kulturi, geografskih značilnostih, sosednjih državah ipd. Sledi obravnava tiskane črke. Nad črko na vagonu bomo pritrdili ilustracijo, ki ji pripada, tako bodo lahko učenci povezali črko s sliko in krajema, ki ju predstavlja. Da bodo lahko sodelovali vsi učenci pri iskanju skrite črke, je smiselno skenirano sliko projicirati na platno. Ker govorimo o prvošolcih, se moramo zavedati, da je njihovo predznanje zelo različno in vsak izmed njih si bo zapomnil, kolikor je primerno njegovi razvojni ravni in splošnemu zanimanju. Zagotovo pa se jim bo vtisnilo v spomin, da smo se ves čas pogovarjali o Sloveniji, da je to naša domovina oz. država bivanja za priseljence. Ker bomo veliko časa posvetili spoznavanju naših krajev, bo to zagotovo vplivalo na občutek narodnostne identitete, navezanost na narodnostno skupino in jih bo navdalo z zadovoljstvom, da bivajo v tej državi.

Ker sem že poučevala v petem razredu, menim, da bi na podoben način zbirko pesmi lahko uporabili pri obravnavi Slovenije. Zemljepisna imena sicer niso sistematično urejena po pokrajinah, zato pa bi si učenci lahko pri obravnavi posamezne pokrajine ogledali zemljevid v knjigi, prebrali zemljepisna imena in jih poiskali pod ustrezno začetnico. Na ilustraciji bi lahko poiskali geografske značilnosti ter v pesmi našli zanimive podatke. Ker bi bil postopek pridobivanja podatkov bolj raziskovalne narave, bi si učenci lažje zapomnili podatke o posameznih pokrajinah. Same pesmi petošolcem ponujajo veliko iztočnic za dodatno raziskovanje zgodovine Slovenije, njenega gospodarstva, povezav s sosednjimi državami, državnih simbolov ipd.

Knjiga žal še čaka na izdajo in vse kaže, da je to dolgotrajen proces. Kljub temu je vzorčni primer navdušil učitelje na šoli in si želijo, da bi jo lahko čim prej uporabili.

Slika 6: Branje zbirke pesmi *Potep po Sloveniji z Ajdo in Lovrom* (foto: Urška Šparemblek).

5 Zaključek

Ob prebiranju socioloških knjig o globalizaciji sem spoznala, da le-ta posredno in neposredno ves čas vpliva na delovanje družbe in moje delovanje v njej. Res je, da se svet okrog nas ves čas in vedno hitreje spreminja, vendar globalizacija nima bistvenega vpliva na naš narodni ponos. Na to vplivamo aktivni državljani, ki širimo pozitivne misli o naši domovini med nami in preko slovenskih meja.

Kot učiteljica razrednega pouka imam na tem mestu zagotovo privilegij, saj lahko ljubezen do domovine neprisiljeno vključim v svoj pouk. Veselim se letošnjega popotovanja z abecednim vlakom po naši domovini.

7 Viri in literatura

- Globalizacija (2023). *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (Različica 11.0). Pridobljeno: 13. 8. 2024: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=globalizacija>.
- Kamšt (b. d.): *Idrija. Unesco dediščina*. Pridobljeno: 29. 8. 2024: <https://www.visit-idrija.si/sl/dozivi/2019092609005398/2019092610242318/kamst>.
- List of English words of French origin (b. d.). *Wikipedia*. Pridobljeno: 19. 8. 2024: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_English_words_of_French_origin.
- Makarovič, Matej; Zorec, Klavdija (2009): Uvod: Medkulturnost kot izziv za vzgojno-izobraževalni sistem. V Matej Makarovič (ur.): *Šolanje v medkulturnem okolju* (str. 5–18). Ljubljana: Založba Vega.
- Mlinar, Zdravko (2012): *Globalizacija bogati in/ali ogroža?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Slovenska akademija znanosti in umestnosti.
- Obrazi slovenskih pokrajin (b. d.): *Melhiorca, Marina*. Pridobljeno: 29. 8. 2024: <https://www.obrazislovenskipokraj.in.si/oseba/melhiorca-mihova-marina-marija-marina/>.
- Raztresen, Marjan (2004): *101 slovenska prepoznavnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rizman, Rudi (1997): *Izzivi odprte družbe. Sociološki komentarji (1989–1996)*. Ljubljana: Liberalna akademija.
- Šparemblek, Urška (2024): arhiv fotografij.
- Tomšič, Matevž (2009): Medkulturna razmerja v dobi globalizacije. V Matej Makarovič (ur.): *Šolanje v medkulturnem okolju* (str. 19–44). Ljubljana: Založba Vega.
- Žorž, Bogdan (2012): *Vzgoja za vrednote*. Koper: Ognjišče.

SPODBUJANJE MEDSEBOJNEGA SODELOVANJA IN ZAVEDANJA SKUPNI PRIPADNOSTI V RAZREDU

FOSTERING MUTUAL COOPERATION AND A SENSE OF BELONGING IN THE CLASSROOM

Simon Kuhar (simon.kuhar@gmail.com), Osnovna šola Stražišče, prof. zgodovine in sociologije ter osnovnošolski učitelj predmetov zgodovina in državljanska kultura.

Slovenija

Povzetek

Kot ugotavlja Musek, je slovenski narod dokaj storilnostno naravnan, delaven in vesten, a hkrati tudi precej individualistično usmerjen in manj kooperativen. Resda so kultura in vrednote v nenehnem spreminjanju, še toliko bolj v obdobju globalizacije. Pa vendar se zdi, da sposobnost medsebojnega sodelovanja ostaja šibkost slovenske družbe. V prispevku kot osnovnošolski učitelj preko treh primerov dobre prakse prikažem, kako medsebojno sodelovanje in pripadnost (z)moremo spodbujati v okviru učnega procesa, tudi preko krepitev občutkov narodnega ponosa ter hkratnega medsebojnega spoštovanja, ki sta obenem ključ do narodovega uspeha in dobrega počutja posameznikov v njem.

Abstract

As Musek notes, the Slovenian nation is highly performance-oriented, hard-working, and conscientious, yet it is also rather individualistic and less cooperative. While culture and values are in a constant state of flux, particularly in an era of globalization, the ability to cooperate with one another appears to remain a weakness in Slovenian society. In this paper, I, as a primary school teacher, demonstrate through three examples of good practice how cooperation and a sense of belonging can be promoted in the learning process. This can be achieved, in part, by fostering national pride and mutual respect—both of which are crucial for a nation's success and the well-being of its individuals.

Ključne besede: medsebojno sodelovanje, narodni ponos, osnovna šola, primer dobre prakse, učni proces.

Keywords: mutual cooperation, national pride, primary school, good practice, learning process.

1 Uvod

Kot v psihološki raziskavi narodovega značaja ugotavlja Musek, je slovenski narod dokaj storilnostno usmerjen, delaven, bolj vesten, odgovoren in hkrati bolj introverten (1994: 6, 7). Slovenski narod spada med precej individualistično, manj skupinsko naravnane in tudi manj kooperativne narode, poudarja Musek. Da njegov odnos do sodelovanja ni tvoren, se, kot navaja, kaže tudi v medsebojni agresiji. Ob precejšnji izkazani ambicioznosti in dominantnosti poskušajo posamezniki v njem uspeh in samopotrditev doseči tudi s preprečevanjem uspešnosti in nasprotovanjem drug drugemu (prav tam: 7).⁵⁰ Kot meni Musek, se tako zdi, »da bomo morali še kaj spremeniti v naši mentaliteti, da bomo svojo storilno naravnost razvili v res ustvarjalno produktivnost« (prav tam: 10). In medsebojno agresijo spremenili v tvorno sodelovanje. »Naučiti se moramo

⁵⁰ Podobno narodove lastnosti opisuje Trstenjak, ki v slovenskem narodu poleg discipliniranosti, delavnosti in prilagodljivosti zazna izraziti individualizem, sprtost in razdeljenost (1992). »Slovenci pač prave složnosti in vzajemnosti ne poznamo,« ugotavlja Trstenjak (Musek, 1994: 139–140).

končno usmerjati svoj individualizem in težnjo po dominiranju v konstruktivno tekmovanje in sodelovanje, namesto v neplodno medsebojno zavistnost, ljubosumnost in zdraharstvo,« ugotavlja Musek (1994: 7).

Tako kot je po Heraklitu »značaj človekova usoda« (»Ethos anthropos daimon.«), tudi nacionalni značaj pogosto (so)usmerja usodo posameznega naroda, bodisi v njegovo svetlejšo ali blede različico (Logonder, 2013: 275). Zato je nasvet Muska za slovenski narod še toliko bolj relevanten.

Resda so kultura in vrednote – ter z njimi tudi nacionalni značaj oziroma narodova identiteta – v nenehnem spreminjanju, prilagajanju in nastajanju, še toliko bolj v obdobju globalizacije in močnem vplivu (družbenih) medijev, ki še posebej zaznamuje življenje, odzive in odnose mladih. Pa vendar se kaže, da sposobnost medsebojnega sodelovanja ostaja šibkost slovenske družbe.⁵¹

»Nacionalni značaj izhaja iz zgodovine in kulture, oblikuje pa se v družinah,« navaja Pečjak (1999: 5). Med dejavniki, ki zaznamujejo otrokov pogled nase in na svet, pa je tudi šola. Preko vzgoje naj bi ta pomagala k čim boljšemu razvoju posameznika in lastne družbe.

V prispevku kot osnovnošolski učitelj prikažem tri primere dobre prakse, izpeljane pod mojim mentorstvom v okviru izbirnega predmeta državljanska kultura, s katerimi smo skladno s spoznanji Muska (1994) o narodovih šibkostih krepili prav medsebojno sodelovanje. Primeri dobre prakse zajemajo: izdelavo in predvajanje videoposnetka vidnih trenutkov oziroma dosežkov Slovencev, obisk visokega slovenskega državnika in obisk vidnega slovenskega kulturnega ustvarjalca na naši osnovni šoli. Z opisom izvedbe omenjenih projektov pokažem, kako (z)moremo medsebojno sodelovanje v okviru učnega procesa spodbujati tudi preko občutkov skupne pripadnosti ter z njim vplivati na to, da bodo učenci v Sloveniji poleg izkazane inovativnosti sposobni razvijati tudi skupinsko delo in z njim pomoč ter prilagajanje, v dobrobit tako narodu kot tudi samemu sebi.⁵²

2 Opis dobrih praks medsebojnega sodelovanja in zavedanja skupne pripadnosti

2.1 Izdelava in predvajanje videoposnetka vidnih trenutkov oziroma dosežkov Slovencev

Dne 25. junija na Dan državnosti obeležujemo spomin na dan, ko je Republika Slovenija leta 1991 formalno postala neodvisna država – dan, ki je odprl nove poti in vzbudil upanje državljanom Slovenije, da bodo zaživeli skladno z lastno vizijo svobode, razvoja in uspeha. V naslednjih dneh leta 1991 so se zvrstili vojaški spopadi in žrtve, preden je država Slovenija s pomočjo preudarnega političnega ravnanja postala tudi dejansko samostojna in priznana v mednarodni skupnosti. Pa vendar se zdi, da ponos ob pripadnosti novi državi, ki je prej nikoli nismo imeli, še zdaj ni zaživel v vsej svoji celoti. Da bi med učenci osnovne šole spodbudil pozitiven občutek pripadnosti narodu in tudi preko njega krepil medsebojno sodelovanje, smo z učenci v okviru izbirnega predmeta državljanska kultura na Dan državnosti leta 2021, ki je sovpadal s tridesetletnico samostojne Slovenije, izdelali navdihujoč film, zapolnjen s prelomnimi in spodbudnimi trenutki v samostojni državi Sloveniji.

Učenci so pri izbirnem predmetu državljanska kultura dobili nalogo, da sami ali s povpraševanjem staršev ter drugih bližnjih poiščejo videoposnetke ali navedejo trenutke, ki so jih zaznamovali oziroma navdihovali na področju športa, kulture in politike v samostojni državi Sloveniji. Odzivi učencev so bili polni navdušenja in idej o dogodkih, ki so v določenem trenutku povezovali slovenski narod.

⁵¹ O slab(š)ih sposobnosti sodelovanja v slovenski družbi pogosto poročajo tudi tisti posamezniki, ki so del življenja preživeli v tujini. Tako je na primer slovenska pesnica Ifigenija Simonović, ki je več kot dve desetletji živel v Veliki Britaniji, o Slovencih zapisala: »Najbolj kreativni so, ko jih pustiš same. Ne marajo delati projektov v skupini.« (Eichenwald, 1999) Televizijska voditeljica in popotnica Mojca Mavec pa se je slikovito in osebno doživeto izrazila takole: »Morje je tisto, ki da življenju okus in mu da širino. Ko pogledaš morje, ne vidiš ne roba ne stene, sama neskončnost. To vpliva na značaj ljudstva. Pri nas smo ozki, zaprti in odvisni od večjega pristanišča, zato skromni. Tudi geografska lega veliko pove: človek, hrib, človek, gora in tako naprej. Kje je komunikacija, če so neprestano neke ovire med nami? Na 'sončni strani Alp' je relativen pojem, v primerjavi z Avstrijci, da, v primerjavi z Italijani pa nam manjka precej sonca v karakterju.« (Turk, 2003: 59)

⁵² Poudarek na medsebojnem sodelovanju in spoštovanju pogosto zaznamo tudi v nordijskem modelu izobraževanja. Glej na primer Frønes idr., 2020: 1–10.

Spomnili so se pomembnih obiskov državnikov v prvem desetletju samostojne Slovenije, na primer predsednika Združenih držav Amerike Billa Clintona leta 1999. Spomnili so se obiska papeža Janeza Pavla II., ki je srečanje zaključil z znamenitimi besedami: »Papež ma vas rad.« Spomnili so se prvega celovečernega filma v samostojni Sloveniji Babica gre na jug režiserja, tedaj še študenta, Vincija Vogue Anžlovarja. Spomnili so se televizijske reklame iz osemdesetih let, ki je vedno znova podžigala narodno zavest, »Slovenija, moja dežela«. Spomnili so se športnih vrhuncev, ki so preko skupnega zanosa združevali narod: kristalnega globusa v skupnem seštevku v svetovnem pokalu, ki ga je osvojil tedaj osemnajstletni smučarski skakalec Primož Peterka; uspešnih smučarskih nastopov Tine Maze, ki jih je obogatila z dvema zlatima medaljama na zimskih olimpijskih igrah leta 2014 v Sočiju; navdihujoče predstave in bronaste medalje Petre Majdič na zimskih olimpijskih igrah leta 2010, ki si jo je priborila kljub hudim bolečinam; naslova evropskih prvakov leta 2017, ki so ga dosegli slovenski košarkarji ter prve uvrstitve slovenskih nogometašev na evropsko prvenstvo leta 2000. Spomnili so se praznovanja ob vstopu Republike Slovenije v Evropsko unijo, ko je Slovenija leta 2004 po predhodno izpeljanem referendumu postala njena polnopravna članica. Spomnili so se vstopa Republike Slovenije v Evropsko monetarno unijo in z njo privzema evra januarja leta 2007, ki ga je Slovenija uvedla kot prva med novo pridruženimi članicami Evropske unije. Spomnili so se tudi številnih drugih dogodkov stiskanja pesti in skupnega slavlja, ki je združevalo ljudi.

Ob množici idej smo s pomočjo videoposnetkov nepozabnih dogodkov, ki so pustili močno sled v spominu slovenskega naroda, z učenci izdelali ganljiv petnajstminutni film, da bi v gledalcu obudili občutke narodnega ponosa in skupne pripadnosti. Slednje se nam je potrdilo že ob ogledu osnutka filma, ko so ob njem pričakovano ponovno oživela čustva povezanosti, narodove zavesti in samozavesti, ki so jih posamezni dogodki nekoč že spodbudili. Da bi filmu dodali posebno noto in čar, smo kot zvočno ozadje filma uporabili spodbudno pesem Svobodno srce, tokrat v izvedbi glasbene skupine Slo Band Aid, katera se je združila in priredbo glasbe Aleša Klinarja izdala prav z namenom počastitve tridesetletnice samostojne Slovenije.

Po ravnateljevem nagovoru učencev smo film dne 25. junija 2021, na dan praznika Državnosti, predvajali v vseh razredih osnovne šole. Doživel je odličen odziv. Otroci so bili navdušeni in željni izvedeti več o prikazanih doživetjih, nostalgичni občutki in nacionalni ponos so prevevali tudi učitelje. Ti so z otroki z veseljem delili svoje znanje in izkušnje ter pravkar predvajane trenutke, ki so združevali narod, nadgradili z lastnimi spomini na dosežke slovenskega naroda.

Učinek filma je bil tako tvoren v dvojnem smislu. Preko nastanka filma nam je pri otrocih uspelo spodbuditi sodelovanje in ustvarjalnost v procesu njegove izdelave in pri njih vzbuditi *osebni* ponos, ko so videli rezultat svojega dela. Nato jih je preko ogleda povezal v občutku skupne pripadnosti in *narodnega* ponosa. V učencih smo z njim tako gradili pozitivno podobo sebe in hkrati pozitivno podobo slovenskega naroda – da bi ga ljubili, z njim rasli, od njega prejemali in mu nekoč tudi dajali.

2.2 Izvedba obiska prvega predsednika samostojne države Milana Kučana

Da bi nadgradili idejo o zavedanju in spoštovanju lastnega naroda, smo leto kasneje (leta 2022) v okviru izbirnega predmeta državljanska kultura z učenci na šolo povabili prvega predsednika v samostojni Sloveniji Milana Kučana, ki je državi predsedoval med leti 1992 in 2000. Projekt, ki se je sprva mnogim zdel preveč ambiciozen, nam je z vztrajnostjo in predanim delom učencev ter s prijaznim sprejetjem povabila s strani nekdanjega predsednika uspelo uresničiti in zaključiti s poučnim pogovorom ter dragoceno izkušnjo vpogleda v nastajanje neodvisne, mednarodno priznane države in uspehe naroda.

Ko je Republika Slovenija izstopila iz Jugoslavije, je na slovesnosti ob razglasitvi samostojnosti dne 26. junija 1991 tedanji predsednik države Milan Kučan nagovoril slovenski narod: »Z rojstvom dobi človek pravico do sanj. Z delom dobi pravico, da zbližuje življenje in sanje. (...) Nikomur nismo nikoli delali sile. Zavračamo nasilje vseh oblik in namenov v razmerjih med ljudmi, med narodi in njihovimi državami.« (Kučan, 1991) Kljub temu se je v Sloveniji že prihodnji dan pričela deset dni trajajoča osamosvojitvena vojna, v kateri je življenje izgubilo več deset ljudi. Republiko Slovenijo je tedanji predsednik nato spremljal skozi prizadevanja za mednarodno priznanje njene neodvisnosti ter prizadevanja za priznanje članstva Republike Slovenije v Združenih narodih,

članstva v Evropski uniji in članstva v zvezi NATO. Imel je torej tako politične kot tudi osebne izkušnje s področja nastajanja samostojne države, ki jo je po dolgotrajnih prizadevanjih uresničil slovenski narod.

Z učenci smo v okviru omenjenega primera dobre prakse najprej spoznali zgodovinsko ozadje osamosvojitve Republike Slovenije ter nato raziskali vsestranski vpliv osamosvojitve na razvoj države in slovenski narod. Učenci so v projektu aktivno sodelovali z zaznavami in izkušnjami slovenskega naroda in slovenske države, nato pa pripravili vprašanja, ki so jih želeli zastaviti prvemu predsedniku Republike Slovenije. V odzivih učencev je bilo zaznati radovednost in hkraten ponos, da bodo lahko svoje ideje, opažanja in znanje delili z osebo, ki je nastanek države doživela večplastno ter njeno prvo umestitev v svetovni meddržavni prostor spremljala tudi osebno. Njihova vprašanja so zajemala mnogotera področja, od političnega, kulturnega do osebno zaznanega in doživetega. Pri tem smo se namenoma izognili temam, ki bi vodile v politične sprtosti in razdeljenosti, o katerih pri slovenskem narodu govori že Trstenjak (1992). Na dogodek so se učenci pripravljali zavzeto, s prebiranjem gradiva o času nastanka nove države, in z lastnimi idejami. Zanimali so jih spomini nekdanjega predsednika na čas osamosvojitve, vse od plebiscita do odhoda zadnjega vojaka Jugoslovanske ljudske armade iz naše države. Zanimalo jih je – kakšno vlogo je v času osamosvojitve odigral slovenski narod? »Bili smo zelo povezani in enotni. Ali Slovenci res potrebujemo nekega zunanje sovražnika – ali pa športen dogodek – da stopimo skupaj?« so se med drugim vprašali. Prav tako so želeli vedeti, kako mlade v Sloveniji spodbuditi, da bi tudi sami postali družbeno aktivnejši, kako jih motivirati, da bi postali odgovoren in tvoren člen slovenske družbe.

Srečanje s prvim predsednikom Slovenije Milanom Kučanom je bilo odprto za vse učence. Program so povezovali učenci pri izbirnem predmetu državljanska kultura in nadgradili učenci šolskega pevskega zbora z glasbenim nastopom, ki je zajemal domoljubne pesmi s spodbudno in povezovalno vsebino. Pogovor, ki je sledil in je vključeval tako politične izkušnje predsednika kot osebne anekdote, so učenci doživeli z velikim zanimanjem in s pozitivnimi čustvi, obogateni za še eno izkušnjo pozitivnega pogleda na lasten narod. Zavedali so se, kako težavni in dolgotrajni so bili nastanki države v obliki, kot jo poznamo danes, in s koliko vneme ter truda je nastajala, da je slovenski narod nazadnje lahko združila v današnji politični obliki. Vzponi in hkratni izzivi, ki jih je bilo treba premagati na tej poti, so jim omogočili nov vpogled in hkrati povečali spoštovanje do lastne države in svojega naroda.

Slika 1: Pogovor s prvim predsednikom samostojne Slovenije Milanom Kučanom (foto: arhiv avtorice).

2.3 Izvedba obiska v tujini priznanega fotografa Arneja Hodaliča

Ob uspešno izvedenem dogodku srečanja in izmenjave izkušenj s prvim predsednikom Republike Slovenije smo istega leta v okviru mojega mentorstva na osnovno šolo povabili še znanega slovenskega kulturnega ustvarjalca. Arne Hodalič, fotograf, biolog, jamar in potapljač, je svoje prispevke objavil v mednarodnih revijah, kot so National Geographic, Die Zeit in Espresso. Doma in v svetu deluje kot fotoreporter, predavatelj in urednik fotografije. Sam ali v soavtorstvu je skozi fotografijo in besedo beležil dogajanje v Sloveniji in zunaj nje, Slovenijo je skozi objektiv predstavil tujini in tujino Sloveniji. Stopal je pogosto po še neuhajeni poti in slovenskim fotografom vplival pogum, da so tudi sami upali verjeti v odmevne objave in fotoreportaže, tudi na mednarodni ravni. S svojo osredotočenostjo in (samo)zaupanjem je tako lahko navdihnil učence, ki bodo nekoč hodili po lastni poti in kot Slovenci imeli možnost svoje talente uveljaviti tudi v mednarodnem prostoru.

Enako kot v prejšnjih dveh primerih dobre prakse so se učenci na obisk uspešnega kulturnega ustvarjalca pripravili z vprašanji. Kako mu je uspelo iz geografsko majhne države uveljaviti se v širšem prostoru? Kakšno spodbudo in nasvete lahko da mladim na poti osamosvajanja? Kakšno znanje in izkušnje lahko deli z njimi, da bodo ustvarjalno in nekoč profesionalno rasli hitreje? Kako se kot Slovenec počuti v tujini in kako tej prikazati Slovenijo?

Odgovori Arneja Hodaliča so zajemali tako njegove osebne kot delovne izkušnje, tako njegovo poljudno kot strogo strokovno znanje. Uspešen in poučen dvourni obisk je otroke navdihnil in spodbudil k zaupanju v lastne sposobnosti ter v možnosti, ki jim jih življenje v Sloveniji odpira. S tem, ko so znanje lahko srkali tudi od mednarodno uveljavljenega fotografa, jim je svet postal bližji in njihov notranji svet pogumnejši. Učenci so se iz pogovora lahko učili o potrebi po osredotočenosti, vztrajnosti, pozitivni naravnosti in zaupanju v lastne sposobnosti, da bodo *prav*⁵³ iz geografsko majhne države lahko delali velike stvari. Velike v smislu ustvarjalnosti, prodornosti in/ali predvsem – srčnosti. Da bo zdrava tekmovalnost nadomestila medsebojno razdiralnost, da bo uspeh temeljil na tem, da več ali bolje narediš – in ne nekemu odvzameš ali mu to privoščiš. (Musek, 1994: 12) In da bodo z njim rasli tako sami kot njihov narod, v zaupanju in vzajemnem pozitivnem odnosu.

Slika 2: Predavanje priznanega kulturnega ustvarjalca Arneja Hodaliča (foto: arhiv avtorice).

⁵³ Na tem mestu namenoma uporabim besedo »prav« namesto pogosto uporabljene besede »čeprav«.

2.4 Misel o uspešnosti opisanih primerov dobre prakse

»Če Slovenci ne bomo znali razviti v sebi pravega narodno zavednega občestvenega duha, nam za preživetje ne bo pomagala nobena biološka higiena in naravni prirastek, potrebna nam je prava socialna moralna, družbeno nravna higiena in prepoved«, je pred več kot tremi desetletji zapisal Trstenjak (1992: 141).

Vseh treh opisanih primerov dobre prakse, izvedenih v okviru predmeta državljanska kultura, smo se z učenci naše šole lotili z veliko vnemo, potrpežljivostjo in odločnostjo, da nam bo uspelo. Čeprav do videoposnetkov in pristanka gostov na obisk ni bilo lahko priti in so bili projekti časovno ter organizacijsko zahtevni, nas je vodila skupna želja premagati izzive in projektom vdahiti nepozabno noto. Kot mentorja pa me je navdihovala predvsem dobrobit otrok, gledana iz širšega vidika – tista, ki vodi do zdravega otroka v zdravem družbenem okolju. Tista, ki daje svobodo, a se zaveda, da je prava svoboda mogoča le ob spoštovanju, pravičnosti in poštenosti do okolja. Tista, ki vidi posameznika, a hkrati vidi tudi narod, iz katerega ta izhaja.

V opisanih treh primerih dobrih praks smo skladno s spoznanji Muska (1994) in Trstenjaka (1992) o narodovih šibkostih pri učencih zato usmerjeno krepili spoštovanje do sebe in hkrati do svojega naroda, osebni ponos in hkrati narodni ponos, spodbujali zdravo tekmovalnost in hkrati medsebojno povezovanje. Z velikim veseljem in, priznam, ponosom sem opazoval, kako smo medsebojno sodelovanje gradili tudi preko občutkov skupne pripadnosti, ko smo učence preko videoposnetka in pogovorov z gosti spominjali na mnoge dosežke slovenskega naroda in premagane izzive na različnih družbenih področjih ter jih opominjali, da bodo tudi sami skupaj zmogli zelo veliko. Le s krepitvijo malega življenjskega sveta ob hkratnem globokem spoštovanju naroda (in človeštva) bodo namreč znali odgovoriti na sprtnost in razdeljenost v slovenskem prostoru, na katero opozarjata avtorja, ter ju preseči. S tem pa se bodo lahko v polnosti izrazile tudi vse pozitivne lastnosti in talenti, s katerimi je bogata slovenska družba. Tudi tisti, ki so jih s svojim zavzetim delom in bogato ustvarjalnostjo v okviru projektov dokazali učenci.

3 Zaključek

335

V želji, da bi tudi učenci v Sloveniji v življenje vstopali čim bolj zrelo in odgovorno ter hkrati z vzajemnim spoštovanjem in medsebojnim sodelovanjem, primanjkljaj katerih Musek (1994) in Trstenjak (1992) vidita kot glavni pomanjkljivosti slovenskega naroda, smo v okviru šolskega pouka na osnovni šoli pod mojim mentorstvom izvedli tri uspešne projekte, ki so spodbujali prav navedene lastnosti. Vsi trije primeri dobre prakse so otroke povezovali tako v njihovem skupinskem delu, ki so ga opravljali skrbno, odgovorno in ustvarjalno, kot tudi v ljubezni do domovine. Projekti so spodbujali ponos, tako na osebni kot na narodni ravni. Medsebojno nasprotovanje smo v projektu nadomestili z medsebojnim sodelovanjem, morebitno zavist s skupno podporo, na mesto brezobličnega individualizma je stopila pozitivno občutena pripadnost skupini in narodu, na mesto razdiralnosti optimizem in tvornost. Projekti so učence navdali s poletom in jih spomnili na številne odprte možnosti, ki jim jih Slovenija kot njihova domovina odpira; ob geografski majhnosti so se zavedali njenega bogastva in veličine njenih raznoterih priložnosti.

Želim si, da bodo tudi s pomočjo opisanih primerov dobrih praks naši učenci v življenju ustvarjali *in hkrati* sodelovali, od slovenskega naroda prejeli – in mu hkrati tudi vračali. Tako ob mnogih preteklih dosežkih lahko zremo tudi v narodovo bogato prihodnost.

Le preko sočasnega razvijanja ustvarjalnosti in sodelovanja bo slovenski narod namreč sposoben izkazati ves svoj potencial, v polnosti izraziti svojo delavnost, vestnost in inovativnost tako v Sloveniji kot v tujini. In le preko skrbi za skupno dobro bo posameznik v njem lahko (po)skrbel tudi za tisto pravo osebno dobrobit, ki ima kot pogoj – obstoj človečnosti.

Naj bodo izvedeni projekti učencem pri tem dragocena popotnica.

4 Viri in literatura

- Eichenwald, Wes (1999), Our Man in Slovenia. *Boston Phoenix*, 19. 7. 1999. Pridobljeno 15. 9. 2008: http://weeklywire.com/www/07-19-99/boston_feature_1.htm.
- Frønes, Tove Stjern; Pettersen, Andreas; Radišić, Jelena; Buchholtz Nils (2020): Equity, Equality and Diversity in the Nordic Model of Education – Contributions from Large-Scale Studies. V Tove Stjern Frønes, Andreas Pettersen, Jelena Radišić, Nils Buchholtz (ur.): *Equity, Equality and Diversity in the Nordic Model of Education* (str. 1–10). Cham: Springer.
- Kučan, Milan: *Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan* (1991). 26. 6. 1991. Pridobljeno 15. 7. 2024: <http://www.bivsi-predsednik.si/up-rs/mk.nsf/dokumenti/26.06.1991-90-92>.
- Logonder, Anja (2013): *Kriminološka analiza notranjih in zunanjih odnosov članov organiziranih kriminalnih skupin iz Srbije: doktorska disertacija*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Musek, Janek (1994): *Psihološki portret Slovencev*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Musek, Janek (1990): Osebnostni profil Slovencev. V Janez Gregorač (ur.), *XVII. in XVIII. posvetovanje psihologov Slovenije, Radenci – 1988/1989* (str. 162–194). Ljubljana: Društvo psihologov Republike Slovenije.
- Pečjak, Vid (1999): Psihološki profil srbstva: »Kaj češ, sinko, to je pač domovina.« *Razgledi*, 1999 (9), str. 4–5.
- Trstenjak, Anton (1992): *Misli o slovenskem človeku*. Ljubljana: Mihelač.
- Turk, Miha (2003): Moj pogled: Mojca Mavec. *Ognjišče*, avgust 2003, str. 58–59.

»SMO SLIŠALI PTIČICE PETI« – LJUDSKA PESEM NA NOČI KNJIGE

WE HEARD LITTLE BIRDS SING: A FOLK SONG CELEBRATION ON BOOK NIGHT

Vida Truden, (vida.truden@oshjh-staritrg.si), prof. likovne umetnosti, je učiteljica likovne in glasbene umetnosti na OŠ heroja Janeza Hribarja Stari trg pri Ložu.

Slovenija

Povzetek

Noč knjige nam ponuja različne možnosti opolnomočenja učencev s kulturno dediščino domačega kraja. Pri tem je še zlasti pomembno razvijanje in spodbujanje čuta do jezikovne pestrosti, ljudske modrosti in folklornega izročila. Udeleženci noči knjige na OŠ heroja Janeza Hribarja so v šolskem letu 2023/24 spoznavali pesniško zbirko ljudskih pesmi Smo slišali ptičice peti. Ob tem so se srečali z zbirateljico, go. Fani Truden in ljudskimi pevkami iz Loške doline. Spoznavali so besedila ljudskih, umetnih in ponarodelih pesmi, ki so spontano prihajale iz grl prebivalcev Loške doline v času po drugi svetovni vojni. Ob druženju so se učenci naučili tri ljudske pesmi, ki so jih dopolnili z ljudskimi plesi. Srečanje je potekalo na dan Svetega Jurija, znanilca pomladi. V zbirkah starih pregovorov so učenci iskali ljudsko modrost, povezano z naravo in letnimi opravili.

Abstract

The Book Night event provides educators with a unique opportunity to introduce students to the cultural heritage of their hometown. It is especially important to foster a sense of linguistic diversity, folk wisdom, and folklore tradition. During the school year of 2023-2024, participants in the Book Night event at Primary School OŠ heroja Janeza Hribarja engaged with the collection of folk songs "We Heard Little Birds Sing." They met with the folk song collector, Mrs. Fani Truden, and folk singers from Loška dolina. The students learned the lyrics to both folk and modern songs that were spontaneously sung by the people of Loška dolina after World War II. Through this socializing experience, the students learned three folk songs, which they enhanced with folk dances. The event took place on St. George's Day, a symbol of spring. Additionally, students explored collections of old proverbs to discover folk wisdom related to nature and seasonal work.

Ključne besede: kulturna dediščina, ljudska pesem, medgeneracijsko sodelovanje, noč knjige, pregovori in reki, šege.

Keywords: cultural heritage, folk song, intergenerational cooperation, Book Night, proverbs and sayings, cultural customs.

1 Uvod

Bralni dogodek Noč knjige je v šolskem letu 2023/2024 potekal na naši šoli že enajsto leto. Vključeni so bili učenci od 5. do 7. razreda. Dogajanje se je odvijalo prav na svetovni dan knjige in na praznik Sv. Jurija, 23. aprila.

Noč knjige je mednarodni dogodek, ki podpira in slavi knjigo in branje kot temeljna gradnika zdrave družbe. »Noč knjige ima poslanstvo – obsijati pozabljeno in čudovito notranje bistvo. Povrniti upanje in zaupanje v drugega. In nas opomniti, da sveta ne spreminjamo ne z bombami ne s številkami, pač pa z zavedanjem, kdo smo – vsak zase in drug drugemu, naravi in živalim, planetu Zemlja.« (Noč knjige, 2024)

Maria Montessori v svojih delih poudarja pomen zgodb, ki se dotaknejo otroške domišljije in so podpora pri učenju in raziskovanju. V svojem delu pravi: »Skrivnost dobrega poučevanja je, da obravnavamo otrokov intelekt

kot rodovitno polje, v katerega so posejana semena, ki rastejo pod toploto goreče domišljije. Naš cilj torej ni zgolj, da bi otrok razumel in še manj, da bi si moral zapomniti, temveč, da bi se dotaknili njegove domišljije in ga navdušili v globino njegovega srca.» (Montessori, 1948 v Grdadolnik, 2010: 13)

Ustvarjalni dogodek je letos temeljil na spoznavanju kulturne dediščine domačega kraja, še zlasti ljudske modrosti, ki se odraža v pregovorih, ljudskih pesmih in folklornem izročilu. S tem smo želeli v ospredje postaviti skrb za varovanje in ohranjanje vrednot kulturne dediščine domačega kraja, še zlasti, ker z množičnimi priseljavanji tujcev izginja lokalna pripadnost in z njo čustveni odnos do nesnovne kulturne dediščine. O pomembnosti ohranjanja kulturne dediščine, njenem poslanstvu in pomenu pišejo tudi avtorji: dr. Staša Tome, dr. Janez Bogataj in Vida Koporc Sedej (2011) in jo opredeljujejo z naslednjimi trditvami:

- »Oblikuje zgodovinsko zavest in zavedanje, da je kulturna dediščina slovenskega kulturnega prostora temelj oblikovanja našega zgodovinskega razvoja in istovetnosti.
- Oblikuje zavedanje, da kulturna dediščina ni ena sama, ampak govorimo o dediščinah posameznikov, družin, družbenih in profesionalnih skupin, prebivalcev krajev, pokrajin, torej v opredeljenih geografskih okoljih in posameznih zgodovinskih obdobjih.
- Krepi spoznanje, da imamo prebivalci Slovenije različne kulturne dediščine, ob tem pa gradi temelje za strpnost in razumevanje drugačnosti ter medkulturni dialog.
- Oblikuje pozitiven odnos do varovanja in celostnega ohranjanja kulturne dediščine v posameznih lokalnih in regionalnih okoljih, pa tudi širše.
- Krepi spoznanje, da so številna sporočila in vrednote kulturne dediščine temelji bodočega trajnostnega in sonaravnega razvoja.
- Izoblikuje zavedanje, da kulturna dediščina ni stalnica oziroma, da človek kulturno dediščino ustvarja tudi v sedanjosti.
- Razvija estetski čut.« (Tome idr., 2011: 161–162)

Razvijanje odnosa do nesnovne kulturne dediščine se v vzgoji in izobraževanju prepleta z različnimi medpredmetnimi povezavami. Še zlasti pa je priporočljivo sodelovanje z različnimi kulturnimi ustanovami, društvi in zbiratelji, ki učencem omogočajo stik z živo besedo in posebnimi doživetji.

1.1 Ljudska pesem

Dr. Zmaga Kumer o ljudski pesmi pravi, »da ni bila nikjer in nikoli sama sebi namen, marveč vedno povezana z življenjem, spremljevalka človeka od rojstva do smrti, ob vsakdanjem delu in praznovanju. Nekatere pesmi so bile zložene ali uporabljene prav za določene priložnosti, kot sestavni del šeg, z njimi so obstajale in preminevale.« V nadaljevanju spregovori tudi o šegah. Pravi, da je »šega več kot navada, ker je obvezujoča, kar navada ni. Če postane zaradi družbenih ali gospodarskih sprememb način življenja drugačen, se šege lahko spremenijo ali jih ljudje celo opustijo.« (Pesmi in šege moje dežele, 1987: 11)

Slovenski literarni zgodovinar, etnolog in verzolog Boris Merhar v knjigi Slovenske ljudske pesmi (1961: 141) piše o ljudski pesmi in trdi, da »štejemo med ljudske pesmi vsako pesem, ki jo je ljudstvo na vsem jezikovnem ozemlju ali le na delu tega ozemlja »po ustnem izročilu, s petjem iz spomina sprejelo za svojo, jo daljšo dobo pelo, po svoje spreminjalo in tako prilagodilo svojemu okusu in slogu (ter jo morda poje in spreminja še sedaj)« (I. Grafenauer). Potemtakem je izvor te pesmi za njeno opredelitev kot ljudske brez pomena ne glede na to, ali gre v danem primeru za pesniško stvaritev človeka 'iz ljudstva' ali pa za delo izobraženega pesnika (ali celo priznanega besednega umetnika). V slednjem primeru govorimo sicer o ponarodelih 'umetnih' pesmih, dejansko pa so to le mlajše ljudske pesmi znanega izvora, toda prav na isti način so morale šele 'ponarodeti' tudi pesmi znanih in neznanih ljudskih pesnikov. V nadaljevanju avtor meni, da je sprejem pesmi v ljudsko ustno izročilo in življenje med ljudstvom vedno povezano s spremembami, ki se razlikujejo od prvotne avtorske oblike, kar pa je tudi bistvo ljudske pesniške dejavnosti. (Merhar, 1961: 141)

Zasluge za to, da so se ljudske pesmi ohranile do današnjih dni, imajo predvsem zbiralci in zapisovalci. Pri tem je še posebej pomembno, da se poleg besedila ohrani tudi petje pesmi in se z oživljanjem ponovno vrača v

slovenski prostor. Tako se besedilo in napev zlijeta v celoto in ima lahko ista pesem več napevov ali pa ima več pesmi isti napev. Jezik ljudske pesmi je preprost, v starejših pesmih je običajno obarvan narečno.

V vzgojno-izobraževalnem procesu se učenci srečujejo z ljudsko pesmijo že v 1. in 2. triletju in se ob tem seznanjajo z značilnostmi ljudske glasbe, pojejo ljudske pesmi s poudarkom na domači ljudski glasbeni zakladnici.

V vsakdanjem življenju so učenci pogosto izpostavljeni zvočni prenasitosti z glasbo, zato je pri vzgojno-izobraževalnem delu potrebno zagotoviti kakovostne in aktivne učne spodbude, s katerimi učenci zavedno zaznavajo raznolike glasbene zvrsti in s tem krepijo odnos tudi do ljudske pesmi.

1.2 Pregovori in reki

Posebna veja ljudskega slovstva so pregovori in reki, ki jih pogosto vpletamo v vsakdanji govor. V pregovorih zaznavamo splošne resnice, življenjske izkušnje, posmehljivke, primere (Pamet je boljša kot žamet), znanje in modrost. Reki (aforizmi) pa podajajo splošno veljavno, po vsebini bogato misel, življenjsko modrost, pravilo ali izkušnjo. Za rek sta bistveni klenost misli in duhovitost (Bolje 'drži ga', kakor 'lovi ga'). (Kocijan, 1994: 134)

2 Načrtovanje dejavnosti

Delo je bilo zasnovano kot preplet sodelovanja učiteljice glasbene umetnosti (vodja dejavnosti), šolske knjižničarke, učiteljice gospodinjstva, zbirateljice ljudskih pesmi, ge. Fani Truden, in ženske ljubiteljske pevske skupine Pevke iz Loške doline, ki od leta 2017 deluje pod okriljem Društva upokojencev Loška dolina.

Pri načrtovanju dejavnosti smo se osredotočile na tematsko zaokroženo celoto petih delov (uvod v Noč knjige, slovenski pregovori o jurjevem, ljudska pesem z zbirateljico in ljudskimi pevkami, ljudski plesi, večerno branje), ki so se med seboj prepletali in dopolnjevali.

339

2.1 Uvod v noč knjige

Dogajanje je potekalo ob svetovnem dnevu knjige, 23. aprila 2024, na dan Sv. Jurija v šolski knjižnici. Vključeni so bili učenci od 5. do 7. razreda. Za uvodni pozdrav je knjižničarka prebrala učencem Poslanico Noči knjige, nato je ljudska pevka, ga. Ida Turk, osvetlila šege in navade ob jurjevem v času svoje mladosti v Loški dolini. Predstavila jim je tudi pomen ljudskega običaja zeleni Jurij, ki je še zlasti prisoten v Beli krajini.

Dogajanje smo nadaljevali z iskanjem slovenskih starih poimenovanj za mesece, katerim so morali učenci poiskati ustrezen par s sodobnim poimenovanjem in razlago.

Primer iskanja parov:

MALI TRAVEN

Slovensko ime je povezano z mladim in majhnim zelenjem na travnikih, poljih in v gozdovih.

APRIL

Ime je dobil po latinski besedi »aprire« (slov. odpreti). V aprilu se zemlja »odpira« v novo rast.

Sledila je aktivnost, pri kateri je vsak izmed učencev naključno izbral del pregovora, ki se je navezoval na Sv. Jurija dan. Ustrezni pari so se morali med seboj poiskati, prebrati pregovor v celoti in ga razložiti. Nekateri učenci so imeli pri tem težave, saj so bila nekatera poimenovanja besed v pregovorih arhaična, zato smo jih skupaj razložili.

»O sv. Juriju se vlezi v razor: Če vidiš kaj zelenega na njivi, pusti rasti; če ne vidiš, pa podorji!« (Šašelj, 1945: 82)

Slika 1: Pogovor o šegah ob jurjevem v Loški dolini (foto: Leonida Zalar).

2.2 Ljudska pesem z zbirateljico in ljudskimi pevkami

Za osrednjo gostjo večera smo povabili zbirateljico ljudskih pesmi, go. Fani Truden, ki je pesmi najprej zapisovala ljubiteljsko in za lastno rabo, kasneje pa jih je načrtno iskala, zapisovala in snemala med prebivalci Loške doline. Po večletnem zbiranju gradiva je izdala zbirko z naslovom *Smo slišali ptičice peti* (2021).

Zbirateljica o svojem delu pravi: »Besedila pesmi sem pisala na listke, brez namena. Bil je čas vojne in bili smo požgani. Po vojni ni bilo prav urejenega doma. Doživela sem enajsto šolo pod gostilniškim oknom v sosesčini. Hranila sem se s pesmimi, ki so prihajale od tam, jih zapisovala od tam, jih zapisovala in na tak način preživela svoje mladostno obdobje. To je bilo lepše kot film: videla sem pijane, videla sem pretep, slišala sem petje ... v gostilni se je dogajalo marsikaj.« (Truden, 2021: 13)

Slika 1: Pogovor z go. Fani Truden, zbirateljico ljudskih pesmi (foto: Leonida Zalar).

341

Jurjevo je pomladni praznik, ki s svojim prihodom naznanja prebujanje narave, tako rastlin kot živali. Dogodek smo simbolično poimenovali *Smo slišali ptičice peti*, zato je bil tudi prihod ljudskih pevk v šolsko knjižnico obarvan z ljudsko pesmijo *Ena ptička priletela*. To je bilo hkrati tudi presenečenje za udeležence noči knjige.

Slika 3: Medgeneracijsko druženje z ljudskimi pevkami (foto: Leonida Zalar).

V prvem delu srečanja je ga. Fani Truden predstavila svojo zbirateljsko pot in pomen ljudske pesmi za lokalno skupnost in osrednji slovenski prostor. Za učence je pripravila več izzivov; pevke so zapele pesem, učenci pa so jo poskušali razložiti, nato so pesem skupaj zapeli. Sledila je predstavitev pesmi *Kje, sončece moje*, ki jo je pela v času svojega otroštva v šoli. Udeleženci dogodka so se oblikovali v pare in zapeli pesem v dialogu.

»Kje, sončece moje,
domovje je tvoje,
kam pojdeš o mraku,
o mraku nocoj?«

»Čez sinje vodice,
na zlate stopnice,
tja v grad bom odplavalo,
plavalo svoj.« (Truden, 2021: 204)

Ob zaključku srečanja smo vsi skupaj zapeli pesem *Loška dolina*, za katero je besedilo in glasbo prispeval ljudski pevec Matija Turk.

2.3 Ljudski plesi

Družabne dogodke in opravila v preteklosti je pogosto popestril ljudski ples, ki je bil ljudem v razvedrilo in druženje. Tako smo tudi mi sklenili večer s fantovskim ljudskim plesom *Ples s klobuki*, pri katerem so učenci še posebej uživali. Pri plesu plesalci tekmujejo v prestavljanju klobukov z ene glave na drugo. Zmaga tisti, ki mu ob spremljevalni glasbi uspe do konca ohraniti klobuk na glavi.

342

Slika 4: Ples s klobuki (foto: Leonida Zalar).

2.4 Večerno branje

Pred večernim branjem so se učenci okrepčali s potičkami in zeliščnim čajem, ki jih je pripravila učiteljica gospodinjstva. Sledilo je tiho branje bralnih predlog po lastnem izboru.

2.5 Ugotovitve

Učenci so bili nad temo noči knjige zelo navdušeni. Všeč jim je bil del s pregovori in starimi poimenovanji mesecev, tudi predstavitev iz življenja ljudi v času jurjevanja, še posebej pa so pohvalili obisk ljudskih pevk, prepevanje z njimi in pripovedovanje zbirateljice ljudskih pesmi, ge. Fani Truden.

Pri delu s pregovori so imeli nekateri težave, saj so jim bila stara poimenovanja besed tuja, prav tako pa tudi dela in opravila, značilna za življenje ljudi tistega časa. Pri razlagi so bili zlasti uspešnejši učenci, ki so doma s kmetij in živijo s starimi starši. Ti v vsakdanje življenje še vedno vključujejo ljudsko modrost, ki temelji na rekih in pregovorih.

Pri plesu s klobuki so se zelo zabavali in se trudili, da bi zmagali. Žal je bil na koncu zmagovalec vedno le eden izmed udeležencev. Skrbno pripravljena večerja, za katero je poskrbela učiteljica gospodinjstva, jim je vlila novih moči. Učiteljici so bili hvaležni, pohvalili so njeno delo, saj so bile potičke sveže pečene in prav tako sveže pripravljen zeliščni čaj.

Slika 5: Pripravljena večerja (foto: Leonida Zalar).

Bralna gradiva za večerno branje so učenci prosto izbirali. A žal je bil ta del najkrajši. Na voljo so imeli le 20 min. Izrazili so željo, da bi v prihodnje noč knjige trajala dalj časa in bi imeli tudi več časa za branje.

Pri analizi dela smo učiteljice prišle do ugotovitev, da se je tovrstno medgeneracijsko sodelovanje izkazalo za zelo dober vzorec pri izvajanju kulturnega dogodka. Pri tem je svojo vlogo odigral tudi skrbno pripravljen prostor v šolski knjižnici. Učenci so bili med izvajanjem dejavnosti zelo aktivni. Skupne aktivnosti so jih zbliževale, bogatile in jim nudile veliko možnosti za vzpostavljanje socialnih interakcij.

Slika 6: Dogajalni prostor v šolski knjižnici (foto: Leonida Zalar).

Slika 7: Povabilo na Noč knjige (foto: Leonida Zalar).

344

3 Zaključek

Pri razvijanju celostnega odnosa do kulturne dediščine je zelo pomembno, da v procesu vzgoje in izobraževanja poskrbimo za neposreden stik z živo kulturno dediščino kraja, v katerem živimo. Pri tem je pomembno, da se kulturna vzgoja začne že v otroštvu in se kontinuirano nadaljuje v vseh nadaljnjih obdobjih izobraževanja.

Ljudska pesem je otrokom prijetna in blizu. Učitelj se mora zavedati svojega poslanstva in posredovati učencem ljudsko zakladnico v melodijah ljudskih pesmi. Mnogo ljudskega izročila je zapisanega in ohranjenega. Nekateri stari starši poznajo ljudske pesmi, zato jih je potrebno vključiti v šolski prostor in tako ljudska pesem ne bo pozabljena.

Pri učencih moramo razvijati spoštovanje in narodni ponos do jezika in s tem tudi do nesnovne kulturne dediščine, ki nam v svetovnem prostoru daje prepoznavnost in potrjuje bogastvo naše narodne identitete.

Pri otrocih je potrebno razviti odnos pripadnosti narodu in jim širiti obzorje o pomembnosti medkulturnega dialoga.

Iz tega lahko povzamemo, da odgovorno zavedanje šolskega strokovnega osebja o pomembnosti vključevanja vsebin kulturne dediščine in ustrezen timski pristop vplivata na pozitiven odnos učencev do učenja izbranih tematskih vsebin in posredno tudi na vrednost ohranjanja kulturne dediščine v današnjem prostoru in času.

Poskrbeti moramo, da naš jezik ne bo pozabljen in bo še nadalje v ponos prihodnjim rodovom.

4 Viri in literatura

- Grdadolnik, Veronika (2010): Domišljija in njena vloga v otrokovem razvoju. *Didakta*, letnik 10, št. 136, str. 12–13.
- Kocijan, Gregor (1994): *Slovensko slovstvo skozi stoletja*. Učbenik za višje razrede osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Merhar, Boris (1961): Spremna beseda. V *Slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Noč knjige 2024*. Ljubljana: Založba Sanje. Pridobljeno 10. 8. 2024: <https://nocknjige.si/>
- Kunaver, Dušica (ur.) (1987): *Pesmi in šege moje dežele*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Šašel, Ivan (1937–1939): Svetniki in svetnice v slovenskih pregovorih in vremenskih prislovcih. *Etnolog*, knj. 10/11, str. 75–95. Pridobljeno 15. 4. 2024: https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/Etnolog_10_11_1937_1939_saselj_svetniki.pdf.
- Tome, Staša; Bogataj, Janez; Koporc Sedej, Vida (2011): Kulturna dediščina. V Nataša Bucik; Nada Požar Matijašič; Vlado Pirc (ur.): *Kulturno-umetnostna vzgoja: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol* (str. 159–164). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Truden, Frančiška (2021): *Smo slišali ptičice peti: zbirka pesmi iz Loške doline*. Cerknica: Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Območna izpostava; Cerknica: Kulturno društvo Notranjska; Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

5 Priloge

Priloga 1	Priloga 2	
ENA PTIČKA PRILETELA	KJE, SONČECE MOJE	
Ena ptička priletela, ena drobna ptičica in je prav lepo zapela, ena drobna ptičica.	»Kje, sončece moje, domovje je tvoje, kam pojdeš o mraku, o mraku nocoj?«	»Pa kdo te uspava In kdo poigrava, če noč je, če dolgčas, če dolgčas ti je?«
O pomladi je zapela, ko bo gnezdo spletala, ko bo travca zelenela, zelenela lipica.	»Čez sinje vodice, na zlate stopnice, tja v grad bom odplavalo, plavalo svoj.«	»Aj zvezdice takrat prišetajo vsakrat, če noč je, če dolgčas, če dolgčas mi je.«
In tako mi je zapela in tako povedala, da ljubezen je bolezen k'se ozdraviti ne da.	»Pa kje ta tvoj grad je, mar tudi ves zlat je In postelja, postelja, kakšna je ta?«	»Pa nimaš je majke, kdo pravi ti bajke In vence kdo spleta, kdo spleta za te?«
Morje suho prej postane, sonce preje ostrmi, kot ljubezen prava ugasne, kadar enkrat zagori.	»Moj grad za gorami, čuj biseri sami In postelja, postelja vsa iz zlata.«	»Ves svet mi je majka, ves svet mi je bajka in rože so moje, so moje sestre.«

Priloga 3

NOVA IN STARA IMENA MESECEV

Danes za poimenovanja mesecev uporabljamo latinizirana imena. Rimljani so sicer mesece poimenovali kar po svojih bogovih in cesarjih ter številih.

Najprej si malce natančneje ogledjmo, po kom ali čem so dobili meseci svoje starejše in novejšje ime.

JANUAR Ime je dobil po rimskem bogu začetka in konca Janusu, ki je imel dva obraza – z enim je gledal naprej v prihodnost, z drugim pa nazaj v preteklost.	PROSINEC Ime je dobil po prosu, saj je bil to mesec, zaznamovan z lakoto. Proso je bilo nekoč simbol blaginje.
FEBRUAR Ime je dobil po rimskem prazniku očiščenja – »febre«. Rimljani so po starem koledarju leto začeli s 1. marcem in pred prihodom novega leta se je bilo treba obredno »očistiti«.	SVEČAN Slovensko ime povezujemo z besedo sveča, ki je lahko iz voska ali ledu – za obe je v temnem in mrzlem zimskem mesecu pravi čas.
MAREC Ime je dobil po bogu vojne Marsu. To je bil po rimskem koledarju prvi mesec v letu.	SUŠEC Ime je povezano s časom, ko zemlja pije snežnico, se začne sušiti in pripravljati na pomladno rast.
APRIL Ime je dobil po latinski besedi »aprire« (slov. odpreti). V aprilu se zemlja »odpira« v novo rast.	MALI TRAVEN Slovensko ime je povezano z mladim in majhnim zelenjem na travnikih, poljih in v gozdovih.
MAJ Ime je dobil po rimski boginji pomladi, plodnosti in rodovitnosti Maji.	VELIKI TRAVEN Slovensko ime pomeni bujno pomladno rast.
JUNIJ Ime je dobil po boginji neba Junoni, ki je bila žena Jupitra, najvišjega rimskega boga.	ROŽNIK Ime je povezano z rožami, ki so jih polja in travniki v tem času polni.
JULIJ Ime je dobil po rimskem vojskovodji Juliju Cezarju, ki je dal tudi prenoviti stari rimski koledar.	MALI SRPAN Ime priča o tem, da je bil to čas, povezan z žetvijo, pri kateri so uporabljali srp.
AVGUST Ime je dobil po cesarju Avgustu, ki je tako kot njegov stric Julij Cezar hotel videti svoje ime v koledarju (poleg tega je zahteval, da ima tudi njegov mesec 31 dni).	VELIKI SRPAN To je čas velike košnje oziroma žetve s srpom.

SEPTEMBER Ime je dobil po latinski besedi za sedem (septem), saj je bil po starem rimskem koledarju to sedmi mesec.	KIMAVEC Ime je dobil po sadju, ki v tem času dozori in »kima« na vejah sadnih dreves.
OKTOBER Ime je dobil po latinski besedi za osem (octo), saj je bil po starem rimskem koledarju to osmi mesec.	VINOTOK Označuje čas, ko »vino teče« v sode v času trgatve.
NOVEMBER Ime je dobil po latinski besedi za devet (novem), saj je bil po starem rimskem koledarju to deveti mesec.	LISTOPAD Označuje čas, ko listje pada z dreves.
DECEMBER Ime je dobil po latinski besedi za deset (decem), saj je bil po starem rimskem koledarju to deseti mesec.	GRUDEN V tem času zemlja na poljih zaledeni v »grude« – od tod ime zadnjega meseca.

STARI ZAKLADI OB VZNOŽJU SLIVNICE

ANCIENT TREASURES AT THE FOOT OF SLIVNICA

Anja Turk (anja.turk@os-cerknica.si), izvajalka dodatne strokovne pomoči in svetovalna delavka, Osnovna šola Notranjski odred Cerknica.

Slovenija

Povzetek

Prispevek opisuje kulturno dediščino na območju Cerknice. V prvem delu je s pomočjo literature predstavljeno, kaj spada med kulturno dediščino – od materialnih virov do jezika, šeg in običajev, obrti, krajine, dokumentov, glasbe, plesa, kulinarike itd. Nadalje so predstavljeni primeri kulturne dediščine, ki so značilni za območje Cerknice. V drugem delu je opisan primer učne ure, ko učenci četrtyh razredov odidejo na pustolovsko odkrivanje starih zakladov v neposredni okolici šole. Tako se spoznajo s kozolcem, snovno zapuščino naših prednikov, obiščejo kip Martina Krpana in spoznajo tega ljudskega junaka, se sprehodijo do spomenika Janezu Vajkardu Valvasorju, ki je pomemben zaradi raziskovanja Cerkniškega jezera, raziskujejo protiturški Tabor, obiščejo rojstno hišo dveh pomembnih domačinov – Jožeta Udoviča in Frana Gerbiča, ter na koncu spoznajo skrivnostnega Jezerka, ki jih posladka s tradicionalno potico. Poznavanje dediščine naših prednikov je pomembno za identiteto in tradicijo naroda.

Abstract

The article describes the heritage of the Cerknica area. In the first part, with the help of literature, a overview is provided of what constitutes heritage – from material sources to language, customs and traditions, crafts, landscapes, documents, music, dance, cuisine, and more. Furthermore, examples typical for the Cerknica area are presented. In the second part, an example of a lesson is described, where fourth-grade students embark on an adventurous discovery of old treasures in the vicinity of their school. Through this, they get acquainted with a hayrack, the tangible legacy of our ancestors, visit the statue of Martin Krpan and learn about this folk hero, stroll to the monument of Janez Vajkard Valvasor, who is significant for his exploration of Lake Cerknica, explore the anti-Turkish Tabor, the birth houses of two important locals - Jože Udovič and Fran Gerbič, and finally meet the mysterious Jezerko, who treats them to traditional potica. Knowledge of our ancestors' heritage is important for the identity and tradition of our nation.

349

Ključne besede: Cerknica, izkustveno učenje, kulturna dediščina, tradicija, zapuščina prednikov.

Keywords: Cerknica, experiential learning, heritage, tradition, tangible legacy of ancestors.

1 Uvod

V sodobnem času, času nenehnih sprememb in velike količine informacij, hitimo sem ter tja, pozabimo se ustaviti, opazovati okolico, poslušati zgodbe naših starih staršev in se vprašati po stvareh, ki se nam od daleč zdijo samoumevne. Vsak dan hodimo mimo spomenikov, pa ne vemo nič o njih. Vemo, po kom se imenuje naša glasbena šola, a ne vemo nič o njem. Vemo, da je na tisti hiši spominska plošča, pa nikoli nismo prebrali, kaj na njej piše. Zagotovo pa vemo, da na našem pustnem karnevalu nastopajo čarovnice, povodni mož in Martin Krpan, ne vemo pa, zakaj ravno oni.

Glavni namen članka je opredeliti pojem kulturne dediščine in ga umestiti v prostor v neposredni okolici naše šole, ob vznožju Slivnice. S pomočjo virov in literature so prikazane različne oblike dediščine, ki so nam jo zapustili naši predniki. Te so v dveh učnih urah poiskali in raziskali tudi učenci četrtega razreda naše šole.

2 Kulturna dediščina v okolici Cerknice

Na začetku je teoretično opredeljen pojem kulturne dediščine, v nadaljevanju pa je prikazan primer učne ure, namenjene tej tematiki.

2.1 Teoretično o kulturni dediščini

»Vse tisto, kar so ustvarili ljudje in se je tako ali drugače ohranilo, imenujemo kulturna dediščina (Verdev in Razpotnik, 2017: 82). »... so dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti, ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, etnične pripadnosti, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij« (Zakon o varstvu kulturne dediščine, 2008: 1. člen).

Kulturna dediščina je ohranjena v različnih oblikah. Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008, 1. člen) govori o delitvi na snovno in nesnovno dediščino, snovno pa nadalje na premično in nepremično. Verdevjeva in Razpotnikova (2017: 82–85) govorita o predmetnih (cerkve, gradovi, kozolci, kipi, delo in življenje znamenitih ljudi ter njihovi domovi ...) in dediščini nesnovne vrste (ustno izročilo, plesi, običaji, znanja, šege in navade ...). V nadaljevanju je opisanih nekaj primerov snovne in nesnovne dediščine iz neposredne okolice naše šole in domačega kraja, in za katero je pomembno, da jo otroci poznajo ter da se ohranja iz roda v rod.

2.1.1 Šege in navade

Šege ali navade štejemo med nesnovno dediščino, katera predstavlja bistvo našega duhovnega izročila.

Navade se nanašajo na človekova vsakdanja ali praznična opravila in so privzgojena ter del ljudskega izročila nekega okolja. Šege se pojavljajo ob posameznih dogodkih, praznikih in so nekoč bogatile in popestrile človekovo vsakdanje življenje (Verdev, Razpotnik, 2017). Danes se pogosto uporablja sopomenka običaj. Z opuščanjem in spreminjanjem ritualnosti ali obrednosti, tudi navajenostjo in ponavljanjem šeg, se te pogosto spreminjajo v navade. (Hazler, 2005)

Poznana šega naših krajev je polhanje. Viri jo omenjajo že od 13. stoletja dalje. Gre za lov na polhe, ki ga je gospoda dopuščala kmetom. O njem je pisal tudi že Valvazor, ki je po pripovedovanju kmetov navedel, da polhe pase sam vrag (Kuret, 1989b: 79). Polharji čakajo, da se polh poredi. Lov je odprt od 25. 9. do 15. 11. Zaključni se s prvo slano, ko se polhi zapirajo v svoja skrivališča, zaspijo in otpnejo čez zimo. Polšji lov je prinašal velike koristi. Poleg mesa je zdravilna njegova mast, polšji kožuh pa je bil včasih zelo cenjen, saj so iz njega izdelovali polhovke, kape za zimske dni. (Kuret, 1989b: 81)

Ta šega se ohranja še danes, vendar ne v taki razsežnosti kot nekoč. Spominjamo se je tudi na tradicionalni pustni povorki v Cerknici, kjer hudič žene polhe na pašo.

Veliko šeg in navad je povezanih s časom okoli novega leta. Tako se je še dandanes ohranilo miklavževanje in obdarovanje otrok, okraševanje božičnega dreveščka in novoletne jelke, izdelava jaslic ter obisk kolednikov. Koledniki so hodili od hiše do hiše in peli kolednice ter tako ljudem voščili za novo leto. (Kuret, 1989b)

Iz tega časa izhaja tudi tepežkanje. Mladi fantje so s šibo topli predvsem dekleta in mlade žene. Udarci s šibo naj bi prinašali blagoslov in rodnost, zato so jih dekleta potrpežljivo prenašala. Za to so fantom dajale suho meso ali denar, ki naj bi ga porabili v gostilni skupaj z dekleti. V Cerknici je ta šega povsem izumrla. (Kuret, 1989b: 403–404)

Običaji ob božiču so ob peki potice velevali speči tudi božični kruh, ki ima posebno obredno mesto. Župnik, kot so ga poimenovali v Cerknici, je predstavljal velik hleb iz pšenične moke, ki so ga položili v družinski sobi na mizo in ga pokrili z belim prtom. Navada na cerkniškem pravi, da se najmlajšemu otroku položi kruh na glavo, in tako bo žito naslednje leto obrodilo. Kruh so položili v rešetov obod, nanj naložili testene ptičke, deteljice in angelčke. Na dan svetih treh kraljev so ga razrezali in vsi v hiši (tudi živali) so dobili svoj kos. (Kuret, 1989b: 314–319) Kruh se v novoletnem času peče še danes, vendar nima takega simbolnega pomena, kot ga je imel včasih.

Šego izdelovanja butaric na cvetno nedeljo so v Cerknici poimenovali kravji žegen, v njeni okolici pa leseni žegen. Butaro so sestavljale leskove šibe, vsebovati pa je morala bršljan, brin, bodičevje in oljčno vejico. V

cerkev so jo nosile ženske in otroci. Nato so jo zataknil v hlev, v kot za strop, in jo sežgali v peči, ko so zakurili za velikonočno peko. (Kuret, 1989a: 137) Tudi ta šega se še ohranja, vendar ne v taki razsežnosti kot včasih. Najbolj ohranjene pri nas so pustne šege. Po stari pustni šegi se v Cerknici med maškarami mota mūza – čudna žival z ovčjo glavo in nazaj zavihanimi rogovi. Cerknica sodi med izrazite pustne kraje z vsakoletnim karnevalskim sprevodom. V sprevodu ne najdemo zgoraj omenjene mūze, pač pa čarovnico Uršulo s Slivnice, že prej omenjene polhe, jezerskega zmaja, ki bruha ogenj (Kuret, 1989b: 56), povodnega moža, ščuko in žabo iz Cerkniškega jezera ter še veliko drugih likov. Oblast nad dogajanjem ima butalski župan s svojimi svetniki (Kolenc, 2006: 47).

2.1.2 Mitologija

Bruno Bettelheim, ameriški psihoanalitik in psiholog, je v svoji knjigi Rabe čudežnega: O pomenu pravljic (1999) trdil, da imata mitologija in pravljica globok psihološki pomen, saj se dotikata temeljnih človeških vprašanj in omogočata otrokom, da se spopadejo z notranjimi konflikti, strahovi in čustvi. Verjel je, da mitologija služi kot simbolični način, da otroci razumejo zapleteno naravo sveta in preizkusijo različne vloge skozi zgodbe. Ta simbolični jezik jim omogoča, da se identificirajo z junaki, se soočijo s težavami in, kar je pomembno, na koncu poiščejo rešitev, ki jim daje občutek upanja in samozavesti. Mitološki elementi po njegovem omogočajo otrokom, da skozi zgodbe predelajo težave, s katerimi bi se sicer v resničnem življenju težko soočili. Miti so otrokom nudili snov za oblikovanje predstav o nastanku in smislu sveta. V mitih je junak predstavljen kot lik, ki naj bi ga, kolikor je le mogoče, posnemal v lastnem življenju. V njem je skrita duhovna moč v podobi nadčloveških junakov, ki so nenehno izziv navadnim smrtnikom. Kakor koli se smrtniki trudimo, da bi jim bili podobni, vedno smo slabši od njih.

Ljuba Jenče, domačinka iz Cerknice, znana ohranjevalka slovenskega ljudskega izročila pravi, da so tisti, ki so v preteklosti skrbeli za ohranjanje izročila, v svojih zgodbah izražali ljubezen in skrb do otrok ter sveta. Pripovedovanje zgodb in petje ljudskih pesmi je bilo nekoč osrednji del vzgoje, ki je napolnjevala domove. Te dejavnosti so krepile duha, prinašale tolažbo duši in zblíževale ljudi v skupnost (Jenče, 2006: 18). O naših krajih je ohranjenih nekaj drobcev mitoloških in tudi pravljicnih prvin. Tako najdemo pripoved o zmaju iz jame Karlovice ob Cerkniškem jezeru, o belih ženah s Slivnice, ki so živele tu, preden so po izročilu prišle sem čarovnice, o kovaču, ki je ugnal peklenščke in o Martinu Krpanu, ki je izviral iz Bloške planote, nedaleč stran od tu in tovoril angleško sol. (Jenče, 2006: 214–215)

Eden izmed junakov je bil tudi povodni mož ali Jezerko, kot ga kličemo pri nas na Cerkniškem. Ta mož se v pripovedkah in legendah pojavlja iz različnih koncev Slovenije, tudi iz našega. Domačini iz Cerknice in okolice smo zelo ponosni na naše jezero, ki leži v neposredni bližini. Prišlekom radi pripovedujemo legendo o nastanku Cerkniškega jezera, ki jo je v knjigi *Cerkniško jezero* zapisal nadučitelj Jožef Žerovnik (1989). Govori o dveh gradovih, Karlovškem in Šteberškem. Prvi je stal ob Mali Karlovinci, drugi pa na nasprotni strani ob vznožju Križne gore. Graščaka sta se sovražila, Šteberški sin in Karlovška hči pa sta se imela rada. Takrat je bila dolina, ki jo danes pokriva jezero, še suha. Šteberčan se odloči, da prosi Karlovčana za roko njegove hčerke. Ta od njega zahteva, da mora dolino med obema gradovoma zaliti voda in da bo moral svojo ženo pripeljati v njegov dom s čolnom. Ko se mladenič sklonjene glave vrača domov, sreča povodnega moža. Ta mu svetuje, naj zagradi požiralno jamo, in voda se ne bo mogla več izlivati vanjo. To stori, in voda res zalije okolico, vendar se Karlovčan ne drži obljube in hčere ne pusti omožiti z njim. Tako se zaljubljenca na skrivaj dobivata ponoči. Dekle je vsako noč postavljalo luč na južno stran, da ne bi zapeljal k požiralni jami. Neke viharne noči pa tuj plemenitaš, ki je hotel Karlovčanko za svojo ženo, prestavi luč in Šteberčan potone v jami. Nesrečno dekle skoči čez grajsko obzidje in utone v jezeru.

2.1.3 Snovna dediščina

Prva omenjena stavba na Cerkniškem je bila Marijina cerkev, ki je na sedanjem mestu nastala že v 9. stoletju. Kmalu so se ljudje začeli naseljevati okoli nje, in nastalo je večje naselje. Cerkev je bila zanimiva, ker je bila že takrat zidana in ne lesena. (Kolenc, 2006: 39) Roparske tolpe turške vojske so naselje skupaj s cerkvijo požgali, zato so domačini okoli obnovljene cerkve postavili velik protiturski tabor. Ta je imel pet stolpov in dva niza zidanih kašč, ki sta omogočala zatočišče, nastanitev in oskrbo za 500 do 1000 ljudi. Bil je obdan z jarkom. Vanj je vodil

dvižni most, viseč na eni verigi. Danes sta ohranjena še dva stolpa, Urbancov in Jurčkov. Ob drugem stolpu je ohranjen še del nekdanjih taborskih kašč. Ostali deli obrambnih naprav so bili porabljeni za gradnjo okoliških hiš. (Kolenc, 2006: 40–43)

V Urbancovem stolpu se je rodil pesnik, prevajalec, pisatelj in esejist Jože Udovič, ki je med drugim prejel Prešernovo in Sovretovo nagrado za svoja dela (Hribar, 2020: 12). Cerkev Marijinega rojstva predstavlja značilen slovenski tip gotskih cerkva s tremi ladjami enake višine. Grajena je bila hkrati s taborom, dokončana pa v 16. stoletju. Vsi štirje oltarji so baročni. Pod cerkvijo je kript, polna kosti. Na zunanji steni cerkve je plošča v gotici, ki pripoveduje, da so leta 1472 Turki opustošili Cerknico in požgali cerkev (Kolenc, 2006: 43).

Pomembna zgradba za ponos in identiteto Cerknice v neposredni bližini cerkve je dom znamenitega opernega pevca, dirigenta, pedagoga in skladatelja Frana Gerbiča. Njegova rojstna hiša je bila po hčerini smrti leta 1964 obnovljena in preurejena v muzej. (Kolenc, 2006: 44)

Med najbolj prepoznavnimi spomeniki v naselju je kip Martina Krpana, delo domače kiparke Milene Braniselj, ene izmed pomembnih sodobnih umetnic tega kraja (Kolenc, 2006: 48). V neposredni bližini Tabora je postavljen spomenik v čast Janezu Vajkardu Valvazorju. Da je Cerkniško jezero postalo tako slavno po vsem svetu že ob koncu 17. stoletja, ima največje zasluge prav on. Zaradi temeljite razprave o Cerkniškem jezeru so Valvazorja leta 1687 izvolili za člana Kraljeve družbe v Londonu, kar je bilo zanj veliko priznanje in čast, saj so v družbi delovali le najuglednejši znanstveniki. S tem je dosegel edino, toda izjemno uradno priznanje za svoje raziskovalno delo in se tudi vidno uvrstil med evropsko intelektualno elito svojega časa. (Reisp, 1987: 102)

Med tradicionalnimi, a še vedno uporabnimi gospodarskimi poslopji, dajejo podeželskim naseljem posebno podobo kozolci (Gams idr., 1998: 324). V našem mestu so se ohranili še danes in so postavljeni predvsem na obrobju naselja. Prvotno so bili namenjeni sušenju in hrambi sena. Čeprav so marsikje še vedno v uporabi, jih je že mogoče uvrščati med etnografske zapuščine naselja. V Cerknici se pojavlja vezani kozolec, imenovan toplar. Ima dva ali več vzporednih vrst stebrov in so pokriti s streho (Gams idr., 1998: 325). Pojavljajo se na obrobju naselja.

2.2 Spoznavanje kulturne dediščine v šoli

352

Učenci v razredu dobijo šest kuvert, kompas in tablični računalnik. Izvejo, da bodo odšli ven in da morajo na vsaki točki na tablici prebrati besedilo, ob koncu pa odpreti pismo, ki daje nadaljnja navodila. Ko odprejo prvo kuverto, je v njej zapisana uganka. Rešitev uganke je kozolec. Na igrišču poiščejo model kozolca. Tam preberejo besedilo na tablici, ki govori o tem, kaj je kozolec, čemu je namenjen in kakšne vrste kozolcev poznamo. Ker stojijo predaleč od šole, da bi si jih ogledali v živo, si učenci ogledajo njegovo manjšo različico.

Slika 1: Opazovanje modela kozolca (foto: Anja Turk).

Druga postaja jih vodi pred kulturni dom, kjer stoji kip Martina Krpana. Tam preberejo besedilo o tem, da je bil Martin Krpan glavni junak istoimenske povesti Frana Levstika. V njej je zapisano, da je bil Krpan rojen na Vrhju pri Sveti Trojici, ki leži nedaleč stran na Bloški planoti. Na kratko je predstavljena njegova zgodba in junaško dejanje. Ker je Krpan postal skorajda ljudski junak, so pred kulturnim domom v Cerknici postavili kip, ki predstavlja center kulture v našem mestu.

Preko opisa poti pridejo na naslednjo točko. Tokrat stojijo pred spomenikom, ki je bil postavljen ob 300-letnici izida knjige *Slava vojvodine Kranjske*, ki jo je napisal Janez Vajkard Valvazor. Učenci so seznanjeni s tem, kako je Valvazor povezan z našimi kraji.

V četrti kuverti imajo učenci navedene fotografije. Prikazujejo objekte in predmete v neposredni bližini. Naloga učencev je, da pravilno povežejo dane pojme s fotografijami. Nato vse, kar je na fotografijah, poiščejo. So namreč na območju starega mestnega jedra, kjer najdemo ostanke tabora iz časa turških vpadov. Poiščejo oba stolpa.

Slika 2: Pri Urbancovem stolpu (foto: Anja Turk).

Na enem izmed njiju najdejo spominsko ploščo Jožetu Udoviču, ki se je rodil v tej zgradbi. V okolici najdejo tudi njegov kip, ki stoji pred vhodom v osrednjo knjižnico, poimenovano po njem. Sprehodijo se do cerkve Marijinega rojstva, kjer poiščejo kamnito gotško ploščo z napisom.

Peta kuverta učencem poda navodilo, naj na tabličnem računalniku predvajajo pesem. Učenci poslušajo eno izmed pesmi, ki jo je uglasbil naš pomemben skladatelj Fran Gerbič. Učenci ugotovijo, da zelo blizu cerkve stoji njegova rojstna hiša s kipom in klopco, kjer je običajno posedal. Na klopci preberejo nekaj posebnosti iz njegovega življenja.

V šesti kuverti jih čaka fotografija Jezerka – povodnega moža – in navodilo, naj dobro pogledajo, kje se nahaja. V navodilu učencem piše, da ga, če bodo dovolj hitro na mestu, kjer so fotografije posnete, lahko še ulovijo. Fotografije so nastale pri šoli, zato se učenci odpravijo proti njej. Ko pridejo na mesto, jih čaka pismo. V njem je zapis v narečnem jeziku.

Slika 3: Pismo Jezerka (foto: Anja Turk).

Tudi ta se ohranja na tem območju že skozi stoletja in je del zapuščine naših prednikov. Jezerko jih nagovori in povpraša, če so uspešno rešili vse naloge, ki jih je pripravil. Nadalje jim razloži, da je tudi sam del te zapuščine. Učencem pove, da je on tisti, ki je v legendi o nastanku Cerkniškega jezera ustvaril jezero, pa tudi tisti, zaradi katerega so domačini za pustno povorko naredili velik lik povodnega moža. Pove tudi, da se ljudem ne kaže rad in da je za njih naredil izjemo. Ker so bili pridni, jih je presenetil s sladkim presenečenjem. Spekel jim je najbolj prepoznavno slovensko sladico – potico. Učenci se z njo posladkajo in s tem zaključijo dejavnost.

Izvedena dejavnost je učencem na izkustven način prikazala zapuščino naših prednikov v neposredni bližini šole. Učenci so si učno snov zagotovo bolje zapomnili, kot če bi o njej govorili v razredu. Omogočila je poglobljanje znanja in predvsem njegovo osmišljanje. Dediščino so lahko ne le videli, ampak tudi slišali in okušali, kar je obogatilo njihovo izkušnjo in okrepilo razumevanje. Z različnimi dejavnostmi na terenu so na zanimiv in igriv način prišli do znanja, kar je pozitivno vplivalo na njihovo motivacijo in zavzetost. Učence je malo skrivnostno vodena pot pritegnila, ker so morali vse namige in naloge opraviti sami, brez dodatnih navodil učitelja. Vključenost skrivnostne ljudske osebe, ki se jim je izmikala, je še povečala njihovo zanimanje in željo po sodelovanju. Zaključek dejavnosti je bila za učence sladka nagrada, kar je okrepilo pozitivne spomine in občutek dosežka. Učenje na prostem je bilo še posebej spodbudno za učence, ki se bolje učijo skozi gibanje in interaktivne dejavnosti. Svež zrak in fizična aktivnost sta prispevala k pozitivnemu vzdušju in dodatni motivaciji za delo. Učenci so poročali, da jim je bila aktivnost všeč, ker so se počutili bolj svobodno in vključeno v proces učenja. Takšne izkušnje lahko dolgoročno prispevajo k pozitivnemu odnosu do učenja in večjemu zanimanju za raziskovanje lastne kulturne dediščine. Dejavnost je s tem učencem ponudila ne le novo znanje, temveč tudi priložnost za osebno rast, večjo samozavest in zavedanje, da so del pomembnega zgodovinskega in kulturnega mozaika.

3 Zaključek

Kulturna dediščina je dragocen zaklad, ki presega zgolj pomembne predmete in spomenike, ki nas spominjajo na preteklost. V sebi nosi vrednote, znanja, modrosti in tradicije, ki so jih naši predniki skozi stoletja oblikovali in ohranjali. Da bi zagotovili trdno prihodnost, moramo skrbno varovati to bogato zapuščino ter jo zavestno negovati in prenašati naprej. V času novodobne globalizacije, kjer se meja med narodi pogosto zabriše in kjer je sprememba edina stalnica, postaja skrb za ohranjanje lastne kulturne identitete še toliko bolj ključna. Dediščina je vsepovsod okoli nas, ni le v stavbah, oblačilih ali starih običajih, temveč jo najdemo povsod – v jeziku, glasbi, zgodbah in ljudskih izročilih, ki so vtkana v naš vsakdan. Vendar bomo brez poznavanja njene vsebine in zavestnega sprejemanja in ohranjanja dediščinskih vrednot izgubili svojo lastno identiteto. Znanja in modrosti, ki izvirajo iz naše preteklosti in izkušenj naših prednikov, nas učijo pomembnih lekcij o življenju in so smerokaz za prihodnost. Ta izročila so del naše kolektivne zavesti in jih ne smemo dopustiti, da jih čas izbriše. Ohranjanje teh posebnosti nam pomaga razumeti, kdo smo, in kje so naše korenine, kar nam omogoča, da z večjo samozavestjo stopamo naprej.

Učne aktivnosti, kot so ure na prostem, kjer se učenci neposredno seznanijo z zapuščino naših prednikov, so več kot le poučevanje. So gradnik trajne zavesti in spoštovanja do okolice, zgodovine ter vrednot, ki nas obdajajo. Ko četrtošolci odkrijejo zgodovinske in kulturne zaklade svoje okolice, jih to ne le pouči, temveč jih tudi poveže z domačo skupnostjo. To jih navdihne in jim pomaga razumeti, da so del večje zgodbe – zgodbe naroda in prostora, ki ima svoje korenine in posebnosti.

Učitelji kot vodje in mentorji nosimo pomembno vlogo pri oblikovanju teh zavesti. Naša naloga je, da učence učimo o pomembnosti njihovega okolja in jih spodbujamo, da spoštujejo svojo kulturno dediščino ter jo znajo ceniti. Z zgledom jim pokažemo, kako biti ponosni na svojo domovino, na pokrajino, narečni jezik in tradicijo, ki so ji del. S tem utrjujemo občutek pripadnosti, ljubezni do lastne kulture in zavedanja identitete. Z vsakim korakom, ki ga naredimo v smeri izobraževanja o kulturni dediščini, gradimo most med preteklostjo in prihodnostjo – most, po katerem bodo hodile tudi generacije, ki bodo prihajale za nami.

4 Viri in literatura

- Bettelheim, Bruno (1999): *Rabe čudežnega: O pomenu pravljic*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Gams, Ivan; Vrišer, Igor; Bernot, France idr. (1998): *Geografija Slovenije*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Hazler, Vito (2005): Nesnovna kulturna dediščina. V Janez Bogataj (ur.): *Nesnovna kulturna dediščina: zbirka Dnevi kulturne dediščine* (str. 5-7). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Pridobljeno 27. 8. 2024: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgicfindmkaj/https://www.zvkds.si/wp-content/uploads/2024/04/15_2005_nesnovna_kulturna_dediscina_slo.pdf.
- Hribar, Marija (2020): Cerknica. V Marija Hribar (ur.): *Od Unca do Zahriba, od Osredka do Laz*. Zbornik člankov o krajih in ljudeh občine Cerknica, ki so bili objavljeni v občinskem glasilu Slivniški pogledi v letih 2014–2020 (str. 12–17). Cerknica: Občina Cerknica v sodelovanju s Knjižnico Jožeta Udoviča.
- Jenče, Ljoba (2006): *Sedi k meni, povem ti eno pravljico: za ohranjanje slovenskega izročila*. Zbornik prvega simpozija pravljicarjev: priročnik pripovedovanja pravljic I. Maribor: Mariborska knjižnica.
- Kolenc, Drago (2006): *Dober dan, Krpanova dežela: Sprehodi po notranjskih poteh*. Postojna: Notranjsko-kraški regionalni zavod za turizem Postojna.
- Kuret, Niko (1989a): *Praznično leto Slovencev*. Prva knjiga. Ljubljana: Družina.
- Kuret, Niko (1989b): *Praznično leto Slovencev*. Druga knjiga. Ljubljana: Družina.
- Reisp, Branko (1987): *Korespondenca Janeza Vajkarda Valvasorja z Royal Society*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Verdev, Helena; Razpotnik, Jelka Miranda (2017): *Radovednih 5*. Učbenik za družbo v 4. razredu osnovne šole. Ljubljana: Založba Rokus Klett.
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008). *Uradni list RS, št. 16/08* (15. 2. 2008).

PREOBLECIMO LJUDSKO PRAVLJICO

LET'S REIMAGINE A FOLK TALE

Urška Vrbovšek (urska.vrbovsek@guest.arnes.si), prof. razrednega pouka, učiteljica na razredni stopnji, OŠ Notranjski odred Cerknica.

Slovenija

Povzetek

Prispevek predstavi proces ustvarjanja pravljice z glasbo. Glavno vlogo v njej ima besedna vsebina, glasbeni premori pa dogajanje podkrepijo. Z učenci 4. razreda smo pri pouku glasbene umetnosti skozi celo šolsko leto ustvarjali pravljico z glasbo. Osnova za pravljico je bilo besedilo Pripovedka o nastanku Cerknškega jezera. Z učenci smo izbrali zvočne slike in uporabili različna zvočila. Učenci, ki obiskujejo glasbeno šolo in igrajo na različne instrumente, so v glasbeno-dramski predstavi tudi zaigrali nanje. Ker je besedilo vzeto iz zakladnice ljudske zapuščine, je le-to zelo gnetljivo in dovzetno za različne spremembe in je za oblikovanje pravljice z glasbo zelo primerno. Učenci so s tem spoznali bogastvo ljudskega izročila, ki pa so ga lahko preoblikovali na svoj unikaten način. Njihova ustvarjalnost in povezanost v tem procesu jim je vlila samozavest in okrepila zavedanje njihove identitete ter moči skupnosti.

Abstract

The article presents the process of creating a fairy tale with music. The main role is played by the verbal content, while musical pauses support the unfolding events. In music class, the 4th-grade students spent the entire school year creating a fairy tale with music. The foundation for the fairy tale was the text "The Tale of the Creation of Lake Cerknica." Together with the students, we selected soundscapes and used various sound-producing objects. Students who attend music school and play different instruments also performed on them during the musical-dramatic performance. Since the text is taken from the treasury of folk heritage, it is very flexible and open to various changes, making it highly suitable for creating a fairy tale with music. Through this process, the students became familiar with the richness of folk tradition, which they were able to reshape in their unique way. Their creativity and teamwork throughout the process instilled confidence in them, strengthened their sense of identity, and allowed them to experience the power of community.

Ključne besede: ljudsko izročilo, pravljica z glasbo, učenci, zvočne slike.

Keywords: folk tradition, fairy tale with music, students, soundscapes.

1 Uvod

Pri svojem delu v razredu uporabljam različne ustvarjalne pristope. Zavedam se velikih ustvarjalnih zmožnosti svojih učencev in si želim, da bi te zmožnosti lahko pokazali in jih razvijali. Vsaka skupina otrok je drugačna, zato moram vedno iskati nekaj novega. Poskusim se osredotočiti na to, kar že zmorejo, in tisto, kar bodo z nekaj vaje zagotovo zmogli. Pogosto se z učenci najdemo tudi pred izzivom, kako sposobnosti in ustvarjalnost oblikovati v celoto in jo predstaviti na različnih prireditvah.

Za ustvarjanje pravljice z glasbo pri pouku glasbene umetnosti v 4. razredu sem se odločila, ker sem v skupini po nekaj urah poučevanja opazila zelo veliko glasbeno nadarjenost in velik ustvarjalni potencial. V tem prispevku bom predstavila, kako sem učence vodila skozi proces in kaj smo skupaj ustvarili.

2 Poznavanje korenin je temelj pripadnosti, pripadnost pa temelj narodnega ponosa

Nacionalna identiteta ni nekaj, kar nam bi bilo položeno v zibelko in bi zrastle skupaj z nami. Njen razvoj potrebuje skrb, čas in jasno načrtano pot, kako bomo prišli do nje.

Preplet lokalnega z globalnim je danes izjemno intenziven. Med seboj se prepletajo različne kulture, jeziki, običaji, rase, narodi ... Izzivi za izgradnjo nacionalne identitete so zato zelo veliki. Pri vzgoji za domoljubje se lahko opremo na tri področja: družina, šola in družba. Na vseh treh področjih lahko gradimo pozitiven odnos do domovine Slovenije, do slovenske kulture, jezika, zgodovine, običajev in izročila. (Ašič, 2024)

Občutek narodnega ponosa se oblikuje skozi pripadnost narodu. Vendar pa otrok najprej razvije občutek pripadnosti manjšim, bližnjim skupnostim. Začne se v družinskem krogu, nato pa se ta občutek širi na prijatelje, razredno skupnost in druge manjše skupine. Šele ko otrok raste, lahko razvije tudi občutek pripadnosti večjim skupnostim, kot je narodna skupnost.

Najpomembnejši občutek, ki ga otrok doživi v svoji družini, je občutek varnosti. V tej majhni, a v odnosih zelo intenzivni in bogati skupnosti, se zgodijo ključni procesi za njegov nadaljnji razvoj. Starši, ki se zavedajo pomena domoljubne vzgoje, otroku berejo slovenske pravljice in pesmi ter ob državnih praznikih izobesijo slovensko zastavo. Skupaj z otrokom raziskujejo naravne lepote in kulturne znamenitosti Slovenije. Tako se ob odkrivanju vsega kulturnega in naravnega bogastva krepi tudi pozitiven odnos do naroda in domovine.

Šola učencem lahko nudi občutek pripadnosti in je zato pomembna za njihov osebni razvoj, pa tudi razvoj nacionalne identitete. Tam se srečujejo s slovenskim jezikom, literaturo, zgodovino, umetnostjo, pesmijo. Na šolah so organizirane prireditve ob pomembnih državnih praznikih; decembra je to dan samostojnosti in enotnosti, februarja slovenski kulturni praznik in spomin na pesnika Franceta Prešerna, ter junija dan državnosti. Na šolskih prireditvah, ki so pogosto odprte tudi za starše in ostale krajanke, mentorji po navadi zgradijo dogajanje, ki temelji na domoljubnih vsebinah. Z učenci se spomnijo slovenske zgodovine in kulture, zgodovinskih dogodkov ob osamosvojitvi Slovenije in poudarijo pomen pridobitve samostojne slovenske države. Na šolah, kjer je prisotna močna tradicija zborovskega petja, na prireditve redno vključuje tudi svoje pevce. Ti s slovensko pesmijo dvigajo svoj narodni ponos, ki ga gotovo začutijo tudi poslušalci.

Domoljubje se kaže kot ljubezen do doma, domovine in naroda, pa tudi do jezika, kulture, zemlje, vrednot in tradicije, ki so za narod ključnega pomena. Slovenci svojo pripadnost pogosto izkazujemo ob uspehih športnikov, žal pa redkeje ob dosežkih umetnikov in znanstvenikov. Praznovanja v spomin na ustanovitev slovenske države so pogosto medel odsev tiste povezanosti, ki smo jo čutili ob razglasitvi samostojnosti in boju za njen obstoj. V družbi se širi brezbrižnost do elementov, ki nas kot narod povezujejo, medtem ko se krepi prepričanje, da sta svetovljanstvo in evropska identiteta pomembnejša od narodne pripadnosti, demokracija pa nujno povezana z multikulturalnostjo. Narodni ponos je včasih po krivici označen za ksenofobijo in nestrpnost. (Cencič, 2021)

Ne smemo pa pozabiti na močne zgledne domoljubja, ki jih najdemo pri slovenskih izseljencih. Ti že desetletja v tujini ohranjajo slovensko kulturo z organiziranjem tečajev slovenskega jezika, druženjem ob slovenski ljudski glasbi in pripravljanjem koncertov slovenske glasbe. Narodni obstoj je odvisen od vsakega posameznika, zato smo vsi odgovorni, da narodno bogastvo, ki smo ga prejeli od prednikov, ohranimo za naše potomce.

3 Glasbena pravljica ali pravljica z glasbo?

Glasbena pravljica je delo, ki ga ustvari skladatelj. Instrumentalna glasba poslušalcu predstavi značajske lastnosti junakov, ponazori njihovo gibanje in podkrepi dogajanje v pravljici. Vokalna glasba v njej po navadi prevzema vlogo pripovedovalca zgodbe. Igor Saksida (1998) glasbeno pravljico opredeli kot posebno vrsto pravljice. Ob njej se otrok nauči zapeti pesem, poleg tega pa vsebuje tudi elemente literarne zvrsti. Pripoved tako vsebuje ritem, glasbo, ponavljanje besed in zvočnost jezika, pesmi pa povezujejo dogodke v celoto.

Pravljica z glasbo združuje besedno in glasbeno vsebino. V njej ima osrednjo vlogo govorjeno besedilo, glasba pa predstavlja premor, ki z zvočno sliko poudari dogajanje. Zanj so značilni domišljjski junaki in domišljjska doživetja. Glasba v pravljici z glasbo je lahko vokalna, instrumentalna ali pa vokalno-instrumentalna. Pomembno je, da se besedilo ujema z glasbo in ji omogoča enakovreden vstop v dogajanje. (Borota, 2015)

Razmerje med glasbo in besedilom v pravljici z glasbo je lahko različno. Včasih je v ospredju besedna vsebina, glasba pa pripoved le dopolnjuje z zvočnimi slikami in pesmimi. V takem primeru v pripoved vključimo krajše zvočne primere ali pa pesmi, ki se povezujejo z besedilom. Glasba naj bo v takem primeru razmeroma preprosta. (Borota, 2015)

Besedna in glasbena vsebina sta lahko v pravljici z glasbo v enakovrednem razmerju. Glasbe v tem primeru opisuje in ponazarja junake, ter dogajalni čas in prostor. Lahko pa je glasbena vsebina tudi pomembnejša od besedne. Takrat glasba sama po sebi opisuje dogajanje v pravljici. (Voglar, 1987)

Učenci zelo dolgo niso vedeli, da smo v procesu ustvarjanja pravljice z glasbo. Sama sem najprej želela vedeti, katere inštrumente igrajo tisti, ki obiskujejo glasbeno šolo in kakšen je njihov nivo znanja. Zato sem jih povabila k sodelovanju na razrednem koncertu. Na njem smo slišali trobento, dve violini, kitaro, flavto ter dve harmoniki. Učenci so zaigrali skladbe, ki so jih sicer pripravljali tudi za nastope v glasbeni šoli in tako pred sošolci izkazali svoje znanje. Koncert smo pripravili v prazničnem decembrskem času in je bil res lep dogodek, na katerega so učenci povabili tudi svojo razredničarko.

Del priprave na ustvarjanje pravljice z glasbo je vključeval tudi oblikovanje kratke glasbene pravljice. Pri tej zvrsti pravljice je glasba pomembnejša od besedila, zato je glasbe več kot besed (Voglar, 1987). V njej glasba prevzema vodilno vlogo in sama po sebi pripoveduje ter opisuje dogajanje. Učenci so poskušali v besedilu poiskati čim več možnosti za ustvarjanje zvočnih slik.

Zgodba, po kateri so ustvarjali kratko glasbeno pravljico, je iz ljudskega izročila. Besedilo je povzetek ljudske pesmi Dekle je po vodo šla. Učenci so najprej narisali dele pravljice, ki bi jih lahko zvočno ponazorili. Sledil je izbor Orffovih in lastnih inštrumentov za posamezne zvočne slike. Nazadnje so določili ritem igranja in trajanje posamezne zvočne slike.

4 Odnos učencev do glasbenih vsebin pri pouku glasbene umetnosti

Preden smo z učenci vstopili v proces ustvarjanja pravljice z glasbo na osnovi ljudske pravljice Povedka o nastanku Cerknškega jezera, sem učence prosila za sodelovanje v kratki anketi. Anketa ni bila anonimna, ker sem jo ob koncu šolskega leta ponovila in nato primerjala rezultate.

Učenci so v prvem delu ankete s števili od 1 do 5 ocenjevali, koliko določena trditev zanje drži.

- Prva trditev »Pri GUM rad prepevam pesmi«, je bila povprečno ocenjena s 3,8 točk.
- Druga trditev »Pri GUM rad igram na lastne inštrumente«, je bila povprečno ocenjena z enakim številom točk.
- Tretja trditev »Pri GUM rad poslušam različne skladbe«, je dobila v povprečju najvišjo oceno, to je 4,2 točke.
- Četrta trditev »Pri GUM rad igram na Orffove instrumente«, je v povprečju dobila najnižjo oceno, to je 3,6 točke. Ta ugotovitev me je presenetila, saj v teh letih poučevanja glasbene umetnosti nisem nikoli doživela, da učenci ne bi želeli igrati na Orffove inštrumente. Prej se zgodi nasprotno – ko odprem škatlo z inštrumenti, je tistih, ki si želijo igrati nanje, toliko, da po navadi ne morejo vsi priti na vrsto.

Z anketo sem ugotovila, da je polovica učencev vključena v šolski pevski zbor, kar 10 od 18 pa jih obiskuje glasbeno šolo. Vprašala sem jih še o njihovih glasbenih vzornikih. Večinoma so to njihovi učitelji inštrumentov, velika glasbena imena zabavne glasbe pa (zaenkrat) niso njihovi glasbeni vzorniki. V anketo so lahko napisali še, katero pesem so najraje prepevali v vrtcu ter v kateri inštrument bi se najraje spremenili.

Ob koncu šolskega leta so reševali le prvi del ankete – koliko določena trditev o glasbenem izvajanju zanje drži. Ugotovila sem, da se je pozitiven odnos do petja pesmi, poslušanja skladb in igranja na lastne ter Orffove inštrumente okrepil. Najbolj se je okrepil pozitiven odnos do igranja na lastne inštrumente. Sklepam, da tudi zaradi intenzivne priprave na razredno predstavitev pravljice z glasbo Pripovedka o nastanku Cerkniškega jezera.

5 Pravljica iz ljudskega izročila

Slovensko ljudsko izročilo je izredno bogato in zaradi vestnih zapisovalcev tudi dobro ohranjeno. Ker se je dolgo ohranjalo preko ustnega izročila, obstajajo številne variante ali različice istega besedila. Ljudsko slovstvo nam tako omogoča ogromno možnosti za spreminjanje samega besedila. Prav ta lastnost je bila zame pri izboru besedila za ustvarjanje pravljice z glasbo zelo pomembna. Zavedala sem se, da glasba ni le dodatek, ampak mora v pravljici z glasbo postati del zgodbe. Besedilo smo zato najprej zelo oklestili, saj se je šele potem v njem pojavil prostor, ki smo ga lahko napolnili z glasbo.

5.1 Pripovedka o nastanku Cerkniškega jezera

Za ustvarjanje glasbene pravljice smo izbrali Pripovedko o nastanku Cerkniškega jezera. Nekateri so besedilo že poznali, drugi pa so se z njim srečali prvič. Pripovedka je ljubezenska zgodba dveh mladih ljudi, ki izhajata iz sprtih družin. Lahko bi rekli, da sta mladi Šteberčan in Karlovška hči Romeo in Julija s Cerkniškega polja.

Princ s šteberškega gradu in princesa s karlovškega gradu se pogosto srečujeta v gozdu in se zaljubita. Skrbi ju, da njuna očeta poroke ne bosta dovolila, ker sta družini sprti zaradi starih zamer. V času, ko je bilo Cerkniško polje še suho, je namreč na viteških igrah gospodar šteberškega gradu do smrti premagal Karlovčana. Zamera se je tako vlekla že dolgo vrsto let. Mladi Šteberčan se vseeno opogumi in stopi pred očeta svoje izvoljenke ter ga prosi za njeno roko. Vendar ga stari Karlovčan postavi pred nemogočo nalogo – ko se bo lahko s čolnom pripeljal na grad po nevesto, takrat se bo lahko poročil z njo. To izgleda nemogoča naloga, vendar pa Šteberčanu priskoči na pomoč povodni mož in mu pove, kako lahko Cerkniško polje res prekrije jezero. Svetuje mu, naj volovske kože povezne na požiralnik, te pa naj zasuje z ilovico. Ker vode potokov, ki pritečejo na Cerkniško polje ne bodo mogle odtekat, se bodo zbrale in nastalo bo jezero. Mladi Šteberčan res naredi, kot mu svetuje povodni mož. Cerkniško polje prekrije jezero in zaljubljenec s spremstvom se s čolnom odpelje po izvoljenko. (Jenče, 2015)

V ljudskem izročilu se povedka konča s smrtjo obeh zaljubljenцев, saj stari Karlovčan svoje obljube ne drži. Mladega Šteberčana pogoltne voda v požiralniku in ko za smrt svojega ljubega izve mlada Karlovčanka, skoči z zidu in umre tudi sama. Mi pa smo konec povzeli po slikanici Prepovedana ljubezen (Pergar, 2011) in tako ustvarili srečen konec te lepe ljubezenske zgodbe. V njej oba očeta sprevidita svojo zmoto in prekličeta dolgoletno sovraštvo. Zaljubljenca se poročita, svatba pa je dolga in bučna.

Ob pripravi odrske postavitve za prireditev ob dnevu državnosti so se kot razredna skupnost zelo povezali. Vsak od njih je imel svojo vlogo, za katero se je potrudil po najboljših močeh. Tu moram omeniti dejstvo, da to ni bila skupina interesne dejavnosti, kamor bi se vpisali le tisti bolj nadarjeni in zainteresirani posamezniki, ki so po navadi zelo angažirani za delo in nimajo težav z nastopanjem. To je bil oddelek 4. razreda z nadpovprečnim številom glasbeno nadarjenih učencev. Res je bilo v skupini tudi nekaj nezainteresiranih otrok, ki jim je bila priprava na skupni razredni nastop nekoliko odveč. Z razdelitvijo vlog v tej glasbeno-dramski predstavi sem imela zato nekaj težav. Nekateri učenci bi namreč lahko prevzeli katerokoli vlogo in celo več njih, nekaterim pa bolj vidne vloge nisem mogla podeliti in so nastopili le v skupinskih kadrih.

Najboljši kader naše predstave je bila po mojem mnenju uprizoritev nevihte. Učenci so takrat postali orkester in so z lastnimi instrumenti (s tleskanjem s prsti, z jezikom, z rokami in nogami) uprizorili zvoke, ki jih slišimo ob padanju dežja in prehodu nevihte. Občutek skupnosti ob tem skupnem muziciranju je bil izjemen in so ga odlično podali tudi poslušalcem.

5.2 Zvočne slike

Po preoblikovanju besedila Pripovedka o nastanku Cerknškega jezera je sledilo oblikovanje zvočnih slik za besedilo. To je potekalo v štirih fazah:

- zbiranje idej za zvočno sliko in raziskovanje zvoka,
- odbiranje glasbil/zvočil in izbiranje zvokov,
- snovanje idej in oblikovanje glasbenih zamisli,
- oblikovanje glasbene celote. (Borota, 2015)

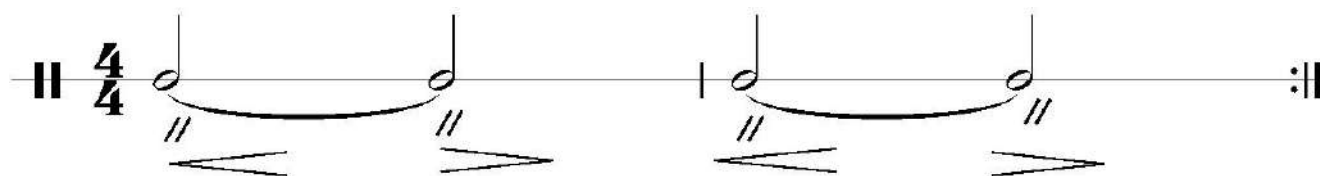
Predstavljam nekaj zvočnih slik (vir: Notni zapis, lastni vir), ki smo jih učenci vstavili v besedilo.

Bojevanje viteзов dveh gradov. Izvajamo s činelami:

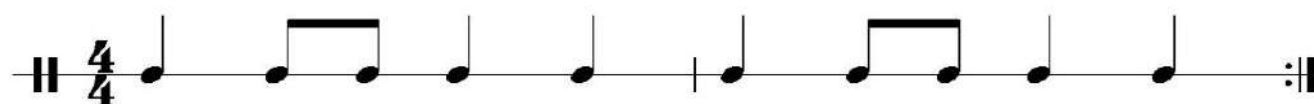
Slika 1: Notni zapis činele.

Šumenje potokov. Izvajamo z ropotuljo in glasovno – ŠŠŠŠŠ

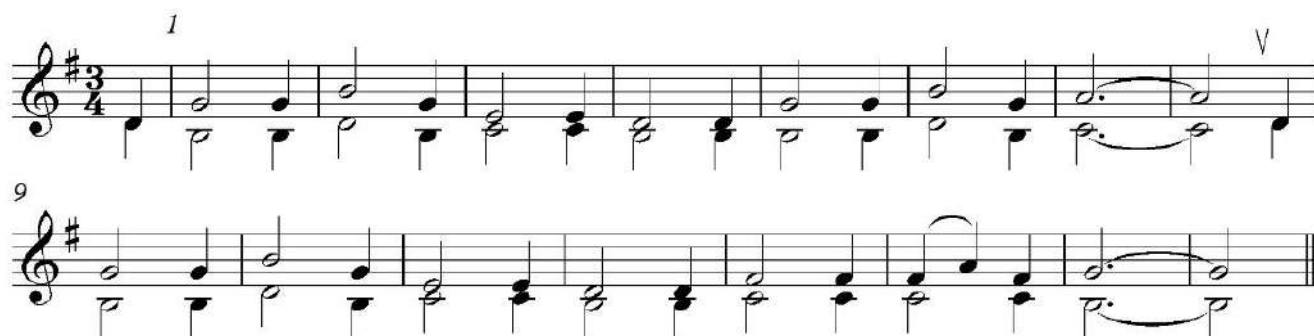
Slika 2: Notni zapis ropotulja.

Prihod čolnov pred karlovški grad. Izvajamo z malim bobnom, ropotuljo in tamburinom.

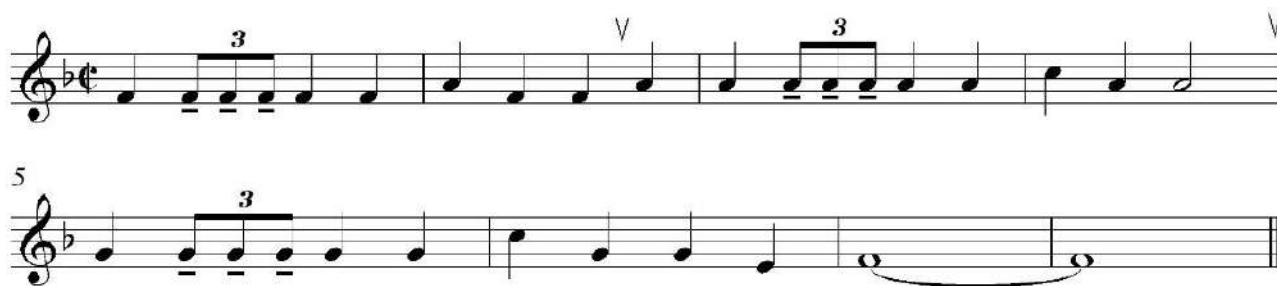
Slika 3: Notni zapis mali boben, ropotulja, tamburin.

Melodična tema zaljubljenega para. Izvaja duet violin.

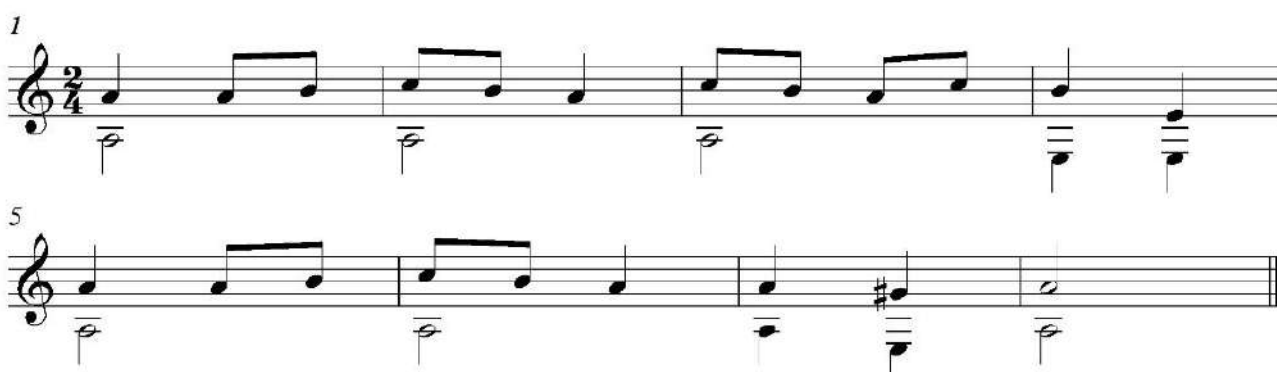
Slika 4: Notni zapis duet violin.

Prihod Šteberčana s spremstvom pred karlovški grad. Fanfare izvaja trobenta.

Slika 5: Notni zapis trobenta.

Melodična tema povodnega moža. Izvaja duo flavte in kitare.

Slika 6: Notni zapis duo flavta in kitara.

362

Nevihta. Izvajajo vsi učenci z lastnimi instrumenti. Upoštevamo naslednje zaporedje zvokov:

drgnemo dlan ob dlan - tleskanje s prsti - tleskanje z jezikom - tolčemo z rokami po kolenih - z nogo butnemo ob tla - tolčemo z rokami po kolenih - tleskanje z jezikom - tleskanje s prsti - drgnemo dlan ob dlan

Pri izvajanju nevihte so bili učenci razporejeni v tri skupine, ki so v določenem časovnem zamiku izvajale zgoraj opisano zaporedje zvokov. Določili smo dirigentko, ki je nakazovala, kaj katera skupina izvaja. Pri tem je morala biti zelo natančna in odločna, da so ji ostali učenci sledili. Na začetku naših skupnih vaj je bilo izvajanje precej medlo in nenatančno, vendar so učenci s številnimi ponovitvami postajali vse bolj suvereni v svojem izvajanju. Z vajo se je močno okrepila njihova izvajalska samozavest. Sčasoma niso bili več osredotočeni le na svoje lastno izvajanje, ampak so se začeli poslušati med seboj. Naučili so se odlično izvajati svoje zaporedje zvokov in hkrati poslušati ostale izvajalce. S tem so se naučili, da se mora vsak posameznik za odličen skupni nastop potruditi po svojih najboljših močeh in na odru vanj vložiti vso svojo energijo.

6 Zaključek

S projektom Preoblecimo ljudsko pravljico smo z učenci spoznali pravljico iz bogate ljudske zupuščine. Njeno dogajanje so zares začutili, saj je postavljeno v okolico njihovega kraja in so si ga zlahka predstavljali. Zelo so bili ponosni na svojo kulturno dediščino, saj marsikdo ni vedel, da ima njihov kraj tako zanimivo zgodovinsko legendo. Pot do odrske postavitve te ljudske pravljice, ki smo ji nadeli glasbeno preobleko, je bila dolga, a zelo ustvarjalna in poučna za učence, pa tudi zame.

Navadno na šolskih prireditvah nastopajo učenci, ki izstopajo po svojih glasbenih ali dramskih sposobnostih. V ozadju pa ostajajo učenci, ki v ničemer ne izstopajo dovolj in zato le redko dobijo priložnost nastopiti za svoje starše. V tem je bil nastop mojih četrtošolcev poseben – omogočil je prav vsakemu, da sodeluje in prispeva k skupnemu nastopu. Vključitev vseh učencev, ne glede na nadarjenost, je velika priložnost za krepitev samozavesti in hkrati tudi za to, da mladi začutijo ponos do svoje lokalne kulturne identitete. V času intenzivne globalizacije so take priložnosti redke in včasih težko dostopne. Ohranjanje lokalnih zgodb in vrednot ima za ohranjanje narodne identitete izjemen pomen, saj kultura posameznih narodov pogosto zbledi v primerjavi z globalnimi trendi. Na koncu smo bili vsi skupaj ponosni na predstavo, ki je vključevala lokalno tradicijo, narodno pripadnost in močan skupinski duh.

7 Viri in literatura

- Ašič, Erika (2024): Narodni ponos v globaliziranem svetu. *Domovina*, št. 152 (13. 6. 2024), str. 52–53.
- Borota, Bogdana (2015): *Glasbene dejavnosti in vsebine*. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Cencič, Miroslava (2021): Rakaste rane na koreninah našega domoljubja. *Družina*, 26. 12. 2021. Pridobljeno 20. 8. 2024: <https://www.druzina.si/clanek/iz-arhiva-rakaste-rane-na-koreninah-nasega-domoljubja>.
- Voglar, Mira (1987): *Otrok in glasba*. Ljubljana: Državna založba Slovenije
- Jenče, Ljoba (2015): *Povedka o nastanku Cerknškega jezera*. Cerknica: Pajn, Zavod za naravno sobivanje.
- Pergar, Saša (2011): *Prepovedana ljubezen*. Murska Sobota: Ajda.
- Saksida, Igor (1998): *Slovenska mladinska dramatika*. Maribor: Obzorja.

BAJESLOVNA BITJA IZ DOMAČEGA OKOLJA

LOCAL MYTHOLOGICAL CREATURES AND LEGENDS

Mateja Košmrlj (mateja.kosmrlj@guest.arnes.si), prof. slovenščine, učiteljica slovenščine

Osnovna šola Notranjski odred Cerknica.

Slovenija

Povzetek

Uvodni del članka prikaže, kaj je mitologija in kateri mitološki oz. bajeslovni elementi se pogosto pojavljajo v slovenski književnosti. Teoretični del članka se naslanja na dela avtorjev, ki so preučevali mitologijo, predvsem slovensko. V nadaljevanju je predstavljeno delo z učenci v okviru dramskega krožka. Osnovna ideja za dramsko besedilo so bili mitološko oz. bajeslovno ozadje Prešernove pesmi *Povodni mož* in lokalni bajeslovni liki. Učenci so sodelovali pri nastajanju scenarija in oblikovanju celotne dramske uprizoritve. Pri delu smo se posvetili tudi nekaterim mitološkim vsebinam. Izkazalo se je, da učenci dobro poznajo lik coprnice Uršule, povodnega moža Jezerka in hudiča, ki pase polhe, malo pa je tistih, ki so vedeli, kako so ta bitja povezana z domačimi kraji. Cilj dela je bil namreč tudi ta, da se učenci zavedajo pomena ljudskega izročila in lokalne nesnovne kulturne dediščine, zato smo z dramskim krožkom pripravili še delavnico za učence prvih razredov, na kateri so se predstavili lokalni bajeslovni liki.

Abstract

The introductory part of the article presents what mythology is and which mythological elements frequently appear in Slovenian literature. The theoretical section of the article is based on the study of mythology, particularly Slovenian mythology. The following section describes the work with students as part of a drama club. The basic idea for the play was inspired by the mythical background of Prešeren's poem *The Water Man* and local mythical figures. The students participated in the creation of the script and the overall production of the play. During the process, we also focused on certain mythological themes. It turned out that the students were familiar of the local mythological characters: witch Ursula, the Water Man Jezerko, and the devil who herds dormice. However, few knew how these creatures were connected to their local areas. The aim of the work was also to make students aware of the importance of folklore and local intangible cultural heritage. Therefore, we organized a workshop with the drama club for first-grade students, where local mythical figures were presented.

364

Ključne besede: cerkniški bajeslovni liki, dramski krožek, Janez Vajkard Valvazor, mitologija.

Keywords: mythological creatures of Cerknica, drama club, Janez Vajkard Valvazor, mythology-

1 Uvod

Narodna zavest v polni meri težko obstaja, če se ne zavedamo svoje preteklosti in ne spoštujemo kulturne dediščine svojih prednikov. V kulturno dediščino sodi tudi ustno izročilo, v katerem so zabeležena verovanja, ki so se ohranila v ljudskih besedilih ali kot vraže krožijo med ljudmi.

Ljudje imamo pogosto odklonilen odnos do starih verovanj, moj cilj pa je, da bi se učenci zavedali, da so tudi ti del naše preteklosti, na kateri gradimo svojo narodno podobo, in da drugačno doživljanje narave, življenja in sebe ne pomeni nujno slabše. Učenje spoštovanja preteklosti in kulturne nesnovne dediščine, ki temelji na njej, pa se običajno začne v času otroštva.

Z učenci sem želela zanimanje za tovrstne vsebine vzbuditi v dramskem krožku, zato sem izbrala za temo gledališke igre Prešernovega *Povodnega moža*, ker učenci ta lik dobro poznajo in sem predvidevala, da jih bo raziskovanje njegovega bajeslovnega ozadja pritegnilo. Iz podobnih razlogov se v igri pojavijo tudi drugi liki iz slovenske mitologije, predvsem tisti, ki so učencem poznani iz domačega okolja.

2 Mitologija

Mitologija je pripadala svetu, ki ga že davno ni več, a še vedno živi v ustnem izročilu in ljudskih vrednotah. Človeštvo je raslo z njo dolga tisočletja, zato je globoko zakoreninjena v vsakem izmed nas, v naši podzavesti kot rodovni in kolektivni spomin na to preteklost, ki se ga ne da zlahka izbrisati. Doba moderne je prinesla nov način mišljenja in jezik mitologije prekrila s tehnicističnim, znanstvenim jezikom, toda pozabili ga nismo, kajti ustno izročilo govori jezik, ki živi v nas samih, to je jezik našega otroštva in ga znamo za zmeraj; drobci tega minulega sveta živijo v nas svoje skrito življenje in se nam pojavljajo v sanjah, željah, domišljiji, ohranjajo ga religije, ljudsko slovstvo, razne ideologije, nenazadnje ga oživlja tudi umetnost: npr. slikarstvo, glasba, kiparstvo, gledališče, film in seveda književnost.

Danes se zdijo predstave, ki so jih imeli arhaični ljudje o sebi, nastanku sveta, naravnih pojavih in še čem, nekaterim smešne in staromodne. Namesto da bi se arhaičen človek trudil razvozlati resnične pojave v naravi, si je izmišljeval razne čudežne zgodbe, npr. o božanstvih in demonih, in tako razložil svoja vprašanja o svetu. Skupek takšnih zgodbic danes imenujemo mitologija, ki žal za večino ljudi in tudi za mnoge strokovnjake še vedno pomeni popačeno, napačno podobo, nastalo iz nemoči človeka pred nerazumljivimi silami. (Mikhailov 2002: 18)

Beseda mit izhaja iz grške besede *mýthos*, ki pomeni govor, zgodbo, bajko, pravljico oz. pripoved. Sam mit pa je pripoved o dejanjih bogov, duhov, božanskih herojih, o dejavnosti nadnaravnih sil na nebu, na zemlji in v podzemlju, o vsem tem pa govori kot o nečem realnem, kar se je zgodilo zunaj realne časovnosti, a vpliva na sedanje življenje. Medtem ko je bila mitologija v antiki pripoved o ljudem nerazumljivih dejanjih bogov, pa danes v nekoliko širšem pomenu zajema celoten sistem vseh mitskih zgodb.

Mit je prastar. Vsako novejšo znanstveno odkritje potiska mejo človeških kultur dlje in dlje v preteklost in v vsaki izmed njih ni mit nikdar čist in prvoten, ampak je rezultat dolgotrajnih procesov in predelav, ki zmeraj kažejo nazaj, na še starejše dobe, njegovo rojstvo pa je skrivnost. Nastal naj bi enkrat med paleolitskimi lovci in nabiralci, odvisnimi od naravnih plodov zemlje; kasnejši razvojni procesi: pastirske in poljedelske družbe, udomačitev živali, lončarstvo, obdelava kovin ali izum pisave in velike epohalne spremembe ter mešanje kultur pa so v mit prinesli nove, svoje pomene, ki so se z že obstoječimi stapljali in križali, ali pa so ga spremenili, nekateri pa so kljub vsemu strpno živeli drug poleg drugega. Življenje mitov je pač tako, nekateri venejo, umirajo, potem pa se rojevajo novi in stari ponovno oživijo, nekateri pa se rojevajo še danes. (Goljevšček 1977: 144, Ovsec 1991: 11)

Miti so torej slikovite pripovedi o nenehnem človekovem naporu za preživetje, o naravi, živalih in rastlinah, izvoru, nastanku in zgodovini sveta, sonca in lune oz. vesolja v celoti. Poročajo o smislu človekovega bivanja, pojasnjujejo vsakdanja dogajanja in dogajanja skozi letne čase, razlagajo pojave, posebej tiste, ki se pojavljajo v določenem časovnem zaporedju in nakazujejo pravilnost v naravi. Pripovedujejo o bogovih, demonih in zlih silah, pa o človekovih spretnostih, znanju, orodju, orožju, ognju in nadčloveških močeh ter o tem, kako so jih dobili. Govorijo tudi o mejnikih v življenju vsakega posameznika, kot so rojstvo, poroka in smrt.

2.1 Mitološki elementi v slovenski književnosti

Predstave o nadnaravnih bitjih spremljajo človeka od pradavnine pa do danes, tudi slovensko ljudsko slovstvo je bogato z njimi. Pogosto se srečamo s povodnim možem, hudičem, vilami, tudi volkodlakom, pasjeglavci, zlatorogom, sojenicami in rojenicami, kačjo kraljico, ribo Faroniko, škрати, velikani itd. Ljudsko slovstvo je torej dragocen vir za preučevanje starih verovanj.

Ustvarjalna sila nastajanja zgodb pa se seveda ni ustavila niti v kasnejših stoletjih. Da je mit sploh lahko nastopil v književnosti, je moral najprej skozi proces desakralizacije. Eden izmed vzrokov zanjo je prehod od ustnega izročila na pisavo, ki predstavlja nov način izražanja in mišljenja ter zahteva veliko strožji red pojmovnih odnosov ter tako postane orožje logosa, ki je nasproten mitosu. Pisava namenoma opušča dramatičnost neposrednosti v zameno za trajnost teksta, ki je prenehal biti 'sveti govor'. Razkroj sakralnosti je odprl prosto pot domišljiji in igri – in mit se je preoblikoval v pravljico, kjer je prostor tudi za neresnično in izmišljeno. Desakralizirani mitos se je prelevil v umetnost in vrata v literaturo so se mu odprla. (Goljevšček 1977: 146)

Številni avtorji so črpali snov, teme in motive iz zakladnice mitologije. Prva opera v slovenskem jeziku, za katero je libreto napisal Anton Feliks Dev, z naslovom *Belin*, vsebuje staroslovansko božanstvo. Po tovrstni tematiki je rad posegal tudi France Prešeren, in sicer v *Povodnem možu*, *Krstu pri Savici*, *Pevcu*, *Glosi* ..., pa Cankar v *Kurentu* itd. Tudi sodobni avtorji so v svoja dela vpletali mitološke motive, npr. Feri Lainšček v romanu *Ki jo je megla prinesla*, Namesto koga roža cveti, Vlado Žabot v *Volčjih nočeh*, Sukubu, Pastoralni, Nimfi, Florjan Lipuš v *Boštjanovem letu*, Maja Novak v *Mačji kugi* ...

Ob tem pa ne smemo pozabiti na številne ljudske in umetne pripovedke ter pravljice, ki s svojimi metaforičnimi zgodbami o čarovnicah, zmajih, hudičih, povodnih možeh idr. pomembno vplivajo na otrokov razvoj, saj na simbolični ravni prikazujejo univerzalne čustvene izkušnje in izzive, kot so strah pred zapuščenostjo, želja po sprejetosti, boj s tesnobo in agresijo ter želja po neodvisnosti.

2.2 Delo v dramskem krožku

366

V okviru dramskega krožka smo z učenci tokrat posegli po slovenskem najpomembnejšem pesniku Francetu Prešernu, za ogrodje gledališke igre smo si namreč izposodili njegovo balado *Povodni mož* in ji dodali še lokalne bajeslovne like, čarovnico, hudiča, ki pase polhe, in povodnega moža iz Cerknškega jezera ter nekaj drugih likov, ki se tudi pojavljajo v slovenskem bajeslovju, to so škratje, vile in morska deklica. Učenci so sodelovali pri nastajanju scenarija, okvir zgodbe sem si zamislila jaz, z učenci pa smo skupaj oblikovali razplet in konec zgodbe, določene dialoge, predvsem komične, si zamislili sami. Pomagali so tudi pri pripravi scene.

Gledališko igro smo predstavili za slovenski kulturni praznik. Zgodba govori o povodnem možu, ki na poti v Ljubljano za lastno zabavo prikliče nevihto, vendar ne opazi, da je veter obrnil smerokaz in se zato namesto v Ljubljano odpravi v Cerknico. Presenečen ugotovi, da na trgu ni plesa, zato sprašuje domačine, kje je Urška. Zaradi spleta nesrečnih okoliščin ga kmetje namesto k Urški napotijo na Slivnico k Uršuli. Coprnica Uršula pa se seveda ne pusti odpeljati v Ljubljano in ko ji povodni mož ponesreči prevrne še kotel z zvarkom, ga pošlje na različne naloge, ki jih mora opraviti, če ne želi, da ga začara v prašiča. Na poti sreča številne prijatelje: škrate, vile, povodnega moža Jezerka in hudiča, ki pase polhe. Vsi mu z veseljem priskočijo na pomoč, zato naloge uspešno opravi. Predstavo so si učenci ogledali v kulturnem domu.

Slika 1: Nastop učencev na prireditvi ob slovenskem kulturnem prazniku (foto: Mojca Leskovec).

Ugotovila sem, učenci o predkrščanski dobi vedo zelo malo in da slabo poznajo izročilo domačega kraja. Čeprav vsi poznajo lik coprnice Uršule, povodnega moža Jezerka in hudiča, ki pase polhe, pa je bilo malo tistih, ki so vedeli, kako so ta bajeslovna bitja povezana z domačimi kraji. Vsi jih namreč poznajo iz cerkniškega pustnega karnevala, vsebina, ki jo prinašajo ti liki še iz zgodovine, pa se je izgubila in jim ni bila poznana. To sem želela spremeniti.

Pri delu smo se zato med drugim naslonili na knjigo Slava vojvodine Kranjske, v kateri Janez Vajkard Valvazor piše tudi o domačem kraju naših učencev, navadah ljudi iz njegovega časa in ostankih starih verovanj. Raziskovali smo tudi mitološko ozadje povodnega moža, hudiča, čarovnice, škratov in vil. S pomočjo knjig Alenke Goljevšček Med bogovi in demoni ter Pravljice, kaj ste? ter Slovanska mitologija in verovanje Damjana J. Ovsca smo se poglobili v našete like in ugotavljali, od kod se je pojavila vera v tovrstna bitja in kaj je bilo zanje značilno.

Ugotovili smo, da povodni mož ni prenesel, da bi ga kdo motil, še posebej nevaren je bil mladim dekletom, ki jih je odvedel v svoj podvodni grad. Pogosto so starši svoje otroke svarili pred povodnim možem, da se ne bi približali nevarnim tolmunom ali da bi jih odvrnili od razuzdanega obnašanja. Toda korenine verovanja v to bitje segajo bistveno dlje v preteklost, nanje naletimo že v praindoevropski dobi, prisotni so tudi pri Hindujskih, pa tudi v antični Grčiji, saj naj bi se v slovenskem povodnem možu skrival tudi grški bog vodovja Pozejdon, ki se je kasneje stopil z zmajem in kačo, krščanskima simboloma zla, nekaj svojih lastnosti naj bi dodala tudi riba Faronika. (Goljevšček, 1988: 65–72)

Cerkniško izročilo pravi, da vedo, da je povodni mož Jezerko glavni krivec, da je Cerkniško jezero takšno, kot je. Včasih je bilo Cerkniško polje, kot so vsa ostala polja. Vse dokler ni povodni mož Jezerko mlademu Štebrčanu pomagal, da je ta lahko od svojega gradu na enem koncu doline priveslal do mlade Karlovčanke na drugem koncu. To zgodbo so učenci poznali, nenazadnje Jezerko nastopa v pustnem karnevalu. Zelo poznan jim je bil tudi povodni mož iz Prešernove balade, ne pa tudi iz ljudske pravljice iz Prekmurja.

Razvoj čarovnice je še bolj zapleten. Izvira iz človekovega strahu pred neznanim, nevarnim in svetim, pa tudi iz potrebe po zaščiti pred različnimi dejavniki, ki so ogrožali človeka (bolezen, nesreča, smrt). To vpliva na

nastanek tako imenovane bele in črne magije. Ženska božanstva so se pretopila v like, ki so bili osnova za čarovnico oz. coprnico (veščo, štrigo ...), tj. ženske, ki izvajajo črno magijo iz koristoljubja ali zlobe, nad ljudi in živino pošiljajo nesrečo, bolezen, smrt, točo, slano, škodljivce, kravam jemljejo mleko, kvarijo vino v sodih itd. Ponoči se shajajo na kaki gori, na Slovenskem je to cerkniška Slivnica, tja poletijo na metli ali kar na prašiču, kjer se hvalijo z grdobijami, načrtujejo hudobijo ... Zanimivo je, da je bilo pogosto že ob rojstvu določeno, da bo deklica čarovnica, če se je npr. rodila v srajčki (Goljevšček, 1988: 102–115), lahko bi dojenček postal tudi volkodlak, vampir, vedomec ali kresnik. Učenci so lik čarovnice poznali, saj je pogosto prisoten, ne le na pustni povorki, ampak tudi v filmih, glasbi, nenazadnje mlajše generacije praznujejo ameriško različico noči čarovnic. Prav tako so vedeli, da naj bi čarovnica Uršula živela na Slivnici, presenečeni pa so bili, da je vera v čarovnice na Slivnici starejša od cerkniškega karnevala in da je o njih pisal že Valvazor.

Soroden čarovnici je hudič. Ljudska domišljija je v ta lik pretopila povodnega moža in škrate, zato se slovenski hudič rad nahaja ob vodi (v bližini Cerkniškega jezera so tri jame, na dnu teče voda in ob tej vodi se nekaterim prikazuje) ali v gozdu čuva zaklad. Kozlovski videz pa si je sposodil od Pana oz. satira (favna). Na Kranjskem je bilo razširjeno verovanje, da hudič pase polhe. Ribe, polhi, psi, mačke veljajo v izročilu že od nekdaj za utelešenje mrtvih. Ko hudič-pastir pase polhe, je v bistvu vodnik, ki vodi duše v onostranstvo in je podoba starega Hermesa iz grške mitologije. (Goljevšček, 1988: 128–143) Učenci so bili presenečeni, od kod ljudska podoba hudiča. Mlajši učenci so ga povezovali predvsem s sv. Miklavžem, ki ga na Slovenskem tradicionalno spremljajo parklji, starejši pa ponovno s karnevalom. Ne eni ne drugi pa niso nikoli razmišljali o povezavi s polhi.

Ker so v naši igri nastopali tudi škratje in vile, smo pokukali, kaj nam razodevajo ti liki, čeprav niso neposredno povezani z domačim krajem učencev, jih pa poznajo drugod po Sloveniji.

Škrati so živeli širom Evrope, zato nimajo enotnega videza, načeloma pa zanje velja, da so skrbeli za živali in ljudi, a tako kot za vsa mitološka bitja velja, da nikoli niso samo dobra ali samo zla, tudi za škrate velja, da so radi nagajali, še posebej, če so jih ljudje užalili ali razdražili. Tudi vile niso bile samo lepe in dobre, kot jih pogosto prikazujejo pravljice. Če se jim je kdo zameril ali preprosto ni upošteval vseh navodil in prepovedi, ki so jih zabičale, so ga lahko usmrtili. Pogosto so bile grde, obraz se jim je podaljšal v rilec, imele so tenko kožo, da se jim je videla vsaka kaplja krvi oz. so bile kako drugače iznakažene. (Goljevšček, 1988: 59–64, 81–89) Sploh zadnja podoba vil je učence presenetila, saj jih iz različnih zgodb poznajo le kot lepe in dobrosrčne drobne deklice s krili. Tako jih namreč prikazujejo v filmih in risankah.

Učenci so se med raziskovanjem naučili veliko novega. Menim, da je bilo celotno delo korak bližje k oblikovanju narodne identitete in pripadnosti domačemu okolju. Igro smo uprizorili večkrat, za učence naše šole, za starše in krajanje, gostovali smo v vrtcu in domu starejših. Ko pa smo načrte uresničili, je bilo tako meni kot učencem žal, da vsega znanja, ki so ga dobili, ne podelijo še s kom. Odložili smo se, da ga del predajo mlajšim in tako nadaljujejo začrtano pot. In kje je bolje začeti, kot pri učencih prvega razreda?

2.3 Delavnica za učence prvih razredov

Z razredničarkama 1. a in 1. b sem se dogovorila, da izvedemo delavnico na temo bajeslovna bitja iz domačega kraja. Ker so si učenci že ogledali igrico s temi liki, sem pričakovala, da jih bodo poznali in o njih vedeli kakšno podrobnost.

Delavnico smo izvedli pred šolo in v šolskem sadovnjaku. Učenci dramskega krožka so se oblekli v kostume. Učenka, ki je nastopila v vlogi Prešernovega povodnega moža, je prevzela nalogo voditeljice oz. povezovalke. Učence 1. razredov je počakala pred šolo in se predstavila. Govorila je v prvi osebi, da je učence pritegnila in nasmejala. Povedala jim je, da je o povodnem možu pisal že Valvazor in predstavila, kaj o njem pravi v svoji knjigi Slava Vojvodine Kranjske. Z učenci je izvedla kviz o povodnem možu, o vsebini Prešernove pesmi in Francetu Prešernu. Učenci so ponovili snov in nadgradili svoje znanje. Učenka dramskega krožka je razložila povezavo Valvazorja s Cerknico in okoliškimi kraji in seveda s Cerkniškim jezerom. S pomočjo kviza so primerjali svoje znanje o nastanku jezera z znanjem Valvazorja.

Po opravljeni nalogi jim je 'povodni mož' zastavil uganko o polhu in izdal skrivnost, da gredo k njim na obisk. Odpeljal jih je v šolski sadovnjak, kjer so jih skriti pričakali učenci dramskega krožka v kostumih. Najprej so

pristopili k hudiču in njegovim polhom. Hudič je prikazal, kako pase polhe po notranjskih gozdovih. Med učenci si je izbral prostovoljca, s katerim sta demonstrirala, kako so včasih po ljudskem verovanju ljudje, ki so poznali hudičevo skrivnost, 'nabrali' polhe. Pogovorili so se tudi o pomenu polhanja v preteklosti in danes. Hudič jim je zagotovil, da njihovih polhkov pa že ne bodo dali v lonec. V kostumih polhov so bili namreč učenci 1. razreda.

Slika 2: Delavnica za učence prvih razredov (foto: Mateja Košmrlj).

Nato jim je zastavil uganko o Cerknškem jezeru. Oseba, ki se skriva v odgovoru, jih je čakala na naslednji postaji. Učenci so pravilno ugotovili, da gredo obiskat Jezerka, povodnega moža iz Cerknškega jezera.

Oba 'povodna moža' sta učencem razložila, kaj je bila naloga teh bitij po ljudskem verovanju. Nato jim je učenec – Jezerko povedal pripovedko o nastanku Cerknškega jezera. Govoril je seveda v prvi osebi. Učenci so zgodbo sicer poznali, ker pa jim je bila predstavljena na drugačen način, so zbrano poslušali in imeli za Jezerka kup vprašanj. Jezerko jim jih je zastavil tudi sam, in sicer o pomenu jezera za okoliške kraje in nujnosti, da pazimo na rastlinstvo in živalstvo ob njem in v njem.

'Jezerko' je nato učencem zastavil novo uganko, s katero niso imeli nobenih težav, saj slivniško coprnico Uršulo vsi zelo dobro poznajo. Učenka, ki je igrala Uršulo, jih je pričakala ob coprnškem kotlu, v katerem je kuhala zvarek, da bo lahko nad Cerknico priklicala točo. Pri učencih je raziskovala, koliko jo poznajo, če vedo, kje je na Slivnici njena luknja. Za konec so ji učenci pomagali 'pričarati' nevihto, na srečo brez toče.

Slika 3: Delavnica za učence prvih razredov (foto: Mateja Košmrlj).

3 Zaključek

Ko svoje učence povprašam o grških, rimskih ali skandinavskih mitoloških bitjih, mi znajo naštetih nekaj imen ali zgodb, ko pa jih povprašam o domačih, slovenskih mitoloških bitjih, mi ne znajo povedati ničesar. To me je spodbudilo, da v njih vzbudim zanimanje tudi za slovensko mitološko dediščino. Med prebiranjem knjig so naleteli na marsikatero zanimivost in dobili odgovore na vprašanja, ki si jih sploh niso zastavljali. Svoje so naredili tudi kostumi, ki nam jih je posodilo pustno društvo, saj so učence njihovi dramski liki še bolj pritegnili in so z veseljem raziskovali njihovo ozadje. Res pa je, da jim je tovrstne vsebine težko razumeti, zanje so pripovedke in drugo ljudsko pogovorno blago le čudne zgodbe, ki so si jih izmišljevali nevedni ljudje. Vseeno pa so čutili ponos, da so imeli tudi naši predniki bogato zakladnico različnih mitoloških likov in so zato tudi na domači kraj gledali z večjim zanimanjem.

4 Viri in literatura

- Bellinger, Gerhard J. (1997): *Leksikon mitologije*. Ljubljana: DZS.
- Bettelheim, Bruno (1999): *Rabe čudežnega*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Goljevšček, Alenka (1991): *Pravljice, kaj ste?* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Goljevšček, Alenka (1988): *Med bogovi in demoni*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Goljevšček, Alenka (1977): Struktura mitologije. *Anthropos*, št. 5/6, str. 131–157.
- Grosman, Meta (2002): Razbijanje in razumevanje mitskih sestavin. *Otrok in knjiga*, št. 54, str. 31–38.
- Mikhailov, Nikolai (2002): *Mythologia slovenica: poskus rekonstrukcije slovenskega poganskega izročila*. Trst: Mladika.
- Ovsec, Damjan J. (1991): *Slovanska mitologija in verovanje*. Ljubljana: Domus.
- Stanonik, Marija (2002): Mitološki vidik slovstvene folklore. *Otrok in knjiga*, št. 54, str. 46–50.

RAZISKOVANJE ZGODOVINE DOMAČEGA KRAJA KOT ELEMENT VZPODBUJANJA NARODNE ZAVESTI V OSNOVNI ŠOLI

EXPLORING THE HISTORY OF THE HOMETOWN AS A TOOL FOR STIMULATING NATIONAL CONSCIOUSNESS IN PRIMARY SCHOOL

Daša Joželj Kranjc (dasa.jozelj-kranjc@os-cerknica.si), profesorica slovenščine in ruščine, mentorica gledališke skupine in šolskih pevskih zborov, OŠ Notranjski odred Cerknica.

Slovenija

Povzetek

»Ko so fantje proti vasi šli, lepe pesmi so prepevali ...« (slovenska ljudska)

Pesem govori o tradicionalnem življenju, ki je dandanes na žalost čedalje redkejša, čeprav zakoreninjeno v naših srcih, v našem spominu. V uvodu svojega prispevka se tako dotaknem zgodovine kraja, o kateri sem zasledila v pisnih virih. Avtorji teh so večinoma domačini, ali pa ljudje, ki so tako ali drugače povezani s Cerknico. V nadaljevanju bom nato predstavila dve dejavnosti, s pomočjo katerih se z otroki lotimo raziskovanja, in metode dela, ki jih pri tem uporabimo, ter vas seznani z rezultati našega dela. Pri predmetu *slovenščina* smo se z učenci 6. razreda lotili raziskovanja domačega kraja, njegove podobe, življenja nekoč in ljudskih običajev. To znanje vsako leto v 7. razredu nadgradimo z izvedbo kulturnega dne, na katerem spoznavamo zgodovino domačega kraja, njegove kulturne spomenike in znane osebnosti. Na ta način v šolskem prostoru še dodatno poskrbimo za to, da se otroci zavedajo, da smo, čeprav majhen, vendarle nepogrešljiv kamenček v mozaiku svetovnih ljudstev in kultur.

371

Abstract

"As the boys were walking towards the village, they were singing beautiful songs ..." (Slovenian folk song)

This song speaks of a way of life that, sadly, is becoming increasingly rare, although it remains deeply rooted in our hearts and memories. In the introduction of my contribution, I will explore the history of the place, which I researched through written sources. These sources are primarily authored by locals or individuals with a connection to Cerknica. Next, I will present two activities we use with children for research purposes, describe the methods we employ, and share the results of our work. During Slovenian lessons, I explored our hometown with 6th-grade students — its image, the life of the past, and the folk customs of the area. This knowledge is further deepened each year in the 7th grade by organizing a cultural day, during which students learn about the history of our hometown, its cultural monuments, and famous personalities. Through these activities within the school environment, we ensure that children understand that, although small, Slovenia is an essential part of the global mosaic of peoples and cultures.

Ključne besede: ljudski običaji, narodna zavest, osnovna šola, otroci, zgodovina.

Keywords: folk customs, national consciousness, primary school, children, history.

1 Uvod

Ko slišimo besedo zgodovina, najprej pomislimo na nekaj, kar se je dogajalo oziroma zgodilo v preteklosti. Lahko se je to zgodilo nam, lahko našim prednikom, največkrat pa je to asociacija na življenje nekaj stoletij, mogoče celo tisočletij nazaj.

Pogosto slišimo rek, da se 'iz napak učimo' ali pa 'zgodovina nas uči'. Z drugimi besedami lahko iz tega povzamemo, da je poznavanje lastne zgodovine, zgodovine svoje družine in okolja, dežele in naroda izrednega pomena za posameznika, saj le s tem, ko ve, kaj se je dogajalo v preteklosti in zakaj, posameznik/človek lažje razume samega sebe in vpliva na kakovost svojega življenja.

Naloga nas učiteljev je, da svoje védenje, znanje prenašamo na mlajše rodove. Med učnim procesom pouka slovenščine vedno znova naletimo na elemente šolskih predmetov, ki slovenščino dopolnjujejo. In eden izmed teh je zagotovo zgodovina. V besedilih slovenskih klasikov beremo o življenju 200 let nazaj, ki je učencem čedalje bolj nerazumljivo, tuje. Iz tega se je tudi porodila ideja, da raziščemo svoj kraj na drugačen način in kot taki tudi sami pustimo nek pisni vir, ki bo pripovedoval o našem čudovitem koščku sveta.

2 Kaj je zgodovina?

»Zgodovina proučuje razvoj človeštva od njegovega nastanka do danes.« (Verdev, 2016: 9) To pomeni, da zgodovinarji stremijo k temu, da dogodke iz preteklosti čim bolje opišejo, dokumentirajo, hkrati pa ugotavljajo tudi vzroke zanje ter kakšne posledice je neko dogajanje imelo za človeka. Za očeta zgodovine velja Herodot, Grk, ki je živel v 5. stoletju pr. n. št., in je prvi napisal zbirko zgodovinskih podatkov, legend, navad in običajev antičnega sveta. (Verdev, 2016)

Pri razumevanju in proučevanju zgodovinarjem pomagajo različni zgodovinski viri, ki pa niso vedno najbolj zanesljivi. Ločimo jih na:

- materialne (prebivališča, predmeti, obleka, orodje ...), ki jih obravnava arheologija,
- pisne (zapisi na stenah jam, listine, župnijske knjige, urbariji, letaki ...), ki jih obravnava zgodovina
- ustne vire (pričevanja očitvidcev in ljudsko izročilo) – etnologija,
- audio-vizualne vire (zvočni zapisi, filmi ...) – sodobni mediji.

Učenci v 6. razredu pričnejo s podrobnejšim raziskovanjem zgodovine, kjer najprej spoznavajo različne zgodovinske vire in nato na podlagi le-teh razmišljajo o preteklosti ter iščejo povezave. To je bil hkrati temelj našega raziskovanja. Odločili smo se namreč, da se naslonimo predvsem na materialne in slušne vire, ki jih je moč najti v Cerknici in njeni okolici.

3 Zgodovina Cerknice

Območje današnje Cerknice in njene okolice je bilo poseljeno že v prazgodovinski dobi, o čemer pričajo ostanki gradišča nad Dolenjo vasjo in na pobočju Slivnice. V času Rimskega cesarstva je bila tu rimska naselbina, kar dokazujejo arheološke najdbe žganih grobov tega časa. Kasneje so območje poselili Slovani (nedavna arheološka izkopavanja pri pokopališču sv. Janeza Krstnika).

Cerknica je v zgodovinskih pisnih virih prvič zapisana leta 1040, ko je rimsko-nemški kralj Henrik III. oglejskemu patriarhu Poponu in njegovi Cerkvi podaril 50 kmetij v Cerknici. (Kebe, 2011: 207)

Pomembnejši zgodovinski mejnik našega kraja je tudi leto 1472, ko so Turki požgali kraj in cerkev. O tem priča zapis na pročelju cerkve iz leta 1482. (Kebe, 2011: 208) Pri tem velja kot zanimivost omeniti ljudsko izročilo, ki pravi, da so v enem izmed turških napadov na območje Cerknice Turki ubili svojega poveljnika janičarja, ker ni hotel v boj, saj se je spomnil svojega domačega kraja. (Kebe, 2011: 213)

Kraj je večkrat prizadela kuga. Leta 1578 so kapelo svetega Roka razširili v cerkev in okoli nje pokopavali mrličje. Prebivalstvo je močno prizadela tudi kolera, ki so jo v kraj leta 1836 prinesli avstrijski vojaki.

12. 6. 1870 je v Cerknici potekalo taborsko srečanje, ki se ga je udeležilo 7.000–8.000 ljudi. Ker je bilo povprečno število obiskovalcev na taborih okoli 5.000, cerkniškega lahko prištevamo med večje dogodke tega tipa. V spomin na ta dan danes 12. 6. vsako leto praznujemo občinski praznik. O samem srečanju lahko preberemo v Notranjskih listih, kjer avtor prispevka Matjaž Klemenčič zapiše, da »je na tabor v Cirknico vožnja na železnici že od Maribora počenši za polovico navedene cene od 10. do 14. junija znižana.« (Notranjski listi I, Klemenčič, 1977: 91)

Cerkniškemu prebivalstvu nista prizanesli niti obe svetovni vojni. 19. septembra 1943 so Nemci kraj požgali. Cerknica je bila osvobodjena 4. 5. 1945. V spomin na ta dan je poimenovana glavna ulica v mestu.

Danes Cerknica šteje nekaj več kot 4.000 prebivalcev.

4 Moj kraj nekoč

Na naši šoli sem zaposlena že 23 let in v vsem tem času načrtno v svojih učencih skušam vzbujati in ohranjati zavest o pomenu ljubezni do domačega kraja in njegovih prebivalcev, do jezika, naše naravne in kulturne dediščine. V tem času se mi je ponudila možnost, da skupaj z otroki raziščemo domači kraj. Ideja se je porodila pri uri slovenščine, ko je eden izmed učencev povedal, da je srečal svojega sošolca na Veliki gasi. Večina otrok ni vedela, kateri predel Cerknice je s tem mišljen, zato smo se odločili, da povprašajo svoje starše in stare starše, kaj o tem vedo oni.

Kmalu so se poleg starih poimenovanj predelov Cerknice pojavila tudi stara hišna imena, stare slike ... Ker smo imeli že kar nekaj podatkov, smo se odločili, da to predstavimo še ostalim. Naredili smo načrt, kaj nas še zanima in kako bi do novega znanja prišli. Učenci so si razdelili naloge in lahko smo pričeli z delom.

Zanimalo nas je, kako so se imenovali posamezne domačije (hišna imena), kje v Cerknici lahko najdemo še ohranjene stare portale na hišah, kako so se imenovali predeli Cerknice.

Naj naštejemo le nekaj starih hišnih imen:

- Mala gasa – Blažičevi, Kramarjevi, Levškovi, Rakovcavi, Pltavarjevi ...
- Sv. Rok – Kunčevi, Oštirjevi, Trebči, Gšpinovi, Žlabrovi, Peclovi ...
- Nova cejsta – Bajčkovi, Krištanovi, Vrbči, Rezini, Zajčkovi, Susmanovi ...
- Kostelinov klanec – Šrangarjevi, Dovičevi ...

Tudi Jošt ji ni znal prav razložiti, zato jima ni preostalo drugega, kot da za razlago vprašata dedka.

Po kratkem molku je dedek s solznimi očmi pogledal sliko in pričel naštevati: "Tu so Šrangar pa Kunč in ta fant, ki je bil s Planine ... Na placu stojimo."

"Dedek, počakaj. Kaj pa govoriš? Kakšen plac, kakšen Šrangar, kakšna imena so sploh to?" sta v en glas vzkliknila otroka.

"Oh, seveda. Vidva tega ne moreta vedeti," je odvrnil ded. Zamislil se je in začel pripovedovati.

"Včasih Cerknica ni bila tako velika, kot je danes. Imela je vsega okrog tristo hiš in vsaka hiša je imela svoje ime. Razdeljena je bila po predelih, vendar so se imenovali drugače kot danes. Mi nismo poznali Bračičeve, Primšarjeve, Golana, Hribarjeve ... Bilo je precej manj ulic, če se ne motim, vsega skupaj deset.

Tako smo vsi vedeli za Kostelinov klanec, Pod kaplanijo, Svinjski rigl ..."

"Svinjski rigl?! Kakšna ulica pa je to? Ali se jo najde še danes?" je zanimalo Jošta.

"Seveda," se je nasmehnil ded. "Poslušaj, kje so!"

Primer besedila 1: Moj kraj nekoč (2003), zapisano po pripovedovanju spominov Jožefe in Edvarda Mele, zapisala Daša Joželj Kranjc.

Zbirali smo stare fotografije, ki smo jih večinoma dobili pri starih starših. Le ti so nam nato opisali, kaj fotografije prikazujejo, kje so bile posnete, kdo je na njih. Tako smo dobili vpogled v življenje v Cerknici v 20. stoletju. Največja razlika je seveda v tem, da so veliko dela opravili 'na roke' oziroma ročno, saj strojev ni bilo oziroma si jih niso mogli še privoščiti. Edina pomoč so jim bili voli in konji. Kar se je starim staršem zdelo najpomembnejše, pa je bilo to, da so si vsi med seboj pri težjih oz. večjih delih pomagali. Ko je bilo delo končano, so gospodinje pripravile malico, zvečer pa so se velikokrat zbirali pod vaškimi lipami, kozolci in malo pomodrovali. Pogosto se je ob večerih slišalo domačo pesem.

"Nimam pojma, vem pa, da je to regrutacija, posneta leta 1946. In tu je tudi najin dedek."
"Regrutacija? Kaj pa je to?" je začudena vprašala Zala, saj še nikoli ni slišala te besede.

374

Slika 1: Vestirenga oz. regrutacija 1946, zapisano po pripovedovanju spominov Jožefe in Edvarda Mele, zapisala Daša Joželj Kranjc (foto: arhiv avtorice).

Slika 2: Žetev pšenice v Viševku (foto: arhiv avtorice).

Naj omenim nekaj opravil, ki so danes že izginila. Najdemo jih lahko le še kot prikaze nekdanjega življenja, v realnosti pa so vse to nadomestili stroji oziroma moderen način življenja. Učencem je bilo najbolj zanimivo to, kar so lahko podkrepili s slikovnim gradivom, fotografijami, ki so jih našli pri svojih starih starših.

To so: žetev in mlatenje žita, kupovanje živine, furmanstvo, kovačija, paša, molža, košnja, oranje, koline, pranje črev, kisanje zelja, prinašanje vode v bačvah, pranje perila v potoku, ličkanje koruze, pustovanje, čolnarjenje na jezeru, napajanje volov, žganjekuha ...

Slika 3: Pranje perila v potoku (foto: arhiv avtorice).

Da bi bilo naše delo privlačno tudi ostalim, smo ga oblikovali v zgodbo o dveh najstnikih, ki počitnice preživljata pri starih starših in najdeta stare fotografije. Skozi pogovor izvesta marsikaj novega, zanimivega in s tem spoznavata življenje svojih prednikov in utrip ter zgodovino kraja.

ZALO ZAČNE STVAR ZANIMATI

"Zala, poglej! Si že videla lepšo sliko od te?" je z očitnim ponosom vprašal Jošt. Na sliki je bila njegova mama še kot čisto majhna deklica. To je bila njena prva fotografija.

"Ne, kdo pa je to? Mislim, da nikogar ne poznam. Sploh pa, od kdaj pa tebe zanima fotografija?" je nejevoljno odgovorila Zala.

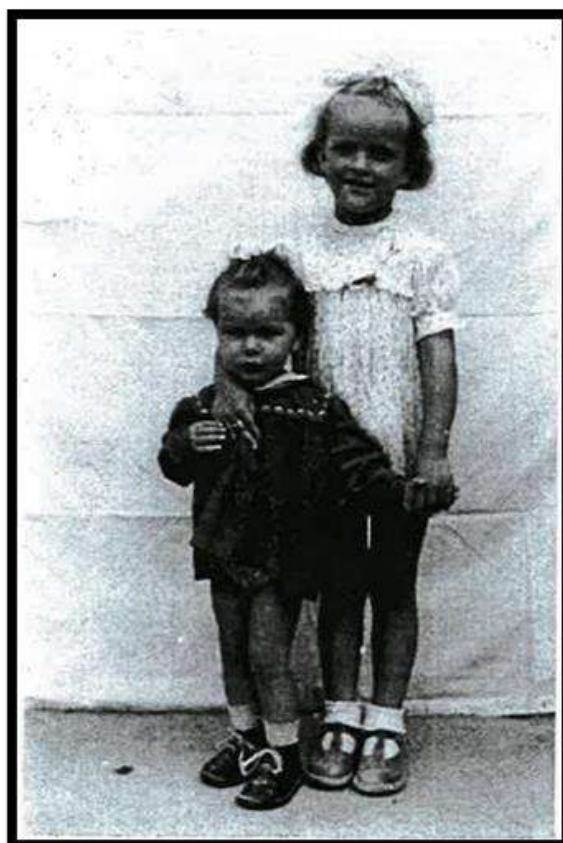
"Kaj ne vidiš? To je vendar moja mama. Mislim, da tu ni bila stara več kot tri leta. Ta slika mi pomeni več kot katera koli druga, saj priča o časih, ki so se tako razlikovali od današnjih. Dedek mi je nekoč obljubil, da mi bo podrobno povedal vse o dneh, ko je bil še zelo mlad."

"Ja, ja... Obljube. Saj veš, da nikoli nima časa. Kaj praviš na to, da bi sama raziskala preteklost tega idiličnega koščka Slovenije? Tako bi nama tudi čas treh tednov hitreje minil," je kar naenkrat predlagala Zala.

"Seveda," je navdušeno odgovoril Jošt. "Če hočeva kaj poizvedeti, morava začeti na začetku; to je v babičinih slikah. Od tam je tudi tale."

Otroka, ki sta končno našla stvar, ki ju je zanimala oba, sta se zakopala v delo.

Primer besedila 2: Moj kraj nekoč (2003).

Slika 4: Anka in Ivica, 1956 (foto: arhiv avtorice).

Otroci so se dela lotili z velikom zanimanjem in spoštovanjem, saj so se zavedali, da pred seboj nimajo le zgodovine svoje družine. Kot nevidne niti pajčevine so se pred njimi vedno znova odpirale podobe ljudi, utrujenih, zgaranih, pa vendarle polnih življenjske sile in veselja.

Na koncu je vsak od njih domov odnesel en izvod skripte in marsikdo od njih ga hrani še danes.

5 Moj domači kraj

V 7. razredu že kar nekaj časa vsako leto organiziramo in izvedemo dan dejavnosti na področju kulture. Ker raziskujemo zgodovino, kulturne spomenike in spoznavamo znamenite osebnosti našega kraja, smo ga poimenovali Moj domači kraj.

Ta dan se povežemo z različnimi predstavniki lokalne skupnosti. Veseli smo, da nam svoje znanje vsako leto predaja domačin arheolog Valentin Schein, pred leti cerkniški župan, trenutno pa je zaposlen na Notranjskem regijskem parku in tesno povezan s krajem.

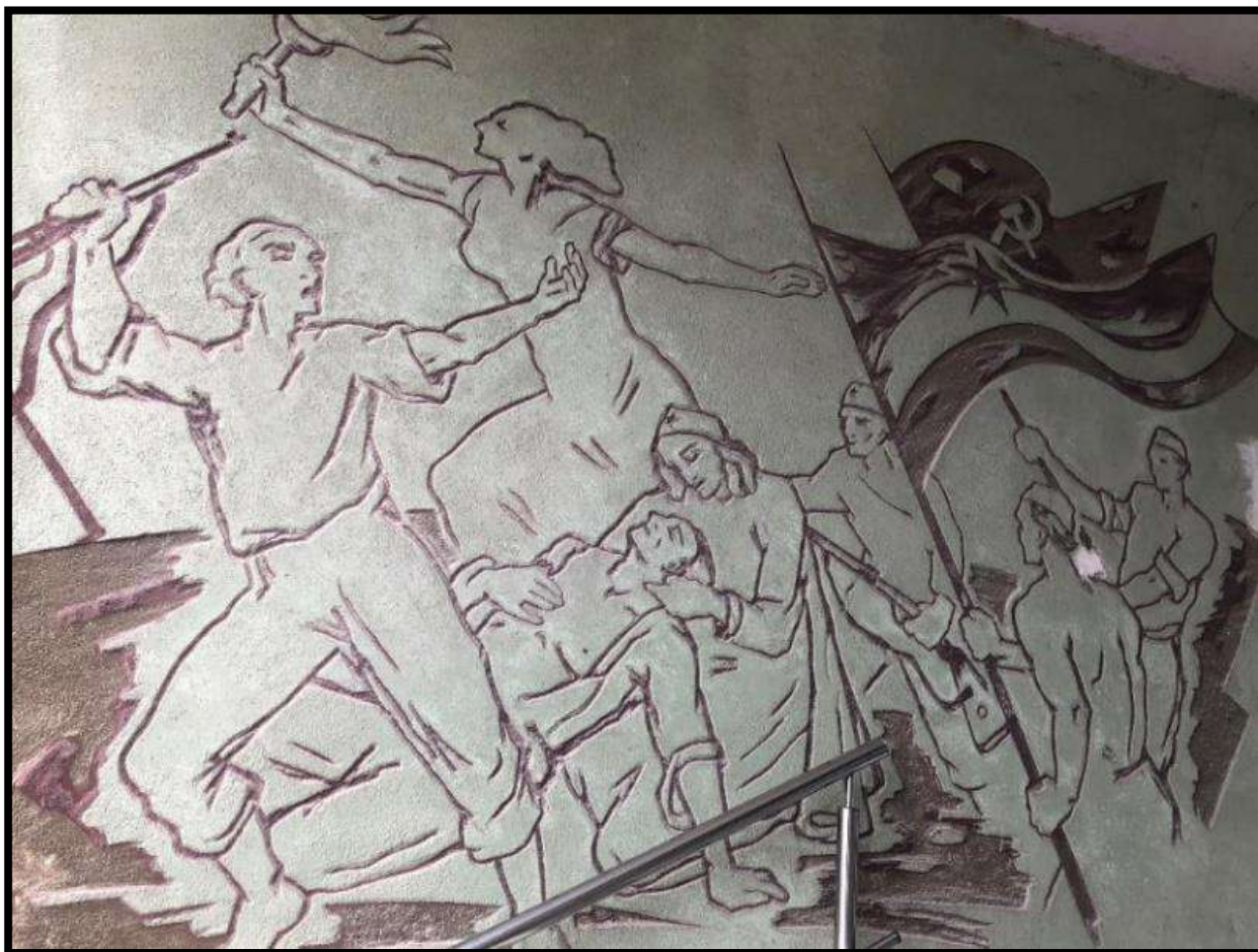

Slika 5: Moj domači kraj, 2021. (Foto: lasten arhiv).

Pomembno vlogo pri tem dnevu ima tudi Občinska knjižnica Jožeta Udoviča. Obiščemo namreč njihov domoznanski oddelek in spominsko sobo Jožeta Udoviča. Zaposleni nam podrobneje predstavijo Valvasorja in njegovo delo Slava vojvodine Kranjske, ki je za Cerknico velikega pomena, saj je avtor ravno s svojo znanstveno razpravo o našem presihajočem jezeru dobil mesto v znamenitem Kraljevem društvu v Londonu. Še en

pomemben raziskovalec in poznavalec našega jezera iz 17. stoletja, o katerem učenci takrat v večini prvič slišijo, je Franc Anton von Steinberg.

Naš kulturni dan poteka tako, da učence razdelimo v skupine po 7. Vsako skupino spremlja eden od učiteljev. Vodja skupine dobi gradivo, na katerem imajo navodila za delo. V 5 šolskih urah skupina samostojno raziskuje Cerknico in na obiskanih točkah išče zahtevane podatke, razmišlja o dogodkih, pomenu, samostojno interpretira material (slike v sgrafitta tehniki, portali, table, grafiti, kipi, napisi na pročeljih hiš ...).

Slika 6: Moj domači kraj, sgrafitta tehnika, avtor Lojze Perko, 2024 (foto: arhiv avtorice).

KAJ SEM SI OGLEDAL?

POIŠČI KRAJ/ZGRADBO/OBELEŽJE, KI JE NA SLIKI.

- Oceni višino "cvingarja". Kaj ta beseda pomeni? Izmeri dolžino.

Višina cvingarja je:

- a) 2 m (K) b) 4,5 m (E) c) 1,5 m (M)

- Kako se imenuje pot, katere del je ta točka?

a) Po medvedovih stopinjah O

b) Notranjska transversala Ž

c) Prelatova pot I

- kateremu svetniku je posvečena cerkva?

a) sv. Volbenk (D) b) sv. Rok (R) c) sv. Jožef (P)

- Kako je premetanka zgornjih črk povezana s svetnikom?

- Kdo je avtor oltarne slike? Zakaj so cerkev zgradili?

- Kdaj je kuga prizadela Cerknico?

Primer naloge na delovnem listu 1: Moj domači kraj (foto: arhiv avtorice).

379

Pogosto se zgodi, da za pomoč učenci povprašajo tudi mimoidoče. Če res ne najdejo odgovora na vprašanje, jim pomaga učitelj. Sproti si delajo tudi zapiske. Ob koncu dneva rešijo kviz v programu socrative, kjer preverijo svoje znanje.

CERKNICA zanimivosti (Partizanska cesta)

Kaj se je v Cerknici
zgodilo 12. 6. 1870?

Poišči najstarejši hišni
portal na Partizanski
cesti. Iz katerega
stoletja je?

Kako si razlagaš vogal
hiše na Partizanski 18?

Zakaj je na vogalu hiše
postavljen ta veliki
kamen?

Bi lahko našel kakšno
vzporednico z že
omenjenim vogalom?

Katera obrt je bila
"doma" v tej hiši?

Primer naloge na delovnem listu 2: Moj domači kraj (arhiv avtorice, avtor slike Tomaž Perko).

Obiščejo različne točke. To so:

- Cerkev sv. Roka
- Partizanska ulica
- Mala gasa
- Trg pred Kulturnim domom
- Gerbičeva rojstna hiša
- Občinska knjižnica Jožeta Udoviča
- Kapelica miru
- Krpanova galerija
- pročelje trgovine Delikatesa
- Valvasorjev spomenik
- Tabor in župnijska cerkev

Sedaj pojdi v notranjost obzidja. Poišči glavni vhod v cerkev in reši vprašanja, ki sledijo.

- Poišči Jakobovo školjko. Kaj to obeležje pomeni?
- Razloži napis na portalu glavnega vhoda v cerkev.
- Nariši skico protiturškega tabora.
- Kaj je nad vhodom na vzhodni strani? Katere letnice najdeš nad cerkvenimi vrati?
- Razloži zapis na vzhodni steni cerkve. Za pomoč lahko zaprosiš učitelja.

Primer naloge na delovnem listu 3: Moj domači kraj (foto: arhiv avtorice).

S pomočjo navodil spoznajo naslednje pomembne osebnosti, ki so tako ali drugače povezane s krajem:

- Fran Gerbič (pevec, skladatelj)
- Franc Anton von Steinberg
- Janez Vajkard Valvasor

JANEZ VAJKARD VALVASOR

Poišči točko, kjer v vetru plapolajo vse tri zastave.

Oglej si spomenik pod njimi. Kaj lahko poveš o njem?

Bi znal razložiti grb?

Kaj pomenita obe letnici?

Kako je vsebina Valvasorjevega življenjskega dela vsako leto predstavljena v našem kraju?

Kateri zgodovinski dogodek je še obeležen v tem parku? Kako to veš?

Primer naloge na delovnem listu 4: Moj domači kraj (foto: arhiv avtorice).

- Jože Udovič (pesnik, prevajalec)
- Lojze Perko (slikar)
- Milena Braniselj (kiparka)

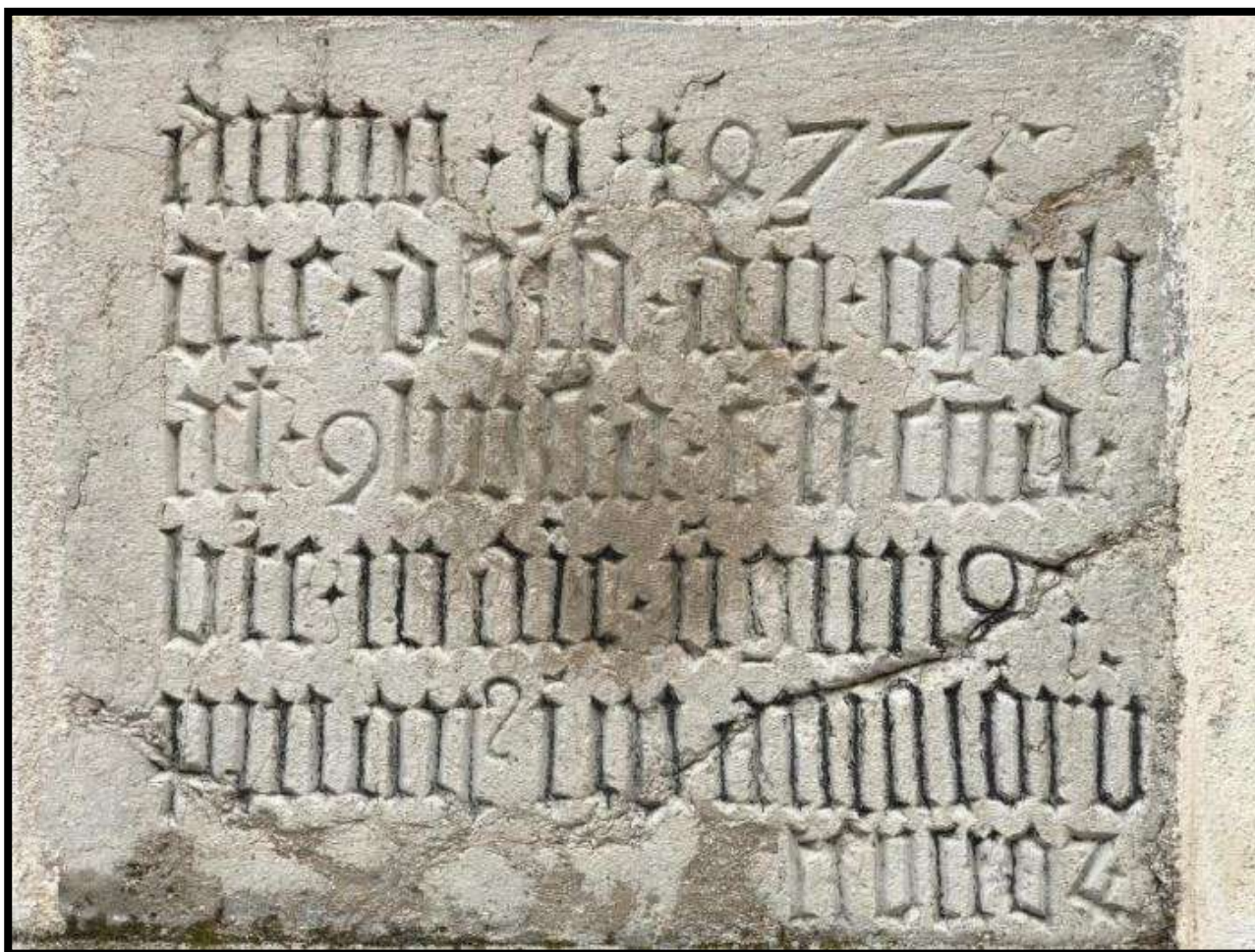
Slika 7: Moj domači kraj, kip Martina Krpana 2024, avtorica Milena Braniselj (foto: arhiv avtorice).

Zgodovina Cerknice je bogata, saj je bilo področje poseljeno že v prazgodovini. S pomočjo arheologa spoznajo:

- prazgodovinski nahajališči (Slivnica in Dolenja vas)
- čas Rimljanov
- prihod Slovanov
- čas turških vpadov

Slika 8: Moj domači kraj, časovni trak, 2021 (foto: arhiv avtorice).

Slika 9: Moj domači kraj, napis na farni cerkvi, 2021 (foto: arhiv avtorice).

Sledi samostojno raziskovanje zgodovine na podlagi prejetega gradiva. Veliko izvedo o:

- času kuge na Cerkniškem,
- Valvasorju in njegovem raziskovanju jezera,
- prvi šoli v Cerknici,
- starih predelih in poimenovanjih zanje,
- nekdanji podobi ulic, hiš,
- posebnosti hišnih portalov, vogelnih kamnih,
- 1. in 2. svetovni vojni na naših tleh,
- času osamosvojitve Slovenije.

Ko učenci rešijo kviz, sledi še skupni zapis v zvezek, ki ga zaključijo z izdelavo časovnega traku, na katerem so nanizani najpomembnejši dogodki v zgodovini kraja.

Slika 9: Moj domači kraj, časovni trak v zvezku, 2021 (foto: arhiv avtorice).

384

Po končani dejavnosti pri uri slovenščine sledi evalvacija kulturnega dne. Zanimivo je, da učenci vedno znova povedo, da veliko stvari niso vedeli, oziroma jih niso nikoli videli, čeprav mimo njih hodijo vsak dan (npr. vogelni kamni, portali na hišah, označevalne table ...). Pozitivno so presenečeni nad bogato zgodovino, katere se do takrat niso zavedali.

Dokaz, da je naše delo uspešno, pa vidimo predvsem v tem, da dobimo povratne informacije od staršev in starih staršev, ki povedo, kaj vse so jim otroci pokazali, razložili, omenili ... Ali pa v šali preverili njihovo poznavanje zgodovine kraja.

Zagotovo bomo s tem nadaljevali tudi v prihodnje, saj je eden izmed svetlih vidikov kulturnega dne tudi ta, da otroci dan preživijo na prostem s čim manj stika z mobilnimi telefoni. Vzpodbujamo jih, da so pozorni na malenkosti, da opazujejo in na podlagi videnega sklepajo, iščejo vzroke in posledice določenih dogodkov ter razmišljajo izven okvirja.

Večji izziv pri izvedbi je slabo vreme, saj je takrat delo precej težje. Tako imamo pripravljen tudi plan B, ki predvideva raziskovanje zgodovine znotraj šolskih prostorov in s pomočjo moderne tehnologije. Tu pride bolj do izraza tudi medpredmetno sodelovanje, delo z drugačnimi viri, medsebojna pomoč.

6 Zaključek

»Spoznavaj samega sebe!« je bilo napisano v Apolonovem templju v Delfih. Ta rek velja za vsak narod in vsakega posameznika. Izrednega pomena je, da poznamo svojo preteklost, saj lahko iz nje izluščimo marsikatero modrost, kako narediti življenje zase in za svoje zanamce lepše in boljše.

Slovenci imamo bogato zgodovino, ki so jo pisali oz. ustvarjali tako veliki kot mali ljudje, skromni, delavni in pošteti. Ljubezen do rodne zemlje, do sočloveka, do jezika je neizbrisno vklesana v naš kolektivni spomin. Od prazgodovine se trudimo stati in obstati na svojem koščku domače grude, vztrajamo, ne glede na to, kaj nam prinaša življenje. Vendar pa to ni samo po sebi umevno. Ljubezen do domovine in rojstnega kraja čuti lahko le nekdo, ki pozna njegovo preteklost. Zato je tako velikega pomena, da ohranjamo spomine, da prenašamo znanje in vedenje na mlajše rodove.

»Bo moj vnuk še pel slovenske pesmi? Se bo zavedal svojih korenin?»

Da bi ponosen bil kot njega dedek, le tega v srcu si močno želim.«

Tako kot Boris Kopitar si tudi jaz želim, da bi prihodnji rodovi znali ohraniti spomin in bogato dediščino našega kraja, da bi poznali njegovo zgodovino, da bi se zavedali in spoštovali to, kar so naši predniki naredili in ustvarili za nas, svoje prihodnje rodove. Zagotovo bom sama sledila temu cilju in po svojih močeh vzbujala v mlademu rodu čustva domoljubja, sočutja, povezanosti in ponosa na to, da pripadamo po duši in dejanjih tako velikemu narodu.

7 Viri in literatura

Cerknica (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 31. 7. 2024: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Cerknica>.

Franc Anton von Steinberg (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 31. 7. 2024: https://sl.wikipedia.org/wiki/Franc_Anton_von_Steinberg.

Joželj Kranjc, Daša (2003): *Moj kraj nekoč*. Skripta.

Joželj Kranjc, Daša (2023/24): *Arhiv fotografij izvedbe kulturnega dne*.

Kebe, Ivan (2011): *Cerkniško jezero in ljudje ob njem*. Koper: Založba Ognjišče.

Klemenčič, Matjaž (1977): *Notranjski listi I. Cerkniški tabor*. Ljubljana: Epid-paralele.

Mele Jožefa in Edvard (pripovedovanje spominov).

Verdev, Helena (2016): *Raziskujem preteklost*, učbenik za zgodovino v 6. razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.

PROJEKTNO UČNO DELO: ŠPORT KOT GRADITELJ NARODNEGA PONOSA

PROJECT BASED LEARNING: SPORT AS A BUILDER OF THE NATIONAL PRIDE

Uroš Cajnko (uros.cajnko@gmail.com), profesor geografije in zgodovine, Osnovna šola Notranjski odred
Cerknica
Slovenija

Povzetek

V prispevku predstavljamo primer izvedbe projektnega učnega dela pri predmetu Domovinska in državljanska kultura in etika v 7. razredu osnovne šole. Pri pripravi učnega dela nas je vodilo vprašanje, kako bi spodbudili učence k aktivnemu delu, sodelovanju, razmišljanju, ustvarjanju idej in zamisli ter izkustvenemu učenju za njih zanimivo temo o narodni pripadnosti in narodnem ponosu. Izbrali smo šport, saj se učenci hitro poistovetijo z uspešnimi slovenskimi športniki in ob tem gradijo svojo in skupno narodno pripadnost.

V prvem delu prispevka predstavljamo učne cilje in načrtovanje projektnega dela pri pouku DKE, nato pa izvedbo projektnega dela, pri kateri so učenci uporabljali IKT tehnologijo. Samostojno so poiskali ustrezne zapise za svojo izbrano temo o športu, pripravili referat in njegovo predstavitev. V zaključku prispevka smo predstavili še anketni vprašalnik na temo spremljanja slovenskih športnikov in vplivu na narodni ponos, ki smo ga izvedli med učenci predmetne stopnje.

Abstract

In this paper, we present an example of project-based learning, implemented in the subject called Citizenship and ethics in the 7th grade of primary school. As we were preparing the lesson, we focused on how to encourage our students to work actively, to participate, think, create ideas and learn experientially about national belonging and national pride in a way that would be interesting for them. That is why we chose sports, since students identify quickly with successful Slovenian sportsmen and thus build a common national identity.

In the first part of the paper, we present the learning objectives and the planning of the project work in the lessons, then the implementation of the project work itself, where the students used ICT technology and searched for relevant material on the topic about sports, prepared a presentation and presented it to the others. In the conclusion, we present a questionnaire, conducted among pupils of the subject level, on the topic of following Slovenian athletes and the impact on national pride.

Ključne besede: narodni ponos, projektno učno delo, šport, slovenski športniki

Keywords: National pride, project work, sport, Slovenian athletes

1 Uvod

Kljub temu, da je Slovenija majhna država, ima veliko vrhunskih športnikov in je sploh v zadnjih letih prisotna na uveljavljenih športnih prireditvah in prvenstvih. Z vrhunskimi uspehi se prepoznavnost Slovenije v svetu povečuje, krepi se tudi narodna identiteta in ponos Slovencev. Šport je tudi eden izmed dejavnikov vzgajanja in krepitve nacionalne zavesti. Preko športnih uspehov se učenci poistovetijo z uspešnimi slovenskimi športniki in tako krepijo skupno narodno pripadnost. Šport je močno orodje za združevanje ljudi in izražanje narodnega ponosa.

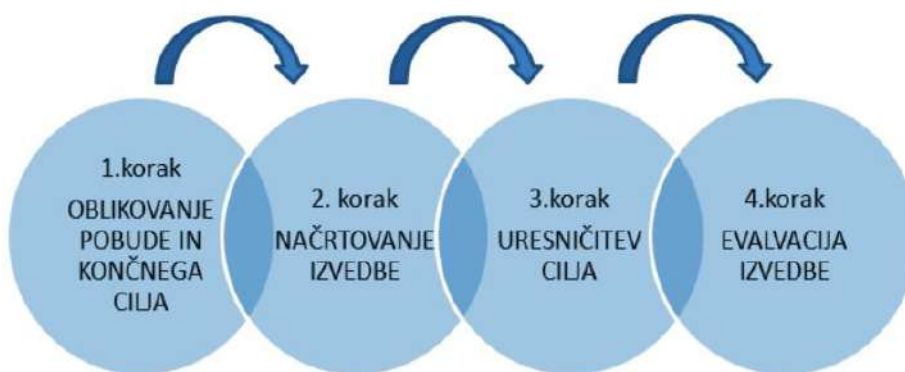
Šport je močno vpleten tudi v globalizacijske procese. Prenosi največjih športnih dogodkov nenehno rušijo rekorde gledanosti po vsem svetu. Šport je tako pomemben, da o njem poročajo v večini medijev in je danes eden od sestavnih delov družbe. Tudi noben slovenski politik, kulturnik ali gospodarstvenik se ne more približati učinku preboja slovenskega športnika ali ekipe na mednarodne športne prireditve, v smislu narodnega ponosa in domoljubja.

V ta namen smo se želeli posvetiti športu kot graditelju narodnega ponosa in identitete tudi pri učnih urah predmeta Domovinska in državljanska kultura in etika. Projektno učno delo je potekalo ob praznovanju državnega praznika – dan slovenskega športa, ki ga praznujemo 23. septembra.

Prispevek obravnava projektno učno delo v 7. razredu pri predmetu DKE. Danes učitelj načrtuje dejavnosti, ki spodbujajo učenčev miselno aktivnost in iskanje informacij v novih virih ter sodelovanje pri učni uri. Ena izmed dejavnih oblik učenja in poučevanja je tudi projektno učno delo, kar smo uporabili v sklopu športa kot graditelja narodnega ponosa.

Projektno učno delo je oblika učenja, ki temelji na spoznavanju učne vsebine, pri kateri gre za razlago in vodenje razgovora učitelja ter predstavitev IKT medijev. Ti mediji so vir novih dejstev in podatkov, ki velikokrat presegajo znanje še tako razgledanega učitelja. Zato se ni treba več zanašati le na učiteljevo znanje, ampak je treba spodbuditi učenčev vedoželjnost in uporabo različnih virov (Stibilj, 2013: 3).

387

Slika 1: Potek izvedbe projektnega dela v štirih korakih

Vir: Novak 1990:67

Učenci so si po lastnih željah in interesu izbrali slovenskega športnika, ekipo ali športno prireditev v Sloveniji, ki so jo želeli predstaviti. Učenci so podatke pridobili s pomočjo IKT tehnologije, saj so samostojno preko spleta poiskali ustrezne članke in zapise na spletnih straneh. Strnjen zapis v obliki referata so pripravili v zvezke, medtem kot so ključne besede uporabili pri pripravi PowerPoint predstavitev svojih izbranih tem, ki so jih nato predstavili svojim sošolcem. V zaključku smo z učenci oblikovali še anketni vprašalnik na temo spremljanja slovenskih športnikov in vplivu tega na narodni ponos. Izvedli smo ga med učenci predmetne stopnje.

2 Šport kot graditelj narodnega ponosa

2.1 Učni cilji in navezava na učni načrt

V učnem načrtu Domovinske in državljanske kulture in etike (DKE) za 7. razred osnovne šole so zapisani naslednji operativni cilji, ki se nanašajo na krepitev narodne zavesti:

Učenci/učenke:

- razumejo pojme naroda, države in domovine;
- razumejo pomen simbolov in praznikov Republike Slovenije;
- razvijejo sposobnost razlikovanja med narodno in državljansko identiteto;
- razvijajo pozitiven odnos do svoje državljanske skupnosti;
- razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti (Karba idr., 2011).

Vse zgoraj naštetе operativne cilje lahko vključimo v pripravo učnega projektnega dela o razumevanju in krepitevi narodne identitete in ponosa v povezavi z državnim praznikom.

Namen projektnega učnega dela je bil:

- uresničiti operativne cilje iz učnega načrta, ki se navezujejo na narodno identiteto;
- vzpodbuditi narodni ponos pri učencih;
- vzpodbuditi pozitivne vrednote;
- navajanje učencev na samostojno delo in iskanje virov s pomočjo IKT tehnologij;
- spodbuditi učence k medsebojnemu sodelovanju in ustrezni komunikaciji;
- razširiti in poglobiti znanje učencev o športu in športnih panogah;
- dodatna vzpodbuda učencem za ukvarjanje s športom.

388

2.2 Načrtovanje učne ure

Načrtovanje učne ure je zajelo preplet učnih ciljev in standardov znanja, aktivnih učnih metod, dela v parih, bralno učnih strategij, uporaba IKT tehnologij pri pouku, iskanje in uporaba ustrezne literature ter motiviranost učencev za projektno delo.

Projektno učno delo smo izvajali v času slovenskega državnega praznika – Dan slovenskega športa, ki ga praznujemo 23. septembra. Prav tako pa so bile takrat kvalifikacije za evropsko prvenstvo v nogometu – Euro 2024, v katerih je nastopala Slovenija, zato je bila tema pri učencih zelo aktualna.

2.3 Potek učne ure

Podroben potek učne ure smo razdelili na dejavnosti učitelja in dejavnosti učencev. Učitelj je v vlogi mentorja, ki deluje v ozadju in pomaga pri načrtovanju učenja in preverjanja dosežkov ter vodi miselno aktivnost učencev. Učenec je v aktivni vlogi, saj na samostojen način, v neposrednem stiku z elektronskimi viri, išče odgovore na vprašanja, oblikuje hipoteze, loči bistveno od nebistvenega in pripravi lasten referat na izbrano temo o športu.

2.3.1 Potek učnega procesa

Dejavnosti učitelja	Dejavnosti učencev
<i>Uvodna motivacija in uvajanje</i> - Učencem prikažem filmski posnetek Slovenija praznuje: DAN SLOVENSKEGA ŠPORTA 2022. - Učencem povprašam, ob katerih dogodkih smo najbolj ponosni, da smo Slovenci, oziroma, kaj vse v nas prebudi narodni ponos. - Vodim razgovor o današnji učni temi – šport kot graditelj narodnega ponosa.	- Učenci opišejo ogledani posnetek, prepoznajo slovenskega športnike. - Učenci sklepajo na temo učne ure. - Učenci razmislijo in povedo svoje misli o narodnem ponosu. - Učenci podajo predloge - napoved, katero učno temo bodo to učno uro spoznali.
<i>Pridobivanje novih znanj</i> - Za začetek podam učencem preprosta vprašanja, na temelju katerih dobim takojšnjo povratno informacijo, koliko so učenci seznanjeni z uspehi slovenskih športnikov v preteklosti in danes. - Učence razdelim v pare. Vsak par si izbere svojega športnika, športno ekipo ali disciplino, ki ga posebej zanima in bi jo rad predstavil sošolcem. - Učencem podam navodila za samostojno izvedbo učne ure in pričakovanja o njihovih izdelkih. Skupaj ponovimo, kakšen zapis naj bo v referatu in kakšno PowerPoint predstavitev naj pripravijo. Posebej jih opozorim, naj iz celotnega elektronskega vira izberejo samo bistvene podatke. - Spremljam njihovo delo, dajem pojasnila pri morebitnih nejasnostih in jih spodbujam h kritičnemu mišljenju. - Učence popravljam pri njihovih zapisih in predstavitvah in jim podam dodatno razlago ter kritični razmislek o podani vsebini.	- Učenci sodelujejo v razgovoru o predhodnem znanju o slovenskem športu. - Učenci so razdeljeni po parih. - Pari si izberejo temo, ki bi jo radi predstavili. - Učenci s pomočjo elektronskih virov zberejo podatke za referat in na podlagi teh zapisov oblikujejo predstavitev v programu PowerPoint. - Učenci aktivno uporabljajo elektronske vire, iz katerih izčrpajo ključna dejstva o določenem slovenskem športniku ali disciplini.
<i>Predstavitve</i> - Spremljam njihove predstavitve in po potrebi dajem pojasnila pri morebitnih nejasnostih. - Spodbujam jih h kritični presoji predstavljenih podatkov.	- Učenci predstavijo svoje PowerPoint predstavitve ostalim sošolcem. - Učenci poznajo pomembnejše pomembne slovenske športnike, slovenske ekipe ali discipline.
<i>Sinteza</i> - Po končanih predstavitvah učence povprašam, koliko teh slovenskih športnikov in njihovih uspehov so poznali. - Vodim razgovor o vplivu športa na narodno identiteto in pripadnost državi.	Učenci sodelujejo v razgovoru o videnih predstavitvah in razmišljajo o vplivu športa na narodno zavest in pripadnost.

Učenci so si v parih izbrali naslednje teme, ki so jih predstavljali:

- Luka Dončič;
- slovenska odbojkarska reprezentanca;
- slovenska nogometna reprezentanca;
- slovenski smučarski skakalci;
- Primož Roglič;
- smučarski skoki v Planici;
- nogometni klub Olimpija;
- slovenski alpski smučarji;
- Janja Garnbret;
- slovenska košarkaška reprezentanca;
- Anže Kopitar;
- slovenski uspehi na olimpijskih igrah.

Učenci, ki so si izbrali posamezne slovenske športnike, so predstavili njihov življenjepis, športno kariero in uspehe. Učenci, ki so si izbrali slovensko reprezentanco, so predstavili vidnejše slovenske reprezentante in uspehe slovenske reprezentance na večjih tekmovanjih. En par je predstavil nogometni klub Olimpija, dosežke in pomembnejše igralce. En par je predstavil uspehe slovenskih športnikov na olimpijskih igrah skozi zgodovino.

2.4 Anketni vprašalnik

Namen anketnega vprašalnika med učenci predmetne stopnje je bil, raziskati poznavanje slovenskih športnikov in njihovih dosežkov, vpliv športnih dosežkov na narodno zavest in raziskati športno aktivnost učencev v odvisnosti od športnih uspehov slovenskih športnikov.

390

V raziskavo je bilo vključenih 71 učencev predmetne stopnje (od 6. do 9. razreda).

Vprašalnik o povezanosti športa in narodne identitete:

Draga učenka, dragi učenec,

spodaj so zapisana vprašanja, ki se nanašajo na povezavo med športnimi uspehi slovenskih športnikom in narodnim ponosom. Vprašalnik je povsem anonimen, zato te vljudno prosim, da odgovarjaš čim bolj iskreno. Tvoji odgovori bodo veliko doprinesli k raziskavi na tem področju, zato se ti že vnaprej iskreno zahvaljujem za sodelovanje.

Obkroži.

1. Katerega spola si?

- a) Moški
- b) Ženska

2. Ali spremljaš športna tekmovanja po televiziji ali v živo?

- a) Da
- b) Ne

*Na vprašanja 3 do 6 odgovarjaj samo, če si na vprašanje 2 odgovoril pritrdilno.

*3. Katere športe redno spremljaš (obkrožiš lahko več možnosti)?

a) Nogomet	d) Rokomet	g) Alpsko smučanje
b) Košarka	e) Kolesarstvo	h) Nordijsko smučanje
c) Odbojka	f) Smučarski skoki	i) Drugo (zapiši): _____

*4. Kako pogosto spremljaš slovenske športnike?

- a) Spremljam samo slovenske športnike
- b) Spremljam naše in tuje športnike
- c) Spremljam samo tuje športnike

*5. Kaj bi bil glavni vzrok za spremljanje športnih dogodkov?

- a) Zanimanje za šport
- b) Navijanje za športnike
- c) Moram, ker gledajo tudi starši

*6. Spremljaš slovensko nogometno reprezentanco v kvalifikacijah za EURO 2024?

- a) Da
- b) Ne

7. Kateri občutek je najmočnejši ob uspehih slovenskih športnikov?

- a) Sem zelo ponosen
- b) Nimam posebnega občutka
- c) Športni uspehi me ne zanimajo

8. Koliko slovenskih športnikov poznaš po imenu in njihovih dosežkih?

- a) Več kot 10
- b) 5 do 10
- c) 1 do 4
- d) Nobenega

9. Te uspehi slovenskih športnikov motivirajo, da se tudi sam ukvarjaš s športom?

- a) Da, zaradi njih se ukvarjam z določenim športom
- b) Uspehi slovenskih športnikov ne vplivajo na to
- c) Se ne ukvarjam s športom

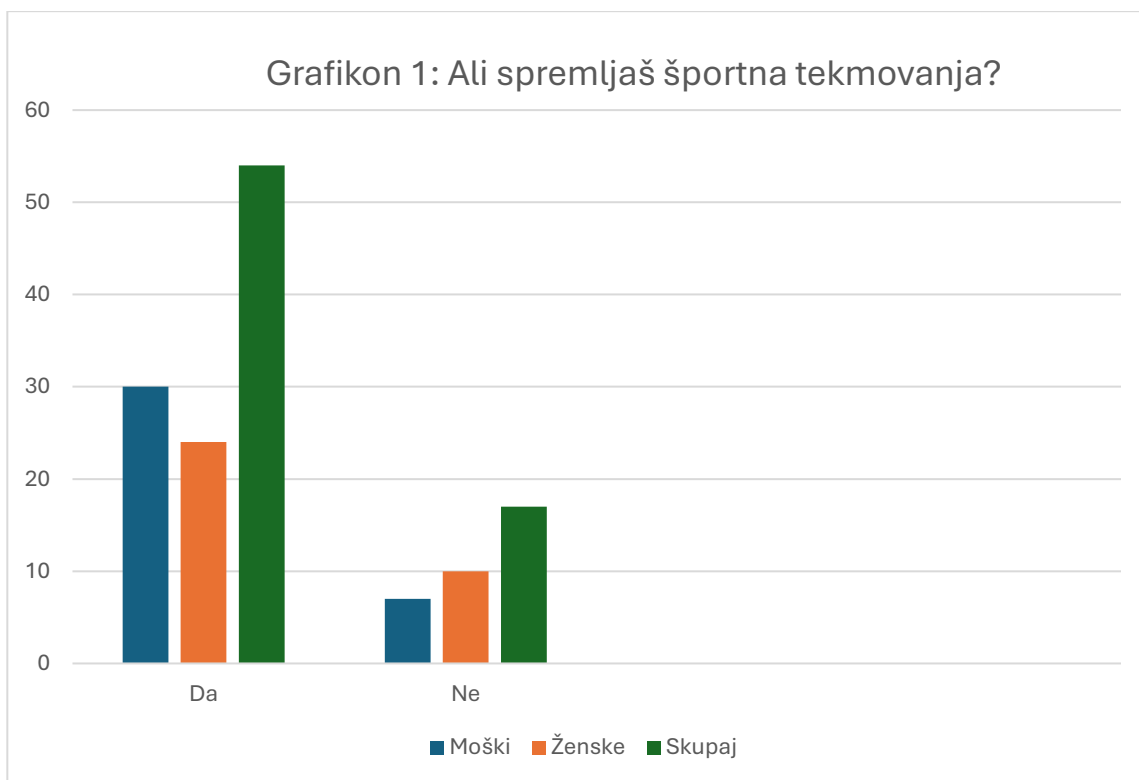
10. Meniš da uspehi slovenskih športnikov vplivajo na popularnost športa med mladimi?

- a) Da
- b) Ne

10. Ali veš kdaj v Sloveniji praznujemo državni praznik – Dan slovenskega športa?

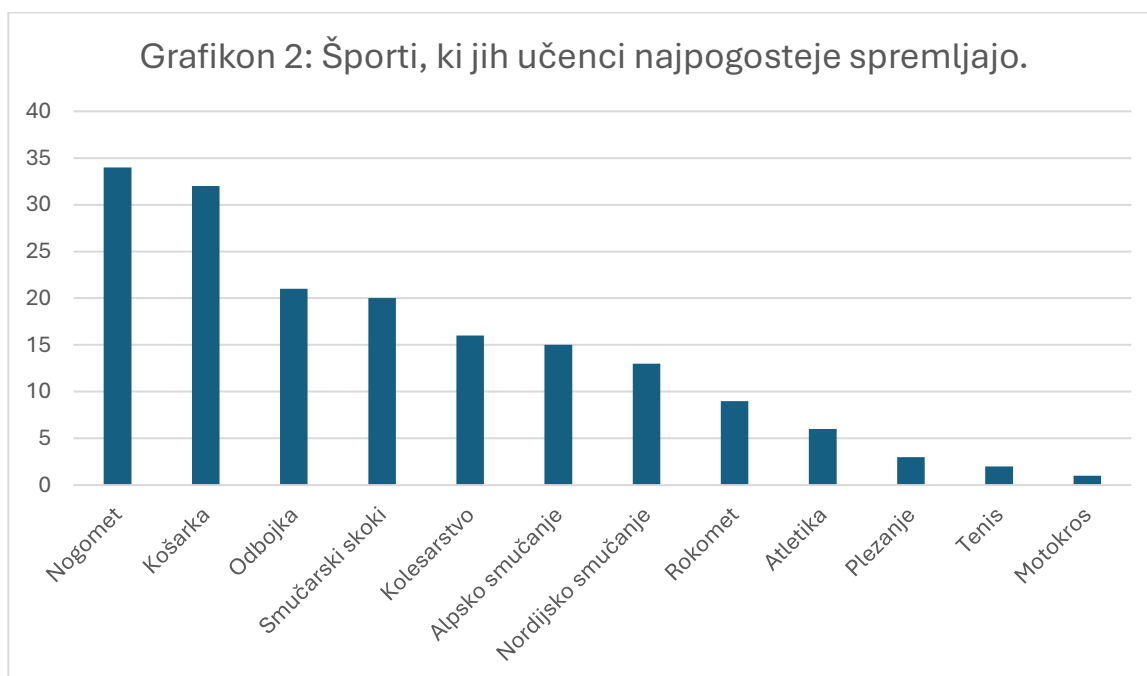
- a) Da: _____
- b) Ne
- c) Prvič slišim za praznik

2.41 Rezultati ankete in analiza

Učenci v večini spremljajo posamezna športna tekmovanja po medijih ali v živo, saj je le-teh 76 %. Pri fantih je delež nekoliko večji kot pri dekletih.

392

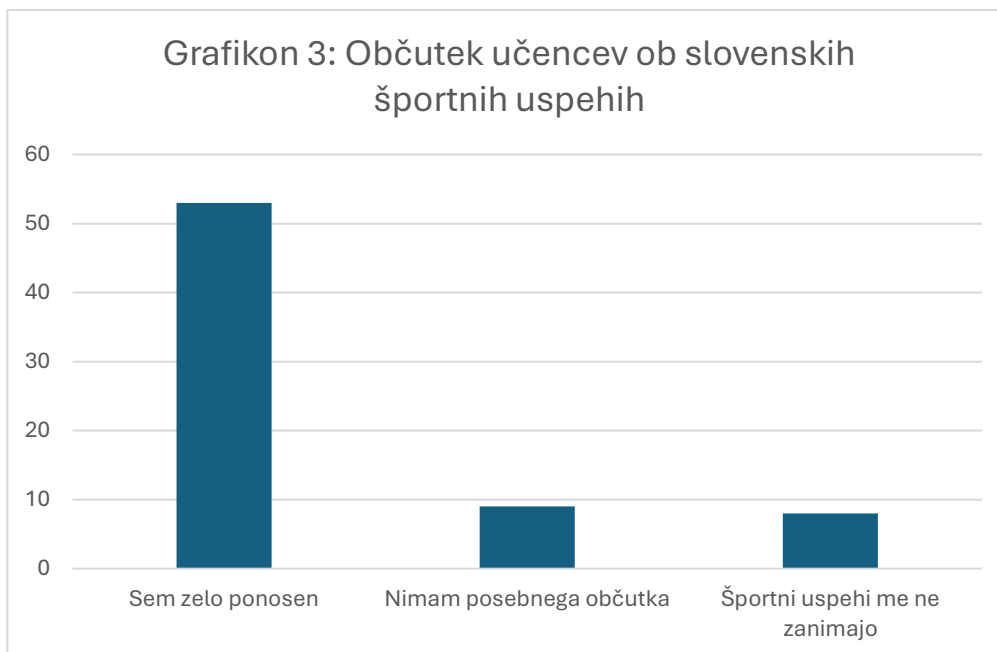

Pričakovano največ učencev spremlja nogomet in košarko, saj gre za zelo popularna športa, s katerima se tudi sami največ ukvarjajo. Tudi uspehi slovenskih športnikov so pri teh dveh športih dobri. Sledijo odbojka, kolesarstvo in zimski športi. Nekaj učencev redno spremlja tudi plezanje, tenis in motokros.

Največ učencev spremlja šport zaradi uspehov slovenskih športnikov, sledi spremljanje obojih, tujih in slovenskih športnikov, predvsem na področju nogometa.

Zelo podobna ugotovitev je pri vprašanju, kaj je glavni vzrok za spremljanje športa. Največ učencev spremlja šport zaradi uspehov naših športnikov, predvsem pri nogometu pa spremljajo zaradi samega zanimanja za ta šport.

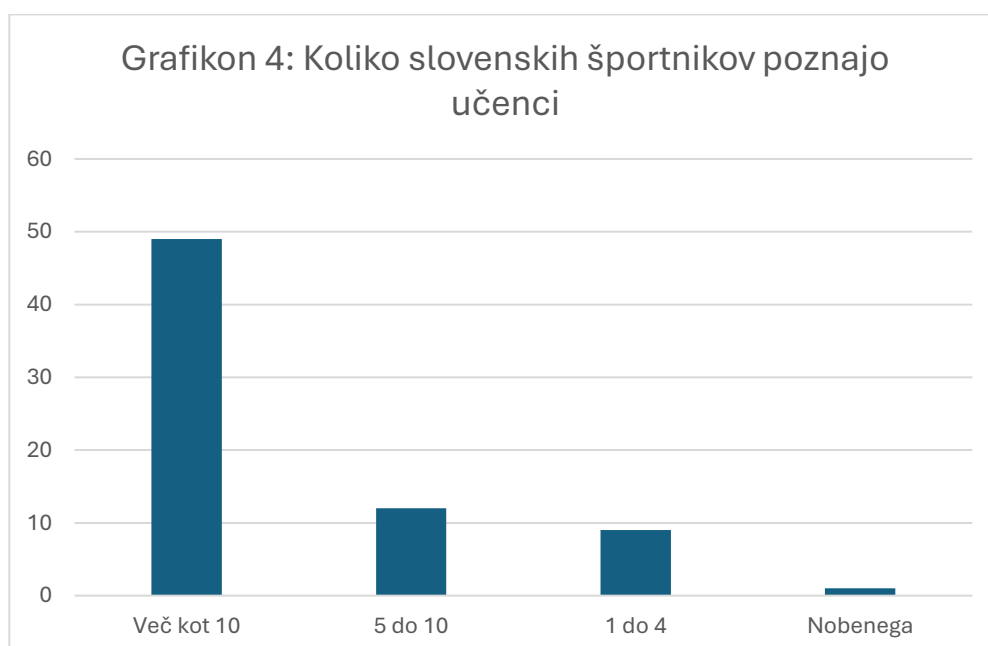
Skoraj vsi učenci, ki preko medijev ali v živo spremljajo šport, so spremljali tudi kvalifikacije slovenske nogometne reprezentance za evropsko prvenstvo, euro 2024.

Na odgovor, kateri občutek spremlja učence ob uspehih slovenskih športnikov, jih je velika večina (75 %) odgovorila, da so na uspehe zelo ponosni. Z manjšim deležem sledita odgovora, da nimajo posebnega občutka oziroma jih športni uspehi ne zanimajo.

393

Učenci so bili v večini mnenja, da uspehi slovenskih športnikov pripomorejo k popularnosti športa med mladimi nasploh, in da veliko mladih vidi svoje vzornike v uspešnih slovenskih športnikih, saj se zaradi njih tudi ukvarjajo z določenim športom.

Pri anketnem vprašanju, koliko slovenskih športnikov poznajo učenci po imenu in njihovih dosežkih, je odgovor presenetljiv, saj jih velika večina pozna več kot 10 slovenskih športnikov, le en učenec pa ne pozna nobenega slovenskega športnika. Razlika je tudi med fanti in dekleti, saj so vsi fantje poznali več kot deset slovenskih športnikov.

Pri poznavanju državnega praznika, Dan slovenskega športa, ki ga praznujemo 23. septembra, pa je večina odgovorila, da praznika ne pozna, oziroma, če so odgovorili pritrdilno, so se zmotili v datumu. Le dva učenca sta pravilno ugotovila, da je Dan slovenskega športa 23. septembra.

2.5 Opis in analiza dela

Po opravljenem učnem sklopu smo analizirali svoje delo in delo učencev. Pri tem smo si postavili vprašanja:

- Kakšno je bilo predznanje učencev ob začetku sklopa? So vse njihove trditve pravilne?
- Kaj nam je pri obravnavi slovenskega športa v povezavi s krepitvijo narodne identitete uspelo? Kaj moramo izboljšati?
- Ali zaradi samostojnega projektnega dela z elektronskimi viri bolj kakovostno uresničujemo učne cilje, oz. pri učencih dosegam globlje razumevanje? Utemeljitev.

Prav tako smo po opravljenem projektnem delu vprašali učence po njihovem mnenju in refleksiji na takšno učenje. Pri tem so bila pomembnejša vprašanja:

- Ali zaradi projektnega učnega dela boljše razumem učno snov? Mi ustreza samostojno delo in takšna pot do znanja?
- Ali sem imel/a težave s projektnim delom in kako bi jih lahko odpravil/a?

Učni cilji so bili izpolnjeni z večinoma samostojnim delom učencev. Potrebovali so samo dodatno razlago in kritični razmislek pri izdelavi referata in PowerPoint predstavitve. Uporaba IKT tehnologije za predvajanje filmskih posnetkov je pri učencih zelo zaželeno, saj si preko vizualnih podob lažje priključijo predstavljeno temo. Ta način je uporaben tako za uvodno motivacijo kot tudi za usvajanje novega znanja. Učenci so s pomočjo IKT tehnologije poiskali internetne vire, ki so jih potrebovali pri projektnem delu. Za sprostitev po predstavitev učencev je bil skupinski razgovor in uporaba »nevihte možganov« kot nalašč za ponovitev učne snovi in sproščeno razmišljanje o predelani snovi.

Pri usvajanju učne snovi z internetnimi viri samo razumevanje besedila učencem ni delalo večjih težav, oz. smo skupaj razložili neznane besede in pojme. Prav tako tudi zapis in povzemanje člankov nista učencem povzročala težav. Nekateri učenci so kakšen dogodek izpustili ali pa prepisali cel del članka v svoj referat.

Učencem je všeč, če z lastnim trudom in iznajdljivostjo pridejo do končnega izdelka. Tako je bilo tudi pri tej šolski uri o slovenskem športu. Zelo pomembna je uvodna motivacija za delo in sprotno spremljanje napredka s strani učitelja. Predvsem učno šibkejši učenci potrebujejo dodatno vzpodbudo pri svojem delu. Učenci so bili ponosni na svoje predstavitve in so tudi tekmovali v kakovosti in izgledu PowerPoint predstavitev.

3 Zaključek

Projektno učno delo je ena izmed sodobnih oblik poučevanja učencev v šoli, saj predstavlja učinkovit način za spodbujanje aktivnega učenja in učencem omogoča, da se ne le učijo vsebin, ampak jih tudi aktivno raziskujejo in delijo z drugimi. Povečuje njihove komunikacijske spretnosti ter razvija samoiniciativnost in ustvarjalnost. Pri pouku prav tako omogoča možnosti za medpredmetno povezovanje, prepletanje vsebin in področij.

Glede na rezultate in aktivnost učencev bi bilo smiselno, da se projektno učno delo v čim večji možni meri vključuje v pouk. To bi lahko dodatno obogatilo učni proces in učencem omogočilo, da postanejo bolj aktivni soustvarjalci svojega znanja in veščin.

Vrhunski športnik ob vidnih športnih dosežkih, še posebej na mednarodnih tekmovanjih, med učenci in tudi nasploh med vso populacijo, pridobi vlogo nacionalnega junaka, ki je v ponos celemu narodu, s katerim se krepi državna in narodna identiteta. Anketa med učenci je pokazala, da ti radi spremljajo uspehe slovenskih športnikov in so na te uspehe tudi sami zelo ponosni, kar prispeva k večjemu narodnemu zavedanju in narodnemu ponosu.

4 Viri in literatura

Karba, Pavla; Šumi, Irena; Jesenko, Nataša idr. (2011): Učni načrt. Program osnovna šola. Domovinska in državljanska kultura in etika. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 15. 7. 2024 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.

Novak, Helena (1990): Projektno učno delo, drugačna pot do znanja. Ljubljana: DZS.

Slovenija praznuje: DAN SLOVENSKEGA ŠPORTA 2022. Youtube. Pridobljeno 15. 7. 2024 s spletne strani: <https://www.youtube.com/watch?v=XNkdVRc3wo>.

Stibilj, Manca (2013). Projektno učno delo „Od ideje do izdelka“ (Diplomsko delo). Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 15. 7. 2024 s spletne strani: <https://repozitorij.upr.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=3661>

Trtnik, Aleš (2011): Oblikovanje nacionalne identitete skozi šport (Magistrsko delo). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 15. 7. 2024 s spletne strani: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_trtnik-ales.pdf

DEDIŠČINA GENERALA RUDOLFA MAISTRA IN DOMOLJUBJE

THE LEGACY OF GENERAL RUDOLPH MAISTER AND PATRIOTISM

Neža Zakrajšek (neza.zakrajsek@osrakek.si), magistrica profesorica poučevanja na razredni stopnji z angleščino, Osnovna šola »Jožeta Krajca« Rakek, Podružnična šola Rudolfa Maistra Unec.

Slovenija

Povzetek

Prispevek se osredotoča na pomen domoljubja kot vrednote, ki presega zgolj ljubezen do države ali naroda in je globoko povezana z občutkom pripadnosti. Domoljubje spodbuja k ponosu na preteklost in ohranjanju dediščine, a hkrati vključuje kritično razumevanje lastne kulture in spoštovanje raznolikosti. Osrednji del prispevka predstavlja življenje in delo generala Rudolfa Maistra, ki je odigral ključno vlogo pri obrambi slovenskega ozemlja po razpadu Avstro-Ogrske. Maistrovo življenje ni bilo omejeno le na vojaško službo; bil je tudi pesnik in podpornik kulture. Njegova literarna dela, ki izražajo narodno zavest in domoljubje, so še danes pomemben del slovenske kulturne dediščine. V nadaljevanju prispevek predstavi podružnično šolo Rudolfa Maistra na Uncu, ki ohranja njegov spomin in goji domoljubne vrednote pri mladih generacijah. O tem bo tekla tudi beseda v tem prispevku.

Abstract

The article focuses on the importance of patriotism as a value that goes beyond mere love for one's country or nation and is deeply connected to a sense of belonging. Patriotism encourages pride in the past and the preservation of heritage, while also promoting a critical understanding of one's own culture and respect for diversity. The central part of the article highlights the life and work of General Rudolf Maister, who played a key role in defending Slovenian territory after the collapse of the Austro-Hungarian Empire. Maister's life extended beyond military service; he was also a poet and a supporter of culture. His literary works, which express national consciousness and patriotism, remain an important part of Slovenian cultural heritage today. The article also presents the Rudolf Maister branch school in Unec, which preserves his memory and fosters patriotic values among younger generations. This will be a central theme discussed in the article.

396

Ključne besede: dediščina, domovina, domoljubje, Rudolf Maister, Unec.

Keywords: heritage, homeland, patriotism, Rudolf Maister, Unec.

1 Uvod

O domoljubju je težko govoriti, če pri tem zanemarimo ali spregledamo preteklost. Domoljubje lahko označimo kot posebno čustvo oziroma vrednoto – ljubezen do domovine. Ljubezen do domovine in domoljubje ni isto kot ljubezen do države ali ljubezen do naroda. Domovina ni omejena z državnimi mejami. Domovina je tam, kjer so ljudje srečni in zadovoljni. Tako kot narod tudi domovina ne more biti vrednota sama zase, vendar je lahko le toliko, kolikor lahko osreči vse svoje državljane in tiste, ki ji pripadajo.

V sodobni družbi se domoljubje pogosto povezuje z vzgajanjem mladih, ki skozi razumevanje lastne kulture in zgodovine pridobijo čut za spoštovanje vrednot preteklih generacij in postanejo ponosni nosilci tradicije. Hkrati pa domoljubje vključuje odprtost do drugačnosti ter sposobnost kritičnega pogleda na lastno okolje, kar omogoča, da se narod razvija v dialogu s svetom, a ostaja zvest lastnim vrednotam. Ta zavest prispeva k notranji

povezanosti naroda, ki je kljub raznolikim prepričanjem in individualnim razlikam še vedno zmožen delovati za skupno dobro.

2 Domoljubje

Domoljubje je prav posebno čustvo in posledično posebna vrednota. »Ljubiti dom in domovino v širšem kontekstu je nekaj, ker je in bo za vedno žlahtno dejanje. Biti globalen in ljubiti domovino nista izključujoča koncepta, nasprotno. Aktivno in samozavestno nastopanje v globalnem okolju je mogoče samo, če imamo zelo trdno zasidrane korenine. To pa ni mogoče, če ne ljubimo doma in domovine« (Kladnik 2009: 27). Velikokrat imamo občutek, da je govoriti o domoljubju neprimerno; nekateri se o tej temi sploh nočejo pogovarjati, spet drugi mešajo domoljubje z drugimi pojmi. Vse to izhaja iz nepoznavanja tematike. Napačno razlaganje domoljubja ali njegova odsotnost lahko skupnost privede v nacionalizem, kar pa ima lahko za pluralistično družbo negativne posledice. Zavedanje domoljubja kot vrednote in vzgajanje posameznika pa se prične v družini in nato nadaljuje v šoli in ima pomembno vlogo pri socializaciji posameznika.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je domoljubje opredeljeno kot ljubezen do doma, domovine. Prebilič in Haček pa si domoljubje razlagata kot posebno čustvo, ki v hierarhiji vrednot zaseda pomembno mesto. »Ljubiti dom in domovino v širšem kontekstu je in bo vedno plemenito dejanje, saj pomaga in zagotavlja preživetje tako družine kot posledično naroda oziroma nacije« (Prebilič in Haček, 2011: 11).

Domoljubje se lahko izraža na številne načine: skozi spoštovanje jezika, gojenje kulturne dediščine, zavzemanje za ohranjanje naravnih lepot in kulturnih spomenikov ter skozi aktivno sodelovanje v lokalni in širši skupnosti. Gre za vrednoto, ki spodbuja k razumevanju in ponosu nad preteklostjo ter pripravljenostjo, da se tej dediščini dodajajo nove, plemenite vsebine. V sodobnem kontekstu se domoljubje kaže kot odgovornost, da vrednote preteklosti ne ostajajo zgolj simboli, temveč živijo naprej kot smernice za sedanje in prihodnje generacije.

V prispevku osvetljuje različne poglede na domoljubje, njegov pomen za posameznika in skupnost ter vlogo, ki jo ima v oblikovanju narodne identitete in medsebojne povezanosti.

397

General Rudolf Maister je svoje življenje posvetil vojaški službi, v kateri je dosegel najvišjo, generalsko raven. Umetniško plat je izživel z likovnim in pesniškim ustvarjanjem ter strastnim zbiranjem knjig. Ves čas je bil družbeno in družabno aktiven ter neumorno podpiral slovensko umetnost in kulturno dogajanje. Po upokojitvi se je posvečal dokumentiranju ter objektivnemu predstavljanju vojaškega in političnega dogajanja. Njegovo celotno javno delovanje je bilo prežeto z domoljubjem kot vrednoto in vizijo po uresničenju slovenske ozemeljske celovitosti. (Kladnik, 2009)

3 Rudolf Maister

3.1 Otroštvo in mladost

Rudolfa Maister – Vojanov se je rodil 29. marca 1874 v Kamniku, mami Frančiški in očetu Francu kot najmlajši otrok. Ko je dopolnil trinajst let, mu je umrl oče. Osnovno šolo je najprej obiskoval v Mengšu, nato pa v Kranju. Osnovno šolo je končal kot odličen učenec in se nato vpisal na kranjsko nižjo gimnazijo in jo leta 1890 tudi uspešno končal. Leta 1887 mu je umrl oče. Po očetovi smrti je zanj skrbel stric Lovrenc, ki ga je med šolanjem navduševal za vojaški poklic.

Rudolf Maister je rad zahajal na Rakek in Unec, saj se je Maistrova mati na stara leta preselila k ovdovali sestri, Maistrovi teti (Berger idr, 2018).

3.2 Maister vojak

Zaradi zgodnje očetove smrti in dejstva, da je uniformo poznal, saj je bil Maistrov oče financar, brat pa železniški uradnik, se je odločil za poklic častnika. Častniški študij v domobranski kadetnici je Rudolf končal na Dunaju leta 1894 in dobil naziv kadeta in naslovnega vodjo čete, nato pa je bil vključen v domobranski bataljon v Ljubljani.

Med bivanjem v Ljubljani je uspešno končal jahalno šolo za pehotne častnike. V vlogi častnika je služboval na različnih krajih in deželah habsburške monarhije. Svoje vojaško šolanje je nadaljeval na armadni strelski šoli, kjer se je usposobil za orožnega častnika in nato na častniški šoli, kjer je pridobil naziv stotnika.

Na svoji vojaški poti je bil 1. novembra 1908 kazensko premeščen v vojaško postojanko v Galiciji, kjer je dve leti kasneje zaradi odlično izpeljanih vaj postal poveljnik 7. bojne čete in nato še poveljnik podčastniške šole. Med službovanjem v Galiciji je zbolel za močno pljučnico in bil napoten na zdravljenje v Dalmacijo in kasneje v Egipt. Leta 1913 je bil premeščen v črno vojsko, kjer je postal poveljnik izpostave v Celju.

Leta 1914 je bil Maister premeščen v Maribor, kjer je dve leti kasneje postal začasni poveljnik okrožnega poveljstva v Mariboru. Leta 1917 je sledila ovadba in je bil premeščen v Gradec, kjer je bil napredoval v majorja, a se je 1. julija 1917 vrnil v Maribor, kjer je bil imenovan za stalnega poveljnika poveljstva številka 26 in tam ostal do razpada dvojne monarhije. Ko se je vojna končala in je Avstro-Ogrska razpadla, je bila prihodnost slovenskega ozemlja negotova. Nemško prebivalstvo v Mariboru je želelo, da bi mesto postalo del novoustanovljene nemške Avstrije. V tem kontekstu je Maister postal ključna osebnost za obrambo slovenskih interesov. Po razpadu monarhije se je kot domoljub, ki je globoko čutil s svojimi sonarodnjaki, odločil za odločilno dejanje. 1. novembra 1918 je Maister v Mariboru, kjer je služboval, prevzel vojaško poveljstvo in razglasil mobilizacijo.

Ta poteza ni bila zgolj vojaška, temveč tudi politična in simbolna – Maister je s tem dejanjem pokazal, da je Maribor kljub močni nemški manjšini slovensko mesto. Odločno je izjavil: »Ne priznavam teh točk. Maribor razglasim za posest Države Slovencev, Hrvatov in Srbov in prevzemam v imenu svoje vlade vojaško poveljstvo nad mestom in vso spodnjo Štajersko«. V tem kontekstu je Maister postal ključna osebnost za obrambo slovenskih interesov. Njegovo dejanje je omogočilo, da je Maribor ostal slovenski. Vojašnice in drugi pomembni objekti so bili še isti dan pod Maistrovo vojaško oblastjo.

Narodni svet je prevzel upravo na slovenskem Štajerskem, ki je v čast in zanos Rudolfu Maistru podelil naziv general. Nemška vojska si je kmalu opomogla in so od generala Rudolfa Maistra in Narodnega sveta izsili ustanovitev varnostne straže. Tako je 3. novembra 1918 nastala zelena garda. Posledično se je Maister odločil za ukrep in 9. novembra 1918 razglasil mobilizacijo, a je temu nasprotovala narodna vlada v Ljubljani in Nemci. Kljub nasprotovanju in nesoglasju je Maister v nekaj tednih zbral približno 4000 mož. Z ustanovitvijo mariborskega pešpolka je nastala prva redna slovenska vojska s slovenskimi častniki in slovenskim poveljevanjem. In zgodil se je tisti dan. 23. novembra, ob 4.00 zjutraj, je Maister prehitel in razorožil zeleno gardo. Maistrove enote so 27. novembra 1918 zasedle Špilje, Radgono, Cmurek, Lučane, Radlje in Muto. Malgajeva skupine je zasedla Mežiško dolino, Pliberk in Velikovec. Ljubljanska enota pa je zasedla Dravograd, Labot in Šentpavel. Potek vojaške akcije je bil v skladu s pogodbo, ki sta jo podpisala polkovnik Rudolf Passy in general Rudolf Maister, 27. novembra 1918. Deželni vladi Štajerske in Koroške ter Narodna vlada v Ljubljani nista priznali pogodbe, zato je posledično 14. januarja 1919 prišlo do bojov štajerskega obmejnega poveljstva. 13. februarja 1919 je bilo dokončno podpisano premirje.

Vrhovni svet, v katerega so bili vključeni ZDA, Združeno kraljestvo, Francija, Italija, Japonska, je odločal o novih mejah. V mesecu maju 1919 se je na Koroškem začela jugoslovanska ofenziva, ki se ji je general Maister skupaj s srbskimi častniki uspešno uprl in po zmagi prevzel poveljstvo koroškega obmejnega poveljstva v coni A plebiscitnega ozemlja. V mesecu septembru se je moral Maister s svojimi policijskimi silami umakniti iz cone, ker bi lahko vplival na rezultate plebiscita, zato se je razočaran vrnil v Maribor in pričel delo oblastnega odbora Narodne odbrane. Zaradi svojih zaslug je postal poveljnik Maribora, od leta 1921 do leta 1923 pa je bil tudi predsednik komisije za razmejitev z Italijo. Po zmagi in hkrati razočaranju je bil leta 1923 prisilno upokojen kot divizijski general in bil odlikovan z redom belega orla z mečem III. stopnje.

Maister ni bil zgolj poveljnik, ampak predvsem vizionar, ki je razumel pomen trenutka. Njegova odločitev, da prevzame oblast v Mariboru in organizira slovensko vojsko, je bila ključna za ohranitev slovenskega ozemlja na Štajerskem v času, ko so se meje na novo risale. S tem je preprečil, da bi Maribor in okolica postala del Avstrije, kar je bilo v tistem času zelo realna možnost.

Njegov največji uspeh je bil, da je s svojo vojsko zavaroval Maribor in okoliška ozemlja za Slovenijo. S tem je preprečil, da bi se ta pomembna gospodarska in kulturna središča priključila Avstriji. Njegova odločitev, da brani

severno mejo, ni bila zgolj vojaška, ampak tudi globoko domoljubna. Maister je verjel, da mora ta del slovenskega ozemlja ostati v okviru slovenske narodne enotnosti. (Hudales, 1981)

3.3 Maistrova pozna leta

Rudolf Maister je rad zahajal na Rakek in Unec, saj se je Maistrova mati na stara leta preselila k ovdoveli sestri, Maistrovi teti, kjer je leta 1922 umrla. Pokopana je na pokopališču na Uncu. Generala Rudolfa Maistra je na Uncu zadela kap in za posledicami le-te je 26. julija 1934 na Uncu tudi umrl. 28. julija 1934 je bil general Rudolf Maister pokopan z velikimi vojaškimi častmi in pobreškim pokopališču, kjer je še danes njegov grob. (Berger idr., 2018)

3.4 Pot v literaturo

Maistrova zapuščina se ne konča z njegovimi vojaškimi dosežki. Po koncu bojev za severno mejo se je umaknil iz aktivne vojaške službe, a je ostal dejaven na kulturnem in političnem področju. Bil je pesnik, ljubitelj knjig in podpornik slovenske kulture. Njegova knjižnica, ki jo je zapustil Mariboru, je bila eno izmed najbogatejših zasebnih knjižnih zbirk v Sloveniji.

Rudolf Maister je svojo literarno pot začel z objavo pesmi in člankov v različnih slovenskih časopisih in revijah. Njegova poezija odraža njegov globok čut za domovino, narodno zavest in ljubezen do slovenskega jezika. V svojih delih se pogosto ukvarja s temami, kot so boj za svobodo, domoljubje in narodni ponos, kar je razumljivo glede na njegovo zgodovinsko vlogo.

Maister je leta 1904 izdal svojo prvo pesniško zbirko z naslovom Poezije, v kateri so zbrane njegove pesmi, napisane v obdobju 1898–1903. Zbirka je bila dobro sprejeta, čeprav Maister ni bil profesionalni pesnik, ampak je bil njegov primarni poklic vojaški. Njegova poezija se odlikuje z bogatim izraznim jezikom, čustveno globino in jasnim sporočilom.

Maistrovo literarno ustvarjanje je prežeto z domoljubnimi temami, kar se odraža v njegovih pesmih, kjer pogosto poudarja pomen slovenske identitete, kulture in jezika. Poleg domoljubja je v njegovih pesmih zaznati tudi melanholijo, ki jo povzroča občutek minljivosti in neizogibnega propada nekaterih vrednot in idealov.

Čeprav Maister ni pustil tako obsežne literarne zapuščine kot nekateri drugi slovenski pesniki, je njegov prispevek k slovenski književnosti izjemno pomemben. Njegova dela so izraz narodne zavesti in ljubezni do domovine, kar je še posebej pomembno v kontekstu zgodovinskega obdobja, v katerem je živel.

Maister je s svojo literaturo nagovarjal Slovence k narodni enotnosti in boju za pravice ter tako prispeval k oblikovanju slovenske narodne identitete. Njegove pesmi so še danes cenjene kot izraz domoljubja in ljubezni do slovenskega naroda. (Berger idr., 2018)

3.5 Dan Rudolfa Maistra

V Sloveniji se danes 23. novembra obeležuje dan Rudolfa Maistra. To ni le dan spomina na človeka, ki je prispeval k oblikovanju slovenske države, ampak tudi priložnost za premislek o vrednotah, ki jih je Maister poosebljal. Njegovo domoljubje, pogum in predanost so vrednote, ki ostajajo aktualne tudi v sodobnem času.

Za Slovence je Rudolf Maister več kot le zgodovinska osebnost. Je simbol boja za nacionalno enotnost, za pravico do samoodločbe in za spoštovanje lastne identitete. Njegova dejanja so nas naučila, da je za svobodo in neodvisnost potrebno več kot le politična volja – potrebna je tudi pripravljenost na žrtvovanje in dejavna ljubezen do domovine.

V današnjem času, ko se soočamo z izzivi globalizacije in iskanjem nacionalne identitete v širšem evropskem kontekstu, je Maistrov zgled še posebej pomemben. Njegovo življenje nas opominja, da narodna zavest ne sme biti zgolj beseda na papirju, ampak mora biti izražena v dejanjih, ki gradijo prihodnost naše skupnosti.

4 Podružnična šola Rudolfa Maistra Unec

Šola na Uncu ima dolgo in bogato zgodovino. Leta 1855 so vaščani organizirali prvi pouk v vasi, leta 1857 pa je bila šola uradno ustanovljena. Šolska zgradba je bila zgrajena leta 1864 in v njej poteka pouk še danes.

Podružnična osnovna šola na Uncu je pod dolgoletnim vodstvom učitelja Romana Gorjana ohranjala spomin na generala. Njegovo delo sta kasneje nadaljevali učiteljici Majda Palčič Marc in Karmen Petrič, kar je vodilo do pobude za poimenovanje šole po Rudolfu Maistru. Ta pobuda, ki jo je podprlo tudi Notranjsko domoljubno društvo general Rudolf Maister, se je uresničila novembra 2001. Društvo je v začetni fazi obnove šolske stavbe pomagalo z zbiranjem sponzorjev, kasneje pa je obnovo prevzela Občina Cerknica. Sodelovanje s šolami je za društvo pomembna naloga, kar vključuje tudi organizacijo literarnih in likovnih natečajev za osnovnošolce, kjer so učenci ustvarjali na temo ljubezni do domovine in portrete Rudolfa Maistra. Prireditelj, ki poteka vsako leto novembra ob državnem prazniku, dnevu Rudolfa Maistra, redno vključuje sodelovanje šol in domačih ustvarjalcev ter je vedno dobro obiskana.

5 Dejavnosti ob letu Rudolfa Maistra

Vlada Republike Slovenije je leto 2024 razglasila za leto Rudolfa Maistra. Na naši šoli z veliko mero odgovornosti na mlade ne prenašamo samo znanje, ampak skušamo vzgojiti tudi kritičnega, odgovornega in razmišljujočega posameznika, ki je tesno povezan z zgodovino, kulturo ter naravo svojega domačega kraja in domovine. Verjamem, da so to vrednote, ki so bile tako zelo ljube tudi Maistru. V oziru tega na naši šoli potekajo različne dejavnosti:

5.1 Predstavitve Notranjskega domoljubnega društva general Maister Unec

Člani Notranjskega domoljubnega društva Unec z izjemno predanostjo predstavijo svoje dejavnosti in vrednote, povezane z ohranjanjem spomina na generala Maistra ter skrbijo za zgodovinsko in kulturno dediščino regije. Tako učenci izvedo več o poslanstvu društva, njegovih dogodkih in projektih, ki povezujejo lokalno skupnost.

5.2 Predstavitve pevskega zbora Dragonarji generala Rudolfa Maistra

Pevski zbor Dragonarji, imenovan po generalu Rudolfu Maistru, skozi petje domoljubnih in narodnih pesmi oživi spomin na pomembne dogodke iz slovenske zgodovine. Predstavitve vključuje pogovor o zgodovini in pomenu zbora, uniformi ter priložnost za prisluh pesmim, ki izražajo ljubezen do domovine.

5.3 Obisk Maistrove spominske sobe

Obisk spominske sobe generala Maistra v prostorih gasilnega doma je priložnost za poglobljeno spoznavanje njegovega življenja in dela. Soba vsebuje fotografije in dokumente, ki prikazujejo zgodovinski pomen njegovega delovanja.

5.4 Prebiranje Maistrovih pesmi

Dejavnost vključuje branje pesmi, ki jih je napisal general Maister. Ob prebiranju se učenci seznanijo z njegovimi čustvi, ljubeznijo do domovine in vpogledom v takratno družbeno okolje. Ob prebranih pesmih se pogovarjamo o domoljubju.

5.5 Prebiranje zgodbe deklica in general in poustvarjanje

Zgodba "Deklica in general" prinaša preprost, vendar ganljiv prikaz Maistrovega vpliva na mlade generacije. Po branju zgodbe učenci na različne načine (risanje, pisanje, igranje) poustvarijo zgodbo in tako poglobijo razumevanje o pomenu generala Maistra skozi oči otroka.

5.6 Časovni trak Maistrovega življenja

Dejavnost vključuje oblikovanje časovnega traku, ki prikazuje ključne dogodke v življenju generala Maistra. Udeleženci se skozi posamezne točke na traku seznanijo z njegovimi pomembnimi dejanji, od mladosti do dosežkov v boju za slovensko ozemlje.

5.7 Likovni in literarni natečaj

Likovni in literarni natečaj spodbuja otroke in mladostnike k ustvarjalnemu izražanju na temo generala Maistra. S svojimi deli (risbami, slikami, zgodbami ali pesmimi) lahko izrazijo, kako razumejo in čutijo pomen Maistrovega dela, hkrati pa se skozi ustvarjanje še bolj povežejo s slovensko zgodovino.

6 Zaključek

Rudolf Maister ostaja trajen simbol slovenskega domoljubja. Njegovo življenje in delo predstavljata svetel zgled, kako lahko posameznik s pogumom, odločenostjo in ljubeznijo do domovine prispeva k oblikovanju narodove prihodnosti. Za Slovence je njegova zapuščina neprecenljiva, saj nas spominja na vrednote, ki so temelj naše narodne identitete in ponosa. V časih, ko se svet hitro spreminja, je Maistrov duh tisti, ki nas opominja na pomen ohranjanja in negovanja lastne kulture, jezika in narodove samobitnosti.

Rudolf Maister je postal simbol domoljubja zaradi več razlogov:

- Prvič, njegovo delovanje je temeljilo na globokem občutku odgovornosti do slovenske narodne skupnosti. Ni se bal postaviti se po robu močnejšim nasprotnikom, čeprav je vedel, da tvega vse – svojo kariero, življenje in prihodnost svoje družine.
- Drugič, Maister je bil človek z jasnim občutkom za pravico in narodovo dobro. Zavedal se je, da brez odločnih dejanj Slovenija ne bo mogla zagotoviti svojih interesov v novih geopolitičnih razmerah. Njegova sposobnost, da združi ljudi okoli skupnega cilja, je bila ključna za uspeh v bojih za severno mejo.
- Tretjič, Maister je s svojim delovanjem pokazal, da domoljubje ni le beseda, ampak dejanje. Bil je pripravljen tvegati in se boriti za to, v kar je verjel, tudi če je bilo to nevarno in negotovo. Njegova ljubezen do domovine je bila brezpogojna, kar ga je naredilo za vzor prihodnjim generacijam Slovencev.

7 Viri in literatura

Berger, Aleš; Glavan, Mihael; Grdina, Igor; Malečkar, Nela; Puhar, Alenka (2018): *Rudolf Maister. Sto let severne meje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Hudales, Jože (1981): *General. Roman o Rudolfu Maistru*. Ljubljana: Založba Obzorja.

Kladnik, Tomaž (2009): *Pogovori pri predsedniku republike. Domoljubje*. Ljubljana: Defensor.

Kukovič, Simona; Haček, Miro; Prebilič, Vladimir (2022): *Domoljubna in državljanska zavest med mladimi*. Ljubljana: Založba FDV.

Prebilič, Vladimir; Haček, Miro (2011): *Analiza odnosa mladih do domoljubja. Mladi in institucije demokracije*. Ljubljana: Defensor.

Rudolf Maister (2024). *Wikivir*. Pridobljeno 2. 9. 2024: https://sl.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Maister.

**... in na pragu odraslosti gradimo narodni
ponos.**

NA ŠOLSKIH ESKURZIJAH SPOZNAVAMO SLOVENCE V ZAMEJSTVU

EXPLORING THE LIFE OF SLOVENIANS IN NEIGHBORING REGIONS THROUGH SCHOOL EXCURSIONS

Nataša Sever (natasa.sever@sgv.si), prof. angleščine in nemščine, poučuje nemščino in izvaja obvezne izbirne vsebine s področja državljanske kulture na Škofijski gimnaziji Vipava.

Slovenija

Povzetek

Prispevek predstavlja program šolskih ekskurzij ter dodatnih vsebin in dogodkov, s katerimi na Škofijski gimnaziji Vipava dijakom predstavimo življenje pripadnikov slovenske manjšine v zamejstvu z namenom da spodbujamo ljubezen do domovine in naroda. Ekskurzije v Beneško Slovenijo, Trst, Porabje in na avstrijsko Koroško dijakom omogočijo širši vpogled v problematiko ohranjanja narodne identitete in maternega jezika, s katero se vsakodnevno srečujejo pripadniki slovenske manjšine v sosednjih državah. Srečanja s predstavniki različnih slovenskih organizacij v zamejstvu prispevajo k temu, da dijaki podrobneje spoznajo življenje Slovencev v zamejstvu, razvijajo in krepijo zdrav narodni ponos in ljubezen do svojega naroda, domovine in jezika. Ekskurzije in dodatne aktivnosti na šoli so tudi odlična priložnost za razvijanje individualnih sposobnosti dijakov in spodbujanje timskega dela, aktivnega sodelovanja dijakov in učenja izven učilnice.

Abstract

This paper presents the school excursion program and additional activities at Škofijska Gimnazija Vipava, designed to introduce students to the lives of members of the Slovenian minority abroad and foster a love for their homeland and nation. Excursions to Venetian Slovenia, Trieste, the Porabje Region, and Austrian Carinthia provide students with a broader understanding of the challenges faced by Slovenians in neighboring countries, particularly in preserving their national identity and mother tongue. Meetings with representatives of various Slovenian organizations abroad deepen students' awareness of the experiences of Slovenians living beyond national borders, strengthening their national pride and appreciation for their heritage, homeland, and language. Additionally, these excursions and school activities offer valuable opportunities for personal growth, teamwork, active student engagement, and experiential learning outside the classroom.

403

Ključne besede: dodatne aktivnosti, domoljubje, materni jezik, narodne manjšine, šolske ekskurzije.

Keywords: additional activities, patriotism, mother tongue, national minorities, school excursions.

1 Uvod

V današnji družbi mladi v šolah preživijo vse več svojega časa in posledično se pomemben del vzgoje za ljubezen do domovine vedno bolj prenaša iz družine v šolski prostor. Ravno zato se pojavlja vedno večja potreba po tem, da učitelji več časa posvetimo področju domoljubja. Če želimo, da so mladi ponosni na svojo domovino in svoj jezik, morajo najprej o tem pridobiti določeno znanje. Prvo vprašanje, ki se nam nemudoma porodi, je, ali dijaki res vedo dovolj o svoji domovini, da bi jo lahko ljubili. Takoj za njim pa si že zastavimo vprašanje, kako ljubezen do domovine mladim približati in privzgojiti na način, ki je zanje primeren. Učitelj namreč že kar nekaj časa ni več edini vir informacij za dijake, saj do njih s pomočjo interneta dostopajo kadarkoli in kjerkoli. Vendar pa so informacije, postopki in spretnosti, ki se jih mora dijak naučiti šele izhodišče, na osnovi katerega si ustvari svojo miselno strukturo. Cilj izobraževanja je usposobiti mladega človeka za samostojno miselno delo in

sposobnost uporabe znanja in spretnosti. Šolske ekskurzije so posebna oblika vzgojno-izobraževalnega dela, ki omogočajo doseganje omenjenih ciljev na osnovi izkušenskega učenja. (Mosbrukner, 1999: 54)

Pomen vključevanja domoljubnih vsebine in državljanske vzgoje nas motivira, da na Škofijski gimnaziji Vipava že vrsto let izvajamo enodnevne šolske ekskurzije v zamejstvo. Cilj izvajanja šolskih ekskurzij je dijakom omogočiti, da spoznajo in ohranjajo temeljne vrednote, kot so spoštovanje slovenske kulturne in naravne dediščine ter ljudi in slovenskega jezika.

V prispevku najprej osvetlim pojem ljubezni do domovine s teoretičnega vidika in izpostavim pomen izobraževalnih ekskurzij v procesu izobraževanja za domoljubje v sodobnem globaliziranem svetu. Sledi opis izvajanja šolskih ekskurzij in drugih dejavnosti na Škofijski gimnaziji Vipava, ki dijakom omogočajo, da spoznajo življenje Slovencev v zamejstvu in hkrati spodbujajo ljubezen do domovine. Prispevek zaključim z ugotovitvami, nakažem pa tudi na problematiko, s katero se srečujemo pri vključevanju domoljubnih vsebin v programe in izpeljavo šolskih ekskurzij v zamejstvo.

2 Šolske ekskurzije in dodatne šolske aktivnosti in dogodki z elementi domoljubja

2.1 Opredelitev pojma domoljubja

Domoljubje ali patriotizem, ki po etimologiji izhaja iz latinščine, Slovenski slovar knjižnega jezika definira kot ljubezen do domovine, naroda in države. Domoljubje izraža posameznikov odnos do naroda in kulture tako, da posameznik stremi k temu, da čim bolj ljubi svojo domovino in svoj narod. (Kukovič idr., 2022) »Domoljubje je mogoče povezati tudi s poznavanjem doma oziroma domovine.« (Prebilih in Barle Lakota, 2011: 184)

V različni literaturi ima domoljubje tudi različne dimenzije. V zadnjem času je vedno bolj opazna tendenca, da bi morali mlade poleg domoljubja seznanjati tudi s izrazom globalnega državljanstva. Na spletni strani Združenih narodov je globalno državljanstvo opisano kot skupni izraz za družbeno, politično, okoljevarstveno in gospodarsko delovanje globalno usmerjenih posameznikov in skupnosti na svetovni ravni. Koncept globalnega državljanstva je vgrajen v cilje trajnostnega razvoja. Mednarodna skupnost se je dogovorila, da bo do leta 2030 zagotovila, da bodo vsi učenci pridobili znanje in spretnosti, potrebne za spodbujanje trajnostnega razvoja, vključno z globalnim državljanstvom. Izobraževalne ustanove po celem svetu so torej odgovorne za spodbujanje globalnega državljanstva tako, da svoje učence, dijake in študente učijo, da so člani velike svetovne skupnosti, kateri lahko prispevajo s svojimi znanji in izobrazbo.

Angleški pregovor pravi, da se dobrodelnost začne doma in podobno lahko trdimo tudi za domoljubje. »Imeti rad svojo domovino in svoj narod je ena od temeljnih vrednot.« (Zver, 2006: 19). Temeljne vrednote pa nam najprej oblikuje ključna družbena institucija, družina. Mlade moramo učiti in ozaveščati o vrednotah naše družbe in univerzalnih vrednotah sveta, pri čemer pa je potrebno poudarjati, da je domoljubje temeljna vrednota. (Kukovič idr., 2022)

Domovinska vzgoja je nujna za poznavanje samega sebe, kar je podlaga da oseba lahko vstopa v odnos z drugimi osebami in reflektirano razmišlja o sebi in drugih. Domoljubje je nujna sestavina pozitivne samopodobe in je zato velikega splošnega pomena, ki mu je treba posebej v šoli posvetiti posebno pozornost. (Haček in Kukovič, 2015: 84)

Tematike, ki jih vključuje poučevanje državljanske kulture, zajemajo tudi razumevanje globalnega sobivanja, vendar pa je pri njihovi obravnavi potrebno posebej izpostaviti pomen takšnih didaktičnih primerov in pristopov, ki so mladim blizu in so del njihovega okolja. Globalizacije ne smemo dojemati kot nekega vnaprej določenega procesa, ampak kot proces, ki ga tukaj in zdaj ustvarjamo sami oz. se nanj odzivajo. (Bezjak, 2011: 149)

2.2 Pomen šolskih ekskurzij

Šolska ekskurzija je posebna oblika vzgojno-izobraževalnega dela na krajih, ki so različno oddaljeni od šole. Namen šolskih ekskurzij je obravnavati vzgojno-izobraževalnih vsebin na primarnih virih. (Mosbuker, 1999: 54)

Poznamo multidisciplinarne šolske ekskurzije, ki so običajno celostno zastavljene in pa strokovne šolske ekskurzije, ki imajo omejen cilj oz. namen. Šolske ekskurzije sočasno spodbujajo individualne sposobnosti dijakov in razvijajo sposobnosti za timsko delo. Vsebine, ki se dijakom pogosto pri pouku v razredu zdijo nezanimive in dolgočasne, dobijo v sklopu šolskih ekskurzij nov obraz, saj imajo dijaki možnost, da na ekskurzijah aktivno sodelujejo, saj vsak izmed njih lahko najde nekaj, kar ga zanima.

Šola lahko pri obravnavi državljskih in domovinskih vsebin upošteva predmetni pristop, vendar pa obstajata še medpredmetni in vsešolski pristop, ko šola vsešolske vsebine oblikuje v duhu domoljubnih vrednot. Šolske ekskurzije omogočajo medpredmetni in vsešolski pristop k državljskim in domovinskim vsebinam. Vsešolski pristop pri podajanju domovinskih vsebin zajema izjemno širok spekter dejavnosti in dogajanja. Haček in Kukovič (2014) vsešolski pristop za obravnavo domovinske in državljske tematike še posebej izpostavljata kot neizkoriščen potencial za razvoj domoljubne zavesti v slovenskih šolah.

2.3 Na šolskih ekskurzijah Škofijske gimnazije Vipava spoznavamo zamejstvo

Dijakom Škofijske gimnazije Vipava v času štiriletnega izobraževanja na šoli nudimo priložnost, da spoznajo življenje Slovencev, ki živijo izven meja Republike Slovenije. Enodnevne šolske ekskurzije za dijake 1., 2. in 3. letnika namreč oblikujemo tako, da poseben pomen posvetimo elementom domovinske vzgoje s poudarkom na ljubezni do domovine in slovenskega jezika na tistih območjih, kjer Slovenci niso del matične države. Za takšen izbor destinacij smo se odločili, ker želimo, da dijaki spoznajo, da ni vedno samoumevno, da lahko brez ovir vsepovsod uporabljáš svoj materni jezik in izražaš svojo narodno pripadnost. Biti Slovenec v Republiki Sloveniji ni isto kot biti Slovenec v Italiji, Avstriji ali na Madžarskem. V sodobnem globaliziranem svetu je ohranjanje narodne identitete včasih oteženo že znotraj državnih meja, kaj šele izven njih. Mladi so v tem procesu še posebej dovzetni in ranljivi.

Z namenom graditve narodne identitete in spodbujanja domoljubja izvajamo na šoli šolske ekskurzije po sledečem programu:

- Dijaki prvih letnikov v sklopu enodnevne strokovne ekskurzije obiščejo Beneško Slovenijo. V sklopu ekskurzije je vedno predvideno srečanje s predstavniki zamejskih Slovencev, obisk vzgojno izobraževalne institucije s slovenskih učnim jezikom. Dijaki obiščejo tudi Kulturni center Lojze Bratuž v Gorici ali pa Slovensko multimedialno okno SMO – Krajinski in pripovedni muzej v Špetru. V šolskem letu 2023/2024 so se dijaki ŠGV srečali z dijaki srednje šole Galileo Galilei v Gorici, kjer je učni jezik slovenščina. Dijakom prvega letnika predstavimo tudi slovensko manjšino na Madžarskem in sicer v sklopu večdnevne ekskurzije v Prekmurje in Budimpešto. V Monoštru dijaki obiščejo Slovenski kulturni in informativni center, kjer spoznajo življenje slovenske manjšine v Porabju.

Slika 5: Dijaki ŠGV na obisku slovenskega kulturnega in informacijskega centra v Monoštru (foto: arhiv ŠGV).

- Za dijake drugih letnikov organiziramo ekskurzijo na avstrijsko Koroško, kjer dijaki obišejo Celovec, kjer je predviden ogled knežjega kamna in predstavitev slovenskih organizacij in ustanov. V šolskem letu 2023/2024 so dijaki obiskali sedež Mohorjeve družbe. Sledil pa je obisk Gosposvetskega polja in Gospe Svete.

Slika 6: Dijaki ŠGV na obisku Mohorjeve družbe (foto: arhiv ŠGV).

- Dijaki tretjega letnika na enodnevni ekskurziji spoznavaajo življenje Slovencev v Trstu. V šolskem letu 2023/2024 so si dijaki najprej ogledali Rižarno, zbirno in uničevalno taborišče v času nacizma. Sledil je ogled Multimedijskega informativnega središča Stik v prostorih Narodnega doma in pa pogovor s predstavniki Slovencev v Trstu. Po Trstu nas je vodil publicist Ivo Jevnikar, odličen poznavalec slovenske manjšine, ki je dijakom natančno in izčrpno predstavil življenje Slovencev v Trstu nekoč in danes.

Slika 7: Dijaki ŠGV na obisku Rižarne v Trstu (foto: arhiv ŠGV).

Po vsaki ekskurziji sledi evalvacija s strani dijakov in spremljevalnih učiteljev. Enodnevne ekskurzije v zamejstvo so pri dijakih zelo priljubljene zaradi destinacij samih, saj so to večinoma kraji, kjer večina dijakov še ni bila. Posebej so navdušeni nad Gorico in Trstom, ki sta v spominu prebivalcev ob meji ostala povezana z nakupi v času bivše države. Dijakom se zgodbe povezane s tem obdobjem zdijo izjemno zanimive in skoraj neverjetne. Zelo se jih dotaknejo zgodbe posameznikov in dogodki, kjer se izpostavi kršenje pravic pripadnikov slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. V evalvacijskih pogovorih, ki jih običajno izvedemo med razrednimi urami, se tako pogosto odpre razprava o pomenu domoljubja, ljubezni do svojega naroda in jezika in o težavah in preprekah, ki se ob tem pojavljajo.

Kot pomanjkljivost ekskurzij dijaki včasih omenijo, da bi si želeli še več možnosti za srečanja z mladimi Slovenci, pripadniki manjšine v omenjenih državah. Spremljevalni učitelji imamo največkrat težave z obvladovanjem velike skupine dijakov, saj se število udeležencev giblje med 65 in 80, kar ima za posledico počasnejše in oteženo premikanje po različnih lokacijah in pa zagotavljanje optimalne pozornosti in sodelovanja dijakov.

2.4 Dodatne šolske aktivnosti na Škofijski gimnaziji Vipava spodbujajo ljubezen do domovine

V Eurydice publikaciji o državljski vzgoji v Evropi lahko preberemo, da s kurikularnega vidika državljsko vzgojo v šolah lahko izvajamo na različne načine. Lahko je na voljo kot ločen samostojen obvezni ali izbirni predmet, lahko je vključena v enem ali v več predmetih, lahko pa so načela državljske vzgoje prisotna v vseh predmetih, posebej pa je izpostavljen pomen integracije državljske vzgoje v kulturo in delovanje celotne šole.

Haček in Kukovič (2014) priporočata, da bi šole in učitelji več pozornosti in pomena posvetili slovenski pretekli in polpretekli zgodovini ter izkoristili možnost srečanj dijakov z ljudmi, ki so aktivno sodelovali v obdobju osamosvajanja Slovenije. Posebej izpostavljata pomen poznavanja zgodovine in tradicije domovine, kar je ključni pogoj za razvoj narodne zavesti in pripadnosti. Zato poleg državljanske kulture, ki zajema državljansko in domovinsko vzgojo v ožjem pomenu besede in je torej vezana na izvajanje obveznih izbirnih vsebin, na Škofijski gimnaziji Vipava pristopamo k državljanski vzgoji medpredmetno in preko številnih dejavnosti na šoli. Vsako šolsko leto predvidimo dejavnosti in dogodke, ki so namenjeni spodbujanju ljubezni do domovine, slovenskega jezika in naroda. Posebno pozornost posvetimo tematiki osamosvajanja Slovenije, kjer dijaki preko predavanj, ki jih izvajajo gostujoči predavatelji in pa srečanj s predstavniki Društva veteranov SEVER Severne Primorske, spoznavajo pomen domoljubja v času vojne za samostojno državo.

Ob začetku vsakega šolskega leta, na prvi šolski dan, pred šolo predstavniki dijaške skupnosti slovesno dvignejo slovensko zastavo, sledi skupni dogodek v šolski telovadnici, kjer ob petju himne zakorakamo v novo šolsko leto. Na takšen način poskušamo uveljaviti celostni pristop do domovinskih in državljanskih vsebin in jih kar najbolj dosledno vključiti v delovanje šole.

Slika 8: Predstavnice Dijaške skupnosti ŠGV v prisotnosti pomočnice ravnateljice dvigajo slovensko zastavo na prvi šolski dan (foto: Arhiv ŠGV).

V šolskem letu 2023/2024 smo na šoli organizirali kar nekaj dejavnosti, ki so dijakom omogočile, da svoj odnos do domovine, slovenskega naroda, kulture in jezika obogatijo na drugačen način.

V oktobru 2023 so se dijaki 3.a razreda preko video povezave srečali z dr. Borutom Klabjanom, raziskovalcem Znanstveno-raziskovalnega središča Koper. Na srečanju so dijaki razpravljali o življenju Slovencev na obeh straneh državne meje z Italijo nekoč in danes.

V oktobru 2023 so vsi dijaki četrtyh letnikov prisluhnili predavanju dr. Janeza Juhanta, ki je predstavil lik Lamberta Ehrlicha, preroka slovenskega naroda, ki je še posebej poudarjal duhovno in narodno zrelost mladih.

Dijaki 3.a razreda so sodelovali v projektu, ki ga vodi Zgodovinski arhiv EU v Firencah. Projekt spodbuja mlade, da razmišljajo o svojem kulturnem izhodišču in o kulturni dediščini svojih prednikov. Vsak dijak je na srečanje, ki je potekalo preko video povezave, prinesel družinski predmet, ki ima poseben pomen oziroma posebno zgodovinsko ozadje ali pa je celo pomemben za bodočo kulturno dediščino. Zgodbo, povezano s predmetom, so nato dijaki predstavili sošolcem.

V novembru 2023 so zainteresirani dijaki lahko obiskali Večstopenjsko šolo s slovenskim učnim jezikom, Ivan Trinko v Gorici, kjer so na srečanju z učenci in zaposlenim na šoli spoznavali delovanje šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji.

Pri izvajanju dodatnih vsebin s področja razvijanja aktivnega državljanstva in domoljubja je najpogostejša težava, s katero se na šoli spopadamo, časovna stiska. Na naši šoli je večina dijakov vozačev in vozni red sredstev javnega prevoza večinoma ne omogoča, da bi dijaki ostajali na šoli po zaključenem pouku. Posledično smo prisiljeni dejavnosti izvajati v času glavnega odmora ali pa jih omejiti na določeno število sodelujočih dijakov. Trudimo se, da bi dejavnosti, ki spodbujajo ljubezen do domovine, naroda in slovenskega jezika, kar se da optimalno povezali s poukom in krožki oziroma obšolskimi dejavnostmi, ki jih ponuja naša šola.

3 Zaključek

409

Šola je izjemno pomembna institucija, kjer poleg prenosa znanja poteka tudi proces socializacije in prenos družbenih vrednot in norm. Na Škofijski gimnaziji Vipava se zato trudimo, da bi dijaki ob zaključku šolanja pri nas usvojili potrebna znanja in kompetence, ki odlikujejo aktivnega državljana, ki je odgovoren, strpen in spoštljiv, zna kritično razmišljati in si prizadeva za boljšo prihodnost svojega lastnega naroda kot tudi širšega oz. globalnega prostora. Prizadevamo si, da dijakom tudi preko šolskih ekskurzij ter dodatnih vsebin in aktivnosti pomagamo pri izgradnji ljubezni do domovine, slovenskega naroda, maternega jezika in narodne identitete.

4 Viri in literatura

- Bezjak, Simona (2011): (Post)suvereni diskurzi državljanske vzgoje: od nacionalnega h globalnemu. *Šolsko polje. Revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanja*, letnik XXII, št. 1–2, str. 131–152.
- Čepič Vogrinčič, Mitja; Justin, Janez; Klemenčič, Eva idr. (2012): *Razvoj državljanske vzgoje v Republiki Sloveniji: konceptualni okvir in razvoj kurikulumov (državljska vzgoja in etika, družba)*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno 18. 8. 2024: <https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-146-8.pdf>.
- De Coster, Isabelle; Borodankova, Olga; Paolini, Giulia; Almeida Coutinho, Ana Sofia de (2012): *Državljska vzgoja v Evropi*. Eurydice. Pridobljeno: 19. 8. 2024: <https://data.europa.eu/doi/10.2797/30770>.
- Haček, Miro; Kugovič, Simona (2015): Analize domoljubne zavesti in poznavanja temeljnih elementov domoljubja med mladimi. V Vladimir Prebilič in Irena Juvan (ur): *Aktivno državljanstvo in domovina*: zbornik (str. 63–86). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno: 19. 8. 2024: <https://www.zrss.si/pdf/ADD-zbornik-prispevkov.pdf>.
- Kukovič, Simona; Haček, Miro; Prebilič, Vladimir (2022): *Domoljubna in državljanska zavest med mladimi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Kukovič, Simona; Haček, Miro (2014): *Elementi domovinske in državljanske vzgoje ter aktivnega državljanstva v učnih načrtih slovenskih osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: MIZŠ. Pridobljeno 18. 8. 2024: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/Projekt12_Analiza_kurikulov_Elementi_DDV.pdf.
- Mosbrucker, Mojmir (1999): Ekskurzije v luči sodobnih konceptov izobraževanja. *Vzgoja in izobraževanje*, letnik XXX, št. 3, str. 54–58.
- Prebilič, Vladimir; Barle Lakota, Andreja (2011): Domoljubje v slovenskem šolskem sistemu. *Šolsko polje. Revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanja*, letnik XXII, št. 1–2, str. 175–185.

SLOVENSKA PESEM POVEZUJE

SLOVENIAN SONG CONNECTS

Petra Bajc Curk (petra.bajc-curk@cirius-vipava.si), mag. prof. inkluzivne pedagogike, učiteljica otrok s posebnimi potrebami, Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Vipava.

Slovenija

Povzetek

Ljubezen do glasbe, ki me napolnjuje in povezuje z drugimi ljudmi ter mi odkriva nova znanja in izkušnje, želim predati naprej in navdušiti mlade za prepevanje. Kot aktivna pevka in zborovodkinja mladinskega pevskega zbora sem se na podlagi svojih izkušenj odločila, da pregledam strokovno literaturo ter predstavim pomen petja in zborovskega udejstvovanja. V prispevku so predstavljena teoretična izhodišča o pomenu glasbe in vplivu petja na posameznika in družbo, ki predstavljajo tehtne argumente in spodbudo za vključevanje mladih v pevske sestave. Obravnavam slovensko pesem, ki ima posebno povezovalno moč kljub vplivom globalizacije ter dodajam osebno izkušnjo zborovodkinje.

Abstract

The love for music that fills me, connects me with others, and opens new knowledge and experiences, is something I wish to pass on by inspiring young people to sing. As an active singer and conductor of a youth choir, I have decided, based on my experiences, to review professional literature and present the importance of singing and choral participation. This contribution outlines theoretical foundations on the significance of music and the impact of singing on individuals and society, offering compelling arguments and encouragement for youth participation in choirs. The paper touches on Slovenian song, which holds a unique unifying power despite the influences of globalization, and adds my personal experience as a choir conductor.

411

Ključne besede: glasba, kultura, mladostništvo, petje, pevski zbor.

Keywords: music, culture, adolescence, singing, choir.

1 Uvod

Mladostništvo je obdobje intenzivnega razvoja, ko posameznik telesno, čustveno in socialno dozoreva ter oblikuje svojo identiteto. Mladostniki se prilagajajo telesnim spremembam, razvijajo socialno vlogo, vrednote in odnos do dela, hkrati pa postajajo čustveno samostojni, preusmerjajo odnose k vrstnikom in se pripravljajo na partnerstvo in družinsko življenje (Kranjc, 2014). Ob soočanju z različnimi družbenimi normami in vrednotami si prizadevajo razumeti sebe in okolico, pri čemer je pomembno upoštevati njihovo individualnost in vpliv okolja. Sodobni mladi odraščajo v svetu številnih možnosti in sprememb, ko je prehod med mladostjo in odraslostjo pogosto zamegljen. Bezjak poudarja, da so mladi izpostavljeni številnim nevarnostim zaradi strukturalnih pogojev, ki jih puščajo nezaščitene, kar vodi v mladinske težave in prestopništvo kot način spopadanja z življenjskimi stiskami (Bezjak, 1997).

Ko mladi v adolescenci dosežejo sposobnost abstraktnega mišljenja, začnejo na podlagi otroških vrednot oblikovati prave vrednote, ki jih Musek definira kot trajna pojmovanja o pomembnih ciljih, ki usmerjajo naše interese in vedenje (Musek, 1994). Pri mladih izstopajo vrednote, ki so povezane s čutnimi užitki, zabavo, udobjem in uživanjem, zelo izpostavljene pa so tudi prijateljstvo, družina, ljubezen in prosti čas. Aktivno preživljanje prostega časa je za razliko od pasivnega (npr. gledanje televizije) naporno, terja določeno disciplino,

vadbo, znanje in sposobnosti, vendar pa prav zaradi tega bogati, saj prispeva k zadovoljstvu in pozitivni samopodobi posameznika ter ima pomemben socialni pomen.

V raziskavi Odiseja mladih (Bajzek, Bajzek in Bedernjak, 2008) se je pokazalo, da mladi v prostem času zelo radi poslušajo glasbo, se ukvarjajo s hobiji in se družijo s prijatelji. Zanimivo je dejstvo, da so našteje dejavnosti tiste, ki se lahko združujejo v določeni skupini in povezujejo mlade med seboj. Taka skupina je tudi pevski zbor, ki mladim omogoča aktivno in kvalitetno preživljanje prostega časa ter sooblikovanje skupine ljudi, ki jih družijo skupni cilji, v prvi vrsti ljubezen do prepevanja.

V Sloveniji se kaže bogata tradicija ter močna prisotnost in priljubljenost zborovskega petja, ki zajema številne zbore različnih starostnih skupin in zvrsti. Petje, še posebej v pevskih zbora, ima številne koristi in prispeva k splošni blaginji posameznika in družbe. Petje v slovenskem jeziku igra pomembno vlogo pri ohranjanju in prenašanju slovenske kulturne dediščine, jezika in narodne identitete. Tudi mladostniki lahko v burnem obdobju svojega življenja prav s pomočjo prepevanja v pevskem zboru oblikujejo in ohranijo osebne življenjske vrednote ter razvijajo svojo identiteto in narodni ponos. Naloga pedagoških delavcev in staršev je, da z zgledom širimo ljubezen do prepevanja v maternem jeziku ter spodbudimo mlade, da prepoznajo lepoto, pa tudi prednosti prepevanja v pevskem zboru. Če jim bomo zaupali tolikšno mero odgovornosti, da bodo čutili izziv in hkrati užitek, bodo motivirani za resno delo, katerega sad in motivator bo napredek, ki ga bodo opazili tudi sami.

2 Glasba

Glasba je vsepovsod okoli nas in nenazadnje v nas samih. Zvoki nas spremljajo celo življenje in na nas vplivajo celo takrat, ko nanje nismo pozorni. »Glasba je v svojem bistvu gibanje. Iz gibanja in zaradi gibanja nastaja, z gibanjem se širi ter prihaja do poslušalca, z gibanjem se izraža in končno je njen smoter vzbuditi poslušalčevo notranjost in jo zajeti v odzivno gibanje. Če se to zgodi, potem glasbo ne samo slišimo, ampak tudi doživimo« (Voglar, 1984, v Sajovic 2009, 30).

Glasbe pa ne le poslušamo in doživljamo, pač pa se je lahko učimo, jo ustvarjamo (skladatelji) ali poustvarjamo (glasbeniki) z lastnim glasom, z izvajanjem iz glasbil ali elektronskih naprav (Kutnar, 2008). Glasba nam daje občutek zadovoljstva in od vedno se v ljudeh budi potreba po njej. Prav zaradi tega je postala del človekovega vsakdanjega življenja in kulture od prvih civilizacij pa vse do danes, ko je zaradi hitrega tehnološkega napredka dostopna vsem. Glasba je umetnost, katere izrazno sredstvo je zvok (SSKJ, 1994).

Zaradi svoje estetske dimenzije, ki se nanaša na proces dožemanja, občutenja, organiziranja in razmišljanja v glasbenih izkušnjah, v nas budi emocije, ki so skrite v globinah človekove duše. Glasba torej pomembno vpliva na otrokov emocionalni, pa tudi socialni, intelektualni in fizični razvoj, zato ima, kot tudi druge oblike umetnosti, neprecenljivo vlogo pri vzgoji ter izobraževanju. (Pesek, 1997)

Dandanes se vedno bolj zavedamo vsestranskega vpliva glasbe na človeka. Z njo lahko vzgajamo, se sproščamo, motiviramo, uporabljamo jo kot obliko zabave, pa tudi v terapevtske namene, saj v nas izzove posebna in zelo močna doživetja. Glasba je kot jezik, saj je sredstvo izpovedovanja in sporazumevanja. Čeprav ni tako konkretna kot jezik, pa je mnogo bolj univerzalna in čustveno izpovedna, saj lahko čustvena doživetja z besedami le grobo izrazimo. Tako jezik kot glasba temeljita na estetskem doživljanju, vrednotenju in sporazumevanju, kar pa od posameznika zahteva popolno zbranost, vživljanje in podoživljanje. (Slosar, 2003)

Glasba presega človekov um, saj doživljanje glasbe ni omejeno na razumevanje. Ker dviga človekovega duha, je bila vedno tesno povezana z religijo. V odnosu do Boga obstaja vedno nekaj neizrekljivega in neizrečenega, kar lahko glasba zapolni in zajame. Tudi danes prepoznavamo glasbo kot sestavni del bogoslužja, kot medij za prenašanje veselega oznanila in kot molitveno sredstvo. (Ferenčak, 2005)

2.1 Vokalna glasba

Ločimo instrumentalno in vokalno glasbo. Instrumentalno glasbo izvajajo instrumentalisti z instrumenti, vokalno pa vokalisti. Beseda vokal v slovenščini pomeni samoglasnik (SSKJ, 1994) in izhaja iz latinske besede vox, kar pomeni glas.

V vokalno glasbo uvrščamo vse oblike muziciranja, v katerem sodelujejo pevski glasovi, to so vokalne skladbe (skladbe namenjene petju brez instrumentalne spremljave) in vokalno-instrumentalne skladbe (skladbe za petje in instrumentalno spremljavo). Vokalno glasbo lahko izvaja en sam pevec⁵⁴ (solist) ali skupina pevcev. Solist lahko poje brez spremljave, ob spremljavi instrumenta (tako glasbeno delo imenujemo samospjev), z orkestrom (arija) ali ob spremljavi zbora.

Med skupinsko petje uvrščamo naslednje sestave: dva pevca (kar imenujemo duet), tri pevce (tercet), štiri (kvartet), pet (kvintet), šest (sektet), sedem (septet), osem (oktet), devet (nonet), manjši ali komorni zbor ter pevski zbor⁵⁵, ki predstavlja večjo vokalno glasbeno zasedbo. Petje je že v starih kulturah spremljalo različne družbene dogodke in je bilo pogosto bolj cenjeno od igranja na instrumente. Vokalna glasba je prevladovala tudi v času srednjega veka, saj jo je Cerkev veliko bolj cenila od igranja na instrumente in je za potrebe bogoslužja negovala enoglasno petje – gregorijanski koral. Istočasno so vokalno glasbo izvajali potujoči pevci, ki so bili trn v peti gorečim privržencem Cerkve, saj so v svoje pesmi vpletali mite in junaška dejanja svojih prednikov ter opevali ljubezen in vino. V času renesanse, ki jo imenujemo tudi zlata doba zborovstva, se je iz enoglasne vokalne glasbe razvilo večglasje. Nastali so: motet⁵⁶, maša, madrigal⁵⁷ ter vokalno-instrumentalna scenska glasbena oblika – opera. Za barok, ki je združeval mogočnost in blišč, je najbolj značilna vokalno instrumentalna glasba za soliste, zbor in orkester. Tako sta se operi pridružila obsežnejši vokalno-instrumentalni obliki, to sta oratorij in kantata. V obdobju klasicizma je nastalo veliko opernih del, vendar so bili skladatelji osredotočeni predvsem na instrumentalno glasbo. Romantika je postregla s samospjevom, glasbeno obliko, pri kateri spremljava služi za slikovit poudarek vsebine besedila. Zanimivo je dejstvo, da je kljub nastajanju številnih izjemnih glasbenih del v vseh obdobjih in kulturah eden izmed najpomembnejših stebrov ustvarjanja vokalne glasbe prav ljudska glasba. (Vokalna glasba, 2019)

2.2 Glas, govor in petje

Zvok je prisoten v človeški kulturi že od najzgodnejših obdobj in še vedno predstavlja sestavni del življenja. Svet, v katerem živimo, je poln slišnih in neslišnih, glasbenih in neurejenih, tujih in domačih, stresnih in prijetnih zvokov. V tem zvočnem svetu ima človeški glas posebno moč, saj predstavlja posameznikovo identiteto ter mu preko govora in petja omogoča izražanje svojih občutij, misli, želja ... Glas je zvok, izgovorjen skozi človeška usta z govorom ali petjem in se oblikuje kot rezultat delovanja prirojenih lastnosti fonacijskih organov, pridobljenih okvar in boleznih govornih organov, načina življenja, vpliva družbe, psihične, etične in estetske zavesti ter tehnike foniranja (Škarić, 1996). Glas nastane z zvočnim valovanjem, ki je posledica zgoščevanja in redčenja zraka, ki zaradi periodičnega zapiranja in odpiranja špranje med glasilkama v večji ali manjši količini uhaja iz grla v ustno votlino (Kutnar, 2008). Glas nastane v grlu z nihanjem glasilk, vendar je za dober glas potrebno zdravje vseh organov, ki sodelujejo pri procesu govora (pljuča, sapnik, prepona, grlo, glasilke, odzvočna cev, žrelo, ustna in nosna votlina), ter dobra vokalna tehnika in higiena glasu⁵⁸. Tako pri govoru, še zlasti pa pri petju, sta izredno pomembni dikcija⁵⁹ in pevska drža, saj petje zahteva aktivnost celotnega telesa.

⁵⁴ Pevec ali vokalist je oseba, ki izvaja glasbo s svojim glasom – poje.

⁵⁵ Zbore delimo glede na: barvo glasu, velikost zasedbe, tematiko pevskega repertoarja ter na poklicne in amaterske pevske zbore.

⁵⁶ Motet je večglasna vokalna glasbena oblika z verskim besedilom brez instrumentalne spremljave.

⁵⁷ Madrigal je renesančna polifona vokalna glasbena oblika, komponirana na posvetna besedila.

⁵⁸ Higiena glasu zajema skrb za zdrave govorne navade (pitje vode, zehanje za sprostitev, uporaba nebesednih zvokov za pritegnitev pozornosti, izogibanje hrupnemu okolju pri pogovoru, sproščena čeljust, sproščeno in naravno dihanje ...)

⁵⁹ Dikcija je pravilno izgovarjanje konzonantov in vokalov. Temelji na pravilni uporabi pevčevih govoril in omogoča jasno in razumljivo izreko besedila.

2.3 Vloga in pomen petja

Glasba je tesno povezana z otrokovimi vsakdanjimi dejavnostmi, saj so petje, igra in gibanje nedeljiva celota. Prvi otrokovi glasbeni izkušnji sta poslušanje in petje.

Vsak otrok, ki ima zdrav pevsko-govorni aparat, ima predispozicijo za petje. To najprej prepoznavamo v glasbenem čebljanju v otrokovem prvem letu življenja, nadaljnji razvoj pa je odvisen od spodbud iz okolja in učenja. Otrok se glasbe uči preko zavednega in nezavednega usvajanja in pomnjenja raznovrstnih zvočnih in glasbenih vzorcev. Petje posluša in posnema tako kot materni jezik, zato je pomembno, da z njim pojemo doživeto in intonančno pravilno (Borota, 2013) ter da je petje vedno sproščeno in za otroka prijetno. Petje je v zgodnjem otrokovem obdobju temeljna glasbena dejavnost, s katero si intenzivno razvija glasbene sposobnosti in spretnosti ter pridobiva znanja. Skozi pevski repertoar vzpostavlja odnos do glasbe in glasbo doživlja ter spoznava njene značilnosti v povezavi s kulturo okolja.

Barbara Sicherl-Kofol pravi: »Petje kot elementarna glasbena dejavnost razvija temeljne glasbene sposobnosti – ritmični in melodični posluh. Učenci razvijajo ritmično in intonančno natančnost reprodukcije in sposobnost doživete interpretacije pesmi. Izvajanje se tako povezuje z ustvarjalnostjo, ki se kaže v izražanju doživljanja glasbenih vsebin« (Sicherl-Kofol, 2001: 92).

Že od nekdaj je znano, da petje ne vpliva zgolj na glasbeni razvoj (sposobnosti, spretnosti, znanja), pač pa ima pozitiven vpliv na otrokov celostni razvoj in kakovost življenja. S petjem posameznik razvija sluh ter analitično in doživljajsko poslušanje, je ustvarjalen, krepi pozornost, uri spomin, izboljšuje miselne procese in predstave ter intelektualne sposobnosti, saj petje zvišuje inteligenčni kvocient. Med prepevanjem poteka istočasna koordinacija mnogo različnih sistemov v možganih, sprošča se hormon endorfin, ki izboljšuje razpoloženje ter zmanjšuje stres. Posameznik s petjem pridobiva boljši nadzor nad telesom, izboljšuje držo, splošno fizično kondicijo, imunski sistem in dihanje ter s tem pretok kisika v krvi. Petje povečuje samozavest in občutek lastne vrednosti ter krepi emocionalno in psihološko zdravje, saj zahteva in omogoča čustveno in duševno aktivnost ter pomaga pri izražanju čustev. Pomembno vlogo ima tudi pri branju, jezikovnem razvoju, širjenju besednega zaklada, izgrajevanju osnovnih pojmov, oblikovanju sporazumevalnih zmožnosti ter interdisciplinarnemu usvajanju drugih področji znanj in izobraževalnih veščin (Sicherl-Kofol, 2001).

414

Ker ima petje tako velik vpliv in je hkrati lastno vsakomur, na področju glasbe predstavlja temeljno dejavnost izvajanja, s katero se pobliže srečajo vsi otroci v osnovni šoli v okviru predmeta glasbena vzgoja (ter interdisciplinarno pri drugih predmetih), zainteresirani pa lahko svoje glasbene sposobnosti nadgrajujejo v glasbeni šoli in pevskih zborih. Petje, še posebej petje v pevskih zborih, ima globok in širok vpliv na posameznika in družbo. Zborovsko petje je ustvarjalno-poustvarjalna umetniška dejavnost, ki v šolskem in zunajšolskem prostoru posreduje posebne glasbene vrednosti. Je pomembno etnično, estetsko in splošno vzgojno sredstvo, ki vzgaja multikulturno družbo. Vzgaja poslušalce k spoštovanju glasbene umetnosti, saj jih seznanja z lepoto vokalne glasbe in jim omogoča estetsko doživljanje, izvajalcem pa omogoča še poustvarjalno zadoščenje in (nadaljnjo) glasbeno izobraževanje. Na zborovskih vajah pevci spoznavajo glasbeno-teoretične prvine (melodija, harmonija, ritem, dinamika ...), usvajajo glasbeno besedišče, pojme in pravila, se učijo tehnike petja, usvajajo nove harmonije in besedila, urijo spomin, razvijajo glasbene in pevske veščine (poslušanje, intonacija, posluh, ritem, interpretacija, dinamika ...), umetniško in kulturno izražanje, globoko cenjenje umetnosti ter se osebno razvijajo na področju odgovornosti in discipline, saj redno zborovsko petje zahteva predanost in redne vaje (Sicherl-Kofol, 2001).

Zborovsko petje je oblika družabnosti z veliko kvaliteta (Žvar, 2001). S petjem v zboru pridobi posameznik večjo nagnjenost k realnosti, glasbene izkušnje pa vodijo pevca v poglobljeno doživljanje in zavedanje posameznih glasbenih izraznih in oblikovnih elementov (Sicherl-Kofol, 2001). Skupno petje prinaša veliko sodelovanja, poslušanja drugih, strpnosti, občutek skupne odgovornosti, samokritičnost, pa tudi zabavo. Pevci s pomočjo petja premagajo strah pred nastopi in s tem izboljšajo svojo samopodobo. Sodelovanje v zboru spodbuja socializacijo in zlasti mladim predstavlja socialno podporo, krepi občutek pripadnosti in povezanosti z drugimi člani ter ustvarja priložnosti za sklepanje novih prijateljstev z različnimi ljudmi. Pevce uaja v skupno reševanje situacij za doseganje skupnega cilja. Zborovsko petje je nosilec idej, ki združuje ljudi ter jih vzgaja in usmerja (Gobec, 1958). Da bodo (mladi) pevci ostali zvesti zboru, je pomembno, da se zbor poveže v tim. To

pomeni, da skupnost izoblikuje prioritete ter vsakemu pevcu zagotovi pozitivne izkušnje, tako da se vsak pevec čuti zaželen in pomemben del zbora. Petje v pevskem zboru človeka bogati in spodbuja njegovo čustveno doživljanje, hkrati pa mu omogoča izražanje čustev. Zanimivo je, da lahko pevec pri petju doživlja nekakšen afekt, ne da bi afekt obvladoval njega samega, in te izraze zazna tudi poslušalec. Tudi če pevec poje v nerazumljivem jeziku, je soobčutenje pri petju izredno nalezljivo (Motte Haber, 1990).

2.4 Slovenska pesem gradi narodni ponos v globaliziranem svetu

Poleg psiholoških, socialnih, izobraževalnih in drugih ugodnosti ima prepevanje za Slovence tudi globok kulturni in družbeni pomen (Ramovš, 2005), saj je bilo in je še vedno pogosta kolektivna družabna dejavnost, ki se lahko izvaja ob različnih dejavnostih: ob delu, na praznovanju ... Iz preprostega ljudskega petja so se na Slovenskem razvili številni pevski sestavi, ki predstavljajo najširšo obliko kulturne dejavnosti pri nas ter kot kulturni ambasadorji razvijajo, ohranjajo in širijo slovensko kulturno dediščino (zgodovino, vrednote, slovenske pesmi, običaje, vero ...), tako doma kot v tujini. Z aktivnim vključevanjem zborov v lokalni in širši skupnosti na različnih prireditvah, pevci krepijo občutek povezanosti in narodni ponos.

Skozi pesem Slovenci izražamo svojo zgodovino, vrednote in skupne izkušnje – od ljudskih napevov do zborovskega petja, ki je v Sloveniji zelo razširjeno. Zborovstvo z bogato in dolgotrajno tradicijo utrjuje nacionalno zavest in narodno identiteto, spodbuja ljubezen do materinščine in krepí jezikovno identiteto, ki je še posebej pomembna v času globalizacije. Petje v slovenščini spodbuja pravilno izgovarjavo, širi besedišče, izpopolnjuje jezikovno izražanje in ohranja jezik kot živo dediščino. Pevski zbori in skupna petja na proslavah in prireditvah ohranjajo slovenski jezik, prenašajo zgodovinske spomine ter izražajo ljubezen do domovine. (Ramovš, 2005)

Slovenska pesem že stoletja predstavlja izraz nacionalne identitete in kulturne dediščine, ki povezuje Slovence in krepí njihov občutek pripadnosti. V času globalizacije, ko čutimo vpliv tujih slogov in jezikov in se soočamo z izzivom ohraniti jezikovne in kulturne posebnosti, slovenska pesem ostaja simbol narodne enotnosti ter omogoča, da Slovenija ne le ohranja svojo edinstvenost, temveč tudi deli svojo bogato dediščino s svetom. Zborovsko petje, ki v Sloveniji velja za eno najmočnejših narodnih posebnosti, ima pri tem ključno vlogo, saj se z njim Slovenija uvršča med pomembne evropske zborovske narode. S prepletanjem starega in novega, narodnega in globalnega, slovenska pesem ohranja nacionalni ponos in povezanost, obenem pa kaže, kako se lokalne identitete lahko uspešno vključujejo v globalni svet, ne da bi izgubile svoje bistvo. (Kumer, 1996)

415

2.5 Moja izkušnja

Ko ozavešiš prednosti prepevanja in sam občutiš moč in lepoto glasbe, želiš svojo izkušnjo in znanje deliti z drugimi. Tako sem tudi sama v domačem kraju oblikovala in sprejela vodenje župnijskega mladinskega pevskega zbora, da bi imeli mladi priložnost za skupno glasbeno poustvarjanje. Čeprav ima zborovsko prepevanje številne prednosti za mlade, so se našemu zboru po štirih letih delovanja zamajali temelji, ko so mladostniki drug za drugim dozorevali, se podajali na zakonsko in študijsko pot ter se posledično odseljevali. Ob zapuščanju zborovskih članov so mlajši člani izgubili navdušenje in občutek pripadnosti, saj so izgubili svoje prijatelje. Zbor, ki je predstavljal ponos kraja ter varno in kvalitetno preživljanje časa, je v času korone prekinil delovanje. S tesnobo sem kot vodja sprejela nastalo situacijo in dejstvo, da sem mladim dala največ, kar sem lahko, in da s prisilo ne bom dosegla novega navdušenja. Tako se je zgodba mladinskega pevskega zbora v našem kraju na videz končala. Prehitro, z grenkim priokusom in na prvi pogled žalostno. Toda kar smo sejali z veliko mero ljubezni, je pustilo sadove.

Fantje in dekleta so se po dveh letih začeli ponovno zbirati sami. Nekoliko manj organizirano, čeprav so si sami razdelili naloge in medse povabili še druge. Sedaj se še vedno družijo ter prepevajo tiste 'naše stare' in nove pesmi, ki jim lahko prisluhnemo pri sveti maši ali na posebnih dogodkih, ki jih sami organizirajo. Tako so na primer za božič od hiše do hiše s petjem prinašali mladostno voščilo in lepšali praznični čas vaščanom, župnika so presenetili z rojstnodnevno 'podoknico', organizirali so filmski večer na prostem, oblikovali adoracijo ipd.

Čeprav je bilo slovo hitro in grenko, mi srce od veselja poje zahvalno pesem, saj živim z zavedanjem, da sem mladim dala navdušenje, jih veliko naučila in jim predala vrednote. Med njimi je ostala povezanost, v njihovih srcih pa veselje, prijateljstvo, pesmi, vrednote in spomini na izkušnje, ki smo jih skupaj doživeli.

3 Zaključek

Zborovsko petje je v Sloveniji priljubljeno med različnimi starostnimi skupinami in regijami ter je več kot le glasbena dejavnost; je vitalna kulturna praksa, ki podpira izobraževalne, socialne in kulturne cilje, razvija pripadnost in narodno identiteto novih generacij ter pomaga ohranjati in proslavljati slovensko dediščino skozi glasbo. Vendar kljub temu, da je prepevanje močno zakoreninjeno v slovenski kulturi, slovenske (ljudske) pesmi tonejo v pozabo zaradi vpliva globalizacije in hitrega tehnološkega razvoja, ki ponujata stik z globalno glasbo na vsakem koraku. Ob tem se moramo zaustaviti in se vprašati, katera glasba se nam ponuja preko medijev, v trgovskih centrih, na zabavah ...? Katero glasbo sami izbiramo? Ali pojemo? Ali imamo radi svoj glas? Znamo skrbeti zanj? Ali damo slovenski pesmi priložnost, da nas povezuje? Menim, da lahko na tem področju naredimo konkretne spremembe najprej v svojih domovih in prav tako kot učitelji. S pozitivnim odnosom do petja in s svojo pozitivno motiviranostjo vplivamo na kulturo prostega časa otrok in mladostnikov ter s tem na njihovo nadaljnje glasbeno izobraževanje in delovanje. Zaradi kulturne veličine ter pozitivnega vpliva petja na posameznikov razvoj in družbo ga tako spodbujamo in ohranjamo, da bo ostalo del slovenskega družbenega življenja tudi v prihodnosti.

4 Viri in literatura

- Bajzek, Jože; Bajzek, Renata; Bedernjak, Karel (2008): *Odiseja mladih*. Radovljica: Didakta.
- Bezjak, Jože (1997): *Od skupine k skupnosti*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Borota, Bogdana (2013): *Otrok in glasba: Študijsko gradivo*. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Ferenčak, Štefan (2005). *Cerkvena glasba. Repetitorij*. Maribor: Zavod Antona Martina Slomška.
- Gobec, Radovan (1958): *Metodika zborovstva*. Ljubljana: DZS.
- Krajnc, Ana (2014): *Spoznaj sebe in druge: človek kot družbeno bitje in medosebni odnosi*. Ljubljana: Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje.
- Kumer, Zmaga (1996): *Vloga, zgradba, slog slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Kutnar, Božena (2008): *Glasba v katehezi: poskusna skripta za slušatelje KPŠ v Ljubljani*.
- Motte Haber, Helga (1990): *Psihologija glasbe*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Musek, Janek (1994): Vrednote, življenjski cilji in ideali. *Psihodiagnostika osebnosti 2 [Psychodiagnostics of personality 2]*, str. 205-268. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Pesek, Albinca (1997): *Otroci v svetu glasbe: izbrana poglavja iz glasbene psihologije in pedagogike*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ramovš, Mirko (2005): *Pevski zbori na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Sajovic, Loredana (2009): *Pomen glasbenih dejavnosti za razvoj slušnih sposobnosti otrok z več motnjami: diplomsko delo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Slosar, Mirko (2003): *Izbirne vsebine iz glasbene didaktike*. Koper: UP PEF.
- Sicherl-Kafol, Barbara (2001): *Celotna glasbena vzgoja: srce, um, telo*. Ljubljana: Debora.
- Škarič, Ivo (1996): *V iskanju izgubljenega govora*. Ljubljana: Pravljico gledališče.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1994). Ljubljana: DZS.
- Vokalna glasba* (2019). Wikipedija, prosta enciklopedija. Pridobljeno 30. avgust 2024: https://sl.wikipedia.org/wiki/Vokalna_glasba.
- Žvar, Dani (2001): *Kako naj pojejo otroci: priročnik za zborovodje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Z DOMAČIM BRANJEM SPOZNAVAMO SLOVENSKO ZGODOVINO

COMPULSORY READING AS A WAY TO LEARN ABOUT SLOVENE HISTORY

Nežka Černe Gec (nezkagec@gmail.com), prof. francoščine in slovenščine; prof. slovenščine na ŠC Nova Gorica, Biotehniška šola.

Slovenija

Povzetek

V referatu bom predstavila nekaj obravnav domačega branja, s pomočjo katerih z dijaki osvetlimo določena obdobja slovenske zgodovine. Kot profesorica slovenščine na vseh stopnjah poklicnih šol vsako leto izberem knjige za domače branje, vsaj eno pa si dijaki izberejo sami. Ob knjigah se pogovarjamo o različnih obdobjih slovenske zgodovine. S knjigama *Črni bratje* Franceta Bevka in *Črni obroč* Marija Čuka osvetlimo obdobje fašizma na Primorskem; z Jančarjevo *To noč sem jo videl* drugo svetovno vojno; s *Savitri* Rogelj Petričeve in delom *Dekle kot Tisa* Sonje Merljak se spomnimo osamosvajanja Slovenije, knjiga Savitri pa ponuja možnosti za razgovor o družbenih in kulturnih razlikah med narodi. V okviru rednega pouka namenimo posebno pozornost Slovincem v zamejstvu in izseljenstvu. Skoraj vsako leto nas je obiskal zdaj že pokojni novinar Mirko Vasle iz Argentine, srečanja z njim so na dijake naredila močan vtis.

Abstract

In this paper, I will present some examples of compulsory reading which help the students understand particular periods from Slovene history. As a Slovene teacher, I am tasked each year with picking the books for compulsory reading, while at least one book is chosen by the students themselves. Reading a particular book gives us the opportunity to discuss a particular period in Slovene history. When reading *Črni bratje* by France Bevk and *Črni obroč* by Maria Čuk, we discuss Fascism in the Primorska region; reading *To noč sem jo videl* by Jančar, we talk about the Second World War; reading *Savitri* by Rogelj Petrič and *Dekle kot Tisa* by Sonja Merljak, we remember Slovene's struggle for independence, and lastly, reading the book *Savitri* gives us the opportunity to discuss societal and cultural differences among different nations. Every year we are visited by (now late) Mirko Vasle, a journalist from Argentina, who left a great impression on our students.

Ključne besede: branje, domače branje, knjiga, Slovenci, zgodovinska snov.

Keywords: reading, compulsory reading, book, Slovenian people, history.

1 Uvod

Branje daje učencem priložnost za oblikovanje osebne in narodne identitete, širjenje obzorja ter spoznavanje svoje kulture in kulture drugih narodov. Tako gradijo strpen odnos do drugih in drugačnih (UN za slovenščino v OŠ).

Miha Kovač je petemu poglavju svoje knjige *Berem, da se poberem dal naslov* *Če bereš leposlovje, lažje razumeš druge* (Kovač, 2021: 65). Trening empatičnosti je pri branju intenzivnejši kot pri gledanju ali poslušanju – skupaj s tem pa tudi trening iz osebnega samoizpraševanja, kritičnega odnosa do samega sebe in prepričevanja drugače mislečih (Kovač, 2021: 70).

V učbeniku *Od branja do znanja* avtorji navajajo pozitivne plati branja: bogatenje izražanja, večanje ustvarjalnosti, čustvene in socialne občutljivosti ter strpnosti do drugačnosti idr.

V učnem načrtu je opredeljeno tudi domače branje. Eden od ciljev je razvijanje kulturnih in družbenih vrednot. Priporočljiva dejavnost je pisanje dnevnika domačega branja, v katerem beležijo svoje vtise in razmišljanja (UN za slovenščino v SŠ).

2 Obravnava domačega branja v poklicnih šolah

V 1. letniku SPI navadno prvo krajšo knjigo začnemo brati skupaj (sami jo doma preberejo do konca) in se o njej pogovarjamo. Navadno po branju pišemo vodeno interpretacijo. Drugo in tretjo preberejo sami doma in pripravijo govorni nastop ali pišejo spis. Priporočim jim knjigi Savitri in Dekle kot Tisa.

V prvem letniku preberejo eno klasično delo slovenskega avtorja in dve deli iz mladinske književnosti. V drugem letniku vsi preberejo Bevkovo povest Črni bratje, Hanin kovček pisateljice Karen Lavine in eno knjigo po izbiri. V tretjem letniku preberejo nekaj novel slovenske klasike in eno knjigo po lastni izbiri, ki jo predstavijo v obliki govornega nastopa in tudi na zaključnem izpitu.

V prvem letniku programa PTI (3+2) preberejo in predstavijo potopis, Jurčičevega Desetega brata in Črni obroč Marija Čuka. V drugem letniku preberejo Jančarjevo To noč sem jo videl in pišejo vodeno interpretacijo ter predstavijo še eno knjigo z zgodovinsko tematiko po lastni izbiri.

3 Splošni poudarki pri obravnavi del z zgodovinsko tematiko

»... naše izmišljene zgodbe, narejene iz resničnosti ...« (H. C. Andersen)

Čeprav so pisatelji in pisateljice zgodbe preoblikovali, je njihova zgodovinska snov še kako resnična in pretresljiva, osrednje sporočilo pa globoko in nagovarjajoče.

Že pred branjem knjige dijake seznanim z zgodovinsko snovjo, po branju pa se pogovarjamo o zgodbi, osebah in resničnih zgodovinskih dogodkih. Če vsi dijaki berejo isto knjigo, pišejo šolski spis oz. vodeno interpretacijo.

419

Navadno jim dam naslednja navodila:

- predstavi književni čas oziroma zgodovinsko obdobje (čas fašizma na Primorskem / druga svetovna vojna in čas po njej / osamosvajanje Slovenije);
- književni prostor;
- predstavi glavne osebe;
- osrednji problem;
- kako se zgodba zaplete in razplete;
- kako bi ti ravnal-a na mestu glavnih oseb;
- poznaš še kakšno knjigo ali film s podobno tematiko;
- ali si o podobnih dogodkih slišal od svojih staršev ali starih staršev;
- primerjava z današnjim časom (aktualizacija);
- mnenje o knjigi: si vse razumel-a, se ti zdi vse realno, je besedišče primerno, je zgodba zanimiva, bi kaj spremenil-a, če bi ti napisal-a knjigo ...;
- (fakultativno: v nekaj povedih predstavi avtorja).

Če knjigo preberejo kot izbirno, imajo govorni nastop. V tem primeru na zemljevidu pokažejo, kje se zgodba odvija in na kratko predstavijo zgodovinsko dogajanje. Glasno preberejo krajši odlomek, ki jim je bil najbolj zanimiv.

3.1 Črni bratje

Eden od sklopov pri pouku književnosti v drugem letniku srednjega poklicnega izobraževanja je domovinska tematika. Za domače branje dijaki preberejo kratko povest Črni bratje Franceta Bevka. Letos smo to zgodbo brali tudi v sklopu projekta Beremo skupaj.

Književni čas in prostor: okrog leta 1933, Gorica in okolica. Glavne osebe so »dijački«, danes bi rekli učenci zadnjih dveh let devetletke oz. začetka srednje šole: Jerko, Pavlek, Tonin, Filip in Nejče, ki so si nadeli ime črni bratje. Obiskujejo nižjo gimnazijo v času, ko je bila slovenščina v šoli in javnosti prepovedana. Po mestu trosijo in lepijo na izložbena okna letake z napisi »Dol s fašisti! Dol z Italijo! Hočemo svobodo! Živeli Slovenci!« ali Gregorčičeve in Aškerčeve verze. Nekoč celo na drevo razobesijo slovensko zastavo. Italijanski policijski brigadir Pappagallo raziskuje in išče krivce za to početje.

V naslednjem odlomku spoznamo Jerka, ki ob očetovem pismu razmišlja o tem, kako mu oče naroča, naj ostane zvest slovenskemu rodu in jeziku.

Odlomek

»Ob pogledu na pismo je Jerku živo zažarel obraz. Spoznal je pisavo. Bila je očetova, ki je bil podeželski učitelj. Pred dvema letoma, ko so bile slovenske šole poitalijančene, so ga premestili daleč v Italijo. Tam je živel in čakal upokojitve, da se vrne k svoji družini, ki je ostala v svoji hišici v neki briški vasi. /.../

A še bolj kot mu je priporočal to, ga je v vsakem pismu spominjal na besede, ki mu jih je govoril pred odhodom. Teh besed mu nikoli ni navajal, ker niso bile za vsake oči in za vsako uho. Jerko se jih je živo spominjal. Priporočale so mu zvestobo in ljubezen do slovenskega rodu in jezika. /.../

Jerko se je zamislil. Oče ni vedel, kako izpolnjuje njegovo naročilo. /.../

V začetku sta bila samo dva, ki sta drug drugemu prisegla zvestobo in molk. /.../

Niso si otroško domišljali, da bodo sami pregnali fašiste. Hoteli so biti le iskra, ki bo zanetila požar. Prav kot v knjigi Črni bratje.

Jerko je odprl kovček in položil očetovo pismo v pisano škatlo. Izpod perila je potegnil Gregorčičeve Poezije, materin dar. Obračal je list za listom in iskal besede, ki bi vžgale.«

(Bevk, 2005: 16–19)

420

Z dijaki si ogledamo tudi film z istim naslovom in ga primerjamo s knjigo. Pred leti je bilo še posebej zanimivo, saj so v filmu igrali nekateri fantje in dekleta, ki so jih dijaki poznali.

Dijakom naročim, naj preberejo tudi spremno besedo Mire Cencič o resničnih »črnih bratih«.

Jerko je bil v resnici Mirko Brezavšček, ki je umrl zaradi mučenja 19. (ali 21.) februarja 1931 in je pokopan v Gornjem Cerovem v Goriških brdih. Mira Cencič nadaljuje s pripovedjo vseh fantov, nekateri so ostali v Italiji pod strogim policijskim nadzorom, nekateri so prebegnili v Jugoslavijo, nekateri pa »izginili«. Še posebej tragična je bila usoda Ivana Gašperiča iz Solkana. Pregarjali so ga fašisti, nato je bil v nacističnem taborišču Dachau poskusni primer za zdravljenje tuberkuloze. Po vrnitvi domov avgusta 1945 pa so se v domačem kraju začele širiti govorice, da je bil sodelavec nacistov in izdajalec. V dachavskih procesih je bil fizično napaden, namen udbe je bil, da umorijo, a mu je uspelo zbežati. Umrl je v Rimu, star 56 let.

3.2 Črni obroč

Zgodba se dogaja v Trstu leta 1920. Iz odlomka izvemo, kako pomemben je bil Narodni dom za Slovence. V nadaljevanju beremo o Flori in Ottu, ki sta nameravala v Trstu opraviti nepremičninski posel in preživeti nekaj brezskrbnih dni ob morju. Spoznata se z blejskim parom, zakoncema Roblek. Prikazani so nasilje fašističnega veljaka Giunte do slovenskih narodnjakov in okoliščine, ki so privedle do zločinskega dogodka, požiga Narodnega doma.

Odlomek

Vilfan: »Povrh boste bivali v zgradbi, ki je le lučaj od naših uradov, namestili se boste v hotelu Balkan v Narodnem domu, v eni najlepših in najbolj funkcionalnih zgradb v Evropi. Tudi na Dunaju poznate sloves arhitekta Fabianija.« /.../

Otto von Helmut: »Gotovo ste poučeni, da ima veliko Dunajčanov svoje imetje v Trstu, veliko je poslovnežev, ki ne nameravajo izgubiti svojega kapitala. In tudi moja radovednost je precejšnja, ker nisem še nikoli videl morja, Trsta sploh ne.«

Vilfan: »Trst je strpno mesto, drugačno od ostalih. Tu živi več narodov, več jezikov, in verjamem, da je sedaj napočil pravi čas za pomiritev strasti. /.../ Trst bi lahko bil zgled Evropi, delavnica enakopravnosti in sožitja. /.../ Videli boste mogočne palače, med katere sodi Narodni dom, predvsem pa boste dobro jedli in pilki odlično vino s Krasa ali iz Vipavske doline.«

(Čuk 2020: 9–10).

Leta 2023 smo se slovenisti in knjižničarka odločili in pisatelja Marija Čuka povabili na šolo. Pisatelj nam je prikazal širšo sliko življenja v Trstu nekoč in danes.

Slika 1: Obisk avtorja. (Foto: arhiv avtorice).

Slika 2: Pogovor z avtorjem. (Foto: arhiv avtorice).

3.3 To noč sem jo videl

Zgodba ekstravagantne Veronike in bogatega podjetnika Lea Zarnik se dogaja pred in med drugo svetovno vojno, na graščinskem posestvu Podgorje na Gorenjskem, v Mariboru, Ljubljani in v Srbiji. Dijake pred branjem opozorim, da pet pripovedovalcev, vsak s svoje perspektive, pripoveduje o tragičnih dogodkih neke noči leta 1944, ko sta izginila zakonca Zarnik. Po branju se seznanimo z zgodovinskimi podatki o zakoncih Hribar z gradu Strmol.

Odlomek 1: pripoveduje Stevan Radovanovč

Zelo dolgo je nisem videl, koliko? sem pomislil, najmanj sedem let. Zmrazilo me je. Čeprav je bila zunaj zadnja majska noč in je šla h koncu pomlad, pomlad strašnega leta petinštirideset, in čeprav se je že vse nagibalo v poletje in je bilo zunaj toplo, v baraki pa skoraj zatohlo od toplote dihaajočih in puhtečih moških teles, me je ob tej misli zmrazilo. Sedem let.

(Jančar, 2011: 7)

Odlomek 2: pripoveduje Veronikina mati Josipina

Sedela sem ob oknu, povorka je izginjala za vogalom, zvoki godbe so se oddaljevali, po ulici so tekli še zadnji zamudniki. Na Kongresni trg grejo, je rekel Filip, tam je veliko zborovanje, Maršal bo govoril. Kar naj govori, naj igra muzika, naj ljudje mahajo in vzklikajo, vojne je konec, naj se veselijo. Jaz se ne morem. Filip pravi, naj pazim, kaj govorim z ljudmi, čuden čas je, včasih ponoči koga odpeljejo in ga ni več nazaj. Kakor so Veroniko? sem rekla, kakor so odpeljali Veroniko? sem zaklicala, ko ni nič odgovoril. Saj veste, je rekel čez čas, da sta z Leom odšla, odpotovala sta, gotovo sta kje na varnem. Zakaj pa se ne oglasita? sem rekla, lahko bi mi poslala vsaj kakšno pismo. In česa naj ne govorim, saj sploh z nikomer ne govorim.

(Jančar, 2011: 61)

Odlomek 3: pripoveduje Joži

Ni vedel, da ga je Veronika rešila iz zapora, takrat ko so pobrali fante po vaseh in nekatere med njimi ustrelili kot talce. Jaz sem pa to vedela, zato sem vedela, ker sem neki večer slišala, da je rekla Leu: našega Ivana bodo izpustili. Hvala Bogu, je rekal Leo. Pa tudi zdravniku je rekla Veronika, njemu hvala.

(Jančar, 2011: 115)

Z dijaki se pogovarjamo o tem, da se ljudje v vojni obnašajo drugače kot v miru, koliko so v svoja dejanja prisiljeni, koliko je v teh dejanjih tudi osebnega maščevanja.

3.4 Savitri

Knjigo je napisala Silvestra Rogelj Petrič in pripoveduje o družini Petrič, ki se je selila v Indijo, kjer je postal oče (takrat še jugoslovanski) veleposlanik. Ob prihodu je hči Eva dobila varuško petnajstletno Savitri, ki je bila že tri leta poročena, a ji še ni bilo treba živeti z možem. Skozi zgodbo spoznavamo indijsko družbo, kulturo in religijo, ne manjka niti dramatičnih zapletov. Vse pa se dogaja v letih, ko se je Slovenija osamosvajala.

Odlomek 1

»Savitri, poglej tjale!« je vznemirjeno zašepetala.

»Kam?« je vprašala Savitri.

»Tjale vendar, za tisti grm! Ali vidiš moškega, ki se skriva za grmom?«

»Ah, to je samo mali.«

»Mali? Kdo je Mali?«

»Mali je vrtnar.«

»Pred kom pa se skriva?«

»Skriva se pred nama.«

»Zakaj?«

»Zato, ker je nedotakljiv.«

»Kaj je?« se je začudila Eva.

»Nedotakljiv. Je zunaj kaste. Z menoj se ne sme pogovarjati. Ne sme se me dotakniti. Še pogledati me ne sme!«

»Zakaj ne?«

»Ker je nečist,« je odgovorila Savitri.

Medtem sta z Evo prišli do grma in možak, teman in koščen, je vztrajno gledal v tla.

»Pa kaj, če je umazan. Saj vendar dela z zemljo in se potem lahko umije!«

»Oh, mala memsahib res ne ve veliko! Svoje karme človek ne more spremeniti v svojem sedanjem življenju.«

»Karme?«

»Da. Usode, ki ga je doletela zaradi grehov v prejšnjem življenju. Z vodo si jih pač ni mogoče izmiti.«

(Rogelj Petrič, 2000: 20–21)

Odlomek 2:

»Oh, Evi, ne veš, kako hudo mi je tu!«

»Pa se vrni z nama v Delhi! Močno te pogrešamo.«

»Ne morem, Oče bi me takoj poslal nazaj.«

»Čemu? Saj tu vendar grdo ravnajo s teboj!«

»Zaradi časti. Pomembnejša je od mojega počutja. Toda tu ne zdržim več!« Ulile so se ji solze, vendar si jih je takoj obrisala s koncem sarija.

»Ne skrbi! Mama in oče sta prišla, da ti pomagata.«

»Ne moreta mi. Še Kali mi ne more.«

»Seveda ti Kali ne more, moj oče pa ti lahko. Saj je velik sahib, kot sama praviš.«

»Res je in zato bodo do njega danes zelo prijazni in tudi do mene ne bodo nesramni. Toda ko se boste odpeljali, bo spet vse po starem,« je vzdihnila, nato pa pogledala okoli sebe, se sklonila k Evinem ušesu in ji zašepetala:

»Evi, bojim se. Bojim se, da mi bodo kaj naredili.«

»Oh, Savitri, le zakaj bi ti kdo storil kaj žalega?«

Savitri je še enkrat pogledala naokoli in zašepetala:

»Ena od svakinj se je zagovorila, da je tašča za mojega moža že izbrala drugo ženo, ki bo prinesla več dote. Zato se me morajo znebiti.«

»No, potem pa ne bodo imeli nič proti, če boš odšla z nami.«

»Oh, ne razumeš, da ne morejo tega storiti, zaradi svoje časti. Z mojim odhodom bi bila njihova čast omadeževana. In ta čast je pomembnejša od mojega življenja. Zanj so pripravljeni tudi komu streči po življenju. Proč moram, preden se mi kaj zgodi!«

»Pa pobegni!«

»Da, to bom storila. Toda potrebujem tvojo pomoč.«

(Rogelj Petrič, 2000: 136–137)

O dogodkih v Sloveniji pripoveduje oče:

Odlomek 3:

»Toda Evica, saj veš, da si Slovenija prizadeva postati samostojna država. Veš tudi, da si z mamó iz vsega srca želiva, da bi se to uresničilo. Gotovo si opazila, da imam zaradi tega težave v veleposlaništvu. In danes so me iz Slovenije poklicali in prosili, naj grem čim prej v Ameriko in naj tam izborim Sloveniji pravice, ki ji pripadajo. To je velika in pomembna naloga, ki se ji za nič na svetu ne bi odrekel.«

(Rogelj Petrič, 2000: 164)

3.5 Dekle kot Tisa

Mladinski roman govori o ljubezni med Csillo in Andrasom. Csilla, ki živi v Kopru, se poleti leta 1991 odpravi z mamó v Vojvodino k sorodnikom. Ljubezensko romanco prekine vojna v Sloveniji.

Odlomek:

Tudi njene prijateljice so ji imele kaj povedati. Poletje enaindevetdesetega je bilo razburljivo. Bila je kratka vojna, kot poletna nevihta se je nenadoma razdivjala. In minila.

»Si predstavljaš?« se je smejala Jana. »Čepela sem v tisti temni kleti, z mokro glavo, ker so sirene zatulile ravno takrat, ko sem si umivala lase. Toda prav nasrkala je tista kolegica, ki si je lase ravno barvala ...«

Nato se je zresnila: »Nekaj mladih fantov so ubili ... Na Škofijah so streljali na vojake JLA, ki so bili v enem od tankov ... Pa tudi Slovenci so padli. Tukaj, na morju, ne, drugje po Sloveniji pa na žalost ...« Malo je pomolčala. »No, potem pa je bilo vojne konec in spet je bilo vse po starem ... Spet je bilo lepo. «

»Csilla je takoj pomislila: kaj če bi bil na Škofijah Andras? Ali Tuma? Kdor koli od fantov, ki jih imam rada ...«

Slovenska vojna se je morala zgoditi, da je lahko globlje razumela strah vojvodinskih Madžarov pred vojnimi pozivi in sploh vseh fantov, še posebej pa njihovih mater, pred vojno.

(Merljak, 2008: 86–87)

3.6 Pravili so jim Aleksandrinke

V prvem letniku nižjega poklicnega izobraževanja skupno preberemo drobno knjižico Darinke Kozinc Pravili so jim Aleksandrinke. Dijake opozorim, naj ločijo zgodbo tretješolke Mance, ki se odvija v sodobnem času, in zgodbo Mančine none Benedikte in njene matere, ki je bila dojilja v Aleksandriji. Med branjem razložimo neznane besede, npr. halava. Na zemljevidu poiščemo Trst, od koder so se aleksandrinke z ladjo odpravile na pot, in Egipt ter Aleksandrijo. Preberemo tudi spremno besedo Dorice Makuc Zgodovinski oris obdobja, v katerem je živela in rasla Mančina babica in se pogovarjamo o žalostnih usodah žensk, ki so odhajale daleč v Egipt, da so pomagale svojim družinam in domačijam, ki so v času fašizma propadale. Dijake, ki živijo v bližini Šempetra, vprašam, ali so že slišali za aleksandrinke oziroma naj se pri starih starših pozanimajo, ali poznajo podobne primere.

Odlomek 1

Bila sem še majhna, komaj tri leta sem imela, moj brat pa tri mesece. Imeli smo kravico, njivo zemlje in staro hišo. Saj veš, daj imam rojstni dan in da sem rojena leta 1932. To so bili težki časi. Ljudje niso dobili dela, zato smo težko živeli. Mama je rekla, da se bo odpravila tja dol, v Aleksandrijo. Tako kot druge. Iz skoraj vsake hiše je dekle ali žena služila tam preko morja. Oče ni bil ravno navdušen, toda druge izbire ni bilo. Oba sta jokala, jaz pa sem bila še premajhna, da bi razumela. Razumela sem šele kasneje, ko mame nenadoma ni bilo več. Ni je bilo v kuhinji, ne v hlevu, ne pri sosedu Malki, ne na njivi, ne ob Vipavi, povsod sem jo iskala in klicala. Oče me je tolažil, da moram biti pridna in se bo mamica vrnila. Pa se ni.

(Kozinc 2008: 10)

Odlomek 2

Tam v Aleksandriji jo je pogrešal Pierre. /.../ Iz avta sta stopila gospod in gospa, za njima pa še majhen deček, skoraj tak kot moj bratec. Vsi so bili zelo lepo oblečeni. Stekel je k moji mami in jo objel. Nos je tiščal v njeno krilo in nekaj vpil v tujem jeziku. Edina znana beseda, ki sem jo ujela, je bila 'nana'. Mama ga je božala po lasih in tolažila. Tega prizora nisem prenesla. Obrnila sem se in stekla v gozd, bratec pa za mano. Tam sva se objemala in jokala.

(Kozinc 2008: 19)

4 Zamejstvo – obisk knjižnice Damirja Feigla, gledališče v Trstu

Šola organizira ogled gledaliških predstav v Trstu in takrat se z dijaki sprehodimo po Trstu in jih opozorimo na določena mesta, ki so pomembna za Slovence, med drugim na stavbo Narodnega doma. Aprila pa smo obiskali Trgovski dom v Gorici, ki je bil prav tako požgan in je prav tako delo arhitekta Maksa Fabianija. Ravnateljica Knjižnice Damirja Feigla, ki ima sedež v Trgovskem domu, nam je nazorno predstavila življenje Slovencev v Italiji.

Slika 3: Obisk knjižnice Damirja Feigla v Trstu. (Foto: arhiv avtorice).

Slika 4: V knjižnici v Trstu. (Foto: arhiv avtorice).

5 Izseljenstvo – obisk Mirka Vasleta

Srečanja novinarja Mirka Vasleta z dijaki so bila vedno nekaj posebnega. Pripovedoval je o življenju v Argentini, o svoji oddaji Okence v Slovenijo, o glasbi in o nogometu. Poudarjal je, da se Slovenci ne zavedamo, da živimo v raju. Gospod Vasle pa ni nikoli razlagal, zakaj je njegova družina pravzaprav emigrirala v Argentino. Dijaki so mu radi prisluhnili in ga spraševali, najraje pa je videl, da so kaj zaigrali na harmoniko in zapeli. Žal nas je avgusta presenetila vest, da je nenadoma umrl.

Slika 5: Srečanje z novinarjem. (Foto: arhiv avtorice).

6 Zaključek

Ob prebiranju navedenih knjig za domače branje sem vedno pretresena, ko spoznavam, kako tragične usode so doživeli posamezniki v okoliščinah določenih zgodovinskih obdobj. Sprašujem se, kako bi jaz ravnala v takih ali podobnih okoliščinah. Bi se znala pravilno odločati?

Pri dijakih želim vzbuditi najprej vedoželjnost, da spoznajo zgodovinska dejstva, in občutljivost ali empatijo do ljudi, ki so se znašli v tako težkih (zgodovinskih, političnih) trenutkih. Poglešam več literature oz. mladinskih romanov, katerih zgodba se odvija v času osamosvajanja Slovenije.

7 Viri in literatura

Ambrož, Darinka; J. Kenda, Jakob; Krakar Vogel, Boža idr. (2008): *Od branja do znanja. Učbenik za slovenščino v 1. letniku srednjega strokovnega izobraževanja*. Ljubljana: DZS.

Bevk, France; Cencič, Mira (2005): *Črni bratje, povest in resnična zgodba*. Škofije: Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij TIGR Primorske.

Čuk, Marij (2020): *Črni obroč*. Trst: Mladika.

Digitaliziran učni načrt, Srednje poklicno izobraževanje, slovenščina, književnost. Pridobljeno 16. 8. 2024: <https://dun.zrzs.augmentech.si/#/>.

Jančar, Drago (2011): *To noč sem jo videl*. Ljubljana: Modrijan.

Kovač, Miha (2021): *Berem, da se poberem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Makuc, Dorica (2008): *Pravili so jim Aleksandrinke*. Nova Gorica: Educa, Melior.

Merljak, Sonja (2008): *Dekle kot Tisa*. Dob: Miš.

Program Osnovna šola. Slovenščina. Učni načrt (2018). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje znanost in šport. Pridobljeno 16. 8. 2024: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.

Rogelj Petrič, Silvestra (2000): *Savitri*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

NARODNI PONOS IN PREBIVALSTVENA POLITIKA V GLOBALIZIRANEM SVETU PREKO DEBATE ŠTIRIH KOTOV

EXPLORING NATIONAL PRIDE AND POPULATION POLICY IN A GLOBALIZED WORLD THROUGH THE FOUR CORNERS DEBATE

Rok Kastelic (rok.kastelic@gjp.si), učitelj geografije, Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana.

Slovenija

Povzetek

V članku predstavljamo inovativno didaktično metodo debate štirih kotov na temo rodnosti in priseljevanja. Pri tej metodi razvrstimo dijake v štiri skupine, ki zagovarjajo vsaka svoje diametralno nasprotno stališče eni skupini, ter po eno sovpadajoče stališče z drugima dva skupinama. Obravnavana tematika popolnoma sovпада s tematiko narodnega ponosa v globaliziranem svetu. Dijaki ob tem neobhodno razmišljajo, kako lahko država to spodbuja, ali pa se po drugi strani za to ne zmeni – in oboje ovrednotijo. Resnični razmislek dijakov najbolje dosežemo prav z metodami, ki spodbujajo ustvarjalno široko mišljenje ter vzdušjem, ki je sproščeno, a hkrati deluje motivacijsko. Metoda debate štirih kotov omogoča aktivnost dijakov, tudi njihovo tekmovalnost in z njo njihovo samoiniciativnost. Vodi k poglobljenemu razmisleku o družbenih praksah ter možnih izboljšavah našega odnosa do njih. Predstavimo ugotovitve in analizo, kaj so nevarnosti med izvedbo tega učnega procesa.

Abstract

In this article, we present an innovative didactic method — the Four Corners Debate — focused on the topics of birth and immigration. In this method, students are divided into four groups, each defending a diametrically opposed viewpoint to one group and a coinciding viewpoint with the other two groups. The discussed topic directly ties to national pride in a globalized world. At the same time, students are encouraged to consider how the state can actively support or neglect these goals and to evaluate both perspectives. True reflection is best achieved through methods that foster creative, broad thinking in a relaxed yet motivating atmosphere. The Four Corners Debate method enables students to engage actively, tapping into their competitiveness and self-initiative, while promoting in-depth reflection on social practices and potential improvements. We have implemented this method on the described topic numerous times, and in this article, we present the findings and analysis of the challenges encountered during the implementation of this learning process.

Ključne besede: debata štirih kotov, inovativni pristop, prebivalstvena politika.

Keywords: Four Corners Debate, innovative approach, population policy.

1 Uvod

Namen pričujočega prispevka je predstaviti inovativno učno metodo debate štirih kotov, ki je za dijake motivacijska, prispeva k doseganju mnogih splošnih ciljev ter obravnava vsebine, ki so velikega pomena za narod in posameznikov pogled na lastno življenje in na življenje širše skupnosti.

S predstavljen metodo dijaki dojemajo pomen politike, razvijajo retorične spretnosti, empatijo, razvijajo narodni ponos, poznavanje družbeno-geografskih pojmov, se urijo v uporabi umetne inteligence in drugih spletnih orodij, pa tudi v medsebojni komunikaciji. V prispevku razložimo tako praktični potek izvedbe metode, nekaj njenih možnih prilagoditev, kot tudi podamo nekaj širših uvidov v prednosti debatne metodologije. Vrednot namreč ne moremo vsiljevati, ponuditi moramo ustrezne razmere, da jih dijaki prepoznajo sami.

Pri tem pa je seveda pomembno, da stvari primerno kontekstualiziramo, osvetlimo ozadja, kritično pokažemo na zmote in zavajanja, ki jih je vsekakor mnogo. V tem pa je vloga učitelja, ki mora voditi ta proces, čeprav mora navzven dajati vtis, da stvari potekajo kar same od sebe.

2 Potek učne ure do debate štirih kotov

Metoda debate štirih kotov je eksperimentalna debatna metoda, saj nima popolnoma definirane strukture oz. formata, kot je to značilno za večino drugih debatnih metod. Možno jo je prilagajati glede na čas za izvedbo, število in potrebe učencev ter na raven njihovega predznanja oz. sposobnosti dela z internetnimi viri. V nadaljevanju bomo podrobno predstavili potek debate štirih kotov, kot smo jo zastavili glede na naše okoliščine (to so: splošna gimnazija, obvezne izbirne vsebine), bi pa bilo mogoče metodo še nadgraditi oz. prilagoditi kakšnim drugim razmeram. Poleg debate štirih kotov, kjer se kot govorci in najbolj aktivni udeleženci lahko izkaže samo 12 dijakov, smo želeli aktivirati tudi preostale dijakke, zato smo čas priprave natančno strukturirali in dali navodila tudi tem dijakom, ki so potem med debato štirih kotov sodelovali kot volivci oz. ljudstvo, ki se mora odločiti in s tem pokazati, katera ekipa je v debati zmagala.

Predstavili bomo potek učne enote, ki traja 220 minut in smo jo (v različnih variantah z različnimi časovnimi razponi in tudi različno uspešno) že večkrat izvedli na Gimnaziji Jožeta Plečnika Ljubljana, v 1., 2. in 3. letniku, v okviru obveznih izbirnih vsebin s področja Vzgoja za družino, mir in nenasilje (Obvezne izbirne vsebine). Dijaki so bili brez predhodne priprave, popolnoma neobremenjeni s kakšnim ocenjevanjem ali obveznostjo v smislu zaključevanja predmeta. Sicer pa smo se na podobna izhodišča pogovarjali tudi v drugih razredih pri pouku geografije, vendar brez metode štirih kotov, saj za to nismo našli dovolj časa znotraj letnega delovnega načrta predmeta. Je pa mogoče izvesti debato štirih kotov tudi pri pouku geografije, vendar zahteva to potem domače delo za dijakke, da se pripravijo. To bi bilo mogoče potem tudi ocenjevati, v kolikor bi predhodno sestavili ustrezen kriterij in pravila ocenjevanja.

Časovnica, ki jo bomo podrobneje predstavili, je bila naslednja:

- 5 min – uvodna razlaga o vsebini in napoved metode štirih kotov, povabilo k pozornemu in kritičnemu ogledu filma,
- 60 min – ogled dokumentarnega filma Švedska teorija ljubezni,
- 30 min – kratek pogovor po skupinah o vsebini filma (lahko tudi frontalna obnovitev vidnega, kakšen opomnik na videno),
- 45 min – razlaga navodil za nadaljnje delo ter delo v parih in debatnih trojkah,
- 45 min – pari izvedejo predstavitev posameznih tematik, debatne trojke pa si medtem v tišini lahko še pripravljajo gradivo za debato štirih kotov,
- 45 min – debata štirih kotov,
- 15 min – zaključni povzetek in evalvacija povedanega o vsebini,
- 5 min – evalvacija metode, refleksija občutkov dijakov.

Skupaj 225 minut.

Tematika je kompleksna, dijaki pa predznanja na to temo za argumentirano debatiranje nimajo dovolj, čeprav seveda imajo o njej svoje mnenje. Pomembno je, da temo nekako privlačno (lahko tudi dokaj šokantno) odpremo, da dijakke pripravimo do tega, da se jim zdi vredno povedati svoja stališča, zapustiti svojo cono udobja, v kateri bi le ohranili vse svoje misli zaprte le zase.

V ta namen je zelo primeren ogled dokumentarnega filma Švedska teorija ljubezni iz leta 2015 režiserja Erica Gandinija, ki je tudi prosto dostopen na spletu (<https://www.youtube.com/watch?v=sKIO-83d5B0>). Film odpre tematike umetne oploditve, vizije družbe, smisla življenja, staranja prebivalstva, samomora, evtanazije, priseljevanja, multikulturalnosti, integracije in asimilacije. Učitelj mora po ogledu presoditi, ali so dijaki sposobni, ob pomoči izhodišč za pogovor, v manjših pogovornih skupincah predelati videno vsebino, ali pa je bolj smiselno preko metode razgovora frontalno povzeti nekaj glavnih iztočnic in tako pritegniti k sodelovanju celoten razred. Vendar pa več kot 15 minut razgovora s celotnim razredom ne priporočamo, saj potem motivacija pade, delež dijakov, ki se oglašajo in samoiniciativno odziva na vprašanja učitelja, pa se manjša. Zato v vsakem primeru predlagamo vsaj 15 minut pogovora po skupinah ob pripravljenih izhodiščih. Skupine lahko potem tudi kratko

poročajo (sploh, če je na voljo morda še dodaten čas), lahko se z njimi potem vodi razgovor – sploh če to ni bilo izvedeno že takoj po ogledu filma.

Izhodišča za pogovor v skupinah:

- Kakšen je vpliv politike na družbene vzorce druženja in družabnosti?
- Ali je Slovenija bolj podobna Švedski ali Afriki (kot sta prikazani v filmu)?
- Kako vpliva osebno življenje režiserja na vsebino dokumentarnega filma?
- Je popolna objektivnost mogoča?
- Ali ste ponosni na svojo narodnost? Katere značilnosti Slovencev so vam všeč in katere ne? Ali nas različenost bogati ali nas ogroža?
- Kaj si mislite o priseljencih? V kakšnih primerih je smiselno priseljence deliti na begunce in migrante – če je ta delitev sploh smiselna? Argumentiraj.
- Ali so priseljenci dolžni sprejeti družbo takšno, kot je?
- Ali morajo tudi oni postati takšni (prevzeti iste vrednote), kot je družba, v katero so se priselili?
- Kakšna bo po vaše prihodnost Slovenije? Kakšno prihodnost bi si vi za Slovenijo želeli? Kaj pa za Evropo – bo kaj drugače, kot v Sloveniji?

Naslednja šolska ura je namenjena pripravi na predstavitev tematik in pripravi na debato štirih kotov. Za debato štirih kotov naj se javi 12 dijakov, tako, da lahko tvorijo štiri skupine s po tremi člani. Preostale dijake razdelimo v pare in jim dodelimo vsebine, ki naj jih predstavijo v naslednji šolski uri. Za pripravo imajo tako okvirno 30 minut, saj 15 minut vzame razlaga učitelja. Pri tem naj si pomagajo s programi in aplikacijami, kot so ChatGPT, Bing in druge. Učitelj naj jih spodbudi k temu, da je to prav, da pa naj pogledajo tudi še vsaj angleško Wikipedijo, ki je za mnoge tematike dovolj kakovostno jamstvo, da umetna inteligenca ni zavila na kakšna stranpota. Učitelj mora biti med tem ves čas na voljo in se sprehajati med pari in skupinicami, ki se pripravljajo na debato (o čimer bomo več napisali v naslednjem poglavju) ter jih spodbujati k lastnemu razmisleku in kritičnemu vrednotenju.

Tematike za predstavitev (lahko tudi kakšni drugi naslovi, če so učitelju bolj domače vsebine):

- madžarski poskus spodbujanja rodnosti,
- južnokorejski poskus spodbujanja rodnosti,
- romunska prepoved splava v drugi polovici 20. stoletja,
- priseljevanje v Nemčijo v drugi polovici 20. stoletja,
- izseljevanje iz Albanije po letu 1991,
- zgodovina izseljevanja in priseljevanja v Slovenijo v 19. in 20. stoletju,
- beg možganov iz Slovenije,
- beg možganov v Slovenijo,
- izseljevanje s Hrvaške zadnjih 10 let,
- priseljevanje na Hrvaško in v države Južne in Jugovzhodne Azije,
- itd.

3 Predstavitev in analiza debate štirih kotov kot didaktične metode

Posvetimo se še izvedbi debate štirih kotov. Trojke dijakov imajo 30 minut časa, da se nanjo pripravljajo skupaj in na glas, potem pa še ves čas med predstavitvami dvojic, kar je predvidoma 45 minut. V tem drugem delu si lahko posamezniki še zbistrijo svoje misli, dobijo dodatne ideje, hkrati pa ločenost od skupine prispeva k temu, da imajo različni govorci v ekipi lahko tudi različne poudarke med seboj, da ni vse le trikratno ponavljanje enega in istega.

V tem drugem časovnem sklopu se morajo sicer pripravljati v tišini, lahko si zgolj pripravljajo svoje zapiske, si znotraj ekipe pišejo listke uporabnih poudarkov za debato. Kot že zapisano, vse predstavitve dvojic prinašajo relevanten material za debato štirih kotov. Pri tej debati se torej štiri debatne ekipe postavijo vsaka v svoj kot učilnice, v sredini pa stojijo vsi člani predstavitev dvojic, ki so sedaj postali volivci oz. ljudstvo, ki bo s svojim glasom določilo zmagovalca debate (kot prikazuje slika 1).

Slika 9: Shema stališč ekip v debati štirih kotov na temo prebivalstvenih politik. Avtor: Rok Kastelic.

Debatne ekipe v prvem krogu predstavijo vsaka svoja osnovna izhodišča, učitelj pa skrbi, da ne pride do vmesnega komentiranja, da ima vsaka ekipa dovolj časa, da predstavi svojo osnovno misel in argument. Med prvimi govori lahko ljudstvo tudi sedi na stolih, kot je prikazano tudi na sliki 2, saj dijaki tovrstnih metod niso navajeni in je bilo po presoji izvajalca bolj primerno, da se jim ponudi možnost sedenja, da ne bi bilo zmede.

Slika 2: Izvedba prvih govorov v debati štirih kotov. Foto: Rok Kastelic.

Ko so vse ekipe opravile s prvim govorom, se odpre možnost replik in komentiranja, pa tudi ljudstvo lahko zastavlja ekipam vprašanja. Tako dobimo odprto razpravo, ki jo učitelj moderira, dijaki v ekipah pa so bolj motivirani za sodelovanje kot bi bili pri navadni razpravi, saj ima nekoliko tekmovalen priokus: katera ekipa bo najbolj prepričljiva, katera bo dobila največ glasov volivcev. Ti se od prvega govorca dalje namreč lahko premikajo znotraj navideznega kvadrata, ki se je ustvaril med štirimi koti (v shemi na sliki 1 je vse skupaj okroglo, da prikazuje, kako si vsaka ekipa deli po eno stališče s sosednjima ekipama, realno, v učilnici, pa se dogajanje oblikuje v obliki kvadrata, saj so učilnice takšne oblike), ki jih tvorijo različne možnosti državnih prebivalstvenih politik, kot smo predstavili v sliki 1. Glede na njihov položaj v prostoru lahko v vsakem trenutku presodimo, katera ekipa zmaguje. Volivci se lahko postavijo tudi ob stranico kvadrata, s čimer izrazijo nestrinjanje s stališčema nasproti in strinjanje s sosednjima stališčema, brez opredelitve, kateri izmed obeh slednjih ima bolj prav.

Metoda na dijake deluje zelo motivacijsko, hkrati pa jih utrjuje v sposobnosti javnega govora ter artikulaciji stališč. Stališča, ki jih morajo zagovarjati ekipe, niso nujno lastna njenim članom – pomembno pri tej metodi (in pri debatah na splošno) je, da mora oseba zagovarjati stališče, ki ji je dodeljeno in ne tisto, za katero sicer misli, da je pravo. To je pomemben element debate, saj govorce depersonificira in jih tako osvobodi.

Odraščajočim je včasih težko izraziti svoje mnenje; mlade je strah kritike vrstnikov, tukaj pa je vsebina njihovih govorov ločena od njih – ne govorijo tega zaradi sebe, ampak, ker je to del igre, in v tem je občutek varnosti, s tem pa osvoboditev bremena, kaj bi si lahko drugi mislili. (Inovativni debatni učni načrt, 2022)

To je dobro za razvoj veščine retorike, pravzaprav pa tudi za zmožnost povezovanja idej, kompleksne analize, sinteze in vrednotenja pogledov na svet, konec koncev pa tudi empatije. Namreč, ko zagovarjamo poglede drugače mislečih od sebe, moramo najti najboljše v njih, kajti le tako lahko upamo na zmago v debati. Moramo se vživeti v položaj, ki nam je bil dodeljen, da ga zagovarjamo. S tem se ločimo od svojih predsodkov, vsaj za čas debate, kar pa ne pomeni, da prevzamemo novo mnenje. Lahko ostanemo prepričani v predhodna prepričanja, sedaj jih znamo še bolje argumentirati in braniti njihove šibke strani, saj smo jih pri debati prepoznali in jih poskušali napadati. Debata je miselna pot, ki nas dela empatične in nas s tem v veliki meri odpira sožitju. Najbrž ni naključje, da je že Sokrat filozofiral v obliki dialogov.

432

Po prvem krogu, ko vsak govorci predstavi stališče svoje ekipe, se odpre možnost vprašanj iz publike. Vsaka ekipa ima možnost dveh replik, ki jih obvezno izrazita različna govornika.

Sledi drugi krog govorov (ki ga v ekipi izvede drugi govorci, ki ne sme biti isti kot v prvem govoru), med katerim si lahko vprašanja postavljajo ekipe med seboj. Ekipe se pri tem zavedajo, da morajo diferencirati svoja stališča od obeh sosednjih ekip (gledano na kvadratno shemo). Bistveno je namreč, da pokažejo, da njihovo stališče ni zgolj nekaj podobnega sosednjemu stališču.

Po vseh štirih govorih ekip je zopet na voljo nekaj časa za vprašanja ljudstva. Nato sledi tretji govor (izvede ga tretji govorci, torej, tisti, ki do sedaj še ni imel govora), med katerim ni več vprašanj drugih ekip in ljudstva in katerega namen mora biti povzetek poteka debate in primerjalna predstavitev razlik z ostalimi ekipami, kaj neko stališče prispeva, kaj izgubi. Treba je pokazati, kaj je doprinos stališča ekipe v celoten kontekst in kako so druge vizije primerjalno gledano slabše.

Po vseh štirih tretjih govorih sledijo še vsi štirje zaključni govori, v katerih se celotno stališče predstavi zgolj v obliki 5 do 10 povedi, ki povzamejo osnovno stališče ekipe. Ta govor izvede kateri koli od prvih dveh govorcev ekipe. S to dodatno strukturo pridobimo več aktivnosti celotne debatne ekipe, predvsem pa razvijamo soočanje argumentov, hitro odzivanje na trditve nasprotnih ekip, kontekstualizacijo in analitično gledanje na celotno tematiko.

Ta oblika je časovno potratna, pa tudi konfuzna ali težko razumljiva za dijake in učitelja, zato je lahko za prvo izvedbo prezahtevna (tako v primeru, če razred prvič dela na tak način, kot tudi, če učitelj prvič dela po tej metodi), če niso navajeni na podobne oblike dela, če vzdušje v razredu ni dovolj dobro, ali če dijaki niso dovolj motivirani. V tem primeru učitelj metodo primerno poenostavi, s tem pa lahko tudi precej skrajša njeno časovno razpotečenost.

4 Zaključek

V tem skopo omejenem obsegu smo skušali prikazati prednosti izvajanja inovativne metode debate štirih kotov na temo prebivalstvene politike. Odziv dijakov pri izvedeni učni enoti je bil pozitiven, še bolj pa bi metoda uspela, če bi bili dijaki tovrstnih metod že bolj navajeni. Prav tako je bila metoda najbolj izvedena na koncu 3. letnika, ko smo se lahko vmes sklicevali na medpredmetne povezave z geografijo, psihologijo, sociologijo in zgodovino, saj se tematika dotika vseh štirih predmetov oz. jih na unikaten način povezuje med seboj. Se je pa kljub slabemu predznanju metoda izkazala kot motivacijsko uspešna tudi v 1. letniku, saj so bili dijaki zagreti zaradi tekmovalnosti in želje po nastopanju. Seveda je bila vsebina mnogo revnejša, a vseeno so v vseh pogledih dijaki odnesli veliko koristnega, pa tudi pohvalili so, da je bilo (kar) zanimivo.

5 Viri in literatura

Inovativni debatni učni načrt (2022). Zavod Za in Proti. Ljubljana. Priročnik je nastal v okviru Erasmus+ projekta (referenčna številka projekta: 2019-2-HR01-KA205-061076)¹.

Obvezne izbirne vsebine (b. d.). *Vzgoja za družino, mir in nenasilje*. Pridobljeno 29. 8. 2024: https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/gimnazija/obvezne_izbirne_vsebine.htm#2.5.

Švedska teorija ljubezni (2015). Švedski dokumentarni film z originalnim naslovom *The Swedish Theory of Love*, prvič prikazan dne 15. 11. 2015 na dogodku: Stockholm International Film Festival. Režiser in avtor Eric Gandini.

¹ Učni načrt ni dostopen niti v elektronski obliki niti v tiskani obliki, ima pa ga avtor pričujočega prispevka in ga z veseljem pošlje v pdf obliki, v kolikor je kdo zainteresiran.

DOMOLJUBJE IN NARODNI PONOS V PROJEKTNEM TEDNU

FOSTERING PATRIOTISM AND NATIONAL PRIDE DURING PROJECT WEEK

Mateja Traven (mateja.traven@sc-krsko.si), profesorica slovenščine

ŠC Krško-Sevnica, Srednja šola Krško.

Slovenija

Povzetek

V prispevku želim opredeliti pomen domovinske in državljanske vzgoje v srednji šoli in izpostaviti nujnost domoljubne vzgoje, ki je v šolah slabo zastopana. Kljub vse močnejši globalizacija in želji po povezovanju in odprtosti, je nujno gojiti domoljubje in ga spodbujati, saj je osnova za državljansko vzgojo in z drugimi moralnimi vrednotami oblikuje dobre državljane. Predstavila bom uspešen način spodbujanja narodnega ponosa in zavedanja o svoji domovini skozi raznolike dejavnosti v projektnih dnevih, ki smo jih izvedli (spoznavanje slovenskih simbolov skozi računalniško modeliranje, uspešnih športnikov, izvajanje glasbe z domoljubno vsebino ...). Namesto poročila o tem pa je nastala proslava ob dnevu državnosti.

Abstract

In this paper, I aim to define the importance of patriotic and civic education in secondary schools and highlight the need for greater emphasis on patriotic education, which is currently under-represented in schools. Despite the growing trends of globalization and the desire for integration and openness, it is essential to cultivate and promote patriotism, as it forms the foundation of civic education and, along with other moral values, contributes to shaping responsible citizens. I will present a successful approach to promoting national pride and raising awareness of one's homeland through various activities carried out during the project days (such as learning about Slovenian symbols through computer modeling, exploring the achievements of successful athletes, and performing music with patriotic themes). Instead of a traditional report, a celebration of National Day was organized as a culmination of these efforts.

Ključne besede: domoljubje, državni simboli, narodni ponos, projektni teden, šport.

Keywords: patriotism, national symbols, national pride, project week, sport.

1 Uvod

Človeka med drugim opredeljujeta narodna in državljanska danost, obe sta močno povezani, zato je nujno, da se v šolah poudarjata tako domovinska kot državljanska vzgoja, ki morata sloneti druga na drugi in se nadgrajevati. Domovinsko vzgojo je potrebno bolj vključiti tako v kontekst državljanske vzgoje kot v okvir drugih predmetov. V šolah pa bi bilo potrebno spodbujati in negovati tudi domoljubje, ki je osnova vsakega zdravega kritičnega posameznika, poleg nacionalnosti in lokalne kulture. Tak človek je v vse bolj globaliziranem svetu lahko tudi svetovljan in svetovljanstvo se z domoljubjem ne izključuje. Le če ceniš in spoštuješ svoje in sebe, lahko tudi druge. S projektnim tednom Domoljub smo želeli spodbuditi domoljubje in narodni ponos pri dijakih prvih letnikov tehniške gimnazije skozi stvari, ki jih dijaki cenijo in spoštujejo. V prvi vrsti preko športa, nato pa tudi preko simbolov in glasbe. Kot produkt vseh naših dejavnosti pa je nastala proslava ob dnevu državnosti.

V srednjih šolah so med obvezne druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela v šolskem letu 2022/23 uvedli aktivno državljanstvo, ki domoljubja ne spodbuja, v enem izmed ciljev dijake le seznanja z njim. Domoljubje in narodni ponos lahko gradijo učitelji znotraj drugih predmetov, na naši šoli pa smo se odločili, da bomo domoljubje spodbujali v okviru projektnega tedna za 1. letnike tehniške gimnazije.

2 Pomen domovinske in državljanske vzgoje v šolah

Med skupne cilje strateškega okvira Evropske komisije »Izobraževanje in usposabljanje 2020« za reševanje izzivov v sistemih vzgoje in izobraževanja in usposabljanja do leta 2020 sodi tudi uveljavljanje pravičnosti, socialne kohezije in aktivnega državljanstva. To, da tudi najpomembnejše mednarodne in nevladne organizacije (Svet Evrope, UNESCO, OVSE, OECD, UNICEF, Amnesty International itn.) namenjajo vse več pozornosti vsebinskemu področju državljanske kompetence ter aktivnega demokratičnega državljanstva, je pomemben kazalnik vse večjega pomena spodbujanja, krepitve in razvoja državljanske kompetence.

Tudi v Sloveniji sodi razvoj in spodbujanje državljanske kompetence med prednostne naloge pri uresničevanju dolgoročnih ciljev javnega sistema vzgoje in izobraževanja (npr. krepitev socialnointegracijske vloge šole, uresničevanje kulture človekovih pravic, razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti ter spodbujanje medkulturnega dialoga) – to potrjuje uvrstitev teh vsebin v posamezne učne načrte pa tudi različne programe izobraževanja in usposabljanja (formalne, neformalne in priložnostne). Evropski okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje, ki sta ga leta 2006 sprejela Evropski parlament in Svet Evropske unije, je med ključne kompetence, ki jih potrebujejo vsi ljudje za osebno izpolnitev in razvoj, aktivno državljanstvo, socialno vključenost in zaposljivost, uvrstil tudi državljansko kompetenco. (Sardoč in Mlinar, 2017: 2)

Državlјanska kompetenca temelji na poznavanju konceptov demokracije, pravice, enakosti, državlјanstva in državljanskih pravic. Vključuje poznavanje sodobnih dogodkov kot tudi glavnih dogodkov in trendov v nacionalni, evropski in svetovni zgodovini. Poleg tega je treba razvijati tudi zavest o ciljih, vrednotah in politikah socialnih in političnih gibanj. Bistveno je poznavanje evropske integracije in struktur EU, glavnih ciljev in vrednot kot tudi zavesti o različnosti in kulturnih identitetah v Evropi (Sardoč in Mlinar, 2017: 4).

Prunk ugotavlja, da ljudi opredeljujeta dve eksistencialni danosti – narodna in državljanska. Prva je naravna in starejša. Pri velikih narodih je pripadnost svoji narodnosti nezavedna in v harmoničnem odnosu z njihovo državo. Pri malih narodih je občutenje pripadnosti svojemu narodu bolj zavestno zaradi ogroženosti in potrjevanja. Mali narodi (kot slovenski) izkazujejo svojo pripadnost na bolj poudarjen način z veliko skrbjo za jezik.

Šole danes izobražujejo in vzgajajo. Že razsvetljenci so poudarjali, da mora šola vzgajati ljudi za dobre državljane. V Evropi državljanska vzgoja temelji na moralnosti, svobodoljubnosti, požrtvovalnosti, solidarnosti, tolerantnosti, delavnosti in izobrazbi. Človek s takimi vrlinami lahko postane dober državljan, ki izpolnjuje svoje dolžnosti in živi svoje pravice. Zaradi tega ima večina evropskih držav v šoli samostojen šolski predmet državljanske vzgoje.

Prunk prav tako izpostavi tudi patriotsko vzgojo, ki bi jo po njegovem državljanska vzgoja nujno morala vsebovati. Ugotavlja, da je bila ta vzgoja zanemarjena v nekaterih državah, ki so jim vladali neoliberalni režimi,

ki so sledili globalizacijski politiki. Vendar sta nacionalna zavest in nacionalni interes zelo pomembna in ju države močno poudarjajo.

Slovenski narod je bistven, brez njega ne bi bilo slovenske države, brez te države ne bi bilo slovenske politične elite, ki mora narodu služiti, tako da poudarja narodno zavest, svojo mednarodno prepoznavnost in svoj nacionalni interes. Zavedati se moramo svoje realne teže in šibkosti v mednarodni skupnosti ter prepoznati svoj razvoj, svoje temelje: jezik, kulturo, zgodovino, posebnosti domovine in sposobnosti slovenskega človeka. To je v še večji meri potrebno vključiti v pouk slovenščine, zgodovine in državljanske vzgoje. (Prunk, 2006: 12–16)

Predmet domovinske vzgoje je graditev pripadnosti državi na podlagi ljubezni do domovine, njen največji cilj pa je soodgovornost za domovino (Granda, 2006: 34). Državljska vzgoja je nadgradnja domovinske vzgoje in izhaja iz dejstva, da nek narod državo ima (Prunk, 2006: 12). Državljska vzgoja mora izhajati iz temeljnih človeških vrednot, njen cilj je utemeljitev pravne države, prizadevanje za njeno polno in vsakdanje uresničevanje. Domovinska vzgoja pa mora sloneti na dobri splošni državljanski vzgoji, njena temeljna predpogoja pa sta humanizem in strpnost (Granda, 2006: 33).

Na posvetu Državljska in domovinska vzgoja, ki je potekal v letu 2005, so sodelujoči izpostavili dve ugotovitvi:

1. Domovinska vzgoja mora biti bolj vključena v širši kontekst državljanske vzgoje.
2. Državljska vzgoja (aktivno državljanstvo) mora postati pomembnejši del kurikula.

Z državljansko vzgojo pa bi morali razvijati državljansko pismenost, kritično mišljenje in dejavno vključevanje učencev/dijakov v aktivnosti. Vse te cilje pa je potrebno zasledovati na več ravneh: vsešolski, medpredmetni in predmetni. (Barle Lakota in Rustja, 2006: 7)

2.1 Domoljubje

Nujno se bo treba tako v teoretičnih kot filozofskih pogledih poenotiti, kaj je za nas domoljubje. Katere vsebine so tiste, ki bodo domovino približale mladim? Obsežna strokovna razprava bi lahko nedvomno omogočila oblikovanje okvirja, ki bi ga nato s pomočjo teoretikov didaktike in končno praktikov – učiteljc in učiteljev, prelili v atraktivne učne vsebine bodisi obstoječih bodisi novih učnih predmetov. Ob tem ne sme izostati nenehno posodabljanje vsebin, saj se dosežki domovine nizajo in se bodo nizali tudi v bodoče. Posebno pozornost pa je treba nameniti tudi učiteljicam in učiteljem, ki bodo prenašalci oziroma posredovalci teh vsebin. Kako pomembna je njihova vloga, dokazujejo številne druge raziskave, na področju domoljubnih vsebin pa morda še toliko bolj. (Prebilič in Lakota 2011: 184)

Ljubiti dom in domovino v širšem kontekstu je nekaj, kar je in bo za vedno žlahtno dejanje. Biti globalen in ljubiti domovino nista dva izključujoča se koncepta. Ravno obratno. Velja poudariti, da ne gre zamenjevati nacionalizma in domoljubja, vendar nas pretekla zgodovinska dejstva opozarjajo, da čustvo domoljubja Slovenkam in Slovencem ni tuje, celo več, velikokrat smo ga znali tudi jasno pokazati. Žal pa tega v vsakdanjem življenju ni mogoče zaznati v takšnem obsegu kot v času oblikovanja slovenske države. To sicer ni nič nenavadnega, saj je praktično nemogoče ohranjati domoljubje na tako visoki izrazni ravni, vendar pa raziskave opozarjajo na mlačno odzivanje mladih pri vprašanju domoljubja. Ker pomemben del socializacije mladih državljanek in državljanov poteka v družini, vedno več pa tudi v šoli, kjer mladi preživijo vse več svojega časa, je pomembno veliko pozornosti posvetiti prav trenutnemu stanju v slovenskem osnovno- in srednješolskem izobraževalnem sistemu ter opozoriti na morebitne pomanjkljivosti ob hkratnem iskanju poti k še večjemu izboljšanju stanja na tem področju. (Prebilič in Lakota, 2011: 176).

O nizki stopnji patriotskega duha na Slovenskem je pisal tudi Granda, ki vidi razlog za to v pomanjkanju izkušenj z demokracijo in v pomanjkljivi domovinski vzgoji (Granda, 2006: 22).

Domoljubje kot čustvo obstoji med nami skozi vso zgodovino. Seveda se spreminja vsebina čustva, njegov obseg, morda tudi razumevanje domovine, vendar gre za tako močno čustvo, da so zanj posamezne skupnosti umirale, ga varovale, častile in vsekakor tudi ljubile ... Zato je mogoče skoraj z gotovostjo trditi, da gre za pozitivno čustvo, ki je morda vodilo tudi v ekstremna dejanja. Morda ravno zato, ker gre za tako močno čustvo,

ga je nujno navezati tudi na vedenje, znanje. Domoljubje je mogoče povezati tudi s poznavanjem zgodovine doma oziroma domovine (Prebilič in Lakota, 2011: 183).

Domoljubje bo kljub hitremu procesu globalizacije ostalo aktualno čustvo, saj bomo dom ali domovino poznali tudi v bodoče (Prebilič in Lakota, 2011: 184). Žalec trdi, da se domoljubje in svetovljanstvo ne izključujeta. Hkrati ugotavlja, da je določenost z domovino neizogibna in zelo pomemben del vsake osebe, zato je domoljubno izobraževanje nujen temelj za vsakega posameznika, da je sposoben kritične refleksije o sebi in kritičnega dialoga z drugimi. Le kritični misleci lahko osebno rastejo in uresničujejo demokracijo. »Demokracija, osebna rast in pozitivna samopodoba so vrednote, ki zasedajo najvišje mesto na lestvici moralnih vrednot in so tesno povezane. Domoljubje je kot temelj za njihovo uresničitev, torej javno in družbeno pomembna vrednota in bi jo zato morali gojiti tudi v javni morali in etiki, npr. v šoli.« (Žalec, 2006: 79)

Osnova je vsekakor domoljubje, nacionalnost, lokalne kulture, torej neglobalne komponente. Te so pogoj za dobro življenje. (Žalec, 2006: 80) Paziti moramo, da ne bomo ustvarjali svetovljanov, ki bodo znali ceniti le različnost, strpnost, multikulturalizem, hkrati pa bodo brez zavesti o skupni preteklosti, skupni sedanjosti in skupni prihodnosti slovenskega naroda, domovine in države. (Zver, 2006: 20)

2.2 Domovinska vzgoja in aktivno državljanstvo v srednjih šolah

Vzgoja za državljanstvo se začne zgodaj, izobraževalni sistem pa ima pomembno vlogo in med vsemi družbenimi sistemi najboljše možnosti, da prispeva k razvoju dejavne in odgovorne državljske države. Družbe postajajo vse bolj raznovrstne, posameznik in posameznica se skozi življenje gibljeta v lokalnih in nacionalnih, evropskih in globalnih prostorih, zato potrebujeta znanja in orodja, da živita kakovostno in angažirano življenje ter ga soustvarjata s krepitevijo vrednot in načel svetovne etike, evropskega povezovanja in sodelovanja, demokratične ustave, okoljske zavesti in drugih kreposti za iskanje najboljših rešitev za sodobni svet. Pot, da otroke tega časa oborožimo z znanjem za reševanje problemov in konfliktov prihodnjega časa, je tudi pot učinkovite državljske in domovinske vzgoje, pri čemer je ključno, da izobraževalni sistem prepozna, da ne gre zgolj za projekt enega ali dveh šolskih let, temveč za kontinuirano izobraževanje od vrtca do srednje šole. (Mandelc, 2017: 71)

Rezultati iz državljske vednosti so pokazali pozitiven trend – učenci so v letu 2016 znali več kot leta 2009. Pa vendarle, v nekaterih državah to znanje bolj napreduje kot v Sloveniji. (Klemenčič, 2017: 50)

Zato je potreben premislek o vsebinah in načinih podajanja učencem in dijakom. V osnovni šoli učenci pridobivajo znanja s področja državljske kulture že mnogo let pri predmetu družba in etika. V srednjih šolah pa je bilo aktivno državljanstvo uvedeno v šolskem letu 2022/23 v obsegu 35 ur. Izvaja se v 3. letniku in šolam ter učiteljem je prepuščena odločitev, na kakšen način bodo te vsebine izvajali. Podan je učni načrt, v katerem so zapisani splošni in operativni cilji aktivnega državljanstva. Ti zasledujejo različne nivoje družbenega življenja dijaka: nivo avtonomije, sodelovanja, participacije in soodločanja. Celota dijaka spodbuja in mu omogoča, da razvija svoje državljske spretnosti na več ravneh in tako postane informiran državljan, se pravi državljan, ki ima znanje, ki je potrebno za razumevanje procesov v družbi in politiki; državljan, ki sodeluje, se pravi državljan, ki ima spretnosti, ki so potrebne za sodelovanje pri urejanju zadev skupnega pomena; aktiven državljan, se pravi državljan, ki uporablja znanje in spretnosti, da lahko prispeva k spremembam v državi in širše. (Aktivno državljanstvo, 2020: 1)

Učni načrt je razdeljen na štiri tematske sklope. Cilji in vsebine se medsebojno prepletajo, dopolnjujejo in nadgrajujejo.

- *Tematski sklop: Državljan/-ka posameznik/-ca*
 - Demokracija in avtonomni državljani/-ke
 - Človekove pravice in sobivanje
- *Tematski sklop: Sodelovanje v skupnosti*
 - Civilna družba
 - Delovanje in pomen gospodarskega sistema
- *Tematski sklop: Državljan/-ka Republike Slovenije*

- Država, demokracija in državljanstvo RS
- Ustava in politični sistem RS
- *Tematski sklop: Državljan/-ka Evropske unije in sveta*
 - Evropska unija
 - Svet in globalizacija (Aktivno državljanstvo, 2020: 3–6)

Domovinska vzgoja je prav tako kot v osnovni šoli tudi v srednji šoli vključena v druge predmete: slovenščina, zgodovina, geografija, umetnost, sociologija. Vendar je ta domoljubni moment, ki je lahko poudarjen ali pa ne, odvisen od učitelja. Dejstvo je, da učni načrt aktivnega državljanstva, ki sodi med druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela, napolnjen skoraj izključno s cilji državljanske vzgoje. Domovinska vzgoja, vzgoja za domoljubje pa praktično ni zastopana.

2.3 Projektni teden domoljub

Domovinska in državljanska čustva lahko gojimo tudi preko glasbe in državnih simbolov. Simboli obudijo čustva do domovine, ko vidimo zastavo, grb, slišimo himno. V bistvu predstavljajo temelj v vsakem trenutku. Utrjujejo ljubezen do države, dvignejo proslave (zapovedane šolske proslave ob dnevu samostojnosti in enotnosti, ob slovenskem kulturnem prazniku, ob dnevu državnosti, podelitve spričeval, matur ...) na državno raven. Krepijo tudi nacionalno pripadnost, povezanost na kulturni, športni, zgodovinski ravni ter narodno pripadnost. Vzdržujejo pozitiven odnos do države ter spoštovanje do nje (Jagodič 2006: 184–185). To misel smo snovalci projektnega tedna v 1. letniku tehniške gimnazije vzeli kot svoje vodilo. Simbolom in glasbi smo dodali še šport oz. uspešne slovenske športnike, na katere smo ponosni.

Odločili smo se, da bomo v letu 2023/24 izvedli projektni teden nekoliko drugače. Ob koncu šolskega leta pred podelitvijo spričeval imamo vedno tudi proslavo v počastitev dneva državnosti. Te so seveda zapovedane in včasih predstavljajo breme za učitelje in dijake. Vsako leto si izberemo temo, določeno osebo, pomemben dogodek, okrog katerega gradimo našo proslavo. Letos pa smo se odločili, da bodo dijaki v okviru projektnih dni pripravljali proslavo in ob tem doživeli marsikaj zanimivega.

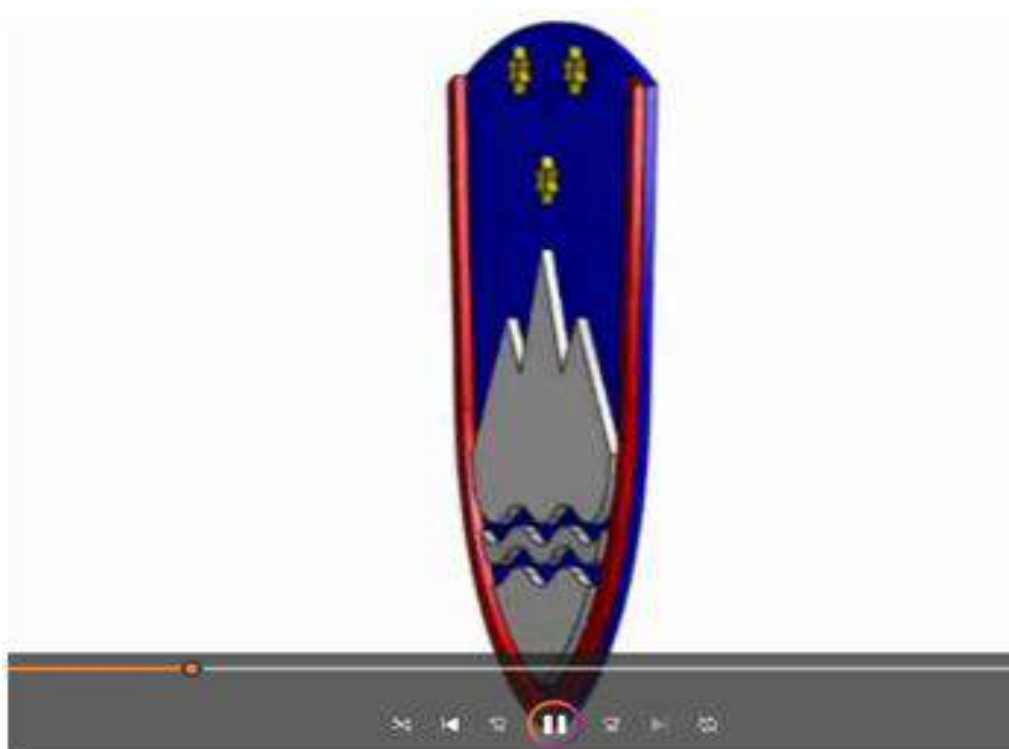
Razmišljanje o temi se je vrtelo v zvezi s tem, kaj je tisto, na kar so mladi ljudje v povezavi z domovino ponosni. Šport in športniki so med mladimi priljubljeni in njihovi uspehi vse nas navdajajo s ponosom. Tako smo izbrali športnika Jureta Zdovca, ki ga 15-letni dijaki niso poznali, vendar smo jim ga približali na različne načine. Naše projektne dneve smo poimenovali Domoljub in zasnovali zelo raznolik in dijakom zanimiv program.

V ekipi za projektni teden smo se povezali profesorica zgodovine, profesor sociologije in profesorica slovenščine, kar je bila odlična kombinacija. K sodelovanju pa smo povabili še profesorje strokovnih predmetov v strojništvu in računalništvu, saj naši dijaki v programu tehniške gimnazije izbirajo med mehaniko, elektrotehniko in računalništvom. Pridružil pa se nam je tudi profesor športne vzgoje. Projektni teden ni potekal strnjeno, ampak smo izvedli najprej tri dneve in nato še dva posamezna. V tabeli predstavljam naše delo in dejavnosti.

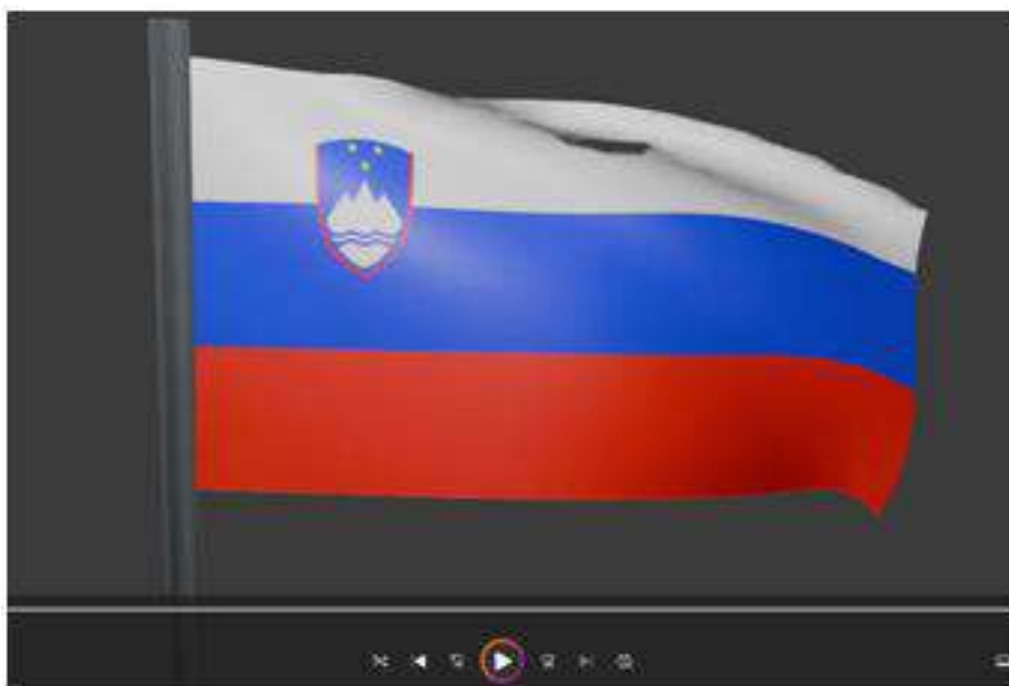
Tabela 1: Naše delo in dejavnosti

	Opis programa	Dejavnosti dijakov
1. dan	• Uvod s predstavitvijo dela • Slovenski simboli • Delavnica izdelovanja slovenskih nageljnov iz papirja • Slovenski športniki • Lepote Slovenije • Ogled filma o Juretu Zdovcu »Pot domov« • Razdelitev nalog za proslavo ob dnevu državnosti	• Izdelovanje nageljnov, ki so služili kot delček scene na proslavi • Izražanje mnenja o pomenu slovenskih športnikov, na katere so ponosni • Pogovor o biserih slovenske narave in našega ožjega okolja ter zbiranje lastnih fotografij • Ogled filma
2. dan	• Izbiranje med dvema delavnicama: • Delavnica 3D-modeliranja slovenskega grba v programu • Delavnica modeliranja slovenske zastave in oblikovanja vizualne predstavitve na proslavi	• Spoznavanje oblike, razmerij in simbolike slovenskega grba in njegovo modeliranje • Spoznavanje slovenske zastave in njeno modeliranje tako, da je na posnetku plapolala
3. dan	• Ekскурzija v Ljubljano: • Muzej novejšje zgodovine (voden ogled s poudarkom na osamosvojitvi Slovenije) • Obisk Arene Stožice, ogled Hrama slovenskih športnih junakov s športnim novinarjem Gašperjem Bolharjem • Srečanje z Juretom Zdovcem v Stožicah	• Seznanitev z dogajanjem v 90. letih in slovensko osamosvojitvijo ob delovnih listih • Ogled Hrama slovenskih športnih junakov, spoznavanje športnikov iz bližnje preteklosti in njihovih uspehov • Pogovor in snemanje intervjuja z Juretom Zdovcem
4. dan	• Priprava scene • Dokončanje računalniške predstavitve • Vaje glasbenikov • Generalka proslave	• Zadolženi za sceno pripravljajo rekvizite in prostor. • Zaključujejo računalniško predstavitev. • Vadijo glasbene točke, vezni tekst
5. dan	• Priprava scene, ozvočenja, IKT • Tonska vaja • Proslava	• Zadolženi za posamezne naloge pripravljajo sceno, ozvočenje, IKT. • Nastopajoči izvedejo tonsko vajo. • Izvedba proslave

Prvi dan smo začeli z uvodno predstavitvijo dejavnosti, ki bodo potekale. Že na začetku smo si postavili cilj, da bo končni rezultat naših dejavnosti proslava v počastitev dneva državnosti. Določili smo tudi naloge, ki jih bo potrebno opraviti in jih glede na interes dijakov in dijakinj razdelili. Napovedali smo tri delavnice, ki so se ukvarjale s simboli slovenstva: računalniška animacija slovenske zastave, 3D-modeliranje slovenskega grba, izdelovanje nageljnov iz papirja. Vsako od dejavnosti in njihov rezultat pa je bil uporabljen pri proslavi.

Slika 1: Posnetek zaslona slovenskega grba

Slika 2: Posnetek zaslona slovenske zastave.

Pogovor o uspešnih športnikih, ob katerih dijaki čutijo ponos, da so Slovenci, smo nadgradili s predstavitvijo uspešnega košarkarja Jureta Zdovca in ogledom filma Pot domov. Za proslavo so dijaki pripravili govorno in slikovno predstavitev košarkarja. Predstavitev so dopolnili z intervjujem, ki so ga posneli ob srečanju z njim.

Ekskurzijo smo začeli z obiskom Muzeja novejše in sodobne zgodovine Slovenije. Tam smo imeli prijetno vodenje s poudarkom na 90. letnih in osamosvojitvi Slovenije. Sledil je obisk Stožic in Hrama slovenskih športnih junakov, ki ga je postavilo Društvo slovenskih športnih novinarjev in športnike v njem nam je predstavil novinar Gašper Bolhar, ki je znal poudariti pomen slovenskih športnikov in tudi to, da smo lahko nanje zares ponosni, saj kot pripadniki številčno tako majhnega naroda dosegajo neverjetne rezultate. Pridružil se nam je tudi Jure Zdovc, pogovor z njim je vodil novinar, na koncu pa so mu dijaki zastavili zanimiva vprašanja in intervju z njim posneli.

Slika 3: Srečanje z Juretom Zdovcem (foto: Gašper Bolhar).

Sledilo je še oblikovanje vseh elementov za proslavo, odločitev za izvajanje himne s trobento, ki jo je zaigral dijak, izbira pesmi z domovinsko vsebino, vezni tekst in vaje. Dijaki so pripravili in tudi svoje posnetke o tem, zakaj in kdaj so ponosni, da so Slovenci. Ob tem je nastal kolaž posnetkov Domoljub sem, ki so bili predvajani na proslavi. Nastala je proslava, ki je bila delo dijakov in je bila prijetna, dinamična in lepo sprejeta.

Slika 4: Utrinek s šolske proslave (foto: Mateja Traven).

3 Zaključek

Vzgoja za aktivno državljanstvo je pomembna vzgojna dejavnost tudi v srednji šoli. V okviru 35 ur, ki jih imajo dijaki v 3. letniku, imajo možnost seznaniti se predvsem s temami državljanske vzgoje, domovinska vzgoja je v ta del premalo vključena. Še vedno jo lahko spodbujajo in krepijo profesorji pri slovenščini, zgodovini in drugih predmetih, vendar bi bilo zelo dobrodošlo, da bi k domovinski, domoljubni vzgoji pristopili bolj sistematično. Saj se domoljubje ne izključuje s svetovljanstvom in vse bolj globaliziranim svetom. Vsak človek mora najprej spoštovati in ljubiti domovino, da v ohrani svojo identiteto v globaliziranem svetu.

Domoljubje je med Slovenci po ugotovitvah strokovnjakov precej na nizki ravni. Ponos in domoljubje pa se vendarle pokaže na športnih dogodkih, kjer slovenski športniki dosegajo zavidljive uspehe. To je ena izmed točk, kjer je mogoče graditi domoljubna čustva. Šport oziroma navijanje za naše športnike je tisto, kar Slovence povezuje, ob tem smo enotni in ponosni. Tudi med mladimi je mogoče to spodbujati preko športa.

Mislím, da nam je uspelo s projektnim tednom Domoljub pri dijakih prebuditi domoljubna čustva in narodni ponos, ki smo ga postavili na temelj športa, ki je močan povezovalni element med Slovenci.

4 Viri in literatura

- Aktivno državljanstvo (2020): Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela, učni načrt za splošne in strokovne gimnazije. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 24. 8. 2024: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2023/programi/media/pdf/aktivno_drzavljanstvo.pdf.
- Granda, Stane (2006): Državljska ali domovinska vzgoja? V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja, Janez Jug (ur.): Državljska in domovinska vzgoja, zbornik (str. 182–186). Slovenska Bistrica: Beja.
- Jagodič, Gregor (2006): Državljska vzgoja ter vloga glasbe in simbolov v šoli. V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja, Janez Jug (ur.): Državljska in domovinska vzgoja, zbornik (str. 22–37). Slovenska Bistrica: Beja.
- Jenko, Romana (2007): Domovinska vzgoja v kurikularnih dokumentih slovenskega osnovnega šolstva. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Klemenčič, Eva Socialne in državljanske kompetence ob začetku srednje šole. V Andrej Sotošek (ur.): Perspektive socialnih in državljanskih kompetenc v vzgoji in izobraževanju, zbornik (37–51). Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno 20. 8. 2024: https://arhiv.acs.si/publikacije/Perspektive_socialnih_in_drzavljskih_kompetenc_v_vzgoji_in_izobrazevanju.pdf
- Mandelc, Damjan (2017): Izkušnje izobraževanja za demokratično državljanstvo in perspektive za uvajanje vsebin za državljanske in socialne kompetence v srednje šole. V Andrej Sotošek (ur.): Perspektive socialnih in državljanskih kompetenc v vzgoji in izobraževanju, zbornik (63–73). Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno 20. 8. 2024: https://arhiv.acs.si/publikacije/Perspektive_socialnih_in_drzavljskih_kompetenc_v_vzgoji_in_izobrazevanju.pdf.
- Prebilič, Vladimir in Barle Lakota, Andreja (2011): Domoljubje v slovenskem šolskem sistemu. Šolsko polje, letnik XXII, št. 1–2, str. 175–185. Pridobljeno: 19. 8. 2024: [file:///C:/Users/mateja/Dropbox/PC/Downloads/Domoljubje_URN_NBN_SI_DOC-C3SM0XXH%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/mateja/Dropbox/PC/Downloads/Domoljubje_URN_NBN_SI_DOC-C3SM0XXH%20(1).pdf).
- Prunk, Janko (2006): Državljska in domovinska vzgoja. V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja, Janez Jug (ur.): Državljska in domovinska vzgoja, zbornik (str. 12–17). Slovenska Bistrica: Beja.
- Sardoč, Mitja in Mlinar, Vera (2017): Vprašalnik in smernice za vrednotenje državljanske kompetence, strokovno gradivo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno 24. 8. 2024: https://arhiv.acs.si/rezultati_projektov/SPISDVNPZ_2016-2021/Vprasanik_in_smernice_za_vrednotenje_drzavljske_kompetence-dopolnitev.pdf.
- Zver, Milan (2006): Da ne bi bili tujci v lastni kulturi. V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja, Janez Jug (ur.): Državljska in domovinska vzgoja, zbornik (str. 18–21). Slovenska Bistrica: Beja.
- Žalec, Bojan (2006): Pomen domovinske edukacije. V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja, Janez Jug (ur.): Državljska in domovinska vzgoja, zbornik (str. 70–81). Slovenska Bistrica: Beja.

AKTIVNA UDELEŽBA MLADIH S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI TEŽAVAMI PRI OBLIKOVANJU PROGRAMA, KI SPODBUJA RAZISKOVANJE DOMOVINE

ACTIVE PARTICIPATION OF YOUNG PEOPLE WITH EMOTIONAL AND BEHAVIOURAL PROBLEMS IN DESIGNING A PROGRAMME THAT ENCOURAGES EXPLORATION OF THE HOMELAND

Majda Milavec (majdam6@gmail.com), dipl. soc. pedagoginja, SC Mladinski dom Jarše.

Slovenija

Povzetek

V prispevku predstavljam, kako lahko pri mladostnikih s čustvenimi in vedenjskimi težavami krepimo narodni ponos, zavedanje lastne kulture dediščine in naravnih lepote domovine. Opisujem, kako lahko mladostniki aktivno sodelujejo in raziskujejo svojo domovino, razvijajo spoštovanje do narave in odgovornost za njeno ohranitev. Pohodništvo prispeva k telesni aktivnosti in zdravemu načinu življenja, spodbuja timsko delo ter zaupanje in krepitev socialnih vezi. V članku predstavljam dnevni program Produkcije šole. Namenjen je mladostnikom s čustvenimi in vedenjskimi težavami oziroma motnjami, ki ne zmorejo obiskovati rednega šolskega programa in imajo poudarjene težave v procesu odraščanja ter potrebujejo dodatno podporo.

Abstract

In this paper I present how to foster national pride, awareness of one's cultural heritage and the natural beauty of one's homeland in adolescents with emotional and behavioural problems. I describe how adolescents can actively participate and explore their homeland? They develop respect for nature and responsibility for its conservation. Hiking contributes to physical activity and healthy lifestyles, promotes teamwork, trust and social bonding. In this article, I present the Production School day programme, which is aimed at adolescents with emotional and behavioural problems or disorders who are unable to attend a regular school programme. They have accentuated difficulties in the process of growing up and need additional support.

Ključne besede: čustvene in vedenjske težave, dnevni vzgojni program, mladostniki

Keywords: emotional and behavioural problems, daily programme of education, adolescents.

1 Uvod

V prispevku predstavljam, kdo so otroci in mladostniki s čustvenimi ter vedenjskimi težavami, kako poteka njihova obravnava v SC MDJ in podrobnejša obravnava v dnevnem programu produkcije šole. Predstavljam program Produkcije šole in vsebine, ki vključujejo ohranjanje kulturne identitete ter spodbujajo narodni ponos. Program je individualiziran in fleksibilen. Cilj programa je, da mladostnik preko različnih aktivnosti, ki odražajo vsakodnevno rutino udejstvovanja v skupini, spozna in razvije svoje zmožnosti ter kompetence. Mladostniki potem skozi proces pridobijo nova znanja, veščine, delovne in učne navade. Usmerjen je v praktično delovanje in spodbujanje mladostnika k nadaljevanju šolske oziroma karijerne poti. Globalizacija prinaša številne prednosti, kot so: tehnološki napredek, gospodarska rast in kulturna izmenjava. Vendar lahko vse to vodi tudi do izgube kulturne identitete. Zato je pomembno, da se narodni ponos ohranja in neguje tudi v globaliziranem svetu.

2 Otroci in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami

Mladostništvo je ključno obdobje razvoja posameznika, ki prinaša številne fizične, psihološke in socialne spremembe. Gre za čas intenzivnih sprememb in razvojnih prehodov, ki lahko privedejo do različnih čustvenih ali vedenjskih težav. Te težave lahko vplivajo na socialno, akademsko in osebno življenje mladostnikov ter zahtevajo posebno pozornost staršev, učiteljev in strokovnjakov.

Čustvene in vedenjske težave pri mladostnikih vključujejo širok spekter motenj in težav, ki se lahko izražajo na različne načine. Čustvene težave se nanašajo na motnje v razpoloženju in čustvenem izražanju, kot so: tesnoba, depresija, čustvena nestabilnost, panični napadi. Resne težave, ki zahtevajo takojšnjo strokovno pomoč, so: samopoškodovanje in samomorilne misli. Pogoste so tudi motnje hranjenja, kot: anoreksija, bulimija in prenehanje.

Vedenjske težave se kažejo v odklonskem vedenju, kot: agresivnost, impulzivnost, neupoštevanje pravil in socialnih norm ter antisocialno vedenje. Oboje lahko pomembno vpliva na mladostnikov vsakdan in njegovo zmožnost za socialno interakcijo ter uspešnost v šoli. Mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami pogosto doživljajo težave pri šolskem delu, kar lahko vodi do slabih ocen, izostajanja od pouka in nižje izobrazbe, pogosto so prisotne težave v medosebnih odnosih, izolacija ter težave pri navezovanju stikov. To lahko vodi do osamljenosti in zmanjšane socialne podpore. Mladostniki, ki se soočajo s čustvenimi in vedenjskimi težavami, močneje tvegajo razvoj duševnih motenj tudi v odrasli dobi.

2.1 Kategorizacija čustvenih in vedenjskih motenj s strani Zavoda RS za šolstvo

Zavod RS za šolstvo (v Kobolt idr., 2015: 32) spremembe čustvenih odzivov oziroma vedenja, ki so pri otrocih prisotne daljše obdobje in pri katerih ti odzivi izstopajo, kategorizira na podlagi naslednjih dejavnikov:

- intenziteta čustvenih odzivov in vedenja presega stopnjo pričakovanega za razvojno obdobje ali okoliščine;
- vedenje in/ali čustvovanje je nekontrolirano ali iracionalno ter se kaže vsaj šest mesecev; motnje se pojavljajo v najmanj dveh okoljih izmed možnih (v šoli, doma, v vrstniški skupini, širšem okolju);
- pomembno ovirajo otrokovo učinkovitost in prilagajanje na enem ali več področjih (učni uspeh, socialni odnosi, prilagajanje šolskim pravilom, skrb zase);
- otrok nima zadosti varovalnih dejavnikov v svojem primarnem in širšem socialnem okolju (odsotnost izkušenj dobre povezanosti, doživljanje odklanjanja in zavrnitev). Ti dejavniki se lahko izražajo bodisi v čustvenih bodisi v vedenjskih motnjah, lahko pa tudi v obeh skupaj (Kobolt idr., 2015: 32).

Zavod RS za šolstvo za čustvene oziroma internalizirane motnje navaja kriterije, kot so: doživljanje hude notranje stiske, bojazen, tesnoba ali depresija, pomanjkanje samozvesti in samospoštovanja, občutek nemoči, manjvrednosti, brezvoljnosti in krivde, jeza in žalost, nizka raven energije in koncentracije, izguba interesov ter izogibanje situacijam, ki povzročajo občutek tesnobe in/ali depresivnega stanja. Kriterije vedenjskih oziroma eksternaliziranih motenj pa opisuje kot: pomanjkljivo zaznavanje in interpretiranje kompleksnejših socialnih okoliščin, nizko zmožnost učenja na podlagi izkušenj, nizko zmožnost »zavzemanja perspektive drugih oseb« skozi socialne interakcije, nizko stopnjo nadzora nad lastnimi impulzi ter pripisovanje krivde in napak drugim (Kobolt idr., 2015: 32–33).

Za vedenjske motnje so značilne odklonilne oblike vedenja, ki nasprotujejo pričakovanjem in pravilom. Vedenjske motnje se ločijo še na lažje in težje oblike, pri čemer lažje oblike vedenjskih motenj ponazarjajo vedenje, ki je moteče pri otrokovem delovanju v šoli in družinskem okolju. Te se kažejo v impulzivnosti, razdražljivosti, izogibanju obveznostim ter v uporniškem in provokativnem vedenju, medtem ko težje oblike vedenjskih motenj ponazarjajo agresivno, destruktivno ali predrzno vedenje, ki se kaže v napadalnosti, ustrahovanju, krutosti, težnji po uničevanju tuje lastnine, kraji, laganju, izostajanju od pouka, pobegu od doma ter v pogostih in hudih čustvenih izbruhih (Kobolt idr., 2015: 32–33).

3 Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami v vzgoji in izobraževanju

Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami v vzgoji in izobraževanju (ZOOMTVI) (Ur. l. RS 200/20) ureja celovito obravnavo otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami, ki so vključeni v vrtce in šole, ter otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki so nameščeni v strokovnih centrih za otroke s čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami.

Strokovni center je zavod za vzgojo in izobraževanje otrok ter mladostnikov s posebnimi potrebami, ustanovljen za vzgojo in izobraževanje otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami ter težavami.

Javna mreža strokovnih centrov za vzgojo in izobraževanje otrok ter mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami je naslednja:

- v osrednjeslovenski in gorenjski regiji: Strokovni center Logatec, Strokovni center Kranj, Strokovni center Frana Milčinskega Smlednik;
- v osrednjeslovenski, jugovzhodni, zasavski in spodnjeposavski regiji: Strokovni center Višnja Gora, Strokovni center Malči Beličeve, Strokovni center Mladinski dom Jarše;
- v podravske, pomurske, savinjske in koroške regiji: Strokovni center Mladinski dom Maribor, enota Dom pri Osnovni Šoli Veržej;
- v goriški, obalno-kraški in primorsko-notranjski regiji: Strokovni center Planina (<https://www.gov.si teme/strokovni-centri-za-otroke-in-mladostnike-s-posebnimi-potrebami/>).

Regionalno opredeljena mreža strokovnih centrov omogoča uresničevanje načela regionalizacije, ki narekuje organizacijo in izvajanje strokovne podpore otrokom, mladostnikom ter družinam v njihovem življenjskem okolju, torej čim bližje domu.

Strokovni centri za otroke in mladostnike skrbijo za razvoj strokovnega dela na področju vzgoje in izobraževanja otrok ter mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami. Pri opravljanju nalog se vključujejo strokovnjaki s področij pedopsihiatrije, zdravstvene nege, psihoterapije, mediacije, obravnave odvisnosti in po potrebi tudi drugi strokovnjaki.

446

4 Strokovni center mladinski dom Jarše

Strokovni center Mladinski dom Jarše je javni zavod, ki v okviru javne službe v vzgojno izobraževalni dejavnosti opravlja vzgojo ter izobraževanje otrok in mladostnikov, žrtev nasilja, zanemarjanja in zlorabljanja (t. i. otroci s posebnimi potrebami zaradi vedenjskih motenj). Mladinski dom Jarše deluje v dobro otrok in mladostnikov obeh spolov v starosti med 12 in 18 let in njihovih družin tako, da otrokom zagotavlja pogoje za uspešno šolanje in zdrav osebni razvoj, družinam pa drugo potrebno strokovno ter človeško pomoč v skladu s sodobnimi interdisciplinarnimi spoznanji o človekovi osebnosti in njegovih pravicah ter svoboščinah (<https://www.mdj.si/>).

Osnovna dejavnost SC MDJ je skrb za otroke in mladostnike s čustvenimi ter vedenjskimi težavami in motnjami ter njihove starše in družine v vseh programih: stanovanjskih skupinah, mladinskem stanovanju, Produkcijški šoli, Osnovni šoli MDJ in v mobilni službi (<https://www.mdj.si/>).

4.1 Produkcijška šola

Produkcijška šola je dnevni program za vzgojo in izobraževanje otrok ter mladostnikov s posebnimi potrebami. Namenjen je za mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi motnjami ter se z dnevno obliko programa uvršča v vrzel med ambulantnim in namestitvenim pristopom ustanov za delo z mladimi s čustvenimi ter vedenjskimi motnjami.

Je interventni program, namenjen mladostnikom z zaključeno osnovnošolsko obveznostjo v starosti med 15 in 18 let z možnim odstopanjem navzgor, pri katerih so izražene čustvene in vedenjske motnje, ki se kažejo tudi z neuspehom v procesu šolanja. Vključitev mladostnika v program temelji na njegovi prostovoljni odločitvi ob

strinjanju staršev, brez dolgotrajnih upravnih postopkov. To omogoča, da je mladostnik deležen takojšnje pomoči v aktualni psihosocialni krizi, hkrati pa še vedno biva v lastni ali nadomestni družini.

Temeljni vzgojno-izobraževalni cilji šolanja v Produkcijški šoli so usmerjeni v dvig mladostnikove samopodobe na podlagi opremljanja s konkretnimi znanji in veščinami kot pripravo na ponoven vstop v šolo ali na trg dela.

Namen programa je zagotavljanje takojšnje, dostopne, individualizirane podpore mladostnikom in staršem ob upoštevanju njihovih trenutnih potreb ter življenjskih okoliščin.

Ob tem se upoštevajo naslednja temeljna načela: načelo individualizacije, načelo lastne aktivnosti in prevzemanja odgovornosti, načelo samoregulacije, načelo vključevanja staršev v proces vzgoje, načelo pravočasne usmeritve v ustrezen program VIZ, načelo vzajemnega spoštovanja, načelo jasnosti in transparentnosti pravil, načelo pravic in odgovornosti ter načelo profesionalizacije. Program je individualiziran in fleksibilen. Oblikuje se lahko na podlagi interesov in specifičnosti skupine, ki je vpisana v program. Vsak mladostnik je deležen individualizirane obravnave, ki ima za cilj:

- vsakodnevno kontinuirano strukturirano aktivnost,
- pridobivanje in utrjevanje novih znanj, spretnosti ter delovnih navad;
- učenje strategij reševanja problemskih situacij,
- spodbujanje k samostojnosti in prevzemanju odgovornosti za lastno vedenje,
- oblikovanje realne pozitivne samopodobe,
- ponovno vključitev v sistem izobraževanja.

Cilj programa je, da mladostnik preko različnih aktivnosti, ki odražajo vsakodnevno rutino udejstvovanja v skupini, spozna in razvije svoje zmožnosti ter kompetence. Mladostniki skozi proces pridobijo nova znanja, veščine, delovne in učne navade. Usmerjen je v praktično delovanje in spodbujanje mladostnika k nadaljevanju šolske oziroma karijerne poti. Mladostnik se lahko pripravlja na manjkajoče izpite, išče druge možnosti izobraževanja ali pa se usmeri na trg dela.

Produkcijška šola ponuja mladostnikom z različnimi težavami pomoč pri vrnitvi v sistem izobraževanja ali pomoč za vstop na trg dela ter tudi pomoč pri drugih oblikah osamosvajanja. Mladostnikom namreč omogoča pridobivanje primernih navad, izkušenj in znanja, staršem pa ponuja svetovanje z namenom prilagajanja pričakovanj ter vzgojnih zahtev.

Pomemben del programa je svetovanje staršem v obliki rednih srečanj in mesečne skupine za starše (cilji vzgoje, pričakovanja in zahteve, postavljanje realnih ciljev, nagrajevanje ter kaznovanje).

Program Produkcijške šole ponuja kratko (od nekaj mesecev do leta in pol) in intenzivno dnevno delovno-terapevtsko obravnavo, usmerjeno v razvijanje specifičnih osebnostnih lastnosti, osvajanju funkcionalnih znanj in socialnih veščin. Zasnovan je tako, da bi se mladostniki v njem počutili dobro in sproščeno. Dopolnjuje veliko prostora za iniciativo, kreativnost in fleksibilnost. Urnik ohranja le minimalne časovne okvire za začetek in konec pouka ter odmorov, šolskega zvonca ni. Delo poteka v majhni skupini in je naravnano tako, da mladostnik hitro vidi učinke dela. K ugodni klimi pripomore tudi upoštevanje potreb mladostnikov, odzivanje na individualne potrebe in težave mladostnika, pozitivni čustveni ton s poudarkom na nagrajevanju, opogumljanju, spodbujanju ter spoštovanju otroka. Mladostniki se lažje istovetijo z vzgojnimi in izobraževalnimi cilji programa, če doživljajo uspehe in lahko prevzemajo odgovornost ter dejavno sodelujejo pri upravljanju šolskega življenja. K ugodni klimi prispeva tudi dobro sodelovanje med starši in mentorji.

Predmetnik programa vključuje različne praktične vsebine, ki se po potrebi spreminjajo in dopolnjujejo: računalništvo, šivanje, funkcionalno opismenjevanje, trening socialnih veščin, nabava hrane in kuhanje, oblikovanje, kreativne dejavnosti, priprava in izvedba izletov, pohodništvo, urejanje vrta in pridelava zelenjave ter zelišč v visokih gredah. Sestavni del programa je še poklicno informiranje in svetovanje.

Ime šole – Produkcijška šola – izhaja iz naravnosti programa k temu, da mladostnik osvaja nova znanja in veščine ob izdelavi izdelka, produkta: to pomeni, da mladostniki pridobivajo tudi teoretična znanja ob konkretnem delu, ob izdelavi posameznih izdelkov in ne le ob klasičnem šolskem pouku. Tako učenje je bolj prijetno in manj naporno. Program je zasnovan projektno, izdelki pa so rezultat posameznega projekta. Tako si

mladostniki oblikujejo svojo majico, sešijejo preproste izdelke: kot npr. torba, okrasna blazina, predelajo si oblačila ... Naučijo se napisati prijavo za zaposlitev, življenjepis; urijo se v praktičnih veščinah, ki jih potrebujejo v vsakodnevnomu življenju: npr. bontonu, reševanju konfliktnih situacij, ustrezni komunikaciji, ustreznem podajanju in sprejemanju kritike, izrekanju in sprejemanju pohval, odnosih med spoloma, odnosih s starši, z avtoriteto ...

Dejavnosti potekajo v različnih oblikah projektnega dela, ki se v temelju nanašajo na proizvodnjo v različnih ateljejih: grafičnem, šiviljskem, multimedijem studiu, kuhinji in na vrtu. Vzgojni načrt Produkcijske šole in posameznih predmetov odlikujejo teme, ki so izrazito praktične ter povezane z reševanjem vsakodnevnih življenjskih nalog.

Predmetna področja se v dnevnem urniku prepletajo tudi z različnimi vlogami, ki pomenijo funkcijo skrbi za skupino, krepijo ugodno skupinsko klimo in jih mladostniki opravljajo izmenjaje tedensko. Te vloge so:

- *Kuhar* ves teden skrbi za nakupe hrane v trgovini, pripravlja kosila za skupino in poskrbi za ustrezno čiščenje prostora ter delovnih površin. To vlogo opravljajo mladostniki v paru, s pomočjo mentorja.
- *Fotograf* dokumentira dogodke in pripravi izbor fotografij, ki so razstavljene v ateljeju ali objavljene na socialnem omrežju.
- *Turistični vodič* ima nalogo, da organizira izlet, pohod, ogled različnih kulturnih znamenitosti. Ob smernicah, ki jih dobi od mentorjev, izbere destinacijo izleta, poišče potrebne informacije, se dogovori po telefonu in načrtuje časovni potek. Načrt dejavnosti predstavi ostalim mladostnikom (Kožuh, 1996).

4.2 Turistični vodič

Mladostniki ravno skozi vlogo turističnega vodiča pridobivajo občutek pripadnosti kulturi, jeziku, zgodovini in skupnim vrednotam naroda. Mladi se skozi izkušnje, izobraževanje in družbeno okolje zavedo ponosa na svojo državo ali narod, kar spodbuja občutek narodne pripadnosti.

Nekateri ključni dejavniki, ki vplivajo na narodni ponos med mladimi, so: izobraževanje, kultura in tradicija, mediji in pop kultura (glasbeniki, javne osebnosti), šport (ena najmočnejših sil, ki dandanes povezuje narod in krepi občutek pripadnosti ter narodne zavesti).

Odličen način za spoznavanje naravne dediščine Slovenije je pohodništvo, ki ponuja možnost za povezovanje mladih z naravo, zgodovino in kulturno identiteto. Slovenija je dežela z bogato naravno dediščino, kjer je pohodniška dejavnost zelo priljubljena, kar mladim spet ponuja številne priložnosti za izkustveno učenje in krepitev vezi z okoljem.

Pohodništvo mladim omogoča, da se neposredno povežejo z naravnimi znamenitostmi in spoznavajo lepote, ki jih nudi domača dežela; spodbuja povezovanje z naravo, saj je Slovenija bogata z raznolikimi naravnimi lepotami. Med pohodništvom mladostniki lahko spoznavajo različne vidike naravne dediščine, kot so: avtohtone rastlinske in živalske vrste, geološke značilnosti, planinske poti ter zgodovinski pomen nekaterih območij. Opazovanje sprememb v naravi skozi letne čase jim pomaga razumeti ekološko pomembnost ohranjanja narave. Naravna dediščina je pogosto tesno prepletena tudi s kulturno zgodovino določenega območja. Slovenija ponuja izjemne možnosti za spoznavanje naravne dediščine, saj ima številne planinske poti, kraške pojave, jezera, slapove, jame, naravne parke, tematske poti ...

Pohodništvo je oblika gibanja, ki spodbuja zdrav način življenja, omogoča mladim, da izboljšujejo svojo fizično pripravljenost, vzdržljivost in splošno počutje. Hkrati ponuja pobeg iz digitalnega sveta, kjer preživijo veliko ali celo preveč časa. Pohodništvo vključuje tudi odgovorno ravnanje z naravo in upoštevanje pravil v zavarovanih območjih. Mladi se učijo, kako varno hoditi po gorah, uporabljati pohodniško opremo ter spoštovati okolje in druge obiskovalce. Pohodništvo je pomembno za oblikovanje skupinskega dela in za socializacijo, mladim ponuja priložnost za sodelovanje, skupinsko delo in medsebojno pomoč. To krepi socialne vezi in občutek pripadnosti skupini, ki je ključnega pomena za njihov osebni razvoj.

4.3 Primer načrtovanja in priprave izleta

Tema: pohodništvo po Sloveniji

Število udeležencev: 12 mladostnikov in 4 mentorji.

Lokacija: Triglavski narodni park – Soška pot ob reki Soči od njenega izvira proti Bovcu. Pot je dolga 25 km.

Čas izvedbe: dvodnevni pohod z dodatnimi dejavnostmi pred in po pohodu ter nočitvijo v planinskem domu.

Cilji dejavnosti:

- povečati občutek ponosa in pripadnosti narodu skozi izkustveno doživljanje narave,
- razviti zavedanje o pomenu naravne dediščine Slovenije,
- naučiti udeležence o geografskih in zgodovinskih značilnostih izbrane pohodniške poti,
- spodbuditi občutek odgovornosti do ohranjanja naravnih lepot,
- razviti osnovne pohodniške spretnosti in veščine varne hoje v naravi.

Priprava in izvedba dejavnosti

Udeležence seznanimo s cilji in potekom dejavnosti. Razložimo pomen naravne dediščine Slovenije, ohranjanja narave in osnovnih pravil pohodništva. Udeleženci vnaprej pridobijo informacije o poti, ki jo bodo prehodili, in si pripravijo osnovne informacije o pomembnih znamenitostih na poti.

Mentorji svetujemo udeležencem pri pripravi primerne opreme in hrane, potrebne za pohod (planinska oblačila, zemljevidi, voda, prva pomoč ipd.).

Izvedba pohoda in postanki na zanimivih točkah. Pohod vključuje več postankov na zgodovinsko ali kulturno pomembnih točkah (izvir reke Soče, spomenik dr. Juliju Kugyju, Korita Mlinarice, Alpski botanični vrt Juliana, Dom Trenta, Mala korita Soče, vojaško pokopališče iz 1. svetovne vojne, Velika korita Soče).

Pohod poteka v manjših skupinah, vsako skupino spremlja mentor. Skupine spodbujamo k sodelovanju, kar vključuje izmenjavo nalog (npr. branje zemljevida, razlago o postajah, fotografiranje). Sodelovanje pomaga krepiti vezi in razvijati občutek odgovornosti ter timsko delo. Udeleženci spoznajo zgodovinske, geografske in kulturne značilnosti slovenskega naravnega okolja, pridobijo občutek pripadnosti ter ponosa na slovensko naravo in kulturno dediščino ter pridobijo osnovne pohodniške veščine

Ob koncu pohoda izvedemo skupinsko refleksijo, kjer se pogovarjamo o svojih vtisih in občutkih. Mladostniki podelijo svoje misli o tem, kaj jim je pohod pomenil in kako so ga doživeli.

Mladostniki pripravijo zbirko fotografij z opisi, ki predstavljajo glavne točke poti in njihove občutke do narave.

4.4 Težave in izzivi

Vremenske razmere

Slabo vreme lahko oteži pohod, zato je potrebna prilagodljivost in načrt za alternativne poti ali aktivnosti.

Telesna pripravljenost

Različna fizična pripravljenost udeležencev lahko predstavlja izziv, zato je pomembno, da se izbere ustrezna težavnost poti, se spodbuja vztrajnost in se predvidi čas za počitek.

Motivacijski izzivi

Vsi udeleženci morda ne bodo enako motivirani za pohod, zato je pomembno, da se jih spodbudi z uporabo interaktivnih nalog, kot sta fotografiranje ali snemanje.

Varnost

Vzdrževanje varnosti je ključnega pomena, kar vključuje spremljanje poti, zagotavljanje prve pomoči in upoštevanje varnostnih pravil.

Šole, taborniki, skavti in razne mladinske organizacije v Sloveniji pogosto vključujejo pohodništvo in raziskovanje naravne dediščine v svoje programe. To je ključnega pomena za ohranjanje naravne zavesti pri mladih, saj jim pomaga razviti spoštovanje do naravnega okolja in občutek odgovornosti za njegovo ohranjanje.

Mladostniki so skozi izkušnje v naravi pridobili spoštovanje do slovenskih naravnih lepot ter kulturne dediščine. Pohodništvo jim je omogočilo spoznati, da narava ni le prostor za sprostitev, temveč tudi dragocena dediščina, ki jo je treba ceniti in ohranjati za prihodnje generacije. Poleg tega so okrepili tudi socialne veščine in sodelovanje v skupini, kar je še dodatno prispevalo k občutku pripadnosti skupnosti. Ponosni so bili nase, da jim je uspelo prehoditi celo pot. Naučili so se osnovnih veščin pohodništva in varnega gibanja v naravi, obenem so spoznali vrednote trajnostnega obnašanja in odgovornosti do narave. Pohodništvo je močno orodje za vzgojo narodnega ponosa, saj mladim omogoča neposreden stik z dediščino in čustveno povezovanje z domovino.

Vendar je pomembno omeniti, da narodni ponos ni enak pri vseh mladih. Globalizacija, migracije in vplivi različnih kultur lahko pomembno vplivajo na to, kako posamezni mladostniki dojemajo narodno pripadnost in ponos.

5 Viri in literatura

Državljska in domovinska vzgoja ter etika, učbenik za 7. razred.

Karba, Pavla; Jesenko, Nataša (2012): *Državljska in domovinska vzgoja ter etika 8*. Učbenik. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kobolt, Alenka; Rajniš Pinterič, Mojca; Rogelj, France; Čužič, Lilijana; Rogelj, Simona in Andrenšek-Lep, Biserka (2015): *Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami*. Dostopno na: http://pefprints.pef.uni-lj.si/3009/1/Kobolt_Vedenjske_motnje.pdf.

Kožuh, Borut (1996): *Produksijska šola: temeljni koncept. Prehodni mladinski dom*.

Krajncan, Mitja; Zalokar, Leonida idr. (2019b): *Celostna obravnava otrok in mladostnikov z vedenjskimi in čustvenimi težavami oziroma motnjami v Strokovnem centru Planina*. Vzgojni zavod Planina.

Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami (2015). Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 9. 2024: <https://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-motenjotrok-s-posebnimi-potrebami.pdf>.

Milivojević, Zoran (2008): *Mala knjiga za velike starše*: priročnik za vzgojo otrok. Novi Sad: Psihopolis institut.

Mladinski dom Jarše (2017). Ljubljana: Strokovni center. Pridobljeno 1. 9. 2024: <https://www.strokovnicenter.si/zavodi/mladinski-dom-jarse/>.

Produksijska šola (2024). Ljubljana: SC MDJ. Pridobljeno 1. 9. 2024: <https://mdjarse.splet.arnes.si/produksijska-sola/>.

Strokovni center Mladinski dom Jarše (2024). Ljubljana: SC MDJ. Pridobljeno 1. 9. 2024: <https://www.mdj.si/>.

Strokovni centri za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami (2023). Ljubljana: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. Pridobljeno 1. 9. 2024: <https://www.gov.si teme/strokovni-centri-za-otroke-in-mladostnike-s-posebnimi-potrebami/>.

Vovk-Ornik, Natalija (ur.): *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami*. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 9. 2024: <http://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-motenj-otrok-sposebnimi-potrebami.pdf>

Vzgojni program (17. 6. 2014). (Delovna skupina Škoflek, Ivan; Selšek, M.; Ravnikar, F.; Brezničar, S. in Krajncan, A.).

Vzgojni program za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami in izvedbena priporočila za izvajanje vzgojnega programa (2022). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 1. 9. 2024: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/vzgojni_program_VIZ_s_priporocili.pdf.

Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (ZOOMTVI) (2021). *Uradni list RS*, št. 200/20. Pridobljeno 1. 9. 2024: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8083>.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) (2011). *Uradni list RS*, št. 58/11, 40/12 – ZUJF, 90/12, 41/17 – ZOPOPP in 200/20 – ZOOMTVI. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896>.

MUZEJ KRŠČANSTVA NA SLOVENSKEM

SLOVENE MUSEUM OF CHRISTIANITY

mag. Nataša Polajnar Frelih (info@mks-sticna.si, natasa.polajnar@mks-sticna.si), direktorica Muzeja
krščanstva na Slovenskem,
Slovenija

Povzetek

Muzej krščanstva na Slovenskem deluje v Stični, v delu starodavne stiške opatije. Muzej je državni muzej, ki sledi prek 1700 let staremu krščanskemu verskemu izročilu na območju Republike Slovenije oziroma na zgodovinskem in etničnem prostoru Slovencev. Krščanstvo je skozi stoletja ustvarilo izjemno materialno in duhovno zapuščino, ki znotraj muzejskih aktivnosti dobiva nove dimenzije. Muzej na eni strani predstavlja različne zbirke premične sakralne kulturne dediščine, na drugi strani pa prinaša historični pregled družbenih tokov, v katerih je imelo krščanstvo pomembno vlogo. Muzej z razstavami, publikacijami in različnimi prireditvami komunicira z javnostmi, saj krščanstvo ni samo del historičnega konteksta, ampak ima svoje mesto tudi v sodobni družbi. Spodbujamo aktualni medkulturni dialog, ki je tudi dialog med različnimi verstvi. Posebno pozornost namenjamo izobraževanju mladih, *pri čemer omogočamo raznovrstne izkustvene pedagoške delavnice (npr. pisanje na srednjeveški način s peresi in črnilom na posebnih mizah), uživanje v umetnosti in raziskovanju preteklosti ter sedanjosti in širjenju znanja.*

Abstract

The Slovene Museum of Christianity operates in Stična, in a part of the ancient Stična Abbey. The museum is a state museum that follows over 1,700 years of the Christian religious tradition in Slovenian territory, i.e. in the historical and ethnic area of the Slovenes. Over the centuries, Christianity has created an exceptional material and spiritual legacy that is given new dimensions with museum activities. On the one hand, the museum presents various collections of the movable cultural heritage of the Church, whereas on the other, it offers a historical overview of the social currents in which Christianity played an important role. The museum engages with the public by means of exhibitions, publications and various events, because Christianity is not only part of the historical context, but that it also has its place in contemporary society. The museum pays special attention to youth education, because the current inter-cultural dialogue in fact takes place among different religions. We pay special attention to the education of young people, enabling a variety of experiential pedagogical workshops (e.g. writing in the medieval way with pens and ink on special tables), enjoying art and researching the past and present, and spreading knowledge.

Ključne besede: izobraževanje, krščanstvo, muzej, sakralna dediščina.

Keywords: education, Christianity, Museum, Sacred heritage.

1 Uvod

Glavni namen prispevka je predstavitev Muzeja krščanstva na Slovenskem, edinega tovrstnega državnega muzeja v Sloveniji.

Leta 2006, ko je Vlada Republike Slovenije ustanovila javni zavod Muzej krščanstva na Slovenskem, so večletni naporji predstavnikov stiške opatije in njenih dobrotnikov, zaposlenih v muzeju, muzejske stroke, predstavnikov Ministrstva za kulturo in vlade, predstavnikov Slovenske škofovske konference in javnosti obrodili sadove. Ko je

muzej v Stični dobil status javnega zavoda in se je uvrstil med državne muzeje, so mu bili zagotovljeni pogoji, da kot osrednji državni muzej za krščansko umetnost in zgodovino krščanstva na Slovenskem še naprej opravlja svoje poslanstvo in naloge kvalitetno in v skladu z razvojem muzejske stroke.

V prispevku želim predstaviti zgodovino delovanja našega muzeja in njegovih predhodnikov. Muzej krščanstva na Slovenskem v Stični s svojim programom kvalitetno bogati ves slovenski in mednarodni kulturni prostor. Prek specifičnih razstav, pripravljenih v skladu s poslanstvom, pozitivno vpliva na ozaveščanje prebivalstva, izobraževanje mladih in krepitev nacionalne zavesti. Zaposleni skupaj z Ministrstvom za kulturo odgovorno skrbimo za dediščino, ki jo muzej pridobiva v skladu z zbiralno politiko. Z razvijajočim se pedagoškim programom se odzivamo tudi na pričakovanja številnih mladih obiskovalcev.

Slika 1: Muzej krščanstva na Slovenskem ima prostore v Stari prelaturi Stiške opatije (foto: Radivoj Zavadlav).

2 Zgodovina muzeja

Da imamo Slovenci nacionalni muzej sakralne umetnosti – danes Muzej krščanstva na Slovenskem – je zasluga mnogih vplivnih mož in žena. Največjo zaslugo zanj pa ima zagotovo sedaj upokojeni stiški opat p. dr. Anton Nadrah, ki je stiški samostan vodil med letoma 1979 in 2007. Prisluhnil je ideji dr. Emilijana Cevca o »razstavi, ki bi prikazovala zgodovino krščanske misli in aktivnosti na celotnih slovenskih tleh«. S svojo nesporno avtoriteto je tedanji stiški opat znal prepričati in pridobiti velik krog muzeju naklonjenih sogovornikov in podpornikov.

Leta 1983 so stiški menihi pripravili prvo razstavo. Na ogled so postavili likovna dela sobrata p. Gabrijela Humka. Razstava je bila postavljena v dveh prostorih Stare prelature, ki je bila Stiški opatiji vrnjena po dolgotrajnih denacionalizacijskih postopkih, da bi v njej nastal muzej sakralne umetnosti.

Leta 1991, ko vsi prostori še niso bili urejeni, je deset ustanovnih članov ustanovilo Društvo prijateljev Slovenskega verskega muzeja, ki ga je začelo financirati Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. Predstavniki ministrstva in stroke so prepoznali, da je zbirke sakralne dediščine v nastajajočem muzeju v Stični pomembno

hraniti in predstaviti javnosti, kar je bilo ključno za nadaljnji razvoj muzejske dejavnosti. Muzej sta v tem obdobju vodila moja predhodnika, Matjaž Puc in Jana Cvetko.

Nastajajoči novi muzej je bil z leti vključen v muzejsko mrežo, obnovljenih je bilo vedno več razstavnih prostorov, zbirke so se večale, prav tako strokovni kader. Muzej je od leta 2006 državni muzej, kar je izjemen uspeh. Od leta 2019 je v kolektivu končno zaposlenih vsaj šest strokovnih delavcev: kustos, kustosinja pedagoginja, restavratorka, dokumentalist, poslovna sekretarka in direktorica.

3 Program dela

Program dela temelji na pripravi in postavitvi stalnih in občasnih razstav, publiciranju, zbiranju, hranjenju, raziskovanju, dokumentiranju, digitalizaciji in restavriranju premične sakralne dediščine s področja Slovenije in izven naših meja.

Program dela sledi poslanstvu muzeja, upoštevajoč novo mednarodno splošno definicijo muzeja: *»Muzej je stalna neprofitna ustanova, ki deluje v korist družbe, raziskuje, zbira, konservira, interpretira ter razstavlja snovno in nesnovno dediščino. Muzeji so odprti za javnost, dostopni in vključujoči ter spodbujajo raznovrstnost in trajnostni razvoj. Delujejo in komunicirajo etično, profesionalno in v sodelovanju s skupnostmi, pri čemer omogočajo raznovrstne izkušnje za izobraževanje, uživanje, premišljevanje in širjenje znanja.«* (slovenski prevod nove definicije muzeja, sprejet 19. 10. 2022 na izrednem občnem zboru društva ICOM Slovenija, 19. 10. 2022).

3.1 Zbiralna politika

V muzeju zbiramo premično sakralno kulturno dediščino nacionalnega pomena od pozne antike do današnjega časa. V svoje zbirke vključujemo tudi dediščino Slovencev v zamejstvu, v izseljenstvu ter misijonih. Zbiramo umetnostnozgodovinsko, kulturnozgodovinsko, zgodovinsko, etnološko in arheološko materialno dediščino slovenskih cerkva, samostanov, romarskih središč in zasebnikov. Zapisujemo in zbiramo nesnovno dediščino s področja verovanja in ljudske pobožnosti. Dopolnjujemo avdiovizualni in fonogramski arhiv. Zbirke evidentiramo tudi na terenu.

Muzej bogatijo zbirke premične sakralne kulturne dediščine s približno 31.600 predmeti, ki so v lasti muzeja ali pa v hrambi. Po velikosti gotovo izstopa zbirka starin Leopolda Kozlevčarja, ki šteje 1.770 umetnostnozgodovinskih, kulturnozgodovinskih in etnoloških predmetov. Večjo zbirko so prispevale tudi uršulinke iz Škofje Loke. V njej so umetnine od 17. do 20. stoletja, zbirka tekstilij, relikviarijev in voščenih figuric, fond liturgičnega posodja in cerkvene opreme. Temelj muzejskega fonda v Stični pa predstavlja zbirka stiškega samostana, ki šteje pribl. 900 umetnostnozgodovinskih, liturgičnih in etnoloških predmetov. Dragocen in pomemben je tudi arhivski fond stiškega rojaka, salezijanskega duhovnika Karla Ceglarja, o misijonarju Frideriku Irenej Baragi in drugih slovenskih misijonarjih. Fond s knjižnico slovenskega izseljeniškega tiska iz Amerike, Argentine in Avstralije šteje okoli 5.000 enot.

Slika 2: Zbirka cerkvenega tekstila (foto: Arhiv MKS).

3.2 Stalne razstave

V muzeju so na ogled štiri stalne razstave: *Zgodovina krščanstva na Slovenskem* (2002), *Življenje za samostanskimi zidovi* (2009), *Skrivnostni svet srednjeveških pisarjev* (2021), *Kulturna krajina cistercijanov* (2023) in zbirke liturgičnega posodja, liturgičnih oblačil, voščenih figuric in relikviarijev (največja v Sloveniji), zbirka devocionalij, kulturnozgodovinska Kozlevčarjeva zbirka in zbirka ljudske pobožnosti.

Stalna razstava Zgodovina krščanstva na Slovenskem je prva tovrstna razstava pri nas. Postavljena je kronološko, v dvanajstih razstavnih prostorih. Obiskovalca seznani z začetki krščanstva na naših tleh v 3. stoletju in ga popelje skozi zgodovino vse do jubilejnega leta 2000. Krščanstvo je slovenska tla zaznamovalo že v prvih stoletjih in nam zapustilo pomembne kulturne spomenike, nesporna pa je tudi njegova vodilna vloga pri oblikovanju, razvoju in prepoznavanju slovenske omike, jezika in kulture, umetnosti in narodove biti od sredine 8. stoletja do danes.

Leta 2003 smo avtorji za to razstavo prejeli strokovno muzeološko Valvasorjevo priznanje Slovenskega muzejskega društva in nagrado Josipa Jurčiča Občine Ivančna Gorica.

Slika 3: Predstavitev 19. stoletja na stalni razstavi Zgodovina krščanstva na Slovenskem (foto: Radivoj Zavavlav).

Na stalni razstavi *Življenje za samostanskimi zidovi* je predstavljena bogata zgodovina stiške opatije, najstarejšega delujočega samostana na Slovenskem. Na ogled so posamezna knjižna dela, med njimi tudi kopija znamenitega Stiškega rokopisa iz 15. stoletja, enega prvih pisnih spomenikov v slovenščini. V samostanski zbirki likovnih del so na ogled med drugim tudi portreti nekaterih stiških opatov. Izjemno je tudi liturgično posodje. »Ora et labora« (moli in delaj) je vodilo, po katerem stiški menihi živijo že skoraj 900 let. Del njihovega delovanja razkrivajo meniške delavnice, lekarna p. Simona Ašiča (1906–1992) in slikarska dela p. Gabrijela Humka (1907–1993).

456

Slika 4: Z razstave *Življenje za samostanskimi zidovi* (foto: Tadej Trnovšek).

Stalna razstava *Skrivnostni svet srednjeveških pisarjev* je spomenik srednjeveški pisni kulturi na Slovenskem. Najpomembnejši rokopisi so na edinstven način predstavljeni s pomočjo sodobne tehnologije. Tematiko podrobno predstavljamo obiskovalcem in razložimo, da slovenska identiteta v veliki meri sloni na pisni kulturi, ki je nastajala za samostanskimi zidovi.

457

Slika 5: Stalna razstava *Skrivnostni svet srednjeveških pisarjev* (foto: Radivoj Zavادلav).

Stalna razstava *Kulturna krajina cistercijanov* na sodoben način prikazuje večstoletni vpliv stiških cistercijanov na kulturno krajino Stične in njene okolice v radiju 50 km. Makete so opremljene z AV/VR aplikacijami, ki obiskovalca s pomočjo tablic in pametnih telefonov seznanijo z gospodarskimi dejavnostmi stiškega samostana na širšem vplivnem območju.

Slika 6: Stalna razstava *Kulturna krajina cistercijanov* (foto: Radivoj Zavادلav).

Leta 2023 smo to razstavo razširili tudi izven muzejskih prostorov. Zasnovali in odprli smo del slovenskega odseka pohodniške *Poti cistercijanov* in se s tem pridružili novi več kot 6.300 km dolgi mednarodni pohodniški *Poti cistercijanov*, ki povezuje 17 cistercijanskih samostanov, vključenih v projekt *Cisterscapes*. Razstava tako omogoča spoznavanje kulturne krajine cistercijanov na sodoben interaktiven način v muzeju in zunaj njega. Na posameznih lokacijah, kjer so nekdaj stali samostanski mlini, sadovnjaki, ribniki, še danes pa stojijo znamenja, kapele in cerkve, smo postavili 11 informativnih tabel. Razstava obiskovalca seznanja s trajnostnim razvojem, spodbuja razmišljanje o pomembnosti samooskrbe pa tudi zdrav način življenja. Na pot se je potrebno odpraviti peš, do določenih točk je možno tudi prikolesariti.

Slika 7: Prvi pohodniki Po poti cistercijanov, 22. 9. 2023 (foto: Marko Okorn).

3.3 Mednarodno sodelovanje in znak evropske dediščine

Specifično poslanstvo muzeja narekuje povezovanje s sorodnimi ustanovami po Evropi in svetu: s škofijskimi muzeji, nacionalnimi zgodovinskimi muzeji, galerijami, zasebnimi zbirkami sakralne premične dediščine in z izobraževalnimi ustanovami. Predstavili smo se že v okviru evropskega projekta *Religija in muzeji v Evropi* (*Religion and Museums in Europe*, 2013). Kot partnerji smo sodelovali v dvoletnem evropskem projektu *Religija pri oblikovanju evropske kulturne identitete* (*Religion in the Shaping of European Cultural Identity – RISECI*, 2013–2015). Projekt *RISECI* nas je povezal z raziskovalnimi ustanovami iz Škotske, Švedske in Španije, ki izhajajo iz okolij, kjer prevladujejo anglikanska, luteranska oziroma katoliška Cerkev.

V okviru projekta *RISECI* smo posodobili del stalne razstave o stiških rokopisih z interaktivnimi vsebinami. Organizirali smo enodnevni mednarodni simpozij *Vloga redovnikov pri oblikovanju evropske kulturne identitete*

na primeru benediktincev, kartuzijanov in cistercijanov. Na simpoziju je sodelovalo devet predavateljev iz Portugalske, Španije, Nizozemske, Nemčije in Slovenije, skušali pa so odgovoriti na vprašanja, kako je samostansko življenje benediktincev, kartuzijanov in cistercijanov vplivalo na umetnost in v kakšnem smislu bi slednjo lahko imenovali »evropska umetnost«, če je ta pojem sploh mogoče uporabiti.

Od leta 2019 smo partnerji v mednarodnem projektu *Cistercijanske krajine povezujejo Evropo* (*Cistercian landscapes connecting Europe – Cisterscapes*). Od svoje ustanovitve leta 1098 cistercijanski red velja za učinkovito organizacijo, ki se je razširila po vsej Evropi in zapustila sledi do današnjih dni. Projekt *Cisterscapes*, ki oživlja to uspešno mrežo, soustvarja 17 predstavnikov Cistercijanskih pokrajin iz petih evropskih držav: Nemčije, Avstrije, Poljske, Češke in Slovenije. Slovenska partnerja v projektu sta javni zavod Muzej krščanstva na Slovenskem, ki deluje v delu starodavne Cistercijanske opatije Stična in Galerija Božidar Jakac – muzej moderne in sodobne umetnosti, ki deluje v nekdanjem cistercijanskem samostanu v Kostanjevici na Krki.

CISTERSCAPES
connecting Europe

ZNAK EVROPSKE
DEDIŠČINE

Slika 8: Cistercijanske pokrajine v Evropi povezuje 6300 km dolga Pot cistercijanov (foto: Arhiv MKS).

Leta 2024 je bil projekt nagrajen z Znakom evropske dediščine. Evropska unija vsaki dve leti izbira evropske kulturne spomenike, kulturne krajine, območja in spominska obeležja za podelitev tega prestižnega znaka. S sloganom "Evropa se začne tukaj" spomeniki samozavestno razglašajo svoj prispevek k evropski identiteti.

Slika 9: Partnerji projekta Cisterscapes ob prejemu Znaka evropske dediščine v Antwerpnu, 17. 4. 2024 (foto: Marko Frelih).

V Sloveniji so bile do sedaj z Znakom evropske dediščine nagrajene le tri lokacije: partizanska bolnica Franja, spominska cerkev sv. Duha na Javorci in Prešernova Zdravljica. Od letos se jim pridružujeta tudi stiški samostan z Muzejem krščanstva na Slovenskem in Galerija Božidar Jakac v Kostanjevici na Krki. Na to priznanje smo lahko vsi Slovenci zelo ponosni.

S pridobitvijo Znaka evropske dediščine aprila 2024 pa naše delo ni končano. V prihodnjih letih si bomo prizadevali za dvig zavedanja velikega pomena cistercijanskega reda za zgodovino Evrope. Pri tem bomo vključevali in ozaveščali tudi mlade o skupni evropski identiteti, veri, kulturi in dediščini. Povezovali se bomo z drugimi cistercijanskimi samostani, organizirali bomo spremljevalne dogodke (razstave, izobraževalne programe), pisali članke. Vodili bomo tudi po *Poti cistercijanov* in tako obiskovalcem z ogledom nekdanjih samostanskih mlinov, ribnikov, vinogradov, kapel in cerkva nudili nova doživetja narave in kulturne dediščine.

460

3.4 Misionologija

Pod okriljem naše ustanove deluje tudi Informacijsko središče za misionologijo. Poleg arhiva, ki ga ima ameriška Baragova zveza (Baraga Association) v Marquettu, je namreč naš arhiv o misijonarju Frideriku I. Baragi (1797–1868) najpopolnejši in edinstven v Evropi. Zbirko originalnih Baragovih knjižnih del, osebnih predmetov (štola, v ognju poškodovan Baragov naprsni križ, verižica njegove sestre Antonije) in korespondenco (kopije pisem na papirju in na mikrofilmih) je zbral salezijanski duhovnik Karel Ceglar (1912–1999), po rodu iz Stične, ki je po II. svetovni vojni živel v Kanadi. Baragov arhiv predstavlja dobro izhodišče za sistematično dokumentiranje ostalih slovenskih misijonarjev v Ameriki in drugod po svetu ter je nepogrešljiv vir za raziskovalce.

3.4 Pedagoško/andragoški program

Stalne razstave *Zgodovina krščanstva na Slovenskem*, *Življenje za samostanskimi zidovi* in *Skrivnostni svet srednjeveških pisarjev* se lepo vključujejo v šolski program, saj predstavljajo številne vsebine, ki so del učnih načrtov v osnovnih in srednjih šolah pri pouku slovenščine, zgodovine, umetnostne vzgoje, družbe, verstva in etike.

Leta 2023 je muzej obiskalo 8.387 obiskovalcev. Največji delež vseh obiskovalcev našega muzeja predstavljajo prav učenci, dijaki in študentje (skoraj 60 %). Šole prihajajo predvsem iz Ljubljane, Osrednje Slovenije,

Gorenjske in Posavske regije. Šoloobveznim obiskovalcem sledijo upokojeni (23,98 %), nato odrasli (15 %), najmanjši odstotek pa pripada družinam. V letu 2023 se je povešal tudi delež tujih obiskovalcev (16 % vseh obiskovalcev).

Slika 10: Prenovljena pedagoška soba s posebnimi mizami za *pisanje na srednjeveški način* (foto: Radivoj Zavadlav).

Ker se je udeležba na različnih ustvarjalnih delavnicah v zadnjih letih precej povečala, posvečamo izkustvenemu učenju vse več pozornosti. Posebej bogat in zanimiv je stalni nabor pedagoških delavnic za šolarje, ki pripomorejo k boljšemu razumevanju šolskih tematik in poglobljanju znanja. Vse ustvarjalne delavnice za šolarje so usklajene s šolskimi učnimi načrti osnovnih in srednjih šol. Izvajamo naslednje pedagoške programe: predšolskim otrokom sta na voljo program *Koki in zlata skleda* in *Muzej skozi zgodbo: kamišibaj*; šolskim otrokom *Mali restavrador*, *Pisarski mojster Bernard*, *Srednjeveška iniciala*, srednješolcem in gimnazijcem *Svetla stran temačnega srednjega veka* ter *Srednjeveška iniciala*. V okviru delavnice *Svetla stran temačnega srednjega veka* se lahko v pisarskih sposobnostih preizkusijo tudi starejši obiskovalci. Klasičen ogled lahko dopolnimo z reševanjem vprašanj v delovnem listu *Časo-stično potovanje p. Alberika*.

Slika 11: Utrinek s pedagoške delavnice Pisarski mojster Bernard (foto: Tadej Trnovšek).

Uspešno smo povezali vsebinski del razstave *Skrivnostni svet srednjeveških pisarjev* s praktičnim delom, kjer se obiskovalci seznani z ustvarjanjem srednjeveške knjige, pri tem pa spoznavajo pozabljeno znanje in spretnosti ter originalne materiale. S pomočjo delavnice preko izkustvenega učenja učence seznanjamo s poklicem srednjeveškega knjižnega slikarja, jim predstavljamo postopke srednjeveškega ustvarjanja inicial, pri čemer rokujejo z avtentičnimi materiali (pergament, oglje in blazinice za odtis konture iniciala) in hkrati razvijajo svojo kreativnost. Družine lahko skupaj ustvarijo svojo iluminirano rokopisno stran, otroci po srednjeveškem postopku narišejo inicialo, starši dodajo kaligrafsko besedilo v protogotici, v pisavi, ki je bila v uporabi od konca 11. do konca 12. stoletja. V prihodnosti želimo razviti še nove vsebine izkustvenih delavnic tudi za odrasle.

Leta 2019 smo zasnovali projekt *Poti knjige*, ki skozi bogato pisno zgodovino Slovencev povezuje kraje na šolski učni literarni poti: Bogenšperk z Valvasorjevo tiskarno, Stično s Stiškim rokopisom, Muljavo z domačijo Josipa Jurčiča in Rašico s Trubarjevo domačijo.

V prihodnosti bomo razvili tudi pedagoški in andragoški program za ranljive skupine, kot so brezposelne osebe, težje zaposljive osebe, migranti in invalidi. Trenutno lahko slepi in slabovidni otipajo posamezne kopije eksponatov, naglušni in gluhi si lahko ogledajo promocijski video v znakovnem jeziku.

Oddelek za muzejsko pedagogiko in andragogiko skrbi tudi za pripravo vsebin in njihovo objavo na družbenih omrežjih, muzejski spletni strani in drugih spletnih medijskih platformah. S področja pedagoškega dela v muzeju smo izdali tudi že nekaj publikacij.

4 Zaključek

Muzej krščanstva na Slovenskem se bo še naprej razvijal v eno nepogrešljivih kulturnih ustanov na Slovenskem. Tudi sodobnemu človeku 21. stoletja bo s svojimi zbirkami, razstavami, publikacijami, pedagoško-andragoškim programom, prisotnostjo na socialnih omrežjih in z drugo muzejsko dejavnostjo dajal odgovore na vprašanja o tradiciji krščanstva na Slovenskem in o njegovi vpetosti v eno večjih svetovnih religij.

Kot sodoben, inkluziven, participativen muzej bo še naprej prispeval h kakovosti življenja posameznika in skupnosti. Muzej bo še naprej prostor povezovanja, ozaveščanja in krepitev odnosa družbe do ohranjanja premične sakralne dediščine. Še bolj bo vpet v mednarodni prostor, predvsem v aktivno sodelovanje s sorodnimi ustanovami v sosednjih državah. Sodelovanje s tujimi partnerji bo muzeju omogočilo nadaljnjo udeležbo v mednarodnih projektih. Muzej krščanstva na Slovenskem bo še naprej razvijal Informacijsko središče za misijonologijo, s katerim se dejavnost muzeja širi na stike z neevropskimi kulturami, med katerimi so delovali slovenski misijonarji.

Nove naloge in predvsem odgovornost pa nam prinaša tudi prestižni Znak evropske dediščine.

Slika 12: Znak evropske dediščine.

5 Viri in literatura

- Frelih, Marko (2010): *Spomin Velikih jezer: ob 180. obletnici prihoda misijonarja Friderika Ireneja Baraga v Ameriko / Memory of the Great Lakes: Upon the 180th Anniversary of the Arrival of Missionary Frederic Ireneus Baraga in America*. Stična: Muzej krščanstva na Slovenskem.
- Mlekuž, Luka (2023): *Pot cistercijanov. Odkrijte bogato kulturno dediščino, ki so jo skozi stoletja za seboj zapustili cistercijani*. Stična: Muzej krščanstva na Slovenskem.
- Polajnar Frelih, Nataša idr. (2016): *Sit hic museum! 10 let Muzeja krščanstva na Slovenskem in 33 let muzejske dejavnosti v Stični / Sit Hic Museum! 10 Years of the Slovene Museum of Christianity and 33 Years of Museum Activity in Stična*. Stična: Muzej krščanstva na Slovenskem.
- Primec, Sara; Pita da Costa, Dijana (2023): *Pedagoški program – Muzej krščanstva na Slovenskem*. Stična: Muzej krščanstva na Slovenskem.

NASPROTOVANJE LGBT PROPAGANDI MED MLADOSTNIKI: VLOGA UČITELJA IN POMANJKANJE PODPORE

OPPOSITION TO LGBT PROPAGANDA AMONG ADOLESCENTS: THE ROLE OF TEACHERS AND LACK OF SUPPORT

Jurij Bizjak (jurij.bizjak@zgnl.si) Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana.

Slovenija

Povzetek

Prispevek obravnava vpliv LGBT vsebin, ki jih mladi pogosto srečujejo na družbenih omrežjih, kot sta TikTok in Instagram, ter se osredotoča na moj pogled kot učitelja v srednji šoli za gluhe in naglušne. V zadnjih letih je viden porast mladih, ki zaradi vsebin na teh platformah izražajo dvome o svoji spolni identiteti. Izpostavljam izzive, s katerimi se srečujem pri delu z dijaki, ki so še posebej dovzetni za takšne vsebine ter poudarjam pomanjkanje konservativne podpore v šolskem okolju, še posebej s strani svetovalnih služb. Prispevek se osredotoča na pomembnost uravnoteženih diskusij in predstavlja moje osebne izkušnje, vključno z uporabo dokumentarnega filma »*What is a Woman?*«, s katerim dijake spodbujam k kritičnemu razmisleku o vprašanih spolne identitete brez prenatrjenih odločitev.

Abstract

The paper addresses the influence of LGBT content that young people often encounter on social media platforms such as TikTok and Instagram, and focuses on my perspective as a teacher in a high school for the deaf and hard of hearing. In the past few years, there has been a noticeable increase of young people who, due to the content on these platforms, express doubts about their sexual identity. I highlight the challenges I am facing while working with the students who are particularly susceptible to such content, and emphasize the lack of conservative support within the school environment, especially from counseling services. The paper focuses on the importance of balanced discussions and presents my personal experience, including the use of the documentary "*What is a Woman?*", which I use to encourage students to think critically about issues of sexual identity without making hasty decisions.

464

Ključne besede: LGBT, TikTok, spolna identiteta, srednješolsko izobraževanje, konservativna vzgoja.

Keywords: LGBT, TikTok, sexual identity, high school education, conservative upbringing.

1 Uvod

V zadnjih letih smo priča hitremu porastu vsebin, ki spodbujajo LGBT agendo, zlasti prek družbenih omrežij, kjer so te vsebine zelo popularizirane. Platforme, kot sta TikTok in Instagram, so postale ključni vir informacij za mlade, kar še posebej vpliva na njihov razvoj identitete. Raziskave kažejo, da se mladi pogosteje odločajo za eksperimentiranje s svojo spolno identiteto, kar vodi v povečano število primerov identifikacije kot nebinarni ali transspolni. Po podatkih raziskave, ki jo je opravila Harvard University, več kot 70 % mladostnikov, ki se identificirajo kot transspolni, svoje odločitve pripisuje vsebinam, ki so jih zasledili na družbenih omrežjih (Jones, 2020).

Kot učitelj v srednji šoli opažam pomanjkanje uravnoteženih diskusij o teh temah, saj se učitelji in svetovalni delavci pogosto ne zavedamo vpliva teh vsebin na mlade, zlasti na mlade s posebnimi potrebami, med katerimi so še posebej ranljivi mladi z avtističnim spektrom. Pomanjkanje konservativnih svetovalnih delavcev na šoli vodi dijake v zmedenost glede spolne identitete, kar ima dolgoročne posledice za duševno zdravje in osebni razvoj mladostnikov.

V članku želim prikazati glavne izzive, s katerimi se soočamo učitelji pri delu z dijaki, ki izražajo dvome glede svoje spolne identitete ter kako jih LGBT agenda preko različnih medijev in platform spodbuja k radikalnim spremembam brez resne samorefleksije.

Namen prispevka je, prikazati, kako pomembno je ohraniti odprto in kritično miselnost v vzgojno-izobraževalnem procesu, zlasti pri delu z mladostniki s posebnimi potrebami, ki so še posebej dovzetni za zunanje/škodljive vplive.

Na koncu bom predstavil praktičen primer uporabe filma *What is a Woman?* kot izobraževalnega orodja za diskusijo o teh vprašanjih.

2 Zavod za gluhe in naglušne

V srednji šoli se dijak s posebnimi potrebami lahko izobražuje v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, ki jih izvajajo vse redne srednje šole ali pa se izobražuje v prilagojenih izobraževalnih programih, ki jih izvajajo zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami. Dijak si v teh zavodih pridobi primerljivo znanje in kvalifikacije kot vrstniki v rednih programih. Programi v zavodih se praviloma podaljšajo za dodatno leto, zaradi dejavnosti in prilagoditev, ki omogočajo dijakov optimalni razvoj, vključujejo podporo za lažje premagovanje primanjkljajev in ovir, oziroma motenj ter pomoč pri učenju, sicer pa programi potekajo po primerljivih predmetnikih. Programe in predmete izvajajo usposobljeni specializirani učitelji. Eden takšnih zavodov je tudi Zavod za gluhe in naglušne v Ljubljani ali krajše ZGNL.

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana je osrednja slovenska ustanova za celostno obravnavo gluhih in naglušnih otrok, oseb z govorno-jezikovno motnjo in oseb z motnjo avtističnega spektra. Pouk v srednji šoli se izvaja na štirih nivojih poklicnega izobraževanja:

- srednje strokovno izobraževanje,
- poklicno-tehnično izobraževanje,
- srednje poklicno izobraževanje,
- nižje poklicno izobraževanje.

Vsi programi na našem zavodu so programi z enakovrednim izobrazbenim standardom s prilagojenim izvajanjem. Večja prilagoditev je ta, da je večina programov podaljšanih za dodatno šolsko leto. Slednje omogoča, da se določeni strokovni moduli poučujejo več let.

Poleg gluhih in naglušnih otrok, oseb z govorno-jezikovno motnjo in oseb z avtističnim spektrom, pa v zadnjem času zavod obiskujejo tudi osebe z drugimi posebnimi potrebami, kot so osebe s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, osebe z epilepsijo, osebe z lažjo motnjo v duševnem razvoju, osebe z govorno-jezikovnimi motnjami, dolgotrajno bolne osebe in osebe z ADHD.

3 LGBT in družbena omrežja

Družbena omrežja, kot sta TikTok in Instagram, so postala glavni vir informacij in oblikovanja identitete za mlade. Algoritmi teh platform so zasnovani tako, da mladim nenehno ponujajo vsebine, ki so priljubljene in privlačne. Ko se mladostniki srečujejo z LGBT tematiko, lahko hitro postanejo tarče vsebin, ki jih prepričujejo, da so identitetne krize rešljive z radikalnimi spremembami, kot je sprememba spola. Takšne ideje lahko močno vplivajo na njihovo dojemanje sebe in svoje identitete (Jangeward, 2018).

Po raziskavi, ki jo je izvedel Pew Research Center, kar 64 % mladostnikov dnevno uporablja TikTok, pri čemer veliko mladih sledi najrazličnejšim LGBT vplivnežem (Pew, 2021). Ti vplivneži pogosto spodbujajo ideje, kot so fluidnost spolne identitete, transspolnost, homoseksualnost, kot nekakšen modni trend. Takšne spodbude lahko kasneje privedejo do želje po nenadni spremembi spola, brez kakršnega koli temeljitega razmisleka.

3.1 Vloga učitelja v izobraževanju o spolnih identitetah

Učitelji igrajo ključno vlogo pri oblikovanju kritičnega mišljenja pri mladostnikih, vendar se mnogi izogibajo obravnavi tem, povezanih z LGBT gibanjem, zaradi strahu pred obtožbami o diskriminaciji. Po raziskavi Educational Leadership Journal (2022) se kar 45 % učiteljev izogiba tematikam, povezanim s spolno identiteto, zaradi bojazni, da bi bili obtoženi nestrpnosti (Smith, 2022). To ustvarja vrzel v izobraževalnem procesu, saj mladi prejemajo informacije samo iz enega vira – družbenih omrežij, kjer ni kritičnega pregleda teh informacij.

Učitelji bi morali mladostnikom pomagati razviti kritično mišljenje o teh vprašanjih, pri čemer bi morali spodbujati konzervativno razmišljanje, razmišljanje, ki obstaja že tisoče let. Kritična razprava o spolni identiteti bi morala vključevati tudi vprašanja, kot so dolgoročne posledice hormonskih terapij, psihološki vplivi spremembe spola in potreba po stabilnem okolju za raziskovanje identitete. Kot je pokazala raziskava na Oxford University, mladi, ki so deležni uravnoteženega izobraževanja o teh temah, kažejo večjo sposobnost sprejemanja premišljenih odločitev glede svoje spolne identitete (Jackson, 2020). Vse te teme je težko spraviti v razredno uro ali v učne načrte predmetov. Na ZGNL imamo to srečo, da imamo veliko ur namenjenih odprtemu kurikulumu.

Kot učitelj se zavzemam za odprto in poglobljeno razpravo o teh vprašanjih pri svojih urah ali nadomeščanjih. Pomembno je, da dijakom zmeraj nudimo varno okolje, kjer lahko odkrito govorijo o svojih čustvih in skrbih, vendar pa jim hkrati nudimo tudi pogled, ki temelji na tradicionalnih, lahko bi rekli kar katoliških vrednotah, ki prinašajo notranji mir, v nasprotju z vrednotami, ki spodbujajo hitre odločitve, ki bi lahko vodile v dolgotrajno zmedo in trpljenje.

3.2 Avtizem in dovzetnost za spremembo spola

Avtizem je razvojna motnja, ki vpliva na posameznikovo sposobnost socialne interakcije, komunikacije in razumevanja družbenih norm. Ena izmed značilnosti mladostnikov z avtističnim spektrom je njihovo dobesedno razumevanje družbenih pravil. Mladostniki z avtističnim spektrom so pogosto bolj zaskrbljeni zaradi svoje neustreznosti v družbenih interakcijah, kar lahko privede do iskanja bolj enostavnih in hitrih rešitev za svoje občutke in neskladja med spolom in identiteto (Berto, 2005).

Zaradi tega je mogoče, da avtistični mladostniki težje integrirajo tradicionalne družbene vloge glede spola in lahko hitreje sprejmejo alternativne poglede, ki so jim dostopni preko družbenih omrežij. TikTok, ki omogoča dostop do LGBT vsebin, pogosto avtistične posameznike pritegne zaradi svojega neposrednega, poenostavljenega prikaza vprašanj o spolni identiteti. Ker so avtisti nagnjeni k temu, da iščejo jasna pravila in strukture, jih lahko LGBT vsebine pritegnejo kot navidezna rešitev za njihove težave z identiteto.

Raziskave kažejo, da so mladostniki z avtističnimi motnjami bolj nagnjeni k temu, da izražajo dvome o svoji spolni identiteti v primerjavi z njihovimi vrstniki (Mandolesi idr., 2018). Dijaki z avtističnim spektrom izražajo večjo dovzetnost za identifikacijo kot nebinarne ali transspolne osebe, pri čemer se kar 7 % avtističnih mladostnikov identificira kot nebinarne osebe, kar je precej več kot pri splošni populaciji (Miller, 2021). Kot je poudarila raziskava Autism Research Institute, avtistični mladostniki pogosto ne razumejo dolgoročnih posledic odločitev, povezanih s spremembo spola, kar lahko privede do prenapljenih odločitev, ki jih kasneje obžalujejo (Carroll, 2020). Raziskave tudi kažejo, da so avtistični mladostniki tudi hitreje odločajo glede medicinskih posegov, povezanih s spremembo spola, takšen bolj znan javni primer v zadnjih časih je sprememba spola avtističnega sina pokojne Simone Weiss.

Šolski svetovalni delavci in učitelji morajo biti še posebej občutljivi pri delu z avtističnimi mladostniki in jim zagotoviti ustrezno podporo, ki ni usmerjena le v potrjevanje njihove trenutne identifikacije, ampak tudi v dolgoročno razumevanje teh odločitev, v nasprotnem primeru se lahko njihova zmedenost glede spolne identitete poglobi.

3.3 Pomanjkanje konservativnih svetovalnih delavcev

Na šoli opažam težavo v pomanjkanju svetovalnih delavcev, ki bi dijakom nudili alternativno, bolj konservativno perspektivo na vprašanja spolne identitete. Trenutno svetovalni delavci večinoma sledijo liberalnim načelom, kar pomeni, da pogosto spodbujajo dijake k raziskovanju svoje spolne identitete brez resne refleksije o dolgoročnih posledicah. Takšen enostranski pristop pušča dijake zmedene in jim ne ponuja prostora za resnično samorefleksijo.

Kot učitelj se pogosto znajdem brez ustrezne podpore svetovalnih delavcev, kar otežuje moje delo. Dijaki potrebujejo uravnotežen pristop, kjer se jim predstavijo vse možnosti in posledice, ne pa le tiste, ki jih promovira LGBT agenda. Opažam, da so nekateri dijaki še posebej dovzetni za liberalne ideje, zaradi pomanjkanja konservativnih stališč v šolskem sistemu. Svetovalni delavci bi morali vključiti razprave o tradicionalnih vrednotah, ki lahko mladim pomagajo pri iskanju lastne identitete brez potrebe po drastičnih spremembah.

Pomembno je, da svetovalne službe ponujajo uravnotežene informacije in omogočijo dijakom, da slišijo in pretehtajo različna stališča o spolni identiteti. S tem bi jim lahko pomagali razviti celovit pogled na svoja življenja in na odločitve, ki jih čakajo. Raziskava, ki jo je izvedel Journal of School Counseling, kaže, da več kot 80 % svetovalnih delavcev podpira takojšnje potrjevanje mladostnikove identifikacije kot LGBT brez poglobljenega svetovanja (Harris, 2021), takšni mladostniki, ki prejmejo svetovanje, usmerjeno zgolj v potrjevanje, pogosto kasneje obžalujejo svoje odločitve (Dreher, 2021).

Na šoli se konzervativni pogled pogosto znajde v manjšini, kar pomeni, da učitelji, kot sem jaz, nimamo prave podpore pri soočanju z dijaki, ki so pod vplivom LGBT propagande.

4 Primer iz prakse: ogled filma »What is a woman?«

V svoji praksi se soočam z dijakinjo, ki večkrat izraža željo po tem, da ne bi bila več punca. Kot razrednik sem večkrat poskušal s to dijakinjo voditi konstruktivne pogovore, vendar so ti pogosto polni čustvenih izpadov. Poskusil sem tudi z ogledom dokumentarnega filma *What is a Woman?* avtorja Matta Walsh, ki postavlja kritično vprašanje o naravi spolne identitete. Film se osredotoča na vprašanje, kaj pomeni biti ženska in izziva ideje o fluidnosti spola, ki jih promovira sodobna LGBT agenda. Namen filma ni le predstaviti tradicionalne poglede na spol, temveč tudi spodbuditi gledalce k razmišljanju o dolgoročnih posledicah posegov, kot je sprememba spola (Walsh, 2022). Diakinja ni bila pripravljena nadaljevati z ogledom filma in je pogosto reagirala z agresivnimi izpadi.

Film smo z dijaki večkrat gledali tudi med nadomeščanji, kjer je film služil kot uvod v diskusijo o lastni identiteti in o tem, kaj pomeni odraščati z občutki nezadovoljstva s samim seboj. Medtem ko so se nekateri dijaki pripravljali pogovarjati o teh temah, so drugi izkazovali odpor, zlasti tisti, ki so že globlje vpeti v LGBT ideologijo. Večkrat je bilo treba film prekiniti zaradi burnih reakcij, v vsakem razredu se je pojavljal skoraj enak vzorec reakcij. To je pokazatelj, kako močno čustveno obremenjujoča so ta vprašanja za mlade, ki so že zastrupljeni z LGTB ideologijo.

Kljub nekaterim burnim reakcijam sem prepričan, da je treba ohraniti prostor za pogovore, tudi če so ti neprijetni. V tej fazi adolescenčnega razvoja se mladi pogosto soočajo z občutki nelagodja, negotovosti in nezadovoljstva s samimi sabo, vendar je pomembno, da jih spodbujamo k razmisleku in potrpežljivosti, preden sprejmejo pomembne odločitve, kot je sprememba spola. V teh pogovorih poudarjam, da je v času najstništva povsem običajno, da se počutijo negotovo glede svoje identitete, vendar to še ne pomeni, da je potrebna takojšnja sprememba spola kot rešitev za njihove težave.

5 Zaključek

Vloga učiteljev in svetovalnih delavcev v šolah je ključna pri usmerjanju mladostnikov, da kritično pretehtajo informacije, ki jih prejema preko družbenih omrežij. Na podlagi mojih izkušenj lahko rečem, da LGBT propaganda, ki je prisotna na platformah, kot je TikTok, močno vpliva na dijake, zlasti tiste, ki že sami dvomijo o svoji identiteti, največkrat dijake z avtističnim spektrom. Kot učitelj poskušam ponuditi alternativo, ki temelji na potrpežljivosti, refleksiji in sprejemanju tega, da je adolescence pogosto čas, ko se posameznik sooča z negotovostjo, vendar to še ne pomeni, da morajo te negotovosti voditi do trajnih sprememb, ki jih največkrat kasneje v življenju obžalujejo. Učitelji se pri teh temah pogosto soočajo s pomanjkanjem podpore, zlasti v obliki konservativno usmerjenih svetovalnih delavcev. Praktični primer uporabe filma *What is a Woman?* kaže, kako lahko učitelji mladostnikom pomagajo razviti kritično mišljenje in boljše razumevanje spolnih identitet.

V prihodnje je nujno, da šole zagotovijo boljšo podporo dijakom z avtizmom, ki jih privlačijo LGBT vsebine, in da jim svetovalni delavci pomagajo razviti kritičen odnos do vprašanj spolne identitete. Učitelji, ki delajo s temi dijaki, morajo imeti na voljo ustrezne strokovne smernice, da jim pomagajo razumeti, kako avtistične značilnosti vplivajo na njihov pogled na spol, in jim nuditi varno in spodbudno okolje za razmislek.

6 Viri in literatura

- Carroll, J. (2020): Autism and Gender Identity: Understanding the Overlap. San Diego: Autism Research Institute.
- Dreher, E. (2021): The Consequences of Affirming Therapy: A Long-Term Perspective. New York: Journal of School Counseling.
- Harris, S. (2021): Immediate Affirmation in School Counseling: Risks and Consequences. *Journal of School Counseling*, 15(3), str. 212–230.
- Jackson, M. (2020): Education and Identity Formation: The Impact of Balanced Curriculum. Oxford: Oxford University Press.
- Jangeward, R. (2018): Social Media and the LGBTQ Influence on Teen Identity. *Journal of Youth Studies*, 12(2), str. 145–162.
- Jones, P. (2020): Social Media Influence on Gender Identity in Adolescents. Cambridge: Harvard University Press.
- Mandolesi, M.; Harris, S.; Jangeward, R.; Miller, S. (2018): Autism and Gender Dysphoria: A Comparative Study. V S. Miller (ur.): Autism Spectrum and Gender Identity in Adolescence (str. 55–75). New York: Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology.
- Miller, S. (2021): Autism Spectrum and Gender Identity in Adolescence. *Autism Journal of Child Psychiatry*, 34(5), str. 510–528.
- Pew Research Center. (2021): Teen Usage of Social Media Platforms and Their Influence. *Pew Research*.
- Walsh, M. (2022): What is a Woman? [Dokumentarni film].

ZAVEDANJE POMEMBNOСТИ RAZVOJA LASTNE NARODNE IDENTITETE IN NARODNE IDENTITETE PREDŠOLSKIH OTROK PRI DIJAKIH SMERI PREDŠOLSKA VZGOJA

AWARENESS OF THE IMPORTANCE OF DEVELOPING ONE'S OWN NATIONAL
IDENTITY AND THE NATIONAL IDENTITY OF PRESCHOOL CHILDREN AMONG
STUDENTS OF PRESCHOOL EDUCATION

Aleš Pogačnik (alespogacnik@gmail.com), univ. dipl. psih., učitelj, Srednja šola Izola.

Slovenija

Povzetek

Slovenija s priseljevanjem tujcev postaja vedno bolj multikulturalna država, v vzgojno-izobraževalnih ustanovah pa narašča delež otrok, ki izvirajo iz drugih držav. Z naraščajočo multikulturalnostjo v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in širitvijo tujih medijskih vsebin med otroki in mladostniki se vedno bolj izpostavlja pomembnost vprašanja razvoja narodne identitete že od zgodnjega otroštva dalje. V uvodu smo opisali oblikovanje narodne identitete ter prizadevanja za njeno vzgojo pri otrocih s pomočjo državljanske vzgoje. Z raziskavo med dijaki predšolske vzgoje na Srednji šoli Izola smo s pomočjo vprašalnika preverjali njihova stališča o narodni identiteti in pomembnosti razvoja narodne identitete pri predšolskih otrocih. Ugotavljali smo razlike v njihovih stališčih glede na letnik programa, njihovo zaznavanje sistemske podpore pri vzgoji narodne zavesti in njihovo pripravljenost na vzgajanje narodne identitete pri predšolskih otrocih na delovnem mestu vzgojitelja. Navedli smo tudi omejitve raziskave in predloge za njihovo odpravo ter nadaljnje raziskovanje.

470

Abstract

With the immigration of foreigners, Slovenia is becoming an increasingly multicultural country. Proportion of children from other countries in educational institutions is rising. With the increasing multiculturalism in educational institutions and the expansion of foreign media content among children and adolescents, the importance of developing national identity from early childhood is increasingly emphasized. In the introduction we described the formation of national identity and efforts to nurture it in children through civic education. Using a questionnaire, we conducted a survey among preschool education students at the Secondary School Izola to assess their attitudes towards national identity and the importance of developing national identity in preschool children. We examined the differences in their attitudes based on the year of the program, their perception of systemic support in fostering national awareness, and their readiness to cultivate national identity in preschool children in their role as educators. We also highlighted the limitations of the research and provided suggestions for overcoming them and further research.

Ključne besede: dijaki predšolske vzgoje, predšolski otroci, raziskava, vzgoja narodne zavesti in identitete.

Keywords: preschool education students, preschool children, research, education of national consciousness and identity.

1 Uvod

V 21. stoletju smo priča izjemno hitremu razvoju globalizacije. To je trend, ki sicer podpira povezovanje ljudi po vsem svetu brez meja, hkrati pa smo priča razkroju različnih kultur, ki so jih skozi stoletja in tisočletja oblikovale različne narodnostne skupine. Skupaj s propadanjem kulturnih značilnosti, s katerimi so se lahko identificirale

posamezne skupine, pa izginja tudi občutek identitete in pripadnosti določeni narodnostni skupini. V zadnjih letih vidimo okrepljena prizadevanja, da se ta trend upočasni, če že ne ustavi, tudi s pomočjo vpeljevanja idej, dejavnosti in aktivnosti v šolske sisteme, ki bi podprle krepitev narodne identitete.

Da smo šele na začetku te poti, odraža tudi stanje v znanstveno-raziskovalni literaturi, saj znanstveno-raziskovalnih člankov na temo ohranjanja ali spodbujanja narodne identitete skoraj ni, jih pa najdemo precej več na temo vpeljevanja in spodbujanja državljanske vzgoje, ki temelji na principu inkluzije. Sprejemanje in vključevanje ljudi, še posebno otrok, ki so različnega etničnega izvora je sicer pomembno in hvale vredno, v kolikor želimo graditi strpno družbo, v kateri se bo vsakdo počutil sprejetega, spoštovanega, varnega in ljubljenega, hkrati pa bo imel povsem enakovredne pogoje za osebni razvoj kot vsi ostali. S tem pa vsekakor pomagajo globalizaciji, saj se zanemarljiv vidik ohranjanja in spoštovanja kulturne dediščine in narodne identitete pripadnikov določenega naroda. Menimo, da pristopa med seboj nista izključujoča, poiskati pa moramo načine, kako ju čim bolj složno in enakovredno izvajati, kjer se bosta izkazali tako ponos in spoštovanje lastne narodne identitete kot tudi sprejemanje in ljubezen do bližnjega, ne glede na njegovo narodno pripadnost.

V članku obravnavamo razvoj naroda in narodne zavesti, državljansko vzgojo ter njeno implementacijo v šolski sistem, prav tako pa ugotavljamo, kako je dijakom programa predšolske vzgoje pomembno zavedanje narodne identitete ter njena implementacija v kurikulum vrtcev.

2 Raziskava

2.1 Teoretični uvod

2.1.1 Razvoj narodne zavesti

Videti je, da ima človek že v naravi nagnjenost k delitvi v skupine, pri čemer se izkaže tudi medskupinska pristranskost, celo ob odsotnosti kakršne koli komunikacije med skupinami ali medsebojne zgodovine. Socialna teorija pravi, da že sama kategorizacija omogoči ljudem, da se identificirajo s skupino, saj si tako ustvarjajo pozitivno družbeno identiteto na podlagi primerjav med skupinami. Z identifikacijo posameznika z neko skupino se ustvari tudi pristranskost do pripadnikov zunaj te skupine. Podobno velja v kontekstu narodne identitete, a tu imamo dva vidika: etničnost in državljanskost. Ko se narod predstavlja kot etnična skupina, kot kriterij pripadnosti skupini služi izvor pripadnikov naroda. Ključni vidiki identitete so narodni običaji in simboli, ki jih je potrebno varovati, pomembni elementi pa so tudi narodno ozemlje, skupna kultura, miti in spomini, ki si jih delijo pripadniki te skupine (Meeus idr., 2010; Kaufmann in Zimmer, 2004). Ko pa se narod predstavlja v luči državljanskosti, je tu kriterij prostovoljna vključenost državljanov v principe, kot so občutek državljanskosti, zavezanost institucijam in sodelovanju, ki jih le-te zahtevajo (Meeus idr., 2010). Hjern (1998) ugotavlja, da so ljudje, ki so bolj nagnjeni k upoštevanju kriterija državljanskosti, manj ksenofobni od ljudi, ki jim je pomembnejši kriterij etničnosti. Hroch (1992) kot kriterij oblikovanja narodne zavesti poleg skupnih spominov in zgodovine ter kulturnih in jezikovnih vezi poudarja tudi enakost vseh pripadnikov naroda, ki so organizirani kot civilna družba.

Anderson (1983) meni, da je razvoj narodne zavesti pospešil izum tiska. Tisk je ustvaril enotno polje izmenjave in komunikacije, ki ni latinska in kjer so so-bralci oblikovali zarodek narodnih skupnosti. Tisk je hkrati postal sidro, na katero se je pripela ideja naroda skozi svojo zgodovino. Ker papir prenese vse, je lahko tisk postal tudi sredstvo poustvarjanja ali celo izkrivljanja zgodovine, pri čemer naj bodoče generacije ne bi povpraševale podedovanih kulturnih norm in mitov, saj bi s kritičnim umom hitro postavili usodo naroda v nevarnost. Janmaat in Piattoeva (2007) sta preučevala tranzicijo nekdanjih komunističnih držav in konfliktov, ki jih doživljata nasprotujoči si ideji utrjevanja narodne zavesti komaj dobro nastale suverene nacionalne države in pritiska nadnacionalne postmodernistične dinamike z zahtevami po multikulturni odprtosti in pluralnosti politične kulture, ki jo promovira Svet Evrope.

2.1.2 Državljanost

Hjerm (1998) meni, da kriteriji državljanosti vključujejo dobro razmejeno ozemlje, družbene zakone in institucije, enakost pravic za državljane in skupne vrednote, tradicija in občutenje povezanosti med ljudmi. Etnični model narodne zavesti kot vezivo označuje skupen izvor pripadnikov istega naroda. Meeus idr. (2010) pa dodajajo, da dihotomnost etničnega ali državljanskega principa pojasni, ali je skupina izključujoča ali vključujoča. Etnični princip deluje izključujoče, ohranja neprebojne meje, državljski princip pa nasprotno predstavlja vključenost vsakega, ki izpolnjuje državljske obveznosti, ne glede na etnični izvor. Janmaat in Piattoeva (2007) ugotavljata, da v sedanjih postkomunističnih državah komunistična oblast ni bila ugodna za razvoj državljske države, pluralizma in strpnosti, saj je komunizem uničil civilno družbo in tkanino povezanosti v skupnosti, ljudi pa pustil osamljene in nezaupljive do države in sodržavljanov. Ko se je g. Alojz Kovšca na posvetu o spodbujanju narodne zavesti spraševal, kako je prišlo do zatajevanja in nepriznavanja korenin in svoje identitete (Šinkovec, 2022), lahko vidimo, da se s takšno težavo ne spoprijemamo le v Sloveniji, temveč v več pripadnicah bivših komunističnih držav.

Osler in Starkey (2005) iščeta rešitve za takšno stanje in ugotavljata, da človek postane svetovljanski državljan, ko ugotovi, da sta narod in svet enako pomembna in vredna pripadnosti, hkrati pa zahteva od ljudi, da privzamejo pravice in odgovornosti, ki pritičejo svetovnemu nivoju. A takšni cilji se vedno ne uresničijo, saj promocija svetovljanske državljskosti ni dovolj praktična. Avtorja ugotavljata, da svet še ni dovolj zrel, da sprejme državljskost na globalnem nivoju, saj imajo nekatere države težave celo z oblikovanjem državljskosti na nacionalnem ali celo lokalnem nivoju.

2.1.3 Državljska vzgoja

Državljanstvo je članstvo v politični in nacionalni družbi, ki zahteva znanje in veščine udejstvovanja v družbi, kot tudi identifikacijo s to družbo. Državljska vzgoja pa je v prihodnost usmerjen proces, ki ga vodi vizija razvoja zelene družbe. Teh vizij pa je mnogo in se skozi čas spreminjajo, pogosto odvisno od trenutne politične oblasti (Janmaat in Piattoeva, 2007).

Ključno vprašanje tistim, ki snujejo državljsko vzgojo je, v kakšni meri želijo spodbujati kritičen odnos ali zvestobo državi. Nekateri trdijo, da sta složnost in enotnost nujni za delovanje države, drugi pa, da nekritično in konformistično ljudstvo ne bo izbiralo dobrih voditeljev in ne bo zahtevalo odgovornosti za njihova dejanja. Kritično mišljenje je zaželeno z izobraževalnega vidika, hkrati pa je to velik izziv, če zanj ne bo politične volje in če se vlada boji notranjih nemirov ali zunanje grožnje (McCowan, 2004).

Državljska vzgoja je zelo pomembna za oblikovanje in razvoj demokratične politične kulture, njen osrednji namen pa je spodbujanje in oblikovanje mladih kot bodočih državljanov. V Sloveniji je državljska vzgoja sestavina formalnega kurikulumu in se poučuje kot poseben predmet (Kodre, 2008). Že nekaj časa poteka raziskovanje okvirov predmeta državljske vzgoje, ki bi presegala nacionalne meje in tako priznala skupno človeškost in zavezo širši, globalni skupnosti. V poudarjanju skupne človeškosti in solidarnosti svetovljanstvo ne poskuša zanikati lokalne ali regionalne identitete, temveč nasprotno, lokalna identiteta ostaja pomembna za svetovljane. Ravno lokalno okolje je tisto, ki omogoča izvajanje državljskosti na dnevni bazi. Solidarnost na globalni ravni ima omejeno vrednost, če nismo pripravljeni in zmožni braniti pravičnosti na lokalni ravni (Osler, 2010). Tu pride v poštev povezovanje političnega koncepta državljanstva z narodom. Moderno državljanstvo mora vključevati ne le pravice in dolžnosti, temveč tudi občutek za tradicijo, skupnost in identiteto (Janmaat in Piattoeva, 2007). Pri tradiciji ni pomembna le njena starost, temveč učinkovitost procesa, s katerim tradicija gradi določena prepričanja, ki pa se jih navadno ne sprašuje, kar lahko povzroči probleme. Ne reproducira se le vsebina in razumevanje tradicije, temveč način oziroma usmerjenost k družbeni akciji. Etnična in kulturna tradicija sta osnovi za nacionalizem, ki učinkovito gradi svoj zgodovinski spomin, vendar ni nobenega dokaza o resničnosti tega spomina (Calhoun, 1993). Hjermova raziskava (1998) sicer ni ugotovila, da bi močnejša usmerjenost k etničnemu kriteriju nacionalne zavesti krepila ksenofobični odnos, nasprotno, na primeru Avstralije in Švedske so ugotovili, da se narodni ponos povezuje z zmanjševanjem tveganja, da posameznik zavzame ksenofobični odnos. Zanimivo pa je, da krepitev prizadevanj za multikulturni pristop ni obrodilo sadov, kjer bi krepili enakost v javni in družbeni sferi, kulturne razlike pa bi zadrževali v zasebnem življenju. Nekateri

menijo, da multikulturalizem, kot se izvaja, v resnici le poudarja pogled na manjšine kot manjvredne, saj se morajo tu pravice zanje vsiliti v družbo z zakonom.

2.1.4 Državljska vzgoja v predšolskem obdobju

Raziskovalci tudi sami opažajo, kako malo poudarka se daje na raziskovanju otroških pogledov na pripadnost skupini in vključenost, ki so nujne sestavine narodne zavesti. A samo glas o vključenosti in pripadnosti ni dovolj, potrebna so dejanja (Nutbrown in Clough, 2009).

Otroke je potrebno prepoznati kot socialni dejavnik vse od začetka njihovega življenja in skrbeti, da se aktivno vključujejo v skupnost, kjer oblikujejo odnose z vrstniki in odraslimi. V oblikovanju teh odnosov začena malček uporabljati lastne pravice – se pogajati, sooblikovati deljene aktivnosti z drugimi, reševati konflikte, se držati dogovorov in sprejemati odgovornost zase in druge. Pri otrokovem razumevanju državljskosti so ključne vrednote, kot so poštenost, empatija, spoštovanje in socialna pravičnost, ki pospešujejo razvoj občutka pripadnosti skupnosti.

Že otroci starosti 1–3 leta živijo državljskost preko majhnih dejanj, ki so vključena v njihove dnevne aktivnosti, in so lahko povsem spontan odziv na dogodke ali socialne interakcije. Te so pogosto prosocialne, kot je pomoč ali izražanje skrbi za druge (Ryder in Van Krieken Robson, 2023). Tudi vizija Dahlberga idr. (2013) pri otrocih v zgodnjem otroštvu prikazuje podlago oblikovanja demokratičnih odnosov z drugimi otroci in odraslimi, v katerih otroci polno sodelujejo. Takšen pristop naj bi krepil vrednote zaupanja, sodelovanja in solidarnosti, ki so ključne za oblikovanje državljskosti mladih otrok. Pri tem razvijajo tudi kognitivne, socialne, čustvene in komunikacijske veščine, s katerimi izražajo pomoč, skrb, sodelovanje in empatijo (Ryder, Van Krieken Robson, 2023).

Sposobnost razlikovanja med različnimi etničnimi skupinami otroci razvijejo med tretjim in petim letom starosti. Do petega leta oblikujejo lastno identiteto in gradijo na socialnih veščinah. Do te starosti ozavešajo svoj spol, etničnost in tudi lastne primanjkljaje. Postopoma ugotovijo, v čem so si podobni in v čem se razlikujejo od drugih, prav tako pa so pozorni na lastno počutje ob teh razlikah. Zato je pomembno, da jih naučimo razlike dojemati v pozitivni luči (Nutbrown in Clough, 2009). Če otroke ne silimo v dihotomne izbire znotraj in zunaj lastne identifikacijske skupine, težijo k pozitivnemu ovrednotenju tako svoje skupine kot ljudi zunaj nje. Starejše raziskave so namreč pretiravale s prisilnimi dihotomnimi izbirami, s čimer se je ustvaril napačen vtis, da otroci gojijo negativna čustva do pripadnikov izven njihove lastne skupine. Tudi pozitivna samopodoba se gradi tako, da se lastno skupino ovrednoti kot dobro, saj sem kot član te skupine samodejno dober tudi sam (Kowalski, 2007).

Pozitivna čustva do svoje skupine se razvijejo zgodaj, medtem, ko se odnos do etničnih pripadnikov zunaj svoje skupine ne oblikuje jasno vse, dokler otrok ne vstopi v srednje otroštvo ali celo kasneje. Zato od otrok v predšolskem obdobju težko pričakujemo, da bodo 'materiali', ki jih uporabljamo za krepitev pozitivnega odnosa znotraj skupine, delovali tudi za krepitev pozitivnega odnosa do pripadnikov zunaj naše skupine. Otrokova pozornost v predšolskem obdobju je namreč usmerjena v njegovo lastno skupino, ne izven nje (Kowalski, 2007).

Pomembno je, da vzgojitelji ne pritiskajo in ne silijo otrok pri vzgoji državljskosti, saj je potreben čas, da otroci samodejno izrazijo vrednote, ki so del državljskosti. Ti izrazi vrednot (poštenje, skrb, spoštovanje, empatija) so vključeni v vsakodnevno življenje zgodnjega otroštva in so vidne v otrokovih dejanjih. Včasih pa prihaja do medsebojnih konfliktov vrednot, ki pa predstavljajo učne priložnosti, kako izvajati demokracijo in solidarnost – izkustveno učenje v vsakodnevni praksi (Ryder in Van Krieken Robson, 2023). Raziskovalka Li (2015) opisuje, kako se otrokom zagotavlja vsakodnevna praksa gojenja in izražanja narodne zavesti ter ponosa na Kitajskem. Skozi vrsto nacionalnih aktivnosti, kot so telesna aktivnost, spoznavanje narodnega izvora, odnos do dela, refleksija o ponovnem vzponu naroda, se otroci učijo o lastni narodni kulturi, običajih in navadah. Z njimi krepijo lastno identiteto, občutek narodnega ponosa in narodne povezanosti. Vsebine teh aktivnosti vključujejo dejanja na podlagi vrednot, kot so spoštovanje do starejših, spodbujanje mladih, strpnost, dobronamernost, ponižnost, spoštovanje in pomoč drugim.

Nutbrown in Clough (2009) sta prišla do nekaterih sklepov, ki zadevajo vpeljevanje državljanske vzgoje v predšolsko obdobje. Naprej se moramo učitelji in vzgojitelji sami spoznati z otroškimi pogledi na vključenost in pripadnost. Slišati moramo njihov glas. Najpomembnejša izziva, ki ju mora kurikulum v zgodnjem otroštvu nasloviti, sta razvoj identitete in samopodobe. Šele z uspešnim preseganjem teh izzivov bodo otroci izkusili občutek vključenosti in pripadnosti v svojem okolju. Stroka jim v svojem kurikulumu mora nuditi okoliščine, v katerih se otrok počuti cenjenega ter mu omogočiti, da prispeva svoje ideje in se zaveda, da je njegov prispevek cenjen in pomemben.

Šele, ko bomo uspešno upoštevali te smernice v ravnanju z otroki, se lahko začne uspešno delo na krepitvi narodne identitete, zavesti in ponosa. Potem se bo dvignila tudi verjetnost, da bo otrok dojemljiv za narodno tradicijo in jo bo videl kot neizbrisen del lastne identitete, čeprav narodno zavest prihodnjih rodov vedno bolj ogroža trend globalizacije in modernizacije. Izziv, kako ohraniti raznolikost nacionalne kulture in ohraniti ravnovesje s pritiski globalizacije, postaja vedno izrazitejši, zato je potrebno, da nanj odgovorimo z enako mero zavzetosti in moči, kot sam pritiska na našo narodno zavest in nujno oblikovanja nadnacionalne pripadnosti.

2.1.5 Hipoteze

V raziskavi smo zajeli populacijo dijakov smeri predšolska vzgoja na Srednji šoli Izola.

Kot smo navedli že v uvodu, se sposobnost razumevanja in dojemanja narodne identitete razvija skozi čas (Kowalski, 2007). Čeprav so opisovali predvsem obdobje starosti od treh do petih let, je narodna zavednost abstrakten koncept, za katero je potreben temeljit razvoj sposobnosti abstraktnega in formalno-logičnega mišljenja, kar poteka skozi čas pubertete. Pričakujem, da se zato tudi pri dijakih zavedanje pomembnosti narodne identitete in njene vzgoje pri predšolskih otrocih krepi skozi čas njihovega srednješolskega izobraževanja.

- *Hipoteza 1:* Višji letniki dijakov predšolske vzgoje bodo izkazovali višjo stopnjo zavedanja pomembnosti narodne zavesti in njene vzgoje pri predšolskih otrocih glede na nižje letnike dijakov.

474

V Srednji šoli Izola, na smeri predšolske vzgoje, v 3. letniku izobraževalnega programa poteka predmet Državljska vzgoja. V okviru tega predmeta se dijaki spoznavaajo z vsebinami demokracije, dela državnih institucij in tako krepijo občutek medsebojne povezanosti v narod in pomembnosti skrbi za uspešno delovanje družbe. Raziskava je bila opravljena ob koncu šolskega leta, ko so dijaki 3. letnika že opravili predmet državljanske vzgoje. Sklepam, da je zato razlika v dojemanju pomembnosti razvoja narodne zavesti najvišja ravno v primerjavi med dijaki 2. in 3. letnikom programa.

- *Hipoteza 2:* Razlika v dojemanju pomembnosti narodne zavesti in njene vzgoje bo višja v primerjavi dijakov med 2. in 3. letnikom programa predšolske vzgoje kot v primerjavah med 1. in 2. ter 3. in 4. letnikom, pri čemer bodo dijaki 3. letnika izkazovali pomembno višje dožemanje pomembnosti narodne zavesti in njene vzgoje glede na 2. letnik programa.

Pozornost politike in tudi znanstveno raziskovalne panoge se je na pomembnost zaščite in razvoja narodne zavesti pri otrocih usmerila šele pred kratkim, zato sadov njenih prizadevanj verjetno še ni moč občutiti v veliki meri. Predpostavljamo, da tudi dijaki, ki jim je narodna zavest pomembna in si jo želijo razvijati pri predšolskih otrocih, teh prizadevanj še ne občutijo in menijo, da je vzgojno-izobraževalni sistem v tej smeri premalo aktiven.

- *Hipoteza 3:* Dijaki, ki imajo bolj razvit občutek narodne zavesti in jo želijo razvijati pri predšolskih otrocih, v večji meri menijo, da sistem vzgoje (tako vzgojno-izobraževalni sistem, kot starši) premalo vplaga v področje razvoja narodne zavesti.

Ljudje, ki občutek narodne zavesti in ohranjanje narodne tradicije vidijo kot vrednoto, si želijo to zavedanje in običaje, ki ga ohranjajo, prenašati na potomce. Sklepamo lahko, da bi to lahko veljalo tudi za dijake, torej dijaki z močnejše razvitim občutkom narodne zavesti vidijo tudi vzgojo narodne zavesti pri predšolskih otrocih kot pomembnejšo nalogo od dijakov, ki občutka narodne zavesti ne izražajo v tako veliki meri.

- *Hipoteza 4:* Postavke, ki odražajo pomembnost osebnega dojemanja narodne identitete, bodo pozitivno korelirale s postavkami, ki odražajo pomembnost izgrajevanja narodne zavesti pri predšolskih otrocih in postavkami, ki odražajo lastno prizadevanje za izgradnjo narodne zavesti pri predšolskih otrocih.

2.2 Metoda

2.2.1 Udeleženci

V raziskavi so sodelovali dijaki smeri predšolska vzgoja na Srednji šoli Izola. V raziskavo so bili vključeni vsi štirje letniki programa. V 1. letniku je sodelovalo 22 dijakov (21 deklet in 1 fant), v 2. letniku je sodelovalo 23 dijakov (20 deklet, 2 fanta in 1 brez podatka), v 3. letniku je sodelovalo 25 dijakov (24 deklet in 1 fant) ter v 4. letniku 15 dijakov (14 deklet in 1 fant). Razpon starosti dijakov je od 15 do 19 let.

2.2.2 Pripomočki

Kot pripomoček smo uporabili vprašalnik lastne izdelave (Priloga 1). Z izjemo postavk z demografskimi podatki se vse ostale postavke ocenjujejo na 5-stopenjski ocenjevalni lestvici. Vprašalnik je razdeljen na pet delov. Prvi del zajema demografske podatke (starost, spol, letnik programa in narodnost: slovenska/tuja). Drugi del je namenjen ocenjevanju osebnega dojemanja narodne identitete, katerega sestavlja osem postavk. Tretji del je namenjen pomembnosti izgrajevanja narodne pripadnosti pri predšolskih otrocih in vsebuje pet postavk. Četrty del s tremi postavkami obravnava vzgojno-izobraževalni sistem in narodno pripadnost. Zadnji del s petimi postavkami obravnava osebna mnenja in predloge glede različnih področij krepitve narodne pripadnosti in lastno pripravljenost sodelovati na tem področju.

2.2.3 Postopek

Vprašalnik je bil pri dijakih apliciran v drugi polovici maja med urami pouka v obliki papir/svinčnik. Dijaki 4. letnika predšolske vzgoje v času aplikacije vprašalnika niso več imeli obveznega pouka, temveč le še priprave na maturo, ki pa so bile slabo obiskane. Zato smo jih prosili, če lahko vprašalnike izpolnijo elektronsko in jih izpolnjene vrnejo po mailu. Uspešnost te metode je bila po večkratnih pozivih približno polovična, saj smo dobili vrnjenih le 15 izpolnjenih vprašalnikov. Po pregledu izpolnjenih vprašalnikov smo ugotovili, da precejšen delež dijakov pri demografskih podatkih ni označile izvora svoje narodnosti. Zaradi negotovosti glede njihove narodne opredelitve in res nizkega števila dijakov, ki so izbrali tujo narodno opredelitev, nismo izvedli nobene hipoteze, ki bi primerjala dijake v narodni ozaveščenosti med slovenskimi in tujimi dijaki.

Pri obdelavi podatkov smo uporabili statistični program SPSS. Zaradi boljše preglednosti rezultatov in prostorske omejenosti smo pri statističnem preverjanju hipotez uporabili le tiste postavke vprašalnika, ki najbolj odgovarjajo zahtevam postavljenih hipotez.

2.3 Rezultati

Pri preverjanju prve in druge hipoteze bomo uporabili opisno statistiko najbolj reprezentativne postavke, ki predstavlja pomembnost ozaveščenosti narodne identitete pri dijakih, in postavke, ki najbolj predstavlja njihovo dojemanje pomembnosti, da tudi predšolski otroci razvijajo svojo narodno identiteto. Prva postavka na vprašalniku se je glasila »Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?«, druga pa »Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?«. Obe postavki se ocenjujeta na 5-stopenjski ocenjevalni lestvici (1- sploh ni pomembno, 5 – zelo pomembno).

Tabela 1: Opisna statistika uporabljenih postavk za vsak letnik programa predšolske vzgoje.

Postavka	Letnik programa	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?	1.	3,55	.215
	2.	3,70	.193
	3.	3,88	.194
	4.	4,21	.214
Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?	1.	4,27	.164
	2.	4,74	.113
	3.	4,40	.141
	4.	4,50	.174

Pri postavki »Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?« lahko opazimo trend naraščanja aritmetične sredine od prvega letnika do zadnjega letnika programa predšolske vzgoje. Pri drugi postavki opazimo najnižjo vrednost v prvem letniku, najvišjo pa v drugem letniku, nato upad v tretjem in ponovno porast v četrtem. Preverili smo še statistično pomembnost opisanih razlik med letniki v teh postavkah. Naprej smo preverili normalnost porazdelitve rezultatov po posameznih letnikih pri obeh postavkah. Ugotovili smo, da se rezultati z izjemo postavke lastne narodne identitete pri prvih letnikih ne porazdeljujejo normalno, zato smo v vseh primerih izračuna statistične pomembnosti razlik med letniki programa v obeh postavkah namesto parametrične analize variance uporabili neparametrični Kruskal-Wallisov test enosmerne analize variance.

V prvi hipotezi smo predpostavili naraščajoč trend zavedanja pomembnosti lastne narodne identitete in pomembnosti vzgoje narodne identitete pri predšolskih otrocih od 1. letnika dalje vse do 4. letnika programa predšolske vzgoje. Poglejmo si primerjave razlik med posameznimi letniki programa pri obeh postavkah in statistično pomembnost teh razlik.

476

Tabela 2: Primerjava razlik v aritmetičnih sredinah obeh postavk med 1. in 2. letnikom programa.

Postavka	Letnik programa	Rang aritmetične sredine	Statistična pomembnost
Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?	1.	22,14	.645
	2.	23,83	
Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?	1.	19,05	.022
	2.	26,78	

V tabeli 2 vidimo, da razlika med 1. in 2. letnikom programa na postavki »Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?« ni pomembna. Pri postavki »Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?« pa opazimo statistično pomembno razliko v rang aritmetične sredine na nivoju statistične pomembnosti $p < 0,05$.

Tabela 3: Primerjava razlik v aritmetičnih sredinah obeh postavk med 2. in 3. letnikom programa.

Postavka	Letnik programa	Rang aritmetične sredine	Statistična pomembnost
Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?	2.	23,39	.582
	3.	25,52	
Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?	2.	27,85	.059
	3.	21,42	

V tabeli 3 lahko opazimo, da razlika med 2. in 3. letnikom programa na postavki »Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?« ni statistično pomembna. Prav tako se ni izkazala za statistično pomembno

razlika pri postavki »Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?«. Ta razlika pa je zelo blizu statistični pomembnosti, pri čemer se opazi trend, v katerem dijaki 2. letnika izražajo višjo pomembnost spoznavanja narodne identitete pri predšolskih otrocih kot dijaki 3. letnika.

Tabela 4: Primerjava razlik v aritmetičnih sredinah obeh postavk med 3. in 4. letnikom programa.

Postavka	Letnik programa	Rang aritmetične sredine	Statistična pomembnost
Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?	3.	19,12	.308
	4.	22,80	
Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?	3.	19,52	.694
	4.	20,86	

V tabeli 4 lahko razberemo, da pri nobeni postavki ne opazimo statistično pomembnih razlik med 3. in 4. letnikom programa.

Z zgoraj prikazanimi rezultati lahko ovržemo prvo hipotezo, kjer smo pričakovali naraščajoč trend zavedanja pomembnosti lastne narodne identitete in vzgoje narodne identitete pri predšolskih otrocih od 1. letnika dalje vse do 4. letnika. Prav tako lahko zavrtnemo drugo hipotezo, kjer smo zaradi vpeljave predmeta državljanske vzgoje v 3. letniku programa pričakovali, da se bo glede na 2. letnik tudi zavest o pomembnosti lastne narodne identitete in njene vzgoje pri predšolskih otrocih okrepila opazno bolj, kot se je med 1. in 2. letnikom ali med 3. in 4. letnikom. Rezultati teh pričakovanj niso potrdili.

V tretji hipotezi smo predpostavili, da se dijaki z bolj razvitim zavedanjem lastne narodne identitete in zavedanjem pomembnosti pri grajenju narodne identitete pri predšolskih otrocih v večji meri zavedajo pomanjkljivosti vzgoje narodne zavesti pri otrocih tako na sistemskem izobraževalnem nivoju kot pri izobrazbi v domačem okolju pri starših. Pri preverjanju te hipoteze smo uporabili štiri postavke vprašalnika. Dve smo že spoznali v preverjanju prejšnjih hipotez, torej postavki »Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?« in »Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?«. Drugi dve postavki se nanašata na vzgojo narodne identitete pri otrocih. Prva postavka se glasi »Ali menite, da je izobraževalni sistem dovolj usmerjen v izgrajevanje narodne pripadnosti pri otrocih?« in se meri na 5-stopenjski ocenjevalni lestvici (1 – sploh ne, 5 – zelo), druga pa se glasi »Kako bi ocenili podporo staršev pri izgrajevanju narodne identitete pri njihovih otrocih?«, ki se prav tako ocenjuje na 5-stopenjski ocenjevalni lestvici (1 – zelo slaba, 5 – zelo dobra).

Najprej smo preverili normalnost porazdelitve rezultatov na vseh štirih postavkah in ugotovili, da se rezultati nobene postavke ne porazdeljujejo normalno. Zato pri ocenjevanju koreliranosti postavk med seboj nismo uporabili Pearsonovega korelacijskega koeficienta, temveč Spearmanov rang korelacijski koeficient.

Pri hipotezi 3 smo pričakovali, da se bosta postavki »Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?« in »Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?« negativno povezovali s postavkama »Ali menite, da je izobraževalni sistem dovolj usmerjen v izgrajevanje narodne pripadnosti pri otrocih?« ter »Kako bi ocenili podporo staršev pri izgrajevanju narodne identitete pri njihovih otrocih?«. Iz rezultatov v tabeli 5 lahko vidimo, da nismo odkrili statistično pomembnih povezav med temi postavkami. Dijaki z višjim zavedanjem lastne narodne identitete in pomembnosti vzgoje narodne identitete pri otrocih nakazujejo trend večjega nezadovoljstva s pristopom izobraževalnega sistema k vzgoji narodne identitete, vendar hkrati tudi pozitiven trend zadovoljstva s pristopom staršev. Ti trendi pa so lahko le slučaj ali posledica merske napake, saj se niso izkazali kot statistično pomembni. Zato lahko tretjo hipotezo zavrtnemo.

Tabela 5: Prikaz korelacij med postavkami o podpori vzgoji narodne pripadnosti.

		Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?	Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?	Ali menite, da je izobraževalni sistem dovolj usmerjen v izgrajevanje narodne pripadnosti pri otrocih?	Kako bi ocenili podporo staršev pri izgrajevanju narodne identitete pri njihovih otrocih?
Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?	Korelacijski koeficient	1	.331**	-.099	.192
	Pomembnost		.002	.366	.079
Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?	Korelacijski koeficient	.331**	1	-.135	.119
	Pomembnost	.002		.220	.283
Ali menite, da je izobraževalni sistem dovolj usmerjen v izgrajevanje narodne pripadnosti pri otrocih?	Korelacijski koeficient	-.099	-.135	1	.253*
	Pomembnost	.366	.220		.019
Kako bi ocenili podporo staršev pri izgrajevanju narodne identitete pri njihovih otrocih?	Korelacijski koeficient	.192	.119	.253*	1
	Pomembnost	.079	.283	.019	

* Korelacija je pomembna na nivoju 0,05.

** Korelacija je pomembna na nivoju 0,01.

V četrti hipotezi smo predvidevali, da so dijaki, ki izražajo višjo stopnjo lastne narodne zavesti in pomembnosti vzgoje narodne zavesti pri predšolskih otrocih tudi bolj pripravljeni za prizadevno sodelovanje vzgoje narodne zavesti pri otrocih, ko bodo zaposleni v vrtcih. Poleg že poznanih postavk »Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?« in »Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?« smo pri preverjanju zadnje hipoteze uporabili še postavki »Kako bi ocenili svojo pripravljenost za vključevanje narodnozavednih vsebin v vzgojno delo?« in »Kako močno bi si prizadevali pri vzgajanju predšolskih otrok v narodno zavedne ljudi?« Ker se postavke ne porazdeljujejo normalno, smo tudi tu v izračunu korelacij med njimi uporabili neparametrični test Spearmanov rang korelacijski koeficient.

Iz tabele 6 lahko razberemo, da vse postavke med seboj statistično pomembno korelirajo. To pomeni, da se dijaki, ki imajo bolj razvito lastno narodno identiteto, bolj zavedajo pomembnosti vzgoje narodne zavesti pri otrocih in so tudi pripravljeni vložiti več prizadevanj v to smer. Tako lahko četrto hipotezo v celoti potrdimo.

Tabela 6: Prikaz korelacij med postavkami o pripravljenosti na sodelovanje pri vzgoji narodne pripadnosti.

		Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?	Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?	Kako bi ocenili svojo pripravljenost za vključevanje narodnozavednih vsebin v vzgojno delo?	Kako močno bi si prizadevali pri vzgajanju predšolskih otrok v narodno zavedne ljudi?
Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?	Korelacijski koeficient	1	.331**	.317**	.453**
	Pomembnost		.002	.003	<.001
Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?	Korelacijski koeficient	.331**	1	.295**	.243*
	Pomembnost	.002		.006	.026
Kako bi ocenili svojo pripravljenost za vključevanje narodnozavednih vsebin v vzgojno delo?	Korelacijski koeficient	.317**	.295**	1	.341**
	Pomembnost	.003	.006		.001
Kako močno bi si prizadevali pri vzgajanju predšolskih otrok v narodno zavedne ljudi?	Korelacijski koeficient	.453**	.243*	.341**	1
	Pomembnost	<.001	.026	.001	

* Korelacija je pomembna na nivoju 0,05.

** Korelacija je pomembna na nivoju 0,01.

2.4 Interpretacija

Koncept narodne identitete se v času odraščanja otrok in mladostnikov razvija. Kot smo opazili v populaciji dijakov predšolske vzgoje Srednje šole Izola, lahko pri postavki zavedanja pomembnosti lastne narodne identitete opazimo naraščajoč trend, vendar razkorak med posameznimi letniki ni dovolj velik, da bi bil lahko statistično pomemben in je lahko plod slučajne napake merjenja ali posledica premajhnega vzorca. Pomembno razliko pa opazimo pri postavki »Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?« pri primerjavi dijakov 1. in 2. letnika programa, kjer dijaki 2. letnika prisodijo višjo pomembnost vsebini te postavke kot dijaki 1. letnikov. Pri vseh ostalih primerjavah dijakov pomembnih razlik nismo opazili kljub večinoma naraščajočim trendom pri obeh postavkah. Razlog, zakaj statistično pomembnih razlik nismo zaznali, bi najverjetneje pripisal zelo majhnim vzorcem vsakega od letnikov, saj so bili vzorci veliki med 15 in 25 dijakov. Namreč, program predšolske vzgoje na Srednji šoli Izola obiskuje le po en oddelek v vsakem letniku in kaj dosti več dijakov ne premore. Izjema, kot smo omenili v metodi, je le v 4. letniku, kjer nekateri dijaki niso vrnili izpolnjenih vprašalnikov kljub večkratnim pozivom. Kowalski (2007) je omenjal, da se pri otrocih odnos do lastne in drugih etničnih skupin do vstopa v srednje otroštvo ne oblikuje jasno. Ta podatek lahko nakazuje, da je odnos do lastne in drugih etničnih skupin in s tem lastna narodna zavest do vstopa v srednjo šolo že tako močno oblikovana, da do večjih in pomembnejših sprememb v času srednjega šolanja več ne pride.

V drugi hipotezi smo predpostavljali, da bo največja razlika v presoji pomembnosti tako postavke o zavedanju pomembnosti lastne narodne identitete, kot tudi postavke o pomembnosti vzgoje narodne zavednosti pri predšolskih otrocih nastala med ocenami 2. in 3. letnika dijakov programa. Verjetnost, da bo nastala ta razlika, smo pripisali predmetu aktivno državljanstvo, ki se je izvajal v 3. letniku programa predšolske vzgoje. Hipoteze nismo uspeli potrditi, statistično pomembnih razlik pri nobeni postavki ni bilo, je pa za skorajšnje presenečenje poskrbela postavka o pomembnosti vzgoje narodne zavesti pri predšolskih otrocih. Tu se je opazila precejšnja razlika med letnikoma o zavedanju te pomembnosti, a postavko so v povprečju višje ocenili dijaki 2. letnika. Očitnih razlogov, zakaj bi do tega lahko prišlo, ne vidimo. Videti je, kot da predmet aktivno državljanstvo nima velikega vpliva pri krepitevi zavesti o pomembnosti narodne zavesti pri dijakih. Morda pa z vsebinami

multikulturalnosti in sprejemanja drugačnosti celo spodbuja k odprtosti nadnacionalni miselnosti, kjer se tematika narodne zavesti morda premalo poudari. To bi bilo v skladu z ugotovitvami Osley in Starkey (2005), ki menita, da ima precej držav še vedno težave pri opredeljevanju lastne narodnostne identitete in posledično tudi pri vzgoji nadnacionalne državljanske drže. Predvidevamo pa, da je težava predvsem v populaciji dijakov, saj je število dijakov res nizko, populacija pa je precej specifična, omejena le na eno šolo na slovenski Obali, ki je že samo po sebi precej specifično, multikulturno in odprto okolje. Predvidevam, da naši udeleženci niso reprezentativen vzorec, ki bi ga lahko posplošili na vse dijake predšolske vzgoje v Sloveniji.

Pri tretji hipotezi smo preverjali povezanost že omenjenih postavk zavedanja pomembnosti lastne narodne zavesti in pomembnosti njene vzgoje pri predšolskih otrocih s postavkami, ki se nanašajo na dojemanje vloge izobraževalnega sistema in staršev pri razvoju narodne zavesti pri predšolskih otrocih. Predvidevali smo, da bodo dijaki z bolj izraženo pomembnostjo postavk o lastni narodni zavesti in pomembnosti njene vzgoje pri otrocih bolj kritični do aktivnosti izobraževalnega sistema in staršev pri vzgoji narodne zavesti pri otrocih. Trend kritičnosti do izobraževalnega sistema se je sicer nakazal, saj so te postavke korelirale negativno, a ne dovolj, da bi se ta negativna korelacija izkazala kot statistično pomembna. Razlog morda lahko poiščemo v manjšem, morda nezadostnem zavedanju dijakov, da je šola, in z njo celoten izobraževalni sistem, lahko pomemben dejavnik pri vzgoji narodne zavesti pri otrocih in bi to vlogo izobraževalnega sistema morali bolje podpreti. Nasprotno od pričakovanj pa se je pri dijakih z bolj izraženo narodno zavestjo izkazala celo rahla pozitivna povezava s starševsko vzgojo narodne zavesti, čeprav tudi nismo uspeli potrditi statistične pomembnosti. Videti je, da dijaki vseeno prepoznajo prizadevanja staršev, da otrokom vzgajajo narodno zavest, čeprav tudi tega ne opazijo v veliki meri.

Četrto hipotezo smo uspeli v celoti potrditi, saj smo ugotovili, da dijaki z višjo izraženostjo zavedanja pomembnosti lastne narodne zavesti in njene vzgoje pri predšolskih otroci odražajo tudi višjo stopnjo pripravljenosti in prizadevanja, da z različnimi dejavnostmi spodbujajo razvoj narodne zavesti pri predšolskih otrocih. Tudi Nutbrown in Clough (2009) sta v svojih raziskavah poudarjala predvsem ustvarjanje okolja, ki omogoča otrokom prosocialno vedenje, ki je potrebno, da se pri njih vzbudi državljanska drža in posledično razvoj zavesti o pripadnosti določeni (narodnostni) skupini. Ti rezultati kažejo, da so vzgojitelji, ki so sami vzgojeni v ljudi z močno narodno zavestjo, tudi bolj pripravljeni prispevati k razvoju narodne zavesti pri otrocih.

Pri izvajanju raziskave smo naleteli na določene omejitve, ki so v večji ali manjši meri prispevale k predstavljenim rezultatom. Kot zelo pomembno omejitev bi izpostavili nizko število udeležencev, ki so sodelovali v raziskavi. Ta pomanjkljivost se je še posebej izrazila v medskupinskih primerjavah, kjer je bilo število udeležencev v posameznih skupinah precej nizko, zato se razlike med skupinami niso mogle jasneje izraziti. Tudi omejenost na udeležence iz ene srednje šole predstavlja precejšnjo omejitev, saj je specifičnost lokacije (slovenska obala) in posledično udeležencev takšna, da rezultatov ne moremo posploševati na celotno populacijo dijakov predšolske vzgoje v Sloveniji. Zato bi za nadaljnje raziskovanje predlagali vključitev večjega števila šol s programom predšolske vzgoje iz različnih regij Slovenije in tako tudi višjim številom udeležencev, kjer bi se medskupinske razlike lahko jasneje izrazile, hkrati pa bi nevtralizirali specifične značilnosti le enega okolja. Kot pomanjkljivost bi izpostavili tudi zelo nizko število dijakov, ki so se opredelili kot dijaki tuje narodnostne identitete, saj bi z večjim številom takšnih dijakov lahko izvajali tudi medskupinske primerjave med dijaki s slovensko narodno identiteto in tujo narodno identiteto. Tako bi lahko ugotovili razlike v dojemanju lastne narodne identitete, če udeleženci živijo v državi z večinskim deležem prebivalcev druge narodnostne identitete. Kot omejitev omenimo še vprašalnik, ki ni bil povsem po meri prilagojen preučevani temi. V kolikor bi ga pripravili in aplicirali po raziskani uvodni tematiki, bi vanj lahko umestili tudi postavke na tematiko aktivnega državljanstva v povezavi z narodno identiteto in postavili hipoteze, ki bi preverjale odnos med državljansko vzgojo in razvojem narodne identitete. Vprašalnik je sicer vseboval tudi druge postavke, vendar bi analiza vseh ostalih postavk pomenila preobsežne rezultate za namen tega članka, hkrati pa ne bi bistveno doprinesli k ugotovitvam, ki jih tu predstavljamo. Nazadnje naj omenimo še omejenost s strokovno in znanstveno raziskovalno literaturo na temo vzgoje narodne zavesti, saj kljub precejšnjim prizadevanjem nismo uspeli najti zadovoljujočega nabora relevantnih raziskav, ki bi predstavljale trden temelj naši raziskavi.

3 Zaključek

Raziskava kaže, da je vzgoja narodne zavesti dijakom predšolske vzgoje precej pomembno področje. Kljub mladosti in nenehni izpostavljenosti sodobni tehnologiji jih globalizacijski trendi še niso prevzeli v takšni meri, da bi jim narodna zavest postala nepomembna ali celo nepotrebno in prisiljeno breme. Morda pa je ravno globalizacijski pritisk po multikulturni držbi tisti, zaradi katerega narodno zavest izpostavljajo kot pomembno protiutež v procesu oblikovanja lastne identitete. Da bo protiutež narodne zavesti učinkovita, pa bo njen razvoj potrebno v procesu vzgoje urediti na sistemskem nivoju.

4 Viri in literatura

- Anderson, Benedict (1983): *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: New Left Books.
- Calhoun, Craig (1993): Nationalism and ethnicity. *Annu. Rev. Sociol* 19, 211–239.
- Hjerm, Mikael (1998): National identities, national pride and xenophobia: A comparisson of four Western countries. *Acta Sociologica*, 41, 335–347.
- Hroch, Miroslav (1992): From National Movement to Nation. *Annual colloquium series: nationalism, nation-states, and violence*. North Campus Facility UCLA.
- Janmaat, Jan Germen; Piattoeva, Nelli (2007): Citizenship education in Ukraine and Russia: reconciling nation-building and active citizenship. *Comparative Education*, 43(4), 527–552. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/03050060701611920>.
- Kaufmann, Eric; Zimmer, Oliver (2004): 'Dominant ethnicity' and the 'ethnic-civic' dichotomy in the work of A. D. Smith. *Nations and Nationalism*, 10, 63–78.
- Kodre, Petra (2008): *Vzgoja za krepitev zavesti o narodni pripadnosti pri pouku književnosti v 20. stoletju*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Kowalski, Kurt (2007): The development of social identity and intergroup attitudes in young children. V Olivia Saracho in Bernard Spodek (ur.): *Contemporary Perspectives on Social Learning in Early Childhood Education*. 49–80. Information Age Publishing Inc.
- Li, Li (2015): *Study on Influence on National Identity Sense of Preschool Children by Traditional National Sports*. International Conference on Economics, Management, Law and Education (EMLE 2015).
- McCowan, Tristan (2004): Conformity and the questioning of authority in the citizenship education debates. *Educate*, 4(2), 19–32.
- Meeus, Joke; Duriez, Bart; Vanbeselaere, Norbert; Boen, Filip (2010): The role of national identity representation in the relation between in-group identification and out-group derogation: Ethnic versus civic representation. *British Journal of Social Psychology*, 49(2), 305–320. Dostopno na: <https://doi.org/10.1348/014466609X451455>.
- Nutbrown, Cathy; Clough, Peter (2009): Citizenship and inclusion in the early years: understanding and responding to children's perspectives on 'belonging'. *International Journal of Early Years Education*, Vol. 17(3). 191–206.
- Osler, Audrey (2011): Teacher interpretations of citizenship education: national identity, cosmopolitan ideals, and political realities. *Journal of Curriculum Studies*, 43(1), 1–24. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/00220272.2010.503245>.
- Osler, Audrey; Starkey, Hugh (2005): Changing citizenship: democracy and inclusion in education. *London Review of Education*. Vol. 6(1). 87–98.

Ryder, Gemma M.; van Krieken Robson, Jennifer (2023): Young children as citizens: Learning from practice in the early childhood setting. *Journal of Childhood, Education & Society*, 4(2), 114–123. Dostopno na: <https://doi.org/10.37291/2717638X.202342263>.

5 Priloga 1: Vprašalnik

1. Demografski podatki:

- Starost: ____
- Spol: ____
- Letnik: ____
- Narodnost: slovenska / tuja

2. Osebno dožemanje narodne identitete:

- Kako pomembna je za vas vaša lastna narodna identiteta?
(1 – sploh ni pomembno, 5 – zelo pomembno):
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako pogosto se ukvarjate z dejavnostmi, ki krepijo vašo narodno identiteto?
(1 – nikoli, 5 – zelo pogosto)
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako močno se čutite povezani s svojo narodno identiteto?
(1 – sploh nisem povezan, 5 – zelo močno povezan)
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako ponosni ste na svojo narodno identiteto (npr. da ste Slovenec/Slovenka)?
(1 – sploh ne, 5 – zelo močno)
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako radi imate državo, katere državljan/ka ste? (1 – sploh ne, 5 – zelo)
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako pomembno se vam zdi, da obdržite narodno identiteto?
(1 – sploh ni pomembno, 5 – zelo pomembno)
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako močno bi vas prizadelo, če bi izgubili narodno identiteto in se od preostalih ljudi ne bi več ločili po narodnosti? (1 – sploh ne, 5 – zelo močno)
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Če se vaša narodna identiteta razlikuje od državljanstva in države, v kateri bivate, kako močno to vpliva na vašo narodno zavest? (1 – sploh ne vpliva, 5 – zelo močno vpliva)
1 - 2 - 3 - 4 - 5

3. Pomembnost izgrajevanja narodne pripadnosti pri predšolskih otrocih (1 – sploh ni pomembno, 5 – zelo pomembno):

- Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo svojo narodno identiteto?
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako pomembno se vam zdi vključevanje tradicionalnih običajev v predšolsko vzgojo?
1 - 2 - 3 - 4 - 5

- Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo zgodovino svoje države?
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci spoznajo narodne pesmi in ples?
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako pomembno se vam zdi, da se predšolski otroci učijo o narodnih simbolih (zastava, grb, himna)?
1 - 2 - 3 - 4 - 5

4. Izobraževalni sistem in narodna pripadnost:

- Ali menite, da je izobraževalni sistem dovolj usmerjen v izgrajevanje narodne pripadnosti pri otrocih? (1 – sploh ne, 5 – zelo)
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako pomembno se vam zdi, da predšolski vzgojitelji vključujejo kulturne dejavnosti (ples, glasba, zgodovina) v izobraževalni program (1 – sploh ni pomembno, 5 – zelo pomembno):
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako bi ocenili podporo staršev pri izgrajevanju narodne identitete pri njihovih otrocih? (1 – zelo slaba, 5 – zelo dobra)
1 - 2 - 3 - 4 - 5

5. Osebna mnenja in predlogi:

- Kako pomembno se vam zdi ohranjanje jezika kot dela narodne identitete pri predšolskih otrocih (1 – sploh ni pomembno, 5 – zelo pomembno):
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako pomembno se vam zdi spodbujanje narodne pripadnosti skozi družinske vrednote in tradicije? (1 – sploh ni pomembno, 5 – zelo pomembno):
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako pomembno se vam zdi, da predšolski otroci sodelujejo na kulturnih prireditvah (npr. praznovanja, festivali) (1 – sploh ni pomembno, 5 – zelo pomembno):
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako bi ocenili svojo pripravljenost za vključevanje narodnozavednih vsebin v vzgojno delo? (1 – sploh nisem pripravljen, 5 – zelo sem pripravljen)
1 - 2 - 3 - 4 - 5
- Kako močno bi si prizadevali pri vzgajanju predšolskih otrok v narodno zavedne ljudi? (1 – sploh ne, 5 – zelo)
1 - 2 - 3 - 4 - 5

DOMOLJUBJE IN TADEJ POGAČAR

PATRIOTISM AND TADEJ POGAČAR

Klara Zidanšek Otrin (klara.otrin@stanislav.si), Zavod sv. Stanislava, Škofijska klasična gimnazija.

Slovenija

Povzetek

V prispevku sem predstavila pripravo in izvedbo dveh šolskih proslav – razredne in šolske – v času covidnih ukrepov. Ker smo se pripravljali na praznovanje dneva samostojnosti in enotnosti, smo želeli posebej spodbuditi zavedanje ponosa na svoje korenine in domoljubje. Vsak razred je pred novim letom zase pripravil razredno proslavo in prav vsi udeleženci so bili kljub na koncu z rezultatom zadovoljni. Pri tem je pomembno poudariti, da so sodelovali vsi učenci. Vrhunec »učne ure« domoljubja je bil prihod v šolo domačina in nekdanjega učenca naše šole Tadeja Pogačarja, na katerega smo se dobro pripravili. Pogovor z najboljšim kolesarjem na svetu in njegovo zaročenko je ob podoživljanju njegovih osnovnošolskih let in sedanjih dosežkov v učencih zbudilo neverjeten ponos in navdušenje. Dobili so sporočilo, da iz čisto vsakega okolja, seveda ob lastnem trudu, lahko zraste nekaj vrednega, lepega, sposobnega, vrhunskega, nekaj na kar/kogar smo lahko upravičeno ponosni.

Abstract

In the contribution, I presented the preparation and implementation of two school celebrations - class and school - during the period of covid measures. As we were preparing to celebrate the Day of Independence and Unity Day, we wanted to specifically encourage awareness of pride in our roots and patriotism. Before the end of the year, each class prepared a celebration on the occasion of Independence and Unity Day. All the participants were satisfied with the final result. We put the cherry on top of the cake by inviting the local celebrity and the best cyclist in the world, Tadej Pogačar. The message conveyed to the students was that just about any environment can provide someone or something valuable, beautiful, and capable that we can all be justifiably proud of. There is only one homeland.

Ključne besede: domoljubje, ponos, proslava ob dnevu samostojnosti in enotnosti, učenci, Tadej Pogačar.

Keywords: patriotism, pride, a celebration of Independence and Unity Day, pupils, Tadej Pogačar.

1 Uvod

Zakaj ob slovenskih državnih praznikih visi tako malo slovenskih zastav? Zakaj raje beremo angleško kot slovensko leposlovje? Zakaj je tuje boljše in kvalitetnejše? Zakaj nam je včasih celo nerodno, da smo Slovenci? Ali delitev na Pogačarjeve in Rogličeve navijače res spodbuja narodno zavest? Taka in podobna vprašanja se mi porajajo vedno znova, ko se pri pouku znajdem pred dejstvom, da je domoljubje pri nas nekaj, kar je vse prevečkrat omejeno zgolj na domačo vzgojo, v šoli pa jo v imenu strpnosti do priseljencev kar malo odrivamo. Sama sem odločno za pouk domoljubja – ni potrebno, da gre za poseben predmet – ampak vsak učenec, dijak slovenske šole bi moral znotraj vsebin pri različnih predmetih slišati in se pogovarjati tudi o tej nadvse potrebni temi za naš narod.

2 Domoljubje

Vsako leto sem devetošolcem postavila isto vprašanje: *Če bi stali pred dvema trgovinama s popolnoma enako izložbo le z različnim napisom: ena bi imela slovensko ime, druga tuje – v katero bi vstopili?* Iz leta v leto sem dobivala enake odgovore. Večina učencev bi obiskala trgovino s tujim imenom. Ko sem jih spraševala po razlogu, je bil odgovor v slogu: *tuje je bolje*. Ob učenju slovenskih simbolov smo se dotaknili tudi teme, kje so doma ob praznikih izobešali slovensko zastavo. Malo je takih domov. Ko sem enako vprašanje letos postavila v prvem in drugem letniku škofijske klasične gimnazije, bi jih nekaj več vstopilo v trgovino s slovenskim imenom, a še manj kot tretjina. Podobna zgodba se ponovi, ko se pogovarjamo o kvalitetnih knjigah ali filmih. Redko, res redko, kdo izpostavi slovensko delo. Zadnje čase osnovnošolci vse pogosteje berejo angleško leposlovje v originalnem jeziku. Ob tem sploh ne vidijo potrebe po branju slovenske literature, ker »itak ni nobena dobra.« Mislim, da pri tem ni težava v pomanjkanju dobre slovenske knjige, ampak enostavno jo premalo cenimo. Pred časom sem naredila preizkus: povedala sem vsebino sodobnega slovenskega mladinskega romana, a ne do konca. Pri tem nisem razkrila ne naslova ne avtorja. Seveda je učence zanimalo, kako se zgodba zaključí. Prepričani so bili, da kaj tako »dobrega« lahko napiše le tuj avtor. Bili so (ne)prijetno presenečeni, ko sem na tablo napisala slovensko avtorico in naslov. Nekaj učencev je šlo v knjižnico in knjigo z veseljem prebralo do konca. Knjižničarka mi je kasneje povedala, da so spraševali še po kakšni podobni slovenski knjigi.

Kot učiteljica slovenščine imam obilo možnosti, da v pouk umeščam tudi temo domoljubja. Pa ne samo zato, ker mi to predpisuje oziroma omogoča učni načrt, ampak ker sem tudi sama ponosna Slovenka, za kar sem predvsem hvaležna svojim staršem, ki so me vzgajali v vrednotah domoljubja. Med operativnimi cilji predmeta slovenščina, ki sodijo v sklop domoljubnih in državljskih vsebin, je namreč izpostavljeno tudi spoznavanje vloge in položaja slovenskega jezika in njenih govorcev, kamor sodijo:

- oblikovanje in razvijanje zavesti o jeziku, narodu in državi;
- spoznavanje vloge in pomena državnega jezika v RS;
- spoznavanje bistvenih podatkov o začetkih slovenskega jezika;
- spoznavanje vloge znanih Slovencev pri ohranjanju samobitnosti slovenskega jezika (npr. Trubar, Bohorič, Dalmatin, Vodnik, Prešeren, Cankar itn.). (Kukovič in Haček, 2014)

485

Močno se strinjam z besedami predsednika Državnega sveta RS Alojza Kovšce, da kultura, umetnost, jezik predstavljajo obraz naroda, njegov identitetni zapis. Prav zato je naša skupna dolžnost, da se trudimo in gojimo ljubezen do slovenskega jezika, lastne kulture in domovine. (Kovšca, 2019)

Morda kdo meni, da domoljubje ne sodi v šolo. Predvsem ker se domoljubje meša z nacionalizmom. Nacionalizem ima svoj narod za več vreden kot drugi, se povečuje, ostale pa ponižuje. Pri domoljubju pa gre za razumevanje lastnega naroda, njegovih dosežkov in vzpostavitev notranjega zadovoljstva z dejstvom smiselnosti obstoja. To so tiste prvine domoljubja, ki se povezuje z razumevanjem domovine kot bistva tega pojma. (Šenica Pavletič, Pevec, Čekada Zorn in Dobnikar, 2014)

Če želimo, da učenci prevzemajo soodgovornost za življenje v oddelčni skupnosti – kasneje tudi v širši okolici, torej tudi v domovini – ter odgovornost za svoja ravnanja in odločitve, imajo razvit čut za sočloveka, razvite temeljne človeške vrednote, se oblikujejo v zrele, samostojne osebnosti, ki ravna po ponotranjenih etičnih načelih; potem ima zagotovo pri tem vzgoja za domoljubje pomembno mesto. (Ministrstvo za šolstvo in šport RS, 2005)

3 Proslava v času kovidnih ukrepov

Novi načini poučevanja, iskanja novih didaktičnih in učnih metod, ki ga je spodbudil pouk na daljavo, daljše ali krajše karantene učencev in učiteljev, združevanje po mehurčkih so pred nas postavili tudi izziv organizacije raznih prireditev in proslav. Je res edina možnost, da jih prenesemo na splet, na daljavo in smo spet samo neaktivni gledalci oziroma poslušalci?

V drugem koronskem letu (2020/21) smo preizkusili tri različne možnosti. Ob dnevu samostojnosti in enotnosti smo imeli pouk na daljavo. Proslavo je sestavljal mozaik domačih posnetkov učencev in učenk, ki so igrali na inštrumente, deklamirali, peli, plesali in igrali. Prešernovo proslavo smo pripravljali vsak razred zase, prav tako na daljavo, razredniki in učenci so bili s končnim izdelkom večinoma zelo zadovoljni. Tretja proslava, ki je

združevala dan državnosti in konec šolskega leta, pa je bila vnaprej posneta na šoli, učenci in učitelji pa smo si posnetek zadnji šolski dan ogledali v matični učilnicah. Vsak od teh pristopov je imel svoje prednosti in slabosti, kar je pričakovano, saj smo se s takim načinom srečevali prvič.

Ob oblikovanju letnega delovnega načrta za šolsko leto 2021/22 smo se v učiteljskem zboru dogovorili, da bomo proslavo ob dnevu samostojnosti in enotnosti oblikovali in izvedli po posameznih razredih skupaj z razredniki. Naš cilj je bil, da pri tem lahko sodeluje vsak učenec, predvsem pa tisti, ki na skupni šolski proslavi nikoli ne bi imeli možnosti in/ali ne bi niti hoteli.

Odločila sem se, da bomo proslavo načrtovali med razrednimi urami, sprotna vprašanja pa reševali pri urah slovenščine. Podporo za tak način sem našla tudi v programskih smernicah za delo v oddelčnih skupnostih, kjer priporočajo, naj naprej oblikovane teme pokrivajo eno polovico vseh ur oddelčne skupnosti, ostale ure pa naj bodo namenjene aktualni problematiki. Letni načrt naj vsebuje tudi vsebine, ki jih bodo člani oddelčne skupnosti obravnavali v drugih organizacijskih oblikah (šola v naravi, tabori itd.). Zagotavlja naj interdisciplinarnost (povezovanje s spoznavanjem družbe, etiko in družbo, zdravstveno vzgojo itd.) (Ministrstvo za šolstvo in šport RS, 2005)

4 Proslava ob dnevu samostojnosti in enotnosti in prireditve ob prihodu Tadeja Pogačarja

4.1 Skupno načrtovanje razredne proslave

V svojem razredu, leta 2021 sem bila razredničarka v šestem razredu, sem že novembra učencem zastavila izziv z vprašanjem, kakšne proslave so jim všeč. Na plakat smo zapisali vse izrečene ideje. Največ jih je bilo v smislu: važno, da ni pouka, zanimive, da se veliko dogaja, da niso dolgočasne, brez veze so razni govori, dobra glasba, zanimivi glasbeni in športni nastopi, pogovori z zanimivimi ljudmi, recitacije lepih pesmi. Potem smo prečrtali vse, ki jih v trenutni situaciji zaradi različnih epidemioloških ukrepov nismo mogli izvesti. Izkristaliziral se je kar lep šopek idej, ki smo ga razvijali naprej. Na širši seznam točk, ki na taki slovesnosti ne smejo manjkati, smo zapisali: himna, zastava, slavnosti govor, recitacija o domovini, o veselju, novem letu, glasbene točke.

Moja zahteva je bila le, da pri proslavi sodelujejo vsi učenci. Čeprav se s tem na začetku niso strinjali, so se z večjo odgovornostjo lotili sestavljanja programa in izbiranja točk. Učenci, ki radi nastopajo, so bili pri tem prodornejši in so se sami javljali. Nekateri so želeli sodelovati tudi z več točkami. Ko so se dogovorili, s čim se bodo predstavili, se je začelo zbiranje gradiva. Nekateri so prevzeli pobudo in po pouku odšli v šolsko knjižnico, kjer so s pomočjo knjižničarke poiskali primerne pesmi za deklamacijo. Izbrali so dve domoljubni in eno z novoletno vsebino. Naslednji dan so kitice in ostalo gradivo razdelili med ostale, njihova naloga pa je bila, da so se morali to naučiti. Sami so sestavili vezno besedilo in izbrali glasbo.

Nekaj dni pred proslavo smo že vedeli, da bo kar nekaj učencev manjkalo, zato smo morali njihove vloge porazdeliti, tako da je imel kakšen učenec tudi dve. Učenci so se naučili svoje besedilo na pamet. Prav tako smo se dogovorili, kdo bo prinesel potrebne rekvizite: zastavo, novoletno jelko, lučke ... Pred proslavo smo v polkrožne vrste postavili stole, oder pa je bil pred tablo, kjer je visela zastava.

4.2 Izvedba proslave

Proslava je minila v svečanem vzdušju – učenci so prišli tudi slavnostno oblečeni –, ki smo ga začeli s slovensko himno. Bila je preplet recitacij in inštrumentalnih izvedb učenek na violino in citre. Manjkal ni niti slavnostni nagovor predsednice razrede, ki pa je bila tedaj ravno v karanteni, zato ga je posnela in smo ga predvajali takoj po zaigrani himni. Čeprav prireditev ni trajala dolgo (morda 20 minut), je bila drugačna, saj so jo vsi izoblikovali. S tem so morali hote ali nehoti posvetiti čas iskanju informacij o prazniku, o času slovenskega plebiscita in kasnejšemu osamosvajanju. Čeprav niso sodelovali vsi enako zavzeto, verjamem, da si jo bodo zapomnili. Za večino je bila to tudi ena redkih priložnosti javnega nastopanja.

Uradnemu zaključku je sledil še neuradni del, v katerem smo si razdelili darila, ki smo jih že prej prinesli po načelu skritega prijatelja.

5 Prireditev ob prihodu Tadeja Pogačarja

5.1 Vabilo Tadeju Pogačarju

Štirinajst dni pred načrtovano razredno proslavo pa se je nenadoma pokazala priložnost, da svojo nekdanjo osnovno šolo obišče najboljši kolesar na svetu Tadej Pogačar. Na šoli je sicer potekal projekt Pogi, v katerega so bili vključeni vsi učenci in učitelji šole. Njegov namen je bil na podlagi likovnega natečaja, ki smo ga razpisali, izbrati najboljšo idejo za postavitve obeležja Tadeju Pogačarju pred šolo, kjer je pridobival osnovnošolsko znanje. Že od takrat se ga večina učiteljev spomni, da je živel le za kolo. Idejo je posredoval vsak razred, celo nekaj aktivov učiteljev, a je zaradi različnih zapletov za enkrat še nismo uresničili. Smo pa vmes enega izmed stebrov v avli šole »oblekli« v mozaik, na katerem lahko občudujemo kolesarskega asa.

Dolgo smo čakali na uradno potrditev prihoda Tadeja Pogačarja v šolo, saj se dni prej zaradi nevarnostjo pred okužbo ni mogel udeležiti prireditve za izbor športnika leta v Sloveniji v Cankarjevem domu, kjer so prvo nagrado v njegovem imenu prevzeli starši. Ko pa je potrdil, da prideta skupaj z zaročenko Urško Žigart, so se začele intenzivne priprave.

5.2 Načrtovanje programa in pogovor o domoljubju

Glavno vprašanje je bilo, kje naj sprejem poteka. Idealno bi bilo zunaj, saj bi se ga lahko udeležila večina učencev. Razmišljali smo o dveh sprejemih, saj naša šola deluje na dveh lokacijah, a smo se po mnogih pogovorih in dejstvu, da bosta gosta imela zgolj slabo uro časa, odločili, da se bomo zbrali v šolski dvorani, ki je hkrati naša telovadnica. Premišljeno smo ob številu nastopajočih preštevali in »mehurčkali« učence, da bi se jih lahko čim več udeležilo prireditve v živo. Na koncu smo se odločili za devetošolce – to je skoraj 100 učencev –, za ostale pa smo pripravljali neposredni prenos v učilnice na obeh lokacijah.

Sledilo je načrtovanje programa. Ker so bile proslave pred državnim praznikom po razredih praktično že dokončane, smo razmišljali o sporočilu, ki nam ga najboljši kolesar na svetu, doma iz našega kraja, lahko preda. Pogačar vedno s ponosom pove, da prihaja iz Slovenije, s Klanca, če se le da, se ob zmagi ogrne s slovensko zastavo in ponosno poje slovensko himno. Že dvakrat sredi Pariza, letos pa v Nici, kjer se končala letošnja dirka po Franciji! V takih trenutkih je vsak Slovenec upravičeno ponosen na svoj narod. Izhajali smo torej iz ponosa in njegovih športnih dosežkov. Na prireditev smo povabili njegove starše ter njegovega prvega trenerja, tudi nekoč učenca naše šole. Prisotna pa je bila tudi Tadejeva sestra, takrat še učenka naše šole.

Morda ob tem ni zanemarljivo dodati, da v pripravi na sprejem Pogačarja ob pogovoru z učenci vsaj pri polovici nisem začutila posebnega navdušenja, da sem se zgrozila ob pogovorih, ko vsi sploh niso vedeli, kdo je to, nekateri so samo slišali zanj in vedeli, da je kolesar, in nič drugega, in jim je napovedan dodatek k proslavi pomenil le odvečni čas, ko bi lahko že šli domov. Zavedali smo se, da takega mišljenja ni mogoče spremeniti v enem dnevu, a zagotovo je lahko vsaj začetek.

Prostor, šolsko telovadnico, smo okrasili s slovensko, evropsko in komendsko zastavo, na steno obesili različne majice, ki jih je osvojil na raznih dirkah, rezultate posameznih etap zadnje dirke po Franciji, ki smo jih prenesli s šolskih hodnikov. Prevladujoča barva je bila rumena.

5.3 Učna ura domoljubja

Načrtovano polurno prireditev smo začeli s posnetkom preteklih Tadejevih dosežkov. Med gledanjem sta v dvorano skoraj sramežljivo vkorakala glavna gosta, vsi pa smo spontano vstali in jima zaploskali. Po pozdravu je sledil posnetek prirejene Tadejeve valetke ob dodanih komentarjih televizijskega reporterja. Zagotovo je bil najpristranejši del pogovor s Tadejem in Urško, ki je bil izjemno sproščen in navdihujoč. Učenci in učitelji smo ga spremljali skoraj z odprtimi usti in večkratnim vmesnim ploskanjem.

Tadej in Urška sta večkrat poudarila, da sta ponosna, da sta Slovenca, da se zelo rada vračata domov, ne samo na obisk k domačim, ampak predvsem kolesarit po slovenskih cestah, da bi si Tadej želel asfaltirano cesto na Krvavec in da je najtežji slovenski vzpon na Mangart. Ob tem ni pozabil omeniti svojih najljubših spominov na

osnovno šolo, ki se niso dogajali v razredih, ampak med odmori in v telovadnici. Pogovor sta vodila dva učenca, postavljala pa sta vprašanja, ki smo jih v času priprave zbirali v posebni skrinjici.

Slika 1: Tadej Pogačar in Urška Žigart odgovarjata na vprašanja učencev (foto: Klara Zidanšek Otrin).

Da smo pokazali, da se tudi danes učenci športno udeležujejo, so se v odbojki, košarki, judu, gimnastiki predstavili tudi nadarjeni učenci naše šole. Iz njihovih živahnih oči je bilo moč razbrati upanje, da tudi iz tako majhnega kraja, kot je Komenda, lahko pride najboljši športnik na svetu v svoji kategoriji. Zakaj ne bi bili nekoč sami med njimi? Kot v svojem članku piše Veronika Koselj, se domoljubje kali v domačem kraju. (Koselj, 2019). Mislim celo, da se začne kaliti v domačem okolju, prav tako pa mu mora slediti šola.

488

Slika 2 : Tadej Pogačar z mladimi komendskimi športniki (foto: Klara Zidanšek Otrin).

Na koncu je Tadej Pogačar šoli podaril belo majico s podpisom, ki jo je dobil kot najboljši mladi kolesar na Tour de France leta 2021. Prireditve smo zaključili z narodnozabavno himno Na Golici, ki se ji je s ploskanjem pridružila cela šola. Majica s podpis zdaj uokvirjena visi v avli šole zraven stebra z mozaikom. Ne zgodi se redko, da se ob njej ustavljajo učenci, se sprašujejo, ali je res njegova, je res hodil na našo šolo, je res tako suh ☺.

Slika 3: Tadej Pogačar je šoli podaril belo majico z Dirke po Franciji (foto: Klara Zidanšek Otrin).

489

Izjemno navdušenje sta Tadej in Urška počela na koncu, saj sta bila na voljo za fotografiranje. Tadej celo z olimpijsko medaljo, ki si jo je lahko vsak nadel okoli vratu in se fotografiral z njo. Pogačar se je tako dolgo časa podpisoval učencem na majice, čevlje, čelade, v zvezke.

Slika 4: Tadej Pogačar deli avtogramne (foto: Klara Zidanšek Otrin).

Ob tem moram dodati, da je Tadej izjemno spoštljiv tudi zasebno. Nekajkrat sem mu, kot njegova nekdanja razredničarka, ob njegovih uspehih pisala po socialnih omrežjih. Vedno je odgovoril, bil prijazen, vljuden in hvaležen za vse, kar smo mu dali.

5 Zaključek

Po praznikih, ko smo se ponovno srečali v šoli, smo kar nekaj časa namenili pogovoru o obeh dogodkih: proslavi in prireditvi. Večino učencev je najbolj nagovorila Pogačarjeva preprostost in spoznanje, da je »navaden« človek in prav nič zvezdniskega vedenja. Prvič so začutili, da so sami del neverjetne zgodbe, ki jo piše Pogačar, saj je bil pred nekaj leti eden izmed njih, nekdo, ki je sedel v istih šolskih klopih kot oni, enako ni preveč maral šole in je oboževal ure športne vzgoje. A ob vsej slavi in svetovni prepoznavnosti ni pozabil svojih korenin, svojega kraja. Kar nekaj jih je priznalo, da jim prej ime Tadej Pogačar ni pomenilo kaj dosti, zdaj pa bodo strastno navijali zanj.

Po prireditvi me je poklical tudi nekdanji Pogačarjev trener in se še enkrat zahvalil z besedami: »Super ste pripravili, Tadej je bil zelo vesel in se še enkrat zahvaljuje za vabilo!«

Menim, da je bil Tadejev prihod, ki smo ga tako učenci kot učitelji doživeli zelo čustveno, in je bil nadaljevanje razrednih proslav ob dnevu samostojnosti in enotnosti, krasna učna ura domoljubja.

Učenci so tudi v kasnejših pogovorih večkrat obujali spomin na ta dogodek, razlagali, kako mu zdaj sledijo na družabnih omrežjih, kako ga občudujejo in so ponosni nanj, sploh ker je Komendčan. Prvič so videli možnost, da lahko tudi nekdo od Slovencev postane njihov idol, da ni vse, kar je naše, slabše, da tudi mladi Komendčan združuje navijače po svetu, in kar je v njihovem svetu najpomembnejše, ima ogromno sledilcev na Instagramu. Žal je to danes včasih edino merilo pri mladih.

Ob tem pa srčno upam, da se Slovenci, ki se v zadnjih letih najbolj povežemo ob neverjetnih športnih dosežkih naših športnikov, ne bomo še tukaj delili na Pogačarjeve in Rogličeve navijače.

Slika 5: Tadej Pogačar z osnovnošolsko razredničarko Klaro Zidanšek Otrin (foto: arhiv Klara Zidanšek Otrin).

6 Viri in literatura

- Koselj, Veronika (2019): Domoljubje se kali v domačem kraju. *Vzgoja*, letnik XXI, številka 4, str. 13–14.
- Kovšca, Alojz (2019): Domovino smo si sposodili od vnukov. V Erika Ašič (ur.): *Vzgoja za ljubezen do domovine in države*: zbornik (str. 11). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Pridobljeno 30. 8. 2024: https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/MK_2019_zbornik.pdf.
- Kukovič, Simona; Haček, Miro (2014): *Elementi domovinske in državljanske vzgoje ter aktivnega državljanstva v učnih načrtih slovenskih osnovnih in srednjih šol*. Pridobljeno 30. 8. 2024: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/Projekt12_Analiza_kurikulov_Elementi_DDV.pdf.
- Ministrstvo za šolstvo in šport RS (2005): *Programske smernice za delo oddelčnega učiteljskega zbora in oddelčne skupnosti v osnovnih in srednjih šolah ter dijaških domovih*. Pridobljeno 30. 8. 2024: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/smernice/Programske_smernice_za_delo_ouz_in_os.pdf.
- Šenica Pavletič, Verica; Pevec, Marija; Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2014): *Aktivno državljanstvo in domovina. Zakaj in kako praznovati v šoli?* Pridobljeno 30. 8. 2024: <https://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf>.

GASILSKA DEJAVNOST NISO SAMO VESELICE IN KOLEDARJI

FIREFIGHTERS ARE NOT JUST PARTIES AND CALENDARS

Karmen Koprivec (karmen.koprivec@quest.arnes.si), dipl. ing. tekstilstva, učitelj organizator praktičnega usposabljanja, Srednja šola Domžale.

Slovenija

Povzetek

V prispevku predstavljam delovanje prostovoljnih gasilskih društev, ki so se razvila iz požarne obrambe, delujoče pred 150 leti. Nadaljujem s pomenom gasilskih društev za povezovanje in zbiranje ljudi v njihovih gasilskih domovih v času, ko Slovenci še nismo imeli svoje lastne države. Leta 1991, v času 10-dnevne vojne za Slovenijo, so gasilski domovi sprejemali pripadnike Teritorialne obrambe. Leta 1992 je postala Gasilska zveza Slovenije članica Mednarodnega združenja gasilskih zvez, katere cilj je podpirati in spodbujati sodelovanje med gasilskimi in drugimi intervencijskimi službami po svetu. Moj glavni namen je povedati, da društva veliko pozornosti dajejo mladim. Mladi so tisti, ki na mednarodnih tekmovanjih dosegajo lepe uspehe, kar jim daje samozavest, nam pa občutek varnosti. Gasilci delujejo v lokalnem okolju, za svoje delovanje morajo slediti lastnemu poslanstvu, morajo pa delovati tudi globalno, ker nesreče ne poznajo teritorialnih meja.

Abstract

This paper discusses the activities of volunteer fire brigades, which have evolved from fire defense practices that began 150 years ago. I will then focus on the importance of fire brigades in bringing people together, especially in their firehouses, at a time when we did not have our own rain (assuming "our own rain" refers to something specific, but if not, this could be clarified). In 1991, during the Ten-Day War for Slovenia, fire stations became home to members of the Territorial Defence. In 1992, the Fire Brigade Association of Slovenia became a member of the International Association of Fire Brigades' Associations, which aims to support and encourage cooperation between fire brigades and other emergency services around the world. My main goal is to highlight the significant role that associations place on young people. Young individuals achieve impressive results in international competitions, which not only boosts their self-confidence but also contributes to a sense of security within the community. Due to climate change, the development of civilization, and advancements in technology, there is an increasing number of interventions related to major natural disasters, which know no borders.

Ključne besede: gasilci, gašenje, mednarodno tekmovanje, mladi, usposabljanje.

Keywords: firefighters, firefighting, international competition, youth, training.

1 Uvod

Le redkokatero društvo je zaznamovalo katerikoli kraj v naši domovini tako močno, kot je to uspelo prostovoljnemu gasilskemu društvu po Sloveniji. V njih so se in se še vedno zbirajo napredne generacije krajanov, ki jih ne zanima zgolj preprečevanje in gašenje požarov, odpravljanje posledic nesreč, ki sta jih povzročila narava ali človek, temveč skrbijo tudi za vsesplošen razvoj kraja. Gasilski dom je v mnogih primerih središče kulturnega in družabnega življenja vseh vaščanov. Mnogim krajanom predstavlja gasilski dom ves življenjski krog. Tam je prenekateri krajan prvič obiskal dedek Mraz, kasneje je s svojimi nastopi na odru razveseljeval svoje starše, se vključil v gasilske vrste, nastopil v številnih igrah, se veselil s prijatelji na veselicah, spoznal ženo, praznoval svoje jubileje in končno so se v gasilskem domu njegovi svojci in prijatelji zbrali na sedmini po njihovi smrti.

Gasilcev ni mogoče enačiti samo s koledarji za novo leto, z vesellicami, s sodelovanjem na občinskih paradah ali z letno mašo v čast svetemu Florjanu, ki je zavetnik gasilcev. Skrbeti morajo za redna usposabljanja in psihofizično kondicijo. V svoje vrste redno vključujejo mlade in skrbijo za njihovo usposabljanje. Izvajajo tekmovanja med društvi in se udeležujejo mednarodnih tekmovanj. Letos so se v Trentinu v Italiji udeležili že 24. Mednarodnega srečanja mladih gasilcev.

2 Razvoj gasilstva na Slovenskem

Ogenj, ki je človeka spremljal od samega začetka civilizacije, mu svetil in ga grel, je veljal za njegovega velikega dobrotnika, hkrati pa tudi za najhujšega sovražnika, saj so se v ognju lahko izgubila tako skromna naselja kot velika mesta.

V preteklosti je bil človek šibek, tako rekoč golorok, saj mu ogenj zaradi vročine ni pustil blizu. Vse to je ljudi privedlo k resnejšem razmišljanju o boljši obrambi pred ognjem. Karel Veliki je leta 803 izdal Odredbo o nočnih stražah. Požarni red, kjer so natančno določili postopke, ki so jih morali opraviti ob izbruhu ognja, pa so razširili nekoliko kasneje.

Ustanovitev prvih društev na Slovenskem je omogočilo šele tako imenovano ustanovno obdobje, ko sta leta 1860 izšla cesarska Manifest in Diploma o ureditvi notranjih državnopravnih odnosov monarhije. Naslednje leto je bil razglašen še Februarski patent, ki je uredil volilni sistem ter omogočil politično in kulturno delovanje.

Leta 1867 je po vojnah s Prusijo in Italijo, ki ju je Avstrija izgubila, nastala dvojna monarhija Avstro-Ogrska. Njen državni zbor je sprejel med drugim Zakon o pravicah združevanja (o društvih in političnih društvih), Zakon o pravicah zborovanja in Zakon o splošnih pravicah državljanov. V takih družbenopolitičnih razmerah je nastala tudi nova oblika »požarne brambe« in gasilske organizacije, v kateri so se zrcalile takratne razmere na Slovenskem. Prve požarne brambe na Kranjskem in Primorskem so bile pretežno slovenske, na Štajerskem in Koroškem pa nemške. Po ustanovitvi prvih gasilskih društev v Metliki, Ljubljani, na Ptuj in v Laškem se je ideja prostovoljnega gasilstva širila po vseh slovenskih deželah. Večina društev je nastala največkrat po vseh večjih požarih, pri katerih so bili ljudje brez moči in nesreče niso mogli preprečiti ali vsaj omejiti. Uspešne akcije prvih požarnih obramb so spodbudile tudi druge, da so resno prijeli za delo ter zbrali članstvo in sredstva za nakup orodja in opreme. Do leta 1881 je bilo na Slovenskem (brez Koroške) ustanovljenih 39 gasilskih društev, do leta 1914 pa več kot 380.

Kljub zahtevi, da morajo občine priskrbeti potrebno opremo in orodje, so bila društva na začetku slabo opremljena z brizgalnimi in cevmi. Društvene kronike so polne pričevanj, kako so člani zbirali denar za nakup orodja z različnimi zbiralnimi akcijami, vesellicami, prireditvami in podporami ljudi, zlasti premožnih, ki so tudi na zunaj kazali svojo naklonjenost do gasilcev z »botrstvom« pri blagoslavljanju gasilskih brizgalk, društvenih praporov, gasilskih shramb in domov.

Gasilska društva so se že kmalu po ustanovitvi povezovala v deželne zveze. V naših deželah je v času do 1. svetovne vojne delovalo 8 gasilskih zvez. Po propadu Avstro-Ogrske in ustanovitvi Države (Kraljevine) SHS so nastale nove možnosti za uresničitev enotnega slovenskega gasilstva. 1. julija 1919 je bila v Ljubljani ustanovljena Jugoslovanska gasilska zveza (JGZ).

Prva svetovna vojna je zavrla dotedanje uspešno delo društev. Mlajši moški so bili večinoma vpoklicani in poslani na fronto, kjer so se fantje na domači zemlji borili za tujega gospodarja. Veliko se jih nikoli ni vrnilo, nekateri pa so se še dolga leta vračali iz jetništva po ruski in soški fronti.

Po 1. svetovni vojni so se meje Slovenije spremenile. Asimilacijska italijanska politika, kamor so pripadli primorski Slovenci, je prepovedovala javno uporabo slovenskega jezika. Napisi »Qui si parla solo italiano« (Tu se govori samo italijansko) so skušali za vedno izbrisati materni jezik. Najprej so materni jezik izgnali iz šol in kmalu še iz slovenskih društev. Gasilci so zadnji prešli na poveljevanje v italijanščini.

Po vojni je bila 2. oktobra 1949 ustanovljena Gasilska zveza Ljudske Republike Slovenije, ki jo je pravno nasledila GZ Slovenija. Gasilska zveza se je z leti razvila v sodobno, humanitarno in nestransko organizacijo. Gasilska zveza Slovenije je samostojna, nepridobitna, humanitarna, nepolitična ter najvišja oblika povezovanja

prostovoljnih gasilskih društev in njihovih zvez. Deluje na podlagi Zakona o društvih in Zakona o gasilstvu. Gasilci delujejo kot zavedni predstavniki naroda.

2.1 Delovanje gasilskih društev v Sloveniji po letu 1991

Leta 1991, ko nas je presenetila 10-dnevna vojna za Slovenijo, so gasilski domovi sprejeli pripadnike Teritorialne obrambe (TO) in jim nudili prostor za zbiranje. Člani društev so se vključili v posamezne akcije TO: pomagali so opravljati straže, vozili pripadnike TO. Gasilci radioamaterji so budno spremljali zveze in prisluškovali pogovorom med pripadniki agresorjeve vojske.

Slovenskih prostovoljnih gasilcev in gasilk je več kot 16.000, pri čemer mladi predstavljajo 25 odstotkov članstva. V evropskem in celo svetovnem prostoru so prepoznavni po tem, da njihovo delo temelji na prostovoljstvu in so tekmovalno zelo uspešni.

Danes dajejo društva velik poudarek izobraževanju in usposabljanju gasilskega kadra. Aktivni gasilci se srečujejo na tedenskih ali mesečnih srečanjih operative, številni člani redno obiskujejo različne tečaje, ki jih organizirajo posamezne gasilske zveze ali Gasilska zveza Slovenije. Tako skrbijo za dobro usposobljenost, kar je predpogoj za dobro, kvalitetno in varno posredovanje v intervencijah.

2.2 Gasilska zveza je članica mednarodnega združenja gasilskih zvez CTIF

Gasilska zveza Slovenije je od leta 1992 članica Mednarodnega združenja gasilskih zvez CTIF (»International Association of Fire and Rescue Services« oz. »Comité Technique International de prevention et d'extinction de Feu«), ki povezuje gasilstvo po svetu in prispeva k razvoju mladih gasilskih enot. Organizacija CTIF je bila ustanovljena že leta 1900. Danes šteje 48 držav članic in 46 pridruženih članov.

Društva za svoje člane uspešno organizirajo številne športne, rekreativne in kulturne dogodke, tabore, kondicijske treninge in druge adrenalinske dogodke. Nekatera društva načrtno in sistematično spodbujajo mlade ter jih vabijo v svoje vrste. Intervencije niso edina priložnost, ko gasilci dokazujejo svoje znanje in strokovno usposobljenost. Kadar ni intervencij, gasilci svoje znanje in veščine prikažejo na tekmovanjih.

Gasilska tekmovanja se organizirajo in izvajajo za preverjanje ter pridobitev strokovne in fizične sposobnosti gasilcev, za preverjanje psihofizične in strokovne usposobljenosti operativnih gasilcev, za spoznavanje in utrjevanje medsebojnih odnosov ter izmenjavo izkušenj. Gasilska tekmovanja spadajo med strokovno in praktično izobraževanje gasilcev. Tekmovanja so: društvena, meddruštvena, občinska, tekmovanja gasilske zveze, regijska, državna, meddržavna. Vsako leto organizirajo srečanje gasilskih pevskih zborov in godb. Na mednarodnem gasilskem tekmovanju CTIF sodelujejo enote, ki so se na državnem gasilskem tekmovanju uvrstile na vrh po doseženem uspehu. Tekmovalne enote, ki so se uvrstile na mednarodna gasilska tekmovanja, tekmujejo po pravilih mednarodnih organizacij, ki so tekmovanja razpisala.

2.3 Sodelovanje gasilcev z mladimi

Poznamo več poti, kako mladi učenci in dijaki lahko spoznajo dejavnost gasilcev.

V osnovni šoli so učencem na voljo gasilski krožki, kjer otroke pripravijo na operativno delo gasilcev, jih peljejo z gasilnim vozilom, jim kažejo načine gašenja začetnih požarov z gasilnimi aparati. Primer vabila, da se učenci pridružijo gasilskemu krožku: PGD Podnanos (pgd-podnanos.si).

V srednji šoli je dijakom v okviru obveznih izbirnih vsebin, kratko OIV, omogočeno sodelovanje v društvih, med drugim tudi gasilskih. Srednje šole na svojih spletnih straneh podrobno zapišejo, kako se izbirne vsebine izvajajo in priznavajo; primer: Obvezne izbirne vsebine (OIV) – sestavni del programa oz. predmetnika vseh gimnazij (prva-gimnazija.si).

V oktobru, mesecu požarne varnosti, gasilci povabijo tudi šolske skupine, da jim predstavijo delo. Gasilci imajo na voljo veliko slikovnega gradiva, da mladim približajo delo. V gasilskem domu je najzanimivejše spuščanje po kovinskem drogu (kot v filmu) in spoznavanje, kaj vse se nahaja v gasilskem avtomobilu. V srednji poklicni šoli je omogočen ogled gasilskega doma, in to vključimo v predmet Varstvo pri delu. Dijakom se pokaže, kako se rokuje z gasilnim aparatom, kaj in kako se gasi. Dijaki lahko tudi sami poskusijo gasiti.

Šole lahko gasilce povabijo, da pridejo svojo dejavnost pokazat učencem/dijakom. Pokažejo jim gasilni avto, dvignejo in spustijo lestev, pokažejo, kako se rokuje z gasilnim aparatom, izvedejo vajo evakuacije in tako kažejo učencem in zaposlenim gasilsko opremo ter pokažejo različne tehnike gašenja požara.

Gasilce vabijo na oratorije, da sodelujejo pri vodnih igrah.

Nekatere družine so tradicionalno povezane z gasilstvom, ker so v njih gasilci starši, stari starši in tudi otroci.

Mladi se v gasilski organizaciji glede na starost delijo na: pionirje/pionirke od 7. do 11. leta, mladinci/mladinke od 12. do 16. leta starosti in gasilci pripravniki od 16. do 18. leta oziroma nad 18 let v času usposabljanja in priprave za prostovoljnega gasilca. Merilo je leto rojstva, razen pri pionirjih in pionirkah, ki dopolnjujejo 7 let na dan tekmovanja.

Pionirji, kot najmlajši v gasilski organizacije, se že kmalu začnejo pripravljati na tekmovanja. Tekmujejo v orientaciji, kvizu gasilske mladine in v izvedbi vaje na regijski ter državni ravni. Mladi so veseli in ponosni, ko oblečejo gasilske uniforme. Čutijo pripadnost društvu, ki mu pripadajo, in narodu.

2.3.1 Mladi gasilci so uspešni na mednarodnih tekmovanjih

Slovenski mladinci in mladinke se že vrsto let udeležujejo Mladinske gasilske olimpijade, ki jo vsako drugo leto organizira mednarodno združenje CTIF. V Evropi je več kot milijon mladih fantov in deklet vključenih v dejavnost, katere cilj je zagotoviti pregled nad reševalnimi in gasilskimi veščinami, zaradi česar se mnogi od njih sčasoma pridružijo gasilskim enotam. Tekmovanje se udeležuje več kot 3.000 gasilcev in mladih gasilcev z vsega sveta.

Tekmovanja na mladinskih gasilskih olimpijadah potekajo v dveh disciplinah: Vaja z ovirami za mladince/mladinke in Štafeta na 400 m z ovirami za mladince/mladinke. Upošteva se starost tekmovalcev na dan tekmovanja. Sodelujejo lahko tekmovalci, ki so dan na tekmovanja dopolnili starost 10 let.

Tekmovalci in sodniki so v času tekmovanja oblečeni v gasilske delavne obleke, na glavi imajo čelado ali kapo. Tekmovalci so obuti v športne copate. Vsak tekmovalec mora imeti tekmovalno oznako. Izvedba vaje je določena in je objavljena v Pravilih gasilskih in gasilsko-športnih tekmovalnih disciplin, ki so usklajena z navodili CTIF.

Orodja in oprema za vajo so premišljeno določeni. Sodnik pred vajo pregleda pravilnost postavitve orodja in opreme, če so tlačilne cevi pravilno zavite, če ni na tekmovalnih progah in opremi nobenih dodatnih oznak. Tlačilna cev je pravilno zavita in postavljena takrat, ko je dvojno zavita, obe spojki sta obrnjeni v smer napada. Tlačna cev sme biti le dvojno zavita in ne večkrat.

Nastop tekmovalne enote se začne, ko tekmovalna enota v formaciji prikoraka na določeno tekmovalno progo. Sodniku prijavi nastop, preda mapo s podatki o tekmovalcih in ocenjevalne liste ter po dovoljenju le-tega pripravi orodje in opremo. Od predaje poročila predsedniku ocenjevalne komisije do konca vaje in pregleda sodnikov tekmovalci ne smejo govoriti (razen izdanih povelj). Vsak govor se točkuje pod »govorjenje med delom«.

Po končani izvedbi vaje se morajo tekmovalci postaviti na točno določen položaj. V primeru, ko kateri od tekmovalcev ne stoji tako, kot je določeno, se to oceni »nepravilna postavitve tekmovalcev«.

Letošnja, že XXIV. mladinska gasilska olimpijada je potekala od 21. do 28. julija v kraju Borgo Valsuganes, v pokrajini Trentino v Italiji. Udeležile so se ga štiri mladinske tekmovalne enote, in sicer mladinke iz PGD Zbilje in PGD Andraž nad Polzelo ter mladinci iz PGD Zgornji Tuhinj in PGD Drenov Grič-Lesno Brdo ter sodniki in vodstvo reprezentance.

Od ponedeljka, 22. julija, do srede, 24. julija, so enote sodelovale na uradnih treningih, v četrtek, 25. julija, pa je bil tekmovalni dan. Na olimpijadi se je za najboljša mesta skupno potegovalo kar 60 enot. Med seboj so se pomerile v Vaji z ovirami in Štafeti na 400 metrov z ovirami.

Mladinci so v konkurenci 41 ekip osvojili:

- 6. mesto PGD Drenov Grič Lesno Brdo in
- 16. mesto PDG Zgornji Tuhinj

Mladinke so v konkurenci 19 ekip osvojile:

- 8. mesto PGD Zbilje in
- 10. mesto PDG Andraž nad Polzelo.

Poveljnik GZS Janko Cerkovnik je pohvalil njihove nastope z besedami »Z nastopi so naše ekipe dokazale, da se uvrščajo v sam vrh ekip na mednarodnih gasilskih tekmovanjih. Za nas je pomembna množičnost, ki omogoča selekcijo in tako za največja tekmovanja res dobimo najboljše tekmovalce. Dobri rezultati dokazujejo, da se z gasilsko mladino v gasilskih društvih dobro dela.«

Vodja slovenske reprezentance Klemen Repovš jih je pohvalil med drugim tudi z: »Ponosen sem, da lahko vodim reprezentanco, katere tekmovalci so dosegli izvrstne rezultate. Ponosen sem zaradi njihovega odnosa do vaj, treningov, saj so se zato, da so se udeležili tega tekmovanja, vsak dan odrekli veliko stvarem, poleg tega smo tudi v času šolskih počitnic, od katerih tudi še niso imeli veliko. Ponosen sem na njihov odnos do domovine in jezika, saj je v mladinskem taboru vsak dan odmevala slovenska pesem in vihrala slovenska zastava. Člani ekip so stkali veliko medsebojnih prijateljstev ter ves čas priprav vzdrževali izredno pozitivno vzdušje. S takim odnosom mladih gasilcev in njihovim prostovoljnim delom se nam ne bo treba bati za prihodnost prostovoljnega gasilstva«.

Leta 2022 je tekmovanje organizirala slovenija, in sicer v Celju od 17. do 24. julija 2022. Sprva predlagan datum za to je bil od 18. do 25. julija 2021, ki pa je bil zaradi korona virusa, kar se je zgodilo prvič v obstoju tega tekmovanja, prestavljen na leto 2022. Slovesno odprtje se je začelo z velikim koncertom in himno. Sledili so: govor župana gostujočega mesta Celja Bojana Šrota, Predsednika Gasilske zveze Slovenije Janka Cerkovnika in predsednika Slovenije Boruta Pahorja. S prižigom olimpijskega ognja in slovesno zapissego ter dvigom zastav, se je v knežjem mestu uradno začelo tekmovanje, ki se ga je udeležilo 198 ekip, ki jih je sestavljalo 2.634 udeležencev iz 20 držav.

Prireditvev je bila podkrepjena z mašo narodov v celjski stolnici, na Slomškovem trgu, v petek, 22. julija 2022, ob 19.00. Sodelovali so predstavniki krščanskih Cerkev in verskih skupnosti, ki delujejo v Sloveniji. V imenu celjskega škofa msgr. Maksimiljana Matjaža je bogoslužje vodil msgr. Stanislav Lipovšek, upokojeni celjski škof. Somaševal je predstavnik Vojaškega vikariata. Pel je moški pevski zbor Vojnik. Posebne pozdrave so imeli predstavniki Slovenske evangeličanske Cerkev, Srbske pravoslavne Cerkev in Islamske verske skupnosti.

V času tekmovanja so doma in v tujini divjali uničujoči požari in takrat smo se še bolj zvedli, kako plemenito poslanstvo opravljajo gasilci. Podnebne spremembe potrjujejo, da gasilci svoje delo opravljajo samo s skupnimi močmi in medsebojni povezanosti.

Priprave, tekmovanja in prireditve so potekale v Šentjurju in v Celju na stadionu Kladivar in stadionu Z' dežele. Slovenske tekmovalne enote so nas zelo dobro zastopale in dosegle naslednje rezultate:

- mladinci: 1. mesto PGD Drenov grič – Lesno brdo, 6. PGD Mavčiče;
- mladinke: 7. mesto PGD Podgorica-Šentjakob, 11. mesto PGD Andraž nad Polzelo, 13. mesto PGD Zbilje;
- člani A: 3. mesto PGD Podgorci, 8. mesto PGD Tinje, 22. mesto PGD Oplotnica, 25. mesto PGD Starše, 37. mesto PGD Potov vrh-Slatnik;
- članice A: 4. mesto PGD Semič, 11. mesto PGD Krka Novo Mesto;
- člani B: 1. mesto PGD Hajdoše, 2. mesto PGD Šmartno na Pohorju, 3. mesto PGD Kebelj, 4. mesto PGD Korovci;
- članice B: 1. mesto PGD Hajdoše, 4. mesto PGD Žiri;

- poklicni člani B: 1. mesto PIGD Krka Novo Mesto.

Leta 2019 je bila mladinska gasilska olimpijada v Švici v mestu Martigny.

Avstrija in mesto Beljak (Villach) sta bila gostitelja XVI. članske in XXI. Mladinske gasilske olimpijade od 9. do 16. junija 2017, na kateri so se ponosno predstavile tudi tekmovalne enote Republike Slovenije. Tekmovanja se je udeležilo 232 tekmovalnih enot iz 27 držav sveta (tudi iz Japonske). Bilo je okrog 3.000 udeležencev, vključno s trenerji, sodniki in spremljevalci.

Leta 2015 je bila olimpijada v mestu Opole na Poljskem.

Organizator XVIII. Mladinske olimpijade leta 2011 je bilo mesto Kočevje. Prvič v zgodovini gasilskih mladinskih olimpijad smo slavili dvojno zmago. Olimpijske prvakinja so postale mladinke PGD Pameče-Troblje, drugo mesto so osvojile mladinke PGD Zbilje. Za popoln uspeh so poskrbeli še mladinci PGD Pameče-Troblje.

Poleg uradne otvoritve in zaključka tekmovanja, ki se ju praviloma udeležijo nekateri najvišji predstavniki države, organizatorji tekmovalcem pokažejo lepote svoje dežele. Pripravijo razstave in predstavitev sodelujočih narodov, sprejeme in družabne dogodke. Tako tekmovanje vsem ostane v lepem spominu.

3 Zaključek

Ker je potrebno na področju gasilstva neprestano slediti sodobnim tehničnim in tehnološkim spremembam, je pozorno spremljanje tehnoloških novosti (na primer: fotovoltaika) bistvenega pomena, in da sodelujejo mladi, željni znanja. Gasilska organizacija se lahko razvija le, če sodeluje z različnimi organizacijami doma in v tujini.

Sodelovanje v mednarodnih projektih nudi možnost črpanja sredstev iz evropskih skladov in dodatno možnost za razvoj tehnike, posodobitev orodja ter opreme, ki se uporablja v gasilstvu, možnost novega in dodatnega usposabljanja razvoja gasilske stroke, širjenje znanja in pridobivanje izkušenj doma in v tujini. Ker nesreča nikoli ne počiva, gasilci sodelujejo tudi ob večjih nesrečah v sosednjih državah. Ne deluje torej globalno samo kapital, še bolj globalne so nesreče in načini reševanja iz njih.

Predvsem starši smo ponosni na svoje otroke, ki dostojno predstavljajo našo državo v tujini.

4 Viri in literatura

Cividini, Adriana idr. (2019): *Pravila gasilskih in gasilskošportnih tekmovalnih disciplin*.

Mlinar, Franc (2006): *Kronika prostovoljnega gasilskega društva*: Maribor: Grafiti.

Zgodovina (b. d.). Gasilska zveza Slovenije. Pridobljeno 1. 9. 2024: <https://gasilec.net/zgodovina/>.

VZGOJA
za ljubezen
do domovine
in države

6. MEDNARODNA KONFERENCA
NARODNI PONOS V GLOBALIZIRANEM SVETU
CERKNICA, 23. 11. 2024
ZBORNIK

Dodatek

6. MEDNARODNA KONFERENCA: VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE
NARODNI PONOS V GLOBALIZIRANEM SVETU
23. 11. 2024, splet / OŠ Notranjski odred Cerknica

PROGRAM

8.40 – 9.00 Prijava udeležencev

9.00 – 9.30 Otvoritev konference:

Himna Republike Slovenije

Uvodni nagovori:

- Ravnateljica OŠ Notranjski odred Cerknica: Ines Ožbolt
- Predsednica DKPS: Marija Žabjek
- Župan Občine Cerknica: Marko Rupar
- Predsednik Združenja za vrednote slovenske osamosvojitve: Lojze Peterle

9.30 – 11.20 Plenarni del:

- **Borut Pahor**, bivši predsednik RS (*vabljeni predavanji*): **Kako živeti narodni ponos v svetu, ko so meje vse bolj zabrisane**
- **Vida Petrovčič**, novinarka in predavateljica (*vabljeni predavanji*): **Bodimo ponosni na naš jezik in kulturo, ohranjajmo ju za prihodnje generacije**
- **dr. Karl Hren**, direktor Mohorjeve družbe v Celovcu (*vabljeni predavanji*): **Aktualni izzivi za slovensko manjšino na avstrijskem Koroškem**

11.20 – 11.35 Odmor

11.35 – 13.00 Predstavitev referatov po skupinah (samostojni referati v skupinah, vzporedno)

13.00 – 13.45 Kosilo

13.45 – 16.00 Predstavitev referatov po skupinah (samostojni referati v skupinah, vzporedno)

16.00 – 16.20 Odmor

16.20 – 17.00 Zaključek

- **Glasbena točka**: Marko Kobal in Tomaž Plahutnik
- Poročanje o delu po skupinah
- Evalvacija in sklep
- **Glasbena točka**: Marko Kobal in Tomaž Plahutnik

Organizacijski odbor: Erika Ašič (koordinatorka), Klemen Jevnikar, Helena Kregar, Dragica Motik, mag. Ivo Piry, Marija Pisk, Tanja Pogorevc Novak, mag. Albin Vrabič, Marija Žabjek.

Glavna moderatorja dogodka: Katarina Lenarčič, mag. Albin Vrabič.

Tehnična podpora: Janko Korošec (Socialna akademija), Klemen in Špela Jevnikar (DKPS).

Likovna zasnova gradiv v povezavi s konferenco: Tanja Pogorevc Novak.

E-zbornik ob konferenci (uredništvo, oblikovanje, prelom): Erika Ašič, Marija Pisk.

Kulturni program: učenci OŠ Notranjski odred Cerknica, moški pevski zbor iz Cerknice pod vodstvom Janeza Gostiše.

Za sodelovanje se zahvaljujemo vsem avtorjem prispevkov in udeležencem, Uradu RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, podjetju Domovina d. o. o., dr. Alešu Štrancarju, Združenju za vrednote slovenske osamosvojitve, Socialni akademiji, Občini Cerknica in še posebej gostiteljici Osnovni šoli Notranjski odred Cerknica.

PROGRAM: predstavitev prispevkov v skupinah

Skupina 1 – v živo – moderatorja: Helena Kregar, Leon Kernel

11.35 – 13.00	1	Judit	Hallgatone Hajnal (predstavlja Christine Kveder)	Madžarska	Dosledno izobraževanje otrok v maternem jeziku mladim omogoča ljubezen do domovine in nacionalni ponos v globaliziranem svetu
	2	Alma	Novak	Slovenija	Dejavnosti vključevanja romskih otrok v vzgojo in izobraževanje
	3	Nataša	Beden	Slovenija	Krepitev narodnega ponosa z izkustvenim učenjem otrok s posebnimi potrebami v prilagojenem programu
	4	Andreja	Benčina	Slovenija	Tuji jezik kot sredstvo za krepitev narodnega ponosa
	5	Vida	Truden	Slovenija	"Smo slišali ptičice peti" – Ljudska pesem na noči knjige
Kosilo					
13.45 – 16.00	6	Marko	Gaser	Argentina, Slovenija	Dr. Julij Savelli: Spomini na leto 1945
	7	mag. Nataša	Polajnar Frelih	Slovenija	Muzej krščanstva na Slovenskem
	8	Lucija	Ademoski	Slovenija	Slovenska ilustracija v mednarodnem knjižnem prostoru
	9	Lidija	Mali	Slovenija	Vrtcu na pot slovenske tradicije
	10	Sandra	Pučko	Slovenija	Vzgoja za ljubezen do domovine in države v predšolskem obdobju
	11	Anja	Turk	Slovenija	Stari zakladi ob vznožju Slivnice

Skupina 2 – v živo – moderatorki: Marija Pisk, Mirjana Furlan

11.35 – 13.00	1	Neža	Zakrajšek	Slovenija	Dediščina generala Rudolfa Maistra in domoljubje
	2	Miriam	Jereb Batagelj	Argentina, Slovenija	Ljubeča odgovornost do danosti
	3	Petra	Berčič Oman	Slovenija	Ponosni na Slovenijo, ponosni nase
	4	Nežka	Černe Gec	Slovenija	Z domačim branjem spoznavamo slovensko zgodovino
	5	Urška	Vrbovšek	Slovenija	Preoblecimo ljudsko pravljico
Kosilo					
13.45 – 16.00	6	Manca	Gorup	Slovenija	Spodbujanje narodnega ponosa pri pouku tujega jezika
	7	dr. Sanda	Ham	Hrvaška	Jezik, časopis za kulturo hrvaškega knjižnega jezika
	8	Aleš	Pogačnik	Slovenija	Zavedanje pomembnosti razvoja lastne narodne identitete in narodne identitete predšolskih otrok pri dijakih smeri predšolska vzgoja
	9	Jadranka	Mittendorfer	Slovenija	Spodbujanje slovenskega narodnega ponosa v multikulturnem okolju na osnovni šoli z italijanskim učnim jezikom
	10	Majda	Milavec	Slovenija	Aktivna participacija mladih s čustvenimi in vedenjskimi težavami pri oblikovanju programa, ki spodbuja raziskovanje domovine
	11	Monika	Šuligoj	Slovenija	Izmenjava pedagoških izkušenj v globalnem svetu

Skupina 3 – v živo – moderatorja: Rok Kastelic, Ivo Piry

11.35 – 13.00	1	Rok	Kastelic	Slovenija	Narodni ponos in prebivalstvena politika v globaliziranem svetu preko debate štirih kotov
	2	Milan	Piko	Avstrija	Zlati jubilej neprekinjene, organizirane dejavnosti za lutkarstvo in mladinsko gledališče na avstrijskem Koroškem
	3	Marijana	Miljančič Ruter	Slovenija	Kdo sem? Kdo si? Vloga šole pri izgradnji narodne identitete v sodobnem globaliziranem svetu
	4	Marjetka	Bitenc	Slovenija	Spoznavanje kulturne dediščine skozi folklorno dejavnost v vrtcu
	5	Andreja	Hočevlar	Slovenija	Krepitev narodnega ponosa preko različnih dejavnosti na razredni stopnji OŠ
Kosilo					
13.45 – 16.00	6	Simon	Kuhar	Slovenija	Spodbujanje medsebojnega sodelovanja in zavedanja skupni pripadnosti v razredu
	7	Mateja	Košmrlj	Slovenija	Bajeslovna bitja iz domačega okolja
	8	Martina	Rupar	Slovenija	Ljubezen do domovine krepimo z zgodnjim učenjem
	9	Urška	Šparemblek	Slovenija	Ljubezen do domovine v sliki
	10	Nataša	Sever	Slovenija	Na šolskih ekskurzijah spoznavamo Slovence v zamejstvu
	11	Francisco	Žnidar	Argentina, Slovenija	Bogastvo in preprostost predvojne skavtske molitve

Skupina 4 – spletno – moderatorki: Karmen Koprivec, Klara Levstek

11.35 – 13.00	1	Igor	Jurič	Slovenija, Belgija	Narodna zavest v globaliziranem svetu skozi oči dopisnika v tujini
	2	Anka	Lango	Slovenija	Med svetovljanstvom in domoljubjem
	3	Petra	Bajc Curk	Slovenija	Slovenska pesem povezuje
	4	Janja	Hostnik	Slovenija	Obravnava slovenske domovinske tematike z učenci iz drugih kulturnih okolij
Kosilo					
13.45 – 16.00	5	Uroš	Cajnko	Slovenija	Projektno učno delo: šport kot graditelj narodnega ponosa
	6	Karmen	Koprivec	Slovenija	Gasilska dejavnost niso samo veselice in koledarji
	7	Mateja	Traven	Slovenija	Domoljubje in narodni ponos v projektnem tednu
	8	Jurij	Bizjak	Slovenija	Nasprotovanje LGBT propagandi med mladostniki: vloga učitelja in pomanjkanje podpore
	9	Damian	Ahlin	Argentina	Slovenec sem! To jasna pamet v glavi, to v srcu blagi čut mi pravi ...
	10	Urška	Šmon	Argentina	Slovenska šola Anton Martin Slomšek Mendoza, Argentina

Skupina 5 – spletno – moderatorki: Tjaša Torul, Daša Joželj Kranjc

11.35 – 13.00	1	Daša	Joželj Kranjc	Slovenija	Raziskovanje zgodovine domačega kraja kot element vzpodbujanja narodne zavesti v osnovni šoli
	2	Katja	Klačinski	Slovenija	Spodbujanje domoljubja v oddelku
	3	Mateja	Lovše Matos	Slovenija	Učenje in vzgoja za domoljubje ter narodni ponos na razredni stopnji osnovne šole
	4	Saša	Dular	Slovenija	Slovenski originali, dragulji, talenti - narodni ponos v globaliziranem svetu
Kosilo					
13.45 – 16.00	5	Darja	Arh Centrih	Slovenija	Pravljica Slovenija
	6	Klara	Zidanšek Otrin	Slovenija	Domoljubje in Tadej Pogačar
	7	Gabrijela	Tivadar	Slovenija	Kako razvijati narodno zavest pri mlajših učencih?
	8	Dr. Tadej	Kralj	Slovenija	Uveljavljanje slovenskega narodnega ponosa v izseljenstvu in domovini
	9	Mariana	Pirc	Argentina	Narodni ponos od zibeli do groba
	10	Sofia	Štumberger Šmon	Argentina	Zgodba o ohranjanju slovenstva – zgodba o ljubezni

DRUŠTVO KATOLIŠKIH PEDAGOGOV SLOVENIJE

Februarja leta 1989 smo se v Ljubljani pričeli organizirano srečevati verni učitelji in vzgojitelji različnih stopenj in strok. Pripravljali smo strokovna predavanja, na katerih smo razmišljali o liku učitelja in vzgojitelja, kakovostni šoli in potrebnosti takšnega sooblikovanja slovenske pedagoške misli, ki črpa življenjski sok iz krščanskih korenin. Tako je nastala Skupnost katoliških pedagogov, ki je od leta 1994 registrirana kot *Društvo katoliških pedagogov Slovenije*. Pridružili so se nam tudi slovenski učitelji v zamejstvu in Argentini.

Poleg strokovnih predavanj je skupnost pripravljala duhovne vaje in različne delavnice. Pričela je izdajati svoje glasilo *Iskanja*, ki je leta 1999 preraslo v revijo *Vzgoja*. Od takrat revija *Vzgoja* izhaja redno, štirikrat letno. Vse to je tudi danes pomemben del našega delovanja. V tem času smo izdali zbornik predavanj (*Za šolo novih odnosov*, 1992), zbornik ob 20 letnici delovanja DKPS (*Beseda je naših misli obraz – 2009*), skrbeli za povezanost vernih učiteljev in si tako prizadevali za večjo kakovost slovenske šole.

Skupnost se je širila po Sloveniji in v več krajih so nastale območne skupnosti. Leta 1992 je skupnost postala članica Evropskega združenja katoliških učiteljev (SIESC). Leta 1993 je v Ljubljani pripravila seminar *Evropska šola in njene krščanske razsežnosti* s predavatelji iz Nemčije, Italije in Francije. Ob tej priložnosti je izšel zbornik z istim naslovom. Leta 2000, 2004, 2014 in 2024 smo pripravili 5-dnevni mednarodni kongres SIESC in vsakič z enakim naslovom izdali zbornik. Leta 2000 Naš čas, mladi, njihovi starši in učitelji, 2004 Izstopajoči učenci izziv za učitelja ter 2014 Umetnost, duhovnost in vzgoja. Leta 2024 pa je bila tema kongresa SIESC Vzgoja za spol in spolnost.

Naša vizija je kakovostno soustvarjanje družbe in zavzemanje za celostni razvoj osebnosti. Naši člani so nosilci evangeljskih vrednot, strokovnosti in ustvarjalnosti. Pri svojem pedagoškem delu se trudimo za vzgojo, ki oblikuje osebnostno zrele, samostojne, svobodne in ustvarjalne ljudi, ki razvijajo svoje telesne, duševne in duhovne zmožnosti ter so usposobljeni za življenje in sodelovanje z drugimi v občestvenem in družbenem življenju. Kot opora in pomoč nam pri našem delovanju služijo misli, ki smo jih zapisali v Etičnem kodeks članov Društva katoliških pedagogov, ki smo ga sprejeli leta 1997, ga še dopolnjevali in v dokončni obliki s citati iz Svetega pisma izdali leta 2005.

V skladu s tem poslanstvom in vizijo društva organiziramo različne dejavnosti: predavanja in delavnice, seminarje, strokovne posvete, mednarodne kongrese, kulturne prireditve, ekskurzije, pohode in priložnosti za duhovno poglobljanje (duhovne obnove, duhovne vaje, osebno spremljanje, molitev za domovino, sv. maše za pedagoge, molitvene kartice), vsako leto pa praznujemo tudi Slomškov dan.

Od leta 2018 na začetku šolskega leta pripravljamo Teden Vzgoje, s katerim želimo poudariti pomembnost vzgoje v vseh vzgojno izobraževalnih ustanovah ter opozoriti na pomen duhovne podpore, predvsem molitvene, za vse, ki so v vzgojno izobraževalne procese vključeni.

Od leta 1997 izvajamo programe stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljev. Doslej smo izvajali 32 različnih izobraževalnih programov, imeli smo preko 255 izvedb, ki se jih je udeležilo več kot 6050 posameznikov. Od leta 1999 izdajamo revijo *Vzgoja* (do konca letnika 2024 so izšle 104 številke), leta 2000 je pod našim okriljem začel delovati program prostovoljstva *Človek za druge*, ki sedaj miruje. Poleti pripravljamo tudi tedensko počitniško varstvo za otroke od 1. do 5. razreda – doslej smo ga izvedli sedemkrat, to je skupaj 22 tednov.

Mednarodna konferenca Vzgoja za ljubezen do domovine in države v letu 2024 je že šesta po vrsti. Doslej smo na njih gostili preko 420 strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju. Vsakič smo pripravili tudi e-zbornik s prispevki s konference. Zborniki so dostopni na spletni strani DKPS in v sistemu Cobiss. Tokrat je pred nami že nov zbornik, s prispevki s konference iz leta 2024, ki nosi podnaslov Narodni ponos v globaliziranem svetu. Poleg prispevkov uvodnih predavateljev je objavljenih še 52 strokovnih prispevkov drugih udeležencev konference.

Veselimo se vseh, ki s srcem vzgajajo mlade za vrednote, ki nam vsem omogočajo lepše življenje: spoštovanje, poštenost, odgovornost, delavnost in sodelovanje.

Naše dejavnosti lahko spremljate na: <https://www.dkps.si/> in <https://www.facebook.com/drustvokatolikihpedagogov/>.

Marija Žabjek, predsednica

VZGOJA

za ljubezen
do domovine
in države

MEDNARODNA KONFERENCA 2024